

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНТА И ПОДАТКА
О НАРОДНОСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

КЊИГА 5

РЕДАЦИОНИ ОДБОР

Мома Марковић, Јован Веселинов-Жарко, Душан Петровић-Шане,
Милош Минић, Драги Стаменковић, Фабијан Трго, пуковник,
Светислав Савковић и Ратомир Стојковић, потпуковници

Одговорни уредник
Фабијан Трго, пуковник

ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ
ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИЗДАВАЧКИ ЗАВОД „ВОЈНО ДЕЛО“

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНТА И ПОДАТКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

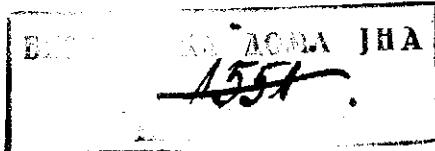
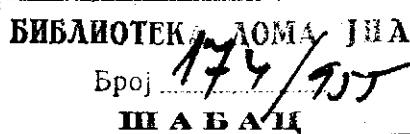
ТОМ

I

КЊИГА 5

БОРБЕ У СРБИЈИ 1943 ГОД.

БЕОГРАД
1954

БОРБЕ У СРБИЈИ 1943

I

ДОКУМЕНТА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА
И ПАРТИСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

БР. 1

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 1 ЈАНУАРА 1943 ГОД. СВИМ ШТАБОВИМА НОВ ОДРЕДА У СРБИЈИ ЗА ПОЈАЧАНУ БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРСКИХ И КВИСЛИНШКИХ ЈЕДИНИЦА¹

СВИМ ШТАБОВИМА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У СРБИЈИ

Другови борци, командири, команданти и политички комисари!

Навршила се година дана како су четници Драже Михаиловића, задајући нам нож у леђа, заједно са окупатором поробили нашу јослобођену територију Србије, поробили наша ослобођена села и градове, поробили наше јослобођено Ужице, Ужичку Пожегу, Бајину Башту, Чајетину, Чачак, Горњи Милановац, Љубовију, Крупањ, Лозницу, Бању Ковиљачу, Рашику, Врњачку Бању, Петровац, Велико Градиште, Голубац, Кучево, Доњи Милановац, Лебане, Куршумлију, Прокупље. Навршила се година дана како народ окупирани и неокуниране Србије стење под чизмом Недића, жандарма и Дражиних четника, потпомогнутих крвавим фашистичким окупаторима. Навршила се година дана како ви, упркос најтежим прогонима одолевате надмоћном непријатељу у неравној борби!

Непријатељ је успео да пороби великом делом ослобођену Србију, непријатељ је успео да за ову годину опљачка наш народ, али непријатељ није успео да разбије наше снаге и да угуши љубав за слободу у нашем народу. Згаришта попаљених села, хиљаде нових гробова, непресушне сузе мајки и сестара, опљачканы и опустошени домови, све то више бодри и јача.

Наše славне српске ударне бригаде и дивизије прослављене великим победама силино маршују у Источну Бо-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 9853.

сну. Присиљене пре годину дана да се повуку са територије Србије, после херојских подвига далеко од својих домова, данас горе још жеље да се врате к нама, да се свете за издају, за спаљена села и порушене градове, за опљачкану народну имовину, за повешане очеве, мајке и сестре. И није далеко дан када ће оне ступити на своју родну груду и заједно са вама ослободити нашу земљу и наш народ.

Док су наше славне српске бригаде и дивизије херојским борбама у Босни и Санџаку проиеле кроз цео свет славно име српских партизана и у заједници са хрватским, црногорским и босанским партизанима ослободиле градове Босне, ви љисте седели, ви љисте ћутали.

Ви сте годину дана одолевали ударцима непријатеља, бранили сте народну имовину, уништавали сте непријатељску живу јнагу, рушили сте пруге и мостове, помагали сте нашем народу, нашим дивизијама у Босни, нашој руској браћи и савезницима Енглеској и Америци.

Улазимо у другу зиму, али не зиму слабости, повлачења, одбране, већ зиму победе, напредовања, офанзиве. Ова зима ће носи тешкоће и бригу како да сачувамо снаге од надмоћног непријатеља, ова зима поставља пред нас јачање одреда кроз дизање њихове ударне способности и покретање у борбу целог народа.

Велике офанзиве Црвене војске дуж целог Источног фронта, брзо померање унапред савезничког фронта у Африци, бујање народно-ослободилачког покрета у Европи, огромни успеси Народно-ослободилачке војске у Босни под мудрим руководством Врховног штаба и Врховног команданта друга Тита, нагоне окупаторску војску да још бруталније наступа што све изазива полет ослободилачког покрета и још чвршће окупљање народа око наше Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда.

Нема сумње да ће ова зима бити одлуčујућа, да ће ова зима убрзати распламсавање Народно-ослободилачког покрета до невиђених размера и да ће у пролеће коннети Хитлерова војска као пролетњи снег, убрзавајући слом Хитлерове војске, Хитлерове државе и Хитлеровог новог постетка у Европи.

Другови борци, командири, команданти и политички комесари!

Пред вама стоје велики задаци. Прошла година, година повлачења, година слабости, година ситних ѡкршаја је за вама. Пред вама је година победе, година наступања, година крупних ѡкршаја, година победе. Пред вама је да још чвршће, још силије него јула 1941 год. пређете у офаизиву противу непријатеља и поведете цео наш народ у бој до победе,

Ваше снаге су још увек мале, али ваша воља је бескрајна, ваша борбеност и издржљивост неизмерни, а љубав народа за слободом и мржња према непријатељу велика. Отпор народа у Србији расте. Срски народ је уз своје партизане. Никакав терор, никаква хапшења нису у стању да натерају наш народ да клекне на колена. Никакве лажи избеглица из Лондона нису у стању да умире Србију.

Крвава фашистичка ајдаја је рањена. Њу треба дотући. Напред, другови, у напад на непријатеља! Тамо је оружје и све што нам треба! Освајајте оружје и оружайте народ који је спреман за борбу.

Ви, стари борци, прскаљени у ватри деветомесечне² борбе, будите жариште око кога ће се окупити цео народ! Будите борбено језгро које ће чврсто држати кормило, будите букиња која разгони таму! Будите свесни свог великог задатка! Нека вам пред очима увек буде пример херојска Црвена војска, нека вам душу греју топле речи братских руских партизана — „Партизани Југославије, руски партизани понос се вама”, — нека вам снагу крепи похвала учитеља и вође, драгог Стаљина да је „Пламен партизанског рата обухватио читаву Југославију”.

Борци!

Љубав према своме народу и слободи довела вас је у редове партизана. Будите чврсти и одлучни, храбри и дисциплиновани. Дајте све од себе за побedu праведне ствари. Командири и политички комесари су ваши другови, ваши најбољи другови. Они су никли у борби, они су организатори борбе. Сва љубав и поштовање најбољима међу вами, јер без њих нема ни победе!

Командири, команданти и политички комесари!

Ви морате заиста бити цвет најбољег и најпожртвованijег! Водите своје чете и одреде у још већу борбу, стварајте Народно-ослободилачку војску! Своје стручно знање и искуство примењујте, гвоздену дисциплину одржавајте, а љубав и другарство развијајте! Од вас то траже борци, то тражи народ, то тражи борба.

Организујте исхрану у зимском периоду, спремајте резерве у храни, обући, одећи. Народ ће вам дати све, јер се ви за њега борите! Али не заборавите да код непријатеља се налазе магацини хране јутете од народа, не заборавите да се тамо налази одело, обућа, оружје.

Борци, командири, команданти и политички комесари!

Пођите у одлучни напад! Нека затутни земља где год непријатељ гази! Нека прасак пушака и тресак бомби уни-

² Деветнаестомесечне

штава окупатора и издајце, нека свуда вреба смрт нељуде.
Нека наша земља буде гробница злотвора.

Ударайте по окупаторској живој сили и нека вас никакве
репресалије не заплаше. Оружјте народ, иска се пушком
брани невино становништво од подмуклог непријатеља.

Рушите комуникације, уништавајте транспорте и све
што служи окупатору!

Уништавајте гадове — изроде нашег народа! Смрт свакоме ко гарави пушку у борби против народа и ко је до
сада вршио зверства над народом! Казните кривце по
заслузи!

Уништавајте банде Драже Михаиловића које уз помоћ
противнародне избегличке владе на челу са српскоклубашем
Слободаном Јовановићем организују терористичке банде и
убијају руководиоце и борце Народно-ослободилачке борбе,
који се боре против народа за рачун окупатора и издајника!

Дража Михаиловић ослањајући се на реакционарну ве-
ликосрпску шовинистичку клику, своске зеленаше и про-
паље политичаре — главешине бивших политичара, окупиро-
је око себе корумпирано петоколонашко чиновништво, про-
паље официре, финансe и порезнике, ставио се у службу
окупатора, издао је наш народ, спрема се да сутра, када
народ избори своју слободу, зајаше сва та багра поштова на
народну грбачу.

Данаас када окупатор разоружава њихове деморалисане
четнике, деморалисане због пљачке и крви народа коју су
пролили, а пред близким народним судом који долази, Дража
Михаиловић окупља разбијене четничке; реорганизује их за
нову борбу против народа. Дража Михаиловић покушава
да још једном превари и изда наш народ. Разоружавање од
окупатора и тобожње „акције“ треба да рехабилитују ову
багру и да народ пође за њима.

Борци, командри, команданти и политички комесари!
Развијте још јаче борбу за свој народ и своју слободу!
Пређите у офанзиву на фашистичког злотвора! Чврсто др-
жите оружје у руци и не исцуштајте га док на лицу земље
гмиже и један гад, док не изборите слободу. Учините све
да што скорије буде и на нашој улици празник!

ЖИВЕО НАШ ВРХОВНИ КОМАНДАНТ — ДРУГ ТИТО!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

1 јануара 1943 год.

Положај
Политички комесар
Мом. М. Марковић

ГЛАВНИ ШТАВ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА СРБИЈЕ
Командант

Радивоје Јовановић „Брадоња“

БР. 2

**ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 2 ЈАНУАРА 1943 ГОД. КОМАН-
ДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О СТАЊУ
У НОП ОДРЕДИМА У СРБИЈИ¹**

2-I-43

Другу Слободану²

Драги друже.

Друг Мих.³ ти одговара на твоје последње писмо, а ја ћу те укратко обавестити о стању у Србији. Ускоро ћу доћи тамо, па ћеш се детаљније упознати са свим.

Вероватно си обавештео да се из Србије повлачи немачка окупаторска војска, а на место ње долазе бугарске окупаторске трупе.⁴ То је велика слабост коју ми морамо искористити.

Банде Др.[аже] Мих.[аиловића] су свуда у активизацији и углавном врше терористичке акте, убијајући наше људе.

Свуда у Србији расположење је народа за нас и за борбу. Нарочито успеси на Ист.[очном] боишту и у Босни дижу борбеност маса, које су спремне, да одмах упркос зиме, прилазе и тамо у активну борбу.

*С обзиром на све то, поставља се јачање одреда, број-
мано их снажити, стварати нове ћде не постоје и најозбиљ-
није поставити питање већих акција.* Код наших штабова треба разбити опортунизам како у погледу прилива у одред, тако и по питању акција. У томе правцу ми морамо предузети све мере и још у току зиме створити јаке одреде. Ја ћу у име Гл. штаба у овоме смислу упутити директивно писмо свима окр.[ужним] штабовима, дајући им у исто време и конкретну помоћ. А када се будемо заједно нашли, мораћемо поћи по одредима да им помогнемо на учвршћивању и на извршењу задатака који се постављају пред све одреде у Србији.

Наše снаге у Србији су врло мале, али су језгро, које може око себе окупити за кратко време велике снаге. Да ти укратко изнесем стање у одредима:

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2622.

² Радивоје Јовановић-Брадоња, командант Главног штаба НОВ и ПО Србије, налазио се на терену Првог шумадиског НОП одреда.

³ Благоје Нешковић

⁴ Види индекс 2 уз док. бр. 4.

У округу Лесковац има два одреда који укупно износе 150—160 партизана: Одред Врањски 55 и одред Лесков. [ачки] (Кукав.[ички]) 150. Наоружање им је добро, морал људства добар. Изводе само ситније акције. Овде је било четири юреда, па смо ми сада њима поставили да се створе два са чвршћим штабовима. У овоме крају симпатије народа су за нас врло велике.

У округу Ниш постојало је 4 юреда. И њима смо поставили да се створе два и то: Јастребачки, који броји 100 партизана, и Нишавски (Сврљишко-озренски) 50. И у овом одреду је стање као у Лесков.[цу]

Зајеч./арски броји око 40 парт. Стање код њих не знамо, јер нам је веза са њима моментано прекинута.

Крушевачко-краљевачки (Расински)⁵, број људства око 120. Наоружање добро. Прилив људства у юред постоји и то нарочито у задње време. Одред је врло жив и стално врши акције. Пре пар дана једна група је у ноћи упала у Круш.[евац] и убила четири агента. Сада је једна чета прешила у Трстенички и Левачки срез.

Пож./аревачки броји нешто преко 40. Одред се креће свуда на територији округа Пож. Врше ситније акције. Прилива нема.

Шум./адиски ти је познат.

Чачак — тамо су другови распустили юред. Ових дана кад смо ухватили везу са њима поставили смо им да одмах створе юред.

У осталим деловима Србије немамо юреда. Поставља се да се свуда створе.

Што се тиче функционисања Гл. штаба, то ми морамо одмах решити. Најбоље је да седиште штаба буде у Шумадији. Не само ради тога што ће Шумадија бити жижа Народно-осл. борбе, већ и што је за нас то најзгоднија база јакле ћемо моћи да држимо чврсту везу са свим юредима. Ја ћу юмах доћи тамо заједно са начелником штаба кап. М.⁶ па ћемо и то питање решити како је најбоље.

Док ја ће доћем, ти среди стање тамо у юреду и покушај да се повежеш преко Косм.[аја] са Пож.[аревцем]. Исто тако предузми мере да се направи канал према Круш. [евцу], да би се ми тамо иребацили ради срећивања прилика

⁵ Расински НОП юред никада није носио назив Крушевачко-краљевачки НОП юред.

⁶ Предраг Марковић-Алимпије, погинуо као командант Прве јужноморавске НО бригаде крајем децембра 1943 год. на Коњуху у Источној Босни. Марковић који се овде помиње као начелник Главног штаба НОВ и ПО Србије није био начелник штаба, већ војни инструктор при Главном штабу.

тамо. Ја ћу, док не дођеш, одржавати везу са свим одредима, и слаћу им писмене директиве у име Глав. штаба.

Ти предузми мере у смислу писма друга Мих. [ајла] да ја што пре дођем тамо и тада ће Гл. штаб моћи да правилно функционише.

Шаљемо ти Директивно писмо Гл. штаба које смо написали на основу твога и послали скоро свим штабовима.

Друг. поздрав
М. М.⁷

БР. 3

ИЗВЕШТАЈ КОМЕСАРА МОРАВСКЕ ЧЕТЕ ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10 ЈАНУАРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О СИТУАЦИЈИ У МОРАВСКОМ СРЕЗУ И АКЦИЈАМА ЧЕТЕ¹

10-I-1943 год.

Драги другови,

Данас су се патроле² састале да се испита недељни рад, да ли су постигнути постављени задаци, да се одреде нови задаци за идућу недељу и претресе целокупна ситуација на терену. Све патроле су стигле сев патроле другог командира.³ Прошле недеље исто тако патрола није стигла одређеног данија већ сутрадан. Исто се десило и сада, лутање је искључено, јер он понајбоље од свих патрола познаје терен зборног места.

Уобичајено је да се сваке недеље одржи састанак партиске јединице, СКОЈ-а, конференција, саслушање вођа патрола и давање нових задатака. Данас, да не бисмо поново изгубили читав дан, решио сам да све то учиним сам у заједници са члановима партије, без друга командира⁴ и друга

¹ Мома Марковић, политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Србије, у ово време налазио се у Београду.

² Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3930.

³ Моравска чета крајем 1942 год. била је подељена на неколико група које су изводиле акције у Моравском срезу. Чета је дејствовала по групама све до почетка немачке офанзиве против Пожаревачког НОП одреда 15. фебруара 1943 године.

⁴ Овде се не ради о командиру чете, него о вођи једне групе Моравске чете.

⁵ Милан Благојевић, погинуо као заменик команданта Пожаревачког НОП одреда крајем маја 1943 год. код с. Миријева (Моравски срез) у борби против љотићевца и жандарма.

Рељеб⁵ и да њима напишем једно писмо и да им одредим
збијено место и опоменем на уредност. То чиним из тога
разлога што се сада налазе код нас Хитра,⁶ Сеља⁷ и Ву-
јица.⁸ Наше патроле пронашли су добар део људи али са
стварањем комитета и учвршћивањем људи иде страшно
тешко. Стално наилазимо на разне и разне препреке које
јунака могу да доведу у страшно очајање. Улажемо све
човечанске напоре, ризикујемо и жртвујемо све, идемо
сви страшно пресморени и кад погледамо целокупни наш рад
као да писмо чишта радили. Поставили смо прошлог састанка
ликвидацију неких немачких шпијуна, неколико претседника
општине и неколико горњачких агената и стварање, одно-
сно само формирање комитета⁹ у 5 места где већ имамо
јуде. И то је све било. И патрола је предала два комитета
у Врбница и Тићевцу Хитри која је са њима одржала са-
станке и радила на њиховом учвршћивању. Другови су се
пребацили јодмах у Пругово да тамо створе комитет и ликви-
дирају благајника општине као члана општинске управе и
по знатог гестаповца. Међутим услед страшне мрачне ноћи
затују, изгубе читав дан а идућег дана организују ликви-
дацију благајника. 8 јов. мес. благајник је у 4 ч. био у општи-
ни, наши другови пођу јодмах у општину, међутим он је у
међувремену отишао кући, наши другови појуре његовој
кући, чим су јони ушли у двориште кучићи залајали, он
је јодмах приметио да су то партизани и на супротна врата
пчео да побегне пре него што наши другови и стигну до
куће. Онда се јони врате натраг, упале општинску архиву
и заплене мало писаће хартије, коверата и једну добру
песму. Онда су морали убрзано да се врате на зборно место
и тако је прошло формирање комитета у Пругову, Шљи-
вовцу и ликвидирање тога гада.

И патрола са усмехом је ликвидира[ла] бившег коман-
данта милиције у селу Миријеву, а сада активног љотићевца.
Вани су га ухватили и стрељали га. Одржали су састанак са
Народно-ослободилачким одбором у Брзоходу а нису успели
да формирају одборе у Миријеву и Качетину. Прошли пут
сам писао да постоји Н.О.О. у Бошњаку па када сам писмо

⁵ Јубисав Стевић, рађен и ухваћен маја 1943 год. у с. Бошњаку
(Моравски срез) и стрељан у Жабарима.

⁶ Радмила Трифуновић, народни херој, инструктор ОК КПЈ за
Гожаревац, погинула са групом бораца из Моравске чете априла
1943 год. код с. Миријева.

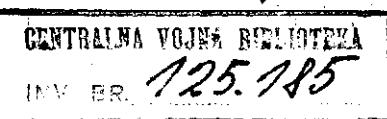
⁷ Ратко Ристић

⁸ Вујица Ремењак, погинуо априла 1943 год. код с. Брзохода
(Моравски срез).

⁹ Односи се на формирање НО одбора у селима неослобођене те-
риторије.

писао требао сам да формирам одбор, међутим један друг је довео и једног човека који није за одбор те смо те вечери само са тима људима разговарали, читали вести и други наш пропагандни материјал. Заказали смо састанке са њима за 9 јув. мес. а у Миријеву и Качетину заказани су састанци за 5 и 6 јув. мес. Међутим ликвидација љотићеваца у Миријеву довела је жандарме у исто село тако да су се људи поплашили и нису сви дошли на састанак. Патрола која је имала да формира комитет у Кочетину залутала је тако да је пред зору стигла сасвим у друго село. Онда су другови морали да иду за везу ради поште, који су требали да дођу на заказани састанак 9 јув. мес. у Бушком¹⁰ јопет су залутали [и] стigli су сасвим доцкан и људи који су се били сакушили растурили су се. III патрола са којом сам ја наишао је јопет у току ове недеље на препреке. Пребацио сам се у Породин да ту одржим састанак са комитетом и да се одмах идуће вечери пребадим за Жабари па даље за Ореовицу где треба само да се формира комитет. Међутим љотићевци у јачини од 200 изненада убрзо упадну у Породин и почну претрес јод куће до куће. У једној кући на брду ја сам радио јса машином. Кај ми погледамо кроз прозор а оно 10—12 љотићеваца у једној суседној кући на 30 метара јод нас. Ми јодмах изиђемо из куће, они нас не примете али горе на брду наиђемо на њихову заседу ол 20—30 и јуни нас отерају чак у Кушиљево. Из Кушиљева вратимо се кутрадан натраг и одем до Жабара кад тамо сви су се уплашили од љотићеваца и од онога случаја када су ме жандарми јонколили у Александровицу и неће уопште да дођу на састанак. Сада сам пронашао друге људе. Један је сасвим добар, све би дао за ме и изгледа да ће одлучно да ради. Остало тројица истина прошле године су радили за нас али сада не знамо да ли ће да запну више, односно да ли ћемо ми успети да их убедимо у потребу рада. Четврта патрола која је имала да ради у Кушиљеву наишао је јопет на страшан страх људи. Једном нашем партизану пре 4 дана Немци су упалили кућу зато што је ранио два жандарма у Луковици. Жандарми су нашима у Луковици направили заседу (прошли пут сам писао о томе) и наши су наишли на заседу и ранили су 2 жандарма, једног лакше а једног сасвим тешко. Као одмазду за то Немци су једном нашем партизану у Кушиљеву упалили кућу. Од тога су се људи страшно поплашили и нису смели да дођу на састанак.

¹⁰ Вероватно се односи на село Бусур.

После су се пребацили у Бобово, ту им сељак код кога су били побегни и они су морали да изврше покрет усред дана. Пребацили су се у Витаково¹¹ и ту су пронашли добре људе и сада само треба да се формира Н.О.одбор.

II

8. јов. мес. одржао сам састанак комитета у Породину. Иако тај комитет постоји више јод два месеца он до данас није апсолутно ништа радио. Нису имали никакве задатке нити су пак редовно долазили на састанке, а када су долазили, све је личило на кафански састанак а никако на састанак комитета. Опширно сам говорио о пол. ситуацији, објашњавао сам опширно шта су то Н.О.О., поставили смо задатке, извршили смо поделу рада. Било је на састанку њих 9, иначе има их 14 у комитету. Извршили смо поделу села. Одредили људе који ће да се старају о борбеној групи, управо поставили смо рад онако како то гласи наређење број 1 Н.О.одборима од Штаба. Плус тога опширно смо говорили о конспирацији и држашу пред непријатељем. Затим смо им објаснили све њихове дужности, говорили о озбиљности и о плану у раду и јо дневном реду при сваком састанку. Сада смо повели Вујицу да иде са једном нашом патролом и да учврсти комитете и помогне при формирању у Бошњаку и Качетину и да учврсти ќомитет у Брзоходу. Ја ћу са Хитром да се пребацим јодмах у Жабари, Ракинац, Ореовицу и Александровац па поднели не знам какве напоре, макар главу изгубио, али ћемо одговорити новопостављеним задацима. Друг Сеља поћи ће са патролом за Кушиљево, Витејево, Бобово где исто тако има људи а које само треба убедити у неоправданост страха.

Непријатељске снаге на терену су исте као и прошли пут. Љотићевци су поново отишли за Вел. Плану. У свима општинама Моравског среза дошло је наређење да свака општина да 4—6 људи за жандармерију. Још неће нико да иде али како ће даље бити са тим не знам. Горњачани зализе јод Моравског среза само до Врбнице и Тићевца а по Ресавском срезу иду по 3, 5 и 10 на више места. Не предузимају никакве акције сем што смо чули; нисмо могли да проверимо да на појединим местима држе заседе, тј. где претпостављају где можемо ми да нађемо.

Патролама смо најозбиљније поставили ликвидирање општинских управа. Све општине не раде али један добар део ради по старом.

¹¹ Вероватно Витејево

У народу постоји још увек нејасно о улози Д. Михаиловића. Наше патроле улажу све снаге да га раскрињкају. Вероватно да ће нам сада у томе много помоћи и „Глас“ као билтени и вести.

Непријатељ, жандарми су страшно деморалисани. Са једним смо ухватили везу, сада радимо да дођемо у везу још са једним који је такође добар.

Последњи пут нисмо добили пошту.

Друг. поздрав

Суви¹²

БР. 4

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“ ОД 14 ЈАНУАРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ И АКЦИЈАМА ОДРЕДА¹

ШТАБ I ШУМАДИСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА
„МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“

14-I-1943 године

Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

I — Непријатељ

На територији овога Одреда број окупаторских снага стално се мења. До почетка јануара месеца ов. год. на нашем терену били су само Немци. 7-I-дошли су у Тополу Бугари² око 600, а Немаца је остало врло мало. У осталим местима до сада нисмо могли прибавити податке о јачини непријатеља. Њихове главне снаге налазе се у Тополи, Аранђловцу, Младеновцу, Крагујевцу и Г. Милановцу.

Немачке снаге су у квалитативном погледу доста слабе. Већином су били Немци из Баната. Наоружање је било добро, у већини аутоматско оружје. Морал доста слаб. Ове трупе снабдевале су се организовано преко општина или директном пљачком из села.

¹² Сима Симић, народни херој, погинуо маја 1943 год. у с. Бусуру, Млавски срез.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4552.

² Према споразуму Хитлер—Филов крајем 1942 год., бугарске окупационе снаге прошириле су почетком јануара 1943 год. своју окупациону зону на Западну Србију и Шумадију. У Тополи су били вероватно делови Двадесет пете бугарске дивизије чије се седиште штаба налазило у Пожаревцу.

Бројно стање и састав окупаторских слугу у последње време се знатно изменио. Сви четнички одреди су разоружани од стране окупатора, тако да су на овом терену остале само пољске страже и жандарми, чији се број у Космају повећао а на осталом терену смањио. Током новембра и децембра у Космају је владала велика реакција. У сваком селу налазило се је по 20—30 жандарма. Данас се број њихов смањио али су зато на тај терен место њих дошли љотићевци, који за сада осигуравају главну пругу (железничку). На јосталој територији број окупаторских слугу је мањи и то: Топола око 40, Аранђеловац 40, Милановац³ око 100, Јиг око 30, Белановица 30, Лазаревац 30, Рача 20, Чумић 15, Даросава 15, Мисача (Мајдан) 20, Страгари 20, Шаторња 15. У сваком овом месту има још и од 15—20 наоружаних сељака. Морал код жандарма је врло слаб. Сви су они везани за Дражу Михаиловића. На терену су дosta неактивни.

Окупатор због опасности устанка у Србији свакодневно повећава терор, систем таоца и шпијунска служба недовољни су да народ јуврате од Народно-ослободилачке борбе, зато се у последње време терор повећава масовним хапшењем сељака као и стрељањем. Али све ове мере нису довољне да окупатор постигне свој циљ, зато ових дана Недић опет прети грађанским ратом. Долазак Бугара као и покушај Недића да образује т.зв. ударне одреде има изглед да ће реакција и на овом терену прећи у офанзиву. Односи међу окупаторским бандама дosta су олабавили, нема више изгледа да би они бар за сада могли достићи онај степен повезаности као прошле године.

Што се тиче организације Драже Михаиловића она се у овим крајевима налази у специјалној фази, тако да за масе претставља праву запонетку. Тактика коју сада окупатор спроводи према дражиновцима учела је приличну пометњу. Хапшење, стрељање и прогоњење дражиновца тешко се данас може убедљиво објаснити сељачким масама. Дражини одреди који су постојали на овој територији после неколико потера окупатора углавном су се распали. Мањи делови или појединци крију се у селима око Рудника, једна група око Космаја а неки у Лепеничком срезу. Оно што је окупатор желео прилично је и постигао, наиме веровање извесног дела сељака да се Дража бори против окупатора. Ово веровање нарочито подржавају англофили.

Обзиром на кризу која је наступила у Југ.[ословенској] влади у Лондону, а која нама у потпуности није позната,

³ Горњи Милановац

сматрамо да је потребно издати један масован летак помоћу којега би се извршило масовно раскринавање Дражине организације по свим селима. Изгледа да Дражина организација због слабих страна на овом терену не ради ништа јавно против нас, али тајно још увек спроводи своју стару тактику убијајући присталице Народно-ослободилачке борбе (убиство учитеља Ђекића из Винче и једног сељака из села Мајдана). Сазнали смо да су два капетана и два поручника ухваћени од Немаца као дражиновци и ставили се Немцима на расположење и облачили немачку униформу и отпуштовали са Немцима.

II — Народ

Политичка и национална свест народа на терену овога Одреда је на завидној висини. Иако је данас директно учешће у Народно-ослободилачкој борби мезнатно, огромне симпатије народа су на нашој страни. Страшан терор и пљачка окупатора и његових слугу још је више приближила народ нашем покрету. Акције Одреда као и широки политички рад на терену непрекидно приближују масе нашем покрету.

Ако се упореди расположење народа од прошле године са ћовогодишњим, онда можемо са сигурношћу да тврдимо да су народне симпатије према нашем покрету нагло порасле. Морамо признасти да је реакција ипак успела да један део народа заведе, нарочито оне крајеве где је наш утицај мањи. И данас има доста сељака који нашу борбу посматрају са неверицом. Одред користи сваку прилику да што шире продире у народне масе, па је у томе погледу имао много успеха. Социјални састав народа углавном је изјединачен. Пљачка окупатора и неродица приближила је и изјединачила стање сељака, тако да се многи имућнији сељаци налазе на нашој страни и активно нас помажу.

Терор и пљачка окупатора и његових слугу изазива људ сељака страшну мржњу и жељу за осветом и слободом. Ово се нарочито одражава на расположење сељака приликом ликвидације петоколонаша и реквизиције његове имовине. После ликвидације појединачног петоколонаша настају коментари по читавој околини, у свим случајевима досада народ је ове поступке одобравао, може се рећи и ликовао.

И поред симпатија које људ народа уживамо, страх од терора умногоме кочи наш рад, јер за сваку подршку коју нам народ пружа непрекидно страхује од репресалија непријатеља.

И поред тога што је наш Одред политички масован, покушај мобилизације сељачких маса остао је безуспешан. У

том погледу и под јаквим општим околностима засада не можемо рачунати на неко појачање. За сељаке важи старо правило да се врло тешко покрећу у борбу.

Случај у Космајском срезу, где су сељаци услед терора окупатора побегли од кућа да би се спасли хапшења, али нису хтели ићи у Одред, најбоље то потврђује. Свакако да је јовде главни разлог зима.

III — Терен

Сматрамо да је терен овога Одреда добро познат, те није потребно да га уопште описујемо. Терен је дosta по-вољан за герилско ратовање али му је негативна страна у томе што има дosta путева за брзу концентрацију непријатеља у свим правцима. Велика и разбациана села, нарочито око Рудника и Качера погодна су за маскирано кретање чета, што умногоме олакшава акције и зими, наравно под условима што мањег снега.

IV — Наш Одред

Наш Одред броји укупно 58 бораца и то: две чете (Рудничка 20, Космајска 22), две минерске по четири борца, једна ударна тројка и једна двојка и штаб Одреда од тројице. Наоружање: 9 п. митраљеза (зброжовке), пушака 50, 3 машингевера, 14 пиштола, бомби 15. Пушчаних метака 3200, за једну машингеверу 32, једна са 9 а једна без муниције. Резервних пушака 28.

Морал Одреда с обзиром на околности под којима живи врло добар је.

Социјални састав Одреда: 34 радника, 9 сељака, 14 интелектуалаца и један активни наредник.

Војничка способност бораца доста је добра. Две трећине бораца рукују са аутоматским оружјем којим Одред располаже. Имају довољно рутине за герилски начин ратовања. Командна способност просечна. Сви борци су оспособљени за самостално објашњење Народно-ослободилачке борбе.

Обавештајну службу углавном врши партишка организација а и сам штаб и четна руководства преко повериљивих сељака.

Служба везе. Служба везе је код Одреда доста слабо јорганизована, услед недостатка способних и повериљивих курира, па због тога Одред има доста потешкоћа. Штаб Одреда засада има свега два седишта, док чете имају довољан број пунккова као и помоћне јединице. Услед недостатка способних курира штаб Одреда се досада већином кретао са четама. Један штапски курир до сада је био непрекидно

запослен за везу са Космајем. Везу са другим активним одредима немамо. Веза са Сувобором врши се преко партиске организације, пошто овај Одред сада не постоји. Радимо на успостави везе са Расинским одредом у коју сврху је упућена једна тројка са два теренца. Предузете су мере за успоставу новог канала са Београдом. Са партиском организацијом О.К. Ар.[анђеловац] стојимо у непрекидном контакту преко секретара јединице или њиховог курира. Што се тиче везе са теренима Космаја она се врши преко нашег курира, али је иста веома лабава кривицом теренца. Потребно било да и ови другови одреде једно одговорно лице које ће одржавати сталну везу са Одредом.

Интендантски извештај. Пошто је интендант штаба одређен за другу дужност, за политичког комесара једне чете, његову дужност обавља штаб Одреда. Што се тиче одела Одред је успео да се у разним акцијама прилично снабде. Најпре стојимо са веома, нарочито гаћама. Данас борци имају по једну или две кошуље, а мали је број бораца који има добре и целе гаће. Што се тиче обуће, данас много боље стојимо него прошла два месеца. Извршена је оправка обуће и набављено неколико пари нових опанака. Поручено је и плаћено у Космају 10. пари опанака. Борци засада имају два пара чарапа а рукавице имају само пушкомитраљесци. Снабдевање бораца са пелеринама нисмо могли извршити услед недостатка материјала нити за то засада има изгледа. Од резервног одела имамо само једно цивилно са зимским капутом које смо оставили за специјалне сврхе.

Услед недостатка новчаних средстава Одред се храни код сељака без новчане накнаде. Издавање признаница није нимало популарно, јер се овај систем профанисао још прошле године како од стране наше тако и од стране четника.

У вези са писмом П.К.⁴ од јесенас партиске организације примиле су на себе да за Одред спреме довољан број склоништа са резервном храном. До данас то питање није решено. Постоје само обећања неких сељака која још нису реализована. Уколико се ово питање не реши повољно или бар делимично Одред ће доћи у врло тежак положај. Већ данас и поред тога што су сељаци према нама релативно добро расположени Одред има доста тешкоћа у исхрани. Неродица и пљачка окупатора оставила је сељаке са веома мало жита тако да многи ни за властите потребе неће имати доста. Другови из О.К. Ар.[анђеловац] обећавају да ће успети да прикупе извесне резерве хране, док другови из Космаја

⁴ Покрајински комитет Комунистичке партије Југославије за Србију

изгледа по том питању нису ништа учинили иако су за то имали могућности.

У погледу муниције исто тако стојимо веома слабо. Резерве које су се налазиле на терену Космаја, око 10.000 метака, упропашћене су од влаге услед нехата тамошњих тераџенаца који нису водили доволно рачуна о чувању муниције.

Није потребно истицати шта значи у данашњим приликама за један одред муниција, то смо нарочито искусили прошле године. У акцијама се муниција тешко добива. Више пута се не надокнади ни утрошена. Штаб Одреда поставио је проблем набавке муниције на прво место и ставио у дужност свима борцима у Одреду да по селима скупљају сваки метак, наравно водећи рачуна о конспирацији. Ово питање је постављено и пред партиске организације на терену. Највише муниције има на терену Космаја и када би другови са овог терена озбиљно схватили ово питање, као и остале потребе Одреда могли би доста учинити.

Санитетски извештај. Један јод најтежих проблема за Одред је лечење и смештај болесника и рањеника. Питање болнице није никако решено. Рањени или болесни другови смештају се по селима у куће сељака симпатизера са великим ризиком за њихов живот. Досада смо у том погледу дosta срећно пролазили. Данас Одред има пет болесних бораца од којих су двојица болесни, један теже последице теже реуме, а други убој од цокула. Тројица другова су рањена, од којих један теже, чије оздрављење неће скоро уследити.

Главну дужност болничара у Одреду врши друг Никола Накарада,⁵ који нарочито у превијању рањеника и давању прве помоћи показује одличне успехе и заслужује сваку похвалу. У том погледу не изостаје иза стручног лекара. За поједине случајеве Одред користи једног лекара са терена. Свака чета има по једног обученог болничара. Санитетског материјала имамо прилично. Од једног сељака добили смо на поклон један кг јода у кристалу што данас претставља огромну вредност. Потребно би било да се набави алкохол за љовај јод. О овоме би требало известити и Врховни штаб.

Поред свих настојања да се хигијена и здравље бораца што боље сачува у том погледу немамо доволно успеха. Недостатак веша не даје могућности пресвлачења бораца, те и поред честог парења борци имају вашке. Услед слабе обуће и сталног пешачења борци често побољевају.

⁵ Владимир Петровић, инжењер агрономије, погинуо 4 децембра 1943 год. као санитетски референт Првог батаљона Прве шумадиске НО бригаде у Пријепољу у борби против Немаца.

Војни суд који је формиран при штабу Одреда умножио је специјални формулар пресуда који се испуњавају приликом ликвидације петоколонаша. Досада је овај суд осудио на смрт 29 лица. Све казне извршене су стрељањем.

Извештај о политичком раду. Одред је поставио себи за задатак да на свом терену обавести све сељаке о циљевима Народно-ослободилачке борбе, о унутарњој и спољној ситуацији. Нарочити задатак Одред је поставио да раскринка слуге окупатора и издајнике Народно-ослободилачке борбе — специјално организације Драже Михаиловића. За ову сврху Одред је користио све прогласе и публикације као и летке и листове Врховног штаба, Ц.К. К.П.Ј., П.К. К.П.Ј. за Србију, као и О.К. Ар.[анђеловац]. Нарочитог успеха имају вести које издаје О.К. Ар.[анђеловац], када их имамо — од 22. XII 42 радио не ради, па нам је то велики недостатак — из којих сељаци сазнају општу ситуацију. Чете као и посебне јединице Одреда крећући се по терену врше широки политички утицај појединачним разговорима са сељацима или на ужим конференцијама у појединим засеоцима. У неким селима чете приређују и приредбе у који[ма] учествују и сељаци, нарочито омладинци и омладинке.

V — Рад

Штаб ѡреда донео је план да врши следеће акције: рушење железничких пруга, напад на возове, рушење железничких станица, кидање телефонских линија, напад на окупаторску живу силу ван насељених места, напад на жандармске станице и ликвидирање петоколонаца. За нападе већих размера одређивање су чете или Одред, а за мање акције специјалне јединице — ударне или минерске тројке или четворке.

Почетком децембра месеца извршена су хапшења сељака из села: Стојника, Барајева, Бабе, Дучине, Ропочева, Рогаче и Амерића. У свим јувим селима била је доведена пољска стража из Посавине и Смедеревске Паланке у јачини од 20—30 у сваком селу. Број похапшених сељака који се налазио у срезу у Сопоту био је око 250. Пре напада на Сопот били су чланови штаба у околини Сопота и донели одлуку да се изврши напад са целим Одредом. Напад је извршен 14. децембра увече. Истог дана поред сопотских жандарма стигло је из Београда 86 бандита-градских стражара из Београда, за који су број сељаци тог дана носили храну. Пре почетка акције сељаци су нас известили да су жандарми и градски стражари смештени у згради Среског суда и једној кафани у варошици. Донели смо следећи план о нападу: Командант са једном групом бораца да изврши

[напад] и опколи кафану, а заменик комandanта са другом групом напад на зграду суда и да пусти сељаке из затвора. Сељаци су били смештени на трећем спрату зграде. Пре акције командири и водници су били упознати са акцијом и добили одређене задатке. Код објекта за напад обе групе су једновремено стигле. На 50 метара испред кафане зауставила је нашу патролу градска патрола. Борба је одмах отиочела, једновремено је отворена ватра код обе зграде. Непријатељ је дао јак отпор код кафане, користио је зидове авлије за одбрану и наслагана дрва у авлији. После неколико минута борбе нападнути смо и из друге кафане од стране жандарма за које нисмо знали. Ми смо и њих напали и нисмо им дали да изађу из кафане. У обе кафанске смо бацали бомбе и нисмо им дали да се развију и изађу у помоћ жандармима у судској згради. Зграда суда је у почетку обасута ватром и жандарми су се повлачили на трећи спрат па страну према кафани и одатле тукли митраљезима на другове код кафана. Наши борци су успели да се попну до другог спрата зграде, али су ту на њих припуцали и они су се вратили. Борба је трајала један и по сат, када смо се морали повлачiti јер смо претпостављали да ће непријатељ добити појачање из Младеновца или Раље. За време борбе стално су бацали ракете које су осветљавале места наших бораца. У зграду суда бацали смо две мине, од чијег су потреса поломљени сви прозори на згради. Зграда суда је велика и од тврдог материјала, троштратна са 82 одељења. У овој борби рањена су два наша друга -- лакше, од којих [је] један сада дошао у чету, а други ће у најскорије време. У овој акцији непријатељ је имао 4 тешка митраљеза и два „Шаша“. Сазнали смо да је непријатељ имао 12 мртвих и 15 лакших и тежих рањеника. Популација пошли су до Тресије за нама у потеру.

19 децембра увече са целим одредом у Угриновцима смо сачекали воз на отвореној прузи. Унајред смо поставили мине и када је нашишао воз упалили их. Локомотива је пре експлозије мина прешла, а три мине су експлодирале испод вагона. Како је пруга била права локомотива је и преко искidanje пруге одвукла вагоне, те акција није имала жељени успех, сем на три места прекинуте пруге. Том приликом смо исекли 100 метара телефонске линије и склонили је, да је непријатељ не пронађе. Воз је био теретни натоварен шљунком.

24 децембра Одред је имао задатак да нападне жандарму на Чумићу. Напад је извршен око попа ноћи изненада. Јако су жандарми изненађени нападом они су још раније били спремили одбрану, копањем ровова око зграде

и неким утврђењем унутар зграде. Унад у зграду није извршен услед тога што је улаз непрекидно брањен тешким митраљезом, као и бомбама и пушкама. Пошто жандарми нису хтели никако да се предаду у зграду је бачено неколико ручних бомби и три мине, чије је дејство било страховито, тако да је већи део зграде био разрушен. После тога неколико бораца су се лопели на кров зграде, са које су скинули један део црепа и на крову запалили неколико нарамака сламе. Исто тако један п.митраљезац је пуцао са кровла у собе. Непријатељ се упорно бранио и није се хтео предати. Борба је вођена сат и четврт. Заседа која је била постављена на друму према Крагујевцу отворила је ватру на једну групу жандарма која је отуда наилазила. Не знајући још чиму се ради ми смо се повлачили. У овој акцији погинуо је друг Милан Чортан-Мали. У току борбе био је рањен у руку, али је и даље остао на свом месту неустрашиво пуцајући из свог п.митраљеза. Погођен је у срце од непријатељског куршума и остао на месту мртав. У току борбе његово тело је уклоњено и сахрањено. Друг Мали и у овој и другим акцијама био је најбољи борац и служио је као пример у сваком погледу.

Тачни губици непријатеља нису нам познати, али се прича да су двојица погинула и више рањено.

24 новембра минерска четврка порушила је на четири места желез. пругу у Угриновцима.

3 децембра порушили су пругу у Бадњевцу (линија Лапово — Крагујевац) којом је приликом искочио воз из шина.

24 децембра порушили су скретнице и желез. постројења на станици у Ковачевцу. Приликом ове акције заплењена је извесна сума новаца чији нам је износ непознат, јер су новац узели другови теренци који су учествовали у акцији, а минерска четврка добила је у готову 3500 дин. и три паре опланака.

29 децембра за време јодмора у Даросави једна група другова у једној кући изненада и случајно је нападнута од 15 жандарма из Даросаве. Чувши пуцњаву из оближњих кућа одмах смо изашли и развили се у стрелце. Приметивши нас жандарми су побегли користећи јаругу. Приликом излажења из кућа рањена су три борца, један лакше, који је већ оздравио, други је теже рањен у ногу, а трећи друг Јанко,⁶ заменик командира, тешко је рањен у леву ногу дум-дум метком. Рана је била таква да није могао остати жив, под ма којим околностима. Да се не би мучио,

⁶ Јанко Секулић из с. Поповића, Срез космајски

опијен је инјекцијом и стрељан је и сахрањен, без знања бораца. Његовим губитком Одред је много изгубио.

Приликом једног састанка штаба Одреда са чланом Главног штаба за С.[рбију]⁷ десио се један догађај који због своје интересантности наводимо. Група од 30 четника из Младеновца дошла је у село Орашац у циљу пљачке и изненада је наишла на кућу где се држао састанак. Два четника који су хтели ући у кућу, један од њих је рањен из п.митраљеза, од стране заменика команданта,⁸ а други је четник бацио пушку и побегао. После краћег пушкарања са осталим четницима, сви су побегли у дивљем бекству ка Младеновцу.

Ударне групе од последњег извештаја до данас ликвидирале су 12 петоколонаца. 8. јануара увече ухваћен је и стрељан бандит Чедомир Ракетић, шеф агената и шеф контроле цене у Смедереву.

Све поменуте акције имале су велики политички значај а нарочито широко је одјекнула акција у Сопоту, после које је уследило пуштање ухапшених сељака сем четворице који су стрељани. После акције у Чумићу било је ухапшено више сељака од стране Немаца, од којих се пет и сада налазе у затвору.

3. децембра погинуо је од стране Немаца, где се лечио, Пантелија Илић, б.[ивши] командир чете, прооказан од једног Дражиног четника.

Петог јануара о. г. ликвидиран је један рудар из Миначе, који је други дан по ступању у Одред дезертирао.

Што се тиче плене у овим акцијама било је једино приликом ликвидације петоколонаша и то само у јуделу и јубуни. Приликом ликвидације бандита Ракетића, заплењено је три паре одела, зимски капут, једне кожне чакшире, један пар чизама, један пар ципела, пет кошуља, један фотоапарат, један сат, један војнодржавни пиштољ, 790 дин. и 60 пакли цигарета.

За време извођења акције морал код наших бораца је био добар. У акцијама у Сопоту и Чумићу нарочито су се истакли другови: Мића,⁹ Миша,¹⁰ Стојан,¹¹ Керамичар,¹²

⁷ Мома Марковић

⁸ Милосав Влајић, народни херој, погинуо у Влашком Пољу јуна 1943 год. у борби против жандарма.

⁹ Иван Захред-Мића, народни херој, металски радник из Старе Сушице, Срез Постојна, у партизанима од 1941 год., погинуо 3. јуна 1943 год. као члан КПЈ и командир Космајске чете Првог шумадијског НОП одреда у борби са Српском државном стражом на Тресији, Срез космајски.

¹⁰ Миша Гавrilović

¹¹ Милан Дракулић-Стојан

Добрица,¹³ Посавац,¹⁴ Бранко,¹⁵ Накарада и Кирчо.¹⁶ Исто тако ударна четворка друgovи: Паја,¹⁷ Врчицац-Марко,¹⁸ Параћ¹⁹ и Мића²⁰ са успехом су досада извршили све постављене задатке.

Из досадашњег војног и политичког рада Рудничка чета дала је боље резултате од Космајске, која је имала доста слабо руководство, због чега је извршена промена командира и полит. комесара и њихових заменика.

Штаб Одреда казнио је досада услед недисциплинованости или неизвршења наређења следеће борце: Трамвајца²¹ опоменом, Вују²² опоменом, Мићу, Попаја,²³ Ацу²⁴ са строгим укором.

Што се тиче плана за даљи рад Одреда, како војног тако и политичког, остаје углавном исти уколико то прилике и ситуација буду дозвољавале.

Како су у последње време општинске управе поново отпочеле са радом под притиском окупатора и његових слугу, Одред ће морати поново да предузме акције у циљу спречавања даљег рада општина.

VI — Предлози и примедбе Главноме штабу

У вези наређења Главног штаба од 4. децембра, штаб Одреда сматра за потребно да поред случајева које је навео у свом извештају, а који се тичу обезбеђења средстава за Одред изнесе још следеће предлоге и примедбе:

1. да се штабу Одреда даду јдрешене руке у погледу реквизиције приватне имовине петоколонаша која је већи-

¹² Матић - Керамичар, погинуо у пролеће 1943 год. као пушко-митраљезац у борби са четницима Драже Михаиловића на Руднику.

¹³ Добрица Ковач, погинуо 11. септембра 1943 год. у борби са четницима код с. Гајеви близу Арагијеловца.

¹⁴ Живота Маринковић-Посавац

¹⁵ Бранко Маћешик.

¹⁶ Књижарски радник из Београда, иначе Македонац, био је интендант чете, погинуо у пролеће 1943 год. у борби са четницима Драже Михаиловића на Руднику. Редакција није могла да установи право име и презиме.

¹⁷ Редакција није могла да установи о коме се ради.

¹⁸ Редакција није могла да установи о коме се ради.

¹⁹ Бранислав Параћ-Реља, народни херој, погинуо фебруара 1944 год. у с. Брзаниу код Лапова као члан ОК КПЈ за Крагујевц у борби са Јоћићевцима.

²⁰ Иван Захред

²¹ Родољуб Станић

²² Тома Бреуљ

²³ Миодраг Николић, осуђен од Војног суда Првог шумадиског НОП одреда и стрељан марта 1943 год. због разних грешака.

²⁴ Аца - Џезвар, лимарски радник из Београда

ном стечена пљачком, па је ни у ком случају не би требало изузимати од реквизиције;

2. да се Одреду уколико за то постоји могућност додели новчана ломоћ;

3. да се скрене пажња партиским организацијама на терену, нарочито организацијама на Космају, да најозбиљније схвате потребе Одреда и да истом излазе у сусрет у сваком погледу у границама могућности;

4. да се испита могућност преноса обуће, одела, а нарочито веша из Београда, које овдашњи борци имају;

5. да се испита могућност набавке муниције за парabelume и машингевере и за штајере 9 и 10 м/м;

6. да се Одред снабдева по могућности са више партиског материјала него до сада, нарочито Историју С.К.П.(б.) од које одред има само Један примерак.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Стојан²⁵

Командант
М. Лабуд²⁶

БР. 5

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 14 ЈАНУАРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈАМА ЈЕДИНИЦА ОДРЕДА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ И ДОБРОВОЉАЧКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

Положај

Бројно стање људства у нашем одреду на дан 14-1-1943 г. је следеће: 431 борац² са толико пушака и 4 пушкомитраљеза. На сваког стрелца долази просечно по 65—70 ме-

²⁵ Дракулић Милан

²⁶ Милорад Лабудовић, погинуо фебруара 1943 год. као командант Првог шумадиског НОП одреда у с. Барошевцу, Срез колубарски, у борби са љотићевцима.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3917.

² Редакција није могла да дешифрује шифре о бројном стању и наоружању Пожаревачког НОП одреда. Према изјавама преживелих бораца у одреду је тада било око 45 људи.

така. Безмало сваки борац има по једну бомбу. На сваки пушкомитраљез има по 200 до 250 метака са довољним бројем шаржера.

Резервног оружја има: 427 исправних пушака и 3 пушкомитраљеза. За резервно оружје има потребна количина муниције. Све оружје се добро чува, чисти и подмазује. Једини начин да се до оружја дође је отимање од непријатеља.

Од заљег извештаја до данас имамо само 4 нова борца. Прилив је слаб из разлога које смо навели у свом прошлом извештају. Знамо да све могућности за прилив нових људи у одред ни из далека нису иссрпљене и зато све чинимо да се прилив појача. Сматрамо да ће напоредо са развојем ситуације на фронту и приближавањем пролећа и прилив бити јачи. Глад која се већ осећа у народу такође ће бити један од одлучујућих фактора за прилив снага у одред. На терену се Горњачани³ такође боре за придобијање маса, али уколико их више разобличавамо утолико мање имају изгледа да добију масован прилив. Они праве спискове и прете мобилизацијом. Код народа ове њихове мере не наилазе на добар пријем. Поред осталог нашег рада ми стварамо у појединим местима борбене групе у јачини 5—10 људи. Ове групе наборужавамо и оне врше већ и неке акције самостално по нашим директивама, а неке помажу и нашим јединицама у њојним акцијама. Имамо до сада у 5 места таквих група 447 чланова.⁴ Те се групе припремају да ступе у одред кад буду позване, а засада раде у позадини.

Акције: Прошлог пута смо вам јавили да је тежиште акција свих наших јединица било управљење на достављање Наређења⁵ бр. 1 општинским управама. Овај задатак је извршен и скоро све општинске управе на читавој територији округа добиле су поменуто наређење. Олажа се да је ово наређење добро примљено у народу, да многи одувлаче са давањем кукуруза, очекујући да управе поднесу оставке. Многе су управе озбиљно схватиле наређење и поднеле јоставке, али их „власти“ не уважавају. Неке су добиле „боловање“, многе иак сасвим лабаво врше своје дужности. Притисак за кукуруз је знатно попустио и народ верује да је то последица нашег наређења. Ових дана смо прикупили податке за оне општинске управе које су и даље

³ Група четника Косте Пећанца, која је пришла Дражи Михаиловићу, чије је седиште било у Манастиру Горњаку.

⁴ Број чланова ових група приказан је шифром.

⁵ Ово наређење издао је и упутио Пожаревачки НОП одред у децембру 1942 год. свим општинским управама на територији Пожаревачког округа. Њиме се забрањује рад свим општинским управама. Слична наређења упутили су и остали НОП одреди у Србији општинским управама на својој територији.

остале експедитивне и према њима су већ ових дана отпочеле казнене мере. Да би избегли ову казну неки су претседници побегли код Горњачана.

Наше јединице узгрძ су извеле неке акције. У појединачним општинама када је предавано наређење истовремено спаљивање су и општинске архиве и уништавани телефони. Свуда где су се налазиле писаће машине и пресе заплењене су, а тако исто и писаћи прибор. Дељено је наше последње Саопштење⁶ бр. 20 и други материјал.

Једна наша јединица⁷ разјурила је „националну службу за обнову Србије“ у неким местима Доње Млаве. Обустава принудног рада је изванредно добро примљена у народу, јер му та „национална служба“ наноси само штете. Секу се дрва поред Млаве, поред њива и путева, а све то сељаци раде принудно, сваки пак изостанак повлачи новчану казну. Поред свега народ мора да храни руководиоце те принудне службе. При извршењу тих акција заплењено је од руководиоца 14 ћебади, 7 пари чакшира, 7 блуза, 4 паре цокула, 3 паре војничких гаћа, 2 кошуље и 2 шајкаче.

Друга наша јединица⁸ пресрела је и запалила један камион на путу Кучево — Петровац, који је превозио дрва за Немце а својина је познатог петоколонаша Душана Пантића.⁹ На истој линији том приликом пресечено је 15 телеграфских стубова. Баш када је вршена ова акција напуштају са 4 камионом са Немцима из Петровца. Наши су припуцали на њих. Камиони су стали и Немци изашли и заузели положај. Наши су се повукли у шуму пред бројно надмоћним Немцима.

Та иста наша јединица разоружала је 4 жандарма од којих је један мolio да буде примљен у наш одред. Остале тројица су пуштена пошто за време разоружавања нису давала љотпор. Овај који је остао у одреду изјавио је да им је потпоручник Рогић рекао да се повуку у шуму пошто ће их Немци скоро разоружавати.

Приликом опкољавања и покушаја уништавања једне наше јединице¹⁰ у селу Александровцу тешко је рањен један жанд. поручник. Ова наша група била је сишла у село ради састанка и том приликом била је изненађена и

⁶ Редакција није могла да утврди на шта се односи ово саопштење.

⁷ Стишка чета Пожаревачког НОП одреда

⁸ Моравска чета Пожаревачког НОП одреда

⁹ Министар пошта и телеграфа у Недићевој влади. Као издајник и непријатељ осуђен је после ослобођења од народног суда на смрт и стрељан.

¹⁰ Види примедбу 8 овог документа.

опкољена. Сналажењем другова сви су се извукли без губитака.

Што се тиче јачине и распореда непријатељских снага јоне су исте и без промене. Немци на терену сарађују са љотићевцима. Скоро су имали сукоб у Златову (Срез млавски) којом приликом су погинула два горњачка официра и неколико војника, а капет. Пејчин¹¹ заробљен. Немци предузимају јаке репресивне мере у срезовима Млавском и Хомољском. Народ је заплашен и бежи у шуму. Задњих дана многе жанд. станице повучене су у срсска места, разлог овоме нам је непознат. Жанд. станица из Шетоње у јачини од 20 људи пришла је Горњаччанима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

14-I-1943 г.

Положај

(М.П.)

Политком¹²

Командант¹³

БР. 6

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВИ ПО СРБИЈЕ ОД 15 ЈАНУАРА 1943 ГОД. СЕКРЕТАРУ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ О ПОТРЕБИ ОМАСОВЉЕЊА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У СРБИЈИ¹

За Мих. [ајла]

15-I-43

Драги друже,

Из твога писма закључио сам да си моја писма примио са доста закашњења. Друг Павле² тврди да су без застоја послата. Произлази да је грешка даље ћавде.

У оном писму упућеном одредима ја сам се трудио да одредима укажем на правилан пут развитка оружане борбе у насталом периоду као и на грешке које су у томе досада чињене. Сам сам очекивао да ће у њему бити извесних грешака политичке природе. Ја сам о томе већ разговарао са тобом и сада и по овоме видиш колико је мени тешко да све послове самостално обављам. У твоме последњем писму

¹¹ Командант Крепољинског четничког одреда Драже Михаиловића

¹² Богољуб Стојановић-Тина

¹³ Жика Поповић, ухваћен почетком 1944 год. у с. Раноцу од четника Драже Михаиловића и касније стрељан.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3403.

² Душан Петровић-Шане

видим да смо и даље напредовали у ставу према Дражиним ѡдредима, што ме јако радује, јер ранији став је био прилично тежак у пракси. Требало би што пре да ми доставите све примедбе, да би се писмо могло што пре упутити ѡдредима.

Из твога писма видим да се слажеш у процени даљег развијка борбе. Из тога ће да резултира и даљи рад. Има дosta питања која би требало решити. Зато би било важно ако би могло доћи до поновног састанка између нас двојице. Добро је што се коначно приступа формирању Гл. штаба.³ То ће бити крупан корак унапред. Ја, лично, сам нездовољан са резултатима свога рада. Већ је пола године откако ми је додељена ова функција а да за то време се није осетио неки мој утицај на одреде. Тако гледајући сва је срећа што се за то време није борба јаче развијала. Разлога има више. Њих ћемо пречистити па састанку. Важно је да јутсада Гл. штаб чврсто држи одреде у својим рукама. Такво стање загарантоваће много правилнији и бољи рад одреда.

Ситуација нам налаже стварање што јачих наших снага и у томе погледу не можемо постављати неку границу. Разуме се да ће то зависити (кад има доволно људи) од извесних материјалних услова. Сада углавном од оружја и муниције. Према томе требало би људи слати увек онолико колико их се може наоружати. Зима несма данас неки већи значај. Ја сам наредио І Шумадиском⁴ већ одавно а специјално сада да се што интензивије ради на прикупљању оружја и муниције. Разумљиво је да се ту без помоћи и сарадње наших парт. организација не могу очекивати већи резултати. Ни другови из Ар.[анђеловца] нити из Млад. [еновца] нису у том погледу доволно помогли одреду. Нарочито другови из Млад.[еновца] О њима сам ти већ писао. Њихов став према одреду је стварио страховит. Добија се утисак као да се њих одред ишиша не тиче и ако тек узгред могу да помогну одред онда ће то и учинити. Оглушили су се на скоро све захтеве штаба. Ја сам писао другу Јуру⁵ да се мора једном прекинути са њиховим осећајем необавезности према одреду и тражио сам да одреде једног добrog друга ради остварења сарадње између њих и штаба одреда. Нарочито је важно да бар данас прегну на скупљање

³ Главни штаб НОВ и ПО Србије, имао је у свом саставу само команданта и политичког комесара. Тек доласком Коче Поповића за команданта Главног штаба Србије, јула 1944 год., Главни штаб добија своју пуну формацију.

⁴ Први шумадиски НОП одред

⁵ Јуре Сарић

оружја и муниције пошто га углавном има на њиховом терену. То би могли они да ураде и сопственим снагама, пошто их, како сам обавештен, има по 10—15 (илегалаца) у понеком срезу. Мислим да је потребно да им и ви скренете пажњу на њихове обавезе према одреду а нарочито на дужност прикупљања оружја и муниције јер ће углавном од тога зависити могућност прихватања људи.

Разумљиво да је поред тога једно од најглавнијих питања — питање канала. Ја сам о томе говорио са другом Павлом. Он сада ради на томе. Али не смејмо се никако ослонити само на један канал. Ако остане само на једном онда ће ићи доста тешко и споро. Колико ће бити партије⁶ бројно јаке о томе треба унапред да се донесе споразум. Прва би требала да буде што већа.

Потреба за обнављањем и појачавањем ѡдређа ћа територијама Шумадије и Западне Србије је велика. Данас је доста тешко развити и партиски рад онде где ѡдређа нема, нарочито на теренима где су дражиновци активни. А ситуација је данас таква да одреди па скоро целој територији могу да дејствују чак и без помоћи парт. организација односно тамо где је ис постоје. Чак се помоћу ѡдређа данас може парт. орг. брзо и успено да развија. Отуда је данас по моме мишљењу стварање ѡдређа од првостепене важности. У вези с тим сам и замислио стварање групне команде за ова три ѡреда. Другови М. М.⁷ и М. Д.⁸ били би најугоднији од свих другова са овог терена за ту функцију...

Ово је потребно хитно решити понито без групних команда не можемо замислити добру организацију командовања.

...
Као што сте чули извршен је препад на Сопот. Извођен је доста рђаво. Неодлучност и исумерност команде је крива што одред ту није забележио један добар успех. Резултат борбе је 12 мртвих и 15 рањених жандарма а чаша два лакше рањена. Шаљем ти извештај команданта ѡреда о акцији.

У то време било је у Сопоту затворено око 150 сељака. Наша нису успели да их ослободе што им је био главни задатак.

⁶ Овде се мисли на групе људи које је требало слати из Београда у партизански ѡред утврђеним каналима.

⁷ Милорад Милатовић

⁸ Милош Дудић, народни херој, тешко рањен 4. децембра 1943 год. у Пријепољу као заменик команданта Прве шумадиске НО бригаде у борби против Немаца, подлегао је ранама почетком јануара 1944 године.

Шта је са секцијама и јошалим војним материјалима.
Има ли извештаја још осталих одреда.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Слободан⁹

БР. 7

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 22 ЈАНУАРА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ ГЛАВНОГ
ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О ИМЕНОВАЊУ ЧЛНОВА
ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ¹

22-1-1943 г.

Другу Слободану²

Драги друже,

последње што сам добио од тебе било је оно директивно
писмо штабовима, формулар-упитник, војна упутства и пи-
смо мени.

Прошлог пута сам ти укратко писао и писам добио
одговор.

Шаљемо ти директивно писмо³ онако како смо му ми-
дали дефицитивну редакцију на бази твог директивног писма.
У овој форми је отишло свим штабовима. Сложићеш се са
овом редакцијом.

Из тог писма ћеш видети још две ствари: да си по-
стављен за команданта Гл. шт. за Срб.[ију], да је формиран
Гл. шт. у коме си ти и комесар друг Мома Марковић и
да смо вас потписали пуним именом. То је директива Врх.
штаба, те ћете се и даље потписивати.

Друг комесар треба ускоро да дође до тебе а можда ће
са њим доћи и ваш начелник штаба (један акт. капетан).⁴

Потребно је да организујеш уз помоћ Навла⁵ слање
једних кола до Б.⁶ преко посавског терена (Лазаревац—Ли-
љовица). С тим колима би дошао до тебе друг комесар

¹ Радивоје Јавановић-Брадоња

² Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под
бр. 2472.

³ Радивоје Јовановић-Брадоња

⁴ Редакција не располаже поменутим писмом.

⁵ Предраг Марковић-Алимпије

⁶ Душан Петровић-Шане

⁷ Београд

и начелник, јер је комесару скоро немогуће да иде другим путем. Тачно би јавио дан и јавку где би кола дошла и одвела другове до тебе.

Уколико би се отегло пребацање друга до тебе, бићеш у вези с њим преко ћас. Он ти сада пише писмо које ти дођи к теби са свим директивама и овлашћењима за ваш рад. Надамо се да ћете у најбољој хармонији на корист наше борбе успешно обављати све поверене вам дужности. Попут ти друг комесар ишиће о стању у другим крајевима, и попут ће ти он донети одговор и одлуке по свим питањима, то ти нећу о свему томе писати.

Да ли си упућивао чету према Дрини? Сада чујемо да су се појавили партизани око Ужица, кажу да су се пребрацили из Босне.

Можда је то неки батаљон VI бригаде? Јављам ти једну жалосну вест: 17. о. м. убијен је на улици друг Сељак.⁷ Нашићао је на заседу у једном стану. То је тежак ударац за нашу партију.

Другарски лозздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Михајло⁸

БР. 8

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПОЖАРЕВАЦ ОД 30 ЈАНУАРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О СИТУАЦИЈИ У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ¹

30. I. 1943

П.К.-у

Драги другови,

Примили смо ваша два писма од 10 и 16.I.1943.² Исто тако смо примили: Писмо П.К-а СКОЈ-а од 10.I., Циркулар П.К-а СКОЈ-а, реферат ј СКОЈ-у, брошуру „Организација народне власти на ослобођеној територији”, директивно писмо Главног штаба свим штабовима одреда, позив активним

⁷ Мирко Томић, народни херој, погинуо на улици у Београду у борби с агентима Специјалне полиције.

⁸ Благоје Нешковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2659.

² Редакција не располаже овим писмима.

официрима б. југосл. војске, Упут за писање извештаја Гл. штабу, 301 летак Антиф. већа народима Југославије, 73 брошуре „Чланци из Борбе”, 5 комплета и један примерак другог дела Историје ВКП(б) и 3 калема коцца.

Ситуација на терену је све више у знаку све јачег пре-плављивања Дражине војске сада већ скоро по целом нашем терену. Крстаре тереном и дању и ноћу. Говоре да су Дра-жина војска и да су против Немаца и комуниста и да уби-јање Немаца не води ничему. Наговарају народ да предаје Лирису све што се од њега тражи. Колу јоне који се про-тиве њиховој пљачци. Причин одред³ је 24. I. упао у село М. Црниће још готово за видела и батина б сељака четоколо-наца и наших симпатизера. Сутрадан је заклао ⁴ наша симпатизера у Макцима за одмазду за убијеног Розанова. После је „разоружао“ божевачку жандармериску станицу. Братиначку жандармериску станицу „разоружали“ су 28. I. ујутро и 10 жандара и једног официра водили су цео дан победоносно кроз Баре и Касидол за Кулу. Јуче је у Ба-рама заклаи један човек. Слично се дешава на свим тери-торијама *нашег* терена. Нигде дражиновце испријатељ ће прогони.⁴ У Смољинцу су 28. I. цео дан боравили и Немци који су пљачкали за Лирис и дражиновци, само кад су ујутро једни за друге сазнали, повукли су се једни у један крај села а други у други крај.

Организационо стање Партије, политички наш рад и сектора наћи ћете, уколико има битних измена од последњег нашег организационог извештаја, у извештају са састанка бироа О.К-а.

Обавештавамо вас о шеким нашим акцијама за које смо добили извештаје после састанка бироа О.К-а: ликвидирају се 3 општина у Трњану и Набрђу, спаљене архиве, кон-фискован новац из општ. [инских] благајни. Ликвидирани су претседници општина који нису хтели предати оставке у Орљеву, Ореовици, Бошњаку и Крављем Долу. Ликвидиран је чуvenи издајник партизанског борањишта Драго Ђурчија из Гюновића, сестрић Милоша Радивојевића. У Томиславцу је конфискована писања машина и 100.000 дин. У Пожаревачком срезу боримо се са доста успеха против присилне мобилизације сељака у жандаре. У Ресавском срезу поред јове борбе са највише се успеха води борба против општ. управа. Све општ. управе сасвим су се поколебале. У по-

³ Четници Рамске бригаде, чији је командант био Богдан При-ца, капетан бивше југословенске војске, погинуо у борби против наших јединица 1944 године.

⁴ Од окупаторских снага у Пожаревачком округу у то време били су само Немци.

следње време не извршују немачка наређења за пљачку. (Тај срез даје дневно 2.000 л млека Немцима). Немци су поставили иске нове претседнице. Али је такав нови претседник у Кушиљеву већ четврти дан ликвидиран од наших партизана. Претседници Дубља, Лукавице и Смољинца ноћивају у вароши а по дану долазе у село на вршење дужности. Само, такво стање са општ. управама у Ресавском срезу није само резултат наших настојања, већ и Дражиних који су раније цапали све општ. архиве овде.

Терор окупатора све је жешки: у Ресави врше претресе чак и Бугари. У Дрмни и Брајарцу није Немцима и петоколонцима чак ни масовним батинањем успело да мобилишу младиће за пољску стражу.

Шаљемо вам финансиски извештај за XII.1942. Уз извештај напомињмо да од свег новца што смо вам га послали, 24.800 дин. је партички новац, остало је новац Н.О. фонда. Шаљемо вам сада 25.948.— дин. Од тога је 20.000.— дин. новац Н.О. фонда, 5.000.— дин. је партички новац а 948 дин. па име обрачуна 85 ком. „Гласа” бр. 2—3 и 73 ком. брошуре „Чланци из Борбе”. Унутите нас како да водимо благајну Н.О. фонда.

Прилажемо извештај П.К-у СКОЈ-а од 30.I.

Шаљемо вам извештај са састанка бироа О.К-а.

Прилажемо извештај нашег штаба Гл. штабу од 14.I.

Шаљемо вам формулар испуњен подацима о зврствима.

Шаљемо б личних карата.

Пошаљите нам партизанску заклству.

... писамце је за друга Јанка и грешком напег курира дошло с вашом поштом код вас.

Прошли пут се није нашом кривицом одржала веза. Наш курир је оболео. Морајмо јаћи још једног курира као резерву.

Канал за пребацивање друга Слободана,⁵ члана Гл. штаба, још увек се обезбеђује. Али је канал којим је пошао друг Т.,⁶ много безбеднији.

Шаљем биографију Лазе Стојановића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
О.К.⁷

⁵ Радивоје Јовановић-Брадоња

⁶ Мома Марковић

⁷ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Пожаревац

БР. 9

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД ЈАНУАРА 1943 ГОД. ШТАБУ РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА О УБИСТВУ МИРКА ТОМИЋА¹

ШТАБУ РАСИНСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА

Драги другови,

17-I-1943 год., агенти београдске главњаче убили су на улици нашег друга **Мирка Томића**.

Мирко Томић је био организатор Народно-ослободилачке борбе вашег краја, творац нашег одреда и члан Главног штаба за Србију.

У знак трајне успомене на друга Мирка, одлучили смо, да се ваш јодред убудуће зове поред досадашњег назива, именом „Мирко Томић”.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав

Нар. ослоб. партиз. одреда за Србију

Политички комесар

Командант

Момчило М. Марковић

Радивоје Јовановић „Брадоња“

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4358.

БР. 10

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВИ ПО СРБИЈЕ ОД 2
ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ШТАБУ РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА
ДА „МИРКО ТОМИЋ“ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ АКЦИЈА¹**

ШТАБУ РАСИНСКОГ НАР. ОСЛОБ. ПАРТ. ОДРЕДА
„МИРКО ТОМИЋ“

2-II-43.

Драги другови,

Да би ваш одред стао на чело ослободилачке борбе вашег краја, морате извршити следеће задатке:

1.) *Бројчано одред повећати.* Ваше садање снаге су исувише мале, да би извршиле оне задатке који се пред вас постављају. Морате искористити све могућности за мобилизацију људства за ѡдре. Издајте царсћење свим борбеним десетинама, да одмах ступе у ѡдре. Уколико се не јадзову, значи да да је наш утицај на њих слаб, и да га треба појачати. Борбене десетине биле су једна етапа у нашем раду, као припрема мобилизације за ѡдре. Сад је тај моменат дошао, када ми ѡдреде морамо појачавати, јачајући их у првом реду од борбних десетина, а уз то мобилишите и раднике и сељаке, убеђујући их у потребу борбе и јачања наших снага.

2.) *Акције.* Услови за извођење акција су огромни. Немачке разбојничке хорде трпе страховите ударце на Источном фронту, а међу слугама окупатора почиње да се стаје деморализација, а борбеност у народу расте. Све то мора искористити, да пређете у офанзиву. Не смете да зволите да вас непријатељ напада већ ви морате њега, ни да примате само наметнуту борбу. Ви морате нападати непријатеља увек, разбијати његове мање снаге, правити седе, стално га тући, то је ваш садањи задатак. На начин ћемо ѡдре ојачати, да ћи њихову борбену способност још више развити борбеност народа, још више деморализирајући непријатеља и пајзад растерстити концентрацију непријатеља са нашим ослобођене територије и крајева на које непријатељ врши нападе. У акцијама се треба строго држати тога, да задајемо непријатељу осетне ударце, а да наше губици буду незннатни.

3.) *Обезбеђење ѡдређа.* Успостављање јаке обавештајне службе, великим радијусом кретања и обезбеђењем логор

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4359.

вања; када се преко дана логорује у селу, обезбедите стражу, можете и од добрих и поузданых мештана. Тако ќе морате осигурати обезбеђење при одржавању зборова у селима.

4.) Војничка обука. Да се усаврши герилски начин ратовања и да се партизани оспособе за војне задатке.

5.) Прикупљати оружје и муницију од народа.

6.) Попуштајте нам изјашњење поводом великих губитака у акцијама преко Мораве.²

7.) Да нам редовно шаљете извештаје по упутству³ које смо вам послали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав

Главни штаб нар. ослоб. парт. одреда за Србију

Политички комесар Командант
Момчило М. Марковић Радивоје Јовановић „Бр. [адоња“]

БР. 11

**ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 4 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ
ЗА ЧАЧАК О СЛАБОСТИМА У РДУ НАРТИСКЕ ОРГА-
НИЗАЦИЈЕ У ОКРУГУ И СТВАРАЊУ ЧАЧАНСКОГ НОП
ОДРЕДА¹**

4-II-43.

O.K. Ч.

Драги другови,

Одговарамо на ваш извештај од 25-1-43.

Ми смо вам и у ранијим нашим писмима нагласили да су ваше слабости велике. Ви немате одреда, парт. орг. вам је врло слаба, исто тако нигде немате солидних упоришта. Истина је да је терор био велики, али ни у другим крајевима није био мањи. И ви, уместо да се самокритички осврнете на ваше слабости, ви подвлачите само објективне тешкоће: терор окупатора и њихових слугу а страх народа.

Међутим, ваше слабости леже у вама, у вашој лабавости. Почеквши од ваших веза са нама (да напоменемо да сте ви једино ок.[ружно] руков.[одство] које је имало лабаве везе са нама), па до спровођења свих партиских задатака.

² Види док. бр. 13.

³ Редакција не располаже овим упутством.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиву ЦК СКС под бр. 2581.

Да наведемо само неке задатке које смо вам поставили, а ви их ниште спровели.

Још 21-VII-42 поставили смо вам задатак повезивања са Ужицом, 5-X да учврстите курира за Б.³ провереног, изолованог од сваког другог рада а везаног само за једног члана О.К., 15-X да шаљете дописе за „Глас“ — од свега тога нема резултата, нити нам пак одговарате шта све предузимате.

У свим вашим извештајима једно се исто понавља: обећање да ћете кренути напред, па инак све остаје по старом. Ничим се не могу оправдати ваше слабости. *Ви морате већ једном пресећи са лабавошћу и аљкавошћу у раду*, или ћемо ми предузимати друге мере да поставимо рад у вашем округу, јер ми не можемо ни једног тренутка више толерирати такво стање.

Сада, када непријатељ бесно јуриша на нашу ослобођену територију а на источном бојишту славна **Црвена армија** задаје страховите ударце окупаторским хордама, ми морамо учинити све не само да онсмогућимо одвашиљање непријатељских снага из Србије, већ да развијемо јачу борбу за уништење фашистичких варвара и њихових слугу. Зато одмах предузмите све, одмах ини момента не чекајући, *стварајте одред, учврстите парт. организацију*. Мирило снаге и вредности парт. орг. је одре[д]. Где нема одреда, то значи исма парт. орг. Данас ис треба много чекати на директиве јер основна директива: борба против ћокупатора и њихових слугу трајаће све дотле док јони постоје.

По питању распуштања одреда јасно се види ваша колебљивост. Ви сте били спремни за његово распуштање и пре него што сте га створили. Потребно је да нам сви појединачно пошаљете изјашњења-саслушања у којима ћете самокритички изнети сваки своје држање и критички осврт на држање сваког појединачно од осталих руководећих другова. После тога ћемо донети одлуку. То исто да пошаљу војни руководиоци Главном штабу.

Јавите нам где се налазе чланови О.К., како су расположени на терену, кад се одржавају састанци О.К. и у међувремену постоји ли контакт између чланова О.К. и какав?

Стварање џеоских-месних војних (борбених) десетина сада се не поставља, већ све такве десетине треба одмах слати у одред. Војне десетине су досад биле једна етапа у нашем раду на припреми мобилизације нових снага за одред. Данас је такав момент дошао да све војне десетине одмах моби-

² Београд

лишете за одред. Уколико се оне слабо одазивају, значи да [је] ваш политички утицај на њих слаб, и да га треба појачати.

Везу за Књаж. [свцем] можете користити само за размену техничких ствари (хартија и др.) али дописивање морате прекинути. Тај друг преко кога то чините мора бити поуздан, конспиративан и да је изолован од других послова и веза, како не би био угрожен, јер би то могло да буде опасно и за вас и за њих. Скрените му на то пажњу.

Како вам је постављена техника и колико законспирисана од парт. орг. а колико обезбеђена од непријатеља? Стварајте што веће резерве хартије, јер ће бити потребно да снабдевате друге крајеве.

Поново вам подвлачимо потребу пајхитнијег повезивања са Ужицом и постављања рада тамо. Ви сте нам одговорни за ту територију, зато одмах предуз[мите] све да се тамо крене. Пошаљите једног чл. О.К. да сређује и руководи радом тамо.

Потребно је да се повежете са О.К. Ар[хи]еловац] преко Среза таковског, зато прордите у том правцу, стварајте љубав упоришта.

Слушајте редовно „Слободну Југославију“ и њене вести умножавајте.

Одговорите на сва наша питања из задњих писама и шаљите нам опширне извештаје према онштетм директивном писму П.К., кога смо вам послали.

Пошаљте нам посебан извештај о раду Скоја.

Шаљемо вам шифру, ради конспиративног писања имена и других важних ствари које не смеју пасти у руке непријатељу. Шифру морате најсвесније чувати, а у случају да се угрози одмах нас известите да је изменимо. Потврдите пријем.

Шаљемо вам матрице и други материјал. Јавите шта сте и колико од тога примили.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
П.К.

БР. 12

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 6 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ И СТАЊУ У НОП ОДРЕДИМА¹

6-II-43.

За Мому²

Драги друже,

Добио сам твоја писма од 22-I и 29-I. У погледу на основне задатке који стоје пред нашим одредима надам се да си и раније добио утисак да имам исто мишљење. Овде сада радим на појачању одреда односно мобилизацији. Прве чаште већ долазе. Надам се да ћу те ускоро обавестити о добрим резултатима. Другови раде на успостави канала. Моје мишљење је да би требало што хитније створити јак Сувоборски одред. Ово је нарочито потребно ради развијања овога центра дражиновске организације, што у садашњем периоду неће бити тешко. Осим тога само присуство наших снага огромно ће утицати на њивове присталице. То исто важи и за северни део Западне Србије, нарочито за Рађевину, Азбуковицу, Полгорицу и Мачву где су дражиновци прошле године добро стајали а и сада су активни.

У Шумадији су добри изгледи. Ускоро ће се то и показати. О свему ћемо детаљно говорити и донети план.

Примио сам извештаје од наших одреда на Југу³ које сте ми послали, слажем се са преформирањем одреда. Не би имао што оптијег рећи и оно што и ти пишиш, тј. да су одреди неактивни и да то долази од опортунистичког и куканичког расположења руководства. Јасно је да ће наше директиве утицати на њихов рад али сматрам да је потребно да их обиђемо. Да су постојале везе то сам и ја могао досада урадити!

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2526.

² Мома Марковић, политички комесар Главног штаба, у току 1943 год. углавном се налазио на терену Првог шумадиског и Космајског НОП одреда, до половине новембра 1943 год., када се са Првом шумадиском НО бригадом пребацио у Санџак.

³ У јужној Србији па почетку 1943 год. постојали су следећи НОП одреди: Јастребачки, Расишки, Пасјачко-јабланички, Куканички и Црнотравски НОП одред. Почетком фебруара од Јастребачког, Пасјачко-јабланичког и Куканичког НОП одреда формиран је Први јужноморавски НОП одред, а од Црнотравског одреда Други јужноморавски НОП одред.

Карактеристично је да су ти одреди ипак нешто нарасли и то у току саме јесени. Мој је утисак да тамо неће бити тешко покренути народ у борбу. Уопште ситуација свуда мирише на устанак. Ради се само о томе да створимо што пре једну *почетну силу* која ће покренути народ. По моме мишљењу она ће бити доста мања него ли што је морала бити прошле године.

Да ли имате садашњи преглед стања код тих одреда. Непријатељ јавља о борбама на томс терену. Да ли су упитању јаче непријатељске снаге.

Што се тиче нашег седишта сматрам да треба у данашњем периоду [да] буде онде где си назначио, што разуме се не значи да ћемо ми лично морати бити везани уз њега.

За нас је од огромне важности да одмах успоставимо везе преко терена. Ја сам о томе већ пре четири месеца писао другу Мих.⁴ и тражио од њега да ми достави пунктове у Пож.[аревцу], Круш.[евцу] и Чач.[ку] ради остварења веза одавде. О томе смо исто говорили и на састанку. До данас јој тога нема ништа. Зашто, то ми није познато, али немам стрпљења да о томе сваки пут пишем.

Изгледа да ћемо њих дана успоставити везу са Крушевцом. Ваљевци треба да успоставе канал до Дрине и покушају везу са Чачком. На томе смо радили и раније, али није успело.

Требало би и ти да видиш шта се у томе погледу може да учини јер ће нам то бити најважније ако хоћемо да осечамо одреде стварно у својим рукама или ће пак дејствујати ван наше воље.

Чуо сам да су секције које су биле код Космајца прошли. Видећу тачно. Погледај шта се све може учинити у погледу војне литературе а специјално свих правила бив. Југословенске војске. Осим тога другови на слободној територији створили су официрску школу. Вероватно да су и они нешто издавали. То би требало добавити.

Организоваћу добро твој долазак. Пошаљи јавку за 22-II а резерву за 27-II.

Чим канал буде готов могло би се почети са избацивањем људи. Засада има оружја за 60 а муниције за 50 људи. Овај се број стално повећава јер је прикупљање оружја и муниције озбиљно постављено.

⁴ Благоје Нешковић

10.000 пушчаних мстака које је имао овај одред поквартено је. Ако би се пронашао толики број каписли имали бисмо сву ову муницију употребљиву. Видите да ли се тамо што може?

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Слободан⁵

Ако можеш пошаљи ми једно налив перо.

БР. 13

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ И БОРБАМА ОДРЕДА У ТОКУ ЈАНУАРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
РАСИНСКОГ Н. О. П. ОДРЕДА
„МИРКО ТОМИЋ“
8-II-1943 г.
Положај

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗ.
ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

1. Нейријатељ

Дражиних четника: I Расин.[ска] бригада 10—12,² II Рас. бр. 30—34, Жупска, Копаоник, Дукаћин³ око 150—160. Организованост у самом одреду слаба, али добро организована и новезана обавештајна служба, потпомагана од СДС⁴ домаће реакције. Наоружање: 12—15 пушкомитраљеза, 18 италијан. малингевера (добијених од Енглеза). Снабдевање: реквизицијом од народа још за време легалног стања (Гордин⁵). Морал слаб; људство, ссм старејшинског, - без воље

¹ Радивоје Јовановић-Брадоња, командант Главног штаба НОВ и ПО Србије, налазио се стално на терену Сувоборског, Првог шумадиског и Космајског НОП одреда.

² Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4360.

³ 10—12 људи

⁴ Ове бригаде формиране су крајем 1942 године.

⁵ Српска државна стража

⁵ Никола Гордић, командант Трстеничке четничке бригаде, побегао у иностранство.

за борбу, предаје се без онаљеног метка. Старешинско особље терористичко, али се при паду у заробљеништво слабо држи.

Старешинска особље углавном активни официри и бивши жандари. Код I Рас.[инске] бриг. (Петковић)⁶ стално онађање и сада је по свој прилици расформирана иста бригада. II Рас. бриг. на истом броју, иако силом мобилише бивше четнике. Жупска и Копаоничка углавном састављена од сељака без великог одушевљења за борбу и на истом броју. Дукађијска бригада — јо избеглица — углавном разбијена код Разбојне (погинула два командира и 20 четника).⁷

Активност окупатора и његових слугу у погледу скупљања реквизиције и појавом у оним местима где партизани изведу акције. Прате партизане по трагу и појављују се заједно у већем броју у једном селу. Већином се не задржавају много на терену, 1–2 дана и враћају се у град. С.Д.С. и дражиновци заједнички учествују у борбама противу партизана и имају међу собом чврсте везе. Љотићевци гоне дражиновце заједно са Немцима и хватају их и предају Немцима (Рибарска Бања). Окупатор и његове слуге немилице түку народ и одузимају му жито. Силују жење (Ломница) и тероришу људе, терајући их јомах у логор. Наше без милости стрељају када ухвате у борби рањене а овако кога ухвате воде у београдску главњачу и на крају стрељају. Симпатизере такође стрељају. Пострелјани су готово сви родитељи другова-партизана, нарочито оних из града.

Статељ организ. Драже Михаиловића: Постављају команданте и командире по селима, који су им уједно и њихова власт у селу. Одређују поштене људе за исте дужности, без обзира да ли исти на то пристају. Многи заплашени њиховим терором пристају на то. Курири њихови саобраћају по селима и обраћају се јодговорним комадантима или њиховим поверљивим људима. Терористичке „прне тројке“ убијају најбоље људе у народу — углавном наше симпатизере које год не жели да ради у њиховој организацији. Јавно говоре противу наших људи па зборовима, прете им убиством и прете народу да нам не да храну.

II. Народ

Народ је заплашен због репресалија од стране окупатора, а и раније преварен при неорганизованом нападу од

⁶ Редакција је утврдила да то није био Петковић, него Милојевић Радивоје.

⁷ Код Разбојне (Копаонички срез) Великојастребачка чета Јастребачког НОП одреда успела је да у једночасовној жестокој борби, 19. јануара 1943. год., разбије ову четничку бригаду, наневши јој велике губитке.

стране Кесеровића⁸ на Крушевцу. Поред тога заведен мало-грађанском особином: „Још није време” не ступа масовно у одред, макар да му је јасна Народно-ослободилачка борба и игра буржоазије, али се ипак примећује постепено пријажење сиромашних сељачких крајева у одред.

Политичка свест слабо развијена, због слабог рада раније на терену. Сада после одржаног већег броја конференција, а и због понашања партизана са народом, народ симпатише партизане, одобрава њихову борбу, хвали њихову истражност и поштење, помаже њихову борбу и углавном држи у конспирацији њихов долазак и пролазак кроз село. Интересује га и чита наш материјал. Национална свест добро развијена и правилна; на шовинисте се наилази онде где партизани никад нису били и где је утицај дражиноваца већи (бивши Бачин терен).⁹ Народ је учествовао у Народно-ослободилачкој борби при нападу на Крушевцу, али тада натеран је игром буржоазије у четничке редове; плаши се да му се и сада то не деси, те не приступа истој борби. Помаже борбу храном, одећом и обућом.

У селима има мали број кулака. Планинска села, иако су сиромашнија, више помажу борбу но равничарска и ботвија, макар да и та са симпатијама примају партизане.

Однос народа према нама. — У почетку народ није разумевао нашу борбу и слабије нас помагао, те је одред био приморан да преко зиме 1941/1942 буде на терену Топлице. Данас народ разуме много више борбу, захваљујући већем раду на политичком пољу и захваљујући појављивању партизана у свима крајевима па чак и у самом Крушевцу. Народ мрзи окупаторе и њихове слуге. Бежи из села где се исти појаве.

Реквизиције. Од народа чинимо узимали никакве реквизиције. Једино узето од 3—4 кулака око 200 кг брашина за исхрану партизана, нудећи им признанице на исто, али су исти то доцније поклонили. Одуzet један радио апарат — једном кулаку у Великом Шиљеговцу.

Ликвидација грађанских лица. У селима ликвидирано 17 лица, а у Крушевцу 5. Сва лица су била у служби окупатора као агенти-гестаповци (љотићевци).

Народ је са задовољством примио исто, нарочито ликвидацију оних из града.

⁸ Мисли се на напад четника К. Пећанца на Крушевцу у септембру 1941 год. у коме је учествовао и Расински НОП одред.

⁹ Односи се на Левачки срез.

III. Терен

Терен је добро испресецан, пошумљен прилично, али ипак комуникативан и добро пролазан. На терену постоје две железничке комуникације: пруга Сталаћ—Бунар—Ниш (главна) и Сталаћ—Краљево (споредна). Пруга главна добро се чува од окупатора па уској својој дужини на нашем терену. У ту сврху се налази у Сталаћу један бугарски батаљон и 1 ескадрон коњице. Нарочито се добро чувају мостови (Браљински) и пропусти (Бунар, Пањковац и тунел Браљина). Станице такође. На сваких 100 м има земуница у којима има сељака из околних села, а који треба [да] извештавају о наиласку партизана или других лица ноћу на пругу. Споредна се пруга не чува од окупатора па на њој само наши жандари патролирају, а има такође сељака као и на главној. Постоје две веће реке: Западна и Јужна Морава. Обе су велике препреке и непрелазне у опште, сем лети. Све скеле и превозна средства окупатор је привукао код мостова, које чува. Расина има већи број мостова, а у случајевима пужде може да се прелази и зимом. Села су прилично густа (нарочито у Жупи и под Гочом — ка Трстенику), а и густо насељена. Сем два-три, тактички положај истих је слаб јер су иста у рупи и лако се дају блокирати, а тешко се бране.

Привреда. Становништво се бави углавном у равници земљорадњом, а у вишим планинским селима сточарством, и то не искључиво само једним. Металургија слабо развијена и углавном је опала после рата (фабрика вагона), у фабрикама Обилићево и Равњак (хемиска) све су машине демонтиране и однете у Немачку. Хемиске фабрике: „Меријма“ (салуп) у опадању и „Жупа“ (плавог камена) — нормално. Рудник угља у Гарима је новоотворен и малог капацитета. Трипут је до сада од нас затрпан.

Терен је прилично погодан за зимске акције, само да реакција није развукла своје снаге на појединим местима. Одред стално маневрује и не задржава се никад више на једном месту од 1—2 дана.

IV. Наш одред

Две чете и две самосталне дестине.

Морал углавном добар и на приличној висини, чак и код оних који су преживели код Стубла катастрофе.¹⁰

¹⁰ Мисли се на разбијање и делимично уништење једне чете Расинског НОП одреда у Стублу (Трстенички срез) јануара 1943 године. (Види о томе у овом документу.)

Похваљени:

Због акције у граду	Кажњени:
„Баџа“ десетар ¹¹	„Маџа“ ¹⁹ због неконспирације,
„Лимар“ --- војник ¹²	прекоредном
„Кољка“ — пол. делегат ¹³	„Храна“ службом (вода и дрва) и
„Храна“ ¹⁴	одузим. оружја
„Јаблан“ -- пушкомитр. ¹⁵	„Доктор“ ²⁰ --- одузимањем оружја
„Бели“ -- пушкомитр. ¹⁶	због напушт. страж. места
„Попче“ ¹⁷	„Јошка“ ²¹ — због непослуш. — оду-
„Санда“ — водник ¹⁸	зим. оружја
	„Мујо“ ²² због прљавштине и губље- ња колективних ствари — одузи- мањем оружја док се видио не поправи.

Досада је стрељан један друг због рђавог понашања у народу — неморал и недругарство — био је члан партије: „Јунак“²³ — искључен раније из партије.

Богиња²⁴ — због хушкиња и роварења међу друговима и због вечите апатије током борби и неизвршења наређења. Иначе је била кукавица у борби.

Брана Арсенијевић „Шијалац“ — међународни шијуци. Сви троје по пресуди војног суда.

Половина одреда је радничког састава. Једна четвртина сељака и једна четвртина интелектуалаца. Једна четвртина од радника су индустриски радници.

Просечно и војнички и политички другови слабо стоје. Војнички јер су слабо прекаљени у борбама, а политички јер су већином омладинци и новајлије у покрету. Старешинско особље такође. Оскудева се нарочито у политичким ру-

¹¹ Бранко Перешић, народни херој, погинуо октобра 1943 год. на В. Јастрепцу у борби против четника и жандарма.

¹² Пане Ђукић, народни херој, погинуо јуна 1942 год. у с. Трњану, код Лесковца, у борби са информбиројевским агентима убаченим из Бугарске.

¹³ Милоје Кузмановић

¹⁴ Хранислав Милошевић

¹⁵ Живојин Вучић

¹⁶ Миодраг Ђорђевић, погинуо у лето 1943 год. у борби против љотићеваца у околини Крушевца.

¹⁷ Божидар Стамковић

¹⁸ Александар Димитријевић, ухваћен као рањеник априла 1943 год. и спроведен у Крушевац где је стрељан.

¹⁹ Младен Трилковић

²⁰ Војкан Ваљаревић, погинуо ујесен 1943 год. у с. Пољаци (Расински срез) у борби против четника.

²¹ Миодраг Јовић

²² Милен Јубисављевић, погинуо фебруара 1943 год. у с. Слатини (Расински срез) у борби против Немаца.

²³ Стјепан Ивић

²⁴ Богиња Михајловић, учитељица из Ломнице

ководиоцима. У последњим борбама (фронталним) показали су се другови доста храбри и довитљиви у борби прса у прса ноћу.

Извештаје и обавештења искрена можемо добити у сваком селу, јер нас народ симпатише.

Јединице се састају повремено заједно по одређеном плану штаба одреда а везе са суседним одредом (Топличким) одржавају се недељно једанпут. Везе са О.К. редовне и то са две стране.

Снабдевање обућом углавном из града, а одећом већином у акцијама. Помажемо другове у граду са житом запланијеним од љукаптора. Имамо око 700 кг жита.

Санитетског стручњака имамо само једног. Са материјалом стојимо добро, јер нас другови из града редовно помажу. Протао нам је прилично материјал приликом првога једног колибе. Ту смо имали половину укупног материјала.

Војно-судски извештај на врху странице изнет.

Одржане су конференције у свим селима нашег реона са леве стране Јужне Мораве и десне стране Зап. Мораве сем у селима непосредно поред града и поред жел. пруге и местима где има стално домаће реакције. Исте су одржане у последња три месеца -- по добијању окружни. бр. 4. На конференцији је дељен материјал, који углавном добијамо из града и од технике Топлич. одреда.

V. Рад

Досадањи плаи за акције дат је био појединим јединицама и углавном се састојао у планском одржавању конференција у олим местима где партизани нису никад били, држању заседа ноћу на главном друму приликом скупљања хране, политичком и војничком раскринавању поједињих Дражиних банди.

Политички план углавном је остварен, а војнички у дводесетима успешно (Рлица и Разбојна) и преко Мораве делимично, јер је у првих 6 дана било свуда успеха, а седмог дана крах чете. Извештај о досадашњим акцијама је подист закључио са 25 јануаром.

Наш план за акцију преко Мораве (Бацин терен) био је: Прећи Мораву конспиративно и појавити се усред Бациног терена, одржати 1--2 конференције и војнички разбити дражиновце. Непријатељ је тамо побегао са Гоча још за време јесењих потера. Стварни услови: све склопе на Морави биле су потопљене и код гвоздених мостова прикупљене. Снег је пао највећи баш када је, чета пршила Мораву и кретање је било отежано, а и маневрисање такође. Непријатељ је могао по трагу да је прати. Другови су били сазвали конфе-

ренцију у селу Пољни, одмах им је наметнута борба. Наша чета се скучила, повукла и онда извршила јуриш. Разбила је дражиновце. З неприј. мртва и 5 рањених. У Дубичу наши су скупљали храну. С.Д.С. је припуштала на наше. Наши су извршили јурици. Непријатељска 4 мртва и 10 рањена. Код Превешта 4 рањена из С.Д.С. У Надрљу наши су опколили кућу где су били дражиновци. Убили 3-цу (команданта Левачке бригаде) и 2 ранили, 6 заробили. Плен 2 пушкомитраљеза, доста муниције. После ове акције по плану се пошло назад ка Морави и то ка Краљеву — да се завара реакција. Сваки партизан је имао по 2 пушке до дотадањих борби и то је заплењено. Наш је само један био рањен. Бројно стање је било 37 партизана. После два дана крећања наши су стигли у село Стубал (Срез жички). С.Д.С. и дражиновци су их пратили по трагу. Заноћили су у врху села. Положај куће је био незгодан. Имали су као осигурање осматрача на брду. Осматрач је био новајлија и изгледа да су га ухватили а да није успео да јави. Није био ни проверен борац. У 2 сата дању те куће су биле блокиране и наши када су изишли из кућа, пуцало је у њих са свих страна. Командир „Чајка“²⁵ је потрчао први и командовао „За мном на ћувик“ или је први погинуо, за њим политич. руководилац одреда „Вулс“²⁶ тешко је рањен, те су остали другови, па неповољном терену, остали обезглављени. 9 су погинули у борби, за шесторицу се не зна шта је, јер их нико није видео да су изишли из куће, 2 су лако рањена, 1 тешко, 5 залутали на непознатом терену и сада траже везу, а свега се 14 вратило у одред (од 37) и 2 лака рањеника. $9 + 6 + 2 + 5 + 14 = 37$ (1) један је дезертирао после борбе. Дошли су 3 пушкомитраљеза. Партиски материјал је полит. руководилац поцспао, новац дао. Губитак 1 пушкомитраљез и све резервне пушке, 5 пиштоља.

Од погинулих било је 5 чланова партије, а за 2 чл. партије не зна се шта је. Само се вратило 2 члана партије и то новајлије у одреду. Морал је код наших после борбе пао јер је терен био непознат, а руководиоци погинули.

До неуспеха је дошло углавном: 1) због неповољног положаја зграда у којима се становало, 2) због недовољног осигурања: само осматрач на ћувику и пожарни и 3) недовољне конспирације: пуштање путовођа и вођење заробљеника и 4) обавезно остављање трага по снегу.

²⁵ Миодраг Чајетинац, народни херој

²⁶ Борисав Стефановић, политички комесар Расинског НОП одреда

Будући план: политичко и војничко раскринавање Ке-
серовића на терену Малог Копаоника и Копаоника заједно
са Топличанима.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политич. комесар
Миле²⁷

Командант
Горски²⁸

3. фебруар 1943. г.
Положај

П.С. Ми данас после губитака које смо имали пр. мес.
сада имамо 601 партизана.²⁹

Стање реакције у Кш. округу: у Кш. С.Д.С. 500	
У читавом округу стање	
реакције је јвако	Немаца 250
	Бугара 1200
С.Д.С. 900 стари	у Срезу расинском С.Д.С 110
С.Д.С. 200 нови присилно	Круш. С.Д.С. 50
мобилисани	у Брусу 40
Бугари 1200	у Алекс.[андровцу] 50
Немци 250	у Трст.[еничком] срезу не- познато
укупно 2.350	

²⁷ Радован Милошевић, погинуо марта 1943 год. у с. Мачковицу (Крушевачки срез) у борби против Немаца.

²⁸ Драгослав Петровић

²⁹ Према подацима тадашњег команданта Расинског НОП одреда, пуковника Драгослава Петровића-Горског, одред је после губитака у с. Стублу имао око 120 бораца.

БР. 14

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 11 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. КОМАН-
ДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О ВОЈНО-
ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ¹

11-II-1943

Слободану²

Драги друже,

Примио сам твоје писмо од 6.II.³ Не само да се слажемо са тобом да се створи Сувоборски одред,⁴ већ нам је то и директива. Мораши предузети све мере, да се тамо одред појави. Једну честу I шумадиског мораши одмах упутити у тај крај јер то је једини начин да се почне тамо са стварањем одреда. И не само Сувоборског, већ свуда где нема стварати одреде.

Баш док ти ово пишем преко Слободне Југославије наређује Врховни штаб, да сви одреди крену у офанзиву и тиме растерете велики притисак на ћослобођену територију, вероватно да и ти то слушаш.

Ја одржавам везу са свим ѡдрецима на нашој територији. Свуда се осећа нешто више активности. Непријатељ концентрише снаге у Крушевцу и у И.[сточној] Србији, али наши добро пролазе. Очекујем јових дана од њих извештај, па ћу ти детаљно писати. Свуда се осећа већа живост и лагани прираштај. Поставио сам да се одреди још више активизирају и мобилишу. Сада спремам наредбу за све штабове у духу наредбе Врховног штаба. Пошто би било једногласчење да се консултујемо, то засад радим без тебе, али уз сагласност другова овамо. Послаћу ти следећи пут.

Нужно је да кад стигнем тамо, будемо преко терена повезани са свим ѡдрецима и да руководимо. Ја сам већ предузео и предузимам мере, да се исправе канали из Србије ка Шумадији. Канал већ постоји из Пожаревца преско Космајаца и ускоро ће бити и ка Крушевцу и Чачку. Од Крушевца већ је изграђен канал за Ниш и Лесковац. Исто тако и за Зајечар.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 1927.

² Радивоје Јовановић-Брадоња

³ Види докуменат бр. 12.

⁴ Сувоборски одред разбијен је од четника, жандарма и Немаца марта 1942 године.

Људства за ѡдреџ овамо има доста, само очекујемо да се канал изгради. Велики је терор, а и купљење за Бор, па су услови за прилив у ѡдреџ одавде велики. Сем тога и ситуација је одлична, па се диже борбеност народа.

Гледаћу да ти следећи пут пошаљем секције а и тражену литературу. На ћослобођеној територији излази „Војно-политички преглед“ са одличним материјалом и новим искуствима из борбе. Тражили смо да нам пошаљу. Чим стигне, послаћу ти и то.

Добро би било, уколико имаш времена и могућности, да радиш и даље конкретно упутство за ѡдреде. Мислим да ће им бити оно корисно што си пре послају. Све је послато свим ѡдредима.

Налив перо послаћу ти други пут.

Шаљем ти јавке на које ће доћи човек од тебе код мене; дан: 27.II. а резерви 3.III. и 10.III. место: пред главним улазом у фабрику шећера Чукарица. Твој ће чекати. Биће јозначен у левој руци држи сељачку торбу у десној бич. Мој ће прићи и питаће га: „Да ли си дошао са колима или санкама“. Твој ће одговорити: „С бичем без кола“. Време два сата по подне, резерва 4. Он може да преноћи па да путујемо сутрадан, а ако може, можемо истога дана натраг. Поново ти наглашавам да кроз Космајски срез не смем проћи, јер ми је то родни крај и много сам тамо познат. То имај у виду приликом организовања мoga пребацивања. Ако би овај канал био направљен и ако би био сигуран, ја би се могао и њим пребацити. Али, на сваки начин ти спреми и кола. Ипак је пријатније колима.

Следећи пут писаћу ти опширенје о стању у свим ѡдредима.

Другарски поздрав

Миле⁵

⁵ Мома Марковић

БР. 15

ПИСМО СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 11
ФЕБРУАРА 1943 ГОД. СЕКРЕТАРУ ПОКРАЈИНСКОГ
КОМИТЕТА КИЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ ПРВОГ
ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА¹

11 фебр. 1943 год.
Положај

Друже Мих² —

Још увијек се налазим на терену. Био сам на терену Кук.[авичког] одреда где се био пребацо цио Јабланички одред са руководиоцима војним и политичким. Са њима сам радио несметано 3 дана. Одржао сам смотру и велики говор борцима. Затим парт. савјетовање које је трајало читав дан до дубоко у ноћ. Формиран је ОК и срески комитети Лесковачки и Јабланички. Одржани су састанци са свим тим новоформираним руководствима која прелазе на терен. Формиран је штаб одреда (Триавац,³ Милош⁴ и Сељо⁶) и штабови Кукавичког и Јабланичког батаљона. — Одржан састанак са војним и политичким руководиоцима из оба батаљона и одреда и одређени конкретни задаци и план рада. Закључено је да се престане са дефанзивом и пређе у офанзиву. Предвиђено формирање бригаде. Указано на такмишење свих крајева ко ће први формирати бригаду и чија ће се звати „Прва српска бригада“. Расположење народа одлично. Другови говоре да морају они формирати „Прву бригаду“. Огроман је значај ове моје посјете. Јастребачки није присуствовао али је тамо отишao Милисав⁷ да формира срески комит.[ст] топлички штаб трећег батаљона.

Четврти дан отпочела је офанзива недићеваца (преко 1000 војника). Наши су дочекали недићевце који су наступали из 6 праваца и послије једнодневне битке потпуно разбили офанзиву. Погинуло је око 30 а рањено преко 40 војника. Погинуо један нед. официр. Наши заробили један

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 5781.

² Благоје Нешковић

³ Димитрије Писковић

⁴ Милош Манојловић

⁵ Радован Ковачевић, народни херој, погинуо марта 1943 год. на Радану у борби с Бугарима.

⁶ Радош Јовановић

⁷ Недељко Каракић

лаки митральез и пушака. Посљедице ове побједе су огромне. Међутим како смо дознали да се Бугари концентришу и Нијемци ми смо измакли из Кукавице на јабланички терен где се и данас налазимо. Успут смо извели неке акције и убили 5 жандара и заплијенили читаву архиву српског одреда СДС и пушке и муницију са убијених. Ја сам се морао повући јер веза не постоји са Васом⁸ а тамо су потјере. Сада смо предузели поновно да се повежемо из 2 правца. Мислимо да ћemo успјети. Ја сам се одвојио од одреда јер се очекује нова офанзива бугарско-њемачко-четничка. Морам код наших да дођем ускоро, можда кроз 20 дана имаћемо бригаду на ювом терену.

Поздрав
Т⁹

БР. 16

НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 12 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. СВИМ ПАРТИЗАНСКИМ НОП ОДРЕДИМА У СРБИЈИ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ АКЦИЈА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА¹

СВИМА ШТАБОВИМА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА СРБИЈЕ

20 I 1943. г. отпочела је велика офанзива² уједињеноп непријатеља Немаца, Италијана, усташа и четника Драже Михаиловића на нашу ослобођену територију у Западној Босни и Лици. У свом дивљем бесу, трпсћи страховите губитке на Источном фронту и котрљајући се на запад, они бесомучно јуришају на наше острво слободе, они кидишу да униште нашу Народно-ослободилачку војску и изградију срећније будућности нашем народу. За ову најновију велику офанзиву непријатељ је концентрисао велике снаге из свих крајева Југославије, снабдевене најмодернијим наоружањем. Из Србије је пребачен велики број Немаца, недићеваца и четника Драже Михаиловића који дивљачки наваљују на наше ослобођене крајеве.

Наша јуначка Народно-ослободилачка војска са нечувеним јунаштвом и беспримерним пожртвовањем одолска

⁸ Василије Смајловић

⁹ Светозар Вукмановић-Темпо

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4404.

² Односи се на Четврту непријатељску офанзиву.

овој непријатељској офањиви и испуњава своју дужност пред својим народом.

Да би се помогло нашој херојској Народно-ослободилачкој војсци у успешној одбрани наших слободних крајева, да би се рањена фашистичка звёр потукла и да би се што пре извојевала слобода нашем поробљеном народу, а с јубизиром на то да су непријатељски гарнизони у Србији јако ослабљени

НАРЕДУЈЕМО

1. Да сви штабови народно-ослободилачких партизанских одреда одмах израде конкретни план за акције и све оруђане јединице **одмах отпочну офањиву**.

а) Да се уништавају непријатељски гарнизони, жандармериске станице и чистничке банде,

б) слагалишта јоружја, муниције и хране,

в) да се уништавају транспорти, разарају комуникације, друмови, железнице, мостови, телефонске и телеграфске везе и други објекти који служе окупатору,

г) да се уништавају све слуге окупатора, сви шпијуни и доушкивачи,

д) да се парагашише сва окупаторска власт.

2. Одмах мобилисати све резерве у људству и материјалу, обезбедити наоружање за нове борце, позивајући народ и све родољубе да се прикључују борби.

3. Уложити све снаге за остварење ових задатака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

12 II 1943

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА СРБИЈЕ

Политички комесар
Момчило М. Марковић

Командант
Радивоје Јовановић „Брадоња“

БР. 17

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ РУДНИЧКЕ ЧЕТЕ ОД 13 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА¹

ШТАБУ I ШУМАДИСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“

Извештај о раду Рудничке чете у мсјувремену од 18 I до 14 II 43 год.

У овом мсјувремену чета се кретала по следећем реду: Трудељ (2 дана); Варнице, Војковци, Трешњевица, Војковци, Босути (3 дана); Заграђа, Џерова, Заграђа, Трудељ (2 дана); Босут, Вукосавци (2 дана) ... Трудељ, Угриновци, Славковица, Штавица, Козељ, Трудељ, Заграђа.

1 Војне акције

1) 30-I ликвидирана су у Шилопају 2 четника Д. Михаиловића (подаци су предати другу Лабуду²) због извршених злочина, пљачке, терора и бативања над народом у овој околини. Пресуда је написана.

Овом акцијом заплењено је: 500 дин., 2 цемпера, 1 пар војничких цокула, 1 пар опанака, 3 паре чарапа, 2 кесљачка гуња, 1 шајкача, 2 паре панталона, 1 војничка блуза, 1 очасач, 1 офанзивна бомба, 2 капе, 1 војнодржавни револвер са 5 метака, 1 буђелар и 1 блок за писање.

2) 6-II у Вукосавцима је од једног бившег четника заплењена 1 пушка, 55 метака и дефанзивна бомба.

3) 9-II заплењено је за потребе Народноослободилачке борбе из општине у Славковици 30.000 дин., око 40 кг масти и нешто канцелариског материјала. Уништени најважнији спискови (национал. службе и сл.). Архива није запаљена. Исписане су народнослоб. пароле по читавој згради.

4) 10-II демолиране су станичне зграде, запаљене архиве и уништене скретнице у железни. станицама Кадина Лука и Бањани.

У железничкој станици Кадина Лука уништене су скретнице на 4 места, станична зграда је демолирана, запаљена најважнија архива и написане су пароле по читавој згради. Зајмљено је нешто канцелариског материјала, 1 железничка бунда (готово нова), 2 фењера и 12 канти гаса.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3790.

² Милорад Лабудовић-Лабуд

У железничкој станици Бањани скретнице су уништене на 5 места, станична зграда је потпуно демолирана, сав на-
мештај и архива запаљени, исечене 2 телефонске бандере, полупани изолатори и исечене телефонске жице. Заплењено нешто канцелариског материјала, 1 француски кључ и чекић.

Канцелариски материјал из ових акција доставља се (индиго, чешпартана хартија, плаве коверте и коверте за паковање, упијаћа хартија и једна књига са чистим листовима), један део канцелариског материјала потребан за чету остављен је (оловке, гуме, нешто коверата и канцелариске хартије).

У обе ове акције заплењено је 6.500 дин.

Заплењено је санитетског материјала по следећем списку: завоја 14 ком., $\frac{1}{2}$ кг вате, 10 м газе, $\frac{1}{2}$ м — 18 цм туба лециопласта, јода 40 гр, алкохола 70 гр, 1 туба бор вазелина и 1 завој за гипсирање.

5) 11-II у Угриновцима је ликвидиран сељак Миловановић Миодраг зато што је оптужио код немачких власти једног сељака да издржава партизане (због чега је овај био убијен). Уопште се показао као народни издајник, петоколонаш, и као такав на захтев сељака стрељан је.

6) У Трудељу је (по списку кога је предао друг Уча³) покушано одузимање оружја и ликвидација извесних четника. Ни један није нађен код куће.

II Ставе у чети

Здравствено ставе је задовољавајуће. Било је 3 обожења од теже преходаде. Данас болесних нема — сем случајева лакшег назбса.

Што се тиче одеће и обуће важи све што је речено другу Лабуду. Данас је хитно потребно 3 паре џапанака.

Лична хигијена је на висини. Чистота се одржава, за наше прилике, врло добро. Недостатак веша умногоме то ставе отежава.

Дисциплина у чети потпуно задовољавајућа. Морал другова на висини.

III Политички рад у чети и народу

Политички рад у чети кретао се у обрађивању материјала који је добијен. Нешто конкретно ново у овом погледу није предузимано. Припремљено је обрађивање извесних делова Историје Партије и реферата о условима большевизације Партије. Поред тога у границама могућности приређују се четне приредбе са песмом и свирком за забаву.

³ Слободан Крстић

Одржан је један четни састанак коме је присуствовао друг Лабуд. Расправљене су извесне замерке другова четном руководству и констатовано је да је чета, као колектив, кренула од прошлог састанка доста унапред. Ситније грешке другова нећемо износити — крупно није ништа при међено.

У народу се политички рад кретао, као и досада, у изношењу и објашњавању вести и политичке ситуације уз раскринавање народних издајника и петоколонаша. Тачне податке о броју људи обухваћених овим разговором немамо, али тај број није био мањи од 20 дневно (што износи за ово време око 500 људи).

Поред тога одржане су две конференције у Трудељу и у Босути (18 и 24 прошлог мес.) на којима је обухваћено око 40 људи.

Ове конференције су одржане са следећим дневним редом:

- 1) Поздрав, вести, политичка ситуација (Трамвајац⁴)
- 2) Врабац, лагарија, радио вести (Слободан,⁵ Веља,⁶ Добрица⁷)
- 3) Скоч (Устјај Лазаре)
- 4) Песме (хор: партизанска, Моровил, Јосе... и сл. као и поједине народне песме; Миша⁸ коло; народне песме)
- 5) Кола и нар. песме (виолина и гитара)

Сем тога 30-и, приликом ликвидације снага четника у Шилопају јурђана је нека врста збора са око 150 људи. Изнесене су вести, политичка ситуација и отпевано је неколико песама (Крцуни⁹ — вести, Трамвајац — полит. ситуација).

13/II/43
Положај

Командир
Лика¹⁰
Политком
Трамвајац

⁴ Родољуб Станић

⁵ Слободан Маузер

⁶ Миодраг Ристић

⁷ Добрица Ковач

⁸ Михајло Гавриловић-Миша

⁹ Драгутин Павличић-Душко, погинуо као комесар батаљона, на Сремском фронту, крајем 1944 године.

¹⁰ Светолик Ђурђевић-Лика, погинуо 1943 год. у с. Шењу, Крагујевачки срез, у борби са четницима Драже Михаиловића.

БР. 18

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ ТРЕЋЕ ЧЕТЕ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“ ОД 13 ФЕБРАРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О СТАЊУ У ЧЕТИ И ЊЕНИМ АКЦИЈАМА¹

ШТАБУ И ШУМАДИСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА
„МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“

1. Бројно стање и акције З чете у времену од 1 јануара до 13 фебруара 1943 год.

На дан 13 фебруара 1943 год. бројно стање чете је 21 друг. Наоружање чете је: 5 пушкомитраљеза, 16 пушака, 9 бомби. На сваки пушкомитраљез имамо по 180 метака, на пушку по 60 метака. Оружје и муниција је у исправном стању.

2. Акције и борбе: На дан 2 јануара 1943 г. чета је била опкољена и нападнута у селу Влашки од стране одреда Марисава Петровића² и жандара из Младеновца и Влашке. Борбом је обруч разбијен и том приликом од милиције-сељака отете су 2 пушке, 1 бомба, 1 пиштол и 45 метака и ухваћен је претседник општине петоколонаш организатор југог напада, разурожан је и стрељан, убијен је 1 жандар. Рањено: 1 жандар и 1 из милиције који је пуштао на чету, чета није имала губитака. Ноћу између 3 и 4 јануара 1943 г. приликом прелаза пруге између Ропочева и Раље наишla је патрола (љотићеваца), испаљено је неколико метака. Резултати нису познати. Чета није имала губитака.

Између 20 и 31 чета је била подељена у 3 групе, ради ситних акција и прикупљања оружја на терену. О раду ових група поднет је извештај штабу.

Ноћу између 10 и 11 фебруара 1943 г. чета је извршила 2 акције. 1 вод вршио је акцију у Угриновцима а 2 вод је остао у Штавици, демолирао је станицу у Штавици и дигао пругу на неколико места и оборио 19 бандера, запленио 4820 д., 1 ручну апотеку, нешто хартије за писање, 1 вод је демолирао станицу у Угриновцима, искидао пругу и запленио 4680 динара.

Сав новац је у заменика к-та одреда.³

3. Придолазак нових: у времену од 29 децембра 1942 г. до 13 ф. [фебруара] 1943 г. у чету је дошло 6 нових другова

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 1030.

² Добровољачки (љотићевски) одред Марисава Петровића

³ Милосав Влајић

од којих је један дезертирао после неколико дана. По одобрењу заменика команданта одреда пуштен је на једнодневно отсуство друг Луне,⁴ који се требао вратити у чету увече истога дана. Пошто је чета била нападнута и повукла се из села Влашке то је исти изгубио [везу] са четом. Шта је са њим непознато нам је. Из чете је отишло 3 друга у четворку код Попаја.⁵

4. *Здравствено стање чете:* Од другова разболео се Посавац⁶ од слепог црева на дан 22. јануара, налази се на боловању. Слабога су здравља Миша⁷ и Ђока⁸ политком. Чистоћа се одржава колико је могуће.

5. *Материјално стање чете:* 5 другова су са слабом обућом, 2 друга немају зимске капуте, остало је задовољавајуће. Новчани приходи следећи: од штаба 5.000 дин., издајак је 1435 дин. Чета располаже сала са 4130 дин.

6. *Морално стање чете:* Морално стање чете је на великом ступњу.

7. *Политички рад:* Политичко усавршавање другова врши се по петоркама.

Литература која се добива детаљно се разради са друговима. Агитпр. је одржао 3 састанка. Чета је одржала 2 четнишке састанке у 1943 год., омладинци су покренули четне новине за које је већина другова показала велико интересовање.

Рад на терену са народом врши се на опште задовољство. Народ је одушевљен према нама и пружа нам добар одмор и храну по могућству, где сад постоји могућност сакупљају се неколико људи и са њима одржавају конференције.

8. *Разно:* Велики недостатак у политичком раду настаје услед недостатка вести. Народ од нас тражи истините вести са фронтова а ми их ни сами немамо. У погледу четне интендантуре ћоко прикупљања разне спреме уложио је много труда друг Коста.⁹ За издавање четних новина уложили су много труда другови Коста и Миша.

Из војне обуке је друг Лала¹⁰ одржао 5 предавања, поред појединачних обавештавања другова о постављеним питањима. Борци су у војној обуци довољно обучени.

⁴ Благоје Ристић-Луне, погинуо од четника и жандарма јануара 1943 год. у селу Шепшину (Гроочански срез).

⁵ Миодраг Николић

⁶ Живота Маринковић-Посавац

⁷ Вељко Бркић-Миша

⁸ Јубивоје Гајић-Ђока, народни херој, земљорадник из Малог Пожаревца, погинуо од жандарма у свом селу 21. фебруара 1944 год. као претседник Окружног НО одбора за Младеновачки округ.

⁹ Редакција није могла установити о коме се ради.

¹⁰ Илија Јовановић-Лала

9. Долазак бораца у чету. 29. децембра дошао је Ратко¹¹ и Милош¹² што је дезертирао, дошли су по препоруци Миливоја.¹³ Из С. м.¹⁴ 7. јануара дошао је у чету Тома, теренац-омладинац.¹⁵ 31. дошао је друг Драга¹⁶ по препоруци Кике.¹⁷ 1. фебруара дошли су 5. Чеда¹⁸ преп.[оручен] од Радована.¹⁹ 6. фебруара дошао и друг Станко²⁰ из Београда по препоруци Јуре²¹ и Драже.²² На дан 9. фебруара чета извршила 2 акције на 2 рудника у селу Славковици и запленила 50 кила динамита, 500 каписла и 6 котура фитиља.

Политком,
Ђока

Командир,
Аца²³

¹¹ Редакција није могла установити његово право име и презиме.

¹² Редакција није могла установити његово право име и презиме.

¹³ Миливоје Павловић-Чича

¹⁴ Младеновачки срез

¹⁵ Живота Ивановић, погинуо у лето 1943 год. као комесар чете Космајског НОП одреда у борби са четницима код Селевца, Јасенички срез.

¹⁶ Драга Стојковић, погинуо 31. јула 1943 год. као заменик командира чете Космајског НОП одреда у борби са љотићевцима код Кусадка (Младеновача).

¹⁷ Божидарка Дамјановић

¹⁸ Милутин Ранковић

¹⁹ Радован Грујић из с. Даросава (сада с. Партизани)

²⁰ Дејан Поповић

²¹ Јуре Сарић

²² Драга Марковић

²³ Аца-Цезвар, лимарски радник из Београда, погинуо априла 1943 год. као командир чете у с. Лисовићу, Космајски срез, у борби са љотићевцима и Немцима. Редакција није могла установити његово право презиме.

БР. 19

**ПОЗИВ ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 13
ФЕБРУАРА 1943 ГОД. БИВШИМ ПАРТИЗАНИМА ОДРЕ-
ДА ДА ПОНОВО СТУНЕ У НОВ¹**

ШТАБ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“
13-II-1943 г.
Положај

**СВИМА БИВШИМ ПАРТИЗАНИМА НАШЕГ
ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДРЕДА**

Позивамо све оне другове, који су припадали нашем одреду, а који се данас из било којих разлога налазе ван његових редова, да се у року од два дана по пријему овог позива пријаве Штабу наше јединице која оперише на дотичном терену, ради давања изјашњења зашто се сада не налазе у редовима нашег одреда, чију су команду добровољно примили.

Сви они који се до сада нису показали као издајници наше ослободилачке борбе обавезни су ступити у наш ѡдре у року од два дана по пријему овог позива.

Све случајеве издаје Штаб ће узети у разматрање и кажњаваће их онако како се иначе кажњавају одговарајући случајеви издаје.

Обзиром да се у наш ѡдре ступало и ступа добровољно, обзиром на то да је наш ѡдре једини који на територији води Народно-ослободилачку борбу, сваки случај неодазивања овоме позиву сматраће се дезертерством из наше Народно-ослободилачке борбе и повлачиће за собом одговарајућу казну, која ће се извршити чим прилике буду то дозволиле.

Веза са Штабом чете биће иста ова којом се и овај позив буде добио.

Позив ће се предавати на потпис.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Тина²

(М.П.)

Командант

Ж. Поповић³

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4468.

² Богољуб Стојановић

³ Жика Поповић

БР. 20

ИЗВОД ИЗ ПИСМА КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 15 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. КОМЕ-
НАВ САРУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О ОБНАВ-
ЉАЊУ СУВОБОРСКОГ НОП ОДРЕДА¹

15-II-43

За Мому²

Драги друже,

Примио сам твоје писмо од 11-II-[1943 године].³

Предузео сам потребне припреме за стварање Сувоб. [орског] одреда. У том циљу поручио сам друговима одређеним за команду Сувоб. одреда да се пребаце до мене. Не мислим никако да се тај одред створи смањивањем садашњег бројног стања овога одреда, пошто би то било веома штетно за овај крај где постоји доста услова за мобилизацију. Надам се да ће он бити створен од мобилисаних и да ће их бити довољно док се они другови пребаце довде.

Овај одред изводи сада акције по плану који треба да оствари у највећој мери постављене задатке.

Ситуација на терену Шумадије и Западне Србије таква је да је могућ и веома потребан рад одреда. Нарочито због рада Драже Михаиловића кога сада није тешко умртвiti и са нашим мањим јединицама. Штета је што то раније није урађено а могло је.

Долазак другова из Сувоб.[ора] пао би баш у време твог доласка. Ја ћу их у сваком случају задржати и док ти не дођеш. Сматрам да је то потребно.

Пишиш ми да ћеш ми послати материјал од Врховног штаба. Ја док сам на овој дужности нисам ништа добио од материјала који је Врх. штаб слао Гл. штабу. Ако је тај материјал уопште долазио онда га свег треба послати. Мени је познато само писмо Врх. штаба Гл. штабу од 14-XII-42.⁴

Добио сам извештај од друга Павла⁵ да је канал са вама успостављен. Требало би да поставите и стварање резервног и то одмах. Избаџивање људи из Б.⁶ треба уредити тако да

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2525.

² Мома Марковић

³ Види док. бр. 14.

⁴ Редакција не располаже овим писмом.

⁵ Душан Петровић-Шане, секретар ОК КПЈ за Аранђеловац

⁶ Вероватно Београд

долазе онда и у оноликом броју како се одавде поставља, тј. кад се и колико може примити.

Прихватате зависи од оружја и муниције са којима располажемо. То нам се за будуће јачање одреда поставља као врло важан проблем, јер може настати време кад ћемо имати бораца а не оружја. Зато сматрам за потребно да напоменем да у том смислу треба издати наређење организ. Млад. [еновац] да најактивније ради ишто па томе терену има огромна количина оружја и муниције у народу. То разуме се треба поставити и свим организацијама.

Ми ћемо одавде такође захтевати од другова из Млад. [еновца] да раде па овоме и утврдити остале појединости. Моја је намера да се терени, а нарочито кад се одреди ојачају, покрију мрежом тројки како ради овог задатка тако и ради масе других ситних задатака. Оне тројке које смо овде створили показале су одличне резултате.

Другови из ОК Ар. [анђеловац] тврде да могу да приме већи број људи и да их разместе по терену до момента кад могу бити наоружани. Треба слати само оне људе који су физички потпуно способни да издрже напоре борбе. Ако се не буде тако радио створиће се врло брзо при одреду тежак баласт болесника и рањеника који ће страшно да утиче на рад и морал. Тако исто стоји ствар и у погледу другарица у садашњем периоду.

Треба да решиш питање наше технике.

Твој долазак биће организован тако како си поставил.

Друг. поздрав

Слободан⁷

⁷ Радивоје Јовановић-Брадоња

БР. 21

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СТИШКЕ ЧЕТЕ ПОЖАРЕВАЧКОГ
НОП ОДРЕДА ОД 15 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПО-
ЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА О ИЗВЕДЕНИМ
АКЦИЈАМА¹**

15-II- [1943]²

Драги другови,

Ваше писмо од 10-II- примили смо. У њему нас позивате на заједнички састанак с тим да се кренемо по пријему вашег писма. Ми смо намеравали да пођемо 12 али и да истовремено успут извршимо акције у Берању, Бараша и Касидолу. Међутим није могао да се настави пут, јер су другови били превише уморни тако да смо једва стигли до Клепетуше. Зато смо одложили пут до сутра наноћ. 13-ог смо затекли ваше писмо које нам јавља да се у селу налазе љотићевци и да се састанак одлаже.

Наша група извела је низ успешних акција. Наша атентаторска двојка 11-II- ликвидирала је омрзнутог претседника општине Батуше и немачког шипјуна Драг. Милорадовића. Тад претседник је путовао колима за Петровац на неку конференцију коју је заказао немачки капетан. Наша двојка у цивилу дочекала га је и убила из револвера. Претседник је покушао да одгурне револвер, а кочијац је ошинуо коња. Наши другови су скочили на кола и довршили га. Због такве ситуације другови су потрошили нешто више муниције. Заплењено је: пар опанака, чакшире, цепни сат и 70 дин. у новцу и других ситница (перорез, оловка, 2 марамице...) На леђима ликвидираног стављене су објаве са натписом да ће исто тако проћи сви претседници који извршавају нарочићења окупатора и сви шипјуни. У колима су били пристани претседници из Селаковца и Лучића, али их наши другови нису познавали и пустили да оду.

10-II- Главнина групе упала је у први мрак у Смољинац, запалила општинску архиву и демолирала зграду, изленила по селу илакате са нашим народама и одржала збор сеља-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 1642/7—9.

² У оригиналу је изостављена година, но, према акцијама чете које се у документу региструју, вероватно да је од фебруара 1943 године.

цима који су се налазили у то време у кафанама. Приликом паљења архиве и дрвеног намештаја које се паљење морало вршити унутра у згради, запалила се цела зграда. Сељаци су одбијали да је гасе говорећи: „Нска је, нек изгори пустинја! Ту су нас батинали!” Ми смо се такође сложили да је оставимо да изгори. У општини је заплењено 52.880 динара општинског новца, 2 пресе и канцелариског материјала.

Збору је присуствовало 150—200 људи. Тумачена је политичка ситуација, раскринкаван Дражак Михаиловић и избегличка влада у Лондону, а популарисано Антифашистичко веће. Кликало се Црвеној армији, партизанској војсци и другу Титу. После збора подељени прогласи Антифашистичко веће и I конгреса омладине. Народ се грабио за наш материјал, сви би хтели да га имају и прочитају. На збору су говорили другови Рођа³ и Славко.⁴

По селу су излепљене плакате са паролама против фашизма, против општинских управа, против реквизиције хране, против Драже, Недића и др., за Црвеној армију, друга Тита, друга Ж. Поповића. Излепљени су и прогласи Антифашистичко већа.

По илану требало је да се после ове акције сакупи оружје које се налази у селу. Потрага у 4—5 кућа показала је незнанте резултате; нађене су 2 скривене пушке, једна руска са 1 метком и једна без кундака, српска, и један револвер „црногорски” са 2 метка.

На плакатама је подвлачено да је ово последња опомена општинарима и да ћемо други пут стрељати свакога која нађемо да ради по наређењу окупатора од пандура до претседника.

12/II демолиране су општине у Берању, Барама и Касидолу. Заплењено је 47.140 дин. у новцу, око 470 дин. у маркама таксеним, много канцелариског материјала, 1 литар гаса, 25 кг кромпира, 2 кг пасуља сакупљених за С.Д. стражу. Свуда су запаљене архиве, излепљене плакате са паролама и забрана општинарима. У Берању је држан збор пред 40 сељака где се тумачила пол. ситуација. Сељацима који су се затекли у Барама у општини такође је тумачена пол. ситуација.

Исте ноћи стрељан је у Барама бивши претседник Воја Стојадиновић, љотићевац и шпијун, који је отерао у логор

³ Драгослав Марковић, комесар Стишке чете, рањен и заробљен априла 1943 год. у с. Смольинцу (Пожаревачки срез) и стрељан у јуну исте године у Пожаревцу.

⁴ Славко Николић-Корчагин, погинуо 17 фебруара 1943 год. у с. Сиракову (Пожаревачки срез) у борби против Немаца.

8 бивших партизана, он је као опуномоћеник на 5 општина за сејање репе присиљавао народ да сеје репу. То је био човек кога је народ у том селу јако мрзео.

У овим акцијама при спаљивању архива и намештаја народ је постављао питања шта да се ради са краљевим сликама. Ми смо издвојили те слике и понегде давали да их сељаци склоне.

14/II заплењена је општинска зграда са архивом и намештајем у Малом Црнићу. У селу је било 50—70 жандарма који се нису учинили живи ни онда, када смо ради знака за повлачење испалили 3 метка. Око села имали смо стражу од цивила те је, ради брзине извођења акције морао да им се да знак за повлачење пуцањем. У згради је било више од 5000 кила цемента организације Тот⁵ за израду жичане жељезнице Бор—Костолац. Сав овај цемент постао је неупотребљив. Заплењено је у општини нешто коверата. Благајну нисмо отварали јер смо били обавештени да у каси има врло мало новаца, то је због брзине акције, и због тога одлучили смо да не тражимо благајника. По селу су излепљене плакате са нашим паролама и забраном за рад општинарима под претњом стрељања. — Читава акција трајала је укупно 15—20 минута.

Ове наше акције имале су снажан јудјск. Сви општинари су се усколебали. У селима где још нисмо извели ове акције општинари готово не долазе у обзир. Народ свуда одобрава ову акцију, у селу друга Корчагина⁶ омладинци би хтели да сами запале њихову „пустињу”. Ова последња акција у М. Црнићу има велики значај, јер показује велику државност и смелост наших другова, показује да жандармерија није у стању да држи под својом контролом чак и ни ону општину где се и сама налази, да ћије у стању да присили па послушност општинареши у таквом једном месту, а камоли широм терена. Ова акција, као и низ ранијих, показује како се све више руши и распада юкупаторска власт. Ова акција позитивно дејствује и на наше борце, јер подиже борбеност и даје потпетије за смeliје акције.

Бројно стање људства: 405 људи⁷ од тога један па боловању. Један треба вечерас да дође (то је 406-ти). Пре неколико дана дошла су нам 3 омладинца који су радили у Костолцу и који су већ учествовали у акцијама.

⁵ Немачка радија служба — организација за јавне радове

⁶ Село Тријани (Пожаревачки срез)

⁷ Редакција није могла да утврди бројно стање чете

Оружје и муниција: узели смо онај пушкомитраљез и 392 рафала. Имамо 394 пушке белгиске, остало су српске. За српске пушке сваки има више од 419 метака.

Морал, борбеност и дисциплина: у порасту су откако смо повећали број акција, Наређење друга Тита за офанзиву сви друпови су дочекали радосно и са одобравањем.

Како је група постала већа то сад редовно избацујемо патролу као обезбеђење при покрету. Одред се издржава углавном из народа.

Још од наше акције у Трњанима па све до данас уопште нема никакве реакције непријатељских снага на наше акције. Углавном непријатељ баца своје снаге против дражиноваца. У Божевцу је било 300 љотићеваца који су похапсили доста сељака који су чомагали дражиновце, код неких су нађене пушке. Жандарми које су Дражини били разоружали и примили у своје редове па су их љотићевци јодробили, показали су све људе код којих су били на стану и које су знали као чланове Дражине организације. Жандарми су и према дражиновцима показали исти став као и према нама.

Дражиновци су, како се чује, покупили бивше партизане из Шапине и јдовели их са собом.

Жандарма има само у Црнику на нашем терену и то њих 50—70.

Око Триброда, Царевца и по Пеку кретала се група дражиноваца са Прицом,⁸ Војом Триброђанином⁹ и Крстом.¹⁰

Одржали смо, као што сте већ видели, два збора и једну конференцију приликом наших акција, зборови су имали снажног одјека нарочито је расправљано ... питање Драже Михаиловића] — Онажа се велико расположење народа за наш материјал. Људи су се просто отимали о наше летке и прогласе. — Свуда смо по селима лепили велике плакате са петокраком звездом и нашим паролама. О њиховом тексту смо већ писали.

Хиџијена: Обавештени смо да се у 2 села појавио пугавац. Ради тога већ сутра организоваћемо парење и понављаћемо то парење 1—2 пута месечно.

Финансије: Укупан приход од 16-XII-1942 до 12-II-1943 износи 136.220 дин. Укупан расход 3422 дин., од тога новца

⁸ Командант Рамске четничке бригаде

⁹ Командант Звишке четничке бригаде, ухваћен 1945 год. и осуђен од стране народног суда на смрт због издаје и злочина.

¹⁰ Крста Рончевић, командант Голубачке четничке бригаде, ухваћен у Београду крајем октобра 1944 год. и стрељан као народни непријатељ.

предали смо друговима из позадинске организације 118.020, ипама у групи остало је 14.778 дин.

Политички рад у чети је у последње време мало мањи ради великог умора од покрета који су били прилично тешки последњих дана.

Војнички рад свео се на непосредно исправљање и критиковање погрешака на практичном посду.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
Рођа[и] Матори¹¹

БР. 22

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ МОРАВСКЕ ЧЕТЕ ОД 16 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПШТАБУ ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА О НЕМАЧКОМ ПЛАНУ ЗА ОФАНЗИВУ ПРОТИВ ПОЖАРЕВАЧКОГ ОДРЕДА¹

Драги другови,

Јуче смо направили заседу између Топонице и Крављег Дола нас десет а једну петорку са Владом² послали смо на наш терен ради неких акција. Сачекали смо немачки луксузни аутомобил са командантотем немачке војске у нашем округу и још три Немца.³ Аутомобил смо запалили а Немце смо пострељали. Запленили смо једну пушку, манингсвер, три револвера, три паре чизама и још неке ситне ствари. Запленили смо акт-ташну са мапама и неким наречјима. Мапе су значајне јер је у њима обележен распоред свих непријатељских снага. Из мапа и нарећења види се како су Немци требали да пођу 16.0. из Пожаревца, Петровца, Кучева и Лапова против моравске партизанске групе. Акција је била у 9 час. прс подне. Извршили смо покрст ка Крављем Долу и Шљивовцу затим смо завили за Томиславац па поред Точка дошли смо до Тићевца и Врбница — савсвим на супротну страну. Немци су одмах са великим сна-

¹¹ Милисав Средојевић, командир Стишке чете, погинуо у с. Сирakovу 17. фебруара 1943 год. у борби против Немаца.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 1642/8—9.

² Власта Павловић, командир Стишке чете, рањен и заробљен од четника и љотићеваца априла 1943 год. у с. Брежану (Пожаревачки срез), а затим стрељан.

³ Односи се на ликвидацију немачког команданта у Пожаревачком округу пуковника Хензела и његове пратње.

гама упали у Крављи До, Топоницу, Вел. Село, Врбницу, Тићевац, Томиславац, Польану и за друго место не знамо. Народ је из тих села побегао по польу. Они су палили неке куће, убили неке људе и хватали их. Пуцало се па све стране. Стално су бацали ракетле. Ми смо били у обручу али смо стапио мањеврисали до мрака, на нас нису нашли а када је пао мрак ми смо се сместили у Дугачково место.⁴ Због такве ситуације нисмо били у могућности да напишемо још шире извештаје. То ћемо урадити идућом везом. Страшно смо изнурени или радосни због успеха. Ово вам пишем и шаљем па нашем везом већ на овај начин рачунајући да ћете пре добити, а истовремено гледамо да сачувамо по сваку цену све мање и наређења јер се из њих врло лепо може уочити немачка тактика против партизана.

Друг. поздрав

Суви⁵

16-II-43
Положај

БР. 23

ИЗВЕШТАЈ КОМЕСАРА СТИШКЕ ЧЕТЕ ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 17 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТЕ У С. СИРАКОВУ¹

ИЗВЕШТАЈ ШТАБУ НОПО „В. ДУГОШЕВИЋ“ О СУКОБУ У СИРАКОВУ 17-II 943 Г.

Драги другови,

Заседа Хензелу² и почетак навале непријатеља затекли су нас у селу Бабуњског.³ Одатле смо слали қурира за везу са вами, која се није одржала нашом грешком. Увече 16/II одржали смо састанак са другом из цивилне организације⁴ ради консултовања о ситуацији на терену и да бисмо преко њих послали вама извештај. На томе састанку још

⁴ Тријани (Пожаревачки срез)

⁵ Сима Симић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3906.

² Пуковник Хензел, командант 734 грепадирског пуча, убијен је 15 фебруара 1943 год. на друму између Пожаревца и Петровца код с. Топонице од једне десетиме Моравске чете Пожаревачког НОП сдреда.

³ Село Набрђе (Пожаревачки срез)

⁴ Ђожа Димитријевић, секретар ОК КПЈ за Пожаревац, народни херој, откољен од органа Специјалне полиције у с. Петки, Пожаревачки срез, августа 1944 год., извршио самоубиство.

Lipar Spinosus.

се нису знали детаљи још о фанзиви непријатеља и о опсежности читавог потхвата. Сматрали смо да све дотадање акције непријатеља претстављају само мере репресалија које би обухватиле, вероватно, и села где смо се ми налазили. Нисмо рачунали да ће допрети до линије Берање—Баре—Смољинац—Касидол. Пре састанка ми смо имали илан да у селу суседном од Бабунског зауставимо воз и сручимо га у реку, рашрафивши пругу; на станици је било још 40—50 вагона које би могли прикључити композицији. Но на саветовању утврдили смо да је боље да се појавимо негде даље у Рамском срезу да бисмо одвратили пажњу непријатеља који је своју жестину управио на најближу околину Пожаревца. Могли смо да изведемо акције у Сиракову па воз, или бар да у Мајловцу одржимо збор и да ликвидирамо општину. Било је најважније отићи што пре из угрожених села и појавити се што скорије у рамским селима. Да бисмо обезбедили извођење било које од ових акција било је потребно да преко људи прикупимо податке. Предложена су два села у која смо могли да одемо, једно од њих било је Пећаница, а друго, као крајња могућност Баре. Ми смо изабрали ово друго, јер смо одатле могли да обезбедимо људе за прикупљање података.

Главна слабост руководства наше групе била је у томе, што смо потцењивали снагу непријатеља у датом моменту и нисмо очекивали напад, иако смо акцијама усталасали терен. Од Немаца нисмо очекивали напад, изузев репресалија због Хензела; жандарма није било на терену; љотићевци (Марисав)⁵ налазили су се у Божевцу. На наше акције у Барама, Берању и Касидолу, а исто тако и у М. Црнићу, очекивали смо реакцију једино љотићеваца из Бара, али како је већ цуна 4 дана прошло од акције у Барама, то смо мислили да смо и од њих обезбеђени. — Ова наша основна слабост била је корен свим даљим погрешкама и несналажењима. Ради тога нисмо, прсма закључку на састанку, пошли одмах из села, већ смо најпре одржали састанак руководства чете где смо предлоге са састанка опушчали. Ради тога кад смо успут видели, око 3 сата ујутру, колону аутомобилских фењера, нисмо правилно проценили ситуацију. Ми смо ово кретање непријатељских камиона сматрали као неко обично, за нас неважно кретање. Сличне покрете смо раније у 2—3 маха посматрали на петровачком друму. Отуда смо се задржали у Барама. У кућу смо стигли око 4 сата ујутру, што значи, да смо код пра-

⁵ Марисав Петровић, командант Другог добровољачког (љотићевског) одреда

вилне процене могли форсираним маршем да изађемо из зоне опасности.

Око 6 сати пробудио нас је домаћин куће говорећи да су Немци блокирали село. Кућа је била с краја села, тако да нисмо могли нас 17 да останемо у њој. Извлачили смо се према Берању и успут дочули од сељака да су Немци већ стигли косом врло близу куће где смо ми били. Кад смо стигли на другу ивицу села одјекнула су два пуцња, што је вероватно био знак за почетак прстresa. Пребазили смо се преко потока и пошли испод Берања. Ишли смо виноградима и поред багрема. Од Стига онажали смо групице по 2–3 Немца. Отада смо се брже кретали, у повлачењу била је црта извесне паничности. Та паничност огледала се у томе што смо ишли без патроле журећи напред.

Преко косе писмо могли да црећемо, јер је било очигледно да су блокирали целу косу која затвара Стиг. Требало је да се дочекамо рула и јаруга иза Сирјакова. И сложили смо се с тим да се иде кроз село. То је могло да нам да извесног заклона, док прелаз преко косе која је на врху потпуно чиста, без икаквог заклона, изгледао је мање умесан.

Код крањних кућа сирјаковачких питали смо сељаке да ли има какве војске у селу — они нису могли да нјам дају обавештња, јер нису знали шта се у центру дешава. Кад смо стигли до цркве од које се спушта блага коса према потоку и прузи, намеравао сам да затражим да се заустави колона да мало осмотримо терен, али је друг Славко⁶ са челима већ слизни низ косу. Тако сам одустао од одлуке. Наједном, кад смо били при kraју косе, која се завршавала укојним сокачетом, и кад је друг Славко већ завио улеће неко од другова повикао је: „Другови, Немци!” Одмах затим чуло се из сокачета „Халт-стој!” и опалила је пушка. Бочно јод правца којим смо се кретали био је пушкомитраљез, тако да смо били ухваћени у унакрсну ватру. По свему изгледа да нас је напала на том месту мања група, вероватно тројка, која нас је оназила па 30-ак метара десно сокачетом. Она се распоредила тако да је пушкомитраљез напао наш бок, а остала двојица су притрчала близу оном месту где је колона заламала. На месту смо полегали само нас 5 (Дугачки,⁷ Корчагин,⁸ Омладинац, Мића⁹ из Костолца и ја¹⁰) док је јостатак колоне продужио даље, Дугачки и Корчагин погинули су од првих метака. Они Немци који

⁶ Славко Поповић, заменик командира Стишке чете

⁷ Светислав Урошевић

⁸ Славко Николић

⁹ Стојан Миладиновић

¹⁰ Драгољуб Марковић

су били у сокачету побегли су у куће и иза зиданих ограда с времена на време пузали. Већа ватра јтворила се тамо где је јотишло чело. Ускоро био сам рањен. Пошто сам бацио бомбу, покушао сам да одредим где су наши, али је било немогуће придржити им се. Остало је једино да покушамо са извлачењем. Прошавши прву етапу повлачења, позивао сам у два маха Омладинца и Мику да се пребацују али су они одбијали говорећи да не смеју. Ја сам наставио онда да се сам извлачим. Ту се писам снашао јер нисам смео да дозволим да они пропадну због своје плашљивости и несналажења: требало је да им оштрије наредим да се извлаче, да их приморам на то.

Закључци: Друг Матори,¹¹ као командир, читаво време био је пасиван. Требало је тада да ја предузмем мере, као један од руководилаца, да се ситуација поправи. Но моја слабост била је у томе што сам војнички доста слабо стајао. Мени је ово била стварно прва озбиљнија борба за 20 месеци ратовања! Раније сам увек стицајем прилика био ван окршаја (у Градишту на обезбеђењу, у Шапину ван положаја, у Топоници даље од прве линије, итд.). Отуда је морало да прође извесно време док сам завладао најпре самим собом, па сам тек онда био у стању да узмем команду над тројком преживелих и то команду са пуно слабости. Мени је тада, кад су прве пушке плануле прва мисао била — заклон за себе, место да буде — група, другови, њихово руковођење. Ту сигурност постигао сам јуприлике пошто сам рањен. Али неискуство је оставило последице.

Читава група за време свога живота имала је мали радијус акције. То је била стварност, мада смо ми имали испред очима потребу преласка у Рам и у више махова узимали у расматрање.

Губици: 8 мртвих, 1 рањен. Проверити податке о Милету¹² из М. Црнића за кога се чује да је рањен а не погинуо. Погинули су Матори, Дугачки, Славко, Груја, Корчагин, Омладинац, Мића из Костолца, и вероватно Милс. Рањен је Роја.¹³ У наоружању: 9 цушака (девета је била резерви), 4 револвера, 10–12 бомби, четна библиотека, архива и материјал. Од свих другова који су преживели није било ниједног дезортера.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
Pođa

¹¹ Милисав Средојевић

¹² Миле Милојевић

¹³ Драгослав Марковић

БР. 24

**ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 20 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. КОМАН-
ДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О АКЦИ-
ЈАМА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У СРБИЈИ У ТОКУ
ФЕБРУАРА 1943 ГОДИНЕ¹**

20-II-43

Слободану²

Драги друже,

Примио сам твоје писмо од 11-II-43.

Мислим да ће пребацивање једне чете ка Сувобору олакшати да се тамо створи одред. Ако ти мислиш да и без тога одред може брзо да никне, онда не мораши послати чету, само води рачуна да морамо брзо радити. Прошло је прилично дуго времена како у читавој Центр.[алној] и Запад.[ној] Србији имамо свега један одред, Ј шум. који спада међу слабије одреде у читавој Србији, а требао би да буде најјачи.

Одреди у Ј.з. Србији³ јачају. Лесковачки одред формирао је три батаљона, а поставили су за задатак да у најско-рије време створе I српску бригаду. Пре неколико дана имали су сукоб са већим снагама непријатеља, било је само Недићевих жандарма око 1000. Наши су их разбили. Имају велике губитке. Наши су добили велики плен. Између осталог и један лаки митраљез.

Пожаревачки одред исто има успешних акција. 16-II концентрисало се у Пож.[аревцу] 5—6000 Немаца. Блокирали су терен и пошли у потеру за нашима. Пре почетка тог напада наши су 15-II на путу између М. Црнића и Топонице у заседи дочекали један немачки аутомобил и по-били посаду. Прегледом је утврђен идентитет побијених: пуковник Хензел, командант оперативне зоне у Србији, 2 официра и шофер. Из докумена та која су код њих нађена утврђено је да је требало 16-II да отпочне немачка офанзива против наших од Пожаревца, Жагубице, Свилајница и Лапова. У наређењима је писало да се мора претrestи свако село и сваки салаш и похапсити сви мушкарци. На картама које су нађене код њих уцртане су зоне које држе Дражини у Ист. Србији а црвеним кругом које држе наши.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2624.

² Радивоје Јовановић-Брадоња

³ Треба да стоји у Јужној Србији.

Моравска чета успела је да се срећно извуче из обруча, Рамска чета је примила борбу и разбијена.

Сала тамо влада велики терор. Попаљена су села Топоница, Крављи До и Спраково. Одведен је много мушкараца како из села тако и из вароши. Немци и даље претресају терен и одводе све мушки изнад 15 год. У Београду је стрељано 400 наших због погибије њихових бандита.

Крушевачки одред има успешних акција.

Свуде има прилива, али није онакав какав би требао да буде данас. Другови ће учинити све да се из Б.⁴ шаљу радници за одред. Погибијом друга Ђуре⁵ прекинута је веза са камијоном. Предузимамо хитне мере за успостављање везе. У Б.[еограду] је велико расположење за одлазак у одред, нарочито данас како због ситуације на фронту, тако и због купљења на присилне радове. Велика је штета што не постоји бар мало ослобођене територије, па би народ сам налазио одреде. Не треба да нас плаши немање оружја, јер јаки одреди ће обезбедити од непријатеља довољно оружја.

Није рђаво ни тројке организовати, али је тежиште данас стварати војску. То су директиве Врх. штаба.

Од Врх. штаба није ништа писмено долазило, већ је скоро овуда пролазио један члан Врх. шт.⁶ и ја сам био са њим. Углавном директива је: офанзива, јачање одреда, стварање војске.

Из Србије се и даље пребацују велике снаге непријатеља за Босну. Видиш из Сл. Југ.⁷ да се наши одлично држе.

Шаљем ти „Наредбу Гл. штаба”, коју сам израдио на бази наредбе Врх. штаба преко Сл. Југосл. Достави је І шум.⁸ Ја сам послао свим осталим одредима.

Војне књиге су набављене. Добићеи ускоро.

Шаљем ти најив перо. Њољег нема.

О свему осталом кад се видимо.

Очекујем долазак кола.

Друг. поздр.

М.⁹

П.С. Требаш поставити да се пруга стално руши, нарочито главна и ужичка, јер се снаге из Србије стално пребацују према Вишеграду. Из Ваљева и Западне Србије се

⁴ Београд

⁵ Ђура Гајић, партиски радник у Београду, погинуо у јануару 1943 год. у борби с агентима београдске полиције.

⁶ Светозар Вукмановић-Темпо

⁷ Радио-станица „Слободна Југославија“

⁸ Први шумадиски НОП одред

⁹ Мома Марковић

пребацују снаге за Босну, и зато је потребно са јуредом мало крстарити и по Западној Србији, да би се непријатељ збунио и задржао. То би омело непријатеља, јер он углавном баца снаге на југ према Нишграду, да би задржали нашу офанзиву на сектору Прозор—Имотски према Сарајеву. Наше појављивање у Округу ваљевском пореметило би планове непријатеља.

У Ваљеву је похапшено око 30 и доведено у Бгд. Највише радника из Вистада.

БР. 25

ИЗВЕШТАЈ НЕДЕЉКА КАРАИЧИЋА ОД 27 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ ИОП ОДРЕДА И ЊЕГОВОЈ ПРВОЈ БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА, ЖАНДАРМА И БУГАРА¹

27-II-43 г.

П.К.

Драги другови,

Доласком друга Александра² пар. оп. је кренула у мнома боле.

Одржано је партиско саветовање на Кукачици, Куканичког и Јабланичког одреда, на коме је престресен прошли и будући рад. Ја сам дао реферат о прошлом, а Александр о будућем раду, састанак је скоро у потпуности успео, састанак је држан 6 и 7-11-43 г. а 8 смо радили са руководиоцима, исте вечери смо дознали да непријатељ спрема напад и 9 ујутру, под заштитом мрака, избацили смо се у планину, борба је почела ујутру у 8 час., у 9 часова непријатељ се појавио са пет разних страна, све колоне су се кретале у правцу једне тачке, ми смо га дочекали на свим местима где се је он кретао, непријатељ је био врло снергичан и јуришао је шо неколико пута, но захваљујући нашој вештини и борбености он је био тучен и око четири сата поподне се повукао са бојишта, остави[вши] — мртвих — рањених,³ у борби је заилењено неколико пушака и један хо-

¹ Оригинал, писан мастилом, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2674.

² Светозар Вукмановић-Темпо

³ У оригиналу је изостављен број мртвих и рањених непријатељских војника.

ландски лаки митраљез, а један је заплењен дан раније. Наше жртве 2 лакше рањена, један у мали прст руке а други само на врату кроз кожу. Ми би постигли боље резултате да нам није било друга Александра, што смо морали да пазимо и да му дамо обезбеђење и тако је нешто мало више од половине наших снага учествовало у борби. Но углавном непријатељ је био тако тучен, да је говорио да смо ми добили појачање у падобранцима. И све њихове гарнизонске посаде испод Кукавица и Радана биле су у припремном стању три дана и тако су ноћу спавали у заседама на снегу. Исте ноћи ми смо се пребацили на јабланички терен.

После три дана дошли су потере у којима су учествовали Бугари и педићевци, но само су Бугари командовали са потером. Њихова потера није нам панела никаквих губитака.

Извршено је формирање Јужноморавског одреда, а који сачињавају три батаљона:

- 1) за команданта одреда дошао је друг Писковић Димитрије, металски радник „Трнавац”
- 2) његов заменик Машојловић Милош, југословенски подофицир „Милан”
- 3) политички комесар Ковачевић Радован⁴, студент филозофије „Максим”
- 4) заменик српски агроном „Сеља”⁵
- 5) начелник штаба Павловић Ратко „Гиљко”⁶
- 6) обавештајни официр

Штаб I батаљона

- 1) командант Љубић Стојан⁷, приватни намештеник „Столе”
- 2) заменик
- 3) политички комесар Крстић Светозар, адвокат „Тоза”
- 4) заменик Костадиновић Милорад, студент права „Ненад”
- 5) ађутант

Штаб II батаљона

- 1) командант Ристић Воја, по занимању банкар. чиновник

⁴ Народни херој, погинуо марта 1943 год. на Радану у борби против Бугара.

⁵ Радош Јовановић

⁶ Народни херој, погинуо 26 априла 1943 год. као командант Другог јужноморавског НОП одреда код с. Стрезимироваца (Босилеградски срез) у борби против Бугара.

⁷ Народни херој, погинуо децембра 1943 год. као командант Друге јужноморавске НО бригаде у с. Косанчић (Јабланички срез) у борби против четника.

- 2) заменик
 3) политички комесар Букилић Влајко⁸, поп „поп Мића”
 4) заменик Антуновић Риста, ст. права „Баја”
 5) ађутант

Штаб III батаљона

- 1) командант Михаиловић Тири,⁹ учитељ „Гру-
 јица”
 2) заменик Новаковић,¹⁰ радник, партизан из
 Раваничког одреда¹¹, „Цуца”
 3) политички комесар Стојановић Милош¹², ж. чинов.
 „Принцип”
 4) заменик¹³ граф. радник „Светозар”
 5) ађутант

У току ових дана извршиће се попуњавање упражњених места у штабу.

I батаљон има 2 чете

II „ „ 3 „

III „ „ 2 „

Ових дана вршили смо мобилизацију и то доста успе-
шно, но успећемо да је потпуно извршимо.

Друг Александар је пребачен до Васе¹⁴ са доста добрим
обезбеђењем, у путу је прошао добро, он се је ћашао са
Васом и Жинетом.¹⁵

Александар је паредио да се пребаце на рад у Македо-
нију следећи другови:

- 1) другарица „Саша”¹⁶ из Расинског одреда
 2) друг Марко „Шпанац”¹⁷ из Сврљишког одреда
 3) „Доктор”¹⁸, иначе медицинар и лекар Кукавичког
 одреда
 4) „Шотра Бранко, командир Рударске чете у Кра-
 јеву”
 5) „Тићко” Павловић Ратко из Јабланичког одреда
 6) „Баја” Антуновић Риста из Јабланичког одреда

⁸ Владимир Букилић, народни херој, погинуо марта 1944 год.
као командант Друге јужноморавске НО бригаде на Белом Камену
у борби против белогардејца.

⁹ Кирил Михајловски

¹⁰ Миодраг Новаковић-Цуца

¹¹ Треба да стоји Раваничког НОП одреда.

¹² Погинуо августа 1944 год. као комесар Шеснаесте српске НО
бригаде на Бољевцу у борби против четника и љотићеваца.

¹³ Жива Чиклован

¹⁴ Василије Смајловић

¹⁵ Душан Пућа

¹⁶ Савета Јаворина

¹⁷ Елисије Поповски

¹⁸ Јован Цекић

- 7) друг Максим Ђуровић¹⁹, бивши војвода, а сада из Јабланичког одреда
 8) „Балкански”²⁰, Бугарин из Јастребачког одреда
 9) „Грујица” Михаиловић Тири из Јастребачког одреда
 10) „Вуја”²¹, командир Рударске чете, а сада из Јастребачког одреда
 11) „Заре”²², финанс из Лесковца и курир за П.К. а сада из Јастребачког одреда
 12) „Жите” који иде за секретара ОК Врањског комитета

Но како се осећа оскудица у добним руководиоцима и на овоме терену, а с обзиром да се скоро сви повлаче из одреда, ја сам на своју одговорност задржао друга Грујицу а који је доста нужан за топлички терен и факат је да ће тамо много више дати него у Македонији] по исто тако задржао сам и друга Бају, који је преко потребан за пар.[тиску] оп.[анизацију] у II батаљону, по исто тако добар пар. оп. и родом је са његовог териена, где се одред почине да јомасовљава, но ви донесите копачиу одлуку по њиховом питању да ли да се задрже или да иду?

Сви другови изузев Марка „Шпанца” и горе напоменутих двојице, отишли су.

Мени је саопштио друг Александар да сам кооптиран у П.К. и ставио ми у задатак да се пребацим преко Јастреша на терен Нишког О.К. и да га формирам од Милошана,²³ Новице²⁴ и Мирка Ракића.²⁵ Ја сам одмах кренуо и стигао на Јастребац. 17-II- нашао се са друговима и разговарао о претстојећим задацима који се пред њих постављају и 18-II т. г. у пола три пашли су Немци па наши логор, стражу их је примила и јринуцала на њих, ми смо се повукли на положај, мала Јастребачка чета је избачена да обезбеђује наше повлачење. Немци су почили право логору и ми их пустимо да дођу сасвим близу онда отворимо ватру на њих и убијемо им патролу, они су се развили и примили борбу, ми смо послали једну седморку да им забјес с леђа и да их нападне с бока, после борбе од пола сата ми смо ударили

¹⁹ Уместо њега у Црну Траву пресбачен је Петко Вуковић.

²⁰ Трифун Трифунов

²¹ Владислав Вујовић

²² Димитар Деновски

²³ Десимир Јововић

²⁴ Бранко Пауновић, погинуо априла 1943 год. као члан ОК КПЈ за Зајечар код с. Добрујевца (Бољевачки срез) у борби против недићеваца.

²⁵ Милић Ракић-Мирко, пародии херој, погинуо 19. фебруара 1943 год. на Великом Јастрепцу приликом напада једног немачке планинске јединице на логор Јастребачког НОП одреда.

у песму, сви у један глас викали смо Харков, Стаљинград! У томе тренутку код непријатеља је настало затишје, а одмах затим дошло је поновно јуришање од стране непријатеља, дотле се наша седморка пребацила и напала их са бока, код непријатеља се чула паклена вика, ми смо прешли у јуриш и натерамо их да отступе за 100 метара, непријатељ се држао упорно и борио се до последњег. Захваљујући јакој магли под којом се није видело даље од 10 метара непријатељ је успео да се извуче и да однесе са собом мртве и рањене, то је била њихова алпска јединица добро извежбана, при отступању су се служили са котрљањем као дрво, углавном ми смо их потукали и натерали у бекство напевши им доста жртава, непроверено од сељака смо чули да је непријатељ имао 4-6 мртвих и 5-6 рањених. Наши губици су 2 мртва и један рањен.

У тој борби је погинуо јуначки друг Мирко Ракић, приликом јуришања је викао чекај штабо да видиш како бију Срби, и како се није користио са заклоном метак га је погодио усрдчела и пао је на месту мртав, но исто тако херојски је погинуо друг Вељко²⁶ приликом јуриша, а не користећи се са заклоном који је у планини и на томе месту било доста. Ми смо им убили једног наредника код кога смо нашли неки дневник из кога смо видели да је био на Руском фронту.

Са том борбом и немањем везе са Озреном ја сам се морао да вратим патраг и да скоро ништа не урадим. На озренском терену погинула је група од 10 другова²⁷ која се налазила у кући једног њиховог кума, а који их је затворио у свој подрум и довесе непријатеља те их потукао, том приликом се свега 2 спасли а 10 их је погинуло, и тако су прекинуте везе са Озреном. Но у борби је погинуо и сам Озрен²⁸ Марко „Шпанац“ се спасао и није погинуо. Ја се сада налазим на терену Лесковачког О.К. и чекам исправе да ми дођу са овере из града и путна објава, па да продужим цут, шо колико ће то дуго бити ја не знам.

Александар ми је рекао да видим за Нишки О.К. па према географским приликама да му одредим терен. Ја сматрам да њима припадне све јод Мораве до Књажевца, то значи Алексинац, Сокобања, па до Књажевца, ви ми одговорите по овом питању шта ви мислите.

²⁶ Редакција није могла да утврди право име и презиме погинулог партизана.

²⁷ Ради се о погибији 10 партизана из Озренског НОП одреда почетком фебруара 1943 год. у с. Суботицу недалеко од Алексинаца. Види документат бр. 189.

²⁸ Момчило Поповић, народни херој

Под Зајечарски О.К. да припадне све од Књажевца до Тимока, по исто тако да се формира један одред од Сврљишког, Озренског и Зајечарског.

У томе случају И.О.К. би остао без одреда, наиме имао би да ради за Зајечарски одред.

Ја сам упутио Новицу да се нађе са Милованом и да обезбеде место где би се могли састати и да ме обавесте. Ја сам размишљао о трећем члану О.К. и нисам могао да нађем никога наместо Мирка. Мислио сам на Стојана²⁹ са Пасјаче, типографског радника, но он је нужан за среско руководство Добричког, Јастребачког, Прокупачког и Косаничког среза, секретар тога руководства биће Тадија³⁰ и он ће морати да напусти посао. . .

Извршена су формирања сва три среза, наиме среска руководства и о томе ће вам Бата³¹ писати јапанирно. Углавном пар.[тиска] ор.[ганизација] ће да крене умногом на боље и моћи ће у потпуности одговорити своме задатку.

За дан-два састаће се цео О.К.³² и претрести сва питања. Ја ћу гледати да им пружим сваку помоћ, у комитет улази за секретара 1) Бата, за штаб ѡдрела долази 2) Сеља а који ће одговарати за вој. р.³³

по питању А.Ф.Ж. 3) Гојка³⁴

” ” ИО одбора 4) Бошко³⁵

” ” Скоја један омладинац³⁶

Углавном сви су упознати у свак рад О.К. наиме по питању свих задатака на њиховом терену, изузев Бате, по и он се доста упознао.

С. Ф. С. Н.!

С. д. п.
Милисав³⁷

²⁹ Србислав Андрејевић-Столе, секретар СК за Добрички и Прокупачки срез

³⁰ Тадија Поповић

³¹ Видоје Смилевски, секретар ОК КПЈ за Лесковац

³² Окружни комитет КПЈ за Лесковац

³³ Војнички рад

³⁴ Радмила Обрадовић-Гојка

³⁵ Бошко Костић

³⁶ Жива Чиклован

³⁷ Недељко Каракић

БР. 26

ИЗВЕШТАЈ ЧАЧАНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈАМА ОДРЕДА У ЉУБИЋКОМ СРЕЗУ ОД 15 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. ДО 17 ФЕБРУАРА 1943 ГОДИНЕ¹

АКЦИЈЕ У СРЕЗУ ЉУБИЋКОМ

15-XII-1942. Ухваћена патрола у селу Остри која је чувала сакупљецу пшеницу, затворена и одузето 3,5—4 тона вара пшенице.

25-XII-1942. Раsterана патрола у Станчићима,

26-XII-1942 г. Одузет шапирограф из Општине мојсињске.

23-I-1943 г. Ухваћен један четник из Д. Горијевице и за-
пленјено од њега: 1 пушкомитраљез, 1 пушка (карабин), 4
шаржера за п. митраљез, 40 метака, 3 јунасача, 1 торбица
и 1 завој.

24-I-1943. Рано ујутру били смо откривили у Д. Трепчи.
Четници су кренули у потери. Пушкарали смо се са њима
с времена на време до пред саму ноћ.

16-II-1943. У току ноћи опазили смо једну четничку
батинашку банду која се кретала по селу и премлаћивала по-
једине партизане и њихове породице.

Она је била ухватила једног друга² и осудила га на
смрт. У моменту кад је требала да га одведе мало подаље
од куће да би га убила, поставили смо јој заседу. Четири
четника су погинула и 2 тешко рањена. Заплесњено је:
3 пушке, 1 парабел. бугарски, 1 в. д. пиштољ,³ 1 штајер,
2 каме, 3 јунасача, 1 чизме, 1 шинјел, 1 бомба, 5 оквира за
п. митраљез, 230 зрна пушчане муниције, 60 зрна за ма-
шигевер. Од наших нико није рањен јити погинуо. 17-II-1943
пет другова са једном другарицом били су опкољени у
једној колиби у Остри. Другови су отворили ватру, расте-
рали четнике и извукли се сви живи. Оружје је све изнето.
Лакше је рањен друг Старец⁴ у руку од једног парчета бомбе.

¹ Оригинал, без потписа и датума, налази се у архиви ЦК СКС
под бр. 9484.

² Драган Јовановић, погинуо 5 марта 1943 год. у борби против
четника Д. Михаиловића у с. Остри, Трнавски срез.

³ Војно-државни пиштољ

⁴ Радомир Новаковић, погинуо 5 марта 1943 год. као командир
Првогвода Чачанског НОП одреда у борби против четника у с. Ос-
три, Љубићки срез.

БР. 27

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА АРАНЂЕЛОВАЦ ОД ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О АКЦИЈАМА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА¹

22-II-43 год.²

Драги другови,

Наш одред је почeo са живљим акцијама. За 22 дана од 1—22 фебруара изведене су ове акције:

од 1—5 фебруара: минерска четворка дигла је скретнице на желез. станицама у Штавици и Угриновцима, и цапалила архиве на поменутим станицама и у Кривој Речи. Истовремено ликвидирала је порезника у Больковцима и 2 четника из Гордињевог³ одреда из Козеља. — На станицама је заплењено 23.000 дин., 1 пиштољ и пушка.

9-II Прва и Трећа чета упали су у камени мајдан у Славковици и заплениле су око 60 кг јексплозива, запалиле општинску архиву и заплениле 40 кг масти спремљене за Немце и 4000 дин.

10-II Прва и Трећа чета извршиле су акције на желез. прузи Лajковац—Г. Милановац. Уништена су сва постројења на жел. станицама: Кадина Лука, Штавица, Угриновци и Крива Река. Уједно су и зграде демолиране. Пруга је на 60 места порушена. Телефонске линије су све искидане, жице уклоњене и велики део бандера посечен. Заплењено је на станицама већа количина писаћег материјала, једна бунда и неколико фењера. У Трудељу приликом повратка ликвидиран је један дражиновац, који је пријављивао партизане.

17-II извршиен је напад на жанд. станицу у Шаторњи. Зграда је од јаког материјала, а прозори зазидани и изграђене на њима пушкарнице. Два зида од зграде смо порушили минама. Жандарми се нису предали. После трочасовне борбе повукли смо се. Жандарми су сутрадан побегли за Аранђеловац. Исте ноћи је запаљена општинска архива у

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3812.

² Овај извештај није могao бити написан 22 фебруара јер се у њему помињу акције које су изведене 24 и 25 фебруара. Вероватно да је писан крајем фебруара 1943 године.

³ Драгослав Ивановић-Гордић, војвода качерских четника Косте Пећанца, 1942 год. прешао у добровољце (њотињевце), ујесен исте године ухваћен од четника ДМ код Лазаревца и ликвидиран.

варошици Д. Шаторња, демолирана пошта, пресечене телефонске линије на линији Д. Шаторња—Топола и заплењена је општинска архива Г. Шаторњачке општине.

18-II запаљена је општинска архива у Општини јарменовачкој. У истом селу запаљена је радионица бурали организације Тот. Том приликом изгорело је око 500 буради и велики број летава за бурад. Том приликом заплењена је у магацинима те организације велика резерва брашна и кукуруза. Сељаци су све то разнели. Партизани су задржали за себе: 500 кг пшеничног брашна, 200 кг сува меса, 15 кг масти, 15 кг шећера, 20 пари онапака, 20 кг дувана-ибра, извесну количину саламе, 1 кола и 4 вола. 19-II ликвидирао је управник тог предузећа, Жагар, на Руднику у шуми и запаљене су све канцеларије у згради предузећа. Заплењено је неколико чаршава, 10 кг шећера, 10 кг масти и пар одела. (О јовом Жагару писаћемо вам још.)

21-II. Нападнута је Белањвица, среко место Среза качерског, демолирана је пореска управа, срекски суд, општина и срекско начелство и сва је архива попаљена. Ликвидиран је жанд. капетан и још 4 петоколонаша и заплењено је 50.000 дин., 1 пар одела и 1 штажер. Жандарм станица сва је минирана и демолирана. Жандарми се нису предали, јер су били утврђени.

20-II порушена су постројења на рудницима: Орапац и Мисача. Заплесњено је више кацишева са машинама и 60 кт карбита. Узгред је ликвидиран и један петоколонаш.

21-II напала је иста чета на жанд. станицу у Мисачи. Жандарми су били утврђени и поред минирања зграде нису се предали. Одмах сутрадан побегли су за Аранђеловац. У јој акцији погинуо је један пац друг. То је уједно и једини жртва кроз ове акције. У фебруару месецу, од 1—20-ог, наша једна четворка попалила је више општина и ликвидирава је среког начелника Среза ленсничког.

Акције позадинских чета:

9-II посечене су тел. бандере и уклоњена жица са 16 бандера у Копљару.

10-II посечено је 30-40 бандера и порушена жсл. пруга Бања -Копљаре.

10-II посечене су две бандере и електрични вод, који снабдева струјом: Аранђеловац, Краг., Краљево и Јагодину. Аранђеловац је био два дана без осветљења. Сечење је извршено у самом Аранђеловицу.

20-II посечено је око 100 бандера на линији Даросава—Венчапе—Сопот.

20-II посечене су бандере на линији Белосавци—Топола.
На територији Качерског, Орашачког, Опленачког и Ко-
лубарског среза жанд. станица по селима више нема, били
су приморани услед наших напада да се повуку у Тополу,
Аранђеловац, Лазаревац и Даросаву.

И код нас су стигла нарсења о мобилизацији младића
рођених од 1917—1923 год. Године старости нису свуда исто
прецизиране. Поводом тога издајемо летак са објашњењем и
позивом омладицима да саботирају ту Недићеву мобилиза-
цију и да ступају у наш одред. Друго у вези са тим при-
ступамо затварању свих општина на нашем терену да би на
тaj начин онемогућили ту Недићеву акцију.

Напред смо вам напоменули да ћemo вам још нешто
писати о Жагару, управнику предузећа, које је израђивало
бурад за Немце на Руднику. Приликом његове ликвидације
дознали смо да је тај Жагар био повезан са штабом рави-
горца и да су преко њега дражиновци снабдевани са же-
вотним памирницама, оделом и обућом.

За два-три дана наше две чете пребацују се за Гружу,
где се осећа приличан утицај дражиноваца.

24-II једна наша чета ушла је у рудник угља у Рудов-
цима и тамо је запленила 600 кг динамита. Сав је тај
експлозив склоњен на сигурном месту.

25-II једна чета извршила је напад на жанд. станицу у
Венчану, после кратке борбе жандарми су се предали. За-
плењено је 30 пушака крагујевчанки, 1 лаки митраљез и
доста муниције, неколико пари одела и обуће.

Исте ноћи друга чета напала је Јовојевце у Барошевцу.
Срез колубарски. Њих је било око 60. Акција се завршила
без успеха, јер су били солидно утврђени. У тој борби наш
одред и Партија претрпели су велики губитак — погинуо јам
је командант одреда Милорад Јабудовић „Јабуд“. Погинуо
је приликом пребацања од групе до групе. Његовом поги-
бијом наш одред је изгубио најбољег војног руководиоца,
наша Партија...⁴

⁴ Документ недовршен и без потписа

ПОЗИВ ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ ИСП ОДРЕДА „ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. ЧЕТНИЦИМА БИВШЕГ УЈЕВАЧКОГ ОДРЕДА ДА СЕ ПОНОВО ВРАТЕ У ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД¹

СВИМ ОНИМ ЧЕТНИЦИМА БИВШЕГ УЈЕВАЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА КОЈИ ДО ДАНАС ОСТАШЕ ВЕРИИ СИНОВИ СВОГА НАРОДА

Обраћамо се вама, друговима својим по оружју из лета и јесени 1941 год., вами који сте са нама ослобађали Велико Градиште, који сте са нама тукли Немце код Кличевца, издајнике нашеј народе код Берања, који сте са нама ослобађали, били народ нашеј округа. У тим и таквим борбама, како у читавој Србији тако и у нашем округу, искивало се наше борбено јединство које је било сигурина гаранција наше победе. Али је то јединство било три у окупатору и проклетих издајника нашеј народе Њедића, Љотића, Пећанца и других. Они су настојали да разбију наш борбени савез. За тај свој разбојнички посао придобили су четничке вође по читавој Србији, који за Јудине сребрњаке продадоше свој народ крвавом окупатору. И вас су издали за новац и положаје Цвејић,² Живојин,³ Јова,⁴ „Глумац”⁵ и други. Крвници српског народа хтели су вас употребити за целате свог сопственог народа. Један део четника примио се те срамне улоге, коју сте ви – поштсни четници, са гнушањем одбили. Уз помоћ свих тих издајника окупатору је успело да поново окупира великим делом већ ослобођену Србију, окупатор је успео да поново окупира наш округ. Од тада до данас окупатор и издајници извршише безброй хапшишња, пљачкања, наљевина, интернирања, силовања, стрељања и клања. Тиме су хтели угушити борбу нашеј народе за своју слободу.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4283.

² Општински деловођа из с. Макца (Рамски срез), организатор четника Косте Пећанца и Драже Михаиловића у свом крају. Ухваћен је крајем 1943 год. од стране наших позадинских радника и стрељан.

³ Четнички војвода из Средњева (Рамски срез).

⁴ Заменик четничког војводе Пљешковића, који је крајем 1942 год. приступио Синици Оцоколићу, команданту Млавског четничког корпуса.

⁵ Четовођа код војводе Пљешковића, убијен крајем 1941 год. од четника.

Под врло тешким условима ми смо се и даље борили за свој народ. Дес партизанских снага прешао је у Босну, подигао народ Босне на устанак, створио велику ослободилачку војску, коју никада непријатељ не може уништити. Њој је пришао велики део поштенх четника, који је, исто као и ви, био издан и продан од својих вођа. Ми смо остали верни ослободилачкој борби свога народа, остали смо верни савезници братске нам Црвене армије и савезника Енглеске и Америке.

Црвена армија, данас, незадржливом снагом наставља своју велику офанзиву. Она је одбила фашистичке хорде од Сталинграда и одбацила их преко 800 км према Кијеву. Притом је ослободила велики број села и градова, између којих Краснодар, Ворошиловск, Ворошиловград, Ростов, Курск, Харков, Великије Луки и друге. Она је тако разбила фашисте на јужном фронту да се они неће моћи више срећити. Велика офанзива Црвене армије наставља се све већом жестином и коначни слом хитлеризма је јако близу.

По угледу на херојску Црвену армију наше ослободилачке дивизије у Босни воде жестоке борбе против надмоћног непријатеља, који покушава да нас баш сада уништи. Али ће наше ослободилачке дивизије под мудрим руководством нашег Врховног штаба и Врховног команданта друга Тита одбити и ту офанзиву уједињених непријатеља.

Ми помажемо борбу наших дивизија, ми уништавамо окупаторске војнике и његове плаћене слуге, ми штитимо народну имовину. Ми ћемо ту борбу још више поштрити и водићемо је до коначног уништења окупатора и његових слуга — издајника свих врста.

Али ми позивамо и вас, своје старе другове из борби: **остављајте мотике и плугове, лађајте се пушака, прилазите нашим четама да поново тучемо крваве окупаторе и њихове плаћене слуге, да штитимо и ослобађамо наш напаћени народ! Са нама, другови, да завршимо борбу коју смо заједнички започели!**

Живела Народно-ослободилачка војска!
Живео Врховни командант друг Тито!
Живели наши савезници Совјетска Русија, Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1-III-1943 год.

Положај

Политички комесар

Тина⁶ (М.П.)

Командант

Ж. Поповић

⁶ Богољуб Стојановић

БР. 29

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ ОД 12 МАРТА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ПЉАЧКИ И ТЕРОРУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ¹

12-III-43

ПК-у

Драги другови,

Примили смо ваше писмо од 2-III-1943 г. Овога пута шаљемо вам нешто вести са терена, а поставили смо свим СК да нас редовно извештавају о свему што се дешава у појединим срезовима.

После саопштења које је издао наш штаб² у вези са радом општинских управа (један примерак вам шаљемо) у неколико срезова су попаљене општинске архиве. Народ поздравља ову акцију и тражи да се пале архиве, онемогући рад општина и општинских управа.

Сада су почеле мање групе Немаца у пратњи жандарма да иду по селима, врше претрес и отимају све што нађу од хране по кућама. Хитлерови бандити и њихове службе жандарми врше пљачку и за „свој трошак“ односе све што им се допадне, а највише страда од њих ракија коју ждеру до бесвести. Хране се обично кокошкама, сувим месом и мрсом поред осталог. Само у селу Стојнику, Брашачки срез, пљачкали су 7 дана, долазили изјутра а увече се враћали у Аранђеловац. Више пута су наређивали да им се носи вечера у сам Аранђеловац. Народ крије што може по потоцима и јаругама, а петоколонаши одају жандармима места и људе који су храну сакрили.

Терор се на нашем терену појачава. Хапсе старе партизане, родитеље и пријатеље партизана и све оне који су прошли кроз затворе и логоре. Насилно одводе људе за руднике и СДС и то у све већем броју. Од општинских управа тражени су спискови људи рођених од 1913 и 1923 г. и то хитно. Пошто увиђају слабост општинских управа у спровођењу њихових наређења, долазе Немци или Бугари, као и жандарми у хајку на људе. У Трнави, Опленачки срез, одвели су 15 сељака, а 15 код куће нису нашли — побегли су. Из појединих села крагујевачког краја одведеноп

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2633.

² Штаб Првог шумадијског НОП одреда

је ио 50—60 људи. У Крагујевцу је стрељано 20 таоца због погибије срског начелника из Раче, Батрића Зечевића. У Крагујевцу терор бесни. Свакога дана жандарми блокирају квартове, хапсе и батинају народ. Немци их само предводе и охрабрују. Сав овај терор има за циљ да што више заплаши масе да се не би одупирале приликом одвођења на рад у руднике и у Немачку.

Страхиња Јањин³, бивши претседник Крагујевца, формирао је неко јуришно одељење које има главни задатак да хапси, батина, пљачка и убија српски народ. Стрељање таоца такође врши ова банда заједно са Немцима. Њихов дивљачки поглавица познат је и по томе што је, осим крви коју је пролио, силовао и заразио на стотине девојака и жена по затворима, логорима и селима по Србији. Ова животиња данас носи и униформу немачких бандита.

У Срезу колубарском непрекидне потерс, хапшења, пажњивине. Видећемо како ће наша млада парт. орг.[анизација] овога среза издржати овај удар. Људи беже од кућа у одред. Детаље о стању у овом срезу као и у Качерском послајемо чим добијемо.

После сваких наших акција народ бежи и не чека непријатеља код кућа, али се још увек само појединци одлучују да пођу у одред. Непријатељ је почeo и пођу да блокира и претреса села и прави заседе.

После напада нашег одреда на жанд. станицу у Чумићу, Краг.[ујевачки] срез, 5 села је кажњено са 1 милион динара укупно и то: Чумић са 500.000 дин., Светлић, В. Шењ, Котража и Пајазитово са по 100.000 дин. и да кулуком и реквизицијом сељаци саграде у року од три месеца модерну жанд. станицу са бункерима.

Драка Михаиловић иреко својих официра и четника сироводи у Гружи велики терор. Побуђали су у том срезу око 15 сељака, од којих пре неки дан и 1 старца од 65 година. У селу Драчи, Срез гружански, после једне борбе са четницима Драке Михаиловића, заробљено је 6 четника од стране СДС. Приликом њиховог спровођења кроз Крагујевац органи СДС објашњавали су својим познаницима да нису знали да су то Дражини четници, већ су мислили да су партизани, иначе не би пуцали. Ови четници су открили Гестапоу људе у Срезу гружанском код којих су се „крили”, те је због тога од стране Немаца стрељано 50 сељака.

³ Руководио је четничким одредом наоружаним од Немаца. У јесен 1944 год. емигрирао је у иностранство.

Пре 15 дана ухваћен је један партизан у једној кући, који је припадао нашем одреду, у селу Мисачи, Срез орашачки, од стране СДС, који је провалио више људи. Детаљне податке послаћемо касније, јер се тамо налази један члан нашег ОК.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав

ОК. КРАГ.[УЈЕВАЦ]

12 марта 1943 г.

БР. 30

ПОЗДРАВ ПАРТИЗАНА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА „ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. БОРЦИМА И РУКОВОДИОЦИМА ОСЛОБОЂЕНИХ ТЕРИТОРИЈА У БОСНИ¹

ДРУГОВИМА БОРЦИМА ОСЛОБОЂЕНИХ ТЕРИТОРИЈЕ У БОСНИ

Другови,

Ми [и] народ нашег округа знамо за ваше славне бојеве и херојске подвиге у борби за одбрану наше ослобођене територије. Народ овога краја са дивљењем и поносом гледа на вас. И ми смо поносни да смо заједно са вама изборили нашу ослобођену територију. На њу непријатељ баца све своје расположиве снаге и сва издајнички олош, почев од Павелићевих усташа па до Дражиних честника да би је понова поробио. Али ми не дамо наше слободно острво и са своје стране вам шаљемо пламене борбене поздраве и завет да ћемо и ми извршавати наређења нашег Врховног команданта друга Тита; наше борбене снаге у стапном су порасту и ми предузимамо одлучну офанзиву на непријатеља и ми ћемо са вама и целим нашим слободољубивим народом не само одбранити ослобођену територију, већ и коначно пртерати крваве окупаторе и уништити плаћене слуге — издајнике нашег народа.

Живело јединство свих народа Југославије у борби за слободу!

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3832.

**Живео наш Врховни штаб!
Живео наш Врховни командант друг Тито!**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Партизани Н.О.П.О-а „Вељко Дугошевић“ за Округ Пожаревац са своје смотре одржане 18-III-1943 г.

БР. 31

**ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 19 МАРТА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ ПОВЕРЕНИШТВУ
КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О МЕРАМА ПРОТИВ НЕПРИЈА-
ТЕЉСКОГ ТЕРОРА И ШИЈИЈУНАЖЕ НА ТЕРЕНУ БЕО-
ГРАДСКОГ ОКРУГА¹**

19-III-43.

О.П. МЛ.²

Драги другови,

Главни проблем који вам се сада намеће јесте онемогућити непријатеља који појачава потере и блокаде, да вам нанесе ударс. Сазнали смо да су пре неколико дана блокирали цео Косм.[ајски] срез, детаљно претресали сва села и хапсили многе сељаке и одводили за Б.³ Поред тога је 16-III- увече возом јтишла беогр. агентска експедиција у неко село код Мал.[ог] Пожаревца. Пошло је 150 агената и 300 жандарма-полицијаца, добро наоружани, блокирали су село и вршили детаљан претрес. Али су се вратили без резултата. Те и друге чињенице јасно показују да непријатељ појачава терор, потере и блокаде и да почине организовану офанзиву против нас и по селима. Наглашавамо да су ове садашње потере много опасније, јер настоје да примене доследно зверске методе београдске главњаче и на села. Масовно хапшење сељака из Беогр. округа и доношење у Б., мучење и изнудњивање признања да би створили провалу и врбовање за провокаторе и шпијуне то су садашњи методи којима непријатељ покушава да нас онемогући у селима.

Ради свега тога и ви са своје стране морате предузети најопсежније противмере безбедности. Морате појачати будност и оружану безбедност, појачати обавештајну службу,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2570.

² Окружно поверишиштво КПЈ за Младеновац

³ Београд

пазити на крстање непријатеља и њихових шпијуна. Не дозволити непријатељу да вас изненади ни даљу ни поћу. Што више бораца послати у одред, који ће на вашем терену сузбијати и чистити реакцију и разбијати све планове непријатеља. Тако исто све угрожене људе (било са које стране) једмах без одлагања треба слати у одред ако нису нужни за позадински рад као илегалци-теренци. Парочито када непријатељ шахацки неке активисте у селу, онда је за све јостале који би могли бити угрожени, нужан одлазак у одред. Даље добро пазите на оне који се пуштају из затвора и логора, изолујте их од сваког рала док се не провери њихово држање, јер ће непријатељ по сваку цељу покушати да од неких од таквих створи провокаторе и шпијуне. То је непријатељ досада практиковао по градовима.

Организовани отпор свих наших снага, појачана мобилизација бораца за одреде, појачање акције, изненадно и стапао ударati по непријатељу истовремено на разним странима, ето то су шужне противмере да би јонемогућили на мере непријатеља.

Ми смо послали и другу групу (14 о. м.) за одред јод 4 друга, али због блокаде у Косм. сп. и прекида везе на каналу — јод првог пункта према вама, они већ неколико дана чекају на првом пункту. Настојте једмах да их преузмете и пребаците даље (Вуку⁴ у одред). Ми ћемо наставити слање људи чим нам ви јавите или водич да је веза усвојена и да је опст све у реду. Поред тога сазнали смо да је водич (кога сте нам као погодног препоручили) угрожен и компромитован и он сам каже да под тим околностима не може даље да обавља поверију му дужност, јер су га тражили а позијају га сељаци. Испитајте све то, проћаћите бољег и погоднијег водича и једмах нас о свему обавестите, а дотле ћемо ми одржавати везу са досадашњим водичем.

Ухапшен је Милија Никчевић из Косм.[аја], који се изгледа слабо држи. Иначе овамо масовно доводе сељаке из Београдског округа.

Шаљемо материјал.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
П. К.

⁴ Мома Марковић, комесар Главног штаба НОВ и ПО Србије, налазио се тада на терену Првог шумадиског НОП одреда.

БР. 32

ПИСМО ОКРУЖНОГ ПОВЕРЕНИШТВА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ ОД 30 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА О ПОТРЕБИ ИЗВОЂЕЊА АКЦИЈА¹ НА ТЕРИТОРИЈИ КОСМАЈА²

30-III-943 г.

ШТАБУ ОДРЕДА

Драги другови,

Чета² је поново дошла на наш терен, али кажу нам да по наређењу мора да се кроз краће време поново удаљи. Минери такође, већ кроз неколико дана требају натраг.

Ми мислимо да би неопходио било стално или бар дуже бављење чете на нашем терену; такође минерске и лаквилаторске тројке одн. [осно] пегорке. Овако ретке акције, које се изводе с времена на време не користе много. Потребан би био читав низ акција, тако да се осети присуство партизана стално. Има срезова где више од годину дана није било никаквих акција; а има читав низ веома важних, и политички и војнички, акција.

Прошлог пута је дошло са четом 10 другова. То су све сељаци, а детаљије карактеристике о њима послана ћемо вам шакадицо. До јуче се чети прикључило још 8 другова са нашег терена. Такође сељаци. Податке о њима дајемо вам идући пут.

Како је са другарицама? Примају ли се оне у одред? Сад чујемо да се примају, мада зnamо да се раније нису, према вашој одлуци, примале. Ми имамо известан број другарица које би требали упутити у одред. Одговорите нам како стоји са тим.

Друг. поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

О. П. МЛАДЕНОВАЦ

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3784.

² Односи се на Космајску чету Првог шумадиског НОП одреда, која је дошла на терен Младеновачког и Космајског среза.

БР. 33

ИЗЈАВА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ЧАЧАНСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД МАРТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО СРБИЈЕ О УЗРОЦИМА РАСФОРМИРАЊА ЧАЧАН-
СКОГ НОП ОДРЕДА У ОКТОБРУ 1942 ГОД. И РАЗБИЈА-
ЊУ ОБНОВЉЕНОГ ОДРЕДА У МАРТУ 1943 ГОД. У С.
ОСТРИ¹

ЧАЧАНСКИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД
„ДРАГИША МИШОВИЋ“

ГЛАВНОМ ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

Драги другови.

Моја изјава по питању расформирања одреда, што ме је руководило да гласам за распуштање на саветовању штаба са ОК октобра 1942 год.

1. Слаб одзив људства на мобилизацију, као и слаб квалитет новомобилисаног људства и њихова склоност за дезертирањем.

2. Готово никакви изгледи за мобилизацију новог људства под тадањим условима, јер народ је био још под утиском нашег пораза, како смо прошли у зиму 1941 год.

3. Непријатељ је био добро организован, четничке банде биле су јаке, целокупан управни и полициски апарат у Чачку био је у четничким рукама, снаге окупатора такође су биле јаке као и везе између жандарма, четника и Немаца, тако да је непријатељ на нашу појаву могао да крене целе експедиције против нас.

4. Врло рђаве теренске прилике, моје је мишљење било, да се тако слаб одред под ондашњим условима није могао одржати преко зиме, јер процењујући квалитет и борбену способност људства при првом озбиљном сукобу, одред би био разбијен и то би имало тежак одраз за нову мобилизацију под повољним условима, а и без тога, нагло дезертирање људства довело би до тога да се ѡдред распадне сам по себи, што би имало још тежих последица. Ето то су мотиви који су ме руководили те сам био за распуштање одреда.

Друг командант² је био за распуштање одреда.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4455.

² Раденко Мандић

Друг зам. команданта³ је био за распуштање одреда.

Друг заменик политкома⁴ је био неопредељен.

Драги другови, када смо формирали одред 18 фебруара 1943 год., након неколико дана долази до пада ОК⁵-а где непријатељу падају драгоценни подаци. Из прогласа одреда, из писама и ухваћеног материјала сазнаје број људи и наоружање у одреду, увидео је да је одред још мали, да је јако у зачетку, почeo је систематско чишћење наших другова у позадини да им онемогући даљу мобилизацију, и отпочиње са јаким потерама за нама. У томе смо имали више сукоба са четницима Драже Михаиловића који су били главни организатори потера. Ми смо и даље поставили што бржу мобилизацију нових људи за јачање одреда. Ми смо са одредом се пребацивали сваки други дан из среза у срез. Пошто шума још није била озеленела, то нисмо могли бити у Јелици, пошто су јаке четничке банде Војводе Јанковића крстариле Јелицом, ми смо једино предањивали у шумама и колибама по пољу. Али је и то јод стране чобана брзо било компромитовано тако да су четници почели да пале пољске колибе. 4 марта у ноћ ми смо пошли да се пребацимо из Среза трнавског у Срез Љубићки. На Морави, услед великих тешкоћа око прелаза, ми смо се доста задржали; тако да смо у зору стигли у село Остри, Срез Љубићки. Друг зам. команданта Радиша Постић и водник I вода Радомир Новаковић⁶ су предложили да има ту један врло поштен човек који је четник, али да је крио Радомира Новаковића кад је овај био илегалац. Ми смо сместили људе да легну. Када је изјутра дошао газда штале, ми смо са њим разговарали, рекли смо му да ћемо ту да будемо само док се смркне, а за то време он и кућани да пазе, ако нешто примете да нас одмах известе. Он је казао да ће он ини на орање, а да ће његови пазити. Штала је била на тако чистом терену да ми нисмо могли поставити стражу, једино смо могли осматрати кроз једну рупу са једне стране. Кад је било неколико мишута пред дванаест, ми смо приметили да се пребацују наоружани људи у правцу штале и хватају положај. Ми смо одмах почели да испадамо и кренемо у једном правцу где до првог заклона јод 25 друг., колико нас

³ Радиша Постић, погинуо 5 марта 1943 год. у борби са четницима ДМ и жандармима у с. Остри, Љубићки срез.

⁴ Мирољуб Нешковић, погинуо 21 јануара 1943 год. у борби са четницима ДМ у с. Јабланица, Таковски срез.

⁵ Мисли се на заробљавање четврти члана ОК КПЈ за Чачак у с. Вали, Трнавски срез, марта 1943 године.

⁶ Погинуо 5 марта 1943 год. као командир Првог вода у борби са четницима ДМ и жандармима у с. Остри, Љубићки срез.

је било, погине 11⁷ и 3 рат. Рањени смо понесемо са собом где су нас гониле потере до у ноћ. Газда штаме нас је пријавио жандармима и четничком команданту батаљона, тако да су од 7 до 12 ч. организовали људство. По исказу четника било их је око 300 људи. Поред изгинулих изгубили смо 2 аутомата, 10 пушака, 5 пиштоља, 500 метака, 30 бомби. Од преосталих 11 другова у једном ноћном скобу изгубио се 1 друг,⁸ 2 рањеника смо сместили,⁹ остало је нас 7 другова.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Радован Јовановић¹⁰

⁷ Уствари погинуло је 14 другова и то:

- 1) Радиша Попшић, члан КПЈ, из Горијевице, Јубиљки срез
- 2) Радомир Новаковић, члан КПЈ
- 3) Гвозден Пауновић, политички радник на терену, члан КПЈ, из Доње Трепче
- 4) Милан Пауновић, из Доње Трепче
- 5) Владан Шићевић, члан КПЈ, из Кулиновца
- 6) Светозар Бабовић, из Триаве
- 7) Саво Савић, водник Другогвода, из Вапе
- 8) Драган Јовановић, ковач из Мрчајеваца
- 9) Васо Јовичић, из Кулиновца
- 10) Радоје Живковић-Кировац, из Триаве
- 11) Драган Топаловић, члан КПЈ, из Прељине
- 12) Михаило Павловић-Цига, пекарски радник из Горијевице
- 13) Вукадин Белић, члан КПЈ, из Остре
- 14) Боба Милетић, члан КПЈ, из Чачка

⁸ Крстомир Лишанчић из Атенице, Јубиљки срез

⁹ Доброта Пауновић и Матија Лишанчић, изведен из логора на Бањици и стрељан у Јајинцима у лето 1943 године.

¹⁰ Радован Јовановић-Васо, пародни херој, погинуо фебруара 1944 год. као члан ОК КПЈ за Чачак од чстника ДМ у с. Ђутовници, Таковски срез.

БР. 34

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД МАРТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА¹

25 фебруара једна чета² I шум. нар. осл. парт. одреда „Милан Благојевић“ напала је на жандармериску станицу у Венчанима. На позив на предају одговорили су да хоће да се боре до краја и осули су ватру. Само што тај њихов отпор није трајао један минут. Наши минери, који су постали мајстори свога посла за час су од куће направили гомилу цигала одакле је донирала кукњава и узвици „Предајемо се, предајемо се“; из помиле цигала извучен је један мртвав милиционар, један теже рањен жандар и неколико контузованих. Свима је указана лекарска помоћ.

Плен је био следећи: 30 пушака, 1 лаки митраљез, доста муниције, 15 ћебади, 30 кг масти. Заробљени жандари су пуштени својим кућама.

Исте ноћи I чета нашег одреда напала је на льотићевце у Барошевцу. У ѡогрченој борби која је трајала више од једног сата наши су панели знатне губитке. На нашој страни погинуо је храбро друг Милорад Лабудовић „Лабуд“, командант нашег одреда.

27 фебруара нападнута је жандармериска станица у Рогачи. Жандари су били приморани да се предају да се није десио један случај. Усред борбе на нас је отворена ватра са леђа тако да су се наши морали повући. Доцније смо сазнали да су то били четници Драже Михаиловића под командом познатог бандита Свете Ракића.³

У току последњих двадесет дана партизанске диверзионе групе попалиле су општинске архиве широм целе Шумадије. Поред писаћег материјала и новца у многим општинама заплењене су извесне количине животних намира које су биле спремљене за окупатора.

¹ У оригиналу није назначено ко пише овај извештај и коме се доставља. Такође недостаје и датум. Из документа се може закључити да је ово извештај штаба Првог шумадиског НОП одреда од марта 1943 год. упућен Главном штабу НОВ и ПО Србије. Оригинал, без потписа, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4587.

² Космајска чета

³ Командант Космајске четничке бригаде, ухваћен 1943 год. од Немаца, или се пишта не зна о његовој даљој судбини. Верује се да је ликвидиран.

5 марта једна наша минерска десетина порушила је скретнице на 6 места у Влашком Пољу. Иссечено телефонских жица око 60 комада. Станица демолирана. Заплењено 17000 дин.

12 марта једна наша чета⁴ је упала у Гроцку. Заробили два милиционара, два жандара теже ранили, а једног убили. Ми нисмо имали губитака.

13 марта у селу Шљивовицу недалеко од Крагујевца напали су једну нашу чету⁵ жандари и Бугари. Непријатељ је покушао да направи обруч око наших. Наши су направили јуриш, разбили обруч и убили 7 жандара. На нашој страни два рањена од којих је један заробљен.

15 марта четници Драже Михаиловића и жандари су покушали да се привуку до куће где је логоровала Ј чета нашег одреда. Наши су благовремено приметили и после борбе која је трајала сат успели да их најуре.

БР. 35

**ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА ЦКЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 2 АПРИЛА 1943 ГОД. СВЕТОЗАРУ ВУКМАНОВИЋУ-
ТЕМПУ, ЧЛАНУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВИ ПО ЈУГО-
СЛАВИЈЕ, О ПОТРЕБИ ВОЈНЕ САРАДЊЕ ПАРТИЗАН-
СКИХ ОДРЕДА ЈУЖНЕ СРБИЈЕ И МАКЕДОНИЈЕ¹**

2-IV-43

Александру²

Драги друже,

Примили смо твоје писмо од 21-II-43³ и још једно исто тако кратко, а остала која си послао пре тога нисмо примили јер су, изгледа, пропала са куриром.

Сматрамо да ће мере које си предузeo много користити, јер се већ сада осећају добре последице. Ми ћемо те мере подупирати и извршавање контролисати, а и сами наставити у том правцу. Мислимо да ће брзо бити слободне тер.[ито-рије] уколико се активизирају другови у Мак.[едонији] и на Космету, нарочито сада ови последњи када наши надиру према северо-западу из Херцеговине. Наша уска сарадња и контакт су неопходни. Мислимо да треба да повучеш

¹ Космајска чета

² Уствари нападнуте су две чете Првог шумадиског НОП одреда.

³ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2535.

² Светозар Вукмановић-Темпо

³ Редакција не располаже овим писмом.

одлуку о пребацивању Баје⁴ и Грујиће⁵ на тај терен. То трајке другови са тер. ОК Л.[есковац], то и ми сматрамо нужним. Прво, слаби се тер. ОК Л., јер је погинуо у међувремену друг Максим⁶ и друг Ракић,⁷ а друго не можемо формирати ОК[Ниш] док не повучемо још кога са тер. ОК Л. У питању је читава Ист.[очна] Срб[ија]. Слажемо се са повлачењем осталих и мислимо да јеово и њихово пребацивање, да се љојача тај крај а да се не ослабе остали.

Наши одреди у Шум.[адији] су се учетвростиручили. Формиран је и Сувоборски. Обухваћене су и суседне тер. Очекујемо нови пораст у тој области. Одреди су много активнији. Од 1-IV-43 до 24-IV-43⁸ сваког дана по три композиције воза пребацију се из Босне преко Вишеграда, Краљева и Кос. Митровице за југ, кажу за Грчку. То се пребације из Босне 717 немачка пешадиска дивизија, око 7000 фашиста, 2500 коња и другог материјал[а.] У Прилужје стижу ноћу око 12 сати и настављају даље преко Косова за Македонију. Ви би могли више да искористите ово пребацивање него ми јер преко ваше тер.[иторије] иду ноћу.

Шаљемо ти шифру за писање конспиративних ствари.
Из Заг.[реба] за сада ништа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав од нас свију⁹

⁴ Риста Антуновић

⁵ Кирил Михајловски ..

⁶ Радован Ковачевић

⁷ Милић Ракић-Мирко

⁸ Вероватно од 1—24 марта 1943 године

⁹ Покрајински комитет КПЈ за Србију.

БР. 36

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПОЖАРЕВАЦ
ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП
ОДРЕДА О НЕКИМ СЛАБОСТИМА ЈЕДИНИЦА ОДРЕДА
ЗА ВРЕМЕ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ¹

3-IV-1943 г.

Раде и Тина²

Драги другови,

Вршљање Љотићевих банди по нашем крају мало је смањено. Обавештени смо да главница овог одреда који је код нас починио овај покор одлази. Остаје само известај до ради даљег одржавања „реда“ и страха у народу. Ужурбани се постављају опште управе, заводе патроле, маса наших људи је стрељана и маса њихових кућа спаљена. Ми смо у овом Љотићевском налету много изгубили, али смо још више научили. Не треба само да буде да ми из сваке офанзиве непријатеља много научимо, а у следећој опет претрпимо велике жртве, јер оно што смо раније научили не искористимо да би се и људство обезбедили, а испријатељу нанели губитке.

Анализирајући ситуацију у вези са задњим догађајима морамо рећи следеће: испријатељ је врло паметно радио. Он нас је пустио да се поведемо за ситним успесима наших чета, да се разлабавимо, да занемаримо конспирацију, да попустимо у дисциплини, да нам будност не буде на висини. Он је за то време систематски спремао ударац. И кад га је извршио, ми смо претрпели тешке губитке. Знатан број кадрова је пао у руке испријатељу а чете се нису могле никде појавити, напротив дошли су у ситуацији да буду уништени. Надмоћ испријатеља била је очигледна и сурова истиша, а паника у народу могла је да доведе до тога да и остали део наших кадрова пастрада.

Истиша, маса палих другова, можемо слободно рећи сви, пали су само услед тога што су злочиначки и самовољно кршили директиву Партије да се обезбеде и да се склоне. Трик испријатеља, да најпре шеста сслима, свира, пије и весели се, завео их је. Појавили су се код својих кућа и они који су прво били избегли. И испријатељ их је изненада покунио и кратким поступком свршио с њима: грозно мучење

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3853.

² Жика Поповић и Богољуб Стојановић

ради признања и стрељање. За држање свих палих још не знаамо, али по свему изгледа да је углавном било добро. Ми то судимо по даљним поступцима непријатеља, јер не предузима оно што би могао, да је добио признања и да су другови одавали. Ово све и не мора да буде тачно, може непријатељ да причека, прати, купи доказе и да покуша да доврши почето чишћење. Али до сада ми смо могли овако да закључимо.

Међутим, хоћемо да се задржимо на једној чињеници која није ни мало похвална по нас и због које треба озбиљно да се забринемо сви скупа. Поготову се пред вас тај проблем ставља као врло важан: то је да још од прошле године се понављају случајеви слабог држања партизана, случајеви крупног одавања и проказивања. То је доказ слабог морала партизана, што је нажалост наша велика срамота. Чокалија,³ Бомбаш,⁴ онај из Црнића,⁵ Биса који је радио са партизанима — све су то сурови примери како наши борци не би требали да се држе и како не смеју да се држе. А да не говоримо о Печкој чети, о Пилоту⁶ и осталима који остављају оружје и тако разоружани беже пред непријатељем. — Из обавештења које имамо видимо да је онај партизан из Црнића вођен од села до села где су боравили и показивао је куће и људе који су их примали и помагали. Бомбаш и Чокалија шта су радили — знate и сами. — У народ је ушао страшан страх, пред нама се не отварају врата, људи дрхте да их не одамо, жене плачу из гласа и моле да им изиђемо из куће. Све је то резултат издавања. Док напротив, о држању напр. једног Милована⁷ или омладинца Воје⁸ из Смольица свуд се говори и са поверењем се гледа на такве људе. Партизан из Црнића не само да је одавао имена људи, већ је описивао куће, ако не би знао имена. То је другови страшно по нас. — О овом проблему ћете ви разговарати на вашем састанку и најхитније предузети мере да се једном стане на пут оваквој појави. Ситуација јесте тешка, али упркос свим потерама, упркос разним другим проблемима који по четама чекају на решење и срећење, овај проблем вам се ставља у први план, и решавајући се ове слабости, решиће се наш одред многих других.

³ Драги Костић

⁴ Михаило Стојадиновић

⁵ Иван Стевић

⁶ Миленко Карлица, комесар Печке чете, потишуо маја 1943 год.

у с. Раброву, Рамски срез.

⁷ Милован Ракић

⁸ Воја Вујић

Други проблем јесте питање конспирације и дисциплине. Наше чете нису ни мало пазиле да се не примети где бораве, да се домаћин не компромитује. Оне су широко и лежерно улазиле и излазиле, свраћале свуд, па и по 17—18 одједном у једну кућу, везивале једине домаћине с другима, проваљивале пред разним људима наше другове са терена, а и често руководство је проваљивало пред свим партизанима те теренце. Ово је дошло из непридржавања наређења Штаба, и уопште лабавог одношења чета према добијеним наређењима. То је и случај са боравком у селима која су и сувише компромитована (Раброво, Трњани итд.) и у селима у која им је забрањено да иду. Све ово има тешке последице при свакој такој ситуацији. Јуди су де-конспирисани и плаше се, а могу и да попадају непријатељу у руке. Истовремено то изванредно отежава рад нашим друговима на терену. — А о непокоравању наређењу да се прошири радијус крстања чета — већ смо доста говорили и раније.

Треће је да се наше чете лако опијају успесима макар и ситним и да брзо заспу на ловорикама. Кршење овог светог Стаљиновог правила многое нас жртве стало. Заједно са већим делом теренаца, партизани су приликом наших задњих успеха овде показали велику незрелост. Примера има маса и већ смо раније говорили о њима. Сад ово поново подвлачимо, јер се сад осећају грубе последице тога. Правила партизанске борбе: опрезност, будност, увек спремност да се доческа непријатељ и нападне, да се његове снаге не потцењују, да се рат води лукаво, герилски — та правила нису постала својствена нашим партизанима, нису се са њима саживели. Зато се дешава да при сваком налету непријатеља ми будемо изненађени, морамо да сакривамо партизане и да трпимо како се без оружја извлаче из обруча — место да они неуморно, и баш тада, наставе са акцијама, да покажемо непријатељу да нас не може заплашити ни зауставити, да и нећемо као нацви да се завлачимо у рупе и сакривамо. Утолико треба више истаћи Моравску чету, која је досад једина овде чинила изузетак и партизански се кретала и борила.

То су наше запаске, другови, новодом наших чета и најновијих дрогађаја. — Што се тиче Штаба, сматрамо да је свему овоме, да би овако слабо било, много допричело и перешено питање вашег стана. Ујрокс наших досадашњих дискусија поводом тога, ми се онет дотичмо тог питања. Лутати од чете до чете као стална тројка, не моћи се усталити негде, ако шије потребно сви, бар један од чланова Штаба и тако руководити — то много омета правилан рад.

Ви немате и не можете имати преглед ситуације, не можете пратити развој ситуације и, живеши с њим, решавати његове проблеме, и постављати нове. Ми зnamо, другови, да сте и ви сами ово сурово осетили у задње време и да сте већ стали на једино правилно гледиште — да се прекине са тим коначно, да не би Гл. шт.⁹ морао да нам указује на ту велику слабост. Увидити наше пропусте и одмах их исправљати — то је одлика комуниста. Ми смо уверени да ћете убудуће и конспирацију вашег стана боље да чувате, да не би сваки пад неких другова вас натерао да излазите и остајете необезбеђени. Друг Тиша зна јако смо ми то чинили јад смо себи узимали сталне станове и како то постављамо увек.

Кад будете и сами извршили анализу задњих догађаја и извукли закључке и искуства — пишите о томе и нама и Гл. шт. да бисмо сви скупа имали после јединствена становишта и користили сва искуства. Исто тако нам пишите шта све предузимате у погледу јачања одреда.

Ми бисмо хтели да вам само унапред скренемо пажњу на неколико ствари, да бисте и о њима одмах дискутовали и јодлучили шта треба. Нама су сад многи другови са терена попадали, многи терени нам остају очишћени и са покиданим везама и разбијеним организованим радом. Неправилно је да се и даље настави са оним старим, да партизани треба да имају иоле утрт иут и постављене везе од стране позадинаца, да би у неки крај проридали. Ми то морамо сад више но икад исправити. Чета је баш та која ће крчити пут организованом раду, јер ће се људи са оружјем лакше и брже пробијати и кршити страх у народу. Најбољи доказ да то тако треба и може да буде јесте Симина чета¹⁰ која је отишла на терен где ми нисмо имали ама баш ништа, а где су Горњачани били почели да хватају корен. Данас је тамо наша организација добро пробила. А и задњих дана ми смо морали да помоћу друга Р.¹¹, који је са пушком, улазимо у извесне станове. Пругачије гледају људи па оружане људе но на цивиле. Зато наше чете без обзира на даље намере и акције испријатеља, без обзира на ранија и садања упоришта на терену, морају одмах да изиђу из ранијих усних кругова крсташа и места која су скроз компромитована и да се баце даље и шире, у делове терена који су добре базе, где се писмо појављивали, и где треба разбијати колебљивост маса. Тамо нека се учвршћују.

⁹ Главни штаб НОВ и ПО Србије

¹⁰ Моравска чета

¹¹ Драгослав Марковић-Рођа

А што се тиче I-15, I-16 и I-31, крајње је врсме да престану да бораве тамо. То не искључује извршивање акција тамо, и то пошто те акције постану опште или боравак забранити. Терен ка XIII и XIII-16, о коме смо већ говорили, треба да што пре постане наша база.

Акције тек сад морају широко да заталасају народ. То није само да би се видело да смо ту и да разбијамо страх народа и повећавамо и враћамо повређење у нас, већ и ради дизања морала код партизана. Сав олоп, шљам и издајнички елементи сад су испливали као смет на површину. Све то треба наше чете да сад униште, да освете пале жртве, да казните издајнике и да покажу народу да ми не спавамо и кад ћутимо. А нарочито повести рачуна о овој мобилизацији за прислан рад.

У вези са овим поставља се пред вас поново читање *мобилизације* нових људи. Народ пиши под терором, бежи пред непријатељем и тражи нашу заштиту. У борбу све више хоће да иде. *Ми морамо примати*, и не само да те људе прихватамо и спасавамо, већ и да остварујемо идеју народног устанка. Треба да се види да терор непријатеља није одвојио народ од нас, већ да баш напротив наш одред расте, ми бивамо јачи. Проблем оружја не смемо више постављати као досад. Морамо га, другови, ренити онако како каже друг Тито: оружја има доста код непријатеља!

Предлажемо вам да што пре издате саопштење поводом свих последњих догађаја и терора непријатеља. Саопштење нека буде кратко, са конкретним материјалом, подацима и именима стрељаних, попаљених кућа итд. Макар да наша техн.[ика] и не могла да га ради, нека [га] све чете и другови са терена добију у рукопису, нека [га] преписују сами и разносе што пре тереном. Осврните се на то како непријатељ систематски ради па нашем уништењу: после офанзиве Немаца и купљења људи дошли су жандарми и Дирис са љотићевцима, па сад ова хајка љотићеваца опет, па за њима мобилизација итд. — Ускоро ћемо и ми издати наш летак поводом овога, па би добро било да ви пре тога већ издате, да не буде истовремено.

Другови са терена Мораве пишу да је тамо страховито отежана ситуација и знатно укочен рад услед одласка Владе¹² отуд. Од свуд су скоро избачени и Власи само траже Властву. Низашта друго неће да чују. Ми верујемо да сте ви знали да је то тако, да Властву не бисте ни повлачили отуд, сад, пак, нужно је да се он тамо врати, што је и правилно, да човек који се истакне у свом крају и остане

¹² Влада Павловић

тамо. Рођа је скоро здрав и моћи ће у чету, чиме би питање Рам.[ске] чете било умногом решено. Штета је да је Варда-рац¹³ погинуо, јер би могао да буде командир. Овако ћете имати што пре да решите питање новог командира (могуће Весића,¹⁴ или др.) који би са Рођом средио чету. -- Што се тиче Мораве и Ресаве, ми очекујемо свуд прилив па и тамо, па ће и бити онако најбоље како сте већ поставили, да буду одвојене. Само бисмо ми предложили да Миланче¹⁵ не буде командир, већ као претставник Штаба при тим четама, и да буде уз обе.

Што се тиче вашег садашњег стана и обезбеђења ми смо вам задњи пут кратко писали како стоји ситуација у I-31. Тамо је сад преочите рећено. Ми бисмо вам предложили да се тамо некако одржавате, док видимо даљи развој до-гађаја, нарочито у вези са вестима о погибији 2 Немца и снајперном аутомобилу код Пож.[аревца] Ми очекујемо да баш то место и њему најближа буду овим јако угрожена, па смо и сами много забринути. А поред тога, доста се широко прича о кретању неких другова (Боре)¹⁶ по томе месту.

Потребно је да друговима у Б.¹⁷ што пре пошаљемо податке о злочинима љотићеваца код нас. Зато одмах чим поставите везе са четама, сакупите те податке. А у међувремену сами што више сакупите, тражећи од свих познаника и рођака податке, имена, године, итд. Све нам то што пре пошаљите.

Услед њих свих изванредних промена код нас, извесно време још, могуће за недељу дана, не можемо имати везу са Гл. шт. и П.К. Ви дотле припремите извештаје, а ми ћемо на све начине настојати да везу успоставимо.

Из обавештења досад добијених знамо ово: да су из Смољинца стрељали, после страшног батинања и мучења, Милована Ракића, столара, жену и ћерку Живку Родиног,¹⁸ и неког младића Воју који је био умешан раније у ону акцију партизана у Смољ.[ицу]¹⁹ кад су узета јаја. Мика четник и његов отац отерани су у логор, а неки Слава и још неки су пуштени. Из Набрђа су стрељали неког Џанета (Александар Јовановић) и његову жену а ћерку са детском

¹³ Радомир Савић

¹⁴ Погинуо у Бискупљу, Пожаревачки срез, маја 1943 године.

¹⁵ Милан Благојевић

¹⁶ Бошко Вребалов, народни херој, ухваћен од четника ДМ јула 1943 год. у с. Раброву и стрељан у с. Царевцу, Рамски срез.

¹⁷ Београд

¹⁸ Погинуо маја 1943 год у с. Бискупљу, Пожаревачки срез.

¹⁹ Односи се на акцију коју су извели позадински радници из Пожаревачког среза са Стицком четом децембра 1942 године.

пустили. Многи су накнадно похапшени. Из Трњана стрељано је 5 људи међу којима и Торла²⁰ ковач; спаљена је кућа неког партизана²¹ који је био на боловању и кад су дошли, успео да побегне. И оца су му одвели. Исто је спаљена кућа Тисина²² и сва породица сем оца одведена. Не знамо шта је с њима. Из Касидола и Бара има масе ухапшених а и доста стрељаних. У М.[алом] Црн[ику] заљене 3 куће и стрељано 2 а и онај партизан²³ који је издавао. Из других села исто има, али немамо тачне податке. Ви нам их пошаљите.

Војска²⁴ је отишла из Братинца, где су ова пребијања и стрељања вршена. Говори се да главнина иде у Зап. Србију. Ако су ове Немце убили наши, онда ми очекујемо да њиви гадови поново јурну на нас и да не иду. Водите и сами рачуна јо томе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ОК

БР. 37

**ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 4 АПРИЛА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ
ЗА ПОЖАРЕВАЦ О ЗАДАЦИМА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП
ОДРЕДА У ВЕЗИ ПОЈАЧАЊЕ БОРБЕ ПРОТИВ
НЕПРИЈАТЕЉА¹**

4-IV-43.

ОК П

Драги другови,

Примили смо ваш извештај од 20-III-43.²

Прилив бораца у одред о коме говорите је најзначајнија појава којој сада морате посветити пуну пажњу. Ваш одред има крупних недостатака, који му ометају правилан рад. Те недостатке сте и ви уочили, то је отсуство сигурније

²⁰ Воја Цветковић

²¹ Иван Траиловић, убијен априла 1943 год. од стране партизана као ликвидатор и издајник НОП.

²² Светислав Урошевић

²³ Божидар Михајловић-Илић

²⁴ Српска државна стражка и Добровољачки одред (љотићевци)
¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2558.

² Редакција не располаже овим извештајем.

базе на планинама, учауреност Рамске и Печке ћете са уским акционим радијусом, услед чега одред и не делује као јединствена снага, већ је расцепан и не влада читавом територијом. Услед тога настају сметње за омасовљење одреда и пружају се повољне прилике непријатељу за напад на наше снаге. Ако је доскора и било потребе да ѡдређ буде тако распоређен на територији вашег ОК, сада је такво стање директно штетно. Ми смо вам већ били поставили задатак да ваш одред продире на иланичке терене. Разуме се да пре свога треба ликвидирати са зачауреношћу Рамске и Печке чете, повећати акциони радијус до тог степена да све чете прелазе на све терене, а не да су везане само за једну и то још уску територију. Одред мора често да се скрећа и извршује заједничке акције, на свим теренима, и треба тежити да што пре одред буде као целина заједно са штабом, а да се од целине јођвају поједине чете и водови и шаљу са одређеним задацима на одређена места. Непријатељске „офанзиве“ и блокаде морате разбити не растурањем одреда у чете и водове и њиховим разбијањем на петорке и тројке већ противакцијама и већим маневирањем по вашој и суседним територијама.

Имајте у виду, другови, да су се партизански одреди у Шумадији и на југу учестворостручили и да стално расту. Коцентрације непријатеља су свуда велике, али одреди сами осигуравају себи новољуне базе, активно дочекују непријатеља и вешто маневрирају. Имајте у виду и то да непријатељ сада баца своје банде на Дрину,³ што ће спречити непријатеља да даље довлачи нове снаге на наш терен, али што вам налаже да и ви будете активнији, да искористите тај моменат и задате непријатељу јаке ударце.

Једном речи морате направити крунац корак напред, морате створити *прави одред, праву народну војску*, а не окретати се око неколико десетина недовољно повезаних и активних бораца. Садашњи прилив у одред не само да морате још и увећати већ вам он треба да да потстрека да што пре ликвидирате све слабости ѡдређа. Свакога ко је способан да носи пушку или врши ма какав посао у ѡреду, а поштен је, треба га примити, тако и те омладинце, за које кажете да их има доста али нису за одред, а не кажете зашто. Године не спречавају никога да уђе у ѡред, ако

³ У марта 1943 год. неке четничке јединице из Србије биле су упућене на Дрину са задатком да спрече прелазак наших дивизија у Санџак и Србију. Упркос томе, Прва и Друга пролетерска дивизија форсирале су реку Дрину и пребациле се у рејон Пљеваља.

нема других препрска. Исто и са женама. Морате доћи у контакт и мобилисати за одред „обвезнike”⁴ из Костолца.

Главни штаб ће послати упутства одреду, преко тер, [иторије] суседног ОК,⁵ али ви настојте да се све горе речено одмах оствари. Стално вам пишемо да појачате будност. Ви, међутим, одвојени сте од наших снага, немате стана, нашли сте стан код неког чија блиска прошлост не даје гаранције нити улива поверења. Боље, другови, да сви одмах идете у одред и да отуда руководите радом парт.[иске] орг. него да тако беспомоћно паднете непријатељу у руке! Схватате ли то? Београдски полициски пси нису у Пож.[аревцу] да хапсе месно поверенство или кога другог, већ да дођу до вас. Тамо се налази и Радан Грујићић,⁶ који се заузимао за опу Слободанку,⁷ са власег терена, сећате ли се?

Пошаљите нам све што сте запазили код друга Андреја⁸ за време његовог бављења на вашем терену, без икаквог устручавања, већ по комунистички, по дужности. Зашто другарица Мира⁹ није саопштила партији неке поступине друга А.¹⁰ према њој?

Искази 31491217.11661115¹¹ су тачни. Да би се уверили погледајте му предео рамена лопатице и видите да ли има један ожиљак, стар око 4 год., из шпиј. рата. Ваша зајежања о његовој партијности су тачна, није живео животом јединице. Не долази у обзир за парт.[ијски] рад у позадини већ га треба одредити за рад у одреду, сада у Моравској ресавској чети, за десетара или слично. Јављајте нам како се показује. Остаје код вас све док га не тражимо ми или Гл. штаб, а дужности ћете му одређивати по томе како се показује и сналази. Нека му помогну другови у одреду да се што пре упозна са праксом п... и одреда. Ресите му

⁴ Овде се мисли на припаднике „Националне службе“ који су радили у Костолачком руднику.

⁵ Окружно поверишиштво КПЈ за Младеновац

⁶ Побегао у иностранство октобра 1944 год. где се и данас налази.

⁷ Слободанка Стефановић, инструктор ОК КПЈ за Пожаревац. Ухваћена је 1942 год. и пред полицијом је имала издајничко држање. Као издајник и непријатељ КПЈ стрељана је новембра 1944 год. од стране партизана.

⁸ Андрија Хабуш, инструктор ПК КПЈ за Србију, погинуо као члан ОК КПЈ за Ваљево у јесен 1943 године, у с. Б. Црква код Крупња.

⁹ Вера Милетић, члан ОК КПЈ за Пожаревац. Ухваћена 1943 год. и у затвору је имала слабо држање. Стрељана је од Немаца у току 1944 године.

¹⁰ Андрија Хабуш

¹¹ Редакција није могла да утврди на кога се ово односи.

да он позове брата и све оне који желе, а јон их познаје, да дођу у одред на исти начин као и он. Само ако он нема више те могућности и ако каже како да дођемо до његове другарице и брата, могли би ми да их пошаљемо.

Имамо случајева да полиција из Београда шаље провокаторе, изврбоване на полицији и издајнике у наше одреде. Зато нам пишите о сваком ко дође из Беогр., узимајте од свих детаљне личне и парт. биографије, да ли су били хапшени и пуштани, или били за хапшење.

Шта је са „Хензеловом групом”¹², јесу ли још на вашем терену?

Ако нису, у ком правцу су [о]тишли?

Шаљемо вам проглас о „тот.[алној] моб.”[илизацији] Прорађујте га, умножите га и што шире растурите. Постали сте цигарете, ми смо примили само не знамо коме су памењене, можда друг...

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ПК

Пошаљите нам повца колико можете.¹³

БР. 38

ПИСМО ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА „ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“ ОД 5 АПРИЛА 1943 ГОД. КОМАНДАМА ЧЕТА О СЛАБОСТИМА ЊИХОВИХ ЈЕДИНИЦА ЗА ВРЕМЕ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ¹

ЧЕТНИМ ШТАБОВИМА НОПО-а „В. ДУГОШЕВИЋ“

Драги другови,

Непријатељска, скоро двомесечна, офанзива на наш одред за сада је прошла. Иако без потпуних извештаја, у стању смо да дамо осврт на ту офанзиву, њезин замах, циљ и резултате, као и наше мере, слабости и др. То овог пута чинимо да би свим четним руководствима указали на сла-

¹² Мисли се на немачке јединице из 734 гренадирског пука, који је учествовао у офанзиви против Пожаревачког НОП одреда од 15. фебруара до 15. марта 1943 године.

¹³ У оригиналу ова реченица дописана је мастилом.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр 3874.

бости које се појављују у нашем одреду, а које сви морамо енергично сузбијати.

Прилична активност јединица наших одреда за време минуле зиме задала је непријатељу доста осетље ударце, а што је по њега још опасније, припремљени су за то време услови за нови пораст борбе, повраћена је љуба народа у нас и у успех наше борбе. Напоредо са порастом наших акција, расло је и расположење народа за борбу. У тим акцијама ми смо уништили маљи број окупаторских војника и њихових плаћеника, али смо му непрестано отежавали пљачку, коју је он настојао провести.

У својој акцији разбијања општинских власти, ми смо их успели разбити на већем делу нашеокруга, и тиме на том делу округа парализали окупаторскуласт.

За то време је на Источном фронту Ц. [рвеј] А. [рмија] брзо напредовала, окупатору је тамо требало војника. Ослобођена територија у Босни брзо се ширила и окупатори су морали послати на НОБ велики број својих Јевтићевих, Недићевих, усташких и Драже Михаиловића бинди. Услед несташице људства, која се код окупатора свешире осећа, он није могао да реагује после сваке наше акције. На терен су понекад полазили жандарми, а често је навраћао и један „добровољачки”² одред, али само на терен Моравског и Ресавског среза, где оперишу најактивније чете.³

После тих неоспорних, али ситних усписа и таквог реаговања непријатеља, завладала је код неких наших другова опијеност од успеха. Конспирација логоровања и покрстајај како опада, нарочито код наше Печке и Рамске чете. Наши другови заборављају да је конспирација наша прва и један од најсигурујијих грудобрани. Уз то наши другови откривају наше теренске руководиоце и раднике у позадинским организацијама и то не само пред партизанима, него и пред обичним људима код којих само логорују. Ни тај начин довели су наше другове позадинце у ситуацију да их може превалити сваки партизан (а наши партизани нжалост још увек превалују) и многи други цивили који нечествују у позадинском раду. Партизани причају о разним домаћишима где су логоровали, четна руководства причају разне ствари конспиративне природе пред партизанима и цивилима који то не треба да чују, партизани се дају без потребе шетају по селима.

² Други добровољачки (јевтићевски) одред Мариса Петровића

³ Овде се ради о једној чети — Моравској, а не сише партизанских чета.

Будност, та наша одлика, која треба да юнемогући непријатеља да нас изненади, такође опада. Непријатељ за тиче партизане раскомоћенс, иако су били обавештени да се непријатељ налази у близини (случај Печке чете код Мустапића),⁴ или их затиче небудне и необезбечене иако су обавештени да ће непријатељ доћи у село (случај Печке чете у Макцима).⁵

Кретање чете се врши на уском терену свога реона, што не одговара покрету герилске јединице. Такво кретање омогућава непријатељу да нам брзо уђе у траг и да нас успешно напада.

Дисциплина унутар чета (неких — не свих) опада, уместо да јача. Исто тако и четни штабови лабаво и недисциплиновано се односе према нашим наређењима. Ми смо на време упозорили на све те слабости и настојали смо отклонити их. Али код наших четних руководилаца није било до вољно потребног разумевања за то. Ми смо најстроже забрањивали кретање чета по уском терену и наређивали да се чете имају кретати по читавом свом реону. Нарочито је скретана пажња на то да се избегавају компромитована места, као што су Раброво, Смољинац, Набрђе и Трњани. *Ова места су и даље компромитована и угрожена па се забрањује кретање и лојализација по тим местима,* што не искључује извођење оштих акција (разбијање општ. управа, сеоских стражака и сл.) и у тим местима; ми смо наређивали да се узме оштар курс према општ. управама, али се то ни до данас свугде није учинило. Наређивали смо да се стално сачекују окупаторски војници и уништавају, даље, да се уништавају поједине четничке групе које се по терену крећу, али се и то наређење није извршавало.

Док су се наше чете лабавиле, непријатељ је систематски прикупљао податке о нама, нашем кретању, о нашим пријатељима и позадинским радницима. И чим су му спаге постале слободне бацио их је на нас. Он је са великим спагама кренуо прво на терене наших најактивнијих чета. Предузео је опште чишћење. Правио је обухвате да би нас опколио и уништио. Устварн није му успело да уништи ни једну нашу чету. Али му је успело да нам зада у по-

⁴ Односи се на напад љотићеваца из Другог добровољачког одреда на Печку чету фебруара 1943 године.

⁵ У с. Макцима (код грбља) на месту где је заказан збор Печке чете за 16 март увече, љотићевци су, претходно обавештени од својих шпијуна, из заседе отворили ватру на чету. Том приликом рањен је командир чете, а неколико бораца је дезертирало.

четку офанзиве осетијуударац у Сиракову 17-II,⁶ кад смо изгубили 8 другова и 111 у Раброву⁷ када му је успело, захваљујући небудности недисциплинованости наших другова, да опкоали скоро ту чсту где смо изгубили 3 друга. Не би се могло рећи да су се наше чете добро снашли, па им зато непријатељ није шао теже ударце. Неке наше чете су ишле тако да их је непријатељ могао лако уништити. Усто оне су се за временепријатељске офанзиве само скривале, уместо да збуњују непријатеља појављивањем са акцијама на различим странама тако му показати да нам не може доскочити. У овоме су неколико досада одговориле само Моравска и Ресавска чета, док су остale чете биле пасивне, чак су и лако изводњим акције изостале.

За време ове офанзиве јасно су се испољиле све наше слабости, које могу скло да нас коштају ако их брзо ће отстранимо.

Једна од наших великих слабости јесте слаб борбени морал, који још увек постоји код неких другова. Најбољи докази томе су: случај Бомбаша,⁸ бившег поткомандира Печке чете, који се без отпора предао непријатељу, а после и издавао што је знао, мучај друга Чокалије⁹ који је скрио пушку у једну, а у другу се колибу сам скрио и тако пао непријатељу у руке, које је и своју пушку проказао, случај Осмог,¹⁰ бивши жандар, који је већ више месеци у редовима партизана, који се добровољно предао непријатељу и њему све давао, чак је и своме командиру правио замку. Новопридошли партизан Јаки,¹¹ из М. Црнића, предао је сам немачка и под близнама пришао све што је знао (кад је непријатељ од њега све дознао стрељао га је). То су срамни пријери који њају нашим име и углед у народу и који нам чланосе огромне штете. Такав став према борби је скроз издајнички и њега морамо најстроже судити. Ако се такви типови примите у четама одмах их најстројије казните, а ико буде умао у непр. редове стићи ће га наша казна доцније.

Овоме се једном заврш морастати на пут, а да би се то што успешије и брже постигло мора се бјачати поли-

⁶ Мисли се на разбијање и делимично уништење Стишке чете првих дана немачке офанзиве против Пожаревачког НОП одреда. Види док. бр. 23.

⁷ Пре напада у с. Мацима, истог дана, љотићевци су опкоали Печку чету у с. Раброву и су убили једног, а ухватили два борца.

⁸ Михајло Стојадиновић

⁹ Драги Костић

¹⁰ Душан Петровић

¹¹ Иван Стевић

тички рад у чети — проучавањем текућег материјала Н.О. борбе (Глас, саопштења, вести, Билтен, Формација парт. одреда, нарочито део „Моралне особине” и друге лите-ратуре), а да се васпитавању партизана о држању парти-зана пред народним непријатељем поклони највећа пажња. Штабови чета ће нас о томе у својим извештајима редовно обавештавати.

Дух војске која се стално повлачи, још увек постоји код иских другова, па и код руководсних. Једна патрола Печке чете оставила је оружје да би се „извукла” из обруча, дајући, па тај начин, непријатељу могућност да је уништи без сопствених губитака. То никако не сме да буде дух партиз. а нарочито данас, кад постоје услови да борбу развијамо до народног устанка, и кад садањи кадар треба да буде језгро око кога ће се народ окупљати.

При својој офанзиви непријатељ је свуда ужурбано усностављао општ. управе. Он је добро увидео и оценио да без тих управа, које смо ми већим делом били растирили, не може успешно да спроводи своју власт, наређења и пљачку. Још је увидео да је народ ову нашу меру према општ. (властима) управама примисио врло радо, па се бојао да му масе не измакну испод контроле и стога је употребио сва средства за поновно усностављање општ. управа. Да би некако заштитио и охрабрио те управе он је завео систем таоца и сеоске страже, за сада без оружја. Те су страже већег састава и подељене на десетине и водове, водници су обично попови и учитељи и др. Те страже имају за дужност да чувају улаз у села, патролирање кроз села и да врше контролу стanova и броја чланова породица. Ако би ово стање и даље остало непријатељ би учврстио своју власт, појачао шпијунажу, пљачку и терор. С друге стране нама би било јако отежано кретање, извођење акција, обавештајна служба и снабдевање.

Да би му све ово онемогућили и парализали његову намеру и циљ наређује се: **растурање свих општинских управа и сеоских стража и то одмах**, док се још нису учврстиле. Ово се растурање не сме и не може спроводити лабаво као досада и не само на уском терену, већ на читавом реону који је једна чета добила као свој акциони пречник. Растурање се има вршити једновремено на више места свога реона. Сеоским стражама објашњавати да оне не смеју вршити те дужности, јер тиме помажу окупатора и његове слуге, и ако продолже даље вршење те дужности сматраће се издајцима те ће подлећи казни, коју примесујемо према народним издајцима. У поновљеним случајевима, после опо-

менс, прићи примени казнских мера, тј. ликвидирању истакнутих вођа тих стража.

Где год се укаже прилика одржати збор и народу тумачити нашу борбу. Збор држати када је цела чета на окупацији, која ће вршити осигурање збора (страже на крајевима села).

Задњих дана непријатељ енергично врши мобилизацију за принудан рад. Ово се мора спречити по сваку цену. А да би се то што успешније извело чета мора бити јако покрстљива, тј. да се свуда појављује, држи зборове и позива народ да не иде на принудан рад за окупатора, већ да ступа у одред. Многи не би ишли на тај рад али немају куда јер у многим местима не чују за партизане и њихове акције, јер се у њиховим местима и не појављују. Од сада свака чета мора стално да крстари... јдрећним тереном *не задржавајући се у једном месту више од 1—2 дана.*

У народу се осећа врење и огромно незадовољство услед глади, пљачке и оштрог терора који непријатељ безобзирно спроводи. Услед тога ми имамо већ знатан прилив нових снага, а сви знаци говоре да ће бити још већи и поред страха који влада услед масовног терора. Ваља настојати за што ширу мобилизацију народних маса за борбу, јер и спољна и унутрашња ситуација води ка томе курсу — курсу нар. устанка. Сад је моменат кад треба чинити одлучан преокрет, узети ситуацију у своје руке. Ми то не смемо пропустити, ми морамо бити спремни да догађајима дајемо форму и садржину, а не да дозволимо да нас они посе.

Са повећаним снагама, са побољшањем временских прилика, ми ћемо прећи и у веће нападе на окупатора, његове плаћене слуге и четничке бацде Драже Мих. [аиловића] И са садањим снагама ми смо могли и можемо задавати осетне ударце свим тим бандама. Али ми то досада нисмо изводили како је могло и како је требало да се изводи. Било је у томе много пропуста и слабости, слабог одношења према наређењу, што бар није било активности, није било доволно борбености и мржње према непријатељу, није било самоницијативе, није [се] довољно примењивао герилски начин напада и борбе, није било ни доволно будности. Тако се дешавало да у скоро свима сукобима, који су били случајни, ми смо више триели губитке.

Више пута је наређивано да се стално кидају све комуникације и везе које служе непријатељу. Али су се и према томе наређењу неке наше јединице лабаво односиле, што се убудуће више неће трпети.

Исто тако *најчешћи* се пречавати *Дирисову* *полицију*¹² да отима храну од народа.

Треба стално прикупљати резерво оружје и другу опрему, које је потребно за другове који стално придолазе. Уколико оружја за нове другове и не буде, мора се отимати од непријатеља, као што је то чињено у почетку формирања одреда.

Стварати резерве у храни, њих добро смештати, и то тако да чета може лако доћи до ње. Резерве трошити у крајњим случајевима. О стању резерви редовно подносите извештај.

Свака партизанска чета мора да има са собом: ашовчић, секирицу, маказе, клешта и тестерицу (која се склапа). Ови мали алати свакодневно требају једној герилској јединици. Наше чете су дужне да прибаве себи ове алатке. Ако тестерицу не можете набавити онда нас обавестите да је ми набавимо.

Од наше активности, од брзине и еластичности, од одлучности при отклањању поменутих слабости и постављених задатака зависи да ли ток Нар. ослоб. борбе у нашем крају. Зато за остварење горњих задатака треба уложити све снаге.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

5-IV-43 г.

Положај

Политком

Тина¹³

Командант

Ж. Поповић

¹² Специјални одреди Српске државне страже који су вршили реквизицију у селима Пожаревачког округа.

¹³ Боголуб Стојановић

БР. 39

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
8 АПРИЛА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИХ И ПОСЛОВИЦА
СРБИЈЕ О НЕПРИЈАТЕЉСКОЈ ОФАНЗИВИ ПРОТИВ
ОДРЕДА¹**

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА СРБИЈЕ

Положај

Драги другови,

Због изванредних прилика које су на нашем терену владале нисмо вам могли слати редовно извештаје. Овог пута вам ћаљемо наш први, мада непотпун, извештај после офанзиве² непријатеља на наш одред и нашу позадину.

У своме задњем извештају писали смо вам о томе да непријатељ код нас држи велике снаге, које су стално активне. Ту своју офаизиву непријатељ је засада завршио. Главнина његових снага које су оперисале на нашем терену пребачене су, веле, за Краљево. На терену нашег округа остала су само два одреда, од шест, колико их је за време офаизиве било. Кажу да ће се они поделити и распоредити по терену. Колики је број њихових одреда то, до овог момента, још не знамо. Поред њих налазе се по српским местима и у И. Црнићу распоређени „Немци“. Ни њихово бројно стање не знамо. Ови „Немци“ већином су чешког и пољског порекла. Официри су им Немци. О борбености „добровољаца“ вам не можемо нешто сигурно рећи, јер наше јединице нису са њима имале ни један такав сукоб да би се могла при томе видети њихова борбеност. Наша је оцена да су код неких јединица борбеност и морал осредњи, а код неких нижи од просечног. Што се тиче борбености и морала код окупаторских војника оцењујемо га, да је испод осредњег.

Како је ову своју офаизиву непријатељ, по свему судећи, завршио, то ћемо вас овог пута упознати са начином непријатељског наступа на нас. По заплењеним документима пуковника Хеизела³ њихова је офаизива требала започети

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2933.

² Односи се на офаизиву немачких јединица против Пожаревачког НОП одреда, која је почела половином фебруара 1943 године. На ову офаизиву наставља се офаизива добровољачких и жандармериских јединица.

³ Види док. бр. 23, индекс 2.

16-II-43 г. ујутру. Међутим наша акција је тај план променила и њихова је акција почела 15-II-43 г. по подне. Великим обухватом терена надали су се прикљештити и уништити наше снаге, које оперишу на терену Ресавско-моравског среза. Да би то постигао непријатељ је ставио у покрет велике своје снаге. Његов удар није био управљен само на оружане снаге нашег одреда, већ и на нашу позадину. У свом првом налету није му успело задати нашој оружаној снази никакав ударац. Али је зато оштар терор јесетио погодио нашу позадину. После таквог терора народ се углавном почeo скривати од непријатеља, нарочито мушкарци.

17-II-43 г. непријатељ (Немци) рано блокира блок села: Баре, Берање, Касидол и Сираково, којом приликом је тешко пастрадала Рођина чета⁴ (изгубили смо осам другова). Захваљујући иебудности и недисциплинованости четног руководства чета је била захваћена овим обухватом. Као што смо вам већ јавили у Сиракову је снајено неколико кућа и стрељано неколико људи.

После овог обухвата Немци пису више иолазили у потере. Али се број љотићеваца увећао. Пошто завршава потере на ресавско-моравском терену, концентрише снаге у Кучеву, Петровцу, Каменову, Раповцу и врши потере и чинићења терена између Млаве и Пека до линије Рашац—Раброво. Овог пута су „гоњени“ Горњачани.⁵ По обавештењима са којима расподажемо љотићевци тамо пису хапсили, нити куће палили. До сукоба никде није дошло, јер Горњачани имају пареће да не идуцју у Немце и љотићевце. Обавештењи смо да је за време крстарења љотићеваца по овоме терену, који је иначе центар Горњачана, настала прилична деморализација код њиховог људства, од кога је доста велики број похватао, а неки су бежећи бацали пушке и крили се. Тако Воја Трибровчанин⁶ после офанзиве има 60—70 људи, пре је имао 110—120. Горњачки одреди су исто тако ослабљени. Само из Раповца их је отерано 7 од 8 колико их је код Горњачана било. Њихове снаге нису преполовљене или су засад скоро преполовљене. Похвани Горњачани спроведени су за Пожаревац.

Пошто је тако претресао тај терен концентрисао је снаге у Мајданиску (Русе белогардејце), Кучеву и Мишљеновцу. На удару је била долина Пека. И при овим налетима непријатељ чини велике обухвате. Хаос широко.

⁴ Стишка чета Пожаревачког НОП одреда

⁵ Четници Млавског четничког корпуса, чија је база била Манастир Горњак.

⁶ Командант Звишке четничке бригаде

Најзад долази у Стиг и у Доњу Млаву.

Непријатељ је изводио ове операције са великим спа-
гама. Кад у један реон дође он инсталира штаб и највећи
број спага у једном месту и у околини 3—4 места по једну
своју чету (Главни штаб у Смољинцу, чете у М. Џрнићу,
Салаковцу и М. Грађишту). Кад се овако распореди онда
чете или имају посебне реоне делања или полазе у обухвате
појединих терена. Употребљавају разне трикове. Нека места
претресају данас па се сутра понова врате, опколе и пре-
тресају, или то чине тек после 2—3 дана; негде пак уђу-
и седе неколико дана, не претресају и не хапсе и то чине
тек после неколико дана; негде пак промашира кроз село
уз песму и музiku и кад из њега изађе развија се, блокира
и претреса, негде то чини уз пуцање по сокацима да би
изазвао да се из склоништа искаче. Ухапшено одмах же-
стоко туче да би брзо изнудио признање и одмах даље
хапси, туче итд. За време док на терену оперише забра-
њује крстање из места у место да се не преносе обавештења
о његовом кретању, тактици итд.

За време офанзиве непријатељ је похапсио на стотине
људи, жена и омладинаца. Велики број је ћетеран за логор.
Велики број је пострељан, највише мушкараца. Велики број
ухапшених страховито је премлађиван (стругали су им це-
ванице, пакли им табане, изломљене вилице и зуби су мал'те
не редовна појава код ухапшених).

Задњих дана стрељан је већи број ухапшених у Пожа-
ревцу, а 2-IV- стрељање је око 29 људи и жена у Братинцу.
Ми још немамо потпуних извештаја о терору, чим будемо
добили ће слајемо вам.

Услед тако масовног терора народ је јако застрашен,
најчешће у реонима где је тај терор био спровођен. То оте-
жава логоровање, обавештавање и снабдевање наших чета,
јер се народ теже усуђује да нам помаже, то још више зато
што су неколико ухваћених партизана проказивали широко
наше пријатеље.

Шта смо све извукли из ове офанзиве видите из писма⁷
нашим чегним штабовима.

Мобилизацију за принудан рад непр. стално настоји
принести. Траже да иду на преглед сви мушкарци од 21—48
год. Највећи број их иде на те прегледе.

Непријатељ настоји узети задње зрно од народа. Стално
иду Диржове комисије, начињене од Немаца. Свака кућа
је дужна дати 1 кокош и 10 јаја, узимају кукуруз. И због
тога је огеран велики број људи у логоре.

⁷ Види док. бр. 38.

III

Не можемо вам овог пута послати извештај о бројном стању и наоружању наших чета.

Ових дана (за време офанзиве) формираша је Ресавска чета, тиме се број наших честа повећао за 1.

О стању морала људства не можемо вам овог пута опширније писати, али се лоста види и у писму четног руководства.

Рањени политком Рамске чете⁸ већ ће моћи у чету. У овој офанзиви лакше је рањен и друг Дамњан⁹ из Печке чете.

Све је ово иенотпушто због тога што су нам везе са четама покидане. Ми смо њих одржавали преко другова позадинаца, па су нам са хапшењем ових те везе покидане. Са Печком четом смо већ поставили везу и овог момента полазимо к њима. Са Рамском смо на цуту да везу поставимо. Настојаћемо да што пре поставимо везе и са Моравском и Ресавском четом, са којом такође немамо везе. Наше ће се везе од сада одржавати преко наших курира партизана. Тако ће нам непр. теже моћи да јувамо покида везе, кад је наша помоћ најпотребнија четама.

IV

За ово време било је неких акција истине мањих, спаљена су 2 камиона и убијено неколико нем. војника недалеко од Јожаревца и још неких али ми јесмамо извештјаје. Једна наша патрола при сусрету са четницима Крсте Рончевића ранила је 1 и убила двојицу. Ми ћемо јдмах обићи све наше чете и претрешћемо стечна искуства, учврстићемо руководства и поставићемо задатке.

Настојаћемо да ојачамо и активизирамо нашу Печку чету која има највише могућности да напада на горњачке банде. Ових дана тражимо за себе базу у томе крају, па ће нам боравак тамо омогућити да борбу са тим бандама ојачамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

8-IV-43 г.

Положај

Политком
Тина¹⁰

Другарски поздрав
Штаб НОПО-а „В. Д.”
командант
Ж. Поповић

⁸ Драгослав Марковић-Рођа

⁹ Велимир Дамјановић, заробљен фебруара 1944 год. као командир чете од четника Воје Триброванића у засеку Врело код Кучева; после неколико дана је стрељан.

¹⁰ Богољуб Стојановић

БР. 40

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА АРАНЂЕЛОВАЦ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ОФАИЗИВИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА ПРОТИВ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА И ЗЛОЧИНИМА ЧЕТНИКА НАД ПРИСТАЛИЦАМА НОП У ШУМАДИЈИ¹

9-IV-1943 год.

Драги другови,

Ових дана почела је офаизива непријатеља на једном делу нашег терена. Концентрација непријатељских снага углавном је извршена у Срезу качерском. Са овим снагама отприлике располажу: 450 Немаца, 100 љотићеваца и око 100 жандарма. Поред њих је стигла и једна „бригада“ дражиноваца, која броји око 100-200 људи. Такозвана „Гаковска бригада“. Одакле је она дошла још се не зна тачно, али се претпоставља, што је врло вероватно, да је пре-бачена из ужичког краја. Тврди се чак да се то пребацање извршило железницом.

Дакле, то би отприлике биле непријатељске снаге сконцентрисане у Срезу качерском у цетири за пама. Једна наша чета ових дана налазила се тамо и за то време имала је неколико борби са жандармима, љотићевцима и дражиновцима. У тим борбама ми смо изгубили 5 другова и тројица су лакше рањена. Непријатељ је само у једној борби, приликом заседе коју су им наши приредили, изгубио око 10 мртвих, а има и рањених. И у другим борбама непријатељ је имао губитака само се не зна тачан број. Иначе, сви они одреда пљачкају, батијају и тероришу народ. Дражиновци су најгори. Пре него што је дошло до концентрације непријатеља, појавиле су се у Качерском срезу и у једном делу Орашачког две-три „тројке“ дражиноваца. Оне су за-клале неколико наших симпатизера, а међу њима и они за које су мислили да су наши људи. Одмах затим појавила се и њихова бригада. Задатак је бригаде, како смо обавештени, „да чисти Шумадију од комуниста“. Клања која су извршиле њихове „тројке“ и злочиначко поступање њихове бригаде према народу, много су допришли томе да се народ на делу увери ко су то дражиновци. Они нечуvena зверства чине и могло би се рећи да у томе превазилазе љотићевце.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2635.

у село Заграђу довели су из села Џерове оца, жену и сина и побили их пред општином ради тога што су били присталице Нар. ослоб. борбе. У селу Руднику убили су Здравка Џикића и Адама Џикића. Неки су побегли, а они су запретили ако се не врате да ће им куће попалити. Иначе, практикују батинања. Јавно пред народом они то чине. Врше безобзирну пљачку. Исто онако, како су то чинили Пећанчеви четници у зиму 41—42 год. Без читања колују људима стоку, истачу ракију, краду и певају о Дражи Михаиловићу.

Шаљемо вам посебан извештај² о зверствима која су иочинили дражиновци.

Од последњег извештаја упућеног вама, одред нам се повећао за 20—25 људи. Многи чекају да листа гора. Нарочито офанзива наших ка Дрини³ оживљава расположење народа за борбу. Као што видите нема још масовног приступања људи за ѡдреđ.

Приступили смо хитним мерама за обезбеђење кадрова на терену юд евентуалне јаче реакције. У томе правцу градимо склоништа, појачавамо конспирацију, већу будност при кретању итд.

Петрењи је, другови, да нас снабдете са већим бројем матрица, јер поред наших потреба, ми смо приморани да моментално задовољавамо потребе Ваљевчана и Таковчана. Друго, ми смо добавили из Краг.[ујевца] један велики генетисер, који ће потпuno да задовољава наше потребе, па и моменталне потребе наших суседа, само је мало неисправан. Зато ћемо вам послати тај део да нам га поправите.

Павле⁴

² Редакција не располаже овим извештајем.

³ Односи се на офанзиву јединица Главне оперативне групе НОВЈ после разбијања четника ДМ на Неретви марта 1943 године.

⁴ Душан Петровић-Шане

БР. 41

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЧАЧАК ОД 10 АПРИЛА 1943 ГОД. ПАКРАЈИНСКОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ЧЕТНИЧКОМ ТЕРОРУ У
ЧАЧАНСКОМ ОКРУГУ¹**

10-IV-1943

За Вука²

Драги друже,

...
2) Чета

Било је ступило у чету 95143621458 људи. Један је иступио, јер неће да подноси напоре, мада се крије. Иначе је непогодан тип, мада не непријатељски. Једног смо задржали за курирску дужност, иначе је слабог здравља. Тако сада има 32621194 људи од којих 6243-511194 способних бораца.³ Јединица је прокрстарила терен ради мобилизације, и то ради прикупљања другова који се крију. Два члана партије и једног старог партизана није успела да пронађе, један стари партизан крије се али је одбио да ступи у чету.

Услови за даљу мобилизацију су доста тешки. Писао сам вам да дражиновци господаре тереном. Све општинске управе су под њиховом командом. Жандарми су такође под њиховом командом. Сада су усвојили везе и са Немцима. За то имамо проверених доказа: 1) Командант I равногорског корпуса поручник Вучковић⁴ размимоишао се са својим замеником Топаловићем⁵ баш по том питању. Наиме, Вучковић је за сарадњу с Немцима против партизана, а Топаловић се против тога изјаснио. Вучковић је прекомандовао Топаловића за Босну и лишио чина. Кад је Топаловић кренуо за Босну, Вучковић је послao за њим своје људе да га убију, али је Топаловић утекао у непознатом правцу и сакрио се. 2) По причању сељака Немци су камионом отерили четницима муницију у Трешњевицу 8 о. м. 3) Курир команданта II бригаде I равногорског корпуса потпоручника Кљајића⁶ сваки дан почев од 5 о. м. одлази слободно у

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС.

² Мома Марковић

³ Редакција није могла да дешифрује бројно стање чете Чачанског НОП одреда.

⁴ Звонимир Вучковић, после ослобођења Југославије побегао у иностранство.

⁵ Драгомир Топаловић, налази се у емиграцији.

⁶ Крста Кљајић, убијен као одметник 1946 године.

Гор. Милановац. 4) Дањас, 10 о. м., претерао је чезом у Гор. Милановац један ратни четник за болницу у Гор. Милановцу.

Писао сам вам да се дражиновци окупљају и спремају „казнену експедицију” за Качер и Шумадију. То се показало као тачно. Скупили су обе бригаде 4 о. м. у селима Јутовници и Шилопају. Поред добровољних четника у броју један 120 бораца насиљно је мобилисано око 200 сељака, међу којима знатан број чине бивши партизани. Огромна већина ових присилно мобилисаних сељака непријатељски су расположени према дражиновцима, али иду с њима јер се плаше да ће их дражиновци убити и куће запалити, као и побити породице (како то дражиновци прете). (Зато мислим да у случају заробљавања треба спровести истрагу и утврдити ко је присилно мобилисан и такве цуштати, а све друге немилосрдно стрељати.) Док нису успоставили сарадњу с Немцима, дражиновци су били бедно наоружани. Напр. бригада Кљајића има 4 пушкомитралјеза — збројовке и 1 „Шошу”, пушке већином искошане из земље, на пушкомитралјез по 250—300 метака а на пушку 15—30 метака просечно. Маса коју дражиновци воде деморалисана је. Већина је пијана сваки дан. У сељачким кућама где предање, покраду све из куће јод сатова до чарапа. Батинају за најмању ситницу сељаке. Сваком прете: „заклаћемо те”, „кућу ћемо ти запалити”, „добићеш 25” итд. Кад упадну у куће другова који умакну њиховом ножу и ступе у чету, разнесу све из куће, батинају породице.

Терор жандарма и Немаца тако рећи не осећа се. Али терор дражиновца превазилази сваку меру. Подивљала банда коливрата сатерала, је непојмљив страх у кости и куражним људима. Ето, тај страх је огромна препрека за мобилизацију нових бораца. Борски рулник постао је уточиште за многе и многе којима прети опасност за главу од дражиновца. У страху од терорисања породица од стране дражиновца људи се још тешко одлучују да ступе у чету. Велики број људи се крије и не спава код кућа, али баш такви, са којима смо ступили у везу, плаше се да приступе у страху од репресалија дражиновца против породица.

3 о. м. у селу Церову обе бригаде дражиновца са присилно мобилисаним напали су на једну чету I шумад. одреда. Партизани су избегли борбу. Али не зна се како, ваљда у појединачном пушкарању, партизани су убили наредника Поповића из Такова, команданта једног батаљона, иначе познатог крволовка. За губитке партизана нисмо сазнали. Наш курир који је био са четом партизана вратио се жив и не-

попрећен. — Истог дана дражиновци су убили сељака Вујицу Ђодоровића из села Церова, његову жену и сина од 20 год. и Чеду Штуловића ковача из Церова, старог 50 год. Тражили су да убију још 2 сељака. Дражиновски кољиврати јотишли су за Заграђу, Рудник, Јарменовце. — Имајте у виду да су у сарађњи с Немцима и недињевцима и љотићевцима.

У селу Дружетићу четници поручника Јуковића⁷ пронашли су Бору,⁸ лекара, партизана Сувоборског одреда, који је био рањен. Како сазнајмо убили су га.

Материјал који си ми обећао посласти нисам још добио. Молим те, подејствуј да што пре стигне.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
— Милутин⁹

П.С. Неколико речи о оном што сам напред пропустио:
За овај терен потребно је да имамо једну јачу чету, која би стално оприсала на терену. Изнео сам услове за мобилизацију. Из изложеног се види да се у кратком временском размаку је би могло очекивати да се од људства са јвог терена створи јака чета. Мобилизацију нових бораца могу појачати само акције. А снага садашње наше чете мала је за крупније акције у овдашњим условима борбе. Зато је нужно да се ова чета појача са људством из I шум. одр. Акције ће, сигуран сам, убрзати мобилизацију нових бораца. Друг Борко,¹⁰ полит. ком. чете, ће опширије изложити потребу да се чета појача, кад се са вама састане.

Молим те, да ако је икако могуће учините све да се бројно што је могуће више ојача ова чета. Мишљења сам да ће се ова чета, кад ојача и ступи у акцију, брзо бројно појачати. Ово треба што пре учинити да би се што већи број људи привукао у чету, те да не оду у Бор.[ски] рудник. Иначе сваки дан масе људи одлазе присилно за Ђорски рудник. Интересује ме, ако знаш, куда ли шаљу оволовико људство.

Друг. поздр.
Милутин

⁷ Чеда Јуковић, командант Прве таковске четничке бригаде, повукао се са четницима за Ђосну 1945 год. и отада се за њега ништа не зна.

⁸ Бора Митровић, лекар из Краљева, чије тада убијен, жив је и данас.

⁹ Милош Минић

¹⁰ Константин Јукић

БР. 42

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 12 АПРИЛА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА АРАНЂЕЛОВАЦ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА¹

ИЗВЕШТАЈ О АКЦИЈАМА

28-III- Демолирана железничка станица,² покидана пруга на четири места и запаљена општинска архива и ликвидирана три петоколонаша.

29-III- Запаљена општина у Брајковцу.³

2-IV- Једна ћаша чета⁴ била нападнута у селу Церови од стране четника Драже Михаиловића потпомогнутих јод жандара и љотићеваца. После двочасовне борбе наши су убили једног наредника и једног радника. Два друга су погинула.

3-IV- Трећа чета⁵ нашег јодреда напала је на жандармериску станицу у Азањи. Погинуло 1 жандар и више рањено.

6-IV- Јаче снаге жандара, Немаца и љотићеваца покушале су концентричним нападом да опколе једну нашу чету.⁶ Наши су борци снажним јуришем разбили непријатељске снаге и да их, иако су биле бројно надмоћније, натерају у панично бекство. У шесточасовној борби наши побили јоко 12 бандита и много више (18) ранили. Ми смо имали три мртва и два лакше рањена.

10-IV- Наше две чете⁷ водиле су борбу између Венчанса и Даросаве са Немцима, љотићевцима и четницима Драже Михаиловића. У борби која је трајала више од два сата убијено је 3 Немца, 2 рањена, 10 жандара убијено и много више рањено. Један дражиновац убијен. Истога дана наша једна чета⁸ разбила је у Рогачи групу жандара и четника Драже Михаиловића.

У овом међувремену наше диверзионе групе спалиле су општине у Белосавцима, Маскару и Копљарима. Дигле пругу у Кривој Реци и Клењу демолирали јед. [езничке] станице.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 1919.

² Акцију је извела Рудничка чета на железничкој станици Даросава.

³ Сувоборска чета Првог шумадиског НОП одреда

⁴ Рудничка чета Првог шумадиског НОП одреда

⁵ Акцију је извела Космајска чета.

⁶ Космајска чета Првог шумадиског НОП одреда

⁷ Космајска и Рудничка чета

⁸ Рудничка чета

У селу Војковцима и Јарменовцима дражиновци су држали говоре о потреби рада општина и излажењу у сусрет захтевима окупатора.

Драги другови,

шаљем вам извештај о акцијама. Ситуација неодређена. Изгледа да се реакција мало ćмањила, мада су снаге исте.

Шта има ново тамо? Милосав⁹ ће свршити текуће ствари са вама.

Друг Вук¹⁰ је рекао да можемо тражити ћноваца јод ОК¹¹ колико хоћемо јер има каже 300.000. Ако је тако онда нам пошаљите 200.000 динара.

С. Ф. — С. Н.!

12-IV-942¹²

Положај

Друг. поз.

Уча¹³

БР. 43

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ ОД 18 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КО- МЕСАРУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВИ ПО СРБИЈЕ О ЗА- ДАЦИМА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У СРБИЈИ¹

18-IV-1943

Вуку²

Драги друже,

Примили смо твој извештај од 6 IV.

Слажемо се са одлукама које си донео за даљи рад ОК-а
Ваљево.

У вези са ОК-ом Ар.[анђеловац], ми им пишемо укратко углавном о извлачењу одреда од окружавања и упућујемо их да у споразуму са тобом предузму све потребне мере за очување одреда и обезбеђење кадрова. Ми мислимо да ће њутере дуже трајати и да су оне у вези са јачањем наших снага и приближавањем ћослободилачких бригада. У читавој

⁹ Милосав Влајић

¹⁰ Мома Марковић

¹¹ Окружни комитет КПЈ за Аранђеловац

¹² Треба да стоји 1943 године.

¹³ Слободан Костић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се архиви ЦК СКС под бр. 2479.

² Мома Марковић

Србији примећује се повећање немачких гарнизона. У Топлици има око 30.000 само немачких војника. Према Ужицу пребацују СДС, а из пож.[аревачког] краја љотићевце у Шумадију.

Сазнали смо да је у Космају настрадала једна чета и да је погинуо командант Милосав.³ Очекујемо детаљан извештај. То нас сили да вам поставимо задатак да одмах пружите помоћ и средите одред, да га повучете ка ваљевском терену (јер мислим да је тамо мањи притисак непријатеља) и да јодатле вршите упаде у околне територије. Тиме би збунили непријатеља, растеретили терен Шумадије и омогућили поново повратак одреда на свој терен.

За нас је у садашњој ситуацији најважније да одржимо садашње наше снаге и да тиме вежемо један део непријатељских снага, које се у Србији повећавају јубијром на општу ситуацију на Балкану.

Али и ми и ти морамо да мислимо куда ће се упутити бригаде и како ћемо што пре и што сигурније доћи у везу са Врховним штабом. Ми смо имали у виду наше пребачивање (или некога од нас) на Јастребац и да ту учврстимо батаљон па да пођемо преко Копаоника у сусрет бригадама. Али сада се тамо концентришу велике снаге непријатеља и то нас онемогућује.

Слајкемо се са одлуком за Гојка.⁴

Што се тиче Кос.[маја], ми још немамо са њима директну везу. Јавили смо им прошли пут да ишаљу ону жену док не нађу бољу личност. Ухватили смо везу са водичем.

Повезивање непријатеља и антипартизских елемената са нашим центром и каналом је страшна ствар и чуди нас како се је то могло догодити. Вероватно да се је већ тиме делимично користио непријатељ. Ти знаш још од раније да се непријатељ хвалио да има у рукама неки наш канал који иде према Ужицу.

Док се не среди и не провери сигурност канала, не можемо слати људе.

Испитајте, ако може да се створи нови канал преко Тамиаве. Постави тај задатак Ваљевцима — па бисмо слали људе — или морате обезбедити и доброг водича.

Не знамо шта је са Вукс.? А за Осм. сазнајемо да је био у чети у Косм.[ају] и да је после разбијања исте отишao

³ Мисли се на Милосава Влајића који није погинуо у овој борби.

⁴ Ворће Јовановић-Јарац, убијен из четничке заседе јула 1943 год. у селу Слатини, Космајски срез.

у Београд и тамо ухваћен и у бекству убијен. Вукс. треба послати даље од Косм., напр. на ваљ.[евски] терен.

Са Кши.⁵ смо дошли у везу, али само са њиховим куриром. Он је изгубио са њима везу, јер је Будни⁶ (с ким је он био у вези) погинуо у граду у вези са провокацијом неких Бугара око преузимања оружја.

Слична провокација бугарских војника изазвала је пад другова у Н.⁷ Зато и ви са бугарским војницима у вези са услугама морате бити јако опрезни.

Овде у месту изгледа да ћемо нешто направити, али је питање изоловања шпијуна и провокатора много теже решити него што смо раније претпостављали.

Пошто нам ти не можеш никога отуда послати, морамо гледати могућност са друге стране.

Очекујемо везу са Зем.[упом] и пребацивање Пере.⁸

Са Пож.[аревицем] немамо још везе. Сазнајемо за поновно стрељање 40 у Пож.[аревцу]. Чује се о акцијама. Сада тамо има мање домаћих непријатељских снага.

Не би се сложили да баш сада идеши на косм.[ајски] терен, отуд треба и друге компромитоване повлачити, већ иди тамо где се најсигурније осећаш, а ако је потребно, дођи и овамо.

Ускоро ће изаћи нови „Глас“ и првомајски летак са потписом само ПК-а.

Шаљемо ти препис полициске окружнице⁹ коју су делили у Нишу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ПК [КПЈ ЗА СРБИЈУ]

⁵ Крушевач

⁶ Глигорије Диклић, члан ОК КПЈ за Крушевач, погинуо у борби с бугарском полицијом у Крушевцу.

⁷ Мисли се на откривање МК КПЈ за Ниш од стране бугарске полиције фебруара 1943 године.

⁸ Петар Стамболић

⁹ Односи се на једну фалсификовану партиску окружницу са потписом Мирка Живановића, шефа Специјалне полиције у Нишу, која је раствурана по Србији у циљу пропаганде против КПЈ и НОП.

БР. 44

**ИЗВЕШТАЈ ИНТЕНДАНТА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ ИОН
ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“ ОД 23 АПРИЛА 1943
ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О МАТЕРИЈАЛНОМ СТАЊУ
ОДРЕДА¹**

ИНТЕНДАНТ I ШУМАД. НАР. ОСЛОБ. ПАР. ОДРЕДА
„МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“
Положај 23 априла 1943 год.
Извештај

ШТАБУ I ШУМАД. НАР. ОСЛОБ. ПАР. ОДРЕДА М.Б.

Положај

- 1) У вези директиве Полит. ком. Глав. ш. за Србију² изградио сам 2 склоништа за смештај резервног материјала, муниције и јоружја.
- 2) Издао писмено упутство четним интендантима за начин рада по четама.
- 3) Плен јод четири вола (Жагар)³ заклато месо углавном потрошио за потребе одреда а коже се спремају за израду опанака. Остали део плена — опанци гумењаци, брашно 6 цајкова по 50 кг, свињско месо око 20 кг, 15 кг шећера утрошено за потребе одреда. Остало у резерви 50 кг брашна, исто тако утрошено је и заплењени дуван од исте фирме.
- 4) У јопштини Босути, приликом паљења архиве, запленио 250 кг насуља од кога је утрошено око 50 кг.
- 5) Од штаба сам примио у готову 48.000 дин. од тога за штављење кожа издао 28.500. Куповина дувана и остale потребе одреда 17.470 у готову, остало 2.530 дин.
- 6) Остали материјал одреда, уколико постоји, није ми предан на чување односно смештај.
- 7) Везу са окружним и среским нар. ослоб. одборима нисам добио.
- 8) Стане одела и обуће бораца није ми познато пошто нисам добио извештај од интенданата чета.
- 9) Приметио сам да нови борци, нарочито из Београда, долазе слабо обучени и обувени — и са мало веша. — Другови кажу да није то сугерирано од другова из Београда.⁴

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 1439.

² Мома Марковић

³ Иван Жагар, као немачко-четнички шпијун ликвидиран од стране партизана.

⁴ Односи се на чланове ПК КПЈ за Србију.

Потребно би било у овом погледу скренути друговима пажњу — нарочито што се тиче веша и обуће.

10) Осеча се велики недостатак чарапа па је потребно повести поновно скупљање по селима.

11) Потребно је да се што пре утврди стање одредског материјала и уколико га постоји, да га преузмем на руковање.

Др.[угарски] поздрав

С. Ф. — С. Н.!

Интендант
Стојан⁵

БР. 45

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ ПОВЕРЕНИШТВА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ ОД 25 АПРИЛА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О НЕПРИЈАТЕЉСКОМ ТЕРОРУ НА ТЕРИТОРИЈИ ПОВЕРЕНИШТВА И АКЦИЈАМА КОСМАЈСКЕ ЧЕТЕ¹

25-IV-1943

П.К-у

Драги другови,

И јувога пута одговарамо вам преко другова из О.К-а Крагуј.[евац], јер због сталних хапшења, која још увек трају, нисмо у могућности да себи обезбедимо другога курира. Другарица² која је једном била дошла на везу, приликом масовног терора и хапшења у своме селу, била је ухапшена и страховито претучена. Држала се примерно. Мада она није много компромитована (хапшење је било врло широко; она није из села терана никде) ипак не долази у близир за тај посао, јер је потпуно неспособна за кретање. Има изгледа да ћемо питање курира ускоро решити.

Ситуација код нас је у знаку сталног терора и хапшења. Добровољачки одред Марисава Петровића, жандарми, већи број Немаца а понекад и извесне спаге Бугара врше сталне претресе, хапшења и терор по читавом нашем терену. —

⁵ Милан Дракулић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2738.

² Биса Симић, учитељица у В. Крни, заклана од четника ДМ крајем 1943 год. у Младеновцу. Била је члан Окружног одбора АФЖ за Младеновачки округ.

Хапшења, иако су прилично масовна и трају већ дуже време, нису много погодила нашу организацију. Сем једне другарице³ — партијке из в. Младеновца, која се издајнички држи, пала су нам још 2 чл. Парт.[ије] (1 из 46153919421339⁴ који се сјајно држао и који је сада пуштен и 1 из 49591914173272⁵ чије је држење прилично слабо и који је сада у логору). Такође нам је рањен још један чл. П.[артије] из 49591914173272⁶ при покушају бекства и ухваћен. Остали наш кадар у Ср.[езу] млад.[еновачком] избегао је удар непријатеља јер се држао директиве о обазривости, коју смо им мали (неспавање код кућа и крајња обазривост при доласку кући). Тако сада имамо већи број илегалаца за поездински рад а и један мали број за одред пошто се маса симпатизера држи колебљиво и један за другим се предају непријатељу (ту њихову колебљивост изазива углавном тактика непријатеља да после малог притиска пушта већину људи).

У Косм. срезу пao нам је један друг — чл. П.[артије] — илегалац из Џучине 3712367755419⁷ — пошто је био, пружајући јотпор, рањен. Ухапшено је и десетак симпатизера из Џуч.[ине] У Раниловцу је због борбе између наше чете и непријатеља у којој је убијено 4 Немца (на Жутом Оглавку — између Ранил.[овића] и Венчана), похапшено око 150 људи, који су ипротерани у Краг. и према непровереним обавештењима стрељани. У самом селу су обешена 2 мушкарца. Запаљен је велики број кућа и сада и приликом пресуде једног издајника — партизана. А поврх свега дошло је и бомбардовање из авиона при чему је изгинуло око 50 људи (митраљирањем). Не само на нашој територији већ и на читавом овом делу Србије ово ссло спада у ред најкрававије терорисаних села Србије. Село је било масовно наше — главна база за задржавање наших чета.

У Јасеничком срезу у Азањи је похапшено око 50 људи, наших симпатизера, 3 наша најбоља човека у селу су стрељана. У читавом Јасен.[ичком] срезу једино Азања је била тешко погођена. То је реакција непријатеља због неуспешлог напада на жанд. ст. у Азањи којом приликом су погинула 2 жандарма. После те акције биле су пову-

³ Сирба Вартабедијан, бивши члан МК КПЈ за Младеновац, која је после хватања интернирана у Немачку где је и умрла.

⁴ Редакција није могла да установи на кога се ово односи.

⁵ С. Граница у Космајском срезу

⁶ Рака Јовановић из села Границе, при покушају бекства рањен и ухваћен од љотићеваца, а касније стрељан.

⁷ Милорад Ивковић, ухваћен од СДС, одведен у логор на Бањици и стрељан у Јајинцима.

чене све жанд. ст. у срезу да би их јодмах потом поново успоставили са већим бројем снага.

У Гроч.[анском] срезу хапшења се продужују. У М. Јож.[аревцу] ухапшени нам је друг „Црња"⁸ и његов отац (брат и отац друга Радивоја,⁹ који је погинуо у Болечу), који су били илегалци а били су свратили кући. Друг Црња је требао да буде канд.[идат] и да ради по питању омл. у срезу. У Брёстовику су другови из ср. пов.[ереништва] нашли ноћу на добровољ. патролу и убили 1 водника и 1 добровољца. После тога као реакција наступило је хапшење у том селу.

Сва ћа реакција непријатеља није успела у свом основном циљу: застрашивању људи и спречавању одласка народа у партизане. Народ уопште није застрашен (изузев Раниловића и села где је терор употребио најцрње методе) и свакодневно редови наших честа проширују се новим борцима (већином сељацима). Тако је Гроч, чета у последње време јако нарасла и прилив у чету стално је велики. Пре четири дана чета је бројала 621316181311797417593972¹⁰ бораца. Понешто је чета прилично велика створени су услови да се креће и по дану и они су у последње време одржали неколико врло успешних зборова по дану: у Бадљевици (Под.[унавски] срез), Селевицу (Јасен.[ички]), М. Орашју и Биновцу (Подунав.). 23. ов. м. предвече чета је на тромеђи М. Орашје, Биновац и Друговац дочекала у заседи непријатељску колону. Према још непровереним вестима непријатељ је имао мртвих: 5 Немаца, 8 добровољаца и 15 жандарма а већи број их је рањен. Свима је одузето оружје, јдело и остали прибор. На нашој страни није било губитака. Ово су још непроверени подаци.

Космајска чета је била нападнута у Лисовићу (Косм. [ајски] срез) од добровољаца и Немаца у јачини од 500—600 војника. Боравак чете био је пријављен непријатељу и четно руководство је о томе било на време обавештено али није то схватило за озбиљно. Борба је трајала око два и

⁸ Милојко Стевановић-Црња

⁹ Радивоје Стевановић-Јарац, погинуо у с. Болечу од жандарма у пролеће 1943 год. као члан Среског комитета КПЈ за Гроцански срез.

¹⁰ Ову шифру Редакција пије могла да дешифрује.

по сата. Ми смо изгубили: 9 мртвих¹¹ (1 другарица), 2 рањена ухваћена и 1 другарица. Непријатељ је имао 4 кола мртвих (међу њима заменик Марисава Петровића) и неколико камиона рањених.

Сва јова хапшења и претреси пореметили су у приличној мери нормалан рад, јер су нам везе са срезовима нередовне и несигурне. Због тога и немамо тачне податке о ситуацији и новостима код нас.

Ми смо свим силама настојали да те везе средимо и у томе смо успели, тако да ћемо већ идући пут послати детаљан извештај о свему.

Друг Вук¹² је стигао на нашу територију још пре 10 дана. У вези са његовим доласком је и срећивање стања у целокупном нашем раду до сада.

По питању одреда сагласили смо се да се формира засебан Космајски одред. Штаб одреда би изгледао овако: командант друг Срба¹³ (досадањи секр. сп. пов. подунав.), зам. ком. друг Милосав¹⁴ (досадањи вршилац дужности ком. Ј шум. одреда), политком одреда друг Ђука Јарац¹⁵ и зам. политкома другарица Кика.¹⁶ Слањем једног дела друштва са терена у одред питање четних руководстава биће повољно решено. Ми се надамо да ће се по питању учвршћивања одреда на овај начин много урадити. Стварањем самосталиог људства успећемо да, оживљавањем акција у нашем округу, појачамо мобилизацију маса за одред.

¹¹ Редакција је успела да дозиша имена другова који су погинули:

- 1 Абрлич Стјепан-Стева, народни херој, погинуо као ко-
месар чете.
- 2 Аца-Цезвар, лимарски радник из Београда, погинуо као
командир чете.
- 3 Воја Ђорђевић, радник из Смедерева, погинуо као за-
меник командира чете.
- 4 Коста, интендант чете (Редакција није могла да утврди
његово презиме.)
- 5 Рашко Јоковић, сељак из с. Бање код Аранђеловца.

¹² Мома Марковић

¹³ Иван Стефановић, народни херој, металски радник из Сме-
дерева, умро 1948 године.

¹⁴ Милосав Влајић

¹⁵ Ђорђе Јовановић

¹⁶ Божидарка Дамјановић

Срећивање наше парт. организације је у току. То питање поставили смо као основну ствар за наш будући рад. Већ је одржано неколико састанака ср. пов.[ереништава] а остали састанци су заказани. Извршена је реорганизација ср. пов.[ереништава] и при томе смо се трудили да извршимо правилну расподелу руководећег кадра према потребама рада у сваком срезу, као и да досведимо у склад потребе одреда и позадинске парт. организ. Читав тај рад је у току и у идућем извештају ћемо вас детаљно известити о свему.

Другови из Посавине и Космаја нас извештавају да су због реакције прекинули канал за извесно време. Ми ћемо предузети мере да канал што пре проради.

Веза са Пож.[аревцем] још није успостављена, због тешке ситуације у Пож. окр.[угу] што спречава другове да се повежу са нама, јер смо ми са јаше стране све јубезбедили.

Друг Јуре¹⁷ је скоро потпуно прездравио. Рана је у почетку изгледала много опаснија него што уствари јесте. Мало му је само повређено једно плућно крило али се већ сасвим добро осећа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
О.К. ЗА МЛАД.

БР. 46

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ ПОВЕРЕНИШТВА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ ОД 1 МАЈА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА АРАНЂЕЛОВАЦ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА ГРОЧАНСКЕ ЧЕТЕ¹

1 мај 943. ф.

Драги другови,

1) Као што смо вам у последњем писму јавили реакција је у нашем округу још увек врло активна, нарочито после неколико сукоба, које су имале наше чете са добровољцима, Немцима и жандармима. Непријатељ крстари по целом терену и врши претресе. То њихово кретање и реакција најјачи су у Гроч.[анском] срезу, нарочито после борби о ко-

¹⁷ Јуре Сарић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2739.

јима смо вам прошли пут писали, немајући тачне податке о појединостима. Овога пута шаљемо вам тачнија обавештења о свим тим борбама. Наиме, прва борба је вођена 23-IV између Друговца и М. Орашја у којој су се наши борци² херојски понели. Успели су да из борбе са надмоћним непријатељем изађу без иједног губитка, уништивши 17 непријатеља, војника (4 Немца и 13 жандара), међу којима немачког команданта из Колара, Ханса, који је пре био у М. Пож. [аревцу] и познат је по злу. Заробљен је жив и кукавички се држао при стрељању, молећи за живот. 4 Немца су тешко рањена и наши их нису пострељали, јер су они говорили како их је командант натерао у борбу. Заплењено је 10 немачких пушака, 15 жандармских, неколико револвера, 8 сатова, одела и обуће. Пре што је дошло до борбе, наши су окupили 30—40 сељака из Друговца, који су били очевидци борбе. Успех наших партизана имао је велиоког одјека у читавом крају, где се партизани нису досад појављивали. У тој борби се нарочито истакао један наш пушкомитраљезац, који је на 1.500 метара убио једнога Немца. После ове борбе наши су се повукли према Грочанском срезу и 25-IV опет се сукобили између Умчара и Камендола са љотићевцима. Наши³ су били опкољени на једном брду, али имајући одличан положај успели су опет без иједног губитка да се повукну наневши непријатељу велике губитке у људству. Немамо тачне податке о томе, али се говори да су љотићевци изгубили 50 људи. Тачно је то да су из Дубоке одредили 17 кола да им вуку мртве и рањене. Одатле су се наши повукли према Ђуринцима пред претресом терена, а и због недостатка муниције. У Кокорином [Потоку] између Ђурин. [аца] и М. Пожаревца 26-IV- нашли су на жандарм. заседу и ту су изгубили 2 друга (Крајишника⁴ и бранцу Дамјановића⁵), а остали су успели, после краће борбе у којој су жандарми имали 3 мртва, да се извuku.

Поред свих ових успеха у чети су се појавили извесни колебљивци — који су дезертирали (њих 10 на броју).

² Борци Грочанске чете Првог шумадиског НОП одреда

³ Грочанска чета Првог шумадиског НОП одреда

⁴ Студент права из Бање Луке, одакле је дошао у Србију као избеглица. Погинуо као заменик командира чете. У одреду познат само под именом Крајишник, те због тога Редакција није могла установити његово право име и презиме.

⁵ Велимир Дамјановић-Браца

Активност дражиноваца у нашем округу, којима се налазе на челу Лазовић⁶ и Света Ракић,⁷ врло је слаба. Изузев лепљења провокаторских плаката у којима износе имена наших људи и једног случаја у Корабици, где је једна њихова „црна тројка” премлатила једног нашег човека, они се скоро и не осећају. Они се налазе у расулу и деморалисани. Раздор, свађе око плена, новца, о престизу. Тако је Лазовић ранио једног свог наредника, познатог петоколонаша Миливоја Јовановића из Барајева. Они су се бројчано били ојачали и достигли број од око 50 људи. Сада се то све порастурало, разбежало. Укупно их има око њих 15 са 7 пушкомитраљеза. Са њим се креће и посавски војвода Зека.⁸

2) У прошлом извештају смо вам јавили да је село Раниловић у Косм.[ајском] срезу било бомбардовано и митраљирано. Међутим та вест се показала као нетачна. Истина је само то да су Немци при улазу у село пуцали на сељаке који су бежали испред њих. Похапшено је 150 сељака из тога села.

3) Друг који је одговоран за канал јавља нам да је канал прекинут због реакције у Космају, која је настала после борбе у Лисов.[ићу] Ситуација се сада поправља и канал може поново да функционише само је потребно да се обезбеди нови канал преко кога ће другови ићи у новом правцу како нам је то саопштио друг Вук.⁹

5) Прошли пут смо вас обавестили да је друг „Штајер”¹⁰ пуштен, но то није тачно.

6) Друг Вук нам је казао да имате упутства за писање извештаја. Молимо вас да нам пошаљете један примерак.

7) Добили смо 58 прим. првомајског летка и 15 наредби врх. команданта друга Стаљина.

Другар. поздрав

С. Ф. — С. Н!

О.К. ЗА МЛАД¹¹

⁶ Капетан Живан Лазовић, командант Смедеревског корпуса четника ДМ, погинуо фебруара 1945 године.

⁷ Света Ракић, командант Космајске четничке бригаде, ухваћен од Немаца и интерниран у Немачку.

⁸ Спасоје Дрењанин-Зека, каферија из Обреновца, војвода посавских четника ДМ, ухваћен 1946 год. и осуђен на смрт од народног суда.

⁹ Мома Марковић

¹⁰ Будимир В. Дамјановић из с. Ковачевица, Космајски срез

¹¹ Окружно површинштво КПЈ За Младеновац

БР. 47

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 2 МАЈА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ОДРЕДА У МАРТУ И АПРИЛУ 1943 ГОДИНЕ¹

27-II извршен је напад на жандармериску станицу у Рогачи.² Напад није успео због тога што су наше јединице биле нападнуте са леђа од стране четника Д. Михаиловића.

У међувремену од 1—10-III запаљене су готово све општинске архиве у срезовима Качерском, Космајском и делови[ма] Гроочанског, Младенов.[ачког], Орашачког среза.

5-III. Чета је демолирала жел. станицу, уништила скрет. [ницу] на железни. станици Влашка и запалила општинску архиву у истој.

7-III. Запаљена је општ. архива у Шилопоју и плен у житу, кромпиру и пасуљу раздељен народу.

11-III. Извршен је напад на жандар. станицу Гроцка.³ У борби нисмо имали губитака а непријатељ је имао след. губит.: 1 наред. погинуо а два поднар. текже рањени, два милиционера разоружана — уништено је око 20 телеф. бандера на друму Београд—Гроцка—Смедерево.

13-III. Чета је запалила опш.[тинске] архиве у Брестовику—Камендолу. Плен 60.000 дин.

28-III. Демолирана је станична зграда у Даросави⁴ и уништена скретница.

29-III. Запаљена општина у Брајковицу.⁵

13-III. Једна чета је имала борбу са Немцима и Бугарима у Шљивовцу.⁶ Борба је трајала неколико сати. Ми смо имали 1 текже рањеног и 1 заробљеног тешко рањеног. Непријатељски губици непознати.

15-III. Чета је била нападнута у Коњуши од стране жандарма и четника Драж. Мих. Имали смо 1 текже а 1 лакше рањеног друга. Борба је трајала око 2 сата. Непријатељски губици непознати.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4557.

² Акцију је извела Космајска чета Првог шумадиског НОП одреда.

³ Напад је вршила Гроочанска чета са групом активиста и по-задинаца у Гроочанском срезу.

⁴ Види док. бр. 42, индекс 2.

⁵ Акцију је извела Сувоборска чета Првог шумадиског НОП одреда.

⁶ Борбу је водила Рудничка чета Првог шумадиског НОП одреда.

28-III. Запаљена општ. архива у Белосавцима и Маскару.⁷

2-IV. Једна наша чета је водила борбу у Церови⁸ са жандармима и четни. Д. Михаилов. У борби која је трајала јако 2 ч. изгубили смо 1 друга а непријатељ је изгубио 1 мртвог и 1 рањеног.

6-IV. Једна наша чета је у шесточасовној борби у Босути⁹ разбила бројно јачег непријатеља и нанела му знатне губитке (12 мртвих и већи број рањених према непровереним подацима). Ми смо имали 3 мртва и 2 лакше рањена.

3-IV. Извршен је напад на жандармер. станицу у Азањи¹⁰, том приликом је 1 жандарм убијен и више их је рањено. Ми нисмо имали губитака.

10-IV. Одред је водио борбу у Венчанима и Даросави¹¹ са четницима Д. М., жандармима и Немцима, у вишечасовној борби убијена су 3 Немца, 1 теже и више лакше рањено, а такође је погинуло око 10 жандарма (број рањених је већи). Ликвидиран је један заробљени четник Д. М. — који је рањије био у Љотићевим одредима.

30-III. Разрушене скретнице у Клењу.

7-IV. Демолирана железн. станица у Копљарима и запаљ. општинска архива.

12-IV. Једна наша чета је разбијена у Лисовићима,¹² имали смо што погинулих што заробљених према непотпуним подацима 14 другова. Губици непријатеља су непознати. Командир чете добровољ. одреда је убијен.

Истог дана смо разјурили знатне непријатељске снаге у Рогачи.

17-IV. У ноћној борби у Трудељу једна наша чета¹³ је разјурила јаке снаге Немаца и добровољаца којом приликом је убијен 1 Немац а 1 теже рањен. Убијен је и 1 добровољац. Остали губици непознати. Ми смо имали 1 мртвог друга.

18-IV. [У] тројасовној борби са бројно неколико пута јачим непријатељем (бандама Д. М., Немцима и жандармима) у Ивановцима напесени су непријатељу знатни губици (непроверени): 2 убијена Немца, више четника убијено и рањено.

21-IV. Запаљена општина у Калањевцима.

⁷ Обе акције извршила је Космајска чета.

⁸ Рудничка чета

⁹ Види док. бр. 42, инд. 8.

¹⁰ Космајска чета

¹¹ Рудничка и Космајска чета

¹² Ради се о потпуном уништењу Космајске чете, а не само 14 бораца како стоји у документу.

¹³ Рудничка чета

28-IV. Разјурсне су четничке јединице у Љубичеву — 1 мртав, остали губици непознати.

29-IV. У борби у Сврачковцима непријатељ је имао губитака који нису могли да буду тачно утврђени. Борба је трајала око 2 ч. Чета је била нападнута од четника Д. М.

30-[IV]. У Руднику је честа имала борбу (која је трајала око 1 ч. са жандармима и четницима Д. М., у јовој борби имали смо 2 рањена. Губици непријатеља непознати.

1-V. Једна чета имала [је] борбу са жандармима у Трешњевци — имали смо 2 мртва и 2 рањена. Губици непријатеља непознати.

У овај извештај нису ушли акције Грочанске чете у међувр. од 10-IV до данас због тога што са овом четом ни до данас није могла да буде ухваћена веза.

У свим досадашњим борбама, сем борбе у Лисовићу, показало се да је морал непријатељских јединица далеко испод нашег.

Губици у борбама које смо ми имали дошли су услед последице неискуства у борбама новопримљених другова. Овај недостатак међутим стално се поправља војном обуком која се спроводи по четама.

Сем тога и руководећи кадар стиче све више искуства и знања тако да ће се и ситније грешке у командовању четама стално смањивати.

Полит. рад. У четама се политички рад спроводи углавном кроз прораживање материјала који је стизао и преко предавања јо најважнијим моментима у данашњој борби. У 3 чете имамо организовану агитироп групу преко које се спроводи овај рад. Културно-просветне секције Грочанске и Рудничке чете јодржале су неколико састанака са забавним програмом. У свим четама покренуте су и раде четне новине.

На дан 2 маја јодржана је свечана прослава са целим одредом. Овој прослави присуствовао је и Сувоборски одред.

Будући рад: 2 маја извршена је реорганизација одреда. Због оснивања новог Космајског одреда сви борци са тога терена одлазе из Одреда. У саставу Одреда остаје 76 друг. Од тога 10 бораца одлазе за Сувобор. одр.

Одред ће убудуће дејствовати подељен у две чете: Качерску и Рудничку.

Засад је предвиђено од акције продирање у реоне око Рудника, уништење Дражиних банди и уништење железничке и телефонске везе на целом терену. Детаљан план рада

биће израђен на првом састанку Штаба Одр. Исто важи и за план политичког рада у Одреду.

О свему јовоме поднећемо детаљан извештај 15-V ов. год.
Положај 2 — V/43

Драги друже,

Овај извештај можеш да употребуниш а нарочито о политичком раду — што ја писам имао времена да објасним а никаквих детаљних података нема.

У свему јсталом важи оно што смо се договорили при растанку.

Друг. поз.¹⁴

С. Ф. — С. Н!

БР. 48

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ МОРАВСКЕ ЧЕТЕ ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 4 МАЈА 1943 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О АКЦИЈАМА ЧЕТЕ И СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ МОРАВСКОГ СРЕЗА¹

4-V-1943 г.

Извештај

Драги другови, овим извештајем извештавамо вас о стању наше чете и њој распореду и бројном стању непријатеља који се налази у нашој оперативној зони — Свилајнац. У Свилајнцу има Немаца у јачини једног вода (око тридесет), а жандара — пољска стража, има их свега 70 — седамдесет. У Великом Лајолу има Немаца. Што се тиче Свилајнца ту је стално бројно стање, али с времена на време долазе, па се у том случају дешава да их има више. Док у свим осталим местима непријатељске снаге долазе у мањим и већим формацијама као потерна одељења, тојест као казнене експедиције, или за прикупљање хране. Што се тиче за В. Лајоле тачно бројно стање немамо, само знам да Немци у њему стално стањују. Тактика непријатеља. Непријатељ сада се служи поред старе тактике која се састоји маскирањем ширег терена и постављањем заседа. Непријатељ врши постављање заседа на следећи начин, па

¹⁴ Потпис у оригиналу нечитак.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3947.

пример овако: непријатељ дође у неко село и прикупља преко својих шпијуна податке, а уједно помоћу њих непријатељ умирује мештане да се не плаше њих, док преко читаве ноћи постављају заседе на свим раскрсницама и свим местима за која они претпостављају да ми пролазимо, сем тога и на свим улазима у села и на свим мостовима, као прелазима и путањама. За време постављања заседа непријатељ забрани свако кретање после шест часова. Оваквом тактиком нарочито се служе Јоћићевци, Недићевци и Српска стража; сем јављене примењене тактике, они врше блокаду местимичну на ужем простору, само на сумњивим местима, као групе салаша, усамљених колиба и кућа. Блокаду изводе тако што са мањим групама, петоркама и тројкама, заузму све надвишавајуће тачке, а док на блокираном делу шаљу мања одељења која врше детаљан претрес. Дражиновци оперишу својим такозваним црним тројкама. Активност Јоћићеваца надмашује све остale нетоколонијске групе на терену; дражиновци ишта активнији од њих. Њихов рад састоји се у прикупљању хране за њих. У селима Орешковици, Вошановићу, Дубинцу они храну прикупљају тајно, ноћу. Морал нових недићеваца врло је слаб, код дражиновца је очајан, док код Немаца и Јоћићеваца морал је добар.

Бројно стање и наоружање наше чете. Наша чета има укупно у чети са руководством 52,32,12,52,72,31,72,24,15, 25,72,52,12,18, са непромсъ. наоружањем, односно са једном малом променом, нисмо оставили у резерву 25,72,52,15,18, п.м., од свих бораца двоје су на боловању док један је ћутутан из чете. Обадва болесна болују од 32,72,18,72,21,15, 74,18,72, болести, болест је хронична. Болесници се зову 25,38,32,12,18,74,72,52,12, док партизан који није у чети он се изгубио на једном терену као извиђач. Имамо 74,72,14,12,15, револвера и 14,13,15,18,12,72,23,14, бомби и на сваког борца по 74,72,14,13,52,72,23,72,14, метака. За револвере имамо укупно 11,72,52,72,23,72,14, метака. У резерви имамо 23,72, 52,12,65, пушака, 25,72,52,12,18, п.м., 52,72,32,72,14, оквира са муницијом, имамо искре апарате војне радио-бежичне телеграфије; морал и борбеност на доволној висини.² Хигијена. Одржавање чистоће веша и тела није доволно или ми смо предузели мере за парење одела као и за парење веша и чистоћу уопште. Отако смо почели са извођењем војне обуке наша група сваким даном војнички се оспособљава. Обавештајна служба никаква. Обавештавамо се преко својих пријатеља. Исхрана: ми се за сада храшимо од народа,

² Редакција није могла да дешифрује ове шифре.

мада је у народу сваки дан мање хране, те за храну сада је мало теже. Становање исто.

Акције откако смо се састали, па па даље, ми смо углавном изводили акције у духу директиве. Ми смо углавном јод 17.III.43. г. — 15.IV. т. г. извели неке ситне акције. Сечене су тел. жице између Кумшиљева, Петровца, Жабара. У Брезоходу 3.IV.43. уништена општина и архива, заплењено нешто пис.[аћег] матер.[ијала] и кокошија јаја која су скучљена за окупатора. У истом селу ухваћен је недићевац Милутин Стокић, који је стрељан, он је био на дужности у Београду. Плен 1 пар одела, оружје није имао, и ранац. У село Врбница—Породин—Кумшиљево—Витежево—Орешковица—Добрње—Вошановац—Топопицу — у поменутим селима лепљене су наше пароле. А па брду Панково уништесне су 4 банде 31.III.43. г. У Орешковици 29.III.43. г. заплењено око 100 кг кромпира и јаја намењена окупатору. 22.III.43. г. у Жабарима стрељан је горњачки шпијун др Григорије Иковић. На дан 2.IV.43. г. једна наша петорка извела је акцију на немачке камионае између Салаковца и Пожаревца. Том приликом запаљена су три камиона од којих два су сагорела док један се угасио — сем тога један Немац (фашиста) убијен је. Плен у тој акцији један револвер, м. 42, кал. 2 мм са футролом, један опасач и три ћебета, једна капа. Ови камиони возили су националне обвезнике који су радили у организацији Тот.³ Како је акција изведена ми смо се сместили у колибу у непосредној близини пута, и за време јод два дана ми смо сазнали када они предвече пролазе, и са једном петорком Миланче,⁴ Шумски⁵, Дуле, Пинтер⁶ и Милоје.⁷ Националцима⁸ смо наредили да иде сваки својој кући. Они су рекли хвала браћо. Немац је хтео да пуца али је предухитрен мецима из машингевера. Акција је доста добро успела с обзиром да је на брезину извршена, било је и пронуста. Па пример пропуст је што нисмо скинули одела и цокуле, тај пронуст је учињен због тога што смо морали акцију брзо да изведемо услед непосредне близине непријатељских снага као и располагања добним путевима, жел. пругом и добним превозним средствима. Љругови, после нашег растањка ми смо нашу групу

³ Немачка радна служба — организација за јавне радове

⁴ Милан Благојевић-Миланче

⁵ Александар Петровић, погинуо маја 1943 год. код с. Башњака, Моравски срез, у борби против жандарма.

⁶ Станимир Трајковић

⁷ Милоје Јовановић-Ресавац, погинуо 1943 год. код Раброва, Рамски срез.

⁸ Припадници националне службе

поделили на два дела, ми смо ту поделу извршили да би обухватили шири терен и да би се лакше исхрањивали. Тих дана када смо ми нашу групу формирали у две, недићевци су вршили офанзиву. Уствари они су отпочели од Свилајнца детаљни прстрес. Све наше фамилије хапшene су и саслушаване, и сви наши симпатизери хапшени су, неки од њих пуштени су а неки јутранji на принудни рад или у лагер. Кушиљево—Породин, Жабари, Четереже, Сибница, Полатна, Миријево.⁹ На терену наведених села они су извршили детаљни прстрес, прстрес су извели са стрељачким стројем у ширини од неколико километара, и напред су ишли сељаци са мотикама, вилама и секирома. Између сељака на сваких сто метара био је по један војник. Стрељачки строј војнички ишао је на отстојању 1 км. Десило нам се неколико случајева дезертерства. Дезертирала су два нова. Случај са групом која је била под руководством Сувога¹⁰ и Косте.¹¹ 22.III.43. г. наша група приметила је једну горњачку тројку и хтели су, имали су намеру, да примећену тројку заробе, међутим у гоњењу поменуте тројке наша патрола пошто је приметила да у једној колиби било је њих више, односно, када су Горњачани који су били ту у једној колиби почели да беже љотићевци који су били у Врбница чули су пуцање наше патроле они су одмах изашли на терен. Јотићевци када су пошли на терен пашли су ца Горњачане и отворили ватру на њих. Наша група решила, пошто је чула ватру имала намеру да изврши покрет. При том покрету троје су отишли у правцу непријатеља и један се предао на терену, један је ухваћен исто на терену, док један је отишао у Пожаревац и предао се. Укупно четворо су дезертирали. Сви дезертери учинили су страшну издају, одали су све људе код којих смо одлазили, ухапшен је велики број људи, пронађене су многе ствари као и огромна количина масти, жита, ћебади и једла.

Још су ухваћена два партизана од којих један је био на лечењу, а један изгубио везу, односно када је са једном патролом био у селу он је остао код куће те је ухваћен. Руководство при томе покрету, односно, није се довољно снашло. Десило се да је група отишла у три правца, у том

⁹ У оригиналу су речи Жабари, Четереже и Сибница написани преко других речи које се не могу прочитати.

¹⁰ Сима Симић

¹¹ Павле Андрејевић, погинуо на Космају 1944 године, у борби против четника Д. Михаиловића.

случају претила опасност групи да буде уништена с обзиром да се у њој налази неколико нових партизана. Из друге групе дезертирао је један без оружја. Приликом овог случаја ми смо изгубили 5 пушака и око 250 метака као и друге ситне ствари. Овим случајем, дезертирањем и про-казивањем, народ се је доста заплашио.

Другарски поздрав
Миланче

БР. 49

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА СРБИЈУ ОД 6 МАЈА 1943 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕ-
САРУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВИ ПО СРБИЈЕ О ФОРМИ-
РАЊУ УДАРНИХ БАТАЉОНА И БРИГАДЕ У
ШУМАДИЈИ¹

6 V 1943

Вуку²

Драги друже,

Примили смо твоја писма од 25 и 26 IV 1943 г.
Писали смо ти прошлог пута о стварању Косм[ајског] Ђурђеда. То, што смо ти писали, ми смо сада развили у одређен став по питању подизања партизанских јединица на виши ступањ. Ради се о стварању Нар. осл. војске, батаљона и бригада. Ми смо заједно са тобом и Т³ дошли до таквих закључака још зимус. Сматрамо да је баш сада моменат да се то оствари, у овом случају у Шумадији.

Узети курс на стварање батаљона и бригаде у Шумадији означава преокрет у нашем раду, што захтева ревизију и усклађивање томе циљу свих политичких, војних и организационих питања нашега рада. Тако, сада морамо разликовати одреде и покретну војску (батаљони, бригада). Стварање покретне војске значи излажење из усих оквира досадашњег војног рада окружних парт. организација, а излажење из тих оквира значи, *политички* — нов полет Нар. осл. покрета, *војнички* — ослањати се на силу, а не на скривање, разбијати непријатеља, а не избегавати борбу, *мобилизационо* — омогућити широки прилив народа у борбу,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 248.

² Мома Марковић

³ Светозар Вукмановић-Темпо

организационо, партизски и војнички — ослободити окружне комитетс руковођења партијом у војци и штабовима војних јединица, пренети ту улогу директно на ПК и Гл. штаб (али не ослободити их и бриге око снабдевања и, у прво време, обавештајне службе), а ОК-има оставити пол. руководство њиховом територијом и политичку помоћ одредима са њихове територије.

Који су разлози за стварање бригаде у Шумадији? У првом реду борбни полет народа и видни *прилив* у одреде. Друго, немогућност да одреди, тј. партизанске јединице, *везане* за један терен развијају тај полет и омогуће прилив нових маса, јер им та везаност не дозвољава да имају дуги акциони радијус, јер им не омогућава изабирање повољнијих терена, јер их гони на дефанзиву, јер штабови одреда не могу имати ту прегледност ситуације на осталим теренима и могућност брзих одлука, као што то све имају бригада и батаљони. Треће, снаге непријатеља разбацане по читавој Србији, њихова релативна малобројност и низак морал омогућују да са нашим већим сконцентрисаним снагама очистимо извесне терене, неопходне за даљи полет Народно-ослободилачке борбе, у првом реду — освајање масива Западне Србије. Разуме се да овоме иде у прилог низ других повољних момената.

Противразлози би говорили о томе да ће бити тешкоћа и крвавих искустава, да ће бити љутих бојева и све друго везано са почетком нечег новог, али јуни никако не би говорили да не треба стварати сада бригаду. А и само стварање бригаде је сазрело, има много услова, много искуства из 1941. г., 1942. г. и ове 1943. г., зато и није нешто „ново“. Колики ће успех бити појава бригаде, не треба да наглашавамо.

Стварање *бригаде* не значи ликвидирање *одреда*, то је јасно! Одреди се морају стварати, а створени остати на својим теренима.

Прсма томе твој и Слободанов⁴ предлог о стварању Ко-смајског одреда ми овако постављамо —

Створити Косм.[ајски] одред, али не од четири чете већ од 1 чете (20—30 људи, па макар и од 10 људи!). Улога је одреда огромна била, јесте и биће. Тај одред треба да дејствује на територији ОП-а Мл. у формацији која је погодна за тај терен. *Остале три чете, као и све друге мобилисане борце уврстити у један батаљон*, рецимо I батаљон.

⁴ Радивоје Јовановић-Брадоња

који улази у састав *бригаде*, рецимо *Шумадиске* и који се неће кретати само по терену ОП-а Мл. већ по *свим* теренима Србије (и изван, ако треба).

А како *створити* Бригаду (назив „ударна“ треба да одобри Врх. штаб). Од садашњег I шум. одреда одвојити 20—30 људи као *Шумад. одред, а све остало — у батаљон, рецимо II батаљон*. Та два батаљона, I и II довољни су за почетак Шумадиске бригаде! Ако Космајци скупе 100, а Шумадинци 100 бораца, добрих, одабраних, ршених на све напоре и жртве, можемо бити и сувише задовољни постигнутим успехом. Сети се да је VI бригада⁵ имала зимус 250—300 људи, а колики јој је значај придавао Врх. штаб! Стварање бригаде је *прекретница* па боље, неоцењиво крупан успех! Изажимо једном из ускости, која нас дави! Разбирајте ускогрудост руководилаца са терена! Приступите одмах стварању од Космајца *I батаљона* и Космајског одреда, а затим пребаците *I батаљон* на шумадиски терен, створите тамо *II батаљон* и Шумадиски одред, а затим скупите оба батаљона и формирајте *Бригаду!*

Наравно да формирање батаљона и бригаде мора бити спровођено уз *интензивни политички рад* са партизанима указујући им на значај и циљеве бригаде, истичући као питање части ступање у бригаду. Исто тако часно такмичење мора да се спроведе и у позадини за стварање батаљона и бригаде од најбољих људи. Само формирање бригаде треба свечано спровести, као народну свечаност, негде на планинама у Шумадији или Западној Србији.

Потпуно се слажемо с тобом да су војне јединице централно питање коме све снаге морају бити усмерене. Питање кадрова за бригаду и одреде морамо брзо и солидно решити. Не устежемо се да *најбоље партизске руководиоце* пошаљемо у војне јединице на политички и војни рад!

Да почнемо са бригадом.

... Решили смо да Слободан буде командант бригаде, уз досадашњу дужност, а ти, иој. комесар уз све досадашње дужности! За Слободана смо чврсто убеђени да је то најисправније. За тебе нас брине само твоја физичка слабост, више него твоје можда делимично одвајање од досадашњих послова!

⁵ Шеста источнобосанска НО бригада

Штаб, који предлажеш за Шумад. одред, сматрамо да треба да буде штаб II батаљона (Јсленић,⁶ Милан⁷), а некога из садашњег штаба Шумад. одреда оставити у штабу Ј. Шумад. одреда. Штаб, који предлажеш за Косм. одред, сматрамо да треба да буде евентуално штаб I батаљона. Слајкемо се потпуно да Кика⁸ буде у штабу батаљона, без јубзира на то што ће батаљон отићи са терена ОП-а Мл., јер је Јуре⁹ оздравио. ... Тешко би нам било да Павле,¹⁰ Јуре или Дражка¹¹ оду на војну дужност, али нисмо далеко ни од такве одлуке! Зато, добро, добро промислите за сваког кога постављате на положај команданта, командира, водника и десстара! Повуците теренце у одред! Партишка орг.[анизација] је база, мотор, али сада морамо јачати војне јединице што ће са своје стране олакшати рад партиских организација.

Шаљемо ти два упутства о раду Партије у Нар. осл. војсци. Једно се заборавило, друго ниси имао прилике да простудираш.

Однос између војних јединица и ОК-а је јасан — ОК руководи штабом и партиском организацијом одреда са његовог терена, ОК нема никакве руководеће улоге у бригади или батаљонима када се налазе и на његовој територији. Бригада и батаљони, парт. орг. у њима су под директним руководством ПК-а, односно претставника ПК-а као што су штабови бригаде и батаљона (посредно и одреда) под руководством Главног штаба. Парти. орг. у бригади је независна јединица ОК-а, као засебна партиска организација. А како се организује рад у батаљонима и четама, види у горе поменутим упутствима.

Који су први, непосредни задаци бригаде? Ми мислимо да је непосредни војни задатак бригаде — чишћење од непријатеља планинских масива Западне Србије, а политички разобличавање у првом реду, а онда ликвидирање четничких банди које тероришу и кољу народ, привлачење поштених

⁶ Милутин Јеленић из с. Тргаве, Опленачки срез, погинуо као рањеник од жандарма 15 маја 1943 год. у Каменару испод планине Еенчац. Неколико преосталих рањеника успели су да добу у село Јарменовци где су пронађени и побијени. Верује се да је неко од њих открио везу која је ишла преко Тихомира Комненовића из с. Војноваца.

⁷ Мирослав Јовановић-Трулеж, народни херој, погинуо у Пријепољу 4 децембра 1943 год. у борби против Немаца.

⁸ Божидарка Дамјановић

⁹ Јуре Сарић

¹⁰ Душан Петровић-Шане

¹¹ Дражка Марковић

четника и заведених присталица Драже Михаиловића на страну Нар. јсл. борбе.

Акциони радијус бригаде мора бити необично велик, по читавој Западној Србији, у првом реду, а онда по Шумадији. Не сме се дозволити да непријатељ навуче бригаду на терен где би је уништио. Треба се трудити да се бригада не раздваја на мање делове који би *независно* деловали, не сме се претворити у одред али, ако је неопходно — онда и то. Ми смо ти писали да би ми људе слали чак и у Босну, ако их ми овде не можемо одржати, но ниси одговорио и не видимо да си добио то писмо. Од такве цужне мере не треба се јоцирати ни сада, сети се писма друга Тита! Наравно, штаб је одговоран за сваку одлуку, али када треба, онда примити и такву одлуку на себе!

Ми претпостављамо да ће бити великих тешкоћа за бригаду, а нарочито за извршење непосредног задатка. Ми зnamо колико су крви пролили окупатори и издајници да нас ликвидирају у Западној Србији. Све ће им бити узалуд, ако нам успе да се опст тамо учврстимо. То би било скоро равно устанку. А онда нас више не би отуд макли. Зато је огромна одговорност за руководиоце у бригади да је очувају, ојачају и повећају. Велика храброст, одважност, будност и умешност се траже од свих руководилаца бригаде.

Искуства из 1941 г. ће помоћи да решите све проблеме у вези са бригадом, као што је -- исхрана, санитет, обавештајна служба итд. Важно је читање организовања одлива људи из одреда у бригаду. Поставите и то. Према потребама бригаде саобразите и формацију и делатност ѡдрела. То би све било у вези са војним радом.

За партиски рад мислимо да се мора приступити у свим ОК-има стварању кратких 10—15-дневних курсева, јер није довољно само подизати кадрове па одговорније положаје већ их треба и учити. Ми спремамо план тих курсева које смо мислили ми лично (Ги,¹² Јова,¹³ ја,¹⁴ Бранко¹⁵) да држимо по окрузима, али ипак мораће да предузму то поједини чланови ОК-а. На курсеве узимати среске и месне партиске и скојевске руководиоце. Историју имамо. Сада ћемо умножити и Оспове лењинизма, реферат о Партији имамо, израдићемо и неки реферат о конспирацији, будности и држању, тако да ће бити материјала и једнообразности у томе.

¹² Мома Марковић

¹³ Василије Буха

¹⁴ Благоје Нешковић

¹⁵ Драги Стаменковић

Ми смо у вези са Пером Ст.[амболићем] Треба да изврши контролу тамошње парт. орг. и да дође. Можете се надати Јови и Бранку око 20 ов. мес., а убрзо затим и Михаилу.¹⁶ Мислимо да би требало организовати, када сви дођемо тамо, једно саветовање руководилаца ОК-а П.[ожаревац], Кр.[агујевац], Мл.[аденовац], Ваљ[ево] и Чач[ак] — Партије и Скоја, као и војно засебно. Затим би Михаило и Бр.[анко] ишли на југ и тамо исто остварили. То су наши планови.

Друга Црног¹⁷ — скојевца треба узети у ОП Мл. и за секретара ОК Скоја Мл.[аденовац] ће да буде уз Јурета. Он је са Попићем.¹⁸ Зрео је и много ће им користити у преношењу београдског искуства у будности и масовном раду. Ми имамо везе са Попићем. Шта мислиш да се ОП Мл. повиси на ОК?

Мисли јо томе како да се пребаце Јова и Бранко до тебе.

Са Пож. немамо везе. Појушај тамо, јер ми немамо могућности, предложки нешто.

Од других ОК-а немамо ништа. Отишао је курир до Милисава.¹⁹

Поставља се проблем да Зем.[чи] предамо Срему.²⁰ Видјемо са Пером,²¹ али нам изгледа умесно, у интересу је парт. јрг. и Нар. осл. борбе тамо и у Срему. Одржавали би техничке везе са њима. Поново ти скрећемо пажњу да у главњачи премлађују сељаке из Космаја и Шумадије да праве провале и од њих шпијуне. Будност према ухапшенима и пуштенима мора се повећати у селима.

Другарски поздрав
ПК²²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

¹⁶ Благоје Нешковић

¹⁷ Бора Дреновац

¹⁸ Милован Љубинковић-Попић, погинуо као спрекретар СК Поморавског среза од четничке засаде у с. Борку, у лето 1943 године.

¹⁹ Недељко Каракић

²⁰ Земунски срез са градом Земуном био је партијски везан за ПК КПЈ за Србију све до јесени 1943 године.

²¹ Петар Стамбалић

²² Покрајински комитет Комунистичке партије Југославије за Србију

БР. 50

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 7 МАЈА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ ПОВЕРЕНИШТВУ КПЈ
ЗА МЛАДЕНОВАЦ О СТВАРАЊУ БАТАЉОНА И ОДРЕ-
ДА НА КОСМАЈУ¹

7 V 1943
ОП МЛ.

Драги другови,

Добили смо ваш извештај од 25 IV 1943.

1) Шаљемо вам упутства за рад партије у војсци. Ова упутства морате добро ви прорадити, а затим да их не дадјете у руке поједињих чланова партије већ да их ви са среским руководиоцима прорађујете, а они са члановима партије. Нарочито их треба прорадити и спровести у ѡодреду.

Војно питање у односу на ваш терен овако се мора поставити и спровести. Створити одред, али мањи (20—30 људи) који ће бити на вашим теренима и руковођен од вас. Али то није све. Тежиште је у стварању батаљона од људи са вашег терена одвојено од одреда. Тај батаљон не би остајао на вашем терену већ би са другим батаљонима дејствовао на свим теренима Србије. На овај начин би се омогућила широка мобилизација народа у партизанске јединице, јер људи не би били везани за ѡодред који је пак везан за једну територију, јер ѡодред не може да обезбеди очување већег броја људи од удара које нам може наносити непријатељ са својим садашњим снагама.

Значи, стварати и ѡодред и батаљон.

О свему томе ће вам дати детаљне инструкције друг Вук.²

Наглашавамо да морате дати најбоље руководиоце и теренце за политичко и војно руководство у ѡодреду, а нарочито батаљону. Не сме се слабити рад парт. орг., зато на место руководиоца, које шаљите у ѡодред и батаљон, подижите нове проверене. Али те нове руководиоце морате и учити, а то ћете постићи преко кратких курсева у чemu ћемо вам и ми помоћи. Ми мислимо да би и друга Тошу³ требало послати у батаљон.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2574.

² Мома Марковић

³ Димитрије Вељковић

2) Друга Џрног⁴ (омладинца), који је са Попићем,⁵ уведите у ОП.⁶ Он треба да буде секретар ОК-а Скоја. Једно време треба да је стално уз друга Јурета⁷ да би се ћаучио раду на селу. Друг Џрни ће вам много користити, јер има искуства у организованом масовном раду и будности.

3) Јесте ли добили писма која смо вам слали преко друга Попића?

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ПК⁸

БР. 51

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЛЕСКОВАЦ ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА
СРБИЈУ ОД 9 МАЈА 1943 ГОД. О БОРБАМА СА
БУГАРИМА¹

9-V-1943

ПК-у КПЈ ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

Кит II ЈМ НОПО Ратко Павловић „Шијанац” погинуо је код Стрезимироваца. У том боју рањена су два к-дира, нестало је до 20-так бораца. Нешто се одвојило и загубило, а постоји опасност да су неки и заробљени. Одред је избегао веће губитке, пребацио се на бабички терен. ОК² је одлучио да им пошаље (за извесно време) заменика к-нта нашег одреда,³ који ће имати за задатак да окуни, учврсти и морално ојача одред, да у заједници са ОК Вр[ање] и Штабом II ЈМ одреда подигне војнички к-дире и зам. к-нта II ЈМ одреда, да избегне уништење и распад одреда од потера Бугара, маневришући по терену. ОК је

⁴ Бора Дреновац

⁵ Милован Љубинковић-Попић

⁶ Окружно поверилиштво КПЈ за Младеновац

⁷ Јуре Сарић

⁸ Покрајински комитет КПЈ за Србију

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2707.

² Окружни комитет ПКЈ за Лесковац

³ Милош Манојловић

уверен да ће наш друг одговорити тим задацима иако је тек прездравио запаљење плућа.

К-нт нашег одреда⁴ је сада болестан, има процес на плућима.

На тај начин, наш одред има само једног члана ОК-а, Р.[исту] Антуновића, кога тражи ОК Вр.[ање] Будући да он врло добро познаје јувај терен (родом из Јабланице), да врањски терен не познаје уопште, да је зам. политкома II бат. такође оболио од запаљења плућа; да привремено немамо штаб одреда, то је његов останак при ОК Л.[есковац] неопходан.

На Кук.[авици] (I бат.) била је акција „чишћења“ терена, трајала је 5 дана и престала без резултата. Учествовало је до 800 недићеваца. Једна чета I бат. упућена је преко садаље границе ради акција, како би привукла пажњу Бугара који гоне Вр.[ањски] одред.

На Јастребцу (III бат.) одвијала се 4 дана потера Бугара у јачини до једне дивизије и недићеваца. Недићевци су претрпели од једне наше мање јединице (18 бораца) знатне губитке (преко 20 мртвих и више десетина рањених), док наши борци чису имали никаквих губитака. Од буг. потера настрадао је само један партизан приликом повлачења. Код Бугара било је више рањених, те су се повукли. Дознајемо да је за ову потеру повучена војска из Крушевца, Краљева, Ниша, Прокупља и др. гарнизона, а 800 недићеваца је дошло са „чишћења“ Кукавице. О развоју ове потере јавићемо. У Јабл.[аници] (II бат.) није било потера. Бугари су блокирали неколико села у низини и чистили терен јоко пруге. Разлог томе је: дизање пруге у ваздух од стране партизана, чишћење шпијуна, паљење архива, све у селима равнице.

На Озрен још пије отишла наша чета,⁵ због потера на Јастр.[епцу]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

С другарским поздравом
ОК Л.⁶

⁴ Димитрије Писковић-Трнавац

⁵ По наређењу Главног штаба НОВ и ПО Србије крајем маја пребачена је у Тимок једна чета из састава Јастребачког НОП батаљона са задатком да помогне тамошњим нашим јединицама у извођењу акција.

⁶ Окружни комитет КПЈ за Лесковац

БР. 52

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10
МАЈА 1943 ГОД. КОМАНДИ ДРУГЕ КОСМАЈСКЕ ЧЕТЕ
ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ДИВЕРЗАНТСКИХ АКЦИЈА НА
КОМУНИКАЦИЈЕ¹**

**КОМАНДИРУ² И ПОЛИТКОМЕСАРУ³
2. КОСМАЈСКЕ ЧЕТЕ⁴**

Ваша два писма послата по четном куриру нисмо примили, јер их он није оставио на везу као што је било наређено, већ их је он предао лично штапском куриру. Убудуће нека се извршава као што је наређено.

Командиру и политкомесару 2 косм. чете

Naređuje se

1. Да са четом, а у току ове недеље, изврши акције на прузи: уништење скретница, станичних постројења, саме зграде, спаљивање вагона који су паркирани у станици, као и свег осталог саобраћајног материјала који служи непријатељу. Запленити све што нама може да послужи а припада непријатељу. Не ограничити се само на делимичне акције (напр. разорити скретнице или демолирати телег. и телеф. постројења) већ задатак извршити у целини. — Командир и политкомесар оценије на основу обавештења на којој прузи, на којој станици и у које ће време извршити акцију.

2. Да се у току ове недеље нападне воз са непријатељским трупама у циљу уништавања његове живе снаге. Сами утврдите на јоснову обавештења време и место. — Ова акција је значајнија од оне под бр. 1.

3. Нападати свуда и увек непријатеља у покрету и у том циљу постављати му друмске заседе.

4. Сместа упутити партизане који нису у саставу ваше чете, а који су вам приодати б. ов. м. — Са њима нека неизоставно пође и друг Ранко.⁵

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3775.

² Милан Живковић

³ Лазар Јубоја

⁴ Шестог маја 1943 год. у шуми Маковици код Ковачевца, Космајски срез, формиран је Космајски НОП одред од преосталих бораца Космајског одреда који је био разбијен фебруара 1942 год. код с. Венчана, затим од Космајске чете из састава Шумадиског одреда и новодошлих бораца са терена.

⁵ Јанко Врабић-Ранко, санитетски референт чете, погинуо у борби са Немцима 4 децембра 1943 год. у Пријепољу.

5. Поред овога изричito наређеног вршити и остale акције за које сами оцените да их треба извести, а увек у циљу да се испријатељу нанесу што већи губица.

Уколико не би по истеку ове недеље добили наређења наставити у истом смислу.

Послати неизоставно курира на везу у ноћ између среде и четвртка.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, (М.П.)
Ђорђе Јовановић

Заменик команданта,
Влајић Милосав

БР. 53

ПИСМО ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15. МАЈА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ О ПРЕБАЦИВАЊУ РУДНИЧКЕ ЧЕТЕ У ГРУЖАНСКИ СРЕЗ¹

Ш. І. Ш. Н.О.П. ОДРЕДА

М. В.

15.V.1943

Положај

ИЗВЕШТАЈ

Драги другови,

У вези приложених цедуље друга Уче² шаљем Вам следећи извештај:

1) Рудничка чета са другом Учом отишla је са оне стране Рудника пошто се овде нагомилала велика реакција, па је пребацивање чета у другом правцу било дosta тешко.

Чета је упућена у другом правцу ради тога да се снаге реакције што више развуку по терену да би на тај начин постале мање ефикасне. Чета остаје на овом задатку б дана. Друг Уча отишао је са четом зато што је стање у чети такво да је његово присуство потребно.

2) Формирање тројки из ове чете по мишљењу друга У.[че] је дosta тешко, уколико ове тројке треба да буду ударне, онда би могли задовољити само другови из руководства чете, зато он ово читање одлаже до састанка чета.

3) Што се тиче саме реакције према подацима које смо добили на територији овога среза има их око 600 — без

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3811.

² Слободан Крстић

снага у Аранђеловцу. Ове су снаге под командом п.пуковника Станковића. Према изјави једног заробљеног жандарма треба да остану на терену до 21.V.43, данас су вршили претрес села и митралјирали забране. Изгледа да немају куражи да залазе у веће шуме, наоружане просечно. Пребацију се камionима дosta обазриво, успут пуцају и на сељаке. Што се тиче репресалија оне се састоје из хапшења наших људи и паљења кућа.

У Босути је обешен воденичар чича Микајло. Видина кућа је зашаљена (ово ће Вам детаљно објаснити курир).

У Јарменовцима је запаљсна кућа друга Уче. Сељаци су дosta заплашени — али непријатељске репресалије још више потенцирају мржњу према њима.

4) Рудничка чета је углавном добро обучена, за који дан биће решено и питање обуће.

Уколико имате могућности проверите шта је са обућом у Бањи и то преко друга Рашка.³ Обућа из Бање треба углавном да се да Ваљевцима,⁴ уколико се и ви са тим слажете.

5) Јавите колико обуће и веша треба за другове са терена да би се знали равнати.

6) Од неколицине сељака сазнали смо да су дражиновци добили наређење да нас не нападају — имате ли по овом што конкретније?

7) Једна група рањеника коју је водио друг Стева⁵ (Француз) изгледа да је настрадала.

8) Ако има каквих вести пошаљите их.

Извештај ће курир допунити усмено.

Другарски поздрав

С. Ф. С. Н.!

Стојан⁶

Наставак

16.V.43

1) Данас после подне жандарми су напустили ова села и отишли према Тополи. Јучер су на Орловцу убили 2 и 2 ухватили живе партизана из групе рањеника, то су они рањеници које је водио Стева (Француз) и који су изгледа сви настрадали.

³ Рашико Јоковић, из с. Бање код Аранђеловца, погинуо почетком априла 1943 год. као пушкомитраљезац у борби са четницима ДМ и СДС у с. Лисовићу, Космајски срез.

⁴ Борцима Ваљевског НОП одреда

⁵ Стеван Симоновић-Француз

⁶ Милан Дракулић

Двојица рањеника што су ухваћени живи према опису сељака су Каменко⁷ и Чича,⁸ они су јуче одмах стрељани у Јарменовцима а пре тога страшно мучени. Они су открили пункт у Вojковцима чичу Тихомира,⁹ који је такође стрељан. Данас су у селу Ман.Сојловцима саслушавани неки сељаци и одмах пуштени.

2) Рудничка чата напала је на Руднику групу жандарма и четника и растерала их — детаљних података немамо.

3) Број жандарма који је био у Гуришевцима износио је око 120.

Друг. поз.

С. Ф. С. Н.!

Стојан

БР. 54

**ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 15. МАЈА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ ПОВЕРЕНИШТВУ
КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О СЛАБОСТИМА И ГРЕШКАМА
ПАРТИСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА ТЕРЕНУ И У ОДРЕДУ¹**

15 V 1943

ОП. МЛ.

Драги другови,

Примили смо ваше писмо од 1 маја 1943.

Из вашег извештаја видимо да ви потцењујете опасност од дражиноваца на вашем терену. Ако су они заиста тако слаби као што ви процењујете, зашто онда не ликвидирате банде Лазовића и Ракића које су спале на десетак разбојника? Зашто им дозвољавате ма и најмању активност и растурање провокаторских легата? Зашто их не уништите у корену? Ми не видимо шта сте ви све учинили да их заиста политички и војнички не само потисните већ и уништите. Решењу тога питања треба прићи хитно и озбиљно, јер зачемаривање значи компликовање ваше ситуације. У случају придолaska нових дражиноваца са околних терена на ваш терен они би се учврстили и ојачали осталу реакцију.

⁷ Редакција није могла установити на кога се односи.

⁸ Милутин Јеленић

⁹ Тихомир Комиџановић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2575.

У вези са крстарењем мањих непријатељских снага по селима — као потерна одељења — добро је правити им заседе, али не само заседе од бораца из одреда, већ се зато мора унапред припремити и мобилисати читав партијски актив на позадинском раду и чим чују да се непријатељ приближује неком селу, одмах му направити заседу од активиста из позадине, а о непријатељским снагама и његовом кретању одмах обавестити првенствено активисте из околних села да и они исто предузму. Разумљиво је да ће и одред одмах обавестити, ако се налази одмах у близини. Тиме ће се непријатељ не само збунити, мислећи да свуда где паниче има много партизана, већ ће му се поред нанетих губитака онемогућити да штета како хоће и куда хоће.

Узрок дезертирању неких партизана морате тражити првенствено у недовољном политичком раду са њима пре негошто су ступили у одред. Исто тако при примању људи у одред, морате им предочити све и нагласити им да се неће трпети дезертерство.

Добро је што сте почели одржавати конференције и зборове са народом — продужите тако. Али исто тако неопходно је појачати политичко-васпитни рад и подизање самих чланова партије и ближих активиста.

Ми добијамо утисак да чак иски руководећи активисти не проучавају довољно чак ни најосновније директиве и материјале. Јер како би се друкчије могло схватити случај да се рањеним у борби фашистима поклања живот само зато што су изјавили (слагали) да су их на силу у борбу повели. А ти наши добродушни другови, који су им поверили, као да нису стотину пута чули и читали да треба уништавати фашисте на сваком кораку. Зар се у томе конкретном случају не види да је то несхваташе, неусвајање и искривљавање партијске линије, и та по најосновнијем питању у садашњој борби које мора да је разумљиво сваком поштеном човеку. Ето, другови, томе проблему морате поклонити много више пажње и контролисати активисте како спроводе партијску директиву.

Пошаљте нам детаљан извештај о стању парт. орг., не само бројно стање и секторе рада већ и социјални састав кадрова, чланова и кандидата. Поред тога посебно нам доставите тачна, права имена (шифровано) чланова ОК и среских руководстава партије и Скоја и њихове карактеристике.

Морамо да вам скренемо пажњу да питању канала не посвећујете довољну бригу и озбиљност. Раније је канал био деконспирисан. Људи који су служили као пунктови и водичи нису били сасвим изоловани и писте их довољно

контролисали, већ сте им на тај начин омогућили да они без вашег знања држе дивље везе и прихваћају људе за одред о којима ми ништа не знајмо. Тако је и непријатељу омогућено не само да сазна за канал већ и да продре до њега. Та немарност је за највећу осуду. Ми се ослањамо на вас и зато са правом можемо тражити да тај проблем нај-озбиљније схватите и приступите успешно његовом решењу. Будност, конспирација, сигурност, изолованост људи који раде на каналу, морају бити ван сваке сумње. Очекујемо да у договору са ОК Краг.[ујевац] што пре осигурате нови и много бољи канал, како би могли слати људе за одред.

Такође морате што пре пронаћи курира прско кога ћете имати с нама директну везу.

Шаљемо вам упутства о писању извештаја и остали материјал.

О „Шпанцу”² питајте друга Вука.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ПК⁴

БР. 55

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЛЕСКОВАЦ ОД 20 МАЈА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ОФАНЗИВИ БУГАРА,
ЧЕТНИКА И НЕДИЋЕВАЦ У ТОПЛИЦИ И ЈАБЛАНИЦИ¹**

20-V-1943

ПК-у КПЈ ЗА СРБИЈУ,

Драги другови,

На нашем терену, задњих дана, одиграли су се следећи догађаји:

а) „Сукоб” Дражиних четника са К. Пећанцем. Негде на Копаонику Дражина банда изненада је напала штаб К. Пећанца. „Заробљен” је Костић син, К. Пећ. [анац] је прво изјавио да су га напали Дражини четници, али се потом „исправио” и рекао да су то били партизани који су га напали. Циљ ове игре је у томе да Дража „потпуно компро-

² Ратко Прегел-Тојо, шпански добровољац (инженер), погинуо у борби са Немцима 4 децембра 1943 год. у Пријепољу.

³ Мома Марковић

⁴ Покрајински комитет КПЈ за Србију

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2708.

митованог Косту хоће да „уништи”, да тим путем у Косту разочаране четнике привуче у своје редове.

б) Мобилизација ранијих четника из одреда Кимића, Милорада Перовића и Саве Миловановића од стране данас јединог четничког (Дражиног) руководиоца С. Миловановића. Та се мобилизација врши из четничког краја Јабланице: Тулара, Реткоцера (према Подујеву и Приштини) али одзив је веома слаб. Тако, у жељи да организују јунадину у Реткоцеру, сазвали су збор. На тај збор није дошао син једног виђеног сељака. Неколико четника је упућено његовој кући да га ухвате и доведу на збор. Овај, видевши их, побеже пут оближње шуме, четници за њим припуштају. Нато се јунадинац поврати у кућу, зграби своју пушку и више пута се препуштају. Сељаци села се узбуње и читав збор се растури. Четници С. Мил. [овановића] отишли су овај пут без успеха.

в) У сарадњи са окр. начел. шуков. Ђурићем ова банда С. Мил. [овановића] у јачини од 46 бораца (са официрима — 3 машингвера, 7 пушкомитралјеза) пошла је пут равнице — у Пусту Реку. Они су у неким селима позивали неке наше активисте на разговор, говорећи да их зове овај или онај руководилац. Тако је С. Мил. [овановић] звао неке активисте, или у име Б. Крстића, чл. ОК-а, овде врло познатог активисте, или у име секр. ОК-а² (партиско име — провалено или преко одреда или преко Петровца где има Дражиних агената). У неким селима су се издавали за партизане са Кук. [авицес] или Јастр. [сница] и на тај начин обманули групу сељака у селу Бојнику која се враћала са конференције. Повели су је — 7-оро њих. Из два друга села повели су још 3 активиста, једног члана наше Партије а двојицу чланова НОО-а. Двојицу су стрељали, четворицу заклали, једног (члана КПЈ) повели у непознатом правцу, док су им тројица побегла у сироводу.

Глас о појави Дражине банде проносе се као муња. Јављено је II батаљону, те се он одмах упутио у потеру за бандом, док је СК Јабл. [анице] организовао заседе са око 40 бораца и 2 пушкомитралјеза, како би их дочекали и уништили. Али наша обавештајна служба је потпуно затајила. Ми их нисмо пронашли. Читав арсенал најконградикторнијих, често пута врло паничних и пстоколонашких вести, то је била најозбиљнија смесница нашем батаљону и месним борцима. СК Т. [оплице] је такође био мобилисан борце (до 25) са оружјем да их дочека на Пасјачи. Но ни тамо није дошло до контакта са непријатељем.

² Секретар Окружног комитета КПЈ за Лесковац Видоје Смиљевски

г) Потера „јуришног“ батаљона недићеваца на I бат. на Кук.[авици] није успела. О томе смо вам јавили. Тада батаљон је пребачен изненада и брзо на наш III бат. на Мали Јастребац. Једна чета овог батаљона била је до ногу потучена. Заробљено је 16 недићеваца једним вештим обухватом. При спровођењу ових заробљеника напала је друга чета недићеваца. Заробљени недићевци су покушали бег, али су нашим митраљезом покошени. У даљој борби убијено је још 4–6 војника, међу њима 1 официр, рањено више десетина војника. Остатак је побегао у потпуном расулу. Рачуна се да је избачено из строја преко 60 недићеваца. Многи се нису јавили до данас својој команди. Запленјено 16 пушака, 1 холандски митраљез и нешто муниције. Наши борци нису имали губитака. Сутрадан Бугари у јачини до 1 дивизије (из Краљева, Крушевца, Туприје, Ниша, Прокупља, Житног Потока, Куршумлије, Леск. и Лебана) пошли су на Јастребац. Уснути срели су два прездравела борца³ који су се пели на планину да би ушли у састав чете и убили их. Једну јединицу Бугара дочекали су наши борци, убили 1 а ранили више њих. Бугари су разбијени и побегли. Чета се извукла. Друга чета је такође дошла у сукоб са Бугарима. Истрошивши муницију у дводневној борби, наши борци су ипак извршили храбар јуриш бомбама и ножем. Ту су јуришали и пушкомитраљесци са празним оквирима. Тако је погинуо један наш борац⁴ — кандидат Партије. Бугари су узмакли и побегли. Овде су се харојски понели наши чланови Партије. Они су са песном и бомбом јуришали у Бугаре и разбили их. Они су показали пример јунаштва осталим партизанима. ОК КПЈ [за Лесковац] се поноси њима и њихов пример биће похваљен у свим јединицама нашег ѡдреда.

Обе чете су вештим маневром избегле заокружење. После 3 дана потера Бугари су се повукли у своје гарнизоне без икаквог успеха.

Један буг. официр је изјавио у Прокупљу: „Они су нападали као звериње“.

Недићевци: „Они су као птице долетели са разних страна а ми нисмо знали ко нас бије“.

Народ велича наше јуначке партизане.

Окр. начелник Ђурић са око још 60 војних (окупаторских) и цивилних лица под заштитом од око 5.000 буг.

³ Миродраг Лазић, курир Јастребачког НОР батаљона и Иван Словенац, чије право име и презиме редакција није могла да сазна.

⁴ Ранђел Стефановић, пушкомитраљезац Малојастребачке чете

[арских] војника пошли су на Радан (II бат.), посели су гребене у циљу да униште партизане и изврше реконструкцију борбе од 13 марта 1943 год. (о којој јавља „Глас“ — 3—4). У препуцавању наших патрола убијено је 2, а рањено 4 Бугарија. Погинуо је један наш друг, члан Партије. Батаљон је избегао заокружење, а потера се вратила.

У исто време, наш I бат. на садању граници ликвидирао је једну буг. патролу (2 војника), а једна наша заједница убила немачку тројку. Ради тога на Кук.[авија] је пошла војска, још непознате снаге. Лесковац и друмови ка њему су блокирани, престреси и хапшења у граду и на путевима.

Ови догађаји показују колико су окупатори осетљиви на сваку нашу појаву и акцију, показују да само великим снагама могу ићи на наше батаљоне, показују да нису у стању да једновремено покрију цео терен. Досадашњи успеси у маневрисању и избегавању обруча показују вештину наших к-дира и к-чата, али још више истичу потребу још веће опрезности, још већег напора на овладавању ове војне вештине. Део вашег писма од 20/4 — о потреби обазривости и вештине маневрисања прорадили смо, а пренећемо га преко свог члана у Штабу одреда и на наше војне руководиоце.

...
Наše јединице нису борбене јединице. Не воде акције. Оне још организују и извршавају акције на шпијунима, али оне пролазе крај читавог низа других објеката, акција. Задњих дана једна јединица је запалила архиву и запленила неке ствари, а сутрадан, дознавши да је бивши претседник јонитине имао сакривену маст (од реквизиције), поново је пошла и — запленила маст — 110 кг. Саобраћај (п. и телегр.), саботажа, није предмет акција наших јединица. Морамо учинити да се јединице упознају на свом сектору са свим оним објектима који могу бити предмет акција, да израђују план и изврше акцију.

Акције после борбе на Радану 13/3 1943:

Поред напред наведених акција I батаљона наводимо још и следеће: ликвидација 9 шпијуна, међу њима један дражиновац из Криве Главе наименован за к-нта батаљона Дражине војске. Једна наша патрола упућена на прругу пресрела је бугарску патролу. Рањен је 1 буг. војник, а дуж пруге од Грделице до Љеск.[овца] непријатељ је сву ноћ пуцао. Чете овог бат. су држале низ зборова и конфес-

ренција у сектору четника — према Оруглици: Барје, Ладиновац, Тумба, Мировце, Поповац, Игриште, Врановце, Црквица и у селима где није никад долазио партизан — близу пруге — Зольево и Тулово. Једна чета, упућена иза границе у истом циљу, морала се вратити пре времена због велике реакције Бугара с ону страну границе.

II бат. је ликвидирао 25 шпијуна, међу којима Милош Вучелић и син му, убице нашег борца на спавању. Убице су из Добре Воде. Претседници Оранске и Доњобријанске општине, З брата Радовића из Магаша код којих је нађена „Званична белешка” издата од Бугара да их нико не сме спречавати у вршењу овог (шијунског) посла. Једна група разрушила је пругу. Акција изведена у ноћи, воз је изостао. Прекид саобраћаја кратак.

Овај батаљон ишао је пут Куршумлије, у некада Костина села: Арбанашка, Власа, Широке Њиве, Јабучево, Крушевица и Пестини где је држао зборове и конференције.

III бат. ликвидирао је 13 шпијуна. Чете овог батаљона су пол. радиле у правцу Мораве и Копаоника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

С другарским поздравом
ОК

БР. 56

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ ЈУЖНОМОРAVСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД 20 МАЈА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ
И ПО СРБИЈЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА
ТЕРЕНУ И ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА ОДРЕДА У МАРТУ
И АПРИЛУ 1943 ГОДИНЕ¹

Ш Т А Б
II ЈУЖНОМОРAVСКОГ НАР-ОСЛ. ОДРЕДА
20 маја 1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

Положај

Достављамо Вам извештај стања нашег одреда за месеце март—април 1943 године.

I. Бројло стање окупатора: бугарске војске 3000 војника распоређених у два већа гарнизона (Врање, Пирот), дуж границе и железничке пруге, и у осам мањих посада од 20—200 војника; затим бугарска полиција од 750 полицајаца распоређених у 16 станица у броју од 12—120 људи. Дражиних четника има на бабичком терену а на Козјаку — групице које немају дубљег корена у народу. На терену Бабичка Гора — Заплање и Власотинце има 210 Недићевих жандара и 120 граничара. За време потера после наших извршених акција — окупатор поред ових стаљих спага довлачи појачања из Скопља и Софије.

Окупатор је добро организован, недовољно искусан у борби, располаже са радио-станицама, добро наоружан, добро снабдевен — слабог морала у борби.

Социјални састав — махом сиротиња.

На сваку нашу акцију врше потере и гоњења при нашем откривању. Бугарска полиција као пајвернији ослонац цара Бориса не ужива парочите симпатије бугарске војске.

Према народу врше зверства и терор — стрељања, пљење домаћина, силовања девојака и жена, масовно батинаше и пљачкање народа, а од партизанских породица узимају сву покретну имовину. На терену Власотинца, Бабичке Горе и Заплања и на Козјаку (на који још писмо проради) има организованих групација четника Драже Михаиловића, које не

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4509.

располажу искусним руководиоцима и добрим наоружањем а и слабог су морала — или те групе живе и раде у потпуној сагласности са Нелићевим апаратом, отуда је могућност њихове егзистенције.

II. Политичка свест народа — уопште узевши слаба; национална свест није увек на свима местима на довољној висини нарочито изнад Сурдулице према југословенско-бугарској граници. У Народно-ослободилачкој борби није учествовао до сада, осим малог броја из Црне Траве и бабичког терсна.

Економско стање народа — мањом сиромашни печалбари сем оних који живе у долини Мораве.

Редовно узимање рсквизиције и плачкање народа, нарочито при потерама за партизанима.

Народ пријатељски расположен према нама али јако заплашен терором окупатора и редовно нас јавља окупатору, нарочито тамо где политички нисмо продрли.

Народ мрзи окупатора као и његове слуге, али застрашен терором не даје никаквог отпора па чак дозвољава да се мобилише у бугарску војску.

Окупатор је почeo масовно да одводи у интернацију грађанска лица на тај начин што блокира по неколико села, изда наређење, да се сви мушкарци у одређеном року од 2—5 дана морају удаљити било у руднике или у стару Бугарску, а после тог рока кога нађе, стреља га. И поред нашег објашњења и позивања у борбу, народ се масовно одазива наређењима окупатора.

III. Терен више планински, висине до 2000 м, делимично пошумљен, испресецан мањим али дубоким рекама и котлинама са једном железничком пругом Ниш—Скопље. Путеви обични, сем неколико друмова, који вежу већа места. Планински терен ређе насељен а привреда примитивна. Не види се никаквог пораста привреде сем активирања неколико рудника о којима окупатор нарочито води рачуна и тежи да их очува (специјално рудник молибденске руде Мачкатицу и фабрику за испирање исте руде у Белом Пољу код Сурдулице) коју је окупатор утврдио бункерима и оградио електричним жицама.

За летње акције терен погодан јер је таква конфигурација да непријатељ не може лако да изврши блокирање наших јединица на терену.

IV. Бројно стање: 11,12,51 24 31 43 41 61 31 11 31 12; наоружање пушкомитраљеза: 35 31,61,91,83 91 31 54 89; машингевера: 67 97 61 27 77; остало пушке.²

² Редакција није могла да дешифрује шифре о бројном стању јединица одреда и њиховом наоружању.

Људство доброг морала, списак похваљених доставља се у прилогу, стрељан партизан Драгољуб ради утје 10.000 лв.

Социјални састав — сељаци печалбари — неколико радника и неколико интелектуалаца.

Војнички недовољно увежбани и цејускунски, политички степен недовољан. Обавештајна служба организована преко обавештача чета (партизана) и мањег броја савезника којима је кретање из села наређеноима окупатора забрањено, тако да је обавештајна служба одреда ових дана сведена на наше патроле и осматраче.

Везе одржавамо са I јужно-моравским НОП одредом.

Интендантuru немамо организовану а одред се снабдева од народа и пленом од окупатора.

Организован политички и војнички рад у одреду почeo је од дана формирања штаба одреда.

V. Терен нашег одреда простира се од Суве Планине и Бабичке Горе па југ између Ј. Мораве и бивше југословенско-бугарске границе до извора реке Пчиње и планине Козјака. До 1 марта 43 год. одред је имао две чете а у току месеца марта и априла одред је нарастао у 24 31 43 66 41 34 чете од којих је формиран један батаљон од 61 93 97 чете и то на терену Бабичке Горе између Власиће и Мораве па југ до Сурдулице и Владичиног Хана, а 1 батаљон (49 31 55 27) од Владичиног Хана и Сурдулице до извора Пчиње а III батаљон од Суве Планине и Пирота до реке Власине. Наш досадашњи план био је овладавање тереном — омасовљење одреда и војничке акције против окупаторске живе снаге, комуникација и рудника.

Од формирања штаба одреда имали смо следеће акције:

7 марта 1943 г. наш одред у јачини 3 чете напао је рудник угља „Ракиту“ на бившој југосл.-бугарској граници и у брзом налету освојио дирекцију рудника, убио 2 стражара док се остала посада разбегла; запленио 4 пушке, 2 револвера, 120 кг експлозива са машином за електрично паљење, 20 кг ћона, 50 кг шећера, 20 пари опанака. Наш одред није имао губитака.

17 марта I батаљон срушио је мост на прузи Ниш—Скопље код Прибоја, пошто је претходно ликвидирао непријатељску посаду. Саобраћај на тој прузи био је прекинут за 10 дана.

9 априла исти батаљон у сукобу са бугарском полицијом код села Крива Феја убио је 3 полицајца а 4 ранио. После тога непријатељ се повукao. 10 априла наш други батаљон напао је у први мрак Бугаре јачине 130 полицајаца и војника у селу Црвени Брег, разбио непријатеља у једночасовној

борби и натерао га у бекство. Непријатељ је имао 16 мртвих и рањених међу којима и један капетан. Батаљон је запленио 3 пушке, 6 бомби, око 400 пушчаних и 120 машингеверских метака, 24 ћебета, вечеру непријатеља као и други материјал. Истога дана III батаљон у сукобу са бугарском полицијом код села Јабуковика после краће борбе панео је непријатељу губитке 2 мртва и 1 рањеног и повукао се без губитака.

18 априла једна наша десетина II бат. наишла је у селу Гаре на бугарског кмета и његовог пратиоца полицијца, одвела их и стрељала. Непријатељ је после те акције запалио цело село, стрељао 8 људи, а све остало становништво интернирао у стару Бугарску.

25 априла ноћу у 11,30 часова наш одред извршио је напад па непријатељску посаду Општине црнотравске у јачини од 70 полицијаца и неколико војника. Борба је трајала 2,30 часа. Црну Траву нисмо освојили јер нисмо успели да изненадимо непријатеља који се утврдио у две зграде од тврдог материјала тако да је једна другу бранила. Непријатељ је имао 13 мртвих и 9 рањених. Такође 4 бугарска агента стрељали смо. На нашој страни имали смо 3 теже рањене (од којих су двојица после неколико дана подлегли ранама) а трећи је п. комесар чете и б лако рањен међу којима су два командира. Запленили смо 8 пушака, 1 машингевер, 10 бомби, 5 револвера, 600 п. метака, нешто ћебади и одела.

После борбе у Црној Трави повукли смо се на висораван Црквена Плана где нас је непријатељ дочекао у зору, који је био у току ноћи радио-станицом извештен од нападнутог у општини и после краће борбе разбили смо непријатеља који је имао 2 мртва и 1 рањеног док ми нисмо имали губитака. Запосели смо непријатељске положаје који су били удешени за борбу још из прошлог светског рата, са циљем да сачекамо непријатељске снаге које се буду упутиле за нама. На положајима смо остали до 14 часова, а у међувремену непријатељ је пошао на нас из 5 правца али није смео да се упусти у борбу све док му није стигла у помоћ авијација — 4 борбсна авиона који су митраљирали и бомбардовали наше положаје. Услед ступања у борбу непријатељских авиона били смо принуђени да напустимо положаје, изманевришемо непријатељски концентричан напад што нам је и пошло за руком. У 18 часова једна наша чета сукобила се са четом бугарске војске. Борба је трајала 1,15 час. Борба је била врло оштра и упорна на растојању од 30—80 метара у шуми. У овој борби погинуо је херојском смрћу командант одреда Ратко Павловић-Ћићко учесник у

шпанском рату. Других жртава на нашој страни није било. Непријатељ је имао 8 мртвих и 22 рањена. Резултат борбе у Црној Трави и сутрадан је: непријатељски губици 23 мртва, 32 рањена и 4 шпијуна стрељана; наши губици: 3 мртва, 6 лако и 1 теже рањен и 1 заробљен друг од непријатеља. Овом борбом задали смо страх непријатељу, настерили га да напусти неколико база и да се концентрише у веће посаде на терену II батаљона. У борби морал наших чета био је на висини. Наш будући план рада јесте омањење одреда и продирање на југ (ка планини Козјаку) где још нисмо овладали тереном, упоредо уништавајући непр. живу силу и рушећи његове комуникације, рудникс и друго.

VI. Будући да је у овој борби погинуо командант одреда Ратко Љавловић а да се у одреду не налази ниједан од другова који би успешно могао да обавља дужност команданта одреда — то смо се обратили штабу I јужноморавског одреда да нам пружи помоћ у команданту — бар привремено. Штаб I ј.м. одреда изашао нам је у сусрет и послao нам привремено заменика команданта друга Милоша Мањоловића.

Наш одред је млад и једини на бугарској територији а стално је у нарастању те се питање команданта је збило поставља. Поред изложеног а по наређењу члана Врховног штаба друга Александра,³ под руководством овога одреда имају се формирати и оспособити кумановски и иски бугарски одреди.

Ми, непотпуни штаб, предлажемо да нам за команданта одредите друга Милоша Мањоловића утолико пре јер није неопходан I-ме јужно-моравском одреду, будући да он има и доброг команданта и добре команданте батаљона.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Владимир Вујовић (М.П.)

Командант

Милош Мањоловић

³ Односи се на Светозара Вукмановића - Темпа, члана ВШ НОВ и ПОЈ.

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЛЕСКОВАЦ ОД 27 МАЈА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О АКЦИЈАМА БУГАРА И
НЕДИЋЕВАЦА У ТОПЛИЦИ И ЈАБЛАНИЦИ¹**

27-5-1943

ПК-у КПЈ ЗА СРБИЈУ,

Драги другови,

1. На терену Топлице (Добрич), Пасјаче, Видојевице и Јабланице одвија се већ 10 дана бугарско-недићевска акција „чишћења“ терена. Терен Кукавице није обухваћен овом потером, а такође ни Јастребац. Наш II батаљон се та време потпуно непримећен извикао из обруча.

Ова потера показује највиши степен планомерности свих досадашњих акција ове врсте на овом терену. До четири батаљона Бугара и око 800 Недићевих војника посели су преско ноћи путеве за Косаницу—Копаоник, за Јастребац и Кукавицу, па је после тога настало сужавање прстена око планине Радан. Свака шумица и поток били су претресени у стрељачком низу, у виду чешља. Али, да је и остао наш батаљон у обручу, лако се је могло пробити јер густина стрељачког низа није била велика, јер квалитет бораца (Бугара и недићеваца) није најбољи: то су војници који су доживели неколико пута ударце од наших батаљона и неуспеле потере на свим теренима нашег одреда за последњих 3 месеца.

Чињеница, да нису једновремено покрили и терен Кукавице доказује бројчану слабост непријатеља, који је принуђен да држи привезане своје снаге и на другим теренима услед делатности наших одреда на њима.

Ликвидација немачке тројке на Кукавици, убиство шефа агената Круља усред ноћи у Лесковцу, заплењивање 25 кг вуне на Пасјачи, спремљене за окупатора (о III батаљону немамо данас података) с једне стране, нормалан рад партиске и скојевске организације ван обруча потере, с друге стране, доказ су да од раније тенденције распуштања одреда и разбијања рада у позадини није остало ни трага.

Отсуство панике код сељака, бежање пред потером, обезбеђење села од стране сељака по ноћи и дану (на Кукавици сељаци беже са стоком и храном) доказ је да је и у расположењу код народа наступила видна промена.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2709.

Ми смо друга Манојловића² послали да би, између осталог, заједно са ОК,³ способио војне руководиоце све до положаја к-нта одреда, да им укаже на једног изврсног војника, друга Петка,⁴ кога смо им такође послали раптије, кога су везали пе дајући му да се развија и васпита. Они су га поставили за зам. командира чете.

Тај посао друг је имао да заврши за 20-так дана, после кога времена, молили смо ОК Вр.[ање] да нам га поврате. Међутим, друг Манојловић је још задржан. Морамо истакнути, да би евентуално задржавање Манојловића имало следеће последице за Ј јужно-мор. одред: 1) штаба одреда више не би било. Политкома још немамо, после погибије Рад. Ковачевића,⁵ к-нт друг Триавац⁶ је болестан на плућима и често отсуствује; 2) друг Манојловић је војни руководилац израстао на терену Јабланице, Кукавице и Пасјаче. Он уистину одлично познаје овај терен и не једанпут је извикао одред из опкољења. Његова популарност код наших бораца је велика, они имају неограничену веру у његову војничку спрему. Али још нешто више, близу 50% становништва нашег округа је црногорске националности који га необично воле и поштују као земљака. Истина, друг Триавац је такође популаран, али погибијом Ратка Павловића и одласком М. Манојловића из нашег одреда дало би се мања тенденцији распиривања супротности између Црногораца и домородца, тенденцији која је већ добним делом разбијена.

С другарским поздравом
ОК⁷

² Милош Манојловић

³ Окружни комитет КПЈ за Врање

⁴ Петко Вуковић, умро 1947 год. као мајор ЈА.

⁵ Радован Ковачевић-Максим

⁶ Димитрије Писковић

⁷ Окружни комитет КПЈ за Лесковац

БР. 58

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 27
МАЈА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ ПОВЕРЕНИШТВУ КПЈ ЗА
МЛАДЕНОВАЦ О АКЦИЈАМА ОДРЕДА У МАЈУ
1943 ГОДИНЕ¹

27 мај 43

О.П. МЛ.²

Драги другови,

Данас баш добисмо извештај о делатности и изведеним акцијама прве чете од дана њеног формирања 11-V. Акције I чете су следеће: 12-V наша чета је поставила заседу на станици Шепшин—Дражањ да би сачекала воз. У међувремену је наишла немачка патрола на нашу заседу и заседа је отворила на њих ватру из пушака. Пушкомитраљез иније хтео да ради. Погинуло је неколико Немаца (3) а неколико је рањено. Само од једног Немца је заплењена ратна спрема, пошто су остали Немци ухватили заседу и отворили ватру на наше. Наши су се повукли поневши једног рањеног друга у ногу. 15-V чета је поставила заседу на друму (интернац.), између Врчина и Рушића и сачекала један камион, мислећи да су Немци. Отворена је ватра, 1 цивил је погинуо и неколико је рањено, пошто су то били цивили, који су вукли за Б.[еоград] кромпир, пасуль, јабуке и неку ракију. У камиону је био и један мотор. Камион је припадао Немцима и чета га је запалила. 16-V на станици Ресник чета је дигла у ваздух скретницу. Немци, који су били у станици, дали су сигнал долазећем возу и он је стао пре но што је наишао на скретницу. Немци су отворили ватру на наше и юни су се повукли. Саобраћај је обустављен 12 ч. 20-V у Вранићу једна наша десетина пошла је да ликвидира 1 петоколонаша — дражиновића. У његовој штали је била Дражина конференција. Отворила се борба која је дugo трајала. Много дражиноваца је изгинуло а ми смо изгубили командира друга Ђосу,³ који је херојски погинуо. Када се борба утишала Ђоса је пошао унутра да им покупи оружје. Један од дражиноваца, који је био жив, опали неколико метака и убије га. Пошто се већ свањивало наши су морали да се повуку. 21-V друг Мића⁴ им је предао

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС.

² Окружно поверишиштво КПЈ за Младеновац

³ Годубан Пауновић-Ђоса

⁴ Милован Ђубинковић

једног шпијуна у В. Борку, кога су наши ликвидирали. Код њега заплењено 2.500 дин. 24-V у близини Раље код Поповића на интернационалном друму наши су у заседи сачекали један луксузни ауто, једног петоколонаша, који је путовао из Грчке. У њему су били цивили, који су чим је отворена ватра зауставили ауто и побегли. Ауто је запаљен и том приликом је заплењено: 2 кг шећер, 10 кг пиринача, 10.000 цигарета, 1 кг бонбона, 1 кг различних слаткиша, 2 кг дувана у листу, 3 кг зејтина, 8 кг алве, 2 паре ципела, 8 кошуља, 4 гађе, 8 пари чарапа, 3 марамице, 3 пешкира; 2 прибора за бријање, 2 кожне ташне.

Стане у чети добро; морал доста висок; дисциплина добра. Чета броји 25 другова. Попић-Мића је предао 5 нових са свога терена у чету а и дезертери врчински су се поново вратили у чету. Наоружање 2 п.мит.[раљеза] и 21 пушка.

Наместо друга Тјосе, дужност командира врши досадањи зам. командира Вуја⁵ (Азањац).

II чета: прикупљена 3 п.мит., 700 мет. (17-V), 17-V неуспела заседа због грешке зам. ком. Воје⁶ који је заустављао Немце; 23-V напад на Водањ, запаљена станица и заплењено 80 л гаса (60 подељено сељацима), 12.730 дин., ручна аптешка; 25-V заседа код Границе — непријатељ није нашао; 26-V сакупљене бомбе (13), муниција (6000). Чета броји 23 друга са 5 п.мит. и 18 пушака.

Пол.[итички] рад. Формирали агитпрон и извршена подела рада, одржан четни састанак (изношени недостаци бораца у ногледу: конспирације, односа према руководству, исовки, недавање женидбе партиз. и дозволе пића); омл. конф. (омл. у Н.О.Б.-и, чланак из „Гласа” са конгреса А.Ф.О.Ј. — совјетска омл., чланак „Комсомол у рату”, циљеви Н.О.Б.); реферат о спољ. и унутр. ситуацији, одржано предавање „О ранама и лечењу рана”.

С. Ф. — С. Н.!

За Штаб одреда
зам. п. к. **Кика⁷**

⁵ Душан Поповић-Вуја, погинуо несрћним случајем маја 1944 год. као командант Космајског НОП одреда у Маковици код Ковачевца.

⁶ Воја Ђорђевић
Божидарка Дамјановић

ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
МАЈА 1943 ГОД. О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА ПАРТИЗАН-
СКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЛИ ОД 7 МАРТА ДО 14 МАЈА
1943 ГОДИНЕ¹

II јужно-моравски одред²

7 марта 1943 г. три четве овог одреда напале су рудник угља Ракиту и у брзом налету освојили дирекцију рудника, убили 2 стражара, док се остала посада разбежала.

Акције видети у извештају Штаба II јужно-мор. Н.О. одреда од 20 маја.

I јужно-моравски одред

Почетком маја Малојастребачка чета 3 бат. I моравског³ сукобила се са јуришним батаљоном льотићеваца. У борби заробљено 16 вештим обухватом. При спровођењу заробљеника нашу чету напала је 2 група льотићеваца. Заробљеници су покушали бекство али су их наши митралјезом покосили. У овој борби убијено је више льотићеваца, а међу њима и један официр.

Избачено је из строја око 60 непр. војника. Остатац се разбежао. *Запленено је 16 пушака, 1 п.митраљез и нешто муници[је].* Ми чинимо имали губитака.

Сутрадан, Бугари у јачини једине дивизије пошли су на Јастребац. Једну јединицу Бугара дочекали су наши борци и разбили и натерали у бекство. Друга јединица, после дводневне борбе потиснула је Бугаре и натерала их у бекство. Нападнута је ж. [андармериска] станица у селу Облачини. Убијено је више жандара.

I бат. I мор. [авског] одреда ликвидирао је једну бугарску патролу и 3 Немца. Исти батаљон ликвидирао је неколико народних издајника. Поред тога одржао је пизборова и конференција у селима.

II бат. овог одреда је разрушио пругу Лесковац– Ниш, убио 25 четника и шпијуна. Изазван је краћи прекид саобраћаја. Једна група наших партизана убила је у среду Лесковица шефа тајне полиције, крвица српског народа Круља.

¹ Оригинал, без потписа, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4472.

² У оригиналу није назначен датум писања извештаја, као и то коме се доставља. Вероватно је овај извештај писао Главни штаб НОВ и ПО Србије Врховном штабу НОВ и ПОЈ, крајем маја 1943 године.

³ Први јужноморавски НОП одред

У мају велике снаге Бугара и Недићевих жандара вршили су безуспешне потере на наше јединице. Народ је испред ових банди бежао и склањао стоку и храну у шуму.

18 маја једна мања јединица II бат. напала је транспортни воз са бугарским трупама код села Белотинца на прузи Ниш—Лесковац. Убијено је 4 а рањено 6 непрвојника.

22 маја убијен је на друму Пр.⁴ — Пиш један фашистички војник.

22 маја нападнута је и разоружана жанд. станица у Житорађи.

Расински П.Н.О. одред

У току марта борци овог одреда истребили су 17 непрвојника —љотићеваца и четника. На прузи Трстеник—Крушевач 17 марта заустављен је мешовити воз и убијена 2 жандара, заплењено и подељено народу 2 вагона кукуруза спремљеног за окупатора.

3 априла заплењен нем.[ачки] камион који је превозио реквирирану храну од народа и заробљен шофер љотићевац.

11-IV пресечена тел. веза између Бруса и Крушевца.

24-IV демолирана је жел.[езничка] станица у Дедини. Заплењено 150 кг кромпира и 70 кг шећера. 2 маја демолирана жел.[езничка] станица у Кошевима и пресечена тел.[ефонска] веза Трстеник—Крушевач. Заустављен воз и локомотива пуштена под пуном паром у Крушевач где је изазвала судар и разбила још 2 локомотиве и 5 вагона.

5-V пресечена тел.[ефонска] веза на путу Александровац—Крушевач на неколико места.

6-V демолирана ж. станица Читлук.

Све ове акције изазвале и прекиде саобраћаја.

3 маја у селу Наупару вођена борба са Јотићевим бандама. Убијено је 6 љотићеваца. Наш 1 лакше рањен.

У току марта и априла одред је стално спречавао реквизицију, коју је вршио окупатор и одржао низ пол. конференција.

Код села Омашница 16 апр. наши борци сукобили су се са четничким бандама Драже Михаиловића. Погинуло је 7 четника. Ми јисмо имали губитака.

Шумадиски Н.О. одред

Упркос огромних снага које непријатељ баца против юдреда одред је успео да изведе више акција. Само од

* Прокупље.

32/а до 24/V⁵ преко 3.000 непр. војника нападали су на наш одред.

Космајски одред

На прузи Бгд—Ниш 13 маја у ноћ запаљена је зграда и уништени уређаји жел.[езничке] станице Кусадак. Уништene су 4 скретнице. Саобраћај је био прекинут 13 часова.

21 априла Гроц. чета одржала је 4 успела збора у селима.

Код Малог Орашја чета је дочекала у заседи непр.[ијатељску] колону. Непријатељ је имао мртвих: 5 Немаца, 8 љотићеваца и 15 жандарма. Зашлењено 28 пушака, нешто муниције и друге ратне спреме. Међу убијенима је и немачки командант Хане.

10 априла Косм.[ајска] чета је у двочасовној борби са Немцима и љотићевцима у јачини 500—600, убила преко 20 фашиста. Том приликом погинуо је и заменик злогласног љотићевца, крволовка Марисава Петровића.

2 априла наша чета водила је борбу против удружених снага љотићеваца, жандара и Дражиних банди и убила више непр. војника. Међу њима и Дражиног команданта батаљона крвника Ђоповића. Ми смо имали 2 мртва.

26 априла између Ђуринаца и М. Пожаревца убијена су 3 жандарма.

25 априла 1 чета косм. одреда водила је борбу између Умчара и Камендола са љотићевцима. Убијено је неколико фашиста.

14-V Напад на желези. станицу Кусадак, уништена су сва станична постројења а жел.[езничка] станица запаљена, све 4 скретнице уништење и пруга покварена. Саобраћај је био покварен 13 сати.

⁵ Вероватно од 22 априла до 14 маја 1943 године

БР. 60

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ВАЉЕВСКОГ НОП ОДРЕДА КРАЈЕМ МАЈА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О НАПАДУ НА ЛАЗАРЕВАЦ¹

13-V-1943 год. Ваљевски нар. О.П.О. „Жикица Јовановик“ и Качерска чета II шумадиског Н.О.П.О.² „Милан Благојевић“ извршили су препад на Лазаревац. План за напад је био следећи: 1 чета В.Н.О.П.О. је имала за задатак да покида скретнице на железничкој станици, спали станицу и магацин, покида телефонске везе са Лајковцем и Аранђеловцем, ликвидира познатог петоколонаша, кафесију Стефановића-„Ширтуљу“ и ликвидира гестаповца др Јовића, реквирирајући од њега санитетски материјал и остало; затим да постави заседу на улазу у варош од Лајковца и Вреоца, а једну тројку с пушкомитралјезом да прида Качерској чети за напад на жанд. станицу. Чета је извршила све задатке изузимајући још две ликвидације, што није стигла.

2 чета В. [аљевског] Н.О.П.О. је имала да изврши са 2 тројке две ликвидације, а са два п.[ушко] митр.[аљез] да напада на жанд.[армериску] касарну са запада и југа. Чета је извршила добијене задатке делимично, јер се није продрло у касарну, а ликвидирана су 2 жанд.[арма], запљене 2 пушке са муницијом, нешто обуће, одела и веша.

Качерска чета I шумад.[иског] Н.О.П.О. „Милан Благојевић“ нападала је жанд.[армериску] касарну са југоистока, поставивши приодати п.[ушко] митр.[аљез] са источне стране. Остали део својих снага је распоредила за напад на ср.[еско] начелство, пор.[еску] управу, пошту и ликвидацију тројице петоколонаша. Чета је успела само да држи под ватром ж.[андармериску] касарну, демолира пошту и ликвидира жанд.[армериског] наредника водника Уљаревића, док су јој упад у ср.[еско] начелство онемогућиле снаге шепријатеља у самом начелству, којих до тада тамо није било према обавештењу другова, а које су то веће тамо пребачене (по изјави једног ухваћеног милиционера). Део чете који је требао да изврши ликвидације петоколонаша у дворишту поште нашио је на јак отпор из кућа, јдакле их је тукао један п.[ушко] митр.[аљез] и неколико пушака.

¹ Оригинал, коме недостају прве и последње стране, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3744.

² Први шумадиски НОП одред

том приликом тешко је рањен један друг,³ који је ускоро умро.

Наши губици: 1 мртав и 1 рањен (лакше) у руку. Ваљевски Н.О.П.О. је имао 2 лакије рањена.

Потпунији усек онемогућио нам је распоред непр. [ијатељских] снага на више места, долазак ватре и из приватних зграда, тако да је на улици било тешко кретати се и то под месечином и електричним осветлењем, које смо успели само делимично да паралишмо.

На крсту где се секу главне улице Лазаревца налази се трафика, у којој се налазила око 1 десетина жандарма, а одакле се има чист преглед све четири улице и одакле је и долазила до пуног изражaja њихова ватра.

Напад смо вршили са снагама малим за овако развучено место, али би са нешто већим снагама и повољнијим условима могло бити много више успеха.

Сутрадан су Немци из Лajковца тукли топовима јоколна брда, варош је била затворена, враћали смо стоку и најмирије које су понете за „Дирис”⁴ и даљу пролазили кроз села. За нама нико није пошао у потери. Народ је наше другове одушевљено дочекивао кроз села, износио храну и долазио на разговоре.

16-V-1943 г. Ваљевски Н.О.П.О. и Качерска чета I шумадиског Н.О.П.О. су порушили пругу на жељезничкој станици Латковић на прузи Лajковац—Чачак, спалили станицу, 2 магацина и 2 вагона, исекли бандере и жице, запленили преко 20 литара петролсума, 6000 дин., станични санитет и још неких ситнијих потреба.

17-V-1943 год. је Качерска чета у циљу помоћи пребаџивања Ваљевског Н.О.П.О. на свој терен прешла у Ваљевску Колубару и тамо с Ваљевским О. [држом] водила борбу против удружених педићеваца, лјотићеваца и дражиноваца. О губицима непријатеља у тој ноћној борби немамо података. Ми нисмо имали никаквих губитака.

У времену од 3—24 маја 1943 г. Рудничка чета I шумад. [иског] Н.О.П.О. се кретала у околини Рудника, ширећи наш утицај ка Гружи и Такову, а у циљу разбијања дражиноваца и потпуној нашег господарења на Руднику. Чета се даљу кретала по селима и вршила претресе. Ухваћена су 2 дражиновца из одреда Свете Радићевића,⁵ одред му је у борби разбијен, а пао нам је руку и један дражиновац из Такова. Има података...

³ Редакција није могла установити који је друг погинуо.

⁴ Дирекција за исхрану

⁵ Командант четничке бригаде и члан преког суда, после ослођења не зна се шта је било с њим.

БР. 61

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД МАЈА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИХ И ПОСРБИЈЕ О АКЦИЈАМА У МАЈУ 1943 ГОДИНЕ¹

АКЦИЈЕ И ШУМАД.

Качерска чета

13-V заједно са Ваљ.[евским] одр.[едом] извршили упад у Лазаревац. Чета је држала под ватром жандарм, станицу, демолирила пошту. Сутрадан су Немци топчићима из Лајковице тукли околна брда. Одред се кретао дању, враћали су стоку која је терана за „Дирис”.² Партизани су одлично примљени од народа који је износио храну и долазио на разговор.

16-V заједно са Ваљ.[евским] одр.[едом] уништена је скретница и запалили станичну зграду и 2 магацина у Латковићу на прузи Лајковац—Чачак. Уништена су 2 теретна вагона, исечено више телефонских бандера.

17-V у Ваљевској Колубари вођена је борба са дражиновцима, љотићевцима и жандармима који су имали осетне губитке.

У Клоки (Срез опленачки)

25-V нападнут је и разбијен одред познатог крволовка Лазовића који је претрпео тешке губитке.

Рудничка чета

5-V из заседе на друму Босута—Белановица убијено је 8 озлоглашених жандарма.

11-V чета је упала у Страгаре, запалила општинску архиву, ликвидирала 1 жандарма, заплењено 50.000 дин.

Крајем V растерана је група честничких разбојника. Четворица познатих крвника су ухваћена и ликвидирана.

23-V запаљена општинска архива у Влакчи и одржан збор са сељацима. Заплењена архива I батаљона Опленачког корпуса.

26-V у борби са грулом од 70 жандарма и 30 дражиновца наши су разбили и једне и друге и панели им неколико мртвих и доста рањених.³

28-V у борби са 100 жандарма и четника убијено је и рањено неколико непријатеља.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4433.

² Дирекција за исхрану

³ Борбу је водила Рудничка чета Првог шумадиског НОП одреда у с. Црнућу код Рудника.

БР. 62

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЛЕСКОВАЦ ОД 6 ЈУНА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О АКЦИЈАМА ЈЕДИНИЦА
ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА У МАЈУ 1943
ГОДИНЕ¹

6-6-1943

ПК-у КПЈ ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

На путу Леск.[овац] —Лебане у часу када су пролазила два члана СК-а Леск.[овац] наишла је колона недићеваца а 200 м испред на коњу поручник. Поручник је зауставио наше другове са упереним револвером и тражио од њих легитимације, а од сељака на оближњој њиви да претресу задржане. Сељаци су одбили да врше претрес, а сам официр није сматрао згодним да силази с коња. Један од другова — секр. СК-а, сељак, друг Миливоје,² прилазећи говорио је „немамо ништа, ето, видите цепове” и хитрим скоком ухватио револвер и обе руке официра. Стисак је био као кленитима. Други члан СК-а, радник из Леск. [овац]³ мирно је извукao свој револвер и сручио 7 метака у тело официра. Официр је пао и из свог револвера добио још 3 смртоносна метка. Одузета му је пушка, 2 бомбе, револвер и ташни са документима. Чувши пущњаву колона недићеваца (нешто преко стотину) полегла је по путу и тако лежећи остала један сат. За то време наши другови су били на планини.

Једна заседа I батаљона⁴ на садању граници, на пл. Кукавици, дочекала је буг. патролу и убила старшију⁵ и 2 војника.

Али друга једна заседа постављена на излазу једног села у коме је пљачкало 9 Немаца, напустила је положај после преклињања и кукњаве сељака из истог села. Овај случај ћemo такођe извидети.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦС СКС под бр. 2710.

² Милан Ковачевић

³ Милош Јовановић

⁴ Први (Кукавички) НОП батаљон

⁵ Подофицирски чин у бугарској војсци — одговара чину старијег водника у ЈНА.

Пошто се потера новукла из Јабланице, наши батаљони I и II, пребацили су се са Кук[авице] и у једном селу Пусте Реке, у недељу, заједно са народом провели дан. Омладина села предала је поклоне борцима и говорила о својој решености да помогне своје младе борце, свој фронт. Батаљони су у узорном маршу у колони простих редова дошли до школе, праћени омладином и старијим из села. Настало је право народно славље до пред вече.

I чета III бат. постављала је заседе наоружаним дражиновским бандама. На једну заседу наишло је 25 четника, од којих је 1 убијен а 2 рањена.

II чета је одређена за Озрен. На путу за Озрен одржала је више конференција у селима Булатовац, Речица, Пашинец и др. Даљу је прошла кроз Рибарску Бању. Изван Бање имала је сукоб са 30 Дражиних четника. Четници су разјурени носећи собом неколико рањених. Наша чета нема губитака.

III чета је послала 18-V-1943 петорку да нападне транспортни воз Бугара код Белотишица. Убијено је 4, а рањено тешко 6 буг. војника.

22 маја једна десетина извршила је напад на жандарму у Облачини.⁶ Убијен је 1, а више жандарма рањено. Жандармима је стигло појачање: 20 коњаника и неколико камиона пешака. Борба се разбеснела. Наши борци су повукли Бугаре и жандарме у планину где је био остатак наше чете. Убрзо затим непријатељ је натеран у бекство. Погинуо је један наш борац, кандидат Партије.⁷

22 маја једна петорка на насилу Прокупље—Ниш напала је мотоцикл са 2 Немицама. Један је убијен, други је побегао са мотором, јер се пушкомитраљезу догодио застој.

Друга петорка је напала жанд. станицу у Житорађи и разјурила је.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ОК/Л.⁸

⁶ Напад је извршен на једну групу жандарма код с. Јут-Богдановица, Добрички срез, која је пошла из Облачине за Прокупље.

⁷ Ворђе Савић-Милош, пушкомитраљезац Малојастребачке чете

⁸ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Лесковац

БР. 63

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 10 ЈУНА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА О ФОРМИРАЊУ УДАРНОГ БАТАЉОНА У ОДРЕДУ¹

Ко пише Главни штаб Нар. осл. в. и парт. одреда
..... за Србију Одакле

Коме Штаб I Шумад. пар. осл. п. одреда Где Положај.
О. Бр. сл. датум 10-VI-1943 год. час мин

Карта размере 1:

Примили смо ваше извештаје од 2-V,² 21-V,³ 30-V,⁴ 1-VI и 5-VI⁵ са прилогима.

Констатовали смо да је офанзивност и активност одреда порасла и да је одред скоро у сваком ногледу панредовао. Мислимо такође да је одред забележио знатне успехе у ногледу продирања па нове терене а што је нарочито важно све јозбиљије учвршћивање у реону Рудника и Груже. Исто тако од већег је значаја појачана борба вашег одреда против дражиноваца као и очување чета вашег одреда испод удараца и спир. офанзиве.

Но мислимо да одред није дао од себе фиолико колико су то стварни услови омогућавали. Да се одред још увек више руководи тактиком скривања него ли тактиком трајења борбе. Ми данас имамо послане са необично деморализаним непријатељем почев од окупатора па до свих група слугу. Највећа грешка је да се при таквом стању још увек спроводи тактика избегавања борбе.

То значи не користити у пуној мери услове које пружа једна ситуација, не користити се слабим моментима и слабим странама код непријатеља. Ви још увек много патите од тактике тога одреда из периода дефанзиве.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4561.

² Види док. бр. 47.

³ Редакција не располаже са овим документом.

⁴ Види док. бр. 61.

⁵ Редакција не располаже са документима од 1 и 5 јуна 1943 године.

Проучите много темељније целокупну ситуацију на терену а нарочито *непријатеља*. На основу тога ћете доћи до закључка о могућностима интензивнијег војничког и политичког рада.

Услови како за крстање, биваковање, т.ј. одмор и за борбу су сада друкчији и траже нове форме рада. Ако је потребна конспирација она се не може данас остварити деобом чете на петорке и свака петорка у кућу, већ само предајивањем у једној кући, колиби или шуми. Развити систем извиђања на месту, односно обезбеђења, да се не дешавају изненађења. Пребацивати тежиште на акције по дану: Вршити и дневне покrete јер се и њима вешто изведеним непријатељу може остварити огромно изненађење. Нарочито на терену где не стојимо политички добро није препоручљиво проводити цео дан у једном месту а нарочито у кућама. Проучите боље непријатељску тактику која базира на дневним кретањима па ћете видети какви се све услови пружају. Не дозволите да вас шаблони савладају.

Дражиновци су знатно активни на вашем терену. Морате бити одлучнији у борби против њих и немилосрдно их чистити. Ни најмање се не устручавајте да их дају нападате. Они су скоро исдириани од вас вршљали по извесним деловима терена.

Немилосрдно чистите пету колону.

Чудновато да се јаче не осећате сада кад је непријатељ већ повукао своје снаге са ваше територије?

Страшило и жалосно је што је страдао толики број људи а нарочито рањеника.⁶ Овај штаб не може се са тим помирити. Не може се олако схватити живот и једног јединог друга.

Тај штаб нека поведе детаљну истрагу и нека нам на бази те истраге поднесе изјашњење по том случају.

Истовремено вам јављамо да је друг Баџак⁷ погинуо пре месец дана, друг Мића⁸ „Словенац“ такође је погинуо као командир I чете Косм. одреда у борби на Тресији — док друг Врчинац још није оздравио.

Овај штаб ће приступити формирању Шумадиске бригаде од бораца I шумад. и Космајског одреда. Као први корак биће стварање једног самосталног батаљона. За тај

⁶ Односи се на рањенике из Првог шумадиског и Космајског НОП одреда које су четници и жандарми ухватили и убили у току маја 1943 год. за време њихове офанзиве у Шумадији. Тада је убијено или ухваћено 8 партизанских бораца.

⁷ Редакција није могла установити на кога се односи.

⁸ Иван Захрод, народни херој

батаљон даће и то 1 шумадиски одред 60 људи а Космајски 40 људи.

У обзир долазе војнички и политички најспособнији борци и најспособнији руководиоци. У томе смислу другови из позадине вршиће мобилизацију новога ћадра за што ће они добити инструкције.

Командант тога батаљона биће друг Ј. Спасојевић,⁹ заменик друг Милосав,¹⁰ политички комесар друг Миле¹¹ (Трулеж). Нека команда тога одреда одмах приступи формирању те групе јод 60 људи, подељене на две чете и иска тако тај део батаљона до доласка овдашњег дела операције на тој територији под командом друга Луке (уз досадашњу дужност) и друга Милана.¹²

Извршити лекарски преглед бораца који долазе у обзир. Снабдети их свим потребама.

Напомињемо: ашовчиће, чутурице, торбе, торбице за муницију, порције, кашике, електричне лампе, 12 пари сигналиних барјачића — бели и црвени — и то 6 пари одмах, алат и материјал за оправку одела и обуће, секције, војна литература, радио апарат и писаћа машина са шапирографом.

Припремити све административне књиге за батаљон и чете као и све остале потребе. Батаљон нека се појављује и дању у народу и због пропагандног значаја то јест подизања вере у народу у нашу снагу. Задатак батаљона првенствено: уништавање Дражиних банди и чишћење терена од њенових шпијуна и осталих петоколонаша. И то немило-срдио. Свакога оног који прокаже боравиште чете или батаљона или ма кога друга казнити смрћу.

21-VI у ноћ и 24-VI у ноћ да дате возу на граничном пункту овом делу батаљона са којим ће доби и командант овога штаба у циљу коначног формирања батаљона и решавања осталих питања вашега одреда. Ви ћете припремити место за ову сврху и ту довести тамошњи део батаљона.

Шаљемо вам следећу војну литературу:

- 1) Митраљеска егзерцирна правила
- 2) Настава гађања митраљезом и лаким митраљезом
- 3) Безард бусола
- 4) Правило „пушка Мајзер М. 98 и М. 24”
- 5) Теорија гађања пешад. паоружањем
- 6) Близка борба пешадије у нападу

⁹ Јука Спасојевић, народни херој, учитељ из с. Бабајча, Јајински срез, погинуо јуна 1943 год. у с. Брајковцу, Колубарски срез, у борби са четницима Драже Михаиловића.

¹⁰ Милосав Влајић

¹¹ Мирољуб Јовановић.

¹² Мисли се на Мирослава Јовановића.

7) Упут за маскирање (извод).

Ви такође учините све од себе да дођете до што више војне литературе. Друг Лука поред проучавања ових правила нека направи и извод из митраљеских егзерицирних правила и Наставе гађања митраљезом и лаким митраљезом — за лакомитраљеско одељење батаљона које ће се формирати. — Предвидети најпогоднијег за вођу овог одељења и њему такође дати на проучавање. У обзир долазе ова оруђа: митраљез (лаки), „максим“ који се налази овамо и лаки митраљези у вашем јудреду.

Не знамо из каквих разлога нам писте послали те податке до којих сте дошли од дражиноваца. То учините најхитније.

Не знамо због чега подносице заједнички извештај са Штабом Ваљ.[евског] И.О. одреда?

Од Ваљеваца узмите два минера за батаљон а дајте им друга два борца.

Поменуту одлуку о формирању бригаде држати у највећој тајности.

Шифра са тим одредом: **шифтарско.**

Друг. поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пол. ком.
Мома М. Марковић

За Главни штаб
Командант
Рад. И. Јовановић

БР. 64

**НАРЕДБА ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ПРВОГ ЈУЖНО-
МОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10 ЈУНА 1943 ГОД. О ЗА-
БРАНИ РАДА ОПШТИНСКИХ УПРАВА¹**

НАРЕДБА БР. 10

Општинској управи у

Народно-ослободилачка борба ближи се своме победоносном завршетку све видније. Близу су дани када ће сваки пред народним судом имати да положи рачун за свој рад. Данас и пријатељи и непријатељи народа виде брзи слом Хитлера и његових помагача и ослобођење народа од крвавог терора хитлеризма.

Зато партизани као носиоци и руководиоци Народно-ослободилачке борбе неће од данас дозволити никоме више да некакњено ради за окупатора, а против интереса свога народа, јер никакви изговори на које се је досад кроз прсте гледало искре проћи од сада без најстроже казне.

У име народне борбе наређујемо вам да:

1) Сав пропагандни материјал који примите од окупатора и власти у служби окупатора не делите народу, него предајте штабу овог батаљона ради уништења.

2) Не смите известити окупаторску и власт његових слугу о одласку људства из ваше општине у партизанске одреде, јер се непријатељи свете невиним породицама.

3) Да о свима наредбама од окупатора и његових слугу — власти, које примите, најхитније известите штаб овог батаљона.

4) О овој наредби не смете известити нама непријатељску власт.

10 јуна 1943 године

Положај

ШТАБ
III БАТАЉОНА ПРВОГ ЈУЖНО-МОРАВСКОГ
НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4366.

БР. 65

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЛЕСКОВАЦ ОД 14 ЈУНА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ
СИТУАЦИЈИ У ЈАБЛАНИЦИ И ТОПЛИЦИ¹**

14-VI-1943

ПК-у КПЈ ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

1. Војно-политичка ситуација на терену нашег Округа је следећа:

Две уснеле акције на пругу, код Дољевца и Пуковца,² у самој близини Лесковца, којима су уништене две локомотиве (а трећом — неуспешном — раскинута пруга пред самим транспортним возом у дужини од само 20 см), изазвале су одмах сутрадан претрес Доње Јабланице од стране Бугара. Наше три петорке ускомешале су све оближње гарнизоне непријатеља, који је читав дан претресао шумарке и житна поља без уснеха.

У Горњој Јабланици, ранијем масовном упоришту четничких вођа Кимића,³ С. Миловановића,⁴ Перовића⁵ и мајора Ђурића,⁶ један пук буг.[арске] војске 15 дана вршио је претресе ради оружја.

Недићевски гарнизон у руднику Лесце прешао је у село Бучумет, где има намеру да се настани (70 војника), и у низину, у село Косанчић, дошло је 35 жандарма. Близина жетве и пљачка летине разлог је ових промена.

Оружане банде ранијих четничких вођа данас се групишу око Дражиних руководилаца и „команданата”. СК Т.⁷ нам јавља да је негде у Топлици одржан састанак Дражиних к-дира и к-пата, на којем су присуствовали делегати из Македоније и других делова земље.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2711.

² Ове акције извеле су диверзантске групе Првог јужноморавског НОП одреда.

³ Мајор бивше југословенске војске, командант Горњоветерничког четничког одреда, крајем лета 1942 год. ухватили су га Немци и интернирали у Немачку.

⁴ Командант Реткоцерског четничког одреда, после ослобођења побегао у иностранство.

⁵ Четнички командант у Горњој Јабланици, 1942 год. интерниран је у Немачку где је и умро.

⁶ Радослав Ђурић

⁷ Срески комитет за Топлицу

У нашем округу дејствује мања банда (до 15) Нике Кутримовића,⁸ пљачка, уцењује и претњом мобилише сељаке; у Горњој Јабланици до 200 (већина је избеглица из Космета) око Медевца [и] Врапца; мајор Ђурић са сином К. Пећанца је у Трну, док је сам Коста П.[ећанац] после састанка са једним итал.[ијанским] официром отишао са 20 четника у Соко Бању; Кесеровић⁹ је код Краљева у Гогчаници; на Копаонику, у Брусу — Станковић са 70 људи; Драган и Војин Сотировић¹⁰ око Гргура и Сланца са око 30—40 људи; за Ибарску долину отишао је кап. Жика Марковић,¹¹ а кап. Стојановић јуперише око Растелице са тројкама.

Они су развили широку усмену и писмену агитацију. Одржавају конференције и зборове, на које силом довлаче сељаке. На по неким зборовима изводе игру „народног суда“. Десетак „пиротника“ које вуку собом одлучују да ли ће који од рођољуба бити стрељан, батишан или пуштен (Реткоцер—Оруглица—Туларе). Они шаљу екипе по селима, ноћу, које лепе летке по кућама. Задњих дана издали су два летка, у Јабланици и Топлици. Први је потписан од „штаба за мобилизацију у Јабланици“. „Одлуком братске Русије о укидању Коминтерне задан је смртни ударац комунистима и партизанима код нас“, „по наређењу Врх. к-нде југ. војске сви комунисти у Југ. су тројкисти“ и завршава са „Смрт фаш. — слоб. народу“. Други летак је потписао пук. Радојевић,¹² он је прозирнији, отвореније непријатељски према нашој борби. Оба летка ћемо вам послати. На зборовима прете да ће партизане уништити до јуна, а онда до јула, говоре да ће се борити против партизана „да ако то Енглеска и забрани“.

У Реткоцеру су убили једног симпатизера Н.О. борбе, у селу Бувцу стрељали су жену из села Обилића (П.уста)

⁸ Погинуо у борби против Пете српске бригаде јануара 1944 год. код с. Сувог Дола (Јастребачки срез).

⁹ Командант Расинског четничког корпуса, после разбијања четника Д. Михаиловића маја 1943 год. на Сутјесци успео је да се пребаши у Западну Србију где је ухваћен. Војни суд у Београду осудио га је на смрт стрељањем због злочина које је починио у току НОВ.

¹⁰ Браћа Сотировићи настојали су још 1941 год. да створе четничку организацију ДМ у Прокулачком срезу. Почетком 1942 год., за време офаџиве бугарске војске, Недићевих и Пећанчевих одреда против Топличког НОП одреда, користећи тежак положај НОП у овом крају, они су покушали да створе и учврсте организацију ДМ али у томе нису успели. Војин је једно време био командант Топличке четничке бригаде, док је Драган руководио агитацијом и пропагандом ВШ ДМ.

¹¹ Командант Другог косовског четничког корпуса, убијен у лето 1945 год. као одметник.

¹² Командант Топличког четничког корпуса, погинуо у лето 1944 год. у борби против јединице НОВ Југославије.

(Река) „зашто ћеш ти из П. [усте] Реке овде”, у Тулару спалили су 2 куће, тукли жене, а једну силовали.

Бивше четничке масе Горње Јабланице су у превирању. Оне говоре: ето, партизани су имали право. Из Бублице дошло нам је 10 бораца, а то село је дало раније масу четника и војводу Душана Бубличког,¹³ из Статовца долази нам један бив. четник и каже: судите ме, јер сам крив за ранија дела, отсада бићу ваш. Из села Голи Рид, Нова Топола, Кремен (око Лебана) дошла је делегација у Штаб нашег одреда да изрази своју солидарност са борбом наше војске, траже да им долазимо у села и говоримо о ситуацији (два друга су одржали две успесе конференције уз пуну одобравања бив. четника двају последњих села). Отпочели су са прикупљањем намирница и новца за наше борце.

У вези са променама у расположењу маса бив. четничких одреда, наредили смо да I и II бат. пођу у 15-то дневни демонстративни марш кроз Косаницу са циљем одржавања иол. зборова, а у случају ишиласка на оружане банде Драже М. да их нападну и униште. Батаљони су само делничично извршили свој план. Епидемија дизентерије хара у крају изнад Куршумлије, те су се батаљони пред опасношћу заразе вратили. Али ипак њихов рад био је веома успео. У родном месту К. Иећапца — Механе одржана је успела конф. [еренција] на једној свадби (15 из Механе и 30 сватова из Раче), у Пролому са 60, у Арбанашкој са 30, у Товрљане са 30, у Крушевици са 50 и у Ргају са 40 сељака и сељанки. Пријем је био свуда топао и искрен. У Пролому говорио је један старап мештанин: „Бивши официри, који су се шминкали, коцкали и лили упропастили су земљу. Данас нам кажу да идемо са њима против свог народа, да пљачкамо и палимо. Видите ове, босе и голе по зими и данас, они се боре за час не тражећи плате и похвале”.

Наша база се све више шири. Правилним постављањем директива ПК-а ми ћемо још више постићи.

2) Из заплењених документата код убијеног поручника Вучелића види се да испријатељ не зна бројно стање наших батаљона. Или га прецењује или потцењује. У сваком наређењу опште је: страх од бораца „они су лукави, имају доста аутоматског оружја, добри стрелци”. Даље, страх од народа: „не веровати ником, све способне мушкице водити собом, имају јатаке у свим селима а њихов број је велики. „Најближљивије се старати да се открију комуни-

¹³ Душан Јовановић-„војвода Бублички“, стрељан од Бугара 1942 године.

стичке организације у позадини", без икаквих детаљних упутстава за тај рад.

План њиховог рада је дефектан, шаблонски. У неколико дупликата извештаја овог поручника - к-дира има жалбе — немам везе ни лево ни десно. Свака потера има прву, другу и трећу фазу. Трећа је — уништење партизана. Имају прву и другу линију и резерву. Руководиоци потером су далеко. Санитет и благајна код к-нта. У Јабланици учествовао је II бат. добровољаца са Нишком, Лесковачком и Прокупачком четом са око 1.000 бораца и 60 аутомата. Бугара 17 чета у II линији, а резерва је имала артиљерију. Бројно стање није наведено.

Документа смо послали нашем Штабу ради поука.

5) Наш I јужномор. одред броји преко 3111192152761-333443395 бораца¹⁴ без чете на Озрену која ће се омасовити па повући у наш састав. У нашим магацинима има 1378358 тешка и око 66334231 холандских лаких митраљеза, више пушкомитраљеза и без повлачења пушака са терена могу се наоружати још до 24331333373395 бораца пушкама. Већих 1133533279619095179 нема.

Предлажемо да створимо бригаду. Наша 3 батаљона са делом Расинаца,¹⁵ ако и не би дали нашу потпуну бригаду, створили би услове да она то убрзо постане. Али постоје и други разлоги који би говорили у прилог брзог формирања бригаде.

а) Војни — стварањем бригаде, стварањем једине груписане, ис мале борбене снаге, омогућио би се прелаз у јуфанизиву, ону јуфанизиву коју нам наређује наш Врх. к-нт друг Тито — напад на гарнизоне итд.

Жетва је на прагу. Морамо је бранити и — одбранити чишћењем већих реона од десне обале Западне до леве обале Јужне Мораве све до Врања.

Појавом бригаде, њеним војним акцијама привезали би јаче снаге испријатеља за свој терен. Данашње терене које држе наши батаљони и Расинци покрти 6958891925 2179-7686586955 (до 31111333213331 бораца).

Могли би ефикасније туђи дражиновске оружане банде. Појачао би се прилив у бригаду нових бораца.

б) Политички — активизирали би нове масе родољуба, подигли увереност у нашу исисцрину снагу с једне, још више би убрзали процес диференцирања у бившим чет-

¹⁴ Редакција није могла да дешифрује шифре о бројном стању и наоружању одреда.

¹⁵ Расински НОП одред

ничким масама с друге стране. И најзад, створили бисмо такмичење са II јужномор. НОП одредом и одредима Ко-смета, Озрена, Сврљига и даље у Србији.

Зашто би Расинци могли ући у бригаду? Њихов акциони радијус је Јастребац, а то је и нашег III батаљона. Терен нове бригаде протезао би се до Краљева на северу и Врања на југоистоку, западно Ибар, источно Морава. Значи, обухвата терен Расинца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ОК Л. [ЕСКОВАЦ]

БР. 66

ПИСМО ШТАБА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА „РАДЕ ЈОВАНОВИЋ“ ОД 17 ЈУНА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“ О АКЦИЈАМА КОСМАЈСКОГ ОДРЕДА КРАЈЕМ МАЈА И ПОЧЕТКОМ ЈУНА 1943 ГОДИНЕ¹

Ко пише Штаб Кошм. Н.О.П.О. „Раде Јовановић“ Одакле Положај

Коме Штабу I шум. Н.О.П.О. „Милан Благојевић“ Где

.....
О. Бр. датум 17-VI-43 год., час, мин.

Карта размере 1:

Драги другови,

Већ други пут вам пишемо а од вас никако ништа не добијамо. Мијелимо да сте упознати са директивом Гл. ш. о међусобном чврстом одржавању веза суседних одреда и да по томе требате и да поступате. Нарочито је важно сада, када ви водите тако жестоке борбе са дражиновцима, да будемо упознати са детаљима и вашим искуствима из тих борби, како би нам то корисно послужило за борбу на нашем терену, где су те банде још само бедне групице. Света

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4560.

Ракић,² који је један од вођа тих банди са једном групом од 20—30 четника задржава се највише територији која разграничава наши и ваш округ (Венчаде—Рациловић—Сиб. [ница]—Бељина). Та банда **би** се свакако ликвидирала нашом међусобном сарадњом. Тако ми су обавештени да сте ви заробили једног дражиновског ћурира, који вам је открио везе у Космају. За што нам то нико одмах послали? Пошаљите нам бар сада одмах те податке као и све остало што знате о њима.

Једна четва³ нашег одреда водила је 30⁴ у близини Смедеревске Паланке у селу Азањи борбу **са** Немцима⁵ СДС. Према последњим подацима обавештењи смо да је још приликом непријатељ имао око 20 мртвих и 11 рањених. Међу мртвима има око 6—10 Немаца и један недићевски поручник. Ми смо имали једног лакше рањеног. Та испета запалила је и уништила станицу Радинац, прву пре Смедеревом.

Друга једна четва⁶ водила је 3-VI јубу на Тресији. Непријатељ (СДС) је имао око 18 мртвих масу рањених. Ми смо изгубили командира те четве драј Мићу-Словенца⁷ и 2 врло лако рањена. Пре тога та иса чета напала је у једној штали дражиновце, који су држали конференцију у Вранићу (Посавина) и убијала 3 а 1 рањала. Од тих рањених један је вођа посавских дражиновца Зека⁸ за кога се чује да је умро. Затим запалила је камion и 1 мали луксузни немачки ауто, запленивши доследнике и убијши једног дисовица⁹ у камionу. У Реснику¹⁰ такође и пруга разрушена, те је саобраћај био обустављен 12 ч. То су последње акције које је наш одред водио. Реакција на нашем терену више је и била. Дошло је дотле да жандарми моле сељаке да ако виде партизане јављају Немцима већ њима, како би били у могућности избегну борбу. Догађало се више пута да тако су обавештени и вођу у потери намерно избегавају место где се налазе партизани. Плански се борби и ограничавају се настављање заседа око вароши.

По одobreњу Гл. шт. тражимо од вас да нам пошаљете половину експлозива којим распоражете, пошто на нашем терену лежи срж свих комуникација, а не постоји

² Командант Космајске четниче бригаде, спровиђен 1943 год. у Немачку.

³ Друга четва Космајског НОГП одреда. Током приликом је уништен и један немачки транспортни воз.

⁴ Прва четва Космајског НОГП одреда

⁵ Иван Захред, народни херој

⁶ Спасоје Дрењанин-Зека

⁷ Службеник дирекције за исхрану

могућност да га и где запленимо, пошто рудници добијају само за један дан. Ми би могли вама да пошаљемо неколико рафала са муницијом за холандски митраљез „сулундар“ које смо запленили, пошто смо обавештени да ви имате такав митраљез а ми га немамо.

Такође смо јављени да имате велику количину првог завоја. Ми га уопште несмо па би стога требало да извршимо замену. Колико ви нама пошаљете првог завоја толико ћемо вам ми послати нашег. Наређење за ту замену добили смо од Гл. шт.

Шаљемо вам неколико примерака вести као и писмо за Трамвајца⁸ од Николе.⁹

С. Ф. — С. Н!

За Штаб Одреда
зам. п. кома **Кика**¹⁰

П.С. По наређењу Гл. шт. пошаљите нам одмах друга — партизана,¹¹ који је из Вел. Крсне.

БР. 67

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРAVСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 22 ЈУНА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈАМА ЈЕДИНИЦА ОДРЕДА У МА- ЈУ 1943 ГОДИНЕ

ШТАБ
І. ЈУЖ. МОР. НАР.-ОСЛ.
ПАРТ. ОДРЕДА

22 јуна 1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

Положај

Наш штаб Одреда у више махова достављао је извештај о раду преко Крушевца вама. Као смо доцније обавештени ви нисте добили ниједан од тих извештаја те нисте имали преглед нашег рада. Ми такође нисмо од вас добили никакве директиве јити писма.

⁸ Родољуб Станић-Трамвајац

⁹ Владимир Петровић

¹⁰ Божидарка Дамјановић

¹¹ Остоја Чикић-Михајловић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4520.

Како сте обавештени одред има три батаљона, који су извели следеће акције: Први батаљон: Прва чета нападајући вештачку границу² преко планине Кукавице у једној борби са Бугарима убила је 3 војника. У другом сукобу убијено је 2 војника, наши нису имали губитака. Иста чета ликвидирала је два жандарма, као и неколико шпијуна. Друга чета у једном сукобу са Немцима убила је 3 Немца заузеливши им оружје. Диверзија десетина из заседе на прузи убила је 2 буг. војника, на прузи Лесковац—Врање, дигнута је шина код Ђорђева, упали су у Лесковац где су ликвидирали шефа полиције озлоглашеног Круља. Код села Тодоровца убијен је Недићев поручник, запленивши му оружје. Ликвидирано је неколико озлоглашених шпијуна. Овај батаљон одржао је велики низ зборова у циљу обавештења народа.

Други батаљон: Имао је веома велику потеру од стране Бугара и недићеваца који су удруженим снагама [нападали], која је трајала 12 дана. Непријатељске снаге су биле до 15.000 војника. Потера је потпуно неуспела, не нашавши ниједног партизана отерали су много невиних људи у логор, и биљачкавши читава села. Поново су палили село Гајтан где су их партизани поново дочекали, убивши им војнике, па скоро истом месту где се пре извесног времена водила велика борба са Бугарима.³ Друга мања потера, која је имала за задатак да реконструише борбу на Гајтану, је дочекана и разбијена. У ћовој борби је погинуло неколико Бугара, заплењено неколико буг.[арских] љука са артиљеријским гранатама. Диверзија десетина је изрештала 2 машине и митраљирала воз са буг.[арским] војницима. Исекла телефонску везу Ниш—Житни Поток. Батаљон [је] одржао низ зборова на читавом терену. У једном маршу батаљон је прокрстарио кроз легло дражиноваца Косаницу и у једном сукобу који су инсценирали дражиновци најурио их. Овај батаљон је очистио већи број најокорелијих шпијуна, ради којих је читав народ задовољан. На овом терену у једном препаду на села дражиновска банда под командом поручника Матића⁴ заклала је 5 невиних људи.

Трећи батаљон: Имао је такође две велике потере, једна Буг. а друга недићевци. Бројно стање Буг. у потери било је 15.000. На М. Јастрепцу III чета у сусрету са не-

² Мисли се на границу коју је Бугарска после окупације Југославије поставила између Србије и Бугарске.

³ Овде се мисли на борбу између Првог јужноморавског НОП одреда и једног бугарског пука у марту 1943 год. на Радану.

⁴ Погинуо у јулу 1943 год. код с. Ђуниса (Расински срез).

дићевском потером је потукла Нишки баталон⁵ до ногу убивши 25 шедићеваца, запленивши 20 пушака, један лаки митраљез, много мушиције, ствари итд. Ова борба је вођена у селу Девчи где је потера потпуно разбијена. Иста чета у једном сукобу у Морави код села Шурића са жандармима, убијен један жандарм, код нас је погинуо друг Реља.⁶ У селу Чести [у сукобу] са жандармима убијен је командир станице. У селу Лепаји у сукобу са жандармима чета је убила 1 жан. и 4 ранила, жандармима је дошла у помоћ буг.[арска] коњица као и 2 камиона војника, те се развила борба, где је рањено неколико буг.[арских] војника, јоштећен камион. На нашој страни је погинуо друг Милош. За време буг. [арске] потере [на] М.[алом] Јас.[требцу] (III) чета приликом пребацања за В.[елики] Јас.[требац] саставила се са В. [елико] јас.[требачком] (1) четом и у борби баталон је потиснуо Буг., где је убијен један Бугариш. За време борбе Бугарима је дошло појачање, те је баталон отступио имавши једног мртвог друга – Топу.⁷ У овој борби је изгубљен један п.митраљез. На прузи Ниш—Лесковац сачекан је воз са буг.[арским] војницима и митраљиран, где је погинуло и рањено много буг. војника. Између села Росице и Јаковља III чета је сачекала Дражине банде и убила 1 и 2 ранила.

На прузи Београд—Ниш дигнута је пруга. Иста чета напала је на жандармериску станицу Облачину, најутивши их у панично бекство а затим су се вратили под заштитом буг.[арске] војске. Чета је напала на жан. станицу Љуптен, најутивши жандарме, који се још нису вратили.

I чета (В.[елико] Јас.[требачка]) водила је борбу у селу Кашевару са Дражиним бандама убивши 1 и 1. ранила. Истога дана у борби са жандармима убијен је 1 жандарм. У Жупи (Копаоник) чета је ухватила 4 Дражине бандита (курира) и ликвидирала их. У среском месту Блацу чета је упала и запленила 1200 кг шећера, испред очију 300 буг.[ара] и 150 шедићеваца.⁸ У сукобу са Немцима па путу Крушевац—Брус чета у заједници са 1 четом Расинаца убила је 15 Немаца, упалила 1 камион, запленила све оружје и спрему, док су други Немци у паничном страху побегли.

Овај баталон је послao једну своју чету (II) на Озрен по паређењу П.К. Чета је до сада имала успеха. Срушила је

⁵ Баталон Српске државне страже

⁶ Радомир Илић, борац Малојастребачке чете

⁷ Ранђел Стефановић

⁸ Ову акцију извела је једна ударна група из Великојастребачке чете под руководством народног хероја Обрада Лазовића.

велики рудник код Алексинца и учинила милионску штету. Порушила извесне мостове, разоружала неке дражиновце. Батаљон је ликвидирао већи број најокорелијих шпијуна. Одржано је неколико зборова.

На терену овог одреда дражиновске банде уз помоћ Недића и окружних начелника, као и окупатора, хоће по сваку цену да продру на терен овог одреда, што им за сада не полази за руком. Дражиновци чине велика зверства, пале куће и убијају наше пријатеље, чине велика зверства. Окупатор па сваку акцију реагира онитро и масовно стреља. Недићевци одводе у логор и пљачкају народ, сви ови у заједници чине све да сруше покрет у овом крају. Народ је заплашен.

Морал партизана у одреду је на достојној висини, здравствено стање је задовољавајуће. Одело и обућа доста слабо.

Штаб нашег одреда послao је заменика команданта Миљоша Манојловића у II мор. одред по ногибији друга Ратка Павловића „Бићка“ да овом одреду помогне при срећивању одреда, са ограниченим роком. Наш штаб ѡодреда сада је остао само на команданту и зам. п. комесара, то смо мишљења да се штаб треба у најскоријем времену попунити.

Наш штаб предлаже да се пруга Београд—Солун и Беог.[рад]—Софija стално узнемирива и онемогућује за редован саобраћај, на тај начин што ће одреди из Србије рушити саобраћај до Тујуприје, а наш одред већ руши од Тујуприје до II моравског а овај даље на југ. Ово би умногом онемогућило окупаторске снаге у потери за нама. Исто тако предлажемо да се Расински ѡодред споји са нашим у један ѡодред као IV батаљон, с тим што би командант Расинског⁹ био код нас начелник штаба ѡодреда, пошто је он активни поручник.

Ово предлажемо ради тога што географски смо потпуно упућени један на другог, док они са Шумадиским ѡодредом не могу имати војничке везе као са нама, јер конфигурација земљишта то не дозвољава. Ово би омогућило брзо формирање једне бригаде, док је овако доста теже. Радијус дејства био би између Јуж. и Зап. Мораве, Ибра, закључио до Врања, тј. II мор. ѡодреда.

⁹ Драгослав Петровић-Горски

¹⁰ Бројно стање батаљона дато је у шифрама на крају документа које Редакција није могла да дешифрује.

¹¹ Трећи батаљон био је Јастребачки НО батаљон у чије бројно стање је урачуната и једна његова чета која је упућена на Озрен крајем маја 1943 године. У саставу ове чете била је и једна десетина бившег Озренског НОП ѡодреда. Овде Штаб Првог јужноморавског НОП ѡодреда мисли на ову чету кад каже „са Озренцима“.

Наши батаљони броје I- другова, II- другова, III- другова.¹⁰ Прилив је доста слаб изузев у II батаљону.

Види доле:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Зам. п. комесара

Ристо Антуновић

(М.П.)

Командант

Димитрије Писковић

I 12 21, 76, 25, 13, 33, 42, 33, 52
II 21 31 12 42 33 98, 76, 69, 13 33 42 33 31
III 21 31 12¹¹ (са Озренцима)

БР. 68

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЗАЈЕЧАР ОД 23 ЈУНА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ ТИМОЧ-
КОГ НОП БАТАЉОНА¹**

23-V-43 г.²

П.К.³

Драги другови,

...
3. Због слабости [и војничке и политичке] а и неискуства то смо одред средили на овај начин и то на предлог самога друга Милисава.⁴

Од ове три чете: J.,⁵ T.⁶ и K.⁷ створили смо батаљон од три чете. Формирали смо батаљонско руководство — Штаб батаљона — од 7 чланова. Овако вељки штаб је због тога јер смо сваком члану штаба дали и заменика да би се развијао; управо командант, комесар и секретар ПО су другови из J. а заменици су другови са нашег терена. Поред овога формирали су штабови чета. Батаљону су постављени задаци и одређен терен деловања. Баш јуче су

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4382.

² У оригиналу стоји 23 маја; највероватније да је овај извештај писан 23 јуна, јер је батаљон формиран средином месеца јуна 1943 године.

³ Покрајински комитет КПЈ за Србију

⁴ Недељко Каракић

⁵ Јастребачка НОП чета

⁶ Тимочка НОП чета

⁷ Крајинска НОП чета

разбили једну Драж.[ину] банду од око 30 људи. Непријатељ има 1 мртвог и 1 заробљеног. Овај заробљеник је Грк и ми смо га убили. Сви другови имају полета и чврсто верујемо у уснех и омасовљење, јер постоји много услова. Напр.: на једну везу требало је да нам дође 80 радника из Бора, али због пропада дражиновци су похапсили те људе, нису нам дошли. Сада радимо на поновном успостављању везе. Морамо да подвучемо: услова има, оружја и муниције такође, само ми ако правилно радимо биће све.

БР. 69

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 28 ЈУНА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА ОДРЕДА У МАЈУ И ЈУНУ 1943 ГОДИНЕ¹

Извештај од 28 јуна 1943 г.

АКЦИЈЕ

Расински п. одред „М. Томић”

17 маја. Заплењено 100 кг вуне у селу Пепельевцу.

31 маја. Ухваћено и убијено у селу Шљивову (Жупа) 4 дражиновца (2 курира и 2 команданта села).

1 јуна. Борба у селу Стројинцима (Жупа) са СДС и у Разбојни 2 мртва и 4 рањена недићевца. Ми нисмо имали губитака. Акција изведена са једном четом Топличана.²

4 јуна у с. Макршашу убијена 2 дражиновца. Заплењено 200 кг кукуруза и 50 кг вуне.

9 јуна у сарадњи са Топличанима³ заплењено из ср. [еског] магацина Блаце 1200 кг шећера. Исти шећер је сакупио ср. нач. [елник] за црну берзу. Половина од њиховог дела подељена народу.

10 јуна. Напад на драж. [иновце] у бучким колибама. 1 заробљен а остали разбијени. Заробљена штабска архива

¹ Оригинал, без потписа, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3825.

² Акцију у Стројинцима извела је Друга чета, док је у нападу на Српску државну стражу у Разбојни поред ове чете учествовала и једна чета Јастребачког НОП одреда.

³ У овој акцији учествовала је једна петорка Великојастребачке чете са једном четом Расинског НОП одреда.

Прве рас.[инске] бригаде (Драж.), 1 машингевер са 400 метака, 2 пушке.

14 јуна. Акција на прузи Ђунис—Сталаћ. Минирана пруга на 3 места. Саобраћај обустављен 36 сати. Тешко оштећен један вагон са нем. рањеницима. Отворена је брза палба на исти непр.[ијатељски] транспорт из свих аут. [оматских] оружја. Нисмо могли да проверимо да ли је и колико непријатељ имао губитака. Нападнути Бугари који су транспорту дошли у помоћ. Разлупан рефлектор на буг. бункеру и рањена 3 Бугарина.

17 јуна. 1 и 3 чета у борби са дражиновцима и СДС у с.[елу]⁴ ... потукла је исте. Резултат борбе: 6 погинулих непр. војника и 3 рањена. Плен: 1 п.митраљез збројовка и лаки холандски митр., 3 пушке и неколико бомби. Ми смо изгубили командира 3 чете.

17 јуна. Друга чета са 1 топл.[ичким] водом напала је у заседи Немце на путу Крушевац—Брус (с. Тијелије). Резултат ове борбе 13 погинулих Немаца и 9 рањених.

Плен: јодговарајући број пушака и камиона. Исти је запаљен. Доста ранчева, ћебади, шат. крила итд.

18 јуна. Наш курир убио једног недићевца.

19 јуна. При легитимисању наших курира приликом преласка Зап. Мораве, курири су убили из пиштола 3 дражиновца, а притом 1 наш рањен и доцније га дражиновци заклали.

⁴ У оригиналу се није могао прочитати назив места где је вођена борба. Овде се ради о двема борбама Прве и Треће чете Расинског НОП одреда. У првој, код села Буковче, разбијена је једна група жандарма и четника без сопствених губитака. У другој борби са истом непријатељском групом код села Сеземче погину је командир Треће чете Раде Бркић, учитељ.

БР. 70

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
29 ЈУНА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ
НОП ОДРЕДА ЗА СТВАРАЊЕ УДАРНИХ БАТАЉОНА¹**

**ГЛАВНИ ШТАВ НОВ И ПО
ЗА СРБИЈУ**

29 јуна 1943 г.
Положај

ШТАБУ И ЈУЖНОМОРАВСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Положај

У вези са нашом одлуком да се на терену вашег одреда формира Н.О.П. бригада наређујемо вам следеће:

Од три батаљона: Кукавичког, Јабланичког и Јастребачког издвојићете 60–70% људства (руководилаца и бораца и формирати 2 ударна батаљона и то I бат. од бораца Кукавичког и дела Јабланичког бат. а II ударни батаљон од бораца Јастребачког и дела Јабл.[аничког] бат. У ударне батаљоне одабраћете добре борце и дисциплињоване и снабдете их са доволно аутоматског оружја. Штабове батаљона поставиће од најбољих војних и политичких руководилаца Штаба одреда.

Ударни батаљони остају под командом Штаба одреда и оперисаће на терену Одреда. Ударни бат. могу заједнички изводити акције, заједно се кретати, сарађивати са батаљонима Одреда но то није неопходно.

Стварање бригаде не треба схватити као расформирање Одреда. Од преосталог људства формираћете 3 батаљона: Кукавички, Јабланички и Јастребачки бат. под вашом командом а са задатком да се ојачају. Они ће оперисати на своме терену. Појава бригаде на вашем терену створиће услове за њихово јачање, већи политички утишaj и успешнију борбу.

Разлика између уд.[арних] бат. и ових других је у квалитету бораца, челичној дисциплини која влада у уд. [арним] бат., у паоружању и у већој покретљивости и невезаности за одређен терен.

Постављене вам задатке извршићете до 25 августа о. г.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4518.

Штаб одреда треба да се позабави питањем акција за муницију као и појачаним прикупљањем у народу.

Штаб треба да изради план за борбу за жетву: политички рад у народу да укрива жито, паљење вршалица преко којих окупатор убира храну, помагање народу да укрива храну, прикупљање резерви за нашу војску итд.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАВ НОВ И ПО [СРБИЈЕ]

БР. 71

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ ОД 30 ЈУНА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЛЕСКОВАЦ О ПРИПРЕМАМА ЗА СТВАРАЊЕ БРИГАДЕ И МЕРАМА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ РЕКВИЗИЦИЈЕ¹

О.К. Л.

30-VI-43

Драги друг[ови]

Примили смо ваше писмо од 22-VI² и 20.000 дин. од С.К. Топл.³

У прилогу вам шаљемо писмо Гл. штаба штабу вашег одреда у вези са припремама за стварање ударне бригаде на вашем терену. Из вашег одреда ће се припремити 2 батаљона за бригаду а из Врањ.⁴ и Расин.[ског] по један тако да ће се крајем идућег месеца доласком преставника Гл. штаба и П.К. створити бригада и одредити штаб бригаде. Напомињемо да ће сви досадашњи одреди остати и даље на својим теренима или са умањеним бројем људства. Бригадом ће непосредно руководити Гл. штаб. Ради тога ваша је дужност да предузмете све да појачате бројно стање *вашег одреда* и да и поред издавања људства за бригаду и даље одред остане чврст и јак. Поред појачање мобилизације за одред (нарочито повлачите раднике из града), развијте најширу активност за прикупљање оружја и муниције у народу и стварање повољних база за рањенике.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2591.

² Редакција не располаже овим документом.

³ Српски комитет који је обухватао делове Добричког, Прокупачког и Јастребачког среза.

⁴ Други јужноморавски НОП одред

Директиву о Милошу⁵ и Баји⁶ да раде на терену О.К. Вр.[ање] као што смо вам писали спроведите одмах без обзира на припреме за бригаду.

Шаљемо вам упитник о кадровима који ће вам служити као образац за саслушавање и испитивање биограф. парт. На основу тога упитника пошаљте нам карактеристике и ваше мишљење за све војне и политичке руководиоце на вашем терену почевши од чланова О.К.⁷ па закључно са свим српским и одредским руководиоцима партије и Скоја. Имена шифрирајте.

Извршите све потребне припреме за спречавање непријатеља да опљачка жетву. Издајте јој томе кратак летак. Мобилишите народ на отпор. Помозите му да крије жито. Поред учествовања одреда у тим акцијама треба стварати свуда ударне групе које ће кварати и спаљивати вршаће машине и дојити окупаторске контроле органе при прегледању и отимању жетве.

Јавите нам где се налази и шта ради Жив. Јевтовић.⁸

Два јомладица које сте већ преузели за одред су симпатизери. Послаћемо вам још неколико људи. О њима ћемо вам послати накнадно карактеристике. Све који дођу од нас пошаљте у Кук.[авички] или Јабл.[анички] одред.

Јавите нам ко је испевао песму о Војнику⁹

Штаб вашег одреда мора редовно бар једанпут месечно да подноси општап извештај Гл. штабу износећи тачно извршене акције.

С. Ф. — С. Н.!

Другарски позд.
П.К. [К.П.Ј. ЗА СРБИЈУ]

Шаљемо писма: за Милисава,¹⁰ Милована,¹¹ за Штаб II јуж. мор. одр.[еда] и за Расински од.[ред].¹²

⁵ Милош Манојловић

⁶ Риста Антуновић

⁷ Окружни комитет КПЈ за Лесковац

⁸ Погинуо у борби са четницима на Пасјачи марта 1943 године.

⁹ Бугарски окупатор фебруара 1942 год. стрељао је у с. Војнику Јабланички срез, око 350 људи, жене и деце. О Војнику за време рата испевано је у народу неколико песама, које су певане широм читаве Јужне Србије.

¹⁰ Недељко Каракић

¹¹ Десимир Јововић

¹² У оригиналну дописано мастилом.

БР. 72

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 30 ЈУНА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ
ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О ФОРМИРАЊУ
БАТАЉОНА У ПРВОМ ШУМАДИСКОМ НОП ОДРЕДУ¹

Слободану²

30-VI-43.

Драги друже,

Обавештен сам о погибији Миросава.³ Велики је то губитак за нас. Ђокле ће да се поћављају ти ударци!

Ситуација овамо доста лоша. Хапишња и претреси терена. Маса народа је похаштена: у Ковачевиу око 100, у Азањи 40, у Крсни 40, затим по Селевцу, Луњевцу и многим селима су хашења и претреси. По селима се налазе распоређени жандарми С.Д.С.

О Косм.[ајској] чети немам никаквих информација. Ова друга прилично је нарасла, тако да ће се морати разбити у две чете. Има услова да се да људство за други батаљон. Ако чете буду расле још бржим темпом, а реакција буде таква да су тешкоће за одржавање чете велике, да б сам директиву да се повлаче према теби. Други батаљон моћи ћемо брзо да створимо, само је питање руководећег кадра. Просто не знаш њега за команданта. Можда би Трулеж⁴ могао да буде командант овог другог батаљона а за пол. кома да узмемо неког са терсна. Што мислиш о томе, или имаш неки други предлог?

Формирање батаљона не би могло да се изврши овде, због ситуације. Зато чим се услови створе ја бих све људство послao тамо, а ти извршио формирање и другог батаљона, уколико ја не бих могао доћи да то учинимо заједно.

Информације ћити какво друго јававештење и вести не могу ти дати, јер сам моментално без везе.

Знам само што се догађа у близкој околини у којој се крећем.

Не верујем да је ситуација тамо много боља. Али веће наше снаге тамо и погодност терена олакшавају умногоме ваш опстанак. Бојим се за тебе да ти се што не деси. Нужна је твоја помоћ батаљону, али ужасно би било да се у томе пође досадањом праксом. Знам да о томе не водиш до-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 9417.

² Радивоје Јовановић

³ Миросав Влајић

⁴ Мирољуб Јовановић

вольно рачуна, а помисли само, шта би било да нам се још и то деси!

Пини ми оширио о тамошњој ситуацији. Како изгледа батаљон? Веће акције тамо свакако ће реакцију овамо смањити, те у том случају пружа се велика могућност активности људашњих чета. Учиниће се све за њихово ојачање. У том смислу предузете су мере и бачено је кадрова добрих са терена. Ако би имало могућности да батаљон прође мало овим тереном, прилив би био још већи. То ће се морати учинити касније.

Чуо сам да су за вами отишле неке потере Немаца. Не знам колико је тачно, али да ће вас гонити, у то нема сумње. Зато је неопходан велики радијус кретања, изненадни удари и добра обавештајна служба.

Са друговима из Б.⁵ немам везе моментално, а ни могућности да идеј.

СМРТ ФАЦИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Друг. поздрав
Вук⁶

БР. 73

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ ОД ЈУНА 1943 ГОД. ЦК КПЈ О ВОЈНО- ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И СТАЊУ У НОП ОДРЕДИМА У СРБИЈИ¹

V. ОДРЕДИ

Главни штаб: Командант Брадоња,² комесар Ђора.³ У комбинацији су: капетан Марковић,⁴ бивши нач. шт. VI бриг. и командант Расинског одреда, коњ. пор. Драган Петровић⁵ „Горски”.

1). **Пожаревачки одред** „Вељко Дугошевић”. Командант Жика Петровић,⁶ учитељ из Пож., комесар Тина,⁷ студент,

⁵ Вероватно се односи на Београд

⁶ Мома Марковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2476. Изостављени текст се односи на стање партиске организације на терену.

² Радивоје Јовановић

³ Мома Марковић

⁴ Предраг Марковић

⁵ Драгослав Петровић

⁶ Жика Поповић

⁷ Богољуб Стојановић

члан О.К.П. Има 75 бораца, 3 чете. Три пушкомитраљеза. (Сада је остало 50 бораца исле губитака од офанзиве ис- пријатеља.) Делује око Млаве и Мораве.

2). **Чачански одред.** Пролетос бројао 25 бораца, кре- тао се по Триавском и Јубиљком срезу. У једној борби изгубио 10 бораца. Командант Мандић,⁸ мет. радник из Чачка. Поред тога је формирана Таковска чета, на терену где се налази Минић.⁹

3). **Крајински одред.**¹⁰ Командант: Пега Костић,¹¹ про- фесор, који је са групом бораца стално крстарио по свом терену. 70 бораца. Креће се од Зајечара до Дунава и Хо- мольских Планина.

4). У **Нишком округу** креће се одред од 40 бораца, са- стављен од остатака разбијеног Озренског, Сврљишког и Књажевачког.

Командант: Слободан.¹²

5). **Јужноморавски одред,** формиран фебруара 1943 године од 3 одреда: Кукавичког, Јабланичког и Јастребачког. Има 3 батаљона.

I бат. — Кукавички: 2 чете, 70 бораца.

II бат. — Јабланички: 3 чете, 120 бораца.

III бат. — Јастребачки: 3 чете, 100 бораца.

Наоружање: око 30 (тридесет) пушкомитраљеза.

Командант Димитрије Писковић, мет. радник.

6). **II Јужноморавски одред** (Врање): Делује на те- рену од Суве Планине између Јуж. Мораве и бивше ју- госл. границе до извора Пчиње и Козјак Планине.

Има 3 батаљона са 130 бораца.

Командант био Ратко Павловић „Шпанац”, који је поги- био прошлог месеца код Стразимирова у борби са Буга- рима. Заменио га Милош Мапојловић, подофицир Југосло- венске војске.

Полком. Владимир Вујовић, инжењер из Трнче.

⁸ Раденко Мандић

⁹ Милош Минић

¹⁰ Половином јуна 1943 год. од Крајинске, Тимочке и једне чете Јастребачког НО батаљона формиран је Тимочки НО батаљон За- јечарско-тимочког НОП одреда „Миленко Брковић-Црни“. Крајин- ски НОП одред разбијен је ујесен 1941 год. и од тада уопште вије обнављање.

¹¹ Погинуо као политички радник у позадини јула 1943 год. у с. Криви Вир, Бољевачки срез.

¹² Конрад Жилник, народни херој, погинуо почетком 1944 год. у Белопаланачком срезу у борби против четника Д. Михаиловића.

7). **Ваљевски одред:** Формиран на терену Шумадиског одреда и тешко се пробија на свој терен.

Бројно стање: 40 бораца.

Командант Миша Дудић.

Пол. ком. Андра Савчић.¹³

8). **Шумадиски одред.** Бројно стање 70 бораца, 3 чете: Рудничка, Качерска и Шумадиска. Девет п.митраљеза.

Командант: Лука Спасојевић, учитељ.

9). **Космајски одред** (и он формиран као и Ваљевски у помоћ Шумадиског).

60 бораца, 2 чете.

Делује на свом терену све до Ресника (Београд).

Командант: „Срба”,¹⁴ металски радник, п. ком. Ђока Јарац.¹⁵

10). **Расински одред,** „Мирко Томић”.

2 чете, 80 бораца, седам п. митраљеза.

Командант Драган Петровић-Горски, поручник; делује на севериој страни Јастрепца и Конаоника према Западној и Јужној Морави. Наслања се на Јастребачки батаљон.

Већина наших одреда постоје још од 1941. г. Највише се обнављао Шумадиски, који је омогућио стварање Ваљевског и Космајског. За скоро две протекле године наши борци и дању и ноћу су у покрету, гоњени од свих непријатеља укључујући и дражиловце, али се увек главнина одржавала, што говори да народ воли и помаже наше борце.

Прошле године није уопште било прилива у одред са села. Ове године, међутим, што је врло значајно, ступају у одреде, не масовито, већ појединачно и у мањим групцијама. У овој години се удвостручило бројно стање људства скоро свих одреда а негде и у четворостручило. Ово говори да су наши борци издржали тешка искушења у 1942. г., да се очувао утицај наших одреда на народ, да нас народ више не помаже само материјално као прошле године већ да ступа у наше редове у активну борбу.

Ово је карактеристично за читаву Србију.

За масовни прилив наилазиће се на тешкоће око снабдевања војске оружјем а нарочито муницијом и аутоматским

¹³ Адвокатски приправник из Ваљева, ухваћен у лето 1944. год. од четника и стрељан.

¹⁴ Иван Стефановић

¹⁵ Ђорђе Јовановић

оруђима. Мање борбе и тактика непријатеља да не вуче за собом комору не дозвољавају да се боље наоружамо.

Мада наши борци имају искуства за партизанско ратовање, ипак су слабо војнички обучени. Пада у очи мали број активних официра у нашим одредима. Као и у парт. орг. тако и у одреду имали смо највише губитака због небудності и аљкавости наших руководилаца.

Видећесте колика је несразмерна између наших и непријатељских снага и каквих тешкоћа преживљавају наши одреди. Често се њихова сва активност своди на скривање. Ипак најмање страдају најактивнији одреди и најактивније чете (са најдужим акционим радијусом).

Велики је недостатак Космајског, Шумадиског, Ваљевског а нарочито Пожаревачког одреда што је присиљен да живи и води борбе у низини између густо поређаних села, што немају боље базе, планине, на којима се налазе дражиновци.

На југу је већ сасвим друга ситуација у том погледу.

Пада у очи да имамо одреда тамо где имамо парт. орг., а где не постоји парт. орг. исма ни одреда. Перспектива на стварање 2 бригаде, једна на југу, друга у Шумадији, укључиће и тај недостатак, тј. да има терен без одреда.

НЕМАЧКЕ ТРУПЕ КОЈЕ СУ У СРБИЈИ

(из заплењених докумената)

У Источној Србији, у местима: Пожаревац, Петровац (на Млави), Кучево, Зајечар, Неготин, Бор и други налази се 704 пешадиска дивизија, која је дошла из Греke. У њен састав улазе 1) 724 гренадирски пук, распоређен по местима — Пожаревац, Костолац, Ђирковац, 2) 734 гренадирски пук, распоређен по местима — Пожаревац, Петровац (на Млави), Кучево, Доњи Милановац, Мајданпек, Жагубица, Бор, Сип (на Дунаву), 3) II пук „РСК”, по местима Пожаревац, Доњи Милановац, Бор, Неготин, Сип, 4) артиљериски одељак 654 у месту Петровцу.

БРОЈНО СТАЊЕ 734 ГРЕНАД. ПУКА

Штаб пука — 7 официра, 17 подофицира, 58 војн.

I батаљон — 11 официра, 106 подофицира, 564 војн.

II батаљон — 13 официра, 103 подофицира, 543 војн.

III батаљон — 11 официра, 107 подофицира, 509 војн.

НЕМАЧКЕ ТРУПЕ КОЈЕ САДА ДОЛАЗЕ ИЗ БУГАРСКЕ

Од 4 IV до 15 IV 1943 дошло је из Бугарске око 28.000 немачких војника алпинских јединица. Кажу да су били на Кавказу. Доводе се и даље. Концентришу се и даље око Јужне и Западне Мораве и око Ибра.

Распоређени су јако: Куршумлија око 7.200, Прокупље око 2.000, Ниш 7.200, Краљево око 7.600, Крушевац 2.400, Сврљиг око 1.600.

Долазе са свом ратном спремом, немачким железничким композицијама које (композиције) одмах по искрцавању трупа одмах одлазе за Вилах (Villach).

У Западној Србији — Шабац, Лозница, Ваљево, Ужице --- постоје стални немачки гарнизони који се често мењају. Величина гарнизона достиже 2000—3000 људи.

Баш сада се из Ђосне (Виноград) пребацује преко Ужица, Краљева и Кос. Митровић 717 пешадиска дивизија, са око 7.000 људи са свом спремом. Иду у правцу Македоније—Грчка.

Место Урошевац на Косову потпуно је испражњено од цивила, јер Немци утврђују Качанику Клисуре.

Београдски немачки гарнизон стално се мења по броју. Тачан број непознат, али је последњих дана већи.

У Београду се виђају Руси обучени у немачке униформе. Има их неколико стотина и кажу да су из „добровољачког корпуса“ Власова, бивши „прве ноармејци“.

Италијанских и мађарских окупацијних трупа нема у Србији.

БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ ТРУПЕ У СРВИЈИ

Бугарских трупа има око 58.000. Углавном су у већим местима и уз дуж железничких пруга, чувају саобраћајне објекте, али учествују и у потерама на партизане. Нумерација непозната. Бројно стање и распоред по местима следећи: Параћин — око 1.200, Јагодина — око 240, Багрдан — око 240, Пожега — око 2.100, Овчарска Бања — око 50, Крушевац — око 2.700, Младеновац — око 1.100, Грделица — око 300, Лесковац — око 3.000, Куршумлија — око 2.200, Житорађа — око 150, Дольевац — око 3.700, БелоЯин — око 280, Сталаћ — око 1.700, Чачак — око 640, Бадњевац — око 240, Извор — око 150, Метовница — око 120, Криви Вир — око 150, Љубија — око 3.700, Болјевац — око 200, Ниш — 7.800, Рашка — око 4.600, Ужице — око 2.500, Бор — око 80, Кос. Митровица — око 2.100, Краљево — око 7.400, Крагујевац — око 6.100, Прокупље — око 4.000, свега — 57.740.

БЕЛОГАРДЕЦИ

Корпус — 6.000 (2.000 из Бугарске), командант Стејфон, начелник Борис Контирев.

4 пук. Сваки пук — 1 антитенк.[овску] батерију, тешке митраљезе и бацаче.

I пук (Зборовски) — Лозница — Крупањ. 2 чете Ко-
паоник, козаци издвојени.

II пук (Шатилов) — Краљево.

III пук (Миршанов) — Пожаревац, Неготин, Петровац,
Бор (цео батаљон).

IV пук непотпуни, две чете у Београду и резерв. бат.
(Пиљевић).

Шт. пол. — 4 чете Београд, Шабац, Ваљево и Кра-
љево. Оснивалац СС групенфирер Семјунов (Осијек), по-
мoh. лајтн. Еспер-Лавров.

*Недићевци (Српска државна стража), Добровољачки
корпус (Љотићевци).*

При претседништву владе налази се војно одељење које
се дели на — 1) Српска државна стража, и 2) Доброво-
љачки корпус. Војно одељење је непосредно потчињено Не-
дићу. Командант Српске државне страже је генерал Јонић
(брат министра просвете Јонића). Командант Доброво-
љачког корпуса је инжињер. пуковник Мушички, бивши кра-
љичин ађутант. — При војном одељењу постојао је главни
четнички штаб који је сада у ликвидацији. Коста Пећанац,
његов командант, има свој Горски штаб у планини Соко-
ловици код Куршумлије. Са њим је вероватно и 200 до
300 наоружаних четника који му служе као лична гарда.
Однос његов према војном одељењу је чисто финансиско-
административаш, тј. формалан, јер четници К. Пећанца на
терену немају никакву званичну активност (односи се на
личну гарду).

Српска државна стража састоји се од 1) градске др-
жавне страже (која служи по граду) и 2) пољске државне
страже (која служи по селима и варошицама).

Првих има око 5.000, а других око 12.000.

ДОБРОВОЉАЧКИ КОРПУС САСТОЈИ СЕ ИЗ:

I добровољачког батаљона, командант Мићашевић, кап. I.

II добровољачког батаљона, командант Марисав Петро-
вић, кап. р. из Крагујевца.

III добровољачког батаљона, командант Душан Марко-
вић, адв. из Срема, к. I кл. тј. резервни официр.

IV добровољачког батаљона, командант Лаутнер, Слове-
њац, рез. официр, сада је променио име и зове се Милош
Војиновић.

Сви команданти предње наведених батаљона су *истакнути*
Љотићеви „збораша“, познати још од пре рата.

V батаљон четнички, командант Вук Влаховић, кап. I
класе, родом Црногорац.

У војном одељењу перманентно заседа

1. Штаб оперативног одељења, а сем тога отсека као важнији су
2. Личин отсек -I-
3. Материјални отсек. Штаб оперативног одељења руководи из Београда операцијама у Србији и даје према потреби наредбу батаљонима добровољачким за покрет, односно за промену места операција.

При Добровољачком корпузу постоји *оперативни штаб* који руководи непосредно операцијама на терену.

Јачина сваког добровољачког батаљона износи од 700—800 људи, тј. око 3.500—4.000 људи у свих 5 батаљона. Батаљони имају потпуно немачко наоружање, тј. пушке немачке, машинске кратке и дугачке, минобаџаче, аутомобиле и остале потребштине. Немци непосредно дају све наоружање и то најмодерније.

Састав Добровољачког корпуса састоји се из одабраних добровољаца из 12 добровољачких одреда (љотићеваца) и за њих није упућен по Србији никакав распис ради врбовања.

Добровољачки корпус толико улива поверење да ће га, наводно, [употребити] и против Драже Михаиловића. У том смислу су добровољци дали и своју шестомесечну обавезу.

По ликвидацији четничких одреда, када су многи четници отишли у ишуму и када су од стране Немаца извршена многобројна хапшења, приступљено је стварању четничког батаљона и тада су достављени расписи по Србији за врбовање четника. Формирање су две чете, а две још нису до данас.

У Добровољачком корпусу пајвећи је број сељака, затим интелектуалаца, па радника. У политичком погледу има пајвиште љотићеваца, око 90%, а сви командни положаји су у њиховим рукама, било официрски, било подофицирски.

Прећашњи недићевци су сада уствари „Српска државна стража” — несигурна, минирана — паводно — Дражиним људима. Као противтежа томе дошло је до стварања Добровољачког корпуса.

Четници Косте Пећајца више не постоје у Србији..

ВОЈНА ОРГАНИЗАЦИЈА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА У СРБИЈИ

Њима командују Дражини „горски штабови Југословенске војске у отаџбини”.

Четници Драже Михаиловића су „илегални” пред Немцима, а легални пред „Српском државном стражом” и са њом сарађују против нас.

Они су распоређени овако:

У Источној Србији, где су најорганизованији, постоје два штаба — крајински и горњачки. Крајинским штабом командује мајор Пилетић. Ту има око 300 његових људи и живе по високим селима Хомоља.

Горњачким штабом (Манастир Горњак) командује пуковник Оцоколић. Има око 500 четника који крстаре у групама од по 30—50 људи. Те су групе распоређене овако:

1) Воја Трибровјанин, чији су четници влашки Цигани-коритари. Он се креће тереном од Брњице на Дунаву преко Криваче, Ракове Баре, Турије, Каоне, Кучева, Кучајне, Буковске изнад Јасикова, преко Рудије Главе, Клокочевца, избија на Дунав испод Доњег Милановца.

2) Капетан Миодраг Јовановић на територији Среза жагубичког.

3) Капетан Крста Рончевић у Срезу (голубачком) и захвату један део Среза рамског око доњег утока реке Пека.

4) Капетан Богдан Прича је истурен више према Стигу и обухвата села Кобиље, Манастирицу, Рашанац, Старчево, Дубочку, Триовче, Каменово, Џрљенац, Кулу, Божевац, Шапине, Смољинац, Батушу, М. Црниће.

5) Капетан Јагош је са једном групом испод Мајдан Кучајне и креће се око Кладурова, Мелнице, Брезовице, Петрже, Каоне и Кучајне.

6) „Цумбус” је у реону Рановица.

7) Угриновић је на терену Крвије, Добрње, Лопушника.

8) Вујчић јуко Чавдина, Штоње, Табаповца, Велико и Мало Лаоле и Бистрица.

9) Балковића реон је Буринац, Бусур, Златово, Близнак, Везићево и Буровац.

10) Ловрић је око Стамнице и Витовнице.

Сви јуви Дражини четници нападају на партизане, а Горњачани и на симпатизере партизана, са Сриском државном стражом сарађују, окупатора не дирају.

Морал им је слаб, паоружање југословенско, добили су и неколико пушкомитраљеза падобраном од Енглеза.

У осталим областима Србије војна организација Драже Михаиловића је слабија од оне у Источној Србији. У већем делу Србије она је на напиру, састоји се у прављењу мобилизационих спискова, у одређивању чета, батаљона и бригада.

Западна Србија — Шабац, Ваљево — постоји група око 120 четника којом командује поручник Никола Калабић.

У Љубићком срезу постоји група од око 50 четника којом командује поручник Раковић, а у Драгачевском срезу

група од око 30 четника на челу са жандармериским официром Јашковићем.

На Копаонику се налази мајор Кесеровић са групом од око 300 четника. Мање групе постоје на Гочу.

У Расини постоји I расинска бригада од 12 људи, II расинска бригада од 40 људи и жупска бригада од око 160 људи.

У Јабланици и Топлици постоји Дражин штаб на челу са пуковником Радојевићем. Углавном праве мобилизационе спискове, сада немају већих снага, али су у стању да мобилишу део бивших четника Косте Пећанца.

ТЕРОР И ПРОПАГАНДА НЕПРИЈАТЕЉА, ДРЖАЊЕ НАРОДА

У овој години зверства Немаца, Бугара, полиције, „добротвораца“ (љотићеваца), Српске државне страже (жандари) и дражиноваца надмашују прошлогодишња. Стрељања, вешања, убиства мучењима и клања наших чланова, партизана, њихових породица и најширих слојева народа ирађена су пљачком и паљевином читавих села и појединих кућа. Зверства тих банди не могу да се одвоје једна од других, што не ураде једни то учине други.

Само неколико примера.

У Пожаревачком округу на наш одред траје непријатељска офанзива од 16 фебруара и сада се још наставља без прекида, то је читавих 5 месеци. Прво су почели Немци (724 и 734 грекадирски пукови, из Грчке) и белогардејци. Наши су им убили команданта-пуковника Хензела баш уочи офанзиве, заробили планове офанзиве и тако спасли одред. Резултат те офанзиве је био: 400 стрељаних другова из београдске главњаче и логора са Бањице (за „одмазду“ за Хензела), око 400 сељака и грађана из Пож. округа избијених у току офанзиве и стрељаних после тога, два села (Топоница) спаљена.

Затим долази офанзива два „добротворачка“ батаљона, ско 1600 љотићеваца, на исту територију. Резултат: око 50 симпатизера сељака убијено, око 50 кућа спаљених и 200 људи одведено у логор. После тога долази офанзива жандара и полиције на исту раскравављену територију. Сада нема масовног хапшења, већ на доставе, издаје, денунцијације, настаје провала у парт. орг. У овом цаљету смо изгубили 50% чланова партије, стрељано око 200 људи, запаљено око 20 кућа. За време јувих офанзива непријатељи су осветљавали ћоћу јаким рефлекторима Стиг и Мораву и важније пролазе. Служили су се разним лукавствима и подлостима да ухвате не само наше активисте већ и друге људе. *Или најр. Јабланица и Топлица.* После акције нашег одреда на рудник

Лепе попаљено је 125 кућа, 132 штаме и 135 помоћних зграда у селу Гајтан, а народ је сав избегао са стоком и храном у планину. Затим офанзиве Бугара и недићеваца на Кукавицу, Радан и Јастребац, 800 жандара и 1 дивизија Бугара, а сада су отпочели „чишћење“ низинских села Топлице и Јабланице.

На терену О.К. Врање Бугари су запалили 1.200 кућа и убили 2.000 људи у току априла и маја.

Жандари су блокирали Заглавски срез, држали га блокираног два месеца (март—април), одвели око 800 људи у Ниш где су их мучили (тукли, пекли) да би одали партизане. Или напр. у Шумадији и Космају само у току марта—априла—маја: у Даросави спалили 30 дома, стрељали 3 сељака.

У Венчанима спалили 7 дома, убили 20 људи, 200 у логор.

У Г. Тренићевици запалили 3 куће.

Из Умчара, Бегаљице, Барајева, Дучине, Коракице и др. масовно одводе сељаке за беогр. главњачу где их мучењима убијају.

Почетком јуна стрељано 125 наших људи из Београдског округа и из логора, а затим још 400 из логора са Бањицем.

Сва ова зверства чине Немци, Бугари, полиција, љотићевци и жандари (који извршују смртне „казне“ као и Немци).

О Дражи ћемо посебно говорити.

У градовима је страховит терор. Ко уђе у главњачу не изађе из ње као поштен човек. Једино испитивање у главњачи је: кажи ко ти је „виша“ а ко „нижа“ веза, када и где имаш с њом састанак, и туку док не убију човека. Тако су убијени скоро: Јанко Лисјак, жена Воје Вучковића, музичара, Мила Димић, глумица, и др. Главњача је пренела свој систем на читаву Србију, распоредили су крволове по разним местима као шефове полиција, јер исмају доволно места да саслушавају све људе који се масовно хапсе, да би тако дошли до наше парт. орг. и одреда. Сваког ухапшених без разлике зашто је терсењен, било да је функционер, обичан члан или симпатизер партије, постављају да бира: или га пребију и затим стрељају или да се прими „да сарађује“ с њима — да им буде шпијун. На тај начин су успели да извршују све именске познате шпијуне и провокаторе — издајнике. С једне стране секу главе, с друге лифрују провокаторе. Првојакори раде врло вешто: не денунирају оне чији би пад одмах указао на њих, већ оне с којима њихови познаници и пријатељи имају ма какве политичке везе. Дражини комandanти и војводе, као и актив-

не присталице шаљу полицији спискове свих људи које познају као комунисте или симпатизере, или обичне поштене грађане који неће с њима па их зато сматрају комунистима.

По градовима су непрестане ревизије станова, блокаде улица, претреси и слично.

У Београду праве „бункере“ по читавој вароши. Неки градови су ограђени бодљикавом жицом (Ниш, Шабац.)

Ове крвничке методе комбинују Немци свакодневно пропагандом преко „Новог времена“ и „Обнове“, свакодневним зборовима (на које се народ на силу доводи, као и многи говорници и предавачи) по градовима и селима. Једина тема њихове пропаганде је: борба противу большевизма — комуниста — партизана, а за мир, рад и ред, за „обнову мајке Србије“, за „спасавање српских глава“. 1941 године крволов Драги Јовановић је организовао „партизанску радио-станицу“ а 1942 године „партизанску радио-станицу Равна Гора“. Драги Јовановић је писао текст а крволов Стеван Штерић читao преко радија (говорили су у 9 часова увече на таласној дужини 42 метра). Даље, све улажу да патерају професоре Универзитета и гимназија да предају по жељи и парсћењу Гестапоа, шамску им чисто полициске дужности. Универзитет уопште није радио, сада су одобрили професоре, углавном љотићевце, док други изабрани саботирају и дају оставке. Организовали су послужитеље који ће бити паоружани, као неку универзитетску полицију и жандармерију, те вероватно цамеравају од идуће године да почну рад Универзитета. У гимназијама заводе чисто полициски режим. Сталне теме су противу комуниста — партизана. Поставили су полицајце у виду професора за шпијуширше ћака. Пошто ђаци исписују пароле по клозетима, то се сваки ученик уписује у књигу када иде у клозет, а сада ће по један професор дежурати скривен у самоме клозету да би ухватили ко пише пароле. Професори испитују ћаке и испуњавају картоне чак и о томе шта чита, ради и говори неки комисија ученикова! Професори шак пружају пасивни отпор томе, боје се и склањају од професора љотићеваца.

Ђаке (од 11 до 18 година) и похашене юд полиције као скојевце или денунциране одводе у логор Смедеревске Паланке, где их „преваспитава“ гестаповац Милован Поповић и његова жена („тумачи“ деци Историју В.К.П (б)). Тамо жеље да створе дслу шпијуше или да их стрељају.

Сва омладина се присилно одводи у „националну службу рада“ и одводи се на разне радове у Србији. У тим „радним јединицама“ им држе предавање четовође љотићеваца — активни официри и агенти.

За „обавезну радну службу” за Борски рудник су присилно одвели неколико хиљада људи из Београда, док је из унутрашњости ишло теже.

„Центрулу за хумор” и „Ацино позориште” за развијање културног живота организује и плаћа Гестапо да би пропагирао Хитлерове лажи и клевете.

Економско стање народа је врло тешко. У Београду је кило ишеничног брашна 450 динара, кило кукуруза 350 динара, кило масти 2.000 динара, метар дрва 5.000 динара, и све то није ини могуће лако добити. Сељаци из Шумадије долазе у Београд и просе или моле да замене млеко за кукуруз. Наднице радника квалификованих су 100—150 динара дневно, а чиновничка просечно 3.000 динара месечно.

Од предузеса ради сви рудници (Борски са 25.000 радника) под робијашким условима повећаним капацитетом, приватна металургиска предузећа и саобраћајне установе, штотаре, платнаре, фабрике обуће и одеће, док војно-државни заводи (Крагујевац, Обилићево, Ужице) не ради. Обалаца такорећи више нема. Све што ради, ради за Немце искључиво.

Општинске, среске и јужножаданашке власти су организоване и функционишу (сем општинских чији рад спречавају наши одреди). Главни им је задатак: пљачка сељака, одвођење радништва у руднике у Немачку.

Од новембра 1942 године до данас водила се велика битка између нас и непријатеља око рада општина. Ми смо успели да обуставимо рад великог дела општина, чиме се пљачка сељака и „мобилизација” за руднике у Немачку увек спречила. Та је борба сада у току, те је ту и узрок силовитих налета непријатеља на народ, јер се окупатор налази пред жетвом, нема органа за пљачку жетве. Зато су присильни да грубом пљачком одузимају жито и намирнице од сељака.

Сада Недић покушава да реорганизује Главни задружни Савез и Савез српских земљорадничких задруга. Распустили су досадашње управе и муче се да поставе нове, али им иде тешко, јер поштени људи одбијају да ступе у управу. Те задруге треба да буду најефикасније средство за Немце за исисивање сељака и угашење Н.О. борбе, јер би сваки сељак насиљно био зачлањен у задруге и економски (преко монополских артикала) везан за њих.

Како народ гледа на свој положај и шта ради?

Да узмемо за мерило одношење народа према нашим акцијама а и његов однос према партизанима.

Тамо где има рада наше партиске орг.[анизације] и где се осећа деловање одреда народ гледа у партизанима спа-

сење, помаже их, храни, одева и скрива, и даје активно отпора свим плановима непријатеља, а где нема рада наших парт. орг. и одреда прилично мирно подноси читав терор и пљачку. Непрестани терор је заплашио народ у приличној мери. Они често моле наше партизане да не убијају Немце, да ће их „побити и све попалити”. У јеску најжешћег терора у Пожаревачком округу наши пријатељи су избацивали из својих кућа наше другове, негде их и проказивали. Када је попаљсно село Гајтан и када су наши дошли у село сељаци су говорили: „Мичи се, зар није доста”, „Што сте почињели од нас”. Међутим неколико дана касније народ Пожаревачког округа је гледао са симпатијама на акције наших одреда који поред терора наставља да се бори и гледа у нама једини спас, а исти ти сељаци из Гајтана почели су да говоре: „Сада нам немају шта попалити, штета је што их (Бугаре и жандаре) нисмо сви дочекали, прошли би још грђе”. Шумадија и Космај страшно су настрадали и страдају или су чврсто и непоколебљиво противу свих издајника а за партизане. У томе их није могла поколебати ни подла игра колњача-дражиноваца који усред кукњаве сељака и сељанки дођу као шакали на згаришта и окривљују партизане за све што су учинили окупатори и издајници.

У ДРАЖИНОВЦИ, МИ И НАРОД

После губљења слободне територије у Србији сви Дражини четници легализовали су се пред Немцима као недићевци и Пећанчеви четници. Тада су недићевци били као „војска”, а четници су формално били под командом Косте Пећанца. „Илегалини” дражиновци су постојали у планинским пределима Хомоља и Конаоника, већином мање групе официра и подофицира. У току 1942. године Дражка убацује своје људе на сва руководећа места четничких одреда Косте Пећанца и у Недићеву војску, тако до јуна-јула четници потпуно радије по упутствима Драже: четничка команда при „претседништву владе” још формално постоји, док се Коста Пећанец повлачи. Завршна сцена суревњивости између Драже и Косте Пећанца се одиграва ових дана када су дражиновци напали и хтели да убију и самог Косту Пећанца на Соколовици Пл. (Топлица). Јер у том крају Коста Пећанец има групу четника јед 300 људи која иде са њим као лична пратња (то је све што има и у самој Топлици). Немци су држали четнике и Недићеву војску у току лета 1942. јер су се бојали оживљавања наших акција, али већ при крају лета, када су видели да ми нисмо у стању да масовније подигнемо народ у борбу, распustили су Недићеву војску и од одабраних из „војске” и жандармерије створили Српску

државну стражу (која је сада поред добровољачких батаљона — льотићеваца једини униформисана војска састављена од Срба). С.Д.С. носи зелене униформе, кокарду и енглеске или холандске пунике, са ограниченим бројем патрона. Сви они су уствари предратна жандармерија. Концем лета и почетком јесени Немци су почели са „замењивањем” пушака четничких што је уствари њихово разоружавање и растурање. Погашили су низ озлоглашених четничких војвода од којих су неке одвели у логор (Гордић, Кимић и др.) а друге пустили. У току зиме сви четнички одреди били су ликвидирани, један део одведен у Немачку, други ступио у Српску државну стражу, трећи су ушли у састав петог „добровољачког батаљона”, четврти су „избегли” у шуму и прикупили се Дражиним официрима а пајвећи до се легализовао код својих кућа.

Тог момента дражиновци по читавој Србији једновремено организују „прие тројке” — колаши како их народ зове који отпочињу са клањем наших другова и симпатизера бивших партизана, њихових породица (очева, браће, сестара, мајки, ситне деце) и обичних поштених грађана који нису хтели да иду са дражиновцима. Са клањима су наставили у току ових 6 месеци и настављају и даље. Најчешћа су: у Трстеничком срезу, у Хомољу, у Западној Србији (Ваљево, Колубара), у Драгачеву, Пожешком, Ариљском и Јваљичком срезу, у Мачви, око Парагина и Алексинца, али шокушавају и у другим деловима.

Од јануара 1943 године па до данас О.[кружни] комитети нам јављају јо „све већој активизацији дражиноваца”. Та активизација се изражава, поред клања, у крстарењу мањих (чешће), већих (ређе) група, од по 14 до 30 до 100—150, које се спуштају са Хомоља, Маљена, Повлене, Копаоника и др. њихових база. Спуштање дражиноваца у низинска села је уперено против наших партизана и читавог народа. Дражиновци нападају на наше одреде, коју наше симпатизере, пљачкају њихову имовину, пале им куће, јавио батијају сељаке.

Док су наше дивизије водиле борбу око Калиновика, дражиновци су „мобилисали” око 700 сељака из Драгачева, Јваљице и Пожеге и упутили на наше јединице. Знамо да се јо 700 мобилисаних вратило кући само 300 четника, који се више не дају „мобилисати” ни по коју цену, нити враћају дражиновцима оружје.

У току маја, а нарочито од почетка јуна Дража је наредио својим бандама по читавој Србији да мобилишу сељаке и да их воде на Дрину, против наших дивизија. Мобилишу на силу, уз убиства и батијања, уз разне уцене

и превару. По градовима не видимо да врше а још мање да су успели неког да „мобилишу”.

Већ сада можемо са сигурношћу рећи да је Дражина мобилизација крахирала. Ево неколико примера, најтипичнијих.

Први: крајем маја су дражиновци позвали на збор нарочито мушку омладину, плашинског села Горње Јабланице — Реткоцера, познатог од раније као чисто четничког. Сви су дошли на збор, на коме су требали да буду мобилисани, сем једног омладинца, сина имућнијег сељака, који је испред дражиноваца почео да бежи у шуму. Дражиновци су припуцали на њега, а он се врати кући, узме пушку и припушта на дражиновце. На то се читав „збор” побуни против дражиноваца, „збор” се растури и дражиновци оду без успеха.

Други: дражиновци „мобилишу” око 100 омладинаца из Качерског среза, доведу их у Белановицу (пошто претходно немачки гарнизон оде за Горњи Милановац). Наш шумадиски ѡдре по љоћи опколи и упадне у Белановицу, нападне око 100 Дражиних бандита, побије око десетак и остале разјури и ослободи „мобилисане” сељаке који за време борбе измсђу наших и дражиноваца нису хтели да помажу дражиновце.

Трећи: из Расинског среза су Дражине „црне тројке” одвеле по ноћи низ сељака на силу, водили су их чак до Голије, али су сељаци побегли својим кућама.

Исти је случај у Таковском срезу.

Тако активност дражиноваца у Србији може се свести: на пропагандни рад, клања, казнене експедиције, и „мобилизацију” народа за борбу једино против наших јединица изван Србије.

Пропаганда им је врло слаба, али свуда где има дражиноваца издају летке, наречења и листове.

Садржина је чисто „антикомунистичка” и великосрпска („Србија од Солуна до Арада, Тирање и Сплита”). Њихов лист „Видовдан” говори само о покољу Хрвата, партизана и комуниста, а „Равна Гора” напада С.С.С.Р. и свесловенски митинг и то горе него „Ново Време”. Држе и „зборове”, у почетку, по негде и сада, говоре како имају споразум са партизанима, негде да су се партизани ставили под команду Драже, „али, сто, ови у Србији су тврдоглави па неће”, или „ови у Србији су тврдоглави, њих је Стаљин осудио на смрт” итд. Сада, уствари, свуда најжешће нападају, клеветама и лажима партизане и комунисте.

Клања су попримила страховите форме: отсеку главу и онда искасале, или, у Качеру су сељаку Микићу заболи нож у леђа, терали га испред себе уз свирку хармоникаша

и затим заклали, или, једног симпатизера из Пожаревца, заклали, извадили очи, распорили и црева обмотали око дрвета.

Њихове казнене експедиције и мобилизација су праћене свим тим зверствима, најубичнијом крађом и пљачком, паљеним а и батинањима. Уцењују богатије. Од једног сељака су тражили 100.000 дин. или сина.

Од априла јове године су почели са јавним денуницијацијама и сарадњом са Гестапоом и Главњачом. Свуда где су слабији, без упоришта а где је окупаторска власт организована јавно истичу листе људи који су комунисти или сарадници партизана. Све Дражине војводе и команданти, напр. мајор Пилетић, Оцокольник, Јуба Јовановић, Никола Калабић, шаљу такве спискове Гестапоу, а нарочито Параносу, шефу Специјалис полиције. По тим списковима Немци и полиција хапсе наше људе и све денунициране. Сарадња између дражиноваца и С.Д.С. је јавна. Опи спавају у касаријама и жанд. станицама, „јер су ту сигурнији од партизана“. Сада већ и отворено (у Качеру и Такову) сарађују са Немцима и љотићевцима. У борбама против Шумадиског парт. одреда у Качеру учествовали су: с једне стране Немци, с друге С.Д.С., с треће љотићевци а са четврте Дражине равногорске „бригаде“. Немци им јавно превозе оружје и муницију, прихватају Дражине рањенике и возе у Горњи Милановац. Кроволок Никола Калабић сарађује са љотићевцима из Ваљева (Матић). Немци и Недић уопште не реагују на убиства која чине дражиновци, док на сваку ликвидацију коју партизани изврше над дражиновцима Немци, С.Д.С и љотићевци жестоко реагују, хапсе мирне житеље села и градова, опорезују поједина села глобом од по 2.000.000 дин. за убиство неког претседника општине-дражиновца, итд. За разлику од прошле године у добром делу Србије дражиновци су разобличени као слуге Немаца, јер се народ сам уверио у оно што смо им ми говорили. Али тамо где је слаба парт. орг., где нема одреда, где се дражиновци нису разобличили не само на делу већ ни нашом пропагандом, народ није начисто ко је Драга Михаиловић.

Тако например, у Таковском срезу, где ми радимо од ове године, половина народа је уз нас, уз партизане, а половина се осећа присталицама Драже. Али и та Дражина половина овако изгледа: 10% су задрти дражиновци, бандитске коловође, а 90% су колебљиве Дражине присталице, које не иду „у ватру и воду“ за Дражом, који неће да се боре против нас, који одбијају Дражину мобилизацију, који уз наш минимални рад и уз Дражин терор могу отпasti (и

већ отпадају) од Драже. У том селу Дражка није политички разобличен, а такав је однос снага између нас и Драже.

По окрузима и срезовима овако, отприлике, изгледа однос између утицаја нас и Драже:

У Посавском, Космајском, Грочанском, Подунавском, Великоорашачком, Јасеничком, Младеновачком, Орашачком, Опленачком, Качерском, Колубарском (Лазаревац), у делу Лепеничког и Крагујевачког [среза] може се рећи да ми вршимо утицај и да су уз нас, уз партизане, данас 80—90% народа, збила још прилично пасивног.

Груженски срез је легло Дражиноваца за тај крај.

У Ваљевском округу највећи наш утицај је у Рађевини, док је у осталим срезовима као и у Таковском. Исто је тако у Чачанском округу (сем Драгачева) и у Рачанском срезу (Б. Башта).

У Пожаревачком округу срезови Пожаревачки, део Млавског, Рамског и Доњи Звижд; из Крушевачког сви срезови сем Трстеничког и горњег дела Копаоничког; из Нишког Ражањски, Нишки, Сврљишки, Белопаланачки, Пиротски, Сокобањски, Заглавски; из Зајечарског Больевачки, Јабуковачки, Салашки; из Лесковачког Лесковачки, Доња Јабланица, Прокупачки, Добринчи, Моравски, у 60—70% за нас, а остало за Дражу.

Горњи Звижд, Пореч (Власи, Хомоље), Трстенички, Алексиначки, Драгачевски, Моравички, Ариљски, Левачки, Раванички, Пожешки су у већини за Дражу. Сада смо чули да у Ариљском, Пожешком и Моравичком срезу дражиновци живе као на „ослобођеној територији”, да су тамо побегли из Санџака.

Како је око самог Ужица и у Мачви не знамо ни ми тачно, али смо чули да јомладина пева само партизанске песме.

У осталим (Горња Јабланица, Копаоник, Ресава, Обреновац, јужни део Врање, продирено сада и наилазимо на добар пријем народа.

Београд и већина окружних места су засебно питање. Радништво, сиротиња, добар део средњег слоја је за нас, али терором и масовним стрељањима застрашени. Није могуће ући у неку варош и настанити се ни са „легалним” исправама, јер се пита од куда долазиш, исправе се проверавају у месту из кога си дошао и шта радиш, не дозвољавају настањење итд. Зато је рад дражиноваца по градовима неометан и врше га (пропагандом, „организовањем” у војне јединице за случај „када дође време”) уз пуну подршку полиције и Гестапа. Све ово нарочито важи за окружна места.

У Београду дражиновци „организују“ чиновништво, трговце, богаташе и њихову децу, неке бивше политичаре, пољицију, читаву пету колону и друге сличне, док до радног света уопште не долазе. Већина грађана се овако опредељује: под чијом сфером ће бити наша земља, под руском или енглеском и према томе се и опредељују. Зато и такве Дражине присталице данас су за Дражу а сутра већ нису, и обрнуто према развоју војних операција на Истоку и Енглеза. Народ мрзи дражиновце више него окупатора, не зове их друкче него „кољаши“ чак и у срезовима где раде шта ходе, као напр. у Трстеничком срезу. Једна старица из Шумадије овако говори свом унуку, кога дражиновци врбују: „Ђаволу душу да даш, у бунар да скочиш, али са дражиновцима немо да идеши.“

Питање остварења јединственог Н.О. фронта покушавали смо да решимо углавном преко *Бојдановића*¹⁷ и *Рибникара*,¹⁸ али нисмо успели. Први се и сам поколебао да пође к нама када му је Мих.¹⁹ дао рок да јасно одговори и одмах пође, изговарајући се на породицу, а они његови,²⁰ све остале „главешине“ чак међусобно говоре и против нас. Други нас је повезао са некима који су на речима за нас, али „породица их спречава“ да се активно боре. Сада смо чули да неки грађански политичари одржавају састанке, оријентишу се на „руску утицајну сферу“ и да би са нама разговарали. Покушајемо и то. Иначе ми то јединство остварујемо одоздо.

Мих. је разговарао са *Рибникаром* да би створили веће²¹ за Србију у чије би прстседништво ушао он, *Бојдановић* и још неки, а чији би плenum били илегалци, чланови Н.О.О., чланови ОК и из одреда. Мислили смо да га изаберемо на што демократскији начин, тј. да саставимо листу која би се читала на зборовима које приређују наши одреди широм Србије и конференцијама које држе Н.О.О.-и, омладина и наши активисти. Ту кампању смо мислили да спроведемо у току 1—2 месеца али одлазак *Рибникара* к вама и одбијање

¹⁷ Душан Богдановић, адвокат из Сmederevske Палате, стрељан као присталица НОП на Вањици, 1944 године.

¹⁸ Владислав Рибникар

¹⁹ Благоје Нешковић

²⁰ Односи се на неке руководиоце и истакнутије присталице Земљоредничке странке Драгољуба Јовановића.

²¹ Мисли се на Антифашистичко веће народног ослобођења Србије.

Бољановића и других довело је до тога да то одложимо.
Мислимо да би на овај, мало необичан начин, могли збиља
да формирајмо веће за Србију.

С. Ф. — С. Н.!

Крајем јуна
1943. г.
Београд

Друг. поздрав,
ПК²²
Мих.[аило]

БР. 74

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА НЕДЕЉКА КАРАИЧИЋА ОД 2 ЈУЛА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ ТИМОЧКОГ НО БАТАЉОНА И РУШЕЊУ АЛЕКСИНАЧКОГ РУДНИКА¹

2-VII-43. г.

П.К. [КПЈ] ЗА С.[РБИЈУ]

Драги другови,

Формирали смо I батаљон Тимочког одреда са 13,21,46. чете, са по 81,21,52,16,71,72,13,14,51,16,81. људи, са 73,72, 81,21,65,16,71. пушкомитраљеза и доста муниције.² Ја сам понео са собом за Р.О.³ 37,17,99. пушкомитраљеза са 41,71,12,68. стотина метака, 73,72,81,14,61,46. пушкомитраљеза је понијела партија у позадину, пошто има доста п. мит. у одреду. Тамо има услова да се набави доста оружја и муниције. Све чете ће морати ићи скупа, да би се оспособиле војнички и политички. А да смо их оставили да саме чете јонеришу свака за себе онда не бисмо много добили. Не бисмо их могли излечити од опортунистичке заразе, која није ни један наш одред у целој Србији захватила као њих. Батаљон ће на свим теренима извести по једну озбиљну акц.[ију] и онда ће се поделити чете, свака ће поći на свој терен.

²² Покрајински комитет Комунистичке партије Југославије за Србију

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2676.

² Приликом формирања батаљон је имао у свом саставу три чете, од којих је свака бројала око 35 бораца.

³ Расински НОП одред

Досада су изведене две добрe акције. Срушен је рудник Алексинац који је радио пуном паром за Немце; у њему је радило неколико стотина радника. Рудник је потпуно онеспособљен и то за пола године у најмању руку. Дигнуте су у ваздух и све зграде са целим постројењима и електрична централа; сва окна су потпуно уништесна. Наше храбре јединице⁴ су се привукле у току ноћи и морале да дане међу веома јаким непријатељским снагама, и то у самој средини у једном шумарку на 1000 метара од непријатељских снага и у току друге ноћи рано увече користећи се са вештином, пошли су са радницима у рудник, који су ишли као смена, пришли су стражи и тако је разоружали. Рудник су чували Бугари и баш истог дана су га предали Немцима. Рудник се налази близу самог Алексинца у коме има око 600 Немаца и неколико стотина Бугара. Када су почеле да пуцају мине недићевци су се разбежали а Немци и Бугари су пучали до милс воље, али само из својих зграда у којима су седели, али нису смешили да макиу из зграда. Сутрадан када су видели где је одред данио, они су се сви запањили и нису могли да се начуде чуду. После те акције сваки дан претресају све околне шумарке. Друга акција је била напад на Дражине банде, више села Јабланице у Радованској Реци у 13 сати по подне. Банде су на време примили и почеле да се извлаче, наши су их засули ватром из пушкомитраљеза и пушака и тако их разбили не дајући им ни да јопале метка, један је погинуо а доста их има рањених и то теже. Један је заробљен, заробљен је радиоапарат и неке друге ствари. Дражиновци су се разбежали и тако смо после неколико дана наилазили на разбијене банде. Ова група јод 25—30 зликовача дојадила је народу његовог краја са својим злочинима и народу је лакнуло када је она разбијена. Наша три храбра борца упала су у сред дана и стрељали у сред села познатог немачког шпијуна, претседника Јабланичке општине који је за време Косте Пећанаца палио и жарио по селima као његов четовођа и за то време у самом селу Јабланици ухватио два наша друга и предао их Немцима. Када су расформирани четници К.П.⁵ он је побегао у Больевац код Бугара и Немаца и отуда палио и жарио у читавом овом крају. У последње време почeo је да се креће са дражинов[ским] бандама и они су му били

⁴ У акцији на рушевију рудника учествовала је само Јастребачка чета са Озренском десетином. Ова чета се по наређењу Главног штаба НОВ и ПО Србије крајем маја пребацила на десну обалу Јужне Мораве са задатком да помогне Зајечарско-тимочком НОП одреду у извођењу акција против непријатеља.

⁵ Коста Пећанац

његова телесна гарда. Народ је ово са одушевљењем пријео а исто тако су одлетеле и па десетине других шпијуна окупатора, све то парод је са одушевљењем примио. А сви скупаторски плаћени шпијуни чланови Дражиних црних тројки виде да се и њима ближи час у коме ће морати сдговарати за своја злодела пред народним судом и да се ишице не могу осећати сигурни па макар где то они били. Сви окунаторски шпијуни отишли су код окунатора да их ће штити са својом војском, или под заштиту Дражиних банди. Дражине црне тројке до скорог времена су се размештали по Бољевачком, Тимочком, Заглавском и Крајинском терену и убијају пајбоне синове нашег народа. Они су свуда вршили одмазду за стрељане окунаторске шпијуне који су доста познати по злу пащем народу. Они су чак ишли јутре па су клали српске родољубе који чиници били ни начито активни у Народно-ослободилачкој борби.

Они су вршили одмазду за оне, за које окунатор није људао да изврши одмазду. На целом овом терену народ само тешка шта се то све ради и не може све да самоме себи љубасни. С.Д.С. иде и свуда говоре како су они „чичина“ војска Др.[аже] Ми.[хаиловића] а окунатор то чује и види и ништа не предузима. То све је народу објашњено, да се то све ради по окунаторовом налогу. Из тога се види очита сарадња окунатора и Дражине војске као што се дало јасно видети и у заједничкој сарадњи приликом потера па нашим јединицама у којима учествују све могуће и немогуће војне групе.

Дражинови свуда тврде како они немају ништа против партизана али су ово банде које они прогоне по одобрењу С.С.⁶ и Стаљина и да је С.С. и Стаљин осудио па смрт ове „пар.[тизанске] банде“ и још наводе и то да су ово троцкисти а С.С. је осудио све троцкисте...

С. Ф. С. Н!

д. п.
Милисав⁷

⁶ Вероватно Совјетски Савез

⁷ Недељко Каракић

БР. 75

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ ПОП
ОДРЕДА ОД 2 ЈУЛА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈАМА ОДРЕДА ОД 15 МАЈА ДО 24
ЈУНА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
П. ЈУЖ. МОРАВСКОГ НАР-ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА.

2 јула 1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАР-
ТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА
СРБИЈУ

Положај

I. Бројно стање непријатеља на нашем терену од про-
шлог извештаја па до данас остало је непромењено,
али смо материјалнији непријатељ да се концентрише у веће
јединице јод 100 па на више.

Дражиновце нисмо до сада успели да уништимо, јер
су у сталном бекству од наших чета. На терену око Пчиње
и Козјака има их до 60, а на бабичком терену до 50 под
оружјем. И једни и други присилавају народ да нас одаје
окупатору. Не воде никакве акције — једино што се скри-
вају — не иду заједно са окупатором у потере, али му
дају обавештења.

II. Окупатор свакодневно одводи народ у интернацију
— у руднике, а млађе мобилише у војску, врши терор и
пљачку, но поред свега тога, народ је свакодневно храбрији,
долази у одред и све боље нас прими.

III. Терен смо проширили на југ до планине Козјака.
27 маја штаб одреда пошао је са 3 чете на југ. Допрли смо
до близу Прешева и Куманова. Са тим снагама остали смо
на терену од Сурдулице до Куманова 20 дана. На четири
места водили смо борбу са бугарском полицијом. Народ је
био срестан да види српску војску која се бори против
непријатеља и наноси му губитке, те нас је свуда добро
примио.

У вези са овладавањем тереном извршили смо промену
терена батаљона (чета). I батаљон има терен од Пирота —

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под
бр. 4436.

Суве Пл. и Бабичке Горе између реке Мораве и бивше југ.-бугарске границе па југ до Црне Траве и Предејана; Џ батаљон има терен од Црне Траве и Предејана па југ до Коњурске планине, Св. Илије и Врања а III батаљон има терен од Коњурске пл. и Св. Илије па југ до Козјака и Прешева.

II и III батаљон (чета) остали су на свом терену. За 10 дана јод нашег повратка имају прилив по четама а извршили су низ успешних акција и одржали више масовних конференција.

IV. Одред броји 31 23 41 92 77 69 16 33 76 18 93 са 77 91 44 67 88 27 76 93 пушкомитраљеза; формација три батаљона. Морал наших бораца је на висини.

V. Од 15 маја до 24 јуна 1943 год. одред је извршио следеће акције:

18.V. I чета I батаљона убила је из заседе 2 дражи-
шовца и 1 рашила, запленила 4 п. митр. оквира и 350
метака.

19.V. Иста чета приликом рушења телеф.[она] општине Рупље убила бугар. телефонисту.

20.V. III чета (батаљон) напала је 8 полицајца и 4
часника општине Стрелац. Убијена су 2 полицајца а један
рањен. Запаљена општина, архива и разрушена мандра
(млекара).

Плен: 7 пушака са 600 м., 3 револвера, више ћебади и
одела; 100 кг качкаваља, 2 канте масти, 10 кг шећера,
30 кг сапуна и 14.300 лева.

31.V. Три чете нашег одреда водиле су једночасовну
борбу са буг. полицијом изнад села Гор.[њег] Романовца.
Непријатељ је био разбијен.

6.VI. Једна наша десстина натерала је у бекство 40
полицајца у селу Бербацу на реци Пчињи.

8.VI. Три чете нашег одреда водиле су двочасовну борбу
изнад села Равна под Козјаком. Бугарска полиција од 120
људи натерана јод наших бораца у паничном бекству бацала
је пушке и опрему. Само захваљујући мраку и нашем не-
познавању терена успела је да умакне. Непријатељ је имао
једног мртвог и тројицу рањених; на нашој страни лако
рањен командант I бат. друг Петко.²

14.VI. Друга чета I бат. водила је борбу са бугарском
сеоском милицијом на старој српско-буг. граници па Бесној
Кобили и натерала је у бекство.

16.VI. Исту чету напала је буг. полиција у селу Би-
тврђи и у кратком окршају пушкомитраљезац је са 16

² Петко Вуковић

метака убио двојицу а ранио једног полицајца а затим се повукао.

5.VI. Прва чета I бат. убила је буг. кмета и његову жену. Запалила општ. архиву, запленила 50 кг вуне а 600 кг вуне запалила јер је није могла понести и разделила сељацима 300 кг заплењеног кукуруза.

20.VI. Иста чета убила је из заседе на граници у селу Јастребац 1 бугарског војника (који је истог дана поцепао 7 српских шајкача) док је другог ранила у бекству. Плен — 2 пушке са муницијом и вој. спремом.

23.VI. Једна десетина I чете I бат. у сарадњи са 5 бугарских партизана напала је полицију у бугарском селу Главановци. Стрељали кмста и шумара док је полиција побегла. Разрушила је млекару. — Плен: 8 пушака са муниц., 1 немачки машингевер са 200 м., 2 револвера и нешто одеће. Бугарски сељаци одобравају ту акцију. Акција је извршена под командом бугарских другова.³

24.VI. Други батаљон (чeta) извршио је провокацију на 60 буг. полицајца у варошици Сурдулици, који су побегли, но наши нису заузели варош.

27.VI. Исти бат. извршио је акцију на општ. Рђавица и Корбевац и запленио 26 пушака разног система са 1200 метака, 3 писаће машине, пиштољ, доглед, нешто ћебади и ћела.

16.VI. Трећи бат. (чeta) напао је општ. Св. Илија. Ухваћен шумар и благајник, разоружани и пуштени док су се полицајци разбежали.

Плен: 17 разних пушака са 200 метака, 3 револвера са 80 м., писаћа машина, нешто ћебади, ћела, сапуна, шећера и 25.033 лева.

20.VI. Исти бат. напао је општ. Трговиште. Полицајци су се раније разбежали јер су их дражиновци обавестили да ће најти партизани.

Запаљена је архива и исписане пароле. Плен: 9 пушака са 300 метака, писаћа машина, радио апарат, сандук сапуна, 1 коњ и 77.265 лева, 70 кг вуне и нешто гаса раздвојено народу.

Одред је од 15 маја до 25 јуна одржао на терену 32 шире конференције са народом и пострељао 13 шицијуна чије је чишћење народ јодобрио.

VI. У вези са нашим предлогом из прошлог извештаја, молимо Вас да хитно решите питање команданта нашег одреда.

³ Славчо Трински

Друг Милош Манојловић привремено је био код нас, вратио се 20. јуна у свој одред.⁴

При пролазу друга Александра⁵ формиран је штаб тога ѡадра. За команданта је постављен друг Тићко⁶ а за његовог заменика друг Синадин,⁷ рез. наредник — човек 48 год. стар, популаран у Црној Трави; храбар и одан покрету. То је давало изгледа да може да се развије у војног руководиоца. Но показало се да он уопште не може руководити, нити се може развити у команданта иако му је досада била посвећена пажња и од покојног Тићка и од стране Милоша и нас самих. Он је у одреду од почетка фебруара ћов. г.

Код партизана нема ауторитета као командант јер досада није показао никакве војничке способности.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Полит. комесар
Владимир Вујовић

Зам. полит. комесара
Сава⁸

БР. 76

ИЗВЕШТАЈ НЕДЕЉКА КАРАИЧИЋА ОД 6. ЈУЛА 1943
ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ
О АКЦИЈАМА РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА¹

6-VII-43. г.

П. К. ЗА С.

Драги другови,

Ја сам се пребавио до Р.[асинског] одреда, нашао сам се са II њиховом четом и сутра ћу да кренем за I и III ч. и тако ћу наћи цео штаб одреда Брицу² и Сельу.³ Они се

¹ Први јужноморавски НОП одред

² Светозар Вукмановић-Темпо

³ Ратко Павловић, народни херој

⁷ Синадин Миленовић, народни херој, погинуо 1943. год. у борби против Бугара у с. Млачишту код Црне Траве.

⁸ Душан Пуђа

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2679.

² Ђорђе Матић

³ Драгослав Јовановић

налазе оба у одреду. У самом одреду има доста нездравих ствари.

Са позадином су коначно ликвидирали. И данас немају ништа организационог.

Јавите ми шта је било са „Батом“ Шпанцем⁴ да ли може да се данас врати у партију? Он је данас доиста добар. Идући пут ћу вам по питању њега писати општирније.

Писао сам вам 2-VII опширно о ситуацији⁵ на терену З. [ајечарског] О.К. А идући пут могу да допуним извесне ствари.

Пошто је незгодно да се видим са вама на овом терену то ће добро бити да се видимо на терену Л.⁶ код „Бате“⁷ пошто [јс] тамо стан доста добро у позадини. Ви јавите ваше мишљење.

II ч. Р.Н.О.П.О.⁸ „М. Т.“ је упала у Г. Степошу у ж. [андармериску] станицу у униформама немачким, разоружали жандарме, све их стрељали и занапали ж. станицу. Плена у оружју и муницији било доста, а исто тако и у свему другом. 25-VI- II чета Р. [асинског] одреда и I ч. III б. Ј. М. О.⁹ на друму Крушевач—Александровац сачекали су немачке камионе, напали их, убили преко 15 Н. [емаца], запалили један камион и запленили доста оружја и муниције. За одмазду Немци су стрељали из Крушевца и околине око 500—600 људи, жена и деце, они су стрељали цео VIII разред из К. [рушевачке] гимназије.

С. Ф. — С. Н.!

Д. П.
Милисав⁹

⁴ Радивоје Увалић

⁵ Лесковац

⁶ Видоје Смиљевски

⁷ Друга чета Расинског НОП одреда „Мирко Томић“

⁸ Трећи батаљон Првог јужноморавског НОП одреда

⁹ Недељко Каракић

БР. 77

**ПИСМО ШТАБА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА¹ ОД 9 ЈУЛА
1943 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ ОДРЕДА ТРЕЋЕ ОПЕРАТИВ-
НЕ ЗОНЕ НОВ И ПО ХРВАТСКЕ² О УЗАЈАМНОЈ ПОМО-
ЋИ И САРАДЊИ³**

Штаб Шумадиског одреда Одакле Положај
Коме Шт. III Од III Он. 3 НОВ и ПО Хрватске Где
О. Бр. сл. датум 9 јула 1943 14 час мин
Карта размере 1:

**ШТАБУ III ОДРЕДА III ОПЕР. ЗОНЕ Н.О. ВОЈСКЕ И
ПАРТ. ОДРЕДА ХРВАТСКЕ**

Положај

Драги другови, после дужих напора најзад нам успева да наши штабови успоставе везу, која ће свакако бити обострано корисна. По наређењу Г. штаба за Србију нашем штабу је стављено у задатак да се повеже са штабовима свих суседних одреда и да се са њима споразуме како је координацији акција тако и о свему осталом што би се ирактично међу њима поставило. Свакако сте и ви од Гл. штаба за Хрватску добили исто или слично наређење.

Наш ѡдрд је прилиично ослабљен, јер је преко половине својих бораца - и то бољих - дао за I Србијанску бригаду.⁴ Такођер смо за бригаду дали и више од половине аутоматског оружја — знатну количину муниције и остале ратне спреме. Међутим, баш сада су пред нас постављени тешки и неодложни задаци: одбрана жетве и ко-

¹ У оригиналу стоји Штаб Шумадиског НОП одреда.

² У оперативном погледу Срем је био везан за Трећу оперативну зону (Славонија) све до формирања Главног штаба НОВ и ПО Војводине јула 1943 године. Трећи одред је остао у Срему после пребацивања сремских јединица у Источну Босну новембра 1942 године. Овај одред је расформиран 2 јула 1943 год. после чега су створени Први и Други сремски НОП одред.

³ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3789.

⁴ Прва шумадиска НО бригада

начна ликвидација дражиновских банди. Да би успешно извршили јуба ова значајна задатка нама недостаје доста, и у том погледу очекујемо од вас извесну помоћ, коју нам ви према обавештењима о вама којим располажемо можете пружити.

Та помоћ са ваше стране састојала би се у следећем:

1. — Помоћ у људству. Ви обилујете у људима али оскудевате у оружју. Ми никако да дођемо до оружја или нам за сада недостаје живих снага. Јавите нам колико би људи могли да нам пошаљете и у ком року? Нама би било најзгодније да се они пребацују у десетицама, како би им ми благовремено спремили оружје.

Хитно би нам било потребно 20—30 бораца, искључиво Срба, и то свакако не новајлија који би први пут код нас ступили у борбу.

2. — Ми за сада немамо рањеника, али их можемо сваког часа имати. Ми имамо лекара и одредски санитет али с јубијром на јаку реакцију на нашем терену немамо могућности за безбедно смештавање тежих рањеника. Понито су код вас у овом погледу прилике неупоредиво новољније, ми би на територију вашег одреда пребацивали теже рањенике. — Одговорите нам да ли нам по овоме можете изићи у сусрет.

3. — Можемо ли код вас послати неколико другарица да сврше болничарски курс?

4. — Да ли цам можете послати експлозива за рушење пруге, јер га више немамо а изгледи за набавку су минимални?

5. — Пошаљите нам све што можете од пропагандног материјала који је издат на слободној територији у Босни.

Јавите нам у ком смислу очекујете помоћ од нас а ми ћемо вам одмах одговорити шта можемо да учинимо и то ћемо учинити одмах.

Предлажемо вам да организујемо редовну везу између наших штабова, и то *двајут* месечно. Курира би ми слали вами, јер седиште нашег штаба је веома промсљиво. Одговорите нам шта о томе мислите?

Један наш п. митраљез налази се на послузи у вашем одреду, о чему сведочи потврда коју сте ви издали другу Јуби Ранковићу. Молимо вас да нам овај п. митраљез одмах вратите јер сада оснивамо Посавску чету којој немамо да дамо аутоматско оружје.

Друг Фрања који се до сада налазио у вашој граничној чети налази се сада код нас. Молимо вас да дате свој пристанак да друг Фрања остане у нашем одреду.

Ако налазите да је потребно да неко од нашег штаба дође лично до вас ради утемељења сарадње — јавите. Ми сматрамо да би ово било корисно.

Свакако нам одговорите по истом куриру.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар одреда
За штаб Кос. одреда
Ђорђе Јовановић

БР. 78

ПИСМО КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 11 ЈУЛА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ О ФОРМИРАЊУ БАТАЉОНА У ПРВОМ ШУМАДИСКОМ НОП ОДРЕДУ¹

Слободану²

11-VII-43

Драги друже,

Једва се одржасмо у реакцији. Нисам успео ни курира да шаљем на везу са тобом. Сада се налазим у бољој ситуацији, али немам везу са четама. Предузео сам мере да се са њима повежем. Услови су одлични за развој одреда. Да је овамо био батаљон прилив би био огроман.

Мислим да јодмах створимо нов батаљон. Ти би могао доћи са борцима са овог терена, који се налазе у тамошњем батаљону, овамо па би одабирајући ново људство створили нови батаљон. Само је у интању командант. Ако не би Трулеж³ могао томе да ћодговори, ја не знам ко ће.

Не знам ништа шта има тамо, сасм оно за Аранђеловац⁴ што сам у „Времену“ читao.

Овамо реакција још траје. Снаге непријатеља су прилично велике и распоређене по селима — углавном Младеновачког среза.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2513.

² Радивоје Јовановић-Брадоња

³ Мирослав Јовановић

⁴ Мисли се на напад на Аранђеловац који су извршиле јединице Првог шумадиског НОП одреда крајем јуна 1943 године.

Пишем ти само најкраће – да ти се јавим и да успоставимо везу, јер нисам сигуран да ћеш ово писмо добити, пошто курир иде по прилично ровитом терену.

Следећи пут писаћу ти опширије о свему. Ноћ пада и не видим више да ти пишем.

Друг. поздр.
Вук⁵

БР. 79

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА КОМЕСАРА ПРВОГ БАТАЉОНА
ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 16 ЈУЛА 1943
ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О
ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ У БАТАЉОНУ И ЊЕГОВИМ
АКЦИЈАМА¹**

16-VII-1943 год.

П. К.

Драги другови,

Шаљем петнаестодневни извештај о раду нашег I батаљона Народно-ослободилачке војске Србије и стању партиске организације у њему.

I Батаљон Н.О.В.С.² формиран је на Букуљи 28-VI 1943 год. од 26 бораца Космајског и 70 бораца I Шумадијског одреда и Ваљевског одреда, од којих пису били сви присутни, тако да је бројно стање приликом формирања било 93 борца заједно са штабом и његовим помоћним делом. Припрема формирања извршена је у присуству друга Павла³ који је присуствовао организацији партиских ћелија при четама, као и формирању привремене партиске ћелије при штабу.

Стање партиске организације у Батаљону по четама приликом формирања било је следеће:

I Чета имала је партиску јединицу од 8 чланова Партије, од којих су двојица чланови од 1941 год., тројица од 1942 год. а остали један од 1943 год. Осим друга Милета⁴ по-

⁵ Мома Марковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 9409.

² Народноослободилачка војска Србије

³ Душан Петровић-Шане

⁴ Лаза Јубоја

литкома, који се видно одваја од осталих својим способностима, остали су млади партијци, неискусни и са недовољно знања, одлучности и воље да употребе све снаге у нашој борби. Али без обзира на те недостатке ћелија има могућности да се развије и да потпуно обухвати читаву чету. Ова јединица имала је 7 кандидата од којих су двоје слаби а остали добри.

II Чета имала је 9 чланова Партије од којих су двојица стари а остали млади и недовољно искусни и изграђени партијци. Друг Јова⁵ политком је такође један од најбољих другова у чети. Остали другови су 5 радника, 2 сељака и једна другарица радница. Јединица је састављена од другова који имају мало критизерски став а неколико су и недовољно храбри. Мислим да ће се ускоро ти недостаци изгубити улажењем у ту јединицу неколико другова са могућностима које би могле да поправе стање у јединици. Мислим да ће главни недостатак ове јединице бити излечен и шојачаном контролом, тај недостатак се огледа у малој појави анархијистичких поступака појединачних чланова. Тада анархијам до извесне мере је исправилно усмерена храброст, коју ћарочито испољавају баш другови са тим особинама. Кандидата има три.

III Чета имала је јединицу од 9 чланова Партије, од којих су двојица старији по годинама и слаби а остали јомладинци и врло добри. Ова чета је скоро цела јомладинска. Немајући директиву за стварање чисто јомладинске чете трудио сам се да је формирајо тако да буде лако могуће да је претворимо у чисто јомладинску. То се сада и спроводи после разговора са другом одговорним по СКОЈ-у из П.К. Ова јединица имала је 5 кандидата.

При штабу је формирана привремена ћелија у коју је ушао командант друг Сувоборац,⁶ политком друг Милан,⁷ и ађутант друг Лала.⁸ Привременост ове јединице долази стога што ће понуњавањем команде доћи до формирања ћелије помоћног дела штаба у коју ће ући друг Лала.

Батаљон је од формирања до данас имао неколико тешких борби и неколико акција. Одмах по формирању 28-VI-43 г. ноћу извршио је чинићење петоколонаца у Арачјеловицу. Ухваћено је и стрељано 10 петоколонаша и шпијуна међу којима су најважнији били Бошњак (отац и син) и кћи Илије Михајловића Љубица. Запленили смо велику количину материјала и новца а Бошњак нам је открио

⁵ Јово Роган

⁶ Милош Дудић

⁷ Мирослав Јовановић-Трулеж

⁸ Илија Јовановић-Лала

читаву шпијунску јорганизацију у крају. Новца је запленио 1.092.500, у материјалу 20 капа, 56 гуњева, 33 чакшира, 41 кошуља, 25 гаћа, 11 пари обуће, 8 џемпера, 2 сукње, 61 пеникир и 5 женских блуза што је употребљено за потребе батаљона. Осим тога скоро иста количина материјала предана је на чување I Шумадиском одреду, с тим да подмири и своје потребе. Новац је подељен: 300.000 за потребе Батаљона, 150.000 О.К. Чачак; — другу Слободану⁹ 20.000, О.К Крагујевац 622.500 на чување за рачун Гл. штаба.

Акција је завршена у зору неузнемираvana од непријатеља којих је било 850 Немаца, око 100 жандарма и мало добровољаца. 29-VI-1943 непријатељ је око 6 часова ујутру прешао у напад на наше положаје на Букуљи захваљујући неспоразуму између командира I Чете и ордонанса; заседе које су требале да му задају главне ударце повукле су се, што је непријатељ искористио да дође I Чети с бока и зада ударац јод кога су погинули друг Бели (Михајло Ивковић, учитељ из Рудника), командир I Чете који је отишао да поново постави заседе, друг Мика (Милорад Марковић, радник из Брестовика) и рањен и заробљен Таса (Живорад Дамјановић, књижарски помоћник из Карађорђева). Борба се затим пренела на унутрашњост Букуље а најжешћа је била за врх Букуље који су држали Немци а који смо ми после шест узастопних јуриша заузели и Немце најурили. Борба се водила углавном са Немцима. У јуришима су погинула још три друга: Берлић Звонко (Ђорђе), студент из Марибора, Јанковић Живорад (Спира), обалски радник из Врчина и Стојанче¹⁰ чије личне податке још немамо. Од погинулих другова чланови Партије су били: Бели, Мика и Стојанче, а Спира, Ђорђе и Таса били су кандидати, Рањени у тој борби су Марић Петар (Јастреб), ћак из Бјеловара, лако, и друг Влада¹¹ (податке немамо) лакше. Спасени обожијаца. Изгубили су се: Милан¹² (Технолог) пошто му је друг који је одређен да га чува, Стојанче, погинуо, а био је и он рањен. Знамо сигурно да није пао јер смо му пратили траг до Вукосаваца, одатле се губи; затим друг Стева¹³ за кога немамо личне податке, као и Мића (Дрвени) за кога неки од другова тврде да је рањен а други да је изашао из борбе. Било је још неколико одвојених група са којима

⁹ Радивоје Јовановић

¹⁰ Погинуо у борби са Немцима на Букуљи 28 јуна 1943 године. У одреду познат само под именом Стојанче.

¹¹ Влада Вишњић

¹² Столе Милановић

¹³ Стева Порубић

смо успоставили везе и делом их већ прикључили. Непријатељ је имао 6 мртвих и већи број рањених Немаца, о жандармима немамо података, а према непотпуним подацима било их је 14 мртвих. И поред дosta губитака ова борба била је од огромне важности по нас јер смо натерали Немце у бекство и нанели им дosta губитака, а што је нарочито важно одузели им храброст да улазе у шуме. Борба и акција имале су огромног одјека у народу.

После овога Батаљон је напао на рудник у Јунковцима, демолирао га и запалио и при том ликвидирао три петоколонаша. Заплењено је 25.310 дин., 10 пари обуће, нешто веша и осталог материјала и сандук дувана. После акције батаљон је пошао даљу и разбио четничку заседу у Мирошевцима. У току тога дана прошао је Јунковци, Мирошевци, Стрмово и Пркосаву. Због радлог дана зборови се нису могли одржати. У руднику заплењена апотека велике вредности.

Два дана касније 4-VII-43 год. запаљена је железничка станица и фабрика шамота Илије Михаиловића у Даросави. Заплењено 5.300 дин. и три кајиша. Истовремено су извршene ликвидације тројице петоколонаша у истом селу.

7-VII-1943 год. Батаљон се кретао даљу и у Крушевици одржао конференцију са једним крајем села. Затим је прошао кроз Трбушицу и увече стигао у Дудовицу на вашар, где су војници у друштву са народом играли и певали до 12 ч ноћу. Један Космајац дезертирао. 8-VII-43 од 12 часова напали смо Таковску четничку бригаду којој је дошао у помоћ Руднички четнички корпус под командом капетана Николовића. Убијено је 24 четника Таковске бригаде и Николовић ком. корпуса тешко рањен, касније (не проверено) умро. Ухваћена су три шпијуна дражиновска и стрељана после саслушања. Ми смо имали једнога друга рањеног лакше. Борба је трајала до 8 часова увече. Увече за време вечере дезертирала два војника из Батаљона од којих један био и члан Партије. Води се истрага. Постоји могућност да су заспали.

10-VII-43 имали смо покрет даљу. Кроз село Трбушицу, Живковци до Гараша. У Живковцима смо имали борбу са љотићевцима у којој је погинуо друг Шарац а два друга лакше рањена.

12-VII-43 год. од 6 ч до 8 ч вођена борба са четницима без наших губитака. Ми смо заузели положај и четници су се повукли. Сигурни смо да је један непријатељ рањен или погинуо.

13-VII-1943 год. стрељана два дражиновска шлијуна а трећи пуштен због малолетства. Три другарице враћене Шумадиском одреду због болести.

16-VII-1943 год. напали су нас љотићевци близу села Сврачковца. У борби смо имали неколико отцепљених другова са којима сада хватамо везу а двојица су нам рањена. Јотићевци су имали 2 мртва и 6 рањених.

После свих ових борби и акција стање наше партиске организације у Батаљону стоји јако: I Чета има ћелију која је изгубила 2 мртва, 1 прекомандованог Штабу (ушао у ћелију помоћног дела Штаба), један због кукавичлука стављен под истрагу. Лично моје мишљење је да ће моћи да се поправи, али да би га примера ради требало искључити с правом повратка. Сада јединица има 10 чланова од којих су 2 рањена и 2 на задацима, моментално без везе. Тај број чланова долази стога што је овој јединици прикључено 3 члана са боловања и из других чета а привремено и друг Ђура¹⁴ из ОП¹⁵ младеновачког као четврти. Осим тога један кандидат примљен је у Партију.

II Чета има ћелију јод 7 чланова Партије, пошто је један враћен привремено I Шум. одреду због мобилизације, а један прикључен помоћном дслу Штаба.

III Чета има ћелију јод 9 чланова Партије. Два су погинула: у борби на Букуљи (један) и у заседи приликом одлажења па везу друг Раде. Један је дезертирао (ити нестајо) а два су дошли са боловања -- друг Санџаклија¹⁶ и са теренског рада Музикант.¹⁷ Примљен је нов у Партију друг Миша, омладинац.

Ћелија помоћног дела Штаба има три члана: друга Лалу (ађутант), Мићу ордонанса и Николу¹⁸ (био заобиђен у I Шумадиском одр.) санитетског референта.

Због сталног покрета и још недовољне проверености другова партијаца одн. неизнавања истих, друг Павле је одложио формирање батаљонског партиског бирса. Томе је разлог и недостатак партиског организатора јоди замешника политкома. Партијским радом сада још руководи друг Милан, што свакако омета бржи развој партијског рада. Одржана су до сада по три састанка партиских јединица, углавном прак-

¹⁴ Јуре Сарин

¹⁵ Окружно поверилиштво КПЈ за Младеновац

¹⁶ Рада Полић-Санџаклија, погинуо као командант батаљона Треће српске бригаде на Ибру, у пролеће 1944 год.

¹⁷ Душан Караклајић из с. Лазаревца, погинуо у Пријепољу 4 децембра 1943 год. у борби са Немцима.

¹⁸ Владимира Петровић

тичних, а на теоријском пољу се није радио. Истина није било много времена пошто се било стално у борби и покрсту.

Услови под којима ради Батаљон такви су да захтевају велике напоре, и због тога се политички рад не одвија у довољној мери.

Батаљон за сада има доста недостатака. Недостатак муниције, илјусних бораца, елана и дисциплине. Све се то испољило нарочито после борбе на Букуљи. После те борбе морао је штаб да саслушава скоро читаву I Чету и да на рапорту изрекне неколико врло високих казни па и једну казну условне смрти. Ово је утицало врло повољно на борце те се њихова борбеност и дисциплина поново подигли. Осећа се и недостатак у командном кадру, нарочито у командирима. Доста их је изгинуло, а нови се не стварају довољно брзо, тако да се стално осећа недостатак. Времена за њихово подизање има мало а у борбама се изграђују и важалост гину. Командни кадар страда највише због неискуства војника тако да увек командир истрчавају напред и падају.

Постоји још неколико проблема. У I Шумад. и Косм. одреду постојало је неких чланова Партије који су у раду заобиђени. Како сам мишљења да би их требало поправљати кроз Партију, ја сам их укључио у јединице и у случају да не покажу резултате предложићу их за исхључење. Или ниска буду у јединици ако већ носе име члана Партије, или ако нису достојни да уђу у јединицу нису достојни ни да се зову чланови Партије. Мислим да ћете ми ово одобрити.

Поставио сам на састанцима партиским у јединицама да највећу пажњу обрате добрым борцима а да слабе контролишу и предлажу за чишћење из Партије. Кроз извесно време моћи ћу да поднесем конкретан предлог за чишћење Партије у батаљону.

После борби, због губљења веза и губитака батаљон је прилично ослабљен, моментално броји 60 бораца на лицу и 18 у расходу, због тога је неопходно његово ојачање, тим пре што су дражиновци по плану предузели офанзиву на терен I Шумад. одреда. Међутим наша мобилизација иде доста споро и масе се једва покрећу. Потребно би било једно шире партиско саветовање да се претресе то питање и да му се сагледају узроци. Наше јачање је од огромне важности јер би нам омогућило разбијање четника и тиме велики полет Народно-ослободилачке борбе.

Народ на свима теренима је заплашен, мада се примскује незадовољство са четницима и почетак решености да се

брани жетва. Уколико би се ми ојачали и уверили га у нашу снагу сигурно је да би пошао са нама у одбрану летине. За сада не осећа нашу снагу и не сме да подигне главу. Наш Батаљон је прилично заталасао народне масе, али само његове акције недовољне су да у народу подигну поверење. Ми морамо по сваку цену ојачати одреде и формирати бар још један батаљон, а за то нам је осим бораца неопходно потребан још дosta велики кадар команде кога ми за сада немамо. Зато је потребно да најхитније почне пребацивање другова из Бгда да би могли да од њих стварамо командни кадар, нарочито ако има другова који су већ донесли војнички обучени. Читав наш развој зависи од брзине којом будемо спроводили јачање Батаљона и стварање командног кадра. Ми би могли да се чак и приближимо Бгду ако би постојала могућност да прихватимо већу групу другова из Бгда. Мислим да би пролазак већих снага кроз Грочански срез омогућио и стварање грочанске чете или мобилизацију неколико десетица нових бораца.

У Таковском срезу, и после разбијања Таковске четничке бригаде осећа се велико олакшање и дуже бављење Батаљона омогућило би нам огроман пораст утицаја в вероватно и до извесне мере и мобилизацију, али недостатак времена и муниције отежаће то и нећемо моћи да искористимо успехе до сада постигнуте. Свуда се сусрећемо са тим истим проблемом. Због тога је мобилизација најхитнији предмет дискусије.

Иначе, другови, Батаљон постаје лагао све чвршћи и јачи и прекаљује се тако да ће постати свакако једна од најбољих јединица у Србији.

У идућем извештају послају вам имена свих чланова Партије и њихове карактеристике под шифром „Цудовицом”.

Другови, морате ми оправдати овога пута што извештај није доволно срећен ни јасан, али ово је четврти или пети који почињем и увек ме спречи пуцњава, тако да га пишем на брзицу. Јавите ми шта још треба да унесем у извештај.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Милан¹⁹

¹⁹ Мирослав Јовановић-Трулеж

БР. 80

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЗАЈЕЧАР ОД 17 ЈУЛА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КО-
МИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О АКЦИЈАМА ПРВОГ ТИМОЧ-
КОГ БАТАЉОНА ОД 1—15 ЈУЛА 1943 ГОДИНЕ¹

П. К.²-у

Извештај о раду ПО од 1-VII до
17. VII. 15-VII-43 год.

Драги другови,

У овом извештају углавном се задржавам на извештају СК-а југ³ и акцијама одреда, јер нисам могао да одржим везу са друговима Марком⁴ и Јубом⁵ да би вам послали извештај о раду ПО округа.⁶ Тако исто још се нису вратили другови са терена из ОК-а СКОЈ-а и њихов извештај не шаљем. Везу са друговима М.[арком] и Ј.[убом] нисам јодржао због догађаја у одреду, тј. због погибије друга Жике⁷ — (Новак из Ј.[астребачке] чете) секретара ПО батаљона код кога су биле све везе батаљона са ПО позадине. Пошто сам им предао везе одред је пошао према Крајини.

Извештај о раду СК-а југ био би следећи:

I. *Ситуација на терену*

1. Непријатељске снаге на овом терену биле су врло слабе тако да су после акције нашег батаљона тражили појачање од Немаца и Бугара. Бугари су дошли са 7 камиона. Потеру су вршили на планину Тупижницу затим по селима и пољу јоколо Тупижнице. Потера је остала без резултата. Бугарске снаге остају на терену да би омогућиле пљачку жита.

2. На територији овог комитета има око 150 вршалица.

3. Врша почиње прво у Тимочком срезу, затим у Зајечарском и Зајечарском и најзад у Ђаковици. У селима

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 1443.

² Покрајинском комитету КП Србије

³ Срески комитет за срезове Заглавски, Тимочки и Ђаковачки

⁴ Живан Васиљевић

⁵ Ната Јоцић

⁶ Партишка организација Зајечарског округа

⁷ Хранислав Динић, заменик политичког комесара Првог тимочког НОП батаљона, погинуо јуна 1943 год. на Кучајским планинама у борби против четника и Српске државне страже.

поред Тимока стиже пре док у селима поред Тупижнице жито стиже касније.

VI. Одред

1. Акције I батаљона I Г.Н.О.П. одреда⁸

1-VII Срушен је рудник Боговина. Заплењен је експлозив и одржан збор радницима.

3-VII У селу Јабланици одржан је велики збор сељацима и објашњена борба са дражиновцима 23-VI.

5-VII У селу Рујиште уништена је млекара са апаратима која је радила за окупатора. Заплењено је доста сира, млијера и млека.

6-VII У селу Влашком Пољу одржана је конференција са сељацима.

7-VII У селу Бучју одржан је велики збор сељацима и указано им је на издајнички рад Драже Михаиловића.

8-VII У селу Кожељу одржана је конференција са сељацима, ликвидиран је један нсдићевац и одузета пушка са муницијом и уништене 3 вршалице и општинска архива.

У селу Дебелици одржана је конф.[еренција] са сељацима и онеспособљено 7 вршалица и одузето 7 каши.

У селу Дреновцу спаљена архива.

У селу Мањинцу одржана конференција.

9-VII У дражиновском селу Леновцу спаљена је архива и пошто су сељаци чланови Дражине банде почели да пучају из кућа наши другови су одговарали противмерама. Убијен је командант села и његов заменик, одузете су им пушке и муниција. Друга два бандита су рањена.

15-VII На планини Мањенику — код села Злота — батаљон је био обавештен да се ту налази једна дражиновска банда од око 100 чланова. Управо ту је била конференција свих штабова Дражиних банди у Тимочкој Крајини. Батаљон их је одмах напао и у борби која је трајала $3\frac{1}{2}$ сата дражиновци су потучени. Непријатељ има 15 до 20 мртвих и рањених (сами причају за 8 официра). Заплењено је 6 пушака и 5 бомби, доста муниције и више пушака без затварача и три коња. Неколико пушкомитр. нису могли да заробе зато што је био брисани простор пошто су побили митраљесце. Акција није успела 100% зато што је у борби рањен командант батаљона друг Мија.⁹ Поред овога наши имају 1 мртвог и 1 је нестао у борби са п.-митр. и о њему се не зна ништа.

⁸ Први батаљон Зајечарско-тимочког НОП одреда „Миленико Љиковић-Црни“

⁹ Младраг Новаковић-Цуџа

Овде морамо да нагласимо да су дражиновци били одлично паоружани. Имали су доста немачких пушака и машин-гевера са много муниције. У налсту батаљон је разбио дражиновце и сви војници су се разбежали док су па положају остали само официри и подофицири. Још једна карактеристика да су само официри носили аутоматско оружје. Да није друг Мија рањен наши би потпуно потукли дражиновце и заробили велики број аутоматског оружја, муниције, радио станицу и други материјал.

2. Акције Џозадинаца СК-а јућ

Уништено је 22 вршалице са око 20 кациша и 5 цирада. Спаљено је 4 општинске архиве, убијено је 6 шпијуна и слугу јокупатора. Заплењено је 300 метака, 5 пушака, 1 п. мит. и 1 лаки митраљез. Затим 300 јаја и 80.000 динара.

Поред овога један неуспео атентат.

...

БР. 81

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ ЈУЖНОМОРавСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД ЈУЛА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО СРБИЈЕ О ЈЕДНОМЕСЕЧНИМ АКЦИЈАМА ОДРЕДА¹**

**АКЦИЈЕ II ЈУЖНОМОРавСКОГ Н. ОСЛ. ОДРЕДА
ОД 25 ЈУНА ДО 25 ЈУЛА 1943**

27-VI — једна јединица² прекинула је пругу Врање—Куманово, саобраћај обустављен 10 сати.

28-VI — иста јединица напала је рудник угља „Тријава”. Убијен 1 Немац. Плен: 3 пушке, 700 п. метака, 3 пиштоља, 150 кг експлозива, 120.000 лева, шећера и другог материјала.

29-VI — иста јединица искидала је тел. линију Оштрц³—Жегра.

1-VII — једна наша јединица⁴ напала је буг. полицију (65) у селу Дуга Лука. После борбе од 4 сата наша једи-

¹ У оригиналу није назначено ко пише извештај и коме се доставља, такође недостаје и датум. Вероватно да је ово извештај Штаба Другог јужноморавског НОП одреда од јула 1943 год. упућен Главном штабу НОВ и ПО Србије. Оригинал без потписа писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4435.

² Акцију је извела Друга чета Другог јужноморавског НОП одреда.

³ Острвица (Прешевски срез).

⁴ Напад је извршила Пета чета (Лужичка) Другог јужноморавског НОП одреда.

ница је успела да запали зграду у којој се непријатељ налазио, где је изгорело 40 полицајца са свом спремом и оружјем. Погинуо Мирко Сотировић комбата и Десимир Милтеновић.

6-VII — једна наша јединица⁵ уз сарадњу буг. партизана запалила је општину и мандру (млекару) у буг. селу Стражимировцима и запленила 2 пушке.

6-VII — друга јединица⁶ запалила је општину села Орах и запленила 3 пушке и други материјал.

6-VII — једна наша јединица⁷ уништила је рудник угља Острвицу и стрељала 1 полицајца. Заплењене намирнице подељене су радницима и сељацима. Плен: 1 пушка, 200 метака, 1 пиштољ, 90 кг експлозива, 15.200 лева, 200 кг шећера и други материјал.

9-VII — једна наша јединица⁸ напала је посаду ман. [астира] Прохора и стрељала 3 буг. полицајца.

9-VII — акција на прузи код Летовице⁹ (кратак прекид саобраћаја).

10-VII — једна наша јединица запалила је архиву општине Смрдан и уништила мандру у селу Присјану, где је изгорело 20.000 кг качаваља и 2000 масла. Собом почела 320 кг качки.

12-VII — једна наша јединица запленила је у акцији у општини Сувој 11 пушака, 100 метака и другог материјала.

13-VII — у борби са 40 полицајца у селу Стрелци¹⁰ који су дошли да обнове општину и мандру убијено је 5 а рањено 6 полицајца. На нашој страни 3 друга рањена, међу њима командир јединице. Заплењено: 1 машиневер са 350 метака, 3 пушке са 1.300 метака, 25 пари веша [и] одела, цигарета и другог материјала.

20-VII — у борби са четом буг.[арских] војника наша јединица¹¹ убила је 1 а ранила 2 неприј. војника.

⁵ Акцију је извела Трећа чета Другог јужноморавског НОП одреда.

⁶ Акцију је извела Трећа чета Другог јужноморавског НОП одреда.

⁷ Диверзију је извршила Друга чета Другог јужноморавског НОП одреда.

⁸ Акцију је извела Друга чета Другог јужноморавског НОП одреда.

⁹ Ову акцију је извела Друга чета Другог јужноморавског НОП одреда.

¹⁰ Напад је извршила Четврта чета Другог јужноморавског НОП одреда.

¹¹ Редакција није могла да установи где је ова борба вођена.

24-VII — једна наша јединица¹² напала је посаду недићеваца у селу Дадицу. Напад неуспео, јер су се недићевци бранили из утврђене зграде.

25-VII — у борби са 200 непр. војника убијена 3 фашиста.¹³

Резултат акција: 56 мртвих и 8 рањених непр. војника. Ми смо имали 3 мртва и 6 рањених.

БР. 82

ЗАКЉУЧЦИ ПАРТИСКОГ САВЕТОВАЊА ВОЈНИХ И ПОЛИТИЧКИХ РУКОВОДИЛАЦА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И БАТАЉОНА ИЗ ШУМАДИЈЕ И ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ, ОДРЖАНОГ ОД 9—13 АВГУСТА 1943 ГОДИНЕ¹

ПАРТИСКО САВЕТОВАЊЕ ВОЈНИХ И ПОЛИТИЧКИХ РУКОВОДИЛАЦА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И БАТАЉОНА СЕВЕРНОГ ДЕЛА ЦЕНТРАЛНЕ, ИСТОЧНЕ И ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ, ОДРЖАНО У ПРИСУСТВУ ПРЕТСТАВНИКА ПК КПЈ ЗА СРБИЈУ И ГЛ. ШТАБА ОД 9-VIII ДО 13-VIII-1943.

Дневни ред

I. Оцена момента, перспективе и задаци

1. Међународни
2. У Југославији
3. У Србији.

II. Војни и политички живот у батаљонима и одредима

1. Рад партије у батаљонима и одредима
2. Рад штабова
3. Политички рад
4. Културно-просветни рад
5. Војна обука и војни рад.

6. Морал и дисциплина и мере за њихово јачање: а) однос у војсци, б) извршавање наређења, в) пиће, краће, прикривања, „поклони”, „куповине”, г) критизерство, д) контрола, одговорност, казне, ћ) држање у борби, е) „теренџи” и партизани, ж) смотра.

¹² Напад је извршила Трећа чета Другог јужноморавског НОП одреда.

¹³ Редакција није могла да установи место и јединицу која је извршила овај напад.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 8689.

- 7. Чување људства и губици
- 8. Снабдевање (интендантура)
- 9. Санитет.

III. Активност, акције и народ

- 1. Акције, борбе, репресалије
- 2. Војни рад у позадини
- 3. Мобилизација
- 4. Ликвидације
- 5. Сеоске страже
- 6. Реквизиција и конфискација.

ЗАКЉУЧЦИ

I. Оцена момента, перспективе, задаци

1. Овог момента немачка војска задобија последње и одлучујуће ударце од Црвене армије на Источном фролту. Офанзива Црвене војске сада започета неће се зауставити све до слома Немачке ни на једној тачки ни једног момента. Садашња напредовања Црвене армије су солидна, систематска, свакодневна на разним секторима по 10—20 км. са комбинованим дубоким заобилазним продорима у позадину немачке војске. После лета и јесени долази зима и зимска офанзива ЦА. Црвена војска слама последње пршиљенове немачке кичме.

Савезничко искривавање и заузимање Сицилије избацује Италију из ратног строја. Скори пад Италије довешће до отварања фронта Савезника на Балкану. Није даљко дан слома сателитских земаља Бугарске, Мађарске и Румуније. Читав јужни део Ист. фронта угрожен је са залеђа са Балкана.

Бомбардовање Немачке, Италије и окупираних области дезорганизује ратну индустрију и саобраћај фашиста, уносе деморализацију у њихову позадину.

Совјетско-енглеско-америчка коалиција остварује се на делу.

Совјетско-енглеско-амерички савез јача са истовременим пречишћавањем, под притиском СССР-а, разних питања која су у вези са петоколонашким и издајничким елементима који седе у разним савезничким владама (Пољска, Југославија). Совј.-енгл.-амерички савез може се јачати и јачаће се само на овај начин.

2. Оружана борба народа Југославије против фашистичког окупатора и његових слугу расте из дана у дан. Од малих одреда постале су у 1942-ој години бригаде а затим

дивизије и корпуси Народно-ослободилачке војске Југославије. Све јаче фашистичке офанзиве на Нар. осл. војску, партизанске одреде и њихове ослобођене територије и базе не смањују снагу Нар. осл. војске и парт. одреда, већ напротив видимо да војска и одреди излазе још јачи и много-брожни[ји]. Мудро руковођење Нар. осл. војском и одредима од стране Врховног штаба на челу са другом Титом омогућава скоро стварање праве народне и једине армије у Југославији, која ће ослободити нашу земљу од окупатора, очистити је од издајника и сачувати тековине Нар. осл. борбе. Ово је омогућено стварањем оружаног братства свих народа Југославије у НО борби. Наша партија, КПЈ, у интересу народа и НО борбе осигурала је руководство у тој борби, јер улаже све своје сile за интересе народа и НО борбе.

3. Партизански одреди у Србији преобрдили су у 1943 г. тешко стање које је владало у 1942-ој г. а које је настало 1941 г. ујесен после губљења ослобођених територија. У овој години-сви су се одреди учетворостручили а неки и много више ојачали. Створсни су услови за стварање НО војске поред постојања партизанских одреда. Војска се већ ствара и батаљони показују виши степен војне организације. Није далеко дан када ћемо у Србији створити много-брожне бригаде и дивизије.

Јединство народа остварује се у Србији одоздо, јер ниједна бивша странка или њени остаци, или активне присталице не учествују у НО борби, већ својим ставом у већини помажу окупаторе Недића, Лътића, Дражу Михаиловића. Јединствени фронт народа у Србији остварује се борбом против окупатора и његових слугу, сада најактивнијег Драже Михаиловића. Банда Драже Михаиловића је добром делом разобличена или је разобличавање у току. Све што је наша агитација и пропаганда говорила о Дражи Михаиловићу увидео је и искусно на својим леђима сам народ у првом додиру са том бандом (клања, пљачке, присилна мобилизација итд.). У добром делу Србије наши одреди, батаљони војнички се одупиру и онемогућавају плачове Др. Михаиловића. Наши одреди и батаљони имају пуну подршку у борби против дражиноваца од огромног већине народа нарочито у Шумадији и Топлицама.

Појачана спремност народа Србије да се бори у редовима партизана, повећани и ојачани партизански одреди и батаљони, садашњи неуспех Дражине офанзиве на наше одреде и базе говоре да се приближујемо одлучним борбама у Србији против окупатора и издајника. У првом реду против Д. Михаиловића, да ће ускоро борбе у Србији

добити јоне размере које имају борбе наше војске у Босни и осталим деловима Југославије. Победоносна офанзива Црвене армије, савезнички успеси у Италији и скоро искрицање на Балкану само ће још више појачати и помоћи нашу *Народно-ослободилачку борбу*.

II. Војни и политички живот у батаљонима и одредима

1. Рад партије у батаљонима и одредима. Пошто су утврђени узроци слабостима парт. организације у бат. и одредима решено је: а) да се очисти парт. организација од слабих бораца, стравих слемсната, да се узму биографије и карактеристике јод свих чланова партије и кандидата; б) да се исправи погрешно постављен рад партиских јединица и то да се исправи на основу реферата „Рад партије у војсци“ на начин како је исти реферат проражен на саветовању (руководећа улога партије, дневни ред, правилно постављање сектора рада јединице итд.); в) анализа сваке акције и критика и самокритика после сваке акције; г) да се све јодлуке које доносе штабови претходно претресу у штабским јединицама како је то већ изложено у реферату; д) да чланови штаба одговарају за свој рад пред јединицама као обични чланови партије; ђ) да чланови партије изван јединице јодају дужно поштовање и подижу ауторитет командантима, командирима и комесарима.

2. Рад штабова. а) да се штабови састају редовно, свакодневно при чему ће се иправити план рада за тај дан и претрести шта је учињено по плану прошлог дана, б) да одмах по састанку штаба комајдант одржи састанак са командирима (рапорт), полит. комесар са комесарима чета (рапорт) и заменик полкома са заменицима полкома чета (са бироом батаљона односно одреда), в) да се свака одлука штаба одмах пренесе преко команданта командирима, комесара комесарима, заменика полкома заменицима полкома чета (бира) и да се пре састанка чета, јодно батаљона или одреда претходно одрже састанци четних јединица (ћелија), а тек после тога да се држе састанци чета, односно батаљона или одреда.

3. Политички рад

- а) да се побољша и појача политички рад у одреду и батаљону у оквиру сваке чете појединачно;
- б) да се за то одaberу теме које ће на најпрекладнији начин излагати линију НО борбе;
- в) да се у оквиру популарисања НО борбе, њених циљева и задатака популарише борба Црвене армије, Врховни штаб, друг Тито, Авној и наша Партија;

г) да се разобличавају пароље и начин рада у сарадњи са окупатором Драже Михаиловића;

д) да се појача и побољша политички рад чета одреда и батаљона у народу, да се у том циљу унапред припреме теме и говорници односно руководиоци конференција са народом, да се сваки па и најкраји додир са народом искористи за организован политички рад.

4. Културно-просветни рад

а) да се побољша и појача културно-просветни рад у одреду и батаљону и свакој чети појединачно. Културни: хор, позориште, музика, рецитације, заједничко читање књижевних дела, све на теме Нар. бсл. борбе наше и стране, садашње и из историје. Просветни: учење географије (по местима где се воде борбе), историје (борбе за национално ослобођење), аналфабетски курсеви итд.;

б) да се створе одбори за уређивање четних, одредских и батаљонских новина, културни и просветни одбори и поједине њихове секције;

в) после зборова и конференција са народом организовати културне приредбе.

Сав културни и просветни рад као и политички рад у војсци одвија се под контролом комесара.

5. Војна обука и војни рад

а) увести планско (истовремено и одређено) свакодневно чишење оружја;

б) организовати „чишење“ муниције;

в) организовати плански и систематски војну обуку старих бораца у оквиру својих јединица;

г) организовати засебно војну обуку нових бораца;

д) организовати војне курсеве за воднике командира и комесаре; исти се имају изводити изван својих јединица;

ђ) наоружати борце бајонетима;

е) организовати пионирско-саботерску групу (у оквиру одреда, батаљона, касније бригаде).

6. Морал и дисциплина и мере за њихово јачање

Поред свега напред набројаног што доприноси јачању морала и дисциплине, донети су следећи ставови и мере:

а) развијати осећање самосвесне челичне дисциплине. У службеним односима обавезно се придржавати војничких обичаја у односу потчињених и претностављених, примати и давати рапорте у ставу мирно, поздрављати антифашистичким поздравом (стиснута десна песница принета слепоочници, у строју претностављени поздравља са „смрт фашизму“ а борци отпоздрављају са „слобода народу“);

б) успоставити правилан однос између командира и комесара, већ према дужностима које им припадају. Командир

и комесар према својим дужностима сачињавају целицу, која мора хармонично да ради и иступа пред борцима. Та хармонија се не сме нарушити ни по коју цену;

в) развијати другарство међу борцима, међу друговима и другарицама;

г) жењење је дозвољено, али друг и другарица не могу бити у једној чети, нити заједно живети. Друг и другарица који су дошли у одред морају се раздвојити у две чете те и за њих важи све као за новостворене односе. Они могу живети заједно само изван јединице када прилике то дозвољавају. Забрањује се заједничко спавање другова и другарица, које би се практиковало због зиме због недостатка покривача;

д) борци-другарице су пуноправни као и борци другови. Зато када је врше све војне дужности као и другови не могу и не смеју им се давати још и неки изванредни послови (као што је прање и крпљење, кување и т. слично);

ћ) васпитавати борце да извршују наређења; контролисати извршавање наређења и узимати кривце на одговорност;

е) тражити и развијати код бораца осећање одговорности; контролисати држање бораца у борбама;

ж) борити се против пића или дозвољавати пиће оним друговима који су на то навикли. Само да им се дозвољава на организован начин пијење, тј. да четни економи имају код себе пиће и да тим друговима јони дају одређену количину у одређено време као следовање. Најстрожије забранити напијање;

з) вршити редовно смотру бораца и свих њихових ствари.

Забранити најстрожије прикривање заплењених ствари; забранити примање „поклона“ или „куповине“ ствари, које би борци могли да „добијају“ или чине за време борбе или у дотицају са ћепријатељем или народом, јер се показало да би такви „поклони“, „куповине“ могле да буду изнуђене.

Најстрожије забранити крађу. Према *непоправивим* крадљивцима у специјалним ситуацијама примењивати и најстрожије казне;

и) забранити назив „теренци“ који указује борцима да су политички руководиоци из позадине тобоже исто што и они, партизани, само на „лакшем“ mestu. За све позадинске политичке раднике увести назив „политички радници“. Борцима објашњавати да политички радници нису теренски

партизани, већ одговорни политички радници-руководиоци, на чији се рад ослањају и саме војне јединице;

ј) казне у војсци су следеће: 1) дисциплинске: а) критика пред четом, б) критика пред одредом, батаљоном, в) прекоредна служба, г) опомена, д) укор. 2. судске: а) удавања из одреда, б) смрт.

7. Чување људства и губици

а) командри и комесари односно команданти и комесари су одговорни за сваки губитак. Зато штабови морају испитати сваки случај губљења другова, како је до тога дошло, чијом кривицом и предузимати одговарајуће мере (казне, побољшати војни и политички рад, побољшати хомогеност јединица итд.);

б) повећати одговорност штабова за људство на тај начин што ће штабови добро *рукводити* акцијама и борбама, што ће добро простирадијати плац акција и борби, што ће правилно искоришћавати терен, околности и слабости противника да би са што мање губитака наносили ударце непријатељу, што ће се на тај начин борци осећати сигурним у рукама штаба и што ће на тај начин бити ненотребно да командри, команданти и комесари врше оне послове, које треба да врше борци, али их они не извршавају, јер се не осећају сигурним. Другим речима повисити до нивоа стварних руководилаца, чиме ће се правилно искоришћавати и чувати људство а и сами штабови;

в) повећати политички и војни ниво бораца, усавршавати их свакодневно, не дозволити да у борбу улазе нови, неискусни и *необучени* борци;

г) не водити у акције и борбе другове борце из разних јединица, који се први пут скупљају у једну јединицу, ради неке акције, као напр. борба на Букуљи, јер таква јединица не може бити хомогена целина, довољно убојна јер се при том чак и борци не могу међусобно познавати, ако мали добро сарађивати међусобно;

д) у оквиру војне обуке обратити пажњу на замаскирање, узимање заклона, на осигурање при логоровању и при покрету итд.

8. Снабдевање (интендантура)

а) организовати резерве у храни на начин како је на саветовању постављено;

б) организовати позадинску интендантску службу;

в) организовати унутрашњу (одредску односно батаљонску) интендантуру и кухињу: ношење хране уз одред, батаљон бар за један до два оброка, ношење прибора за кување или држање тог матрејала на одређеним тачкама;

- г) обавезно припремити резервни оброк за сваког борца (препечен хлеб) и контролисати да ли га борци чувају;
 - д) организовати криљење одела, веша, обуће у самим јединицама;
 - ђ) организовати чување и правилну расподелу скупљене од народа обуће и одеће;
 - е) организовати прављење обуће.
9. Санитет. Побољшати садање стање санитета како у јединицама тако и изван њих;
- а) поред санитетског референта имати изучене болничаре и припремљена носила (само платно);
 - б) организовати систематско чишћење од ванију, пегу ногу, прање тела и веша;
 - в) позадински санитет побољшати увођењем најстрожије конспирације на начин како је изнето на саветовању. Даље организовањем апотекарске службе, тј. стручног прикупљања и чувања санитетског материјала.

III. Активност, акције, народ

1. Акције, борбе, репресалије
 - а) избегавати случајне борбе, наметнуте заседе, прспади и упади морају бити основне акције. Тежиште акције мора бити уперено против окупатора, транспорта железничког и путнијуг;
 - б) са окупаторским трупама изнуђивати борбу на најповољнијим местима за наше јединице, и у борби их разбјати и уништавати.
2. Војни рад у позадини
 - а) све партиске организације и организације Нар.-осл. борбе (НОО², УСАОЈ,³ АФЖ⁴) морају посветити пуну пажњу најширој војној обуци у позадини као једном од најглавнијих својих задатака;
 - б) стварати војне десетине од одраслих и омладине за одбрану села од Дражиних банди, за заједничке акције са одредом за одбрану жетве.

3. Мобилизација

Појачати мере за мобилизацију људства за одреде и батаљоне:

- а) активизација војних десетина;
- б) оружање и организовање народа око војних десетина за борбу против Дражиних насиља;
- в) оружати и организовати народ за одбрану жетве итд.;
- г) појачати политички рад у позадини;

² Народноослободилачки одбор

³ Уједињени савез антифашистичке омладине Југославије.

⁴ Антифашистички фронт жена

д) упознавати стално народ са најновијим и свакодневним успесима Црвене армије, савезника и наше Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда у Југославији.

4. Ликвидације

Ликвидације вршити над непријатељима народа, шпијуцима, потказивачима, убицама и пљачкашима. Ликвидације вршити: *на предлог* сеоског односно месног НОО-а, а по одлуци *народног суда* који се образује код окружног НОО-а, односно по одлуци *војног суда*, које образују штабови.

5. Реквизиција и конфискација се врше према наређењу⁵ Врховног команданта друга Тита од 15-IX-1942 г.

6. „Сеоске страже”

Издати наређење Штаба тзв. „сеоским стражама” које постављају иедићевци односно дражиновци у појединачним селима. Упознати [са] наредбом те „сеоске страже” да оне врше издајничку улогу и да ће се према њима посде упозињавања са јовом наредбом најстрожије поступити.

БР. 83

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ И ОДРЕДА ОД 27 АВГУСТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У ЈУЛУ И АВГУСТУ 1943 ГОД. НА РАДАНУ¹

ШТАБ
I ЈУЖНО-МОРАВСКОГ Н. О. П. О.
27 августа 1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О. ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

Положај

Подносимо извештај о раду и акцијама овога одреда у следећем:

— Крајем маја ове године банде Драже Михаиловића у Јабланици и Косаници почеле су са озбиљном припремом

⁵ Односи се на Наређење ВШ НОВ и ПОЈ од септембра 1942 год. о изборима народноослободилачких одбора на ослобођеној територији. У њему се, поред осталог, дају упутства о конфискацији имовине народних непријатеља.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4521.

за борбу против нас. Уједио су нам упућене прстње о заузимању планине Радац и осталих наших база. Ове припреме су приведене крају половином јула тј. до овог времена су извршили концентрацију свих одреда из Јабланице, Косанице, Бабичког и неких одреда од Копаоника и Крушевца. Поред овога извршили су и присилну мобилизацију људи из свих села горње Јабланице, Косанице, као и дела Топлице.

Овај штаб, у циљу јнемогућења непријатељских планова, подuzeо је следеће: сконцентрисали смо готово све снаге нашег одреда, даље, позвали смо у сарадњу Расински и II јужно-моравски одред. II јужно-моравски одред није дошао, јер су писмо касно примили. Из Расине смо добили у помоћ 90 другова са командантим одреда. Осим њих снага мобилисали смо са терена око 150 другова — јасно да је ово била добровољна мобилизација сељака. Попшло нам је за руком да на један дан раније упаднемо у непријатељске базе, пре него што су они требали да изврше напад на нас. Извршили смо ноћни подход² и посели непријатељске положаје које смо проценили као тактички најјаче. Борба је отпочела у 3.45 час. 26. јула т. г. и трајала све до 15 час. истога дана, када смо се повукли натраг у своје базе. У овој акцији учествовало је са наше стране 500 бораца, са 2 тешка митр. [аљезај, 3 лака холандска митраљ, и 35 пушкомитраљеза. Непријатељ је према нашој процени био бројно јачи — рачунајући мобилисане сељаке, боље наоружан, тј. са више аутоматског оружја, а располагали су и са два лака минобаца. Муниције су имали изобиља, која је потпуно нова и исправна, док смо мили прилично слаби са мунцијом — нарочито ради тога јер су нас многи мечи лагали.

У овој акцији нисмо успели да разбијемо непријатеља углавном из разлога предности непријатеља у оружју, мунцији, броју бораца, даље, дејствовао је из кућа које се нису могле освајати без много губитака, имао потпору становништва и владао потпуном тереном — што ми нисмо имали. Вредио је још напоменути, да је народ из кога је непријатељ мобилисао своје кадрове са великим борбеном традицијом, те су одлично користили терен и владали техничком борбом. Поред изложенога, разлог да нисмо успели да до краја развијемо акцију по предвиђеном плану јесте у томе, што наш 1 ударни батаљон који је бројно био најјачи, а дејствовао је на најважнијем правцу није успео да заузме прве куће у којима су четници дали отпор. Ове

² Подилажење

куће су биле на таквом тактичком положају да све остале јединице су се морале равнati по овом батаљону. На овај начин се је десило да смо на свим секторима осталим били принуђени да пређемо у дефанзиву и тако је непријатељу пошло за руком да опиша наше слабе тачке и јачим снагама потисне наше десно крило, које је такође подбацило. Кад се створила таква ситуација ми смо се у потпуном реду повукли.

Резултат борбе — са наше стране *17* погинулих, 6 рањених и 4 нестала. Са непријатељске стране, према прикупљеним подацима, погинуло је *20*, рањено *10*, заробљено *1*.

Мада акција војнички није успела, политички смо имали користи, јер се народ уверио да водимо борбу једино против активних банди Драже Михаиловића, а не и против народа. Ово се испољило нарочито по томе што је народ дао много више отпора при спровођењу мобилизације за борбу против партизана — него што је давао пре изнете борбе. У овој борби запленили смо *10* пушака, *300* метака, *1* машингевер са *200* метака и неколико пари одела, веша и чипела.

По сршеној акцији Расински одред је отишao на свој терен, а сељаци својим кућама.

5. ов. маја у 7 часова банде Драже Михаиловића извршиле су упад у планину Радан, где су се сукобили са нашим *1* у.[дарним] батаљоном који се десио у близини. Борба је трајала два сата на ивици планине. Наш се батаљон повукао дубље у планину како би избегао бокове. Непријатељ се је задржао на ивици планине. У овој борби наша су *3* друга лако рањена од минобаца, а непријатељ је имао *8* мртвих и неколико рањених војника.

Напомињемо, да је овде наша обавештајна служба подбацила те су наше снаге биле растурене и непријатељ је ово знао и искористио.

5. ов. маја у 9 часова навече наш *1* у.[дарни] бат. са *1* четом *2* у.[дарног] бат. извршио је напад на цепријатељске положаје на ивици пл. Радан и успео да избаchi непријатеља са положаја и даље га потисне из наших база. Борба је имала карактер поћног јуриша који непријатељ није могао да издржи. Пошло је нашим борцима за руком да дубоко зађу у позадину и отсеку извесне делове непријатеља, али није могло доћи до заробљавања и уништења, јер је то била мрачна, а терен испресецан и пошумљен.

Резултат борбе: *3* друга лако рањена од минобаца. Непријатељ је оставио једног мртвог на бојишту и једног смо војника заробили.

Плен: 1 минобацач — талијански лаки, 3 паре ципела, 4 шаторска крила, 200 пушчаних метака, 40 ком. метака за машингевер, 3 раница, 8 кошуља, 3 гаћа.

После ових борби непријатељ је наставио са даљним припремама — мобилизацијом сељака и концептацијом, остајући стално на положајима према нама. Тако смо ми били принуђени да останемо на положајима према непријатељу. За то време извршили смо прикупљање наших снага са терена Јабланице, као и мобилизацију сељака.

6. ов. м. наш 2 у.[дарни] баг. нашао је на део непријатељског положаја подилазећи ноћу на погодне и доминирајуће тачке. Борба је отпочета у 3.30 час. и трајала до 12 час. када се наш батаљон повратио на своје положаје. Резултат борбе: наша два друга лако рањена. Непријатељ је имао око 10 мртвих и више рањених. У овој борби успели смо да изненадимо непријатеља.

7. ов. мца наша патрола ликвидирала је два непријатељска осматрача.

8. ов. мца наше заседе ликвидирале су на два места по 1 непријатељског осматрача, и 1 војника заробиле — кога смо стрељали.

13. ов. мца непријатељ је извршио опити напад на наше положаје са око 2 до 3 пута јачим снагама од наших (ми смо имали 400 људи у борби). Напад је почeo у три и тридесет часова. Борба је трајала до 11 час. пре подне. Непријатељ је извршио два јуриша које су наши борци одбили, а потом смо ми извршили јуриш и непријатеља разбили. По разбијању непријатеља извршено је гоњење за два сата марша. Непријатељ се је повукao упереду — бежао је како је ко стигао. Ово је било на главном делу фронта, док је на неким местима борба вођена до 10 час. навече истога дана, где је непријатељ такође разбијен.

Резултат борбе: са наше стране 5 другова погинуло, 6 рањено — од њих 3 подлегла ранама и 4 нестало (пали у руке непријатељу). Са непријатељске стране нашли смо 13 мртвих међу којима и др Никовић, заменик команданта Косовског корпуса. Према прикупљеним подацима од сељака непријатељ има око 30 до 40 рањеника, као и још 5 до 10 мртвих које је извукao.

У овој борби смо заробили: 1 противоклону пушку са 70 метака, 1 лаки митраљез „Бреда”, 1 тешки митраљез „Хочкис”, 1 пушкомитраљез, 2 машинска пиштолја, 4 бомбе, 3 паре ципела и 2 паре опанака, 2 паре пенџета, 3 пиштолја, 1 двоглед, 4 ћебета, 1 танина, 2 сата, 2 блузe, 1 ћелерица, 5 чакшира, 4 енглеске кошуље, 2 гаћа, 1 бисагре,

3 коња са опремом и 1 кожну лекарску торбу са важним санитетским материјалом.

Напомињемо, да је ова борба била врло озбиљна и врло тешка, јер се водила у шуми по магли.

Ова борба непријатеља је прилично деморализала. Мобилисане масе су се кућама разбежале.

Непријатељ се повукао нешто даље у своје базе и наставио са поповним припремама за напад на нас.

20. ов. мца одред је извршио икви напад на делове непријатељских снага које су најближе стајале према нашим базама. Напад је отпочео у 11.30 час. а завршио се у 4.15 час. У овом нападу успели смо да непријатеља потпуно разбијемо и овладамо непријатељским положајима. У овој борби са наше стране су три друга рањена, а непријатељ је оставио 6 мртвих војника на бојишту. Имао је доста рањених.

Плен у овој борби је следећи: 1 ручни фотографски апарат марке СССР, са филмовима и прибором за изазивање, 1 динамо за радио апарате, 1 нова писаћа машина, 2 падобрана зелена и делови белог падобрана, кожна торба са документима, 5 оквира од машингевера са 85 метака, 1 казан од 100 кг, 1 ручна таштина, 1 коњ са прибором и 1 без прибора, 1 цев за лаки митраљез „Бреда”, 1 пушкомитраљез са 4 оквира, 8 пушака, 2 рсленика, 1 двоглед, 1 сат, 4 бомбе, 11 ранаца, 3 фишеклије, 5 ћебади, 3 шатор. крила, 3 паре ћона, 4 паре ципела, 15 кошуља, 13 гаћа, 10 капута, 2 панталоне, 2 пуловера, 17 пари чарапа, 1 перуна, 2 паре рукавица и 1 сандук са санитетским материјалом, 700 француских метака.

Осим изложених борби са Дражиним бандама изведене су и следеће акције: 1) На планини Кукавици ухваћена су два Дражина војника који су се из Србије пребацити преко Кукавице за Гор. [њу] Јабланицу. Оба су стрељана. 2) Из Блаца код Јастренца изведени су срески начелник, шеф полиције, и један агент и стрељани.³ 3) 15. ов. мца једна наша десетина сачекала је камион бугарске војске, на исти отворила ватру. Према подацима прикупљеним од сељака 3 бугарска вој. су погинула и 3 су рањена. 4) 17. ов. мца једна наша чета извршила је напад на жандарме у с. Житорађи који су чували реквирирано жито. Жандарми су растерани. 2 стражара погинула и 1 рањен — побегао. Нападнутим жандармима пошли су у помоћ жандарми и Немци. Наша заседа их је сачекала и растерала [и] при томе

³ Ову акцију извршила је једна ударна група Великојастречачке чете.

убила 1 жандарма, а 1 жандарма и 1 Немца ранила. Жито нису могли да спале јер нису располагали потребним количинама бензина. Са наше стране није било губитака. 5) 1 наша чета из заседе сачекала је 200 педићеваца, отворила ватру на њих и 1 војника убила. Наши нису имали губитака. 6) Једна наша десетина вратила је 40 кола жита које је било потерано за окупатора.

Поред изложених акција одред је држао зборове и конференције по селима.

Мобилизација дражиноваца и њихови напади на нас умногоме су нас омели у плановима борбе против окупатора.

Извршили смо формирање два ударна батаљона према примљеном наређењу вашег штаба.

21. ов. мца другови са Јастрепца привели су једног човека који се срео са нашом патролом, претставио се као енглески капетан. Имао је код себе два револвера. Друговима је саопштио да се у селу Кулини код Јастрепца налази мајор синг. војске Селби и наредник Боксер.⁴ Да су они енглеска мисија која је била код Кесеровића⁵ и да су добили наређење да ступе у везу са партизанима. У међувремену мајор и наредник пали су у руке жандармима, а капетан је са нашим друговима изнео радио-станицу коју је био склонио. Овој станици недостаје некакав кристал помоћу којег се одређује тал. дужина. Ми овог капетана држимо у затвору, а у међувремену он покушава да успостави везу са Енглезима који су у Јабланици код дражиноваца. Изјављује, да су и они добили наређење за успостављање везе са нама [и] да ће му из Каира послати материјал експлозив, као и наредника са радио-станицом или целу мисију. Даље је изјавио да је на јашу слободну територију такође пала енглеска мисија и да је у Каиру одређен материјал који треба да нам Енглези баце и само се веза чека. Још смо у срећивању доказа о овоме човеку те ћемо чим прибавимо све податке доставити вам их срећне.

После изнетих борби са Дражином бандом они су умногоме деморализани, но ипак не престају са претњама и присилном мобилизацијом напомињући упорно да ће им и Кесеровић стићи у помоћ. Ми не искључујемо један такав

⁴ Ради се овде о једној енглеској војној мисији од три члана која је била одређена за четнички штаб на Копаонику. Међутим грешком, они су доспели у Моравски срез испод Малог Јастрепца. Двојицу од њих, мајора и наредника, ухватили су жандарми у с. Кулини и касније стрељали, а трећи је успео да побегне у правцу Малог Јастрепца где га је пронашла једна патрола Малојастребачке чете.

⁵ Драгутин Кесеровић, командант Расинског четничког корпуза

њихов напад и концентрацију, јер су за овај први напад довољи чак из Ражња један одред осим осталих које смо напоменули.

Од вашег штаба смо досада добили свега једно писмо у коме смо примили наређење за формирање улар. батаљона и 1 формулар за извештај. Према упутствима делегата Врх. штаба,⁶ ваш штаб требао би да руководи одредом. Међутим једно писмо није довољно. Молимо вас да нам пишете. Објасните нам да ли вам је потребно да ми у својим извештајима достављамо пун план борбе или је довољно оволовико.

Предлажемо, да се што пре формира бригада о којој сте говорили, јер ће она бити у стању да озбиљно угрози банде Дражине, које су задња два месеца врло активне и опасне.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Заменик команданта

Владимир Букулић

Милош Манојловић

БР. 84

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИШ ОД 27 АВГУСТА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КО- МИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ И ПОТРЕБИ СТВАРАЊА ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА НА ТЕРИТОРИЈИ НИШКОГ ОКРУГА¹

П. К.²

27-VIII-1943 год.

Драги другови,

Примио сам ваше писмо писано 29-VI-43 на које вам одговарам следеће:

1) На овом терену ми нисмо имали одреда јер је свега од одреда остало 8 другова који нису били у стању да изведу неку акцију код јаке реакције. Могли су само да се крећу конспиративно и да животаре, с обзиром да су на овом терену били разбијени одреди и велико хапшење сељака [изазвано] слабим држањем партизана. Тако разбијени одре-

⁶ Светозар Вукмановић-Темпо

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2729.

² Покрајински комитет КПЈ за Србију

ди после се нису виђали на терену и народ је сматрао да је све пропало и да нас више нема, да се крећу само још неки остаци разбијених [одреда] и зато није било могућности за мобилизацију нових, да се одред појача, јер нас народ није више видeo као неку силу и нису имали поверења да приступе у одред, а и заплашен хапшењем породица итд.

У вези са таквом ситуацијом на овом терену, где је са мном био и друг Милисав³ који је затражио једну чету са Јастребицама, која је прешла на овај терен 15-VI-43⁴ са циљем да прође нашим тереном, да народ види и да добије веру у наше постојање, да се наш одред ојача, па да се Јастребчани врате на свој терен.

Пошто је реакција јака у овом крају, а да би било бољег ефекта у народу, друг Милисав је формирао батаљон од Крајинаца, Заглаваца и Јастребачке чете који су скучна требали да прођу сва три терена заједнички, да разбију реакцију, да ојачају чете и да после остане свака на свом терену. По питању руководства Нишког округа ми смо узели другове Србка⁵ и Слободана,⁶ и ми смо пошли на терен да предузмемо рад у позадини те нисмо могли да се крећемо са одредом, јер би се много удаљили и не би могли имати редовног контакта са друговима у позадини. Ми смо се кретали заједно са појединим групама у позадини, крећемо се још и данас, пошто још немамо формираног одреда, јер и поред све несигурности да би нешто урадили друкче не можемо, бар до сада нисмо могли.

2) Са тако формираним батаљоном, као што сам напоменуо, одређени задатак који се пред њих поставио нису испунили. Имали су успешних борби и акција, прошли су заједнички само један део терена који су требали проћи и Јастребчани [су] се вратили на свој терен, а батаљон на њихов. Када су се растали били су на Буковику и отишли сваки у свом правцу, а нишки терен остале необићен, а сељаци и даље под утиском да нас нема као неке снаге него само остаци. О свему том кретању батаљона и његовим задацима и зашто су се разишли пре испуњеног плана, сигурно вас [је] известио зајечарски ОК јер је он њима руководио. Ми смо одмах поставили питање стварања одреда и мислили смо га створити на горе изложен начин, пошто нам

³ Недељко Каракчић

⁴ Јастребачка чета пребацила се на територију ОК КПЈ за Ниш крајем маја 1943 године.

⁵ Душан Тасковић, погинуо марта 1944 год. код с. Каменице, Нишки срез, у борби против четника и Српске државне страже.

⁶ Конрад Жилник

то није пошло за руком ми смо сада предузели све да ствомо одред на терену Нишавског среза. Мобилисана је једна десетина нових, а имало би услова да се мобилише у сваком срезу само да су видели да постојимо. Имамо 7 старих партизана из Озрећ[ског] одреда и ову 10-ну нових и три чобана имамо који ће одмах поћи, тако да ћемо имати одмах 2 десетине а биће прилива још, само нам је потребно да имамо више старих партизана, искусних с којима би се брже и боље подизали нови, јер је данас и непријатељ искуснији него 1941, па би успео саме новајлије недовољно искусне разбити. Зато сам се ја обратио Ј-ом моравском одреду⁷ да нам пошаље бар једну десетину и оних наших 8 који су прешли заједно са Јастребачком четом, тако да имамо бар две десетине старих и толико нових, па би могли опстати и много допринети за њих. Имамо 7 пушкомитраљеза и пушака имамо у резерви за нове, такође и муниције, нешто резерве око 2000 метака. Реакција на нашем терену је много слабија него што је била, милиција разоружана, жандарске станице разређене и у станицама нема више од 15—20 жанд. Поред њих се могло да ради у позадини скоро без опасности. До сада у овом крају није било дражиновца осим у Ражањ[ском] срезу. У задње време како су биле борбе у разним крајевима њих са нашима, то су многи нашли склониште тамо где су наше снаге слабе или их нема, тако да су се сада почеле јављати групе од 10—15—20 и крећу се куда и наши позадинци и често их натрапају и тако је угрожен рад у позадини. Они су у вези са жандарима па и њих активирају у потери, иначе су досад били мирни. Зато сам се обратио одредима да би нам дали помоћ у старим и искусним друговима, да би се што пре предузело да створимо одред и спречимо реакцију да нам не омета рад. С обзиром на ситуацију како се развија, да би нас могли затећи неспремне да одговоримо својим задацима, ја сам се зато обратио одредима да нам по могућству учине помоћ и да не чекају од вас одозго наређење јер ћемо изгубити у времену.

...

Дражиновци мобилишу у Бољевачком и Бањском срезу. Ко неће да пође на њихов позив они га убију, а батаљон се удаљно у Крајину, тако су у Кривом Виру терором избили од сељака 5 пушкомитраљеза и буре муниције. Ако

⁷ Односи се на Први јужноморавски НОП одред.

би било могућности да нас помогну војнички док се не ојачамо и спречимо, што је најглавније, Дражин бандитизам.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За ОК Н.
Милован⁸

БР. 85

**ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД
АВГУСТА 1943 ГОД. О АКЦИЈАМА ПАРТИЗАНСКИХ ОД-
РЕДА У СРБИЈИ У ТОКУ ЛЕТА 1943 ГОДИНЕ¹**

АКЦИЈЕ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

8 августа бугарске окупаторске трупе блокирале су планину Букуљу са великим снагама да би опколиле и уништиле партизанске одреде. Борци Шумадиског одреда „Милан Благојевић“ и Јашумад[иског] батаљона вешто су избегли опкољавање и извршили напад на једну бугарску колону између Букуље и Венчача код села Врбице. Непријатељ је натеран па бекство. Наши борци заузели су 2 бацача мина, 1 тешки митраљез, са 2500 метака, дosta граната за бацач и другог ратног плена. Непријатељ је па бојном пољу оставио 7 мртвих и више рањених.

Концем јула² јединице Шумадиског одреда упале су ноћу у српско место Аранђеловац у коме су снаге непријатеља бројиле преко 4500 људи. Непријатељ се није појављивао из својих утврђења. Наши борци ухватили су 8 озлоглашених петоколонаша међу којима Жику Алексића-Бошњака, агента Гестапоа, који је предводио немачке банде, које су палиле и пљачкале по Шумадији. Они су погинуле народне борце довлачили у Аранђеловац и на шијаци газили их ногама. Свих осам зликоваца стрељани су.

⁸ Десимир Јововић

¹ Преглес оригинала, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3830. У пренесу оригинала нема датума када је извештај писан. Такође није назначено ко овај извештај пише и коме се доставља. Вероватно је ово извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије од августа 1943 год. упућен Врховном штабу НОВ и ПОЈ.

² Напад на Аранђеловац извршен је крајем јуна 1943 године.

8 јула I шумадиски батаљон водио је борбу са четницима Драже Михаиловића код села Дудовице. У борби која је трајала 11 часова непријатељ је поражен. Погинуло је 24 четника и већи број рањених и несталих. Ми смо имали једног рањеног.

Почетком августа овај батаљон у заједници са Таковском четом водио је борбу у селу Сврачковцима код Горњег Милановца са Љотићевим бандама. Погинуло је 10 љотићеваца и више рањено.

Шумадиски одред запалио је жесенничку станицу Буковик на прузи Младеновац—Лајковац.

Почетком јула једна чета Шумад.[иског] одреда разбила је концентрацију четничких банди, које су пребегле из Црне Горе и Санџака. Ове банде у јачини од 300 људи почеле су у Шумадији да кољу и пале по жели Немаца, а по наређењу Драже Михаиловића. Борба се водила на Руднику на месту зв. Паљевине. После дуге борбе непријатељ је на месту оставио 100 мртвих и рањених.

Крајем августа Шумадиски батаљон и једна чета Шумадиског одреда опколили су у селу Гарации крволовчу банду дражиноваца, такозвану Орашачку бригаду, која је бројала 130 људи. Партизани су муњевитим пресадом упали у сам логор четничких [бандита] и потпуно их разбили. На лицу места остало је 18 лешева четничких бандита. После ове борбе народ у Шумадији је одахнуо и са огромним задовољством примио вест о разбијању ове банде, јер је она поклала низ најугледнијих родољуба у Шумадији међу којима и старог свештеника Исааковића из села Бање, Милана Грујића из села Даросаве, жену Герасимовића погинулог у борби са Немцима.

II јужноморавски Н.О. партизански одред који оперише на левој обали Јужне Мораве од Пирота до Куманова води успешне борбе против бугарских трупа и чисти села од бугарских окупаторских власти.

27 јуна једна јединица овог одреда прекинула је пртују Врање—Куманово. Иста јединица извршила је напад на рудник угља Трнава. У руке наших бораца пао је велики плен.

1 јула борци II батаљона овог одреда напали су бугарску посаду у селу Дуга Лука. После борбе од 4 сата наши борци запалили су зграду у којој се непријатељ био утврдио. Изгорело је преко 40 бугарских војника.

У селу Смрдану 10 јула у заједници са бугарским партизанима наши борци су запалили општину и мандру (млекару), која је радила за окупатора, а запленили 20.000 кг сира и 2000 кг масла.

6-VII- уништен је рудник угља Остревица. Заплењене намирице подељене су сељацима и радницима.

У месецу јулу борци овога одреда истребили су 56 фашиста и 10 ранили и запленили велику количину оружја.

Крајински одред крајем јуна о. г. уништио је сва постројења у руднику угља³ који је радио за Немце. У руднику је радио преско 600 радника. Рудник су чували Бугари и тога дана предали га Немцима. Понто су преданили у једном шумарку у близини јаких непријатељских снага, партизани су пресвучени у радничка одела разоружали стражу, минирали рудник и повукли се без губитака.

Расински одред минирао је 14 јуна пругу Београд—Ниш на 3 места. Воз је излетео из шина и уништен један вагон са немачким војницима.

7 јуна у селу Телије код Крушевца уништен је један немачки камион. Убијено је 13 Немаца и 9 рањено. Заплењено је 15 пушака, доста муниције, ћебади, ранчева и другог материјала.

27 јуна једна јединица овог одреда обучена у немачко одело разоружала је жандармериску станицу у Г. Степошу. На саслушању утврђено је да су сви жандарми убијали и терорисали народ те су сви стрељани. Заплењен један митраљез, 14 пушака, муниције.

Народ је са задовољством коментарисао ову осветничку акцију. Неколико дана пре тога Немци и недићевци стрељали су преко 600 грађана и сељака у Крушевцу.⁴

Космајски партизански одред који делује у близини Београда успешно сироводи одбрану жетве коју окупатор хоће да отме од сељака.

У селу Азањи 2 чете овог одреда сачекале су колону Немаца и убile 12 фашиста и више ранили.

1 јужноморавски партизански народно-осл. одред водио је жестоке бојеве са Немцима, Бугарима, недићевцима и четницима Михаиловића. Непријатељ је у току овог лета вршио две велике блокаде које су се завршиле са потпуним неуспехом. Непријатељ је вршио терор над цивилним становништвом и попалио село Гајтан. У једној блокади учествовало је преко 15.000 непр. војника.

³ Крајински НОП одред у ово време није постојао, већ Крајинска чета која је средином јуна 1943 год. ушла у састав Тимочког НОП батаљона. Поменута акција односи се на рушење Алексиначког рудника од стране Јастребачке чете и једне десетине Озренског НОП одреда.

⁴ Према извештају Државне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора у Крушевцу је том приликом стрељано 324 симпатизера НОП-а.

Всштим мансвром наши борци су напали непријатељску колону и запленили артиљеријску муницију.

Један мали одред извршио је налад на транспортни воз на прузи Ниш—Лесковац.⁵ Погинуло је више бугарских војника.

У борби са Нишким батаљоном недићеваца у селу Девчи⁶ наши борци убили су 25 издајника и запленили 20 пушака, 1 митраљез, доста муниције и другог материјала.

Услед деловања партизанских одреда многе жандармејске станице су напуштене и жандарми [се] повукли у већа места.

БР. 86

ПРЕДЛОГ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ ОД 1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ЗА САСТАВ ШТА- БА ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО БРИГАДЕ И ШТАБОВА БА- ТАЉОНА¹

Вуку,²

1 септ. 1943

Драги друже,

У вези са стварањем бригаде, чије формирање треба да извршиш у име Гл. штаба предложемо ти следећи састав Штаба бригаде и штабова батаљона. Штаб бригаде:

командант „Брадоња”³

заменик⁴ —

полком „Уча”⁵

заменик „Миле”⁶ —

¹ Ову акцију извела је диверзантска група Првог јужноморавског НОП одреда између Пуковца и Додељевца.

² Односи се на борбу Јастребачког батаљона почетком маја на Малом Јастрепцу изнад Горње Девче против лјотићеваца и Српске државне страже.

³ Оригинал, без потписа, писан руком, палази се у архиви ЦК СКС под бр. 2488.

² Мома Марковић

³ Радивоје Јовановић

⁴ За заменика команданта Прве шумадиске НО бригаде, Наредбом Главног штаба НОВ и ПО Србије од 25 септембра 1943 год., постављен је Милош Дудић-Сувоборца.

⁵ Слободан Костић

⁶ Лазо Ђубоја

Штаб 1 бат:

ком. Дудић — Корч.⁷
полком Мима,⁸ —
заменик Рађеновић Љубеј⁹

Штаб 2 бат:

командант Санџаклија¹⁰
заменик: официр ваздухоплова
полком „Милић“¹¹
зам. полкома Електричар.¹²

Уколико се овај предлог може реализовати ти га спроведи, а ако имаш неке примедбе пиши нам. Штаб бригаде формирај и пре него што се створи бригада и он ће ти помоћи у њеном формирању.

Пред бригадом прочитаћеш наредбу Гл. штаба о формирању бригаде и постављању Штаба бригаде и штабова батаљона. Та наредба прочитаће се и пред одредом, а касније ћемо је објавити те нам пошаљи њен препис. За Гл. штаб као командант нека се потпише П. Стамболић, а полком М. Марковић.

„Уча“ ће изаћи из ОК-а. Њега предложемо зато што „Уча“ као члан ОК-а може да буде ауторитет за комесаре бат. (Милић и Мима). А с друге стране ти можеш да га држиш и помогнеш му да врши своју дужност.

Рађеновић, Електричар и официр ваздухопловац су нови другови, који су скоро дошли. Ти види како су се показали до сада у борби. За Рађеновића ћемо се распитати какво је држање имао у борби.

Славко официр да створи ударну саботерску групу, која ће бити у саставу бригаде као посебна јединица. Она ће бити и саботерска и шионирска.

⁷ Влајко Васиљевић из с. Шутаца, Јишки пресрет, погинуо као политички комесар чете почетком 1945 год. код Тузле у борби против Немаца.

⁸ Мирослав Јовановић

⁹ Драгољуб Рађеновић, студент права из Новске, погинуо у Пријепољу 4 децембра 1943 год. у борби против Немаца.

¹⁰ Релја Полић

¹¹ Богдан Машала-Миле, погинуо као начелник штаба Прве шумадијске НО бригаде октобра 1943 год. у с. Даросави код Аранђеловца, у борби против Српске државне страже и Немаца.

¹² Света Поповић, народни херој, погинуо у пролеће 1944 године.

¹³ Редакција није могла да утврди на кога се односи.

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КРУШЕВАЦ
ОД 7 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИ-
ТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА РА-
СИНСКОГ НОП ОДРЕДА¹

7-IX-43

Драги другови,

Формирали смо ударни батаљон² од 2 чете. Његова борбеност и убојна способност је добра, али организационо није још на висини. Недостају нам још увек добри војни руководиоци, нарочито четни. Друг Милисав³ нам је обећао у том питању помоћи, јер таквих има доста у Јабланици.

Акције: од 18—30 јула биле су 2 чете у помоћ Јабланици ради ликвидирања тамошњих дражиноваца. 21 јула је нападнута концен[трација] педић[еваца] и лотић[еваца] у Слатини, који су спремали потери. Убијено 4 и рањено 6, убијен је један капетан, заплењено одеће, веша, рез. делови хол.[андског] митраљеза и 300 белг. метака. У августу ликвид. 2 тројке драж[иноваца] у Купцима, разбијена њихова заседа. 28-VIII Ударни батаљон, са водом Топличана,⁴ напао је логор дражиноваца на Јаворцу у Копаонику. Убијено је 2 брадоње и заплењено 2.000 сиги.[алних] метака, 4 пушке, 500 „Шоша“ метака,⁵ 5 падобрана, 60 пари чарапа, ћебади, 14 пари цокула, много одеће и веша, 1 машингевер и 8.000 метака за њих. Истог дана разбили су на истом положају летећу бригаду Релье Павловића.⁶ Убијено 10 брадоња и сам командант. Заробљено 18 мобил. сељака, 5 коња са спремом, 10 пушака, 2 машингевера, муниција, 50 бомби. Наши нису имали никаквих губитака. 3 септ. извршен напад на пругу код Туника. Убијено 2 а рањено 4 Бугарина. 7-IX извршен напад на жандарме у Купцима и запаљена им зграда. Добили помоћ од дражиноваца, те се наши повукли. Имали смо 2 рањена, жандарми такође 2 рањена. 4 октобра разбијени Бугари у Јастrepцу, када су пошли у потеру.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2691. Изостављен текст се односи на партиски рад.

² Ударни батаљон Расинског НОП одреда

³ Недељко Каракић

⁴ Један вод Великојастребачке чете Јастребачког НОП батаљона

⁵ Муниција за пушкомитраљез француског порекла „Шоша“

⁶ Ухваћен у Београду 1945 год. и осуђен на смрт од стране Војног суда због издаје и злочина.

Преко Мораве је престала борба љотићеваца и дражиноваца. Дражиновци су се повукли, али су задали великих губитака љотићевцима. Опсадно стање још увек траје. Тамо је једна наша месна десетина разбила вод љотићевца⁷ и запленили 14 пушака и доста муниције. Дражиновци изгубили масе, јер их одају из мржње сељаци свуда,

Снаге окупатора и слугу [су] огромне у нашем округу. Ту су 3 батаљона љотићевца⁸ (III, II и V), појачан гарнизон Бугара, недићевских постаја и самих Немаца има много, са топовима и 10 тенкова, који крстаре по околини. Банде дражиноваца се скучиле такође код нас.

Да ли сте ви послали једно кратко писмо за мене (Др.⁹) преко оне везе, за коју сам питao прошли пут. То су троцкисти¹⁰ и Милицавас је питao о томе такође, а ви ништа не одговарате. Одговорите по томе што пре.

Јелица¹¹ је стрељана код нас у граду са још неком другарицом,¹⁰ бившом партизанком.

О другу¹¹ за кога сте питали, знамо да је био у Темнику раније и имали смо неку везу са њим, али више не знамо шта је са њим.

С. Ф. — С. Н.!

друг. поздрав
О. К. [КПЈ ЗА КРУШЕВАЦ]

⁷ Драгослав Јовановић

⁸ Односи се на тројицу партизана који су дошли из Београда у Расински НОР одред. Међутим проверавањем је утврђено да они нису имали никакве везе са троцкизмом.

⁹ Другарица Мирка Томића

¹⁰ Дивна Гавrilović, курир ОК КПЈ за Крушевац

¹¹ Радомир Матић

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА
ГЛАВНОГ ШТАБА НОВИ ПО СРБИЈЕ ОД 11 СЕПТЕМБРА
1943 ГОД. О СВОМ РАДУ У ЈЕДИНИЦАМА ПРВОГ ШУ-
МАДИСКОГ И КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА¹

ПК-у.[КПЈ ЗА СРБИЈУ]

11-IX-43

Драги другови,

Шаљем вам извештај и одговарам на ваше писмо.² Изве-
штај шаљем о свакодневном раду.

26-VIII после растанка са другом Михајлом,³ одмах сам
приступио сређивању Шум. одреда. Поменутог дана форми-
рао сам I четву I шум. и послao је на терен са конкретним
задацима. Од остатака партизана који се налазе при курсу,
формирао сам привремену II четву I шум. (у коју су ушли
сви они сем курсиста), која је остала при курсу као обез-
беђење.

...
27-VIII одржао сам састанак једног дела батаљонске
јединице (Милац,⁴ Милић,⁵ Алимп.⁶) и извршио саслушања
 неких наших партизана.

28-VIII продужили смо састанак батаљонске јединице,
кога јуче нисмо могли да свршимо и са Миланом правио
концепт за реферате. Тога дана увече држао сам курси-
стима и II чети реферат о будности и конспирацији са
конкретним примерима из њиховог живота.

29-VIII и 30-VIII провео сам са курсистима и неким чла-
новима ОК⁷ који су чекали долазак Павла⁸ на заказани са-
станак за 29-VIII, а друг Павле није био дошао.

31-VIII и 1-IX — састанак са пленумом ОК, о састанку
ће вас обавестити ОК. Ја сам им дао директиву да записник
са састанка вама пошаљу.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под
бр. 2515.

² Види док. бр. 85.

³ Благоје Нецковић

⁴ Мирољуб Јовановић-Трулеж

⁵ Света Поповић

⁶ Предраг Марковић

⁷ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Кра-
гујевац

⁸ Душан Петровић-Шане

2-IX Батаљон се вратио из Космаја.⁹ Поводом тога одржао сам састанак са Слоб.¹⁰ Милићем и Алимпијем. Дневни ред: 1) пут батаљона, 2) Косм.[ајски] одред, 3) курс, 4) Шум.[адиски] одред, 5) даље акције. По првој тачки дао је извештај друг Слободан. Оружје и муницију батаљон није набавио, а од акција једну наметнуту борбу са Немцима у којој смо имали 2 мртва и 1 рањеног. Губитак један п. митраљез.

Ја сам констатовао да је шут батаљона био без резултата по питању муниције и да Слободан иноси главну кривицу, јер је чекао податке, уместо [да] и без детаљних података зађе по селима, за које смо знали да имају муницију. По питању напада Немца грешка је што се три дана логоровало на једном месту и што није обавештајна служба била организована.

2) О Кос.[мајском] одреду свакако ће вам послати извештај ОК Мл.[адесновац] Констатовао сам да је Слободан само поставио четно руководство, уместо да са њима одржи састанак са одређеним дневним редом итд. Сви се слажу и Слободан увиђа. 3) Шум. одред. Одлучено да се створи II чета I шум.[адиског НОП одреда] и да се одред појача са бољим четним руководствима. За вршиоца дужности пол. кома одредили смо (уз сагласност са ОК) друга Јозу.¹¹ ... 4) Одлучили смо да по завршетку овог курса не почињемо одмах други: Због потребе појачања борбе данас, јер су се дражин[овци] још активизирали и због велике могућности прилива баш данас, док не захладни, кад су људи мало више колебљиви. 5) О акцијама: постављен план за акције.

После тога сам одржао састанак са Милом Сељаком,¹² који је дошао на мој позив. Поднео ми је извештај о раду и каналу. Поставио сам му залаткс.

Увече састанак са секретаријатом ОК.

3-IX састанак са српским руководством за Колубару.

4-IX саслушао сам Рашу и Денебу.¹³ Рашу послао у одред, Денебу у технику.

5-IX одржао сам пол. конф. у Д.¹⁴

⁹ Батаљон Космајског НОП одреда који је ушао у састав Прве шумадиске НО бригаде, као њен други батаљон

¹⁰ Радivoје Јовановић-Брадоња

¹¹ Јоза Роган

¹² Миле Вуковић, погинуо као политички комесар Двадесет прве НО бригаде 1945 год. на Сремском фронту.

¹³ Предраг Удиџки-Денеба, новинар из Београда, погинуо у технички ОК КПЈ за Крагујевац у с. Даросави код Аранђеловца 1943 године.

¹⁴ Даросава

6-IX обишао сам другарицу К.¹⁵ која је сасвим добро.
Увече сам отишао код курсиста.

7 и 8-IX ионово смо реорганизовали одред и батаљон
после завршетка курса. Један део кадрова смо послали за
Космај.

9 и 10-IX провели смо са батаљоном и I шум.[адиским
НОП одредом], реорганизовали четно руководство, извр-
шили саслушања и 10-IX и батаљон и чете су кренуле у
акцију.

Шаљем вам састав батаљона и чета, како бата-
љона и чета тако и I шум.[адиског НОП одреда]

в.д. команданта Срба¹⁶ — пошто је Сувоборца¹⁷ рањен
зам. „ Срба

пол. ком. Милан

зам. пол. ком. Миле¹⁸

I чета

командир Срба

заменик Милан¹⁹ — раније командир Кос. чете

пол. ком. Славко

зам. пол. кома Ранко.

II чета

ком. Корчагин²⁰

зам. Јбутица²¹

пол. ком. Вуја²²

зам. пол. ком. обалац из Бгд²³

III чета

ком. Ђоме²⁴

зам. к[ира] Миша

пол. ком. Електричар

зам. пол. ком. Ђобрица²⁵

¹⁵ Божидарка Дамјановић-Кика

¹⁶ Иван Стефановић

¹⁷ Милош Дудић

¹⁸ Лазо Јубоја

¹⁹ Милан Јазаревић, погинуо почетком 1944 год. у с. Рушњу код
Београда у борби против жандарма.

²⁰ Влајко Васиљевић

²¹ Лазар Кужета

²² Тома Бреуљ

²³ Младен Шарин, погинуо ујесен 1943 год. у Лазаревцу у борби
против жандарма.

²⁴ Ђорђе Нешин

²⁵ Ђобрица Ковач

Шум. одред.

I чета

ком. Милорад²⁶ (из Врбице)
 зам. ком. Марко²⁷
 пол. ком. Влада²⁸
 зам. пол. ком. Рађеновић²⁹

II чета

ком. Вивац³⁰
 зам. ком.[андира] Воја
 пол. ком. Здравко³¹
 зам. пол. ком. Црни³²

ађутант³³ јофицир ваздух.[опловац]
 пом. ађут. Миливојевић³⁴

војни инструктор јофицир Славко који има да организује диверзионо-пионирску групу.

Бригаду још нисам формирао, јер нема доволно људства, предузимам све да то буде што пре.

Што се тиче вашег предлога за штаб бригаде сматрам да треба извршити измене.

Пре свега, мислим да Милић може остати пол. ком. бригаде. ... Милић показује извесне знаке поправљања. Дисциплинован је и доста се добро држи према мојим примедбама. Према томе исправно би било место Уче³⁵ пол. ком. Милић а заменик пол. кома Уча. Зам. ком. бригаде био би Сувоборцац, ако би брзо оздравио. У противном зам. ком. бригаде Милић, пол. ком. Уча, зам. пол. ком. „Миле”.

Штаб I батаљ.

ком. Сувоборцац, ако оздрави
 зам. Корчагин
 пол. ком. Милан
 зам. пол. кома Миле

²⁶ Милорад Милошевић, погинуо несрћним случајем 1947 године.

²⁷ Милан Радонић

²⁸ Славко Зечевић-Влада

²⁹ Драгољуб Рађеновић

³⁰ Живорад Симић, тешко рањен октобра 1943 год. у борби против четника, извршио је самоубиство да не би пао непријатељу у руке.

³¹ Здравко Ољача-Жарко

³² Дмитар Корак

³³ Богдан Машала

³⁴ Коста Миливојевић, погинуо као командант батаљона у Пријепољу 4 децембра 1943 год. у борби против Немаца.

³⁵ Слободан Крстић

Штаб II батаљ.
ком. Срба
зам. Вивац
пол. ком. Вуја
зам. Црни

Санџаклија³⁶ је болестан, и излази из одреда по савету доктора, бар' за 2 месеца.

Електричар је био на курсу. Добро се показао на курсу, али има извесне слабости. Сад је у батаљону први пут. Видећемо га како се развија.

Корчагин, кога предлажем за заменика ком. је сељак и добро се за сад развија. Обећава доста.

Срба ће бити добар под јачом контролом.

Вивац такође обећава. Омиљен је. . .

Црни може сасвим одговарати дужности за коју га предлажем.

То су моји предлози. Одговорите ми следећи пут одмах, а ја ћу дотле све припремити и одмах саопштити одлуку и формирати бригаду. Ви ми само пошаљите текст наредбе.

Да ли Пера³⁷ остаје командант? Ви ми о томе ништа не пишете.

Милићу нисам још саопштио вашу одлуку. Саопштићу је после вашег одговора на ово моје писмо. Иначе ми је је мишљење да може и он остати као члан Главног штаба — без одређеније функције у Гл. штабу. Па да га даље видимо. Да се опет не затрчимо.

Брана³⁸ и Василије су отишли. Алимпију нисам саопштио вашу поруку, јер је он већ био отпутовао. Сvakако је то учинио Брањко³⁹ јер је прочитao ваше писмо пре поласка.

Другу Павлу нисам саопштио одлуку, јер од вашег писма нисам се видео са њим. Учинићу то чим се састаћемо. . .

Прибелешке које је Мира водила ја сам предао другу Павлу још 26 VIII да вам пошаље. Видећу шта је с тим.

За станове ћу учинити све.

Стојана⁴⁰ смо искључили из партије пре него што сте писали.

³⁶ Реља Полић

³⁷ Петар Стамболић

³⁸ Брана Стојановић-Јанко

³⁹ Драги Стаменковић

⁴⁰ Милан Дракулић

Послали смо чету да прихвати другове.
Чим се састанем са Војом,⁴¹ питаћу га.

Шаљем вам материјал са културно-забавних приредби.
Они, које шаљете за одред, нека по могућству понесу
веш, топле ствари и обућу за себе. Тешко иде с тим, а
они веле, да им се тамо каже, нека ништа не носе —
ништа им није потребно.

Шаљем вам ове потребе које тражи Славко за потребе
саботаже.

Јавите нама како би вам слали и где би предавали на-
мирнице за вас. Ја сам већ предузео неке мере за то.

Шаљем вам јој рецепт за неке лекове за мене, које
ми је преписала докторка. Пошаљте ако може, и ако је
корисно и потребно.

Шаљем вам 2 јобјаве да оверите за мене.

Вести „Сл.[ободне] Југосл.[авије]” и Москве не мо-
жемо уопште чути на нашем радију. Јавите и јављајте све
шта има ново преко „Сл. Југосл.”.

Батаљон је 4-IX направио заседу на друму Аранђеловац —
Топола. Убијен је 1 Немац и 4 жандарма. Заробљена 2
жандарма и 1 Немац.

У Гајевима 6-IX борба са четницима. Ми без губитака.
Они разбијени — са великим губицима али са наше стране
неутврђени су њихови губици.

У Брезовцу 8-IX юни разбијени, ми без губитака. Одржан
збор — присуто 150 сељака. Говорио Павле.

На Букуљи 9-IX са чупавцима. Њих неколико стотина,
неки веле и 1000. Велика њихова концентрација. На нашој
страни рањен Сувоборца у груди — доста тешко. На њи-
ховој велики губици. Побегли у паници.

Друг. поздрав

СМ.[РТ] Ф.[АШИЗМУ] — СЛ.[ОВОДА] НАР.[ОДУ!]

Вук⁴²

⁴¹ Ивица Девчић, погинуо као руководилац СКОЈ-а у Првој шу-
мадиској НО бригади у Пријепољу 4 децембра 1944 год. у борби про-
тив Немаца.

⁴² Мома Марковић

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧАЧАНСКОГ НОП ОДРЕДА „ДРАГИША МИШОВИЋ“ ОД 13 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈАМА ОДРЕДА
ОД 7 АВГУСТА ДО 7 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
ЧАЧАНСКОГ НАРОДНООСЛОВОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„ДРАГИША МИШОВИЋ“

13 IX 1943 год.
ИЗВЕШТАЈ ГЛ. ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

Положај

Драги другови!

Подносимо извештај о акцијама I чете нашега одреда од 7-VIII до 9-IX-1943 год. на терену Среза трнавског, Љубићког и Жичког. У недостатку времена извештај не подносимо по оном реду, и свим тачкама који су предвиђени у формулару за извештаје који је дао Гл. шт. за Србију.

Акције: 7-VIII у ноћ кренули смо из Среза таковског за Срез љубићки. Исте ноћи стигли смо у Бело Поље, ту смо преданили где смо одржали дужи разговор са једном групом од 6.² После излагања политичке ситуације добили смо једне чарапе на поклон. 9-VIII били смо на планини Јешевцу,³ где нам је испала једна изненадна акција. Напали смо једног коњаника, по свему ценећи да је био официр и два пратиоца. Пошто смо их касно [напали] и услед непознавања терсна, у борби они су побегли. Запленили смо 1 коња, 5 ћебета, 300 пушчаних метака, 1 седло, 1 руksак, 1/4 килограма дувана, 1 шињел, 1 копоран, 1 наливперо.

9-VIII кренули смо према селу Остри, Срез љубићки, да извршимо постављени задатак. Не знајући ситуацију ми смо ударили на јаке заседе на планинским прелазима планине Буковика. Ми смо се услед сванућа повукли натраг у планину за неколико стотина метара. Али у рано јутро непријатељ нас је приметио где се налазимо. Почели су да маневришу са мањим групама око нас, ми смо кренули из планине и кретали се преко целог дана. Борбу нисмо

¹ Оригинал, без потписа, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4453.

² Са групом од 6 људи

³ Брдо недалеко од Горњег Милановца

имали. Пред ноћ ухватили смо 2 четника на коњима. Ми-
слили смо да су курири. Оружја код себе нису имали;
једнога смо одмах саслушали, одвео нас је кући, предо нам
1 карабин, 30 мет., 1 фишеклију, али није познат као зли-
ковац. Њега смо под условом пустили. Пустили смо га
највише из политичких разлога, јер је његово село цело
четничко који су много заплашени од нас, да би видели
да ми нећемо онима ништа који немају кривице. Другога
смо повели са собом те смо га сутрадан саслушали. То је
био Љубо Лепосавић из Среза љубићког. Истог смо пустили
из политичких разлога, а утврдили смо да нису били курири.

11-VIII стигли смо у село Прислоницу где смо ухва-
тили једну сеоску стражу од 2 човека. Преданили смо у
селу Д. Трепчи где су четници истог дана извршили моби-
лизацију 60 људи, у селу Мојсињу 40, у Прељини 50 и
отишли су у потеру за нама само у другом правцу.

Услед ситуације која је тада владала на том терену
после наше појаве у том крају од типова нисмо могли
никога ликвидирати јер су сви отишли у потеру. То се
штаб одреда саветовао шта да ради и донели смо одлуку
да се још исте ноћи пребацимо преко Мораве за Срез
триавски.

12-VIII преданили смо у селу Вапи; по добијеним оба-
вештењима да се у једној кући налазе 3 четника односно
1 командир и 2 пратиоца, ми смо пред ноћ извршили опко-
љавање те куће. Ухватили смо тројицу, они су нам рекли
да су зидари код тог газде; пошто нису имали оружје код
себе, ми смо имали разлога да им поверујемо; исте смо пу-
стили, а јоко куће смо чували заседу до 12 ч. у ноћ. Сутра-
дан смо сазнали да они људи које смо пустили били су
уствари ти које смо тражили.

13-VIII ухватили смо у селу Вапи једног четничког зли-
ковца кога смо ликвидирали. Истог дана смо похватали једну
сеоску стражу од 2 човека и стражу на мосту од 10 људи,
док је Симо⁴ политком одреда излагао ситуацију, у непо-
редној близини њих, одред је извршио напад на једну
кућу познатог зликовца, који је покушао да да отпор тако
да је у борби погинуо, такође и жена му је погинула која
је држала врата.

14-VIII у 5 сати поподне извршили смо опкољавање
куће једног највећег четничког зликовца у целом Срезу
триавском из села Вильуше. Истога дана вршили смо пре-
трес и опкољавање још 3 куће али зликовце нисмо на-

⁴ Радован Јовановић-Васо

шли, само смо им конфисковали ствари које смо могли носити.

15-VIII у ноћи опкољавали смо кућу 1 четника, кога нисмо ухватили. Те смо ноћи вршили обилазак многих људи са којима се није имало раније везе. После тога правили смо заседу четницима у селу Трнави; на заседу није нико наишао.

16-VIII правили смо заседу четницима и жандармима у селу Вапи; на заседу није нико наишао.

17-VIII појавили смо се по дану више самог Чачка у селу Атеници. Извршили смо претрес и опкољавање више кућа, ухватили смо 5 четника и 1 жандармериског наредника. 1 четника смо ликвидирали а остале смо из разних разлога који су нас руководили пустили, што се показало политички исправно. Запленили смо 1 сат, 1 шињел, 1 которан, 200 дин.

18-VIII у 11 ч. пре подне напали су нас изненада у једном потоку у селу Атеници жандарми и четници — 60 жанд. [и] 30 четн. [ика] Били смо опкољени са свих страна, примили смо борбу, али услед дељења хране неки другови су били удаљени од оружја и ствари тако да су жандарми изненадно узјали на то оружје. Тако смо изгубили 1 мит. „сулундар”, 1 пушку, 2 бомбе, 50 метака, 3 пелерине, 1 капут, 2 кебета. Пошто смо разбили њихов обруч ми смо се повукли у планину. Резултат борбе: 1 рањен четник, ми нисмо имали рањених. После тога продужили смо кретање по дану, ухватили више четника, једнога смо ликвидирали.

19-VIII нисмо имали акције.

20-VIII поново смо били нападнути од четника у 10 ч. пре подне у селу Атеници, резултат борбе 2 теже рањена четника, ми нисмо имали губитака. После борбе отишли смо по дану за Драгачево у село Јраб где смо дошли у везу са већим бројем људи.

21-VIII добили смо у одред 3 человека, и кренули за доњи крај среза према Краљеву.

22-VIII успут добили смо још једног човека за одред.

23-VIII преданили смо у Срезу жичком у Самали; ту смо долазили ради муниције и веза са неким људима.

23-VIII у ноћ при враћању из Срса жичког за Срез трнавски, ухватили смо једну сеоску стражу од 2 человека. Једнога смо ликвидирали, [другога] пустили. Исте ноћи ухватили смо једног наредника, курира четничког Гл. [авиог] Ш. [таба] који је раније био курир Врховног штаба. Истога смо ликвидирали, оружје и остало запленили. Ту смо запленили 2 пушке, 1 бомбу и 70 метака. 25 и 26 акција војничких није било само смо извршили обиласак већег брда.

27-VIII стигли смо рано у село Горичани, ту смо сазнали да се у селу код једне куће налази група четника 15—20 људи, ми смо одмах испитали и извршили напад на исту у 8 ч. пре подне. Борба није дала најбоље резултате, јер нас је непријатељ услед дана благоврсмеју приметио. У борби су 2 убијена, 1 рањен и 2 заробљена. Заплењене су 4 пушке, 90 метака, 1 штајер, 1 дурбин и 1 кола. Ми рањених нисмо имали.

После тога ми смо наставили пут у правцу Краљева, прешли смо на леву обалу З. Мораве у село Обрву ради хватања једног типа учитеља; пошто истога нисмо нашли, конфисковали смо његову имовину. У том смо селу одржали говор већој групи људи. Поново смо се вратили на десну обалу Мораве и наставили пут ка Краљеву где смо стигли на 7 км пред исто. Ту у селу Мрсању за време нашег бављења јод $2\frac{1}{2}$ ч. преко 30-ци смо тумачили политичку ситуацију и циљеве односно линију НОБ.

Пред ноћ жандарми су били у непосредној близини нас. Како смо извештени да их је било више од 200 — краљевачки, чачански и лађевачки. Били смо блокирани са 3 стране. извукли смо се срећно без борбе.

То је био дан када смо имали највише војничког и политичког успеха. Само тога дана објашњавали смо ситуацију и тумачили циљеве наше борбе преко шездесеторици људи.

28-VIII није било акција. 29-VIII појавили смо се даљу у селу Качулици где смо скupили сећу групу људи са којима смо се задржали у дужем разговору.

3-IX били смо у селу Атеници где смо примећени од четника. Ми смо благовремено кренули у 10 ч. пре подне у правцу Драгачева где смо били у селу. Горачићима одакле смо се после подне натраг вратили у село Атеницу са намером до извршимо ликвидацију неколико четника. Ту смо се сукобили са једном групом четника од 40 људи. Примили смо борбу која је била доста жестока. Четници су имали 1 мртвог [и] 1 рањеног; ми нисмо имали губитака.

5 и 6 разделили смо чету у тројке па послали на разне задатке.

7 смо кренули за Срез таковски. У Срезу љубићком смо ударили на заседу коју смо растерали, губитака нисмо имали. 8-IX с вечери око 40 четника извршили су напад на кућу где смо ми узимали храну али ми нисмо били ту.

Дакле за месец дана јод 7-VIII—7-IX 1943 год. у Срезу трнавском имали смо следеће акције:

22 убијених и 5 рањених⁵;

имали смо 4 дневне борбе, 2 пута смо били нападнути, 1 смо напали и 1 случајно срели.

Политички резултати: тумачили смо политичку ситуацију само групама које су биле од 5 па навише тако да је то имало карактер политичких конференција, таквих је било око 125 људи, дакле појединачних разговора приликом узимања хране било је много.

Оружје заплењено:

6 пушака, 4 пиштоља, 450 метака, 1 бомба, 2 кола, 1 дурбин, других ствари у оделу и спреми било је доста.

Морал јединице: добар.

Наоружање: аутомата: 6321523254., 76327611.

пушака: 5131115114621472 са по 30 м.

Бројно стање јединице која је учествовала у акцијама: 76716212146272.

Бројно стање одреда данас: 5131115114621472⁶.

Бројно стање непријатеља који је учествовао у потерама за нама — чачанских жандарма 100, слатинских 20, лађевачких 20, краљевачких 40, прељинских 40, мрчајевачких 20 — свега 240 жандарма.

Љубићких четника око 300 који су ишли у потере и држали блокаду Мораве.

Једна жичка бригада од 100 четника, Драгачеваца 50 четника.

Из Среза тријавског четника преко 200.

Укупни број четника који су учествовали у потерама за нашим одредом: 650.

Жандарма: 240
890 свега

Политика непријатеља

Непријатељска политика била је доста смишљена и доста лукава. Поред оружаних снага са којима нас је гонио он је мобилисао готово цела села да чувају ноћне страже без оружја. Ове су имале задатак да осматрају и да пазе на наше покрете и да одмах извештавају оружане снаге непријатеља о томе. Непријатељу је било најтеже што није могао никад да зна где смо док се сами не појавимо да би могао концентрисати довољан број снага да нас уништи. Обично тада је знао где смо кад се сами појавимо.

⁵ У број убијених и рањених урачунати су поред активних четника Д. Михаиловића и њихови шпијуни.

⁶ Шифре о бројном стању и наоружању одреда Редакција није могла да десифрује.

Наша политика

За време месец дана бављења на том терену ми смо у нашу партизанску тактику, баш на том терену где је непријатељ јак, успели нешто ново, а то је што смо чинили покрете по дану; све значајније акције које смо извели изведене су дану, а чинили смо покрете по дану и када нисмо имали акција.

То је највише збунило непријатеља.

Кад непријатељ чује да смо се данас појавили у једном месту, тада он концентрише снаге и штаље их у том правцу. А ми ћоћним маршом зајемо им за леђа или се изгубимо у сасвим супротном правцу, тако када се други дан око подне појавимо он шије у стању на даљину нашег ћоћног марша да пребаци своје снаге, да нам нашкоди.

Најопаснији напад за нас којим се послужио непријатељ, то су сеоске страже без оружја које су откривале наше ћоћне покрете.

Добијање обавештења

За цело време нашег бављења на том терену сва обавештења потребна добили смо од непријатеља, или смо их извлачили на лукав начин или смо их изпућивали. Услед доста слабе позадинске организације, морали смо тим путем добијати обавештења.

Резултати акција

Резултат акција јесте јављање нових људи за одред који раније нису хтели ићи, али, услед слабе позадинске организације, нису се могле искористити све могућности односно ухватити веза са свима људима који су хтели за одред. Али главно је већ почело да дозрева, да је време за одред, за борбу.

Расположење народа

Уколико се догађаји повољније развијају утолико се народ више буди, подиже главу и све јасније увиђа да је моменат за борбу, али све то још није у толикој мери у односу на брзи развој догађаја.

БР. 90

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЧАЧАК ОД 13 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ О ЈЕДНОМЕСЕЧНИМ АКЦИЈАМА ЧАЧАНСКОГ НОП ОДРЕДА У ТРНАВСКОМ СРЕЗУ¹

13-IX-1943.

ЗА ОК КРАГ.[УЈЕВАЦ]

Драги друже,

...
Код нас значајнијих концентрација непријатеља нема. Али изгледа да ће ускоро бити. Једна немачка дивизија долази у Чачак, Немци долазе у Милановац, Јоћићевци и Бугари за који дан иду из Милановца, не зна се куд (или у Шумадију или на Дрину). Синоћ (како нас извештава један симпатизер) лондонски радио јавио је да су наши опет заузели Фочу и прешли Дрину. Јоћићевци су напустили Рудник. Према обавештењима које имамо Рудник ће остати празан. Четници ће се сиугрно одмах угњездити. Треба све да учинимо да Рудник буде наш.

Мало о акцијама нашег одреда: Одред је провео у Срезу трнавском месец дана. За то време извршио је 10 ликвидација четничких зликоваца, водио 4 борбе са четницима и жандармима (четници и жандарми иду заједно у потере против наших) и у тим борбама наши су убили 3 четника, заробили и убили 9 четника и ранили 5 четника, запленили 8 пушака, 490 метака, 3 револвера и 2 бомбе, а у једној борби били су изненађени и изгубили жандармски митраљез са 90 метака, 1 пушку, 2 бомбе. Наши за све време нису имали губитака у мртвим и рањеним. У маневрисању пред јаким непријатељским потерама (око 400 четника из срезова Трнавског, Љубићког, Драгачевског и Жичког и 200 жандарма из Чачка и Краљева) наши су комбиновали врло успешно ноћно и дневно кретање, а скоро све акције вршили су даљу. Народ се диви смелости наших, који са малом снагом излазе на крај са скоро 50 пута јачим непријатељем.

...
Пишите нам о акцијама код вас. — Желели бисмо да ускоро опет видимо на нашем терену I бат. — Је су ли

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3740.

четници и код вас вршили заклетву омладинаца б. о. м.?
Код нас су то свуда спровели.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Друг. поздрав
ОК Ч

БР. 91

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 14
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА
МЛАДЕНОВАЦ О БОРБИ С ЧЕТНИЦИМА У С. ТРНОВЧУ¹

О. К-у

Драги другови!

Дана 8/IX ов. год. нестао је друг Раде², члан О. К. [Пожаревац] у с. Трновчу, Срез В. Орашје. Са њиме је отишао и један друг из III чете, Малиша.³ Случај се десио тако: истога дана преданили смо у с. Трновче у кукурузу. Пошто су се четници Драже Михаиловића привукли близу кроз кукуруз, јер осматрач није могао да примети на веће отстојање, ја сам се онога часа пробудио и само што сам питao осматрача шта има ново, четници су појурили на нас уз велику дреку. Командовао сам к оружју; другови су се пробудили и одмах се развили у стрељачки строј и после команда за отварање ватре на четнике ови су почели да беже. Ми смо маневрисали да би обухватили четнике с леђа и успело нам је, али питах друга Бановца⁴ где је Раде? Он ми рече да се одвоји према неким сељацима и да је мислио вероватно је отишао да пита сељаке за извештај у селу, међутим, њега није било са још два друга, Малишом и Колјком. Претражили смо цео терен али нисмо нашли никога од њих. После тога напали смо четнике и жандаре у селу. Када смо пошли увече у Милошевац, нашли смо друга Колјку у винограду. Друг Колјка каже да се издвојио са другом Радом и Малишом од колопе и да су нас после тражили. Раде је послао Колјку да извиди где

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3770.

² Радомир Миленковић-Рус; по исказу Бране Стојановића, ондашњег члана ОК КПЈ за Пожаревац, Миленковић је погинуо у овој борби.

³ Редакција није могла да установи ко је био Малиша.

⁴ Петар Бановец

су четници и када се вратио на место где су Раде и Малиша остали није их нашао. Но добивеном извештају од сељака Раде и Малиша су се пребацили преко Мораве, до данас се није јавио. Интересантно је, да је друг Раде мени стално говорио ако наступи реакција у овом крају да се пребацимо преко Мораве. Мишљења сам да није имао потребе ни да се изгуби а још мање да пређе преко Мораве, јер како пас је нашао друг Колька тако је могао и јун. Са собом је имао 48.000 дин. штабског новца и неколико дуката и златан ланац ћод плена из акције.

14-IX-43 г.

Положај

Вд. К-данта

Михајло Ј. Гавриловић

„Миша“

БР. 92

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРА- ЛИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О БРОЈНОМ ПО- РАСТУ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА¹

16-IX-43

ПК-у

Драги другови,

Прошла пошта није вам отишла на време, јер је друг Павле² доцкан послao курира. Зато тек сад стиже.

О ситуацији на терену и о свему осталом писаће вам ОК.³ Ја ћу само неке ствари.

После једне велике борбе⁴ са концентрисаним снагама дражиноваца, где их је било око 1.000, и у којој су имали јоши око 30 само мртвих, осећа се попуштање са њихове стране. Непрестано беже од наших. Сада им припремамо још веће ударце.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2516.

² Душан Петровић-Шане

³ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Крагујевац

⁴ Вероватно се мисли на борбу коју је водио Први батаљон Првог шумадиског НОП одреда почетком септембра 1943 год. у Гајевима код Араићеловца против четника Драже Михаиловића.

Наше снаге прилично расту. Бригаду има уговора да одмах формирам, само чакам вашу дефинитивну одлуку по питању мога предлога.

Сем бригаде, приступићу стварању нових батаљона, који сада неће ући у састав војске, већ одреда. Чете Шум.[адиског] одреда јачају. Све те чете ми ћемо претворити у батаљоне. Из тих батаљона ми ћемо регрутовати нове борце за јачање бригаде.

Ових дана извршићемо концентрацију свих снага са овог терена и Косм.[аја], извршити смотру и заједнички неку већу акцију а после сваки на свој терен са конкретним задацима.

Велики је недостатак у слабом пол. рук. Војни кадар некако ћемо да решимо, али за пол. рук. то ће ићи тешко. Зато би било нужно да шаљете за одред. Радници се много брже развијају.

Једно писамце сам добио од Драже.⁵ Извештај, који је био спрсмљен за вас, нису послали, јер је курир Дражу случајно нашао. Ових дана видећу се и са Дражом.

Финансијски се лоше стоји. Велики су расходи а приходи врло слаби. Ако у следећим акцијама не буде новаца, биће врло тешко.

Улажем напоре да обезбедим станове.

Ништа не шаљем за „Глас” јер још увек немам мира да пишем.

Пошаљите нам батерије.

Ако јс могуће да се направи један добар мали радио за бригаду. Ове велике тешко је носити.

У прошлој борби са четницима погинуо је професор.⁶ Он је био при штабу, водило се рачуна о његовој безбедности. Погинуо је својом непажњом.

Болета⁷ ћу послати првом везом. Машингевер налази се чак око Краг.[ујевца] Јавићу одмах да се пошаље.

Пре неки дан дошао је у одред Ђукић Милан студ. вет. из Банатског Кађађорђева. Каже да су га послали другови из Војводиће за Бгд са уговором за пребацивање Војвођана илегалаца у Србију. Везу му са Бгд нису дали. Он је преко своје познанице Врчић Анђе, чинов. мин. саобра дошао у везу са неким малим, плавим, ситним, могуће чиновником истог министарства. Он га је довео у везу са неким црним старим 27—28 год. а јавиј га је довео у везу са неким посластичарем, „вођом групе” за пребацивање у одред. Добро је везу „брож 10”, знак за пребацивање, од

⁵ Драже Марковић

⁶ Др Милош Савковић, професор Универзитета, из Београда

⁷ Ђорђе Нештић

тога посластичара. Али пошто није имао стан у Бгд није могао да чека, већ је нашао другу везу. То је био неки Вићентије из села Крушевице, Срз колуб. који живи у Бгд-у и који га је довео у чету. О томе сам се распитао овамо. О њему какву неки симпатизери који га позијају ово: Вићентије Никић, стар 30 год., радио у Дирекцији за исхрану, сада прикупља сунцокрет. Био хапшиен у Бгд 1942 год., био 2 м. Долази овде с времена на време.

Овај Ђукић Милан тврди да је чл. партије од фебруара ове године. Био је члан своје ћелије у селу Кар.[ађорђеву] Примио га је у партију Миле Прибић. Речено му је да се позве на неког Фићу, који ће дати податке о њему. О раду партији мало зна. Мало је читao.

Следећи пут послаћу вам детаљније извештаје штабова.

СМРТ ФА.[ШИЗМУ] — СЛ.[ОВОДА] НАР.[ОДУ!]

др. позд.
Вук⁸

БР. 93

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЧАЧАК ОД 20 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИ- ТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О БОРБИ ЧАЧАНСКОГ НОП ОДРЕДА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У С. ВЕЛЕРЕЧУ¹

20-IX-43

ЗА ПК

Драги другови,

1) Достављамо вам редовни извештај о раду парт. орг. на нашем терену.

2) Пошто је овај извештај написан 17. о. м. наш одред сударио се поноћу са четничком заседом у селу Велеречу. Четника је било 40 на челу са командантом обе так.[овске] бригаде поручником Анђелковићем. У краткој борби наши су убили активног четника Чапинца, познатог крволовка који је доста људи заклао и заробили су његову „Шошу” са 120

⁸ Вићентије Никић
⁹ Мома Марковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2652.

метака, и још једну пушку и 100 метака, заробили 2 сељака из смешне и пустили, а све остале четнике разјурили упркос њихових 5 аутомата које су те ноћи имали. Сви наши борци врло добро су се показали. Ова борба имала је великог одјеска у целом срезу. Као одговор на ову нашу акцију четници су запалили кућу Младену Царевићу, земљу, из Велерече усред дана и убили његову жену (баба од 55 год.) и снаху, чијег су мужа стрељали Немци а њена 2 брата заклали четници. Ово зверство извршили су под изговаром да су те две жене известиле партизане да су четници дошли код њих у кућу, па су их партизани напали. Народ се зграка над овим злочином, али страх од четничких пољака повећава се и утолико се погоршавају услови за масовни политички рад. --- Још није прошло месец дана а из јовог села убише 3 мушкица и 2 жене.

3) Рајко² отишао на Жацова³ терен. Васо⁴ отишао са њим да доведе неке новомобилисане за одред.

4) Веза са вама много је спора. Али још не можемо да поставимо директну везу. Чим пронађемо за то подесан пункт, јавићемо вам.

5) Шаљем вам једне равногорске радио-вести где пишу да је нека делегација виших официра савезничког Гл. штаба отишла код Драже да ради на уједињењу снага које се боре против Немаца у Југославији. Ми не слушамо још радио-вести. Шта ли је то по среди?

С. Ф. — С. Н.!

С другарским поздравом
ОК Ч⁵

² Радисав Недељковић

³ Трнавски срез (Чачак)

⁴ Радован Јовановић-Васо

Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за
Чачак

БР. 94

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 24 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ О СЛАБОСТИМА У РАДУ ПАР-
ТИСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ОДРЕДУ И НА ТЕРЕНУ¹

ОК-у КРАГУЈЕВАЦ

Драги другови,

Примили смо ваш извештај.

У борбама са четницима поред успеха ви сте имали велике губитке. Губитак *најбољих* другова говори о томе да се још и нису прећели они недостаци које смо констатовали на војном саветовању. Смрт професора Савковића² је велики губитак за нас.

Не слажемо се са вашом тврђом да су сељаци у Опш. срезу неборбени и да је то узрок слабом стању парт. организације тамо. Напротив узрок је у вашем слабом раду у томе срезу. И са одредом и са партиским радом треба да продирете према Колубари, где вас народ позива, а такође и према Леп.[еничком] срезу, где постоје услови за рад. Задржавањем станију на терену једног среза ви олакшавате пејнијатељу да припреми офанзиву, да изврши концентрацију на одред и да удари по позадини.

Треба да будете врло еластични са мобилизацијом. Она не сме имати принудан карактер. Поставите тако да људи који се сами јављају у одред, или који се одазивају нашем позиву буду објављени као мобилисани, што би дало потстрека и другима. Водите рачуна да не мобилишете само наше симпатизере.

Радован³ нека остане члан ОК⁴-а и као члан ОК-а нека ради по линији НОО-а; ОК ће преко њега спроводити рад по НОО-има.

Извештаје секретара парт. организације у одреду шаљите нама. Тај извештај мора садржати шта је све урађено по појединим одлукама са војног саветовања.

¹ Препис оригиналa налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2615.

² Др Милош Савковић, професор Универзитета, из Београда, погинуо у борби са четницима ДМ 11 септембра 1943 год. у Гајевима код Аранђеловца.

³ Радован Грујић

⁴ Окружни комитет КПЈ за Крагујевац

Радиоапарат, који шаљемо, предајте *лично* Вуку.⁵
Материјал за диверзанте послајемо идући пут.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

ПК.⁶

24-IX-1943 г.

Платно и кошуљу прслати Вуку. Јавите нам како је Ана⁷ са здрављем.⁸

БР. 95

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 25 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА ФОРМИРАЊЕ ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО БРИГАДЕ¹

ГЛАВНИ ШТАВ НОВ И ПО
ЗА СРБИЈУ

25-IX-1943 г.

НАРЕДБА

По одлуци Главног штаба НОВ и ПО за Србију има се образовати — од постојећих народно-ослободилачких партизанских батаљона народно-ослободилачка партизанска бригада. У вези с тим

НАРЕЂУЈЕМО

Да се формира Шумадиска народно-ослободилачка партизанска бригада. У састав ове бригаде улазе I и II народно-ослободилачки партизански батаљон.² По формирању Трећег шумадиског и.о. батаљона исти има да уђе у састав ове бригаде.

⁵ Мома Марковић

⁶ Покрајински комитет КПЈ за Србију

⁷ Милка Минић

⁸ Ове две реченице у препису дописане су мастилом.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4452.

² Приликом формирања бригаде на Руднику у састав бригаде ушли су по један батаљон из Првог шумадиског и Космајског НОП одреда. Батаљони су имали по три чете, од којих је свака бројала 60—70 бораца. Укупно у бригади је било око 450 бораца.

За команданта Шумадиске народно-ослободилачке бригаде поставља се друг Радивоје Јовановић „Брадоња”.

За политичког комесара НОП бригаде поставља се друг Света Поповић.

За заменика команданта поставља се друг Миша Људић.

За заменика политичког комесара поставља се друг Слободан Крстић.

Ово наређење има се извршити одмах.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАВ НОВ И ПО
ЗА СРБИЈУ

Политички комесар
Момчило М. Марковић

за команданта
Петар Стамболић³

БР. 96

ПОЗДРАВ БОРАЦА И РУКОВОДИЛАЦА ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО БРИГАДЕ ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ¹

ОК КП²

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И Н.О. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Стојећи чврсто на бранику Шумадије с вером у сигурну победу над мрским окупатором и његовим слугама ми, шумадиски партизани, са прославе оснивања I шумадиске нар. ослоб. парт. бригаде на гордом Руднику шаљемо борбене другарске поздраве вама а преко вас и свима борцима за слободу народа Југославије. У исто време дајемо и завет да ће осветничке пушке Шумадије која је одувек била пунна слободарског духа, још више загрмети, да ће окупатор и његове слуге осетити још жешће наше ударце и уверити се да Шумадија, поносна Шумадија, неће да робује.

С. Ф. — С. Н.!

³ Петар Стамболић постављен је за команданта Главног штаба НОВ и ПО Србије крајем 1943 год. на којој је дужности остао до јула 1944 год., када је наређењем ВШ НОВ и ПОЈ наименован нови Главни штаб за Србију на челу са командантом Кочом Поповићем.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3225.

² Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Крагујевац

БР. 97

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЧАЧАК ОД
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПК КПЈ ЗА СРБИЈУ О ПОЛИТИЧ-
КОМ И ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ ЧАЧАНСКОГ НОИ
ОДРЕДА И О ЊЕГОВИМ АКЦИЈАМА У ТОКУ АВГУСТА
1943 ГОДИНЕ¹**

VII Одред

а) *Штаб:* 1) Састав штаба: командант Мандић,² политком Васо.³ Наређењем Гл. штаба Мандић је стављен на расположење Гл. штабу а на његово место за команданта постављен је друг Пера,⁴ бив. командир 1 чете I бат. Међутим Мандићу још ипак смо саопштили наређење Гл. штаба нити смо га сменили, зато што Пери рана још није зарасла. 2) Рад штаба: Командант се у борбама показује прилично добар организатор и руководилац, али је војну обуку бораца сасвим запоставио. Политком се показује врло иницијативан како у политичком раду у чети тако и у политичком раду у народу. Од 6-VIII—8-IX т.г. организовао је 6 четничких састанака са политичким рефератима и 7 конференција са сељацима на којима је присуствовало 75 људи. 3) Односи у штабу: између политкома и команданта опет је дошло до општијег сукоба, који је парт. Ђелија морала да расправља. 4) Функционисање штаба: штаб иде са четом и сва питања решава непосредно у чети.

б) *Чета:* 1) Штаб: командир Чапајев,⁵ дужност политкома врши политком одреда. — 2) Садашње бројно стање бораца: 6211511354511146272 другова и 725244 другарице у чети. Борци су распоређени у 2 вода. — 3) Садашње стање наоружања: 5414511211 збрвојовки, 5414511211 „Шоша”, остало пушке, пинтола 51, 31, 11, бомби 94111532, муниције по 7252445114621472 метака на борца просечно.⁶ Одсја доста добра, обућа прилично слаба. Дисциплина добра, морал

¹ Оригинал, без датума, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2655. Прве четири стране недостају оригиналу, зато документ почиње са 5 страном.

² Радељко Мандић

³ Радован Јовановић

⁴ Пера Репац

⁵ Ђојомир Новаковић

⁶ Шифре о бројном стању и наоружању чете Редакција није могла да дешифрује.

добар, обученост за борбу слаба. Командир је потпуно запоставио војну обуку. -- И командант и командир били су запоставили унутрашњу организацију чете. Тек после интервеније ОК преко четне ћелије извршена је организација водова. -- Досадашњи губици чете: 1 погинуо⁷ у борби с лотићевцима у Сврачковцима, 2 погинула⁸ од четничких заседа, 1 погинуо⁹ несрбским случајем, свега 4. Дезертера нема. -- Од садашњег броја бораца 9 њих је ступило у одред у августу. -- 4) Интендантура у чети: интендант се уствари ограничио на дельсље хране а не функционише као организатор снабдевања чете. -- 5) Санитет у чети: За болничарку одређена једна другарица, која за ту дужност није обучена. -- 6) Политичко-просветнио-васпитни рад у чети. Иницијативом политкома одреда овај рад развијао се доста живо, одржано је 6 четничких састанака, од којих су три била посвећена само политичким рефератима а на три састанка поред политичких рефераата вршена је и анализа извршених акција. Али просветни и забавни рад је запостављен.

в) *Одредски санитет и одредска интендантура.*

1) *Одредски санитет:* једно склониште за рањенике, дакле, у том погледу стање је као пре 2 месеца, 2 болничарке, оскудица у лековима је врло тешка, по треба истаки још и неорганизовано снабдевање лековима. -- 2) Одредска интендантура -- не постоји.

г) *Служба везе, веза одреда са Гл. штабом и са ОК.*

1) Веза одреда са Гл. штабом још се одржава преко курира ОК који ради на линији веза са ПК и Ар.[анђеловачким] ОК. -- 2) Веза одреда са ОК одржава се честим непосредним додиром Штаба одреда и једног људи члана ОК и преко курира који се узимају из чете.

д) *Акције одреда.*

Одред је почетком августа отишао у Срез трнавски. Кад је пошао на тај терен снага одреда била је: 51311112146272 другова и 513114 другарица. Наоружање: 513111 аутомата. Пун месец дана одред је оперирао у Срезу трнавском допирући и у периферна села срезова Љубињког, Жичког и Драгачевског. У прошлом кратком извештају изнели смо акције које је одред за то време извршио, па нема потребе да се то и овде понавља. --

⁷ Обрад Ђурђевић-Фикета, из Гор. Бранетића, Таковски срез

⁸ Милутин Мандић, погинуо као водник Другогвода Чачанског НОП одреда. За другог Редакција није могла да установи име и презиме.

⁹ Јанко из с. Балуге

5) Партишка ћелија у одреду.

По заврштку акције у Срезу триав.[ском] одржан је састанак парт. ћелије. Од ОК били су присутни састанку ћелије Милутин¹⁰ и Рајко¹¹. 1) На овом састанку претресан је рад ћелије за време бављења одреда у Срезу три. Утврђено је да се ћелија за време од месец дана састала свега 2 пута и то по ванредним питањима. 2) На састанку ћелије проражен је реферат о раду у војсци и дпрективе са војног и међуокружног саветовања. 3) Реорганизован је рад ћелије и постављен правилно. Садашње бројно стање ћелије: 6 чланова (командант, политком и командир честе су у саставу ћелије), секртар друг Васо. По одлуци ћелије кандидована су 2 нова друга. Формиран је актив СКОЈ-а од 7 омладинаца.

VIII Техника: Склониште обезбеђено. Радио смо прибавили — дат једном симпатизеру да га постави да бисмо ми видели како се поставља — има батерије и акумулатор. Чекамо од вас гештетнер. Ако га нисте још послали јавите нам кад ћете послати да се чадамо и што спретније прихватимо.

IX Финансије: Послаћемо посебан извештај, чекамо обрачуне од иских другова којима смо дали извесне суме за разне трошкове.

X Разно: 1) Ускоро ћемо оспособити технику а техничара и немамо. Да не би тражили и чекали на техничара кад технику потпуно оспособимо, обраћамо се вама да нам, како шам је друг Мих. обећао, упутите једног способног техничара. — 2) Наш одред требало би да се ојача са извесним бројем радника. Друг Мих.¹² дао нам је обећање да ћемо добити известан мањи број радника. Само ми још нисмо у стању да их прихватимо на нашем терену, јер још нисмо у ту сврху пронашли подесан и сигуран пункт. Зато би најбоље било да се у наш одред пошаље десетак радника из Шумад.[ије] који су постали искусни борци, јер наш одред је састављен већином од неискусних бораца, па би такво појачање дало му знатну чврстину. — 3) Вера Ђорђевић, бив. чл. парт. јорт. у Ч.[ачку] и полиц. конфидент побегла од четника, негде у Качер да тражи везу са I шумад.¹³ Треба упозорити I шумад.[иски] — 4) Материјале за курс од Ар. ОК¹⁴ још нисмо примили, па ћемо теме морати сами

¹⁰ Милош Минић

¹¹ Радисав Недељковић

¹² Благоје Нешковић

¹³ Први шумадиски НОП одред

¹⁴ Окружни комитет КПЈ за Аранђеловац

разрађивати, ако материјали за курс не стигну до почетка курса, или иначе имати времена да унапред напишемо и умножимо реферате по свакој теми, како то прописује упутство за организовање курсева.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

С другарским поздравом
ОК Ч

БР. 98

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ ПОПОДРЕДА ОД СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА Д. МИХАИЛОВИЋА У ГАЈЕВИМА И ОРАЩУ КОД АРАНЂЕЛОВЦА¹

Батаљон:

У септ. имао је на друму заседу и убио 5 жандара и 2 Немца, заробљен 1 Немац и 2 жандара. Плен: неколико пушака и нешто муниције.

6-IX — У септ. бат. је водио борбу са четницима Др. Михаиловића у Орашицу и Гајевима. Четници су били концентрисали све снаге што их имају у Шум. [адији] Укупно их је било око 1000. Борба је била огорчена од 9 пре подне до 3 часа по подне. У борби је долазило до хватања за гушу и борбе ножевима. Четници су разбијени. Погинуло је 30—40 четника, махом брадоња и много рањено. Погинуо је и неки ком. [гандант] шт. [аба] — „корпуса“ чије име крију. Заробљено 10—15. Плен: 10 пушака и 1 митраљез. Ми смо имали 4 мртва: Милош Ђуричић „Васке“, Милош Савковић, Добрица,² Вера „Тенкић“³ из Бање, а не зна се шта је са Шубарлијом.⁴

¹ Оригинал, без потписа и датума, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3826.

² Добрица Ковач

³ Милева Павловић

⁴ Душан Агатуновић

БР. 99

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“ ОД 1 ОКТОБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У СЕПТЕМБРУ 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ I ШУМАДИСКОГ
НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“

Бр. I.
1 октобар 1943.

Извештај о акцијама

**ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
У СРБИЈИ**

У времену од 20 августа до данас, овај одред извршио је следеће акције:

12 септембра 1943 напад на четничку банду јачине 22 бандита. Напад је извршила 2 чета овог одреда у селу Трбушници. Четовођа је лакше рањен и 7 мобилисаних четника заробљено. Плес 9 пушака, 1 пиштољ, 328 метака, 1 ћебе и 1 шаторско крило.

21 септембра 1943 цео одред у саставу Привремене шумадиске бригаде² водио је борбу са четничком бандом у селу Крушевици. Четници су разбијени и у паничном бекству растурени по терену. Резултати борбе у погледу испријатељских губитака непознати.

25 септембра 1943 1 и 3 чета јовога одреда у саставу Привремене шумадиске бригаде, водиле су борбу у в. Рудник. Напад су извршиле 1 и 3 чета. Четници поручника Поповића одмах су се разбили и бегали на све стране. По подацима од мештана, ногијуло је 4 четника и неколико рањено.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4556.

² Односи се на Прву шумадиску НО бригаду која је формирана 25 септембра 1943 год. од делова Првог шумадиског, Космајског и Ваљевског НОП одреда.

У том периоду одред није имао никаквих губитака.
Поред ових акција одред је вршио пријем људства, фор-
мирање чета и прикупљање оружја и муниције.

За политкома пол. ком. 1 чете

В. д. команданта

Влада³

Лала⁴

БР. 100

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ ШУМАДИСКОГ ИОП БАТАЉОНА ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НОВЕ БРИГАДЕ ОД 1 ОКТОБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВЕ И ПО СРБИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА ОД 19 ЈУЛА ДО 1 ОКТОБРА 1943 ГОДИНЕ¹

**ШТАВ И ШУМАДИСКОГ БАТАЉОНА
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ**

1-X-1943 год.
Положај

Извештај о акцијама од 19-VII-43 до 1-X-1943 г.

**ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У СРБИЈИ**

Драги другови,

Подносимо вам извештај о акцијама нашег батаљона од 19-VII-1943. г. до данас.

Дана 19-VII-1943. г. од 18 ч. до самога мрака водили смо борбу са љотићевцима у Д. Брачетићу где смо се кретали даљу и шоручили вечеру. Љотићевци су побегли. Борба се завршила без губитака.

Дана 31-VII-1943. г. сукоб у Копљару са четницима. Побегли су. Плен: 8 пушака, 2 седла, 9 ћебади, 5 торбица. Три четника рањена, најсни сутрадан од сељака.

Дана 7-VIII-1943. г. сукоб са Бугарима на Веичацу и Букуљи. Један официр и два војника бугарска погинула; код нас рањена једна другарица. Плен: 1 тешки митраљез и

³ Славко Зечевић-Влада

⁴ Илија Јовановић

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4554.

1500 метака, 1 пушка и 60 метака, 3 бацача мина који нису могли бити понети, торбица и шлемови.

Дана 15-VIII-1943 г. напад на четнике у селу Брезовцу. 3 четника тешко рањена.

Дана 16-VIII-1943 г. сукоб са четницима у селу Вукасавцу. Рањени један наш и 1 њихов.

Дана 17-VIII-1943 г. напад на четнике у селу Липовцу. Побегли. Два стражара смо стрељали. Два заробљена друга које су баш саслушавали ослободили смо и они су пристали нама.

Дана 19-VIII-1943 г. напад на четнике у селу Гарашима. Разбијени четници оставили 13 мртвих, док их је 16 рањено и 16 дезертирало. Ми чинимо имали губитака. Плен: 8 пушака, 150 метака.

У времену од 22-VIII-1943 год. до 10-IX-1943 год. Бајлош прешао кроз космајски терен и водио борбу са Немцима у којој је погинуо 1 друг, 8-VIII-1943 г. водио борбу са четницима у Гајевима. 9-VIII-1943 г. у борби на Вукуљи рањен друг Сувоборца.² У тим борбама погинуло је око 20 четника.

11-IX-1943 г. напало нас је 1500 четника у селу Гајевима. Погинула су нам 4 друга³ и 1 другарица.⁴ Убили смо преко 50 четника и још више ранили.

14-IX-1943 г. стрељана два петоколонаша у селу Даросави.

21-IX-1943 г. борба са четницима у селу Крушевици. Четници су се разбежали. У потери за њима једна наша тројка сукобила се са Немцима који су им пошли у помоћ. Погинуо је један Немац.

25-IX-1943 год. напад на четнике у варошици Рудник. Четници разбијени. Убијена три четника. Ми без губитака.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Мирослав Јовановић

Командант
Иван Стефановић

² Милош Дудић

³ Милош Савковић, професор из Београда; Добрица Ковач, ћак из Београда; Душан Агатуновић-Шубарлија из с. Раниловића, Орашачки срез; Милош Ђуричић-Васке, молерски радник из Београда.

⁴ Милева Павловић-Тенкић из с. Бање код Аранђеловца

БР. 101

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЧАЧАК ОД 3 ОКТОБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА АРАНЂЕЛОВАЦ О АКЦИЈАМА ЧАЧАНСКОГ НОП ОДРЕДА¹

ОК АР.²

Драги другови,

3-X-43

Акције ѡреда: већих окријаја одред није имао. Уништио је постројења на жељезни станицама у Кривој Реци, уништио пошту у Больковцима, којом су се и четници служили, разоружао једну четничку тројку и два активна четника ликвидирао. Иначе шета даљу, држи свакодневно зборове и конференције, вршећи па тај начин силом утицај на народ.

Осекамо потребу да I батаљон прође нашим срезом да подигне морал наших људи, да виде нашу јачу снагу. Чим Немци, којих сада у [Горњем] Милановцу има 80 камиона (до 1.500), оду, а то може бити крајем ове недеље, I бат. могао би доћи јавом. Стога за идућу недељу могли би другови из I бат.³ предвидети да дођу код нас, а ми ћемо по куриру јавити чим Немци оду. Молимо вас упутите наш предлог I бат.

Наш одред расте мало по мало. Прикључује му се један по један нови борац. Још нема масовног прилива. Али ми предвиђамо да ће ускоро у Срб[езу] так.[овском] почети јачи прилив. Наш одред је у јном срезу расклимао четничку реакцију.

Радујемо се што се борба код вас појачава, што је почeo масован прилив у ваш одред и у војску. Поздрављамо стварање II батаљона (ово нам је наш курир рекао мада сте ви пропустили да нам о том пишете).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ОК ЧАЧ.⁴

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3771.

² Окружни комитет КПЈ за Аранђеловац

³ Мисли се на Први батаљон Првог шумадијског НОП одреда.

⁴ Окружни комитет КПЈ за Чачак

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД 6 ОКТОБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО СРБИЈЕ О ДВОМЕСЕЧНИМ АКЦИЈАМА¹**

ШТАБ
П. Ј.М. Н.О.П. ОДРЕДА
6-Х-43.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

Положај

Добили смо ваше писмо од 29. јуна 1943 год. Поступили смо према вашем наређењу и 25-VIII-43 формирали наш ударни батаљон. Предузели смо мере за скупљање мунције и стварамо резерве. На целом терену нисмо успели да одбрамимо летину; успели смо скоро у потпуности у планинском пределу. На бабичком терену и Заплању непријатељ је узео сву тражену реквизицију.

После погибије команданта II бат. друга Мирка Сотировића² спојили смо терене II и III бат. под руководством једног штаба, тако да наш II батаљон има терен од Сурдулице на југ до Козјака и Прешева.

Одред броји 937544767721 58183141923393 бораца са 8733766712419277 пушкомитраљеза и 777544 машингевера; формације са ударним 937561 батаљона.³

Помогли смо формирање Триског одреда⁴ другова Бугара са 2 п.митраљеза и десетину пушака. Такође смо помогли формирање Кумановског одреда (чете) јужно од Козјака према Куманову.

У времену од 1-VIII—1-X-1943 год. наши батаљони извршили су следеће акције:

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4493.

² Народни херој, погинуо 1. јула 1943 год. у борби с бугарском полицијом у с. Дуга Лука (Врањски срез).

³ Бројно стање одреда приказано у шифрама Редакција није могла да дешифрује.

⁴ Тришки партизански одред формиран је августа 1943 год. од Бугара који су прешли из Бугарске на територију Црне Траве. У почетку одред је имао око 15 људи.

2-VIII. Једна диверзијона група⁵ пресекла је жичану же-
лезницу рудник Мачкатица — фабрика Бело Поље и тиме
онемогућила пренос руде за 10 дана.

2-VIII. Бугарска полиција напала је нашу јединицу⁶ док
се влесила са мештанима Св. Илије, у краткој борби наши
су непријатеља разбили и двојицу ранили.

2 и 4-VIII. Зашаљене су архиве у општинама: Врбово,
Сувојница и Прекодолце.⁷

6-VIII. Једна наша јединица⁸ на Бабичкој Гори при-
мила је два пута борбу са потерним одељењима Недићеве
страже и оба пута је разбила непријатеља. Увече је наша
јединица нашла на заседу дражиноваца и у краткој борби
изгубили смо једног друга. На страни непријатеља не зна-
се број жртава.

6-VIII. Извршен напад на Јелашничку централу⁹ која
снабдева Врање струјом. Убијена 2 буг. војника, 4 за-
робљена. Централа није уништена јер експлозив није упалио.

Заплењено: 1 буг. п.митраљез са 350 м., 6 пушака, 8
бомби, 600 мет. и другог материјала.

15-VIII. У слу Нераву наш II батаљон водио је борбу
4 часа са 130 дражиноваца. У току борбе Бугари су на-
шили да са бока ударе наш батаљон те се исти морао по-
вући. Наши су имали 1 погинулог и 5 рањених другова. Не-
пријатељ је имао неколико мртвих.

20 и 24-VIII. Зашаљене су архиве Дубничке и Ратајске
општине. Заплењено 10 пушака, 2 револвера и 1 радио-
апарат.¹⁰

9-IX. Патрола ударног батаљона убила је 1 полицијаца
у селу Г[орње] Романовце.

15-IX. Јединице ударног батаљона уз помоћ II батаљона
напале су 150 буг. полицијаца у Трговишту, борба је тра-
јала од 5—9 ч. Наше јединице нису успеле да униште не-
пријатеља, јер је имао дубоке ровове и бункере око цркве
и школе где се налазио. Наши су се морали извлачiti
са места бојишта јер су били нападнути са леђа од контра-
четника и дражиноваца. Ударни батаљон је имао 4 мртва
и 4 рањена друга, док је непријатељ имао 9 мртвих и 12
рањених полицијаца а после неколико дана напустио је
Трговиште.

⁵ Крајем јула у Другом јужноморавском одреду стварају се први
батаљони и чете дејствују по батаљонима. Акцију је извела Прва
чета Другог батаљона са позадинским радницима.

⁶ Напад је извршен на Другу и Трећу чету Другог батаљона.

⁷ Акцију су извели делови Првог батаљона.

⁸ Борбу су водиле Прва и Друга чета Првог батаљона.

⁹ Напад је извршила Прва чета Другог батаљона.

¹⁰ Акцију су извели делови Другог батаљона.

19-IX. Јединица II батаљона на прузи између Бујановца и Прешева преврнула је локомотиву и неколико вагона. Претресала остале вагоне. Убила 1 немачког подофицира и 2 нем. војника заробила. Заробила 3 буг. железничара док су 3 погинула у локомотиви. После тога композиција од 40 вагона у којима се налазило сено и гвоздене конструкције запаљена је и изгорела. Зајлењене 3 пушке, 1 парабелум и остало спрема.

19-IX. Јединице ударног батаљона под борбом са бугар. полицијом запалиле су општину Кленике и магацин у коме је било 3 вагона скупљеног жита. Заплењено је 300 кг масла и 8 пушака. Непријатељ је имао 3 мртва и 3 изгорела полицајца у општини.

19-IX. Једна наша јединица¹¹ запалила је архиву општине Златокоп.

20-IX. Једна наша јединица¹² из заседе код села Несврте запленила је следовање од 180 хлебова бугарских полицајаца.

21-IX. Иста јединица уништила је јаз код централе Јешашница.

21-IX. На пл. Козјаку четници Драже Михаиловића напали су наша два батаљона.¹³ Борба је трајала од 9—12 ч. Непријатељ се живаво борио — имао је 2 мртва док су наши имали 1 рањеног друга.

22-IX. На повратку са Козјака на путу за село Коњуру наше јединице разбиле су одељење Бугара, 1 убили и 1 ранили. За то време непријатељ је палио Коњуру. Наши борци иако уморни и боси истрчали су па чуку Мотина наприм села — отворили ватру на непријатеља и истерали га из села. Непријатељ је прескинуо паљење и побегао. Народ је са одушевљењем гледао како наши борци истерују непријатеља из села и како штите свој народ.

23-IX. Једна наша јединица¹⁴ уништила је пумпу фабрике [Масурчић] (Бело) Поље. Фабрика није могла да ради 4 дана.

24-IX. Једна наша јединица¹⁵ запалила је општину у бугарском селу Д. Љубати (према Босилграду), убила 1 пољаџица. Запленила 15 пушака, 2 револвера, 2 радиоапар. [ата], 2 коња, одела, обућа.

¹¹ Акцију су извели делови Ударног батаљона Другог јужноморавског НОП одреда.

¹² Акцију су извели делови Ударног и Другог батаљона.

¹³ Напад је извршен на Ударни и Други батаљон.

¹⁴ Акцију је извела једна чета Другог батаљона.

¹⁵ Акцију је извела једна чета Ударног батаљона.

15-X. Једна наша јединица¹⁶ у сарадњи са бугар. партизанима напала је посаду буг. полицијаца у Главановцима. Непријатељ је после краће борбе дошло појачање камионима из Трна. Наши су се повукли без успеха.

25-X. Једну нашу јединицу¹⁷ код села Стол напали су буг. полицијаци. У двочасовној борби непријатељ је имао 2 мртва и 8 рањених. Наши су имали 4 рањена друга. У току прошла два месеца батаљони су на терену одржали 34 конференције и масовна збора.

На терену одреда стрељали смо 10 шпијуна за које је народ тражио чишћење.

Одржавамо везе са Трнским партизанским одредом као и везу са Главним штабом Македоније.

Ових дана упутили смо једну нашу чету са делом Кумановског одреда са повериликом Главног штаба Македоније¹⁸ на Скопску Црну Гору ради извођења акција и продирања и стварања упоришта на томе терену што ће нам омогућити сигурну везу са македонским парт. одредима.

Извештавамо вас да смо послали за Јабланицу 4 Американца који су пали на наш терен после бомбардовања [Масуричког] (Белог) Поља 2 августа 1943 г.

Изразили су жељу да иду на слободну територију код друга Тита.

На терену II батаљона дражиновци су се активизирали. Они имају упоришта од извора Пчиње с леве стране реке до пл. Козјака. Наши продиру и освајају полако и тај терен. Но они су далеко надмоћнији у наоружању од наших јединица. Народ тога краја споро гледа на борбу са њима. Политички их раскринкавамо јер имамо директних доказа о њиховој сарадњи са окупатором — али диферецирање међу народом још није јасно.

Њихов терен је планински масиви чак до Криве Паланке. Наше јединице још нису толико ојачале да би их могле разбити. На бабичком терену су такође јачи од нас у наоружању — поред тога директно повезани са недићевцима.

... Ми предлажемо да I јужно-моравски одред по могућности продире преко границе од Кукавице према Врању до Мораве јер би нам другови тиме много помогли, јер би освајањем тога терена уништили везе дражиноваца који прелазе са Оруглице према Козјаку.

¹⁶ Ову акцију извела је једна чета Другог јужноморавског НОП одреда са једном петорком бугарских партизана, из Трнског одреда. То је била прва акција бугарских партизана на територији Другог јужноморавског НОП одреда.

¹⁷ Напад је извршен на делове Првог батаљона.

¹⁸ Ђупчо Арсов

План нашег будућег рада биће још јаче ударање по окупатору и његовим комуникацијама. Народ на југу је одушевљен нашим акцијама те нам сваког дана пристижу нови борци. Народ на југу када смо са њиме осећа се слободним — кретање наших јединица на том терену је јавно — без опасности да ће нас народ одати непријатељу.

Извештавамо вас да је наш ОК¹⁹ поставио уз нашу сагласност за команданта нашег одреда друга Живојина Николића-Брку, досадашњег команданта нашег II бат. Друг Брка је популаран на целом нашем терену а има услова да се и војнички изгради у добrog команданта.

Верујемо да ћете потврдити избор нашег новог команданта. Друг Брка је у току двогодишње борбе стекао доста искуства у војним операцијама да заиста може одговорити дужностима команданта одреда. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пол. комесар

Командант

Влад. Вујовић

Живојин Николић „Брка“

БР. 103

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 9 ОКТОБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ
ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО БРИГАДЕ¹

9-X-43

ПК-у²

Драги другови,

Прошли пут сам вам се јавио најкраће, јер је било передовно стање у логору, и припремали смо се за изненадан покрет. Али и тај извештај добијате тек сад са овим, јер сам се са батаљоном отиснуо чак до Милутиновог краја,³ тако да нисам успео да вам извештај на време пошаљем.

Ситуација на овом терену у знаку велике активности чулаваца. Мобилизацију настављају а исто тако врше и

¹⁹ Окружни комитет КПЈ за Врање

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2519.

² Покрајински комитет КПЈ за Србију.

³ Територија ОК КПЈ за Чачак

заклетву ѿмладине. Задњих дана извршили су неколико напада на нас: попну се на косу и туку са неколико стотина метара даљине наше положаје јаком митраљеском ватром. Ако је ситуација добра да извршимо јуриш, они безглаво беже. Тактика им је да нас узнемирају и да нас исцирљују физички и изазивају утрошак муниције.

Јасно је да успехе у мобилизацији и „заклињање ѿмладине”, треба тражити у ранијем потцењивању опасности Д. М.⁴ и слабом раду на раскринавању Д. М.

5-X формирана је бригада. Прослава стварања бригаде није била тако свечана како смо намеравали, јер баш тих дана биле су концентрације банди чунаваца те смо прославу морали одржати на плашини Руднику. То је била само слаба страна, јер прослава чије је била у народу. Иначе било је врло свечано. Присутни су били као гости Чачански ѡодред и један број њихових пол. радника. Затим већи број пол. радника ОК Кр.[агујевац]

- I Примање строја од мсне
II тачка — указ — читao сам га
III „ партизанска песма — хор
IV „ мој поздрав у име Гл. шт. и ПК[КИЈ за
Србију]
V „ Хеј Словени
VI „ поздрав Јавла⁵ у име ОК[КИЈ за Крагујеван]
VII „ читање поздрава Врх. штабу и ПК-у.
Пауза

Програм и игра.

Сви су јдућевљени прославом.
Командант I батаљона Сувоборец⁶.

Зам. „ „ „ Миливојевић⁷ — одлично се држи, у борби храбар. Ускоро ћемо га вратити и у чланство партије.

Иол. ком. Вујас — Михајло⁸ га зна
Зам. пол. кома Рађеновић⁹

Ком. II бат. Срба¹¹ — одличан је. Разговарао сам са њиме. Говорио о Јурсту.¹² Уз још већу помоћ ослободиће се слабости. Добро је што смо га довели овамо.

⁴ Мисли се на четничку организацију Драже Михаиловића.

⁵ Душан Петровић-Шапе

⁶ Милош Дудић

⁷ Коста Миливојевић

⁸ Тома Бреуљ

⁹ Благоје Нешковић

¹⁰ Драгољуб Рађеновић

¹¹ Иван Стефановић

¹² Јуре Сарић

Зам. ком. II батаљ. Милорад¹³ из Врбице
Пол. ком. Милан — Мима¹⁴
Зам. пол. ком. Миле¹⁵
У бригади се учвршију парт. јединице и осећа се
њихово дејство.

...
О акцијама које смо водили добићете званичан изве-
штај штабова.

Налазимо се у великој кризи 6253551283442214. То нам
много отежава рад. Ако тај проблем убрзо не решимо,
можемо да западнемо у велике тешкоће. Имате ли ви мо-
гућности да нас у томе *најхитније* помогнете.

Дошли смо у везу са железничарем 62124217791445-
897221314232174812431445, стапује у улици 17384289
15174823321754 број 43 — он је 62 ... 6445517481778
28 — 487534¹⁶. Он вели да има могућности да нам обезбеди
већу количину муниције. Повежите се са њим, испитајте и
организујте ако је могуће.

Био сам код Милутина.¹⁷ Он је мало кренуо у органи-
зацијом. Донели смо извесне одлуке, о којима ће вам он
писати.

Средио сам код њега и одред. И о томе он ће вам
послати извештај.

Мандић¹⁸ је оставио на мене доста добар утисак. Врло
храбар, популаран и политички доста добро стоји. Ако
се правилно ради са њиме и пружи му се сва помоћ, може
да буде од огромне користи. Пол. ком. Радован¹⁹ одличан
је. Храбар, има знање, искуство, доста орган. способности
и исто тако популаран.

Потребно би било да ОК Ч.[ачак] пошаљсте што пре-
гаштетнер. То исто важи и за ОК К.[рагујевац] пошто су им
оба пропала.

О провали технике и болнице писали су вам они. Ја
само то да кажем, да је у питању крајња небудност и не-
конспирација. ОК²⁰ сноси за то највећу кривицу.

¹³ Милорад Милошевић

¹⁴ Мирослав Јовановић-Трулеж

¹⁵ Лазо Ђубоја

¹⁶ Редакција шије мотла да дешифрује име, презиме и адресу
оловог железничара

¹⁷ Милош Минић

¹⁸ Раденко Мандић

¹⁹ Радован Јовановић

²⁰ Окружни комитет КПЈ за Чачак

У задње време ја сам најчешће са бригадом али држим чврсту везу и са секретаријатом ОК.²¹ На све састанке ОК и секретаријата одлазим. Исто тако одлазим на састанке среских, па и на понеки актив — пол. конференције.

Још увек појава неорганизованог рада није ликвидирана. Са Војом²² сам сада заједно. Он срећује СКОЈ у бригади.

Пронашао сам на овом терену Милана,²³ металског радника, чл. партије — скојевца. Он је био пребачен из Војводине за БГ²⁴ да ради у М.К.²⁵ Скоја (како ми Воја каже), али како је изгубио везу он се пресецио овамо у одред, редовним путем, али не са вапним знањем и одобрењем и ви нисте знали шта је са њим. У одреду је већ годину дана, када ради као срески скојевски руководилац. Сасвим је добар. У БГ некомпромитован. Моје и Војино је мишљење да се може употребити тамо. Одлучите и јавите.

За „Глас“ вам ништа још не шаљем. Сталан покрет, замор, спречава ме да нешто напиши. Учинићу све да напиши нешто за следећи пут.

Зашто ми не пошаљете Лењинова дела — обећана? Пошаљите ми ипак тај радио, биће нам од користи. Вести немојте више слати. Обезбедили смо их овамо. Писаћу машину могу вам послати, јер имамо могућности да набавимо.

Са финансијама сс овамо врло лоше стоји. За бригаду су велики расходи а приходи врло незнатни. Ако моментално располажете са новцем, пошаљите нам.

Шаљем вам један златан сат.

Ваздухопловац²⁶ моли за информације о његовом брату који је — мисли, у Јастребачком одреду. Зове се Ранко Машала, уч.[еник] VI. р.[азреда] гим.[назије], био у избегличком дому — Брњци. Отишао у одред крајем маја ове године па Јастребац.

СМРТ ФАШ.[ИЗМУ] — СЛ.[ОБОДА] НАРОДУ!

Др. позд.
Бук²⁷

²¹ Окружни комитет КПЈ за Крагујевац

²² Ивица Девчић-Воја

²³ Редакција није могла да установи на кога се односи.

²⁴ Београд

²⁵ Месни комитет КПЈ за Београд

²⁶ Богдан Машала

²⁷ Мома Марковић

БР. 104

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 10
ОКТОБРА 1943 ГОД. О ФОРМИРАЊУ ПРВЕ ЈУЖНОМО-
РАВСКЕ НО БРИГАДЕ И РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ПРВОГ ЈУ-
ЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА

НАРЕДБА
ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

По одлуци Главног штаба Н.О.В. и П.О. Србије о формирању I јужноморавске народно-ослободилачке бригаде и реорганизовању I јужноморавског народно-ослободилачког одреда, —

НАРЕЂУЈЕМ

Да се на дан 11 октобра 1943 године формира I јужноморавска народно-ослободилачка бригада.

Бригада ће бити састављена из 3 ударна батаљона.

За штаб бригаде одређујем:

За команданта Предрага Марковића,

За политичког комесара друга Ђирила Михаиловића,²

За заменика команданта друга Милоша Манојловића,

За заменика политичког комесара друга Милорада Костадиновића,

За начелника штаба друга Радована Петровића, капетан

За санитетског референта друга др Мартина Колба,

За интенданта друга Воју Вуксановића.³

За штабовс батаљона одређујем:

За I батаљон:

За команданта друга Стојана Љубића,⁴

За политичког комесара друга Вукосава Драгића,

За заменика команданта друга Николу Турчиновића.⁵

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4510.

² Кирил Михајловски

³ Погинуо на Деветаку (Источна Босна) децембра 1943 год. у борби против Немаца.

⁴ Народни херој, погинуо као командант Друге јужноморавске НО бригаде децембра 1943 год. у с. Косаничићу (Пуста Река) у борби против четника.

⁵ Погинуо као командант батаљона Првог јужноморавског НОП одреда децембра 1943 год. у с. Барју (Јабланички срез) у борби против четника.

За заменика политичког комесара друга Данила Буђана.

За 2 батаљон:

За команданта друга Ђожу Стојановића,⁶

За политичког комесара друга Радојка Илића,

За заменика команданта друга Максима Ђуровића,

За заменика политичког комесара друга Крста Миљанића.

За 3 омладински батаљон:

За команданта друга Радivoја Јуумовића,

За политичког комесара друга Владимира Букилића,⁷

За заменика команданта друга Николу Ђуровића,

За заменика политичког комесара друга Милана Момчиловића.⁸

Да се на дан 11 октобра 1943 године изврши реорганизација 1 јужноморавског Н.О.П.О. па следећи начин:

Да се поред постојећег 1, 2 и 3 батаљона формира и 4 батаљон.

Трећи батаљон да носи име налог народног хероја Никодија Стојановића, а 4 налог народног хероја Ратка Павловића.

За штаб I јужноморавског Н.О.П. одреда **одређујем:**

За команданта друг Димитрије Писковић,

За политичког комесара друг Јаков Џикован,

За помоћника политичког комесара друг Светозар Крстић,

За заменика команданта друг Ратомир Андрић,

За заменика политичког комесара друг Драгољуб Петровић,

За сашитетског референта друг др Воја Стојановић,

За интенданта друг Ристо Манојловић.

За штабове батаљона **одређујем:**

За 1 батаљон „Косте Стаменковића”:

За команданта друг Благоје Костић,⁹

За политичког комесара друг Вељко Стефановић,

За заменика команданта друг Обрен Ковачевић,

За заменика политичког комесара друг Ђорђе Стаменковић.

⁶ Народни херој, погинуо августа 1944 год. на Копаонику у борби против Бугара.

⁷ Народни херој, погинуо као командант Друге јужноморавске НО бригаде марта 1944 год. на Белом Камену у борби против белогардејца.

⁸ Погинуо на Дасветаку (Источна Босна) децембра 1943 год. у борби против Немаца.

⁹ Народни херој, погинуо децембра 1943 год. у с. Барју (Јабланички срез) у борби против четника.

За 2 батаљон „Станимира Вељковића”:

За команданта друг Митар Радановић,¹⁰
За политичког комесара друг Миле Тјаловић,
За заменика команданта друг Драгољуб Станковић,
За заменика политичког комесара друг Михаило Јакић.

За 3 батаљон „Никодија Стојановића”:

За команданта друг Станимир Јовановић,
За политичког комесара друг Милош Стојановић,¹¹
За заменика команданта друг Алекса,¹²
За заменика политичког комесара друг „Тодор”¹³

За 4 батаљон „Ратка Павловића”:

За команданта друг Ратомир Андрић,
За политичког комесара друг Милош Мушовић¹⁴
За заменика команданта друг
За заменика политичког комесара друг Стојан Николић.

Штабови бригаде и I јужноморавског Н.О.П.О. ће организовати помоћне службe у бригади и по батаљонима, у одреду и по батаљонима.

У борби за ослобођење наше домовине испод јарма фашистичких окупатора и њихових слугу бригада и одред ће деловати по плану и нарочићима Главног штаба Н.О.В. за Србију.

Живела I јужноморавска народно-ослободилачка бригада!

Живо I јужноморавски народно-ослободилачки партизански одред!

Живо Врховни штаб народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије!

Живо Врховни командант херојски друг Тито!

Слава херојима палим за независност и слободу наше домовине!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ Н. О. В. И П. О.
СРБИЈЕ

Мих. [ајло]¹⁵

¹⁰ Погинуо маја 1945 год. несрећним случајем као командант бригаде.

¹¹ Види док. бр. 25.

¹² Погинуо октобра 1943 год. у с. Чубури (Добрички срез) у борби против жандарма и четника.

¹³ Радомир Тодоровић

¹⁴ Упућен је као мајор ЈНА на школовање у СССР где се приликом једног излета удавио у Волги, јула 1946 године

¹⁵ Благоје Нешковић

БР. 105

**ПОЗДРАВНИ ТЕЛЕГРАМ БОРАЦА И РУКОВОДИЛАЦА
ПРВЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НОВИЈЕ БРИГАДЕ ОД 14 ОКТОБРА
1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВИЈЕ ПОЈ¹**

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ВОЈСКЕ И П.О.Ј.

Борци I Јужноморавске народно-ослободилачке бригаде на дан заклетве шаљу пламене поздраве свом Врховном штабу и свом омиљеном Врховном команданту другу Титу, заветујући се да ћемо истрајати у борби противу крвавог окупатора и његових слугу до коначног јеслобођења наших народа и да ћемо остати доследни свечаног обећања израженог у данашњој заклетви.

14 октобра 1943 г.

Положај

**ШТАБ
I ЈУЖ. МОР. НАР. ОСЛ. ПАРТ. БРИГАДЕ**

БР. 106

ПОЗДРАВНИ ТЕЛЕГРАМ ПРВЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НОВИЈЕ БРИГАДЕ ОД 14 ОКТОБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИЈЕ ПО СРБИЈЕ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

Под мудрим руководством Главног штаба за Србију успели смо да прећемо све тешкоће у овој крвавој борби и да у трећој години тешке борбе формирамо Прву јужноморавску народно-ослободилачку партизанску бригаду. Данас када борци — млади бригадирци — полажу свечану заклетву, шаљемо пламени поздрав свом Главном штабу уз свечано обећање да ћемо најревносније извршавати наређења Главног штаба до коначне победе.

14 октобра 1943 г.

Положај

**ШТАБ
I ЈУЖНОМОРАВСКЕ Н.О.П. БРИГАДЕ**

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4500.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4503.

БР. 107

ПОЗДРАВНИ ТЕЛЕГРАМ БОРАЦА И РУКОВОДИЛАЦА
ПРВЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 14 ОКТОБРА
1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ¹

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА СРБИЈУ

На бојни поклич наше славом овенчане Комунистичке партије Југославије борци нашег краја Топлице, Јабланице, Лесковца и околине окупљени кроз тешку и крваву борбу противу мрског окупатора и његових слугу стоје данас формирани у Прву јуж. мор. нар. осл. парт. бригаду. При полагању заклетве дајемо свечано обећање пред народом и претставницима Комунистичке партије као првоборцима у овој светој борби — шаљући вам пламене поздраве уз завет, да ћемо се до коначног ослобођења борити под руководством херојске нам Комунистичке партије — Покрајинског комитета за Србију.

14 октобра 1943 год.

Положај

ШТАБ
І. ЈУЖ. МОР. НАР. ОСЛ. ПАР. БРИГАДЕ

БР. 108

ПИСМО КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВИ ПО ЗА СРБИЈУ ОД 16 ОКТОБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ВЕЗАМА СА ОКРУЖНИМ КОМИТЕТИМА И АКЦИЈАМА ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО БРИГАДЕ¹

16-X-43

ПК-у

Драги другови,

Добио сам писмо друга Милана² од 10-X-43 год. Пад друга Јове³ је велики губитак. Ако би се имало могућно-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4512.

² Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2520.

³ Петар Стамболић

³ Василије Буха

сти, треба јавити В.Ш.⁴ да би покушао са заменом. Бринем се да има још губитака. Тежина је у томе што друг Милан неће моћи сам да свршава све послове. Мислим да би Михајло⁵ морао одоздо да пожури.

Страши су ти губици тамо. Толико опрезности, па опет.

Са терена ОК Мл. пребачен је приличан број људства на терен ОК. Кр.[агујевац] — то су Београђани који су, како ми другови пишу, дошли нередовним путем. Ја их још нисам видео.

Један батаљон са Слободаном⁶ отишао је до Мила Сељака⁷ да прихвати другове о којима ми пишете.

ОК Ваљ.[свој] се слабо јавља. Патрола, која је била тамо послата, вратила се пре неки дан. Веле: изгубили везу са ОК и огромне тешкоће за кретање. ОК не јавља ништа. Ја сам им писао за повезивање са Босном.⁸

Од ОК Мл. немамо скорих вести. Курир кога су нам послали још пре 15 дана није се вратио к њима — још је овде. Прво није ме одмах пашао јер сам са бригадом био до ..., а после се разболео. Вечерас га шаљем за Космај.

Не јављају ништа из Пож.[аревица] Ништа не знам о њима.

Милутину⁹ сам послао привремено једну чету I шум. одреда да са њиховом четом чисти терен. Очекујем прилив код њих. У њиховом одреду сам средио стање о чему ће ОК Ч.[ачак] поднети извештај.

На овдашњем терену појачана мобилизација код нас. Мислим да ћу моћи ускоро формирати и III батаљон.

Акције већих размера немамо. Пре неколико дана имали смо заседу на друму Топола — Краг.[ујевац] Убијено 4 Немца. Међу њима неки инспектор рудника за Балкан. Неко лично његово писмо интересантно, послаћу следећи пут, 15 ј.м. извршен упад у Лазаревац. Детаље јо томе следећи пут. Често претресамо воз Арапи.[словач]—Лајковац. Два пута смо га запалили.

И поред мого наређења Штабу одреда и бригаде да шаљу писмене извештаје, ни јувога пута нисам добио извештај, да би вам га послао.

⁴ Врховни штаб НОВ и ПО Југославије

⁵ Благоје Нешковић

⁶ Радivoје Јовановић

⁷ Миле Вуковић

⁸ Источна Босна

⁹ Милош Минић

ОК Мл. ми јавља да су сменили курира, само пошаљите одмах јавке.

Ако би имали могућности, направите печат за I шум. бригаду и за Чачански одред „Др Драгиша Мишовић“. Исто тако и за Гл. штаб.

Велика је штета што ипак не можете у могућности да пошаљете гештетнере за Ч.[ачак] — Кр.[ушевац] Техника без тога не може да ради.

Припремамо прославу 7 новембра. Ви ћете свакако издати летак.

Шаљемо вам неке фотографије чунаваца са терена ОК Ч. Интересоваће вас како изгледају.

Шаљем вам неке дописе од ОК П.[ожаревац] које су још давно послали.

Шаљем извештај ОК Мл.[аденовац]

СМРТ ФА.[ШИЗМУ] — СЛ.[ОБОДА] НАРОДУ!

Друг. поздрав
Вук¹⁰

БР. 109

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ ОД 17 ОКТОБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ФОРМИРАЊУ ПРВЕ ШУМАДИЈСКЕ НО БРИГАДЕ И ЊЕНИМ ПРВИМ АКЦИЈАМА¹

П.К²-у

Драги другови,

Ситуација у нашем округу је последњег нашег писма није се много изменила. Активност дражиноваца је нешто ослабила у Орашачком срезу. Њихове снаге за последњих 15 дана нису биле концентрисане на овај срез као што је то раније било. Осека се да је расположење народа против њих свуда расте све више и више. То се најбоље види по успеху њихове мобилизације. Догађаји у свету много утичу на њихово расположење. На зборовима говоре да се само сами можемо ослободити. На емисије радио Лондона јесу-

¹⁰ Мома Марковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4388.

² Покрајински комитет КПЈ за Србију

21 Збоговат том I, књ. 5

нули су се једним летком у коме покушавају да народу претставе да то говоре усташе из Лондона, злоупотребљавајући широке демократске слободе које тамо постоје. Успехе наше војске присвајају и тврде да смо ми уствари у савезу са усташама. Разуме се да ове плитке и глупе лажи изазивају само потсмех у народу, јер народ уствари зна да су то успеси наше војске. За последње време нису никога заклали, само су запалили 3 куће у Раниловићу. Стрелјали су једног сељака из Бање који је био мобилисан па дезертирао, онда се предомислио па им се пријавио.

У вези са ставом лондонског радија према нашој војсци Недићева пропаганда настоји све активније да убеди дражиновце да сада, пошто их је Енглеска издала и панустила немају куда него да се потпуно пријдрже Недићу. У томе шарочито употребљују тај аргумент да су наше јединице на Дрини, да је сада час да се сви Срби сложе и да им спрече прелазак у Србију док још није касно. У том циљу јутпочело је и гоњење дражиноваца у околини Крагујевца. Тамо хапсе њихове присталице и организаторе на терену. Ова хапшења врше добровољци којих је дошло у Крагујевац 4 батаљона, по 100 људи отирилике.

Непријатељске снаге нису се измениле у нашем округу. Сем та 4 батаљона дошао је један батаљон Бугара, око 250, у Аранђеловац. Не осећа се никаква активност непријатеља из града према нашој војсци мада врло често знају и куда смо прошли. Непријатељ са овим снагама не усуђује се да нам се упротиви.

Наши редови из дана у дан расту. 5-X-1943 свечано је формираша Шумадиска нар. јуслоб. партиз. бригада. -- После читања наредбе Главног штаба за Србију у име Главног штаба говорио је друг Вук³ а у име ОК друг Павле.⁴ После тога је хор отпевао „Партизанку”, па је политички комесар бригаде, друг Милица,⁵ прочитao поздраве а затим је хор јутпевао „Хеј Словени” и још неколико песама. Борци су јодушевљено клицали Врховном штабу, ЦК-у КПЈ и ГК-у за Србију, Совјетском Савезу, Енглеској и Америци. Затим је настало вesseљe и игранка. Свечаност је протекла заиста у свечаном расположењу свих присутих. Присуствовали су свечаности Чачански одред и један део политичких руководилаца Чачанског округа. Командант бригаде је Бrado-

³ Мома Марковић

⁴ Душан Петровић-Шане

⁵ Света Поповић, народни херој

ња,⁶ заменик Сувоборац,⁷ политички комесар Милић, заменик Уча,⁸ начелник штаба Миле,⁹ официр.

После формирања бригада је провела још 2 дана на Руднику. За то време имала је свакодневно чарке са четничима који су нападали у већем броју али су после кратког времена разбежали се. Један батаљон је онда отишао са Рудника на главну трасу и у Чумићу направио заседу. У заседи је убијено 2 немачка официра и инспектор свих рудника на Балкану, немачки резервни јофицир. Заплењен је један машингевер, 12 мм, 2 пиштоља, већа количина дувана. При повратку исти батаљон имао је сукоб са четничима у Рамаћи, Гружански срез. У борби је погинуло 10 дражиноваца, међу њима чувени крвник из Чумића, Бајо Рачић, зам. Жике Павловића, команданта бригаде. За то време други део бригаде разбио је групу од 30 четника под Венчацом, убио два четника, једног рапио који [је] умро. Остали су се разбежали, неки се повраћали кућама. Од плена поред осталог заробљено је неколико пушака и око 200 метака.

Бригада је онда одржала 2 збора и запалила воз у Даросави. Приликом заустављања воза заробљен је један немачки јофицир, један жандармериски водник и интендант националне службе у Младеновцу. Заплењен је један вагон брашна и један сандук дувана.

Затим је један део бригаде напао Лазаревац. Детаљнијих података о овој акцији још немамо само смо чули да је напад извршен.

Акције нашег ѡдреда. I ѡодред¹⁰ је нешто ојачао а највећи део новомобилисаних је отишао у бригаду. Док су се I и III чета кретале са бригадом Друга чета је запалила воз, још једанпут пре, у Даросави и заробила 4 жандарма и једног курира Дражиног, запленила нешто дувана а затим отишла да прихвати људе. I чета одржала је неколико зборова и извршила мобилизацију у неколико села, док је III чета у заједници са Чачанским ѡдредом, како чујемо, још дана запалила железничку станицу у Угриновцима.

I бригада и Одред јачају из дана у дан. Услови за мобилизацију све више и више расту. Многи и многи чекају да их прихватимо да дођу у ѡодред. И наше снаге би још брже расле кад би имали довољно 247495183218 и 627417-

⁶ Радивоје Јовановић

⁷ Милош Дудић

⁸ Слободан Крстић-Уча

⁹ Богдан Машала

¹⁰ Први шумадиски НОП ѡодред

1215122241.¹¹ То нам је данас најважнији проблем и ако би њега успели да решимо на задовољавајући начин, могли би да много појачамо активност наше војске што би још више убрзalo мобилизацију и покренуло устанак у Шумадији, а тај проблем тешко ћемо успети да решимо без ваше помоћи. И заиста садашњи наш положај је такав да са решавањем њовога проблема стварно би учинили прекретницу у ситуацији у Шумадији.

О броју пристиглих људи преко Мила „Сељака"¹² не можемо ништа да вам јавимо иошто нам нису послали извештај и са њима се нисмо видели. Исто тако не можемо вам послати ни број новомобилисаних јер људи стално пристижу а писмо се већ недељу дана видели са војском.

Технику и секретаријат срећујемо. Већ смо почели са издавањем вести и хитнијег партиског материјала. Радио смо набавили али нам купите још један ако можете. Потребно нам је за технику још гештетнер и један шапирограф.

Већ смо се уселили у стан за секретаријат и полако се срећујемо.

Везе са суседним окрузима смо осигурали. Још нам је доста лабава веза са Младеновцем или ћемо њих дана и то средити. За везу са нама јавићемо вам иакнадио шта мислимо.

За прославу 7 новембра ако можете пошаљите нам какав материјал. И прошле сте нам године обећали. Ми са своје стране потрудићемо се да припремимо прославу.

И њовога пута шаљемо вам известан број попуњених упитника за кадрове.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

17-X-1943

другарски поздрав
ОК КРАГУЈЕВАЦ

¹¹ Оружје и муниција
¹² Миле Вуковић

БР. 110

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА КОСМАЈСКОГ ИНОП ОДРЕДА ОД 17
ОКТОБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА
МЛАДЕНОВАЦ О БОРБАМА СА ЧЕТНИЦИМА КОД С.
ДРУГОВЦА¹

ОК-у — МЛАД[ЕНОВАЦ]

Драги другови!

Од 10-X- до 17-X-43 г. јове две чете кретале су се на терену Подунавља; цео рад ових чета на овом терену састојао се у акцијама на дражијовце и одржавању зборова.

10-X- Ликвидирана су у с. Липе 4 активна Дражина сарадника; нападнута је кућа у којој су били дражијовци али после трочасовне борбе наши борци нису успели да продру унутра. Рањен нам је један друг, Лала², а крвица је што је дошло до неуспеха до неслушања команде; паређења која сам ја издао воднику нису извршена и тако су нам умакла два Дражина официра; запаљена је општина. Заплењена је писаћа машина и хартија за писање, пушка и нешто муниције и нешто ствари и 35.000 дин.

13-X- Одржан је збор у по дана у Водњу. Било је на збору око 300 сељака. Одушевљење је било велико.

15-X- Водили смо борбу са четницима између Биновца, Суводола и Друговца; борба је трајала од $\frac{1}{2}$ 10 ч. до $\frac{1}{2}$ 6 ч. увече.

Четници су се сконцентрисали и према добијеним извештајима од заробљеника било их је око 800 четника. Покушавали су на сваки начин да нас опколе и да нам заузму положај али смо ми успели да их у сјајном финишу у јуришу разбијемо и заробимо њих 29, од тога су тројица стрељани а остали пуштени; мртвих је било око 20 четника а рањених преко 40. Код нас је било 2 мртва³ и један рањен. Заплењена су три пушкомитраљеза са оквирема, 35 пушака и око 1.000 мет., нешто бомби и много ситних ствари као: торбице, порције, чутурице, око 4 кг шећера и других ствари. Заплењен је и један бицикл који су юни бодузели од једног сељака из Биновца; точак је враћен сопственику.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3769.

² Лала је из с. Бадљевице, био је рањен и лечио се у селу код куће. Ухваћен је од четничке заседе и заклан. Редакција није успела да дозна његово право име и презиме.

³ Уствари три мртва, јер је и овај рањени умро после 1 сата.

Борба је била дosta оштра тако да је дошло и до кундачења, наши борци су се држали одлично.

Иначе прилив бораца је велики тако да ове две чете броје око 150 бораца. Али је оскудица у руководству и молим да се тражи од Гл. штаба да ми пошаље што пре командире, ја сам већ известио штаб али нисам добио ћодговор и зато молим и вас да ургирате на то.

Како стоји са рсакцијом,⁴ чујем да се спрема, да ли имате података. Чланак јо борби са четницима требало би дати да се пише у Гласу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

17-X-43 г.

Положај

В. д. К-данта

Михајло Гавриловић

БР. 111

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ЈУЖНОМОРAVСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 18 ОКТОБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО СРБИЈЕ О БОРБИ НА КОСМАЧИ¹

18-X-43 год.

Положај

14 $\frac{1}{2}$ ч.

ГЛАВНОМ ШТАБУ

Данас, 18.0. м., у 6 часова, ступили смо у борбу са Бугарима и недићевцима. Бугара 700 а жандара 50, били су посели све чуке од Космаче до Куришумлије. Отворили су страховиту ватру на нашу колону која је са два батаљона и Пасјачким излазила из Космаче. Под врло тешким условима почели смо развијање и у шесточасовној борби освајали чуку по чуку док их нисмо све матерали у Куришумлију. Са обавештајном службом смо врло лоше стајали, народ ништа неће даји. Сви беже и склањају се. Борба се водила по пошумљеним и голим чукама. Борци су се држали сјајно, није уопште било расипања чак ни у страховитој ватри, сви су се збијали. Јуриши су вршени на више чука.

Санитетски материјал нам је јомањио, молимо да нам се најхитније пошаље.

⁴ Мисли се на непријатељску офанзиву против одреда.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4516.

Губици код Бугара 13 и 1 недићевац колико смо могли наћи, вероватно да их има још, простор је био врло велики те нисмо могли све тачно да утврдимо. Више их је рањено. Убијен је и бугарски штотпуковник Данев Никола и још два нижа официра. Заробили смо једну радио-станицу, 1 лаки митраљез — холандски, триста метака за холандски митраљез, постолje за тешки митраљез, неколико муниције, одела, муниципских оквира, неколико коња са седлима и једног Бугарића кога са собом водимо. Детаљније податке послажемо накнадно.

Наши губици: 1 погинуо омладинац из Лапотища — Милivoј Петковић, теже рањено три, остали лакше рањено 5, све рањенике шаљемо у болницу у Јабланици.

Ми продужавамо даљи покрет према предвиђеном плацу. Заробили смо дosta архиве, нарочито дражиноваца.

Потребио нам је дувана и папира и 30 пари опанака. Овде нисмо могли добити. Ноћас продужавамо покрет. Пасјачки батаљон креће с нама.

Са храном тешко пролазимо, много бораца, мала пасивна села. Спремати што вине двопека. Морал врло добар. Обавестите нас јо ситуацији тамо.

СМРТ ФАШИЗ.[МУ] — С.[ЛОВОДА] Н.[АРОДУ!]

Политком
Бирило²

Командант
Предраг³

БР. 112

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЗАЈЕЧАР
ОД 21 ОКТОБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА СРБИЈУ О ПОГИБИЈИ СЕКРЕТАРА ОК КПЈ ЗА
ЗАЈЕЧАР¹

21-X-1943

П.К-у²

Драги другови,

Јављам вам тешку и жалосну вест —

Јуче, 20 октобра пре полне, у борби са дражиновским зликовцима погинуо је наш друг 4346913595, 241226214. 3517-

¹ Кирил Михајловски-Грујица

² Предраг Марковић-Алимпије

³ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2766.

⁴ Покрајински комитет КПЈ за Србију

654234123419.³ Погибуо је јуначком смрћу — смрћу борца, јуришајући у првом борбеном строју.

Ево, укратко, како је дошло до овог догађаја.

Нас двојица смо били на терену тимочко-заглавском. Пошто смо тамо дефинитивно средили п.[артиљерију] орг.[анизацију] решили смо да пређемо на северни део терена — у Крајицу. А пошто је и батаљон кренуо истовремено на ту страну, решили смо да пођемо заједно са њим. 20 окт. осванили смо у једној појати између села Вратарнице, Боровца и Заграђа. Како нисмо иођу спавали — легли смо. Нисмо спавали ни 2 сата кад око пола девет јави осматрач да према нама иду у стреље дражиновци. Другови партизани су одмах изашли из појате а и ми са њима и пошли смо у стрељ.[ачком] строју према дражиновцима који су већ отворили ватру.

Друг Д.⁴ је једмах у почетку био међу првима са машингевером. Другови су га упозоравали да се не истрчава. Међутим он се није много обазирао на то. Пошло се на јуриш против дражиноваца који су били заузели заклоне и тукли из митраљеза.

Д. је пуцао из машингевера и истрчао на брисани простор вичући: „Напред другови! Ура!” Кад је осетио да га крвици туку из митраљеза он је легао али и у лежећем ставу је био изложен ватри. И десило се ето оног што је нашу П.О.⁵ много погодило и осакатило. Куршум га је погодио у кичму тако да је убрзо издахнуо.

Смрћу друга Д. јостао сам још само ја — јер Љуба⁶ је већ, како вам је и јављено у прошлом писму, отишла са нашег терена.

Задаци — које је Партија поставила пред наш ОК и ситуација на терену су такви да се сада и то *што ће* на међе стварање ОК који ће одговарати задацима и учинити да губитак друга Д. што мање ногоди нашу парт.[иску] орг.[анизацију]

Зато мислим да пајхитније треба да дође неко од другова из ПК а не могућству друг Милисав⁷ јер је свакако најбоље упознат са радом и стањем на нашем терену. О свему јувоме ја сам јавио и другу Милисаву и истовремено сам му послао и јавку на коју може једмах да дође неко од другова.

³ Мија Станимировић-Душко, народни херој, секретар ОК КПЈ за Зајечар

⁴ Види примедбу бр. 3.

⁵ Партишка организација

⁶ Ната Јоцић

⁷ Недељко Каракић

Ту исту јавку и резерву шаљем и вама — у прилогу.

2. У међувремену ја ћу се старати да рад што мање трпи. А пошто сам не могу све да постигнем то ћу један део послат у нашем окр. пренети на пленум ОК — одн. секретаре спр. комитета.

3. Ваша писма од 16.9 и од 18.9 као и „упитник за кадрове“ приимили smo.

4. Извештај који smo спремали да вам пошаљемо — остао је незавршен. Шаљем вам само почетак који је Д. написао а за следећи пут треба да пошаљем одн. напишем и за остале секторе јер сада немам времена пошто курир мора одмах да крене!

5. Овом истом везом цослао сам и писмо за Л ОК⁸ као и за К ОП⁹ у којима smo са Д. тражили да нам другови пошаљу јавку како бисмо што пре са њима успоставили везу. Тако чим стигне одговор моћи ће да пође курир — кога имамо.

6. По питању кандидата за пленум Антиф. већа нар. осл. за Србију засада вам не могу одговорити ништа, остаје за следећи пут.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

С друг. поздр.
Марко¹⁰

БР. 113

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЧАЧАК ОД 22 ОКТОБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ О АКЦИЈАМА ЧАЧАНСКОГ НОП ОДРЕДА¹

22-X-43
ЗА ОК КРАГ.[УЈЕВАЦ]

Драги другови,

Ваш курир задочио је јер smo имали две борбе са удруженим калабићевцима, Љубићанима, Таковцима и Каћерцима — свега око 5 стотина. У другој борби били smo опкољени и запали у врло тежак положај. Морали smo

⁸ Окружни комитет КПЈ за Лесковац

⁹ Окружни комитет КПЈ за Крушевач

¹⁰ Живан Васиљевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3773.

оставити 3 рањена друга и то Бивца,² Руског³ и нашег Тому.⁴ Мада смо их законспирисали четници су их при претресу нашли — али не живе, јер су извршили самоубиство бомбама. Имали смо још 2 рањена. Четници су имали 5 мртвих и толико исто рањених. Тек смо се јуче одморили и чете опет кренуле у акцију.

У бригаду или ваш одред послато 210 метака за „Шошу”.
Молимо вас хитно нам пошаљите.

Рукопис са курса послаћу следећи пут док препишем.
Веза ваше чете мора ићи засад преко нашег парт.[иског] канала.

Код нас се све јаче чују топови из Саџака. Само љушка. Наши долазе све ближе.

С. Ф. — С. Н!

Другар. поздрав
ОК ЧА[ЧАК]

ПС Сазнали смо да се и I и II равн.[југорски] корпус спремају да крену за Качер. Видећемо да ли ће то бити, будите опрезни. Дражиновци су се и код нас концентрисали — да ли да успешније беже или да нападају још не знамо — али изгледа да је обоје у питанју. Будите опрезни с наше (од наше) стране.

ОК ЧА[ЧАК]

² Живорад Симић

³ Ђурђевић-Руски; Редакција није могла да сазна његово право име.

⁴ Богић Васовић

БР. 114

ПРОГЛАС ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ДРУГОГ ЈУЖНО-
МОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 25 ОКТОБРА 1943 ГОД.
НАРОДУ ПЧИЊСКОГ, ПРЕШЕВСКОГ И КРИВОПАЛА-
НАЧКОГ СРЕЗА¹

ШТАБ
2 БАТАЉОНА
2 ЈУЖ. МОР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА
25 окт. 1943 год.
Положај

НАРОДУ
СРЕЗА ПЧИЊСКОГ, ПРЕШЕВСКОГ И
КРИВОПАЛАНАЧКОГ

Данас, када се свуда народ диже на оружје у борбу против мрског окупатора Немаца и Бугара и њихових слугу, потребно је да сваки Србин зна ко су борци за слободу а ко издајници. Једни од издајника јесу и четници Драже Михаиловића. Да народ не би наседао лажима дражиноваца, овим летком желимо да га упознамо са њиховим прљавим делима. О њиховој издаји у осталим крајевима наше земље нећемо сада говорити, по ћемо изнети доказ о њиховој издајничкој работи коју су чинили у јувоме крају. Ево доказа:

1). Пре него што ћемо да нападнемо Бугаре на Светом Илији, Александар Ђорђевић-Чана, дражиновски официр, наредио је Стевану и Тончи, сељацима из Пунешевца да нас пријаве Бугарима; тако су на један сат пре напада Бугари побегли са Св. Илије. Тако је г. Ђорђевић спасио Бугаре и њихове слуге од заслужене казне.

То што је наредио свај дражиновски официр, наредио би и сваки Бугарин и бугарски официр.

2). Кад смо били у Ђодржи Коњу, Петруши Стевановић, дражиновски војвода, послала је тројицу својих четника да нареде кметском намеснику да нас пријави Бугарима у Кривој Паланци и да са сељацима који имају пушке изиђу на брдо и отворе ватру на нас.

То што је наредио овај дражиновски војвода, наредио би и сваки бугарски војвода.

3). Скоро две године вуку се дражиновци по нашим селима у којима су Бугари вршљали и радили што су хтели, а они метак на њих нису испалили. А прву пушку коју су испалили, испалили су је на нас — Србе, а не на

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4504.

Бугаре. Напали су нашега курира и још три голорука Врањанца који су кренули да се са нама боре за слободу свога народа. Сву четворицу су заробили и запленили им опанке и друге ствари намењене нашој војсци.

То што су учинили дражиновци учинили би и Бугари.

4). Када смо нападали Бугаре у Трговишту, кад су наши другови гинули убацајући бомбе у непријатељске бункере и шанчеве, кад је вршен јуриш и водила се пајежешћа борба, кад је бугарски начелник пошао са белом заставом да се преда, тада су дражиновци из кућа из Ђерекарца отворили ватру на нас вичући: „Живео Краљ Петар”. На овај су начин дражиновци спасили преко сто прљавих бугарских живота, сачували Бугарима муницију, неколико аутоматских оружја и преко сто пушака.

То што су тада чинили дражиновци, чинили би и Бугари.

5). У Сурлици на нас и сељаке који су нам доносили храну дражиновци су отворили ватру. А када смо их напурили, повлачећи се, њихов војвода Петруш претио је да ће Сурлицу запалити и да ће га она запамтити.

Овакав мучки напад на српску војску - партизане и мирне сељаке, који су дражиновци извршили, извршили би и Бугари; а претију паљевином голоруким сељацима исто тако упућују нам и Бугари.

6). Кад смо кренули да нападнемо Бугаре у Ђерману, дражиновци су нас пресрели у Нераву, и тада смо морали с њима да водимо борбу место с Бугарима. На тај начин Бугари су били заштићени од ударца који смо им спремали.

Да су место дражиноваца били Бугари у Нераву, и они би нас исто тако напали.

7). Попут смо спалили општину и бугарске магацине у Кленикама, окренули и запалили воз код Рајинца, изишли смо да се одморимо на Козјак. Ту су нас уморне дочекали дражиновци и напали, те смо и овде морали трошити бескорисно време и муницију, бранећи се од њих.

Да су место дражиноваца на Козјаку били Бугари, и они би нас исто тако напали.

8). Сазнавши Бугари да водимо борбу са дражиновцима на Козјаку, искористили су прилику, дошли у Коћуру и почели да пале, туку и убијају. Тада су се у Коћури налазила четири дражиновца и ниједан од њих метак није испалио на паликуће нашега народа. Међутим, чим смо сазнали за паљевину, одмах смо трчећи кренули од Лепчинца ка Коћури. Избивши на Мотину отворили смо ватру на Бугаре и напурили их. Тако смо спасили многе куће јд паљења, као и неколико Срба који су били одређени за стрељање.

Само Бугари могу мирно са пушком у руци да посматрају паљење српских кућа и проливање српске крви, као што су то чинила сва четири четника Драже Михаиловића.

9). У Кленикама, Трговишту, Жбевицу, Ратају, Дубници, Кривој Паланци и многим другим местима дражиновци су у име наше писали Бугарима поруке да ћемо их напasti. Тако су нас Бугари свуда јочекивали и стално били на опрези. На овај су начин дражиновци пријатељски опомињали Бугаре на опасност која им прети са наше стране.

Ове опомене које су дражиновци слали Бугарима, најбољи су доказ њиховог пријатељства и чувања.

10). Поред овога дражиновци су на више места пуцали из заседа на наше курире, везе и поједине мање групе.

Исто то чинили су и чине Бугари.

11). У Црновцу дражиновци су убили сељаке Милутина и Ђорђа, а Ђорђеве две кћери силовали, зато што је овај поштени Србин заклао овцу кад су партизани били тамо.

Исто то чине и Бугари.

12). Многе су сељаке дражиновци тукли, мобилисали и силом са собом одвели.

То су досада чинили Бугари а сада чине дражиновци.

Из свега што смо навели јасно се види да су сав њихов рад и борба користили само окупатору. Према томе, њихова хвала да се боре за Краља и Отаџбину само су празне речи. Не бори се за српскога краља помажући бугарскога цара; нити се може радити за Србију помажући Бугарију. Не стиче се слобода шетајући од села до села, с ручка на вечеру и с вечере на ручак, играјући карте, пишићући спискове, силујући Српкиње, убијајући Србе, пуцајући на српску војску — партизане, помажући Бугаре, пијанчеки, свађајући се и убијајући се међу собом као што то чине дражиновци. Него, до слободе се долази једино испомирљивом крвавом борбом против мрског окупатора, као што је ми партизани водимо.

Зато позивамо све поштене Србе да не одлазе у њихове редове, да не би понели срамни жиг издаје. Позивамо све родитеље да спрече одлазак својих синова у те издајнике, да не би сутра неко од њих лао од нашега куршума; а до тога ће доћи, јер их господа официри неће повести у борбу против Бугара, него против нас, као што су то досада и чинили. Позивамо све поштене, заведене Србе, који се налазе у дражиновским редовима да их напусте, јер им није тамо место.

**Сви у партизане, једине борце за слободу свога народа!
Живела народна војска и партизански одреди Југославије!**

Живео наш врховни командант друг Тито!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Командант

Бранко Павловић

Љубомир Трајковић

БР. 115

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА СЕКРЕТАРА ОК КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ ОД 27 ОКТОБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КРАГУЈЕВАЦ О БОРБИ ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО БРИГАДЕ ПРОТИВ НЕМАЦА И СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ КОД С. ДАРОСАВЕ¹

27-X-1943 год.

ОК КП КРАГ.

Драги другови,

Ја сам стигао код В.² Јањем одмах „Ганцера”³ код вас да би били у контакту.

Ми смо јуче имали борбу у Даросави са недићевцима и Немцима. Борба је трајала око нека три сата. У борби је погинуло 5 недићеваца и рањено је око 10 недићеваца и Немца, који су успели да умакну. У тој борби погинула су и наша 3 друга, двојица су из Орашца,⁴ а трећи је Миле⁵ начел. штаба. Наши су успели да их натерају у бекство и они су на попришту борбе оставили: 5 камиона

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3283.

² Мома Марковић

³ Милорад Грујић, курир ОК КПЈ за Крагујевац, извршио самоубиство 15 маја 1944 год. у с. Даросави да не би пао жив у руке четницима Д. Михаиловића од којих је био опкољен.

⁴ Радивоје Јаковљевић и Радисав Гајић

⁵ Богдан Машала

(ми смо их попалили), 2 збројовке, 3.000 метака, неколико пушака и друго.

Наша је бригада кренула даље, тамо ка „Сељаку”⁶.

...

С. Ф. — С. Н.!

Друг. поздрав
Павле⁷

БР. 116

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПОЖАРЕВАЦ ОД 29 ОКТОБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О АКЦИЈАМА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОИ ОДРЕДА И ВЕЗАМА СА ОКРУЖНИМ КОМИТЕТОМ КПЈ ЗА ЗАЈЕЧАР¹

29/X 43.

П.К-у

Драги другови,

Добили смо вашу пошту од 21/X. Услед наше одвојености нећемо моћи па све сада да вам одговоримо.

Ситуација се па нашем терену постепено поправља у нашу корист. Страх код народа све више нестаје, јер је непријатељ па нашем терену мало активан у борби противу нас. Непријатељске снаге су исте као и раније. Њихова се активност своди углавном на пљачку стоке и хране од народа. Приликом те пљачке врше и претресе, али само оног места или терена где оду да пљачкају.

Што се тиче дражиноваца са њима смо имали пар сукоба и то: 10/X код села Мишљеновца, Срез звишки, ту су они имали 1 мртвог и 2 рањене, 11/X код села², истиј срез, нису имали губитака. Запленили смо нешто муниције (побегли су), 14/X при пребацивању па ресавски терен убијена њихова 2 човека, 15/X 43 70 четника и 15 жандара под командом 2 Немца код Кушкиљева покушали да нападну наше, али су се после краће или оштре борбе разбегли у нереду, 17/X такозвана Врбничка чет. бригада у стрељачком строју наишла је на логор наших код Великог Села. После оштре борбе разбегли су се у нереду оставивши 2

⁶ Миле Вуковић

⁷ Душан Петровић-Шане

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2667.

² Односи се на борбу са четницима Д. Михаиловића код села Житковице, Голубачки срез.

мртва, 1 теже рањеног и 2 лакше. У свим јувим сукобима мисмо имали никаквих губитака. Ови сукоби су страшно заплашили четничке банде те су се скучили у веће групе те нас траже. У народу је ово силно одјекнуло те народ сад више не верује њиховим лажима да су уништили партизане.

Њихову сарадњу са окупатором све више увиђа народ, те су већ потпуно компромитовани у народу и сад све што учине то могу силом. Поново су почели са клањем, скоро су у селу Барама заклали оца и сина као наше симпатизерс, у селу Драговцу ради рехабилитације заклали су тројицу који су имали неке везе са окупатором.

О организационом раду писаћемо вам следећом везом кад добијемо извештаје са целог терена.

Исто то и о штабу и његовом попуњавању, јер нам другови из штаба треба да пошаљу податке о неким друговима који су требали да се провере кроз акције.

Што се тиче самог одреда он се кроз ове сукобе са четницима знатно учврстио. Нарочито је дosta училио кретање већим снагама читавим тереном, које је предвиђено на нашем састанку, а које је одмах потом учињено. Тако је то деловало позитивно на борце а још више на народ.

Прилив нам долази помало тако да сада помало али редовно јачамо. Учвршћивању одреда допринеће и то што је код нас дошао један друг који је 1941—42 био којандир чете у Ваљевском одреду, потеран за Несмачку и побегао, има добро војно искуство, њега мислимо за начелника штаба који ће заједно са командантом војнички подизати људство. О њему ћемо вам следећом везом послати податке.

У раскривавању Др.[аже] Мих.[аиловића] ми се углавном држимо онога што он и јесте, издајник.

О њима још нешто, па нашем терену и то највише на ресавском и моравском терену изводе присилно на егзерцир сеоске омладинце, које после неког времена враћају кућама.

Добро је да ћете нам дати везу са Гл. штабом³ преко вас јер досад нисмо са њима имали још ниједну везу.

Зајечарцима⁴ смо преко Пореча послали писмо, чекамо од њих одговор. Зајечарци су у тај срез односно у МК⁵ послали свог човека да ради те смо ми нашег повукли кога

³ Главни штаб НОВ и ПО Србије

⁴ Окружном комитету КПЈ за Зајечар

⁵ У то време у Поречком срезу није постојао ни срески ни мејски комитет КПЈ.

смо били послали тамо да ради. Ви одлучите хоће ли тај срез остати њима пошто су они ту већ поставили свог друга.⁶

О радио-станици, Николишу⁷ и свему другом писаћемо оширио следећом везом, пошто не можемо на то дати одмах одговор као што рекосмо услед наше разбивености те не можемо да вам одмах одговоримо на све.

Преко ОК Млад.[еновац] добили смо 25.000 дин., кажу нам другови да сте нам ви послали.

Добро је да ћете нам послати матрице пошто их никде не можемо да добијемо.

Што се тиче Историје и осталог материјала о коме нас питате да ли нам треба, нама су приликом пада многих другова пале и неколике књиге Историје, то је углавном било у одреду, те би нам добро дошло ако имате. Од материјала добили смо прошлом везом: 30 ком. Глас, 5 ком. О нац.[ионалном] питању у Југос.[лавији], 5 ком. О кадровима, 1 примерак Организација Скоја у војсци, 1 примерак о теоретском подизању пар. кадрова и један примерак образац упитника. Сву смо пошту примили исправну, неотварају.

Шаљемо вам јавку и место где би нас тражили.

Место: 21131884125174 Срез пожарев. код 21721195
233312 5153837219161714.⁸

Ваш долази и пита, треба ли ти сукно да купиш, одговор, требаће ми у пролеће.

То би место у случају да до тога дође ми редовно контролисали. Ваш би [курир] долазио једном до двапут недељно, то би били недеља и четвртак.

Што се тиче предлога⁹ Пор.[ечка] чета¹⁰ остаће тако као што ви кажете. Ми смо мислили да ћемо моћи неко време да је прикључимо нашем одреду те би разбили чет. [ничке] банде са тако већим снагама, јер су сада врло неборбени, и уколико би са друговима из Зај.[ечара] то могли да урадимо тако нешто, тојест да би их заједничким снагама...¹¹ судећи по сада јој њиховој неборбености, апсолутно разбили.

На нашем терену би само са још толико снага колико их сада имамо још били разбивени.

⁶ Поречки срез од септембра до новембра 1941 год. био је везан за ОК КПЈ за Пожаревац, иначе за све време НОБ остао је везан за ОК КПЈ за Зајечар.

⁷ Ненад Николић

⁸ Редакција није могла да дешифрује ове шифре.

⁹ У оригиналу реч предлог је прецртана.

¹⁰ У јесен 1943 год. Поречка партизанска чета уопште није постојала.

¹¹ У оригиналу је реч на овом месту прецртана.

Наша шифра коју сте нам послали важи једмах, те смо по њој и писали сада.

Добро је да нам једмах шаљете вашу нову пошту, односно директиве по нашој пошти. Ми смо уредили са куриром да он чека док му ви не предате пошту.

Примили смо к знању вашу резервну везу коју сте нам дали те кемо је по потреби користити.

СМРТ ФАШ.[ИЗМУ] — СЛОВ.[ОДА] НАРОДУ!

Друг. поздрав
ЗА ОК ПОЖ.
Јанко¹²

Друг Д.¹³ још није дошао.

БР. 117

ПИСМО ЧЛАНА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ СВЕТО- ЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 30 ОКТОБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ВРАЊЕ О СТВА- РАЊУ ЗАЈЕДНИЧКОГ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ЗА ДРУ- ГИ ЈУЖНОМОРавСКИ, КУМАНОВСКИ И КОСМЕТСКИ НОП ОДРЕД¹

Друже Васо,²

Примио сам твоје писмо. Из њега видим да сте добро гурнули на пријед. Ја Вам јовде нећу много писати јер желим да Вам дадијем само нека кратка упутства:

1) Потребио би било остварити заједнички оперативни штаб између Вашег³ и Кумановског одреда па свентуалио и Косметовског. Наиме, прије 10 дана отпотовали су тамо иски Енглези⁴ у пратњи Македонског шарског одреда. Са њима треба да пође и Косметовски шарски одред. Када јови одреди дођу до Вас (уколико нијесу већ дошли) Ви са њима образујте заједнички оперативни штаб и упутите их

¹² Брана Стојановић

¹³ Божа Димитријевић, секретар ОК КПЈ за Пожаревац

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 5780.

² Василије Смајовић

³ Односи се на Други јужноморавски НОП одред.

⁴ Из енглеске војне мисије која се налазила при Главном штабу НОВ и ПО Македоније упућен је један њен официр са шифрантом и радио-станицом у Оперативни штаб Другог јужноморавског, Кумановског и Косметског НОП одреда.

да ухвате терен Скопске Прне Горе и Гњилана тј. са друге стране пруге Ниш—Скопље. Концентришите снаге на тај начин и ставите све под једну команду. Није искључено да ја продрем до Вац са два косовска батаљона у најско-рије вријеме.

2) Шаљите редовно извјештаје до мене да бих их могао објављивати преко Сл. Југославије пошто сада имам везу са њима преко радио-станице. —

Темпо⁵

30 окт.⁶
Кичево

БР. 118

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ
ОД 30 ОКТОБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ
ЗА КРАГУЈЕВАЦ О БОРБАМА КОСМАЈСКОГ НОП ОД-
РЕДА ПРОТИВ ЧЕТНИКА Д. МИХАИЛОВИЋА¹

30-X-43 год.
О.К-у КРАГ.

Драги другови,

У вашем писму јод 11-X-43 год. видимо да на вашем терену располажмо са јаким снагама. Што се тиче нашег терена ситуација је следећа. Налазимо се пред народним устанком. Народ са великим одушевљењем поздравља наше акције. Имали смо два значајија сукоба са дражиновцима и то један у Губеревцу, где су драж.[иловци] имали 25 мртвих, запленили смо у овој борби 1 холандски митральез и 25 пушака. Њихова снага у овој борби била је 300 а наших 100. У другој борби која се водила између Друговца, Ландола и Суводола, у којој су учествовали 800 дражиноваца према 130 наших а борба је трајала 8 ч., у овој борби је дошло до кундачења. Мртвих драж. било је 30, заробљ.[ено] 29. У једној задњој борби су тако деморализани да чим чују да се налазимо у њиховој близини одмах беже. Запленили смо 3 пушкомитральеза и 35 пушака. Прилив нових бораца у наше чете је јубилан. У појед.[иним] местима траже да их мобилишемо. Дражиновци пре ове

⁵ Светозар Вукмановић-Темпо

⁶ У оригиналу недостаје година, али је највероватније да доку-менат потиче од октобра 1943 године.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3698.

борбе успели су да већи број сељака мобилишу, док им сад не успева; сељаци беже од куће. Драж. колу дебеле свиње, овце, људима упадну у кућу по 100 на ручак. Народ кука од њих. У писму видимо да немате техничарку коју вам шаљемо; тражите нам гештетнер, и смамо, само један а у изгледу је да ћемо добити, и чим будемо добили послат ћемо вам. Шаљемо вам сестру „Дебелу“ која је била код вас на терену 1941 год. Шифра се не слаже и тако и нисмо успели да дешифрујемо. Потребно је да што тешњу везу одржавамо, а уколико би било могућности да нам шаљете значајније акције наше бригаде, која оперише на вашем терену.

Са друг. поздравом

С. Ф. — С. Н.!

ОК МЛАДЕНОВАЦ

БР. 119

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ЈУЖНОМОРAVСКЕ НОВЕ БРИГАДЕ ОД 31 ОКТОБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВЕ И ПО СРБИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ БУГАРА И НЕМАЦА¹

ШТАБ
I. J.M. НОВЕ БРИГАДЕ
31 октобра 1943
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

28 октобра Бригада са 2 одредским батаљоном I. J. M. јудела напала је на Бугаре на положају с. Богојевац—Руњковац. Бугари су пошли према Медвеђи из Лебана, било их је 250. Бугари су брзо били опкољени. Борба је почела у 10:45 часова, али како су се Бугари при нападу затворили у куће с. Руњковац и одатле се бранили, то је борба била упорна и жилава, вођена пушком 10 часова. Морало је да се ликвидира заселак по заселак, кућа по кућа. У 17 часова стигло је појачање Бугарима из Лебана (око 200 људи), те је и ово појачање још у сусрету било натерано у бекство и јурено до самог Лебана. Бугари су оставили на боишту у току борбе 50 мртвих (пребројано) и више рањених. Наши губици су били: 5 мртвих и 5 лакше рањених.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 413.

Заплењено је 1 тешки минобаца (комплет) са бомбама, 2 тешка митраљеза, 24 муниципске кутије за митраљез, 1 кутија резервних делова за митраљез; 8 комплет самара за митраљез, 6 аутомобилских точкова (са камиона од 5 тона), 1 мотоцикл са приколицом, једна унутрашња ауто-гума, 1 кутија са алатом за ауто, 3 сандука за муницију минобаца, 1 сандук за минобаџачке бомбе (4 ком.), 1 акумулатор од 6 волти, 3 оглава и 2 ама, 2 сандука муниције, 3 п.митраљеза са резервним деловима и муниција, 40 пушака, 1 машингевер са муницијом, 24 ножа, 48 фишеклија, 38 шинјела, 17 чизама, 2 паре цокула, 11 блуза, 5 шаторских крила, 10 чутурица, 11 чакшира, 3 узде, 13 бомби, 17 опасача, 2 часовника, 2 револвера, 9 пијука, 7.009— лева, 580— динара. Осим тога заплењено је и 10.000 метака.

Непријатељ је сутрадан спалио више кућа у с. Богојевцу, Лалиновцу, Бучумету и Руњковцу.

На крају је запаљен један камион и приведено 16 заробљених Бугара.

Морал је код наших бораца добар.

Оскудевамо у пропагандистичком материјалу, те не можемо да га делимо народу који га очскује и тражи.

Од заробљених Бугара, после саслушања, ликвидирали смо двојицу, док су други изјавили жељу да борбу против свих угњетача народа Балкана наставе заједно са нама. Један од њих је био у О. К. и при масовним организацијама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком

Михајловић Тирило²

Командант

Предраг М. Марковић

1 новембра 1943 године Бригада је са 2. батаљоном Ј. М. одреда извршила напад на Немце у с. Коњувцу, где су пљачкали народ уз помоћ жандармерије па чак силовали и жене. Напад је извршен ноћу у 24 часа. Немаца је било око 400; борба је вођена пуна 3 часа. Бригада је успела да уђе у село наневши окупатору губитке у мртвим и рањеним. Немци су били у тврдим зградама и солидно израђеним рововима, те је борба била врло жилава. У току борбе Немцима је стигло и појачање.

Наши губици: 1 теже рањен и 2 лакше.

Заплењено је више ћебади, муниције и бомби.

² Кирил Михајловски-Грујица

Због пљачке и силовања које су вршили Немци, народ је са одушевљењем примио борбу коју је Бригада водила.
Морал је код бораца добар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Михајловић Ђирило

Командант
Предраг М. Марковић

БР. 120

НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРAVСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ОКТОБРА 1943 ГОД. О ЗАБРАНИ РАДА ОПШТИНСКИМ УПРАВАМА И СЕОСКИМ КМЕТОВИМА¹

Октобра 1943

НАРЕДБА

Крвави фашистички окупатор и ове године хоће да нас опљачка. Њему шије стало до живота наше деце, наших мајки и жена, мужева и очева, да ли ћемо и ове године као и прошле скапавати од глади. Ту своју намеру фашистички окупатор спроводи помоћу и кроз инародне органе старе власти, уз помоћ општинских управа, сеоских кметова и других издајничких органа.

Наши јуначки партизани који се боре за национално ослобођење нашег народа и наши народно-ослободилачки јубори, израз праве народне власти, неће дозволити да фашистички окупатор уз помоћ срамних слугу опљачка тешко сабрану храну за живот нашег народа. Имајући љубав, уверење и подршку свог народа, за чије се интересе боримо већ више од две године

НАРЕЂУЈЕМО

1) Да његоведници општина, деловође и сеоски кметови одмах и без изузетка напусте своју службу и никакве наредбе и мере љокупатора и издајничких власти не примају и народу не препосе ни сада ѿко прикупљања реквизиције или прикупљања кукуруза, ши у будуће.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2464.

2) Да нико не сме вршили прикупљање било какве реквизиције у селима и юншинама, јер се тиме помаже окупатор и продужује наше ропство.

Сваки јонај ко прекрши ову наредбу, која је *първа и последња* опомена, сматраће се као народни издајица и непријатељ данашње свете Народно-ослободилачке борбе и блиског ослобођења нашег народа и као такав примиће на себе страшну одговорност и гнев нашег народа и наших јужаних снага и на лицу места биће најстрожије кажњен.

У борбу за одбрану наше муком стечене имовине!

У партизане, родољуби, јер је ту место за сигурну заштиту жита и друге хране и брже ослобођење нашег народа!

Смрт пљачкашима и њиховим срамним помагачима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДВОРИ

ШТАБ
І. ЈУЖНО-МОРAVСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

БР. 121

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
ОКТОБРА 1943 ГОД. О АКЦИЈАМА ОДРЕДА У РЕСАВСКОМ И МЛАВСКОМ СРЕЗУ¹

АКЦИЈЕ

14-X-43²

Будући да је моравско-посавски³ терен остао дуже времена без појаве наших снага, то је одлуком штаба одреда донесено решење, да се у циљу појаве можу становништвом пребацимо на поменути терен, да разбијемо несметани рад реакције, њен покушај мобилизације млађих снага, те терор који су спроводиле разне реакц.[ионарне] фракције као: дражиновци, жандарми и др.

¹ Оригинал, без потписа, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3886.

² Извештај је вероватно писан после четрнаестог октобра јер се у њему говори о акцијама од 16. октобра 1943 године. Извештај је уписан Окружном комитету КПЈ за Пожаревац.

³ Треба да стоји моравско-ресавски терен.

13-X-43 кренуо је одред преко Петровца—Млаве—Породина за Кушиљево, и даље.

У току тога дугачког марша при прелазу породинских салаша наша колона нашла је на четничку заседу која је контролисала тај прелаз за Моравску долину. Наши борци су се брзо снашли, извршили брзи обухват поменутих салаша и заробили 2 четника без и најмањег сопственог губитка. Осим двоје заробљених заплењено је разне припадајуће им војничке и друге опреме и демолиран и уништен за употребу припадајући им мотоцикл.

Иако је брзо изведен наш маневар ипак су неки успели да умакну те тако известили остале четнике који су најврдно логоровали ту негде у близини (по изјави једног заробљеног).

Времена је било мало, сваћуће је близу те смо брзо по завршеном претресу салаша наставили пут.

Одлучили смо логоровати у селу Кушиљеву, те смо то и учинили.

У село смо стигли у освите тако да смо покрај велике пажње ипак били примећени и откривени, што је дало могућности и времена чет.[ницима], жанд.[армима] и Немцима (по подацима које смо други дан добили) да нас увече истога дана нападну. Благовремено смо били од неких симпатизера јубавештени да се у селу налази нека војска, на основу чега смо изашли ван, верујући да се на нас спрема неки напад. Тако се и десило. Након кратког времена наше заседе, које су биле постављене око куће, приметиле су неко привлачење кући у којој смо данили.

Знајући да наши нису, отворена је ватра на нападача. Наша митраљеска ватра била је веома концентрисана тако да је нападач отступио и из даљине отворио ватру, која је била безопасна. Не знајући са каквим снагама непријатељ напада ни где се налази, одлучили смо да се повучемо. Приликом борбе, која је била истина врло кратка, заробљени четници који су нам постали као баласт ликвидирани су. Као опаска на овде изнесене случајеве може се констатовати следеће:

Држање бораца у јувим случајевима било је на војничкој висини, а као опаске које нам могу служити као поука можемо рећи да није било довољно конспирације која је најбитнија за одржање групе. Мада је било тешко избеги све грешке које нам намећу оно што не желимо, ипак наш доста необазиви прелаз породинске косе главним путем који везује Стиг са Моравском долином, који је контролисан од стране чет. банди, и улазак у село Кушиљево већ у освите зоре како нас је могао свако приметити.

16-X-43 В.[елико] Село

Након још једног проведеног дана у Морави, а обзиром на ситуацију која није била нимало повољна, наставили смо марш у правцу Стига тј. за В. Село. У освите зоре стигли смо у непосредну близину В.С. и ту у шуми залогоровали. Будући смо били од веома дугог марша (целу ноћ) уморни, и ненахрањени, послали смо друга који је родом из тога села (Косту⁴) да би се састао са нашим људима и набавио храну за чету. На путу ка селу буде нападнут од једне развијене у стрелце чет.[ничке] колоне која се кретала у правцу нашег логора. Опазивши га припуцдали су, нашто смо кренули у сусрет четницима да спасемо друга.

Наши сусрет са четницима развио се у доста оштру борбу која је трајала преко једног сата. Четници су најурени из В.С. у правцу Врбница. Резултат борбе био је 5 мртвих и 8 рањених чланица (према подацима сељака из дотичног села).

Сукоб који није био предвиђен у нашем плану, а који нам је наметнут, по свим знацима био је проузрокован нашим несмогреним уласком ка логору покрај једне куће чији укућани су највероватније били већ устали.

Морал и офанзивни дух наших бораца био је на великој висини што се мора нарочито нагласити.

11-X-43 В. Бубањ

Једанаестога октобра после извршеног покрета из села Лесковца (...Петров.[ац на Млави]) одлучено је продолжити покрет према В. Бубању где се намеравало остати 2 дана у циљу одмора. Обзиром на положај који заузима поменуто место као веома згодно за случај неког напада, сместили смо се и предузели мере предострожности. Мере су биле потребне из разлога што је био пао снег те ноћи па је непријатељ по трагу могао лако познати где смо и узнемити нас.

Другога дана навече око 10 ч. примећено је неко крећање и пуцање пушке у непосредној близини нашто смо брзо изашли ван и предузели мере. У моменту нашег изласка непријатељ је примећен у непосредној близини са обе стране зграде, на којег смо отворили ватру која је непријатеља збунила и натерала у бекство. Да су се четнички бандити разбегли говори нам то, што су по групицама разбијени наилазили на нас и у паничном бегу свак на своју страну се разбегли без да су и покушали да дају неки

⁴ Павле Андрејић

отпор. Обзиром на тој није се могла извести никаква успешна акција против њих.

Као осврт на овај сукоб може се констатовати да су и овде као и досад одлике које красе наше борце биле до максимума испољене.

БР. 122

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ КАЧЕРСКЕ ЧЕТЕ ПРВОГ ШУМАДИСКОГ НОП ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“ ОД ОКТОБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О СТАЊУ У ЧЕТИ И ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА¹

ШТАБУ И ШУМАДИСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ“

Осмодневни извештај 3 качерске чете

1. *Бројно стање:* Чета има 19 бораца.

2. *Пароружање:* а) Чета располаже са 18 пушака, 1 пушкомитраљезом, 3 пиштоља и 1 бомбом офанзивном.

б) *Муниција:* 126 ком. метака за пушке, 50 ком. метака за пушкомитраљез, 22 ком. метака за пиштоље. Просечно: 7 ком. метака на 1 пушку; 50 ком. метака на 1 пушкомитраљез и 7 ком. метака на 1 пиштољ.

3. *Акције и борбе:* 12 октобра у ноћи једна наша десетина је са другом командантом Жиком² ишла у акцију прикупљања муниције у Калањевцима и доцела 45 ком. метака за пушку. 13 октобра је једна десетина са другом командантом Жиком и другом политкомом чете, око подне, сишла у акцију у варошицу Брајковац. Ту смо узели 2 бомбе (1 офанзивна и 1 дефанзивна), купили 3 паре опашака и другог материјала за борце наше чете. 14 октобра увече наша чета је упала у зграду жел. станице Угриновци. Пошто смо иселили ствари шефа станице, запалили смо архиву и зграду. Из благајне смо однели 4.220 динара. После тога је једна наша петорка са другом политкомом чете отишла у општину, пре гледала и запалила архиву. 15 октобра ујутру примећена је велика концентрација банди Д. Михаиловића са намером да нас нападну. Ми смо се повлачили и у Угриновцима је дошло до кратког пушкарства, одакле

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4386.

² Живорад Симић

смо се повукли у правцу Болькоћаца. У Больковцима смо запалили општинску архиву и демолирали пошту из које смо однели пољски телефон. *16 октобра* ујутру у селу Руничима поново су се концентрисале снаге Д. Михаиловића. Наша заседа је на њих отворила ватру. Одмах су се остали борци извукли из куће и изашли на положај. Не оценивши добро непријатељске снаге и положаје, једна наша десетина и једна десетина Чачанског одреда вршиле су јуриш на непријатеља. У жестокој непријатељској ватри тешко је рањен друг командант Жику (у прелом бутне кости и у стомак) и друг Руски³ лакше рањен у обадве ноге). После тога јуриши почели смо да се повлачимо јер смо видели да су нас далеко јаче снаге почеле опкољавати. Повлачени се ионели смо рањеног друга Руског и једног друга из Чачанског одреда. Друга команданта Жику, услед тешке ране и незгодног положаја нисмо могли понети. Обруч непријатеља претио је да се око нас стегне. Штаб је наредио да се рањеници оставе законспирисани, па да се обруч пробија. Прогоњени жестоком ватром непријатељског аутоматског оружја успели смо да се извучемо без даљих жртава и повучемо у село Таково где смо касно у ноћ стигли, прогоњени непрестано од бандита. За време борбе дезертирао је друг Ђорђе. *17 октобра* у ноћ једна наша седморка и једна осморка из Чачанског одреда отишле су у Ручиће да претресу терен. По информацијама које су људи сељака добили, бандити су нашли друга Жику, друга Руског и друга Тому⁴ (из Чачанског одреда) мртве и отерали их у Угриновце.

4. *Прилив и дезертирање:* *16 октобра* за време борбе са Дражиним бандитима дезертирао је друг Ђорђе и предао се четницима. Према садашњим информацијама он се и даље креће са четничким бандама наоружан.

5. *Војна обука:* Услед сталног покрета, акција и борби није одржан ниједан час из војне обуке.

6. *Политички рад:* а) У чети је друг политком одржао *19 октобра* политички час на коме је прорадио и објаснио борцима чланак из Пролетера: „Националију питање у Југославији у светlosti Народно-ослободилачке борбе”.

б) У народу: *13 октобра* је друг политком наше чете одржао конференцију са 15 сељака у варошици Брајковић и говорио о међународној и унутрашњој војној и политичкој ситуацији. *14 октобра* је друг политком одржао конференцију са 15 сељака у варошици Брајковић и говорио о међународној и унутрашњој војној и политичкој ситуацији.

³ Ђурђевић-Руски из с. Вреоца, Колубарски срез, омладинац, митраљезац

⁴ Богић Васовић

цију са 5 сељака у Козељу и објаснио им издајство Д. Михаиловића.

7. *Морал и дисциплина:* Морал код бораца био је врло мало, готово незнатно, пољујан због непромишленог јуриша на четнике у борби 16. октобра, када је рањен друг Жика, Руски и још 2 друга из Чачанског одреда. Сада је морал поново на истој висини. Дисциплина је добра.

8. Здравствено стање бораца је добро.

9. Одело и обућа су прилични. Али како наилазе све хладнији дани борци се морају топлије оденути.

10. Благајна располаже са 100 дин. Благајна је имала 4.200 дин.

13.X.1943 год. издато је за опашке 1.400 дин.

13.X.1943 " " за материјал 600 "

15.X.1943 " " за дуван и папир 2.000 "

15.X.1943 " " за пешкир 100 "

Укупно Дин. 4.100

11. За време борбе 16. октобра друг Ива баџио је торбу са целокупним четним материјалом. Тако је четни дневник, сав материјал за политички рад, I део Ист. С.К.П.(б) пропао.

Политком

Командир

Ђира⁵

Жика Морнар⁶

БР. 123

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ВАЉЕВО ОД 1 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О БРОЈНОМ СТАЊУ, РАС- ПОРЕДУ И ТЕРОРУ КВИСЛИНШКИХ ЈЕДИНИЦА У ВА- ЉЕВСКОМ ОКРУГУ¹

1-XI-1943 г.

П.К -у

Драги другови,

Ситуација код нас у округу није се изменила од последњег описаног извештаја вама. Терор од стране четника не престаје. Малтретирају народ, батишају и мобилишу на силу.

⁵ Милан Матијашевић

⁶ Бранислав Ковачевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2750.

Траже реквизицију у житу, новцу, чарапама и осталим животним намирницама. Поред тога терају народ да на време измири окупатору све што тражи. Одређују патроле које иду од куће до куће и наређују да се све што окупатор тражи однесе у року који је окупатор одредио.

Страх код народа је још увек велики, мада су четници престали са клањем у посљедње време, mrзе четнике и очекују наш снаге ради њиховог уништења и поласка у борбу.

Може се рећи да је наш округ четничка база, где се прикупљају, мобилишу и шаљу своје банде у борбу против наше војске на Дрину, у Босну и Шумадију. У последње време почели су да мобилишу више него обично, под изговором да Недић то не би учинио. Народ бега, вади лекарска уверења и слично, да би се спасио. Али напослетку под претњом смртне казне и батина већина иде на позив. Махом мобилишу на 5—7 дана. Иду од села до села, једу, пију и организују своје страже. Пре 20 дана четници су имали преговоре, ради склапања споразума, са окружним начелником Лукићем² из Ваљева. Резултат преговора нам није познат. У околини Ваља, четници су стално иако у Ваљу, има и Немаца и Јотићеваца. Не долазе у сукоб, док су Јотићевци, који су се до скоро налазили у Јигу и Бабању, вршили сталне потере за четничком Колубарском бригадом под командом Реље Додера, тако да су ову бригаду Јотићевци делимично разбили. У неколико потера и сукоба настрадало је више од 20 мртвих и рањених четника, заробили око 10%, заиленили 1 четнички магацин са храном, као и доста оружја. Једино су се Јотићевци тукли са овом бригадом. Одласком ових Јотићеваца из Бабања и Јиге (њих око 200) за Ваљ[ево], ови су се поново скupили, нешто мобилисали и почели да вршљају по селима. У појединим селима Колубарског среза позивају младиће и за клињу их „за краља и југу”, говорећи да ће их позвати касније.

Такође су скupљали младиће рођене од 1919—1925 и добровољце говорећи им да ће их мобилисати за борбу против наше војске која је прешла у Србију. Претседници из свих општина предали су спискове рођених од 1919—1925 г. Пре два дана били су на саветовању код окружног начелника ради ове мобилизације. Народ негодује. Неки говоре да ће узети пушке и прићи нашој војсци итд.

Са мобилизацијом су требали да почну крајем новембра, продужили су до 12 децембра ов. г. У Ваљу се налази 1

² Убијен од четника Драже Михаиловића у лето 1944 године.

бат. љотићеваца који треба да изврши мобилизацију у Ваљевском округу.

Снаге непријатеља

Дражиновци: Њихово бројно стање је готово исто као што смо вам јавили у последњем извештају. Немамо новијих података о њиховим снагама. Имају нешто више мобилисаних док су стални исти. Једино што су се њихове снаге измениле у Рађевини и Азбуковици, јер су разбијени у борби са нашом војском на Дрини и код Вишеграда, као и у Санџаку. Рачић³ је пошао у Босну (према новим подацима) са око 900, а вратио се са нешто око 100 четника — поново нешто прикупио и отишао ка Вишеграду. Поп Ђића отишао је преко Дрине са близу 300, а вратио се са 160 четника, Војко Антонић је пошао са 400, а вратио се са 115 — сви су пошли из Рађевине. Рађевска бригада бројала је 208 четника. У борби са нашом војском погинуло 4, 12 рањено, а 7 стрељано због непослушности. Већи део остао са Рачићем код Вишеграда, мањи део раскинутен кућама. Азбуковачка бригада бројала је 680 четника, 630 заробљено код Соколца од стране НОВ — само се 50 вратило. При заузетију Рогатице од стране НОВ четници су разбијени и изненађени на спавању, тако да су бегали боси и у гаћама ка Вишеграду. Сада се ови остаци налазе у Рађевини.

Окупатор и његове слуге

Ваљево им је база одакле се распоређују ка Ужицу и Дрини, као и ка Шапцу. 25-XI 1500—2000 Немаца отишло је ка Дрини, 1 батаљон љотићеваца отишао је у правцу Ужица, а 1 ка Шапцу ради осигурања обале Саве. Колике су јачине њиви батаљони не знамо. У Ваљеву је остао један батаљон ради мобилизације у Ваљевском округу. Сада је у Ваљ. формиран пук љотићеваца у коме има 8 чета по 53 человека, dakle укупно 424. У свакој чети има по 6 п.митраљеза и 1 тешки и по 2 лака бацача мина, затим по 47 пушака. Официри не носе пушке. После неколико дана пошто је формиран пук, отишло је 12 камиона љотићеваца са њих око 300 у чомој Немцима на Дрину. Има у Ваљ. 500 Немаца.

Мионица 50—70 СДС. Рађевина—Крупањ 330 белогардејца, ови осигуравају Крупањ, Столице и Добар Поток. Имају 43 бункера, наводно 140 пушкомитраљеза (ово шије

³ Драгослав Рачић, командант четничког корпуса, убијен ујесен 1945 год. од јединица КНОЈ-а као одметник.

троверсно), 43 тешка — ови су распоређени по бункерима као и већина п.митраљеза, артиљерије немају — бацача имају али број не знамо. Мојковић 83 белогардејца, 4 бункера, у сваком по 2 тешка и по 2 п.митраљеза. Немају ни бацача ни артиљерије. Бела Црква 56 белогардејаца, они су ту ради заштите варошице и рудника. У овим гарнизонима људство се мења сваких 15 дана. Размештај врши команда свих Руза у јовим крајевима, која се налази у Лозници. У Читлуку, Д. Трешњици и Малом Зворнику имају посаду од по 60 Немаца. Ови се распоређују из Бање Ковиљаче у којој их има 480. У наведена 3 села су ради патролирања поред Дрине.

Штаб 16 див.⁴ предложио је да мобилишемо људе из Рађ.[евине] и шаљемо их у 16 див. ради стварања једне чете, а да ће другови из 16 див. дати оружје и оспособити чету војнички и политички. Поред тога обећали су да у ту чету прикључе све људе који се налазе у тој дивизији и јосталих бригада. Другови који раде у Рађ. почели су да мобилишу и шаљу преко Дрине. Досада су пребацили 5 људи, услед четника ђије се могло доћи до више људи, али су неки позвани и писмено. Пошто се 16 див. повукла, како ће ићи даље пребацивање видећемо. Решено је да тамо пођу Мика⁵ и Дара⁶ чим буде осигуррано прихваташа јод стране другова из Рађ.[евине] По директиви друга Вука⁷ требали смо и те људе пребачити у Шум.[адију], али то писмо зато, јер на толику даљину не би ни пошли људи, а и постоји могућност да у путу настрадају. Јавите о овоме да ли смо правилно поступили.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Друг. поздрав
ОК ВАЉ.[ЕВО]

⁴ Шеснаеста војвођанска ударна дивизија НОВ Југославије

⁵ Милован Милосављевић-Мика

⁶ Милица Павловић-Дара, народни херој, заклана од четника ДМ 1944 год. у с. Јоневи код Ваљева као члан ОК КПЈ за Ваљево.

⁷ Мома Марковић

БР. 124

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ
ОД 2 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА ПОЖАРЕВАЦ О ПОТРЕБИ ПОЈАЧАЊЕ АКТИВ-
НОСТИ ПОЖАРЕВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ПРОТИВ НЕ-
ПРИЈАТЕЉА¹

ОК-у ПОЖ.

Драги другови,

Примили смо извештај вашег одреда Гл. шт. за Србију.

Мислимо да је јодред у могућности да изводи крупније акције. Треба изводити акције против окупатора, макар на саобраћајне објекте, отметати га у пљачки итд., ако се не могу изводити крупније акције за муницију. Те акције подижу морал код бораца, популаришу нас у масама, а по-вукле би за собом распадање [у] четничким редовима.

Шаљемо друговима упутство за војну џбуку — план и програм. Курсеви, војни и политички, то је пут за подизање кадрова и ми га морамо решити. Уколико будемо организовали више војне курсеве и ви би послали и ваше људе.

Ви се налазите у ситуацији у којој су се налазили други наши одреди пре 1/2 год. Гл. ш.² има у перспективи стварање и на вашем терену ударних јединица војске, макар у зајед. са Зајеч. јодредом. У Шумад. и на југу стварање рег.[уларне] војске³ значило је огромни прелом унапред у НО борби у Србији. Надамо се да ћете и ви преће тешкоће и снажно кренути напред.

Водите рачуна о људству, одећи, обући и исхрани. Развите кампању за... помоћ партизанима. Нека другови појачају будност — да нас непр[ијатељ] никад не изненади (скорашњи случај са изненадним чет. нападом).⁴ Највећа конспирација у изградњи болница (рањеницима везивати очи кад се уводе и изводе из болнице итд.).

Развите широку борбу против недић.[евске] мобилизације.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2563.

² Главни штаб НОВ и ПО Србије

³ Мисли се на стварање првих НО бригада у Шумадији и Јужној Србији.

⁴ Овде се мисли на изненадни напад четника на Пожаревачки НОП одред у В. Селу, Млавски срез, 16 октобра 1943 године.

Шта је са тим мед. Стефановићем? То је неки бандит те га треба добро саслушати и не сме остати у одреду. Ако има спљоштену горњу половину носа онда је гестаповац. Пошаљте нам шифровано број партизана и наоружање.

СМРТ ФАШ.[ИЗМУ] — СЛОВ.[ОДА] НАР.[ОДУ]!

2/XI/43

ПК ЗА СРВИЈУ

БР. 125

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 4 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У
УЖИЧКОМ ОКРУГУ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. Бр. = 169
4 новембра 1943 год.
у 11 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ²

Штаб II Пролетерске ударне бригаде са Бр. = служб. од 2 новембра 1943. г. известио је следеће:

„Према добивеној заповести извршили смо покрет са наша три батаљона, једним далматинским батаљоном и пољубатеријом топова и сада се налазимо на линији: Добротелица—Борова Глава—Шишачка Коса—Медвеђе Брдо. Успут на непријатеља нисмо нашли.

Ситуација: Четничке банде су у распадању. Сељаци из Драглице, Доброселице, Негбина и Сеништа су готово сви код кућа. Још понеки се крије и насида четничким лажима да ћемо их све редом убијати. Народ нас је дочекао хладно без неког узрујавања, јер сви знају ко су партизани. Ту и тамо изађе по неки друг, који је раније био партизан па је остао овамо и за време четника се мало крио а и четничио. Из причања мештана да се закључити да су се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под бр. 12—5.

² Из овог извештаја узет је само онај део који се односи на Задну Србију (Ужиčки округ).

четници поделили у две групе и да је једна са Дражом отишла у правцу Таре а друга са Калантом³ у правцу Ојковице. Пораз њихов на Бистрици и око Прибојске Бање их је страховито деморалисао. Бежећи отуда неки су говорили да су их партизани могли све побити само ишће да пуцају у месо већ у ваздух. Други су се заклели да никад више ишће прески Увац. Већина од њих је била насиљно мобилисана. Терор је четнички врло страшан тако да се каткад и њихови симпатизери гнушају. Народ је сит четника као и окупатора, који је разрезао велики порез у шампаницима а нарочито у стоци од сељака. Народ је већ сазнао да код четника нешто покриват а нарочито у односу на Енглеску а и сами четници причају да их је Енглеска издала и помаже партизане. Може се слободно рећи да нас је народ очекивао и да наш долазак јавамо сматра сасвим нормалним. Проналазе се познаници. Питају за појединце где су и шта је са њима а причају и о страдањима наших другова који су остали овде.

Сељаци који су јуче, 1. о. мес., дошли из Ужица причају да у Ужицу има Бугара и нешто Немаца. Већину посаде чине Бугари. У Ужице су дошли и Италијани из Прибоја. Једни имају оружје (фашисти) а други алпини⁴ немају. Ови фашисти су јуче вршили заклетву Хитлеру код Соколског дома. Број окупаторских снага у Ужицу нисмо могли до сада утврдити.

У Чајетини нема окупаторских снага. Сада је баш један сељак дошао отуда и прича: На Палисаду има Бугара око две чете са ишшто коморе. Оши шврљају по Палисаду без неких парочитих обезбеђења.

У Љубишу има такође Бугара, који су пре неколико дана одатле ишли у правцу Јавањице преко Беле Реке, Високе, Бјелуше итд. у циљу чишћења терена. Сви су се поново вратили у Љубиш. Ту их има још прилике око 600—700. Бугари такође страшно поступају са народом, пљачкају и јотимају.

Сад ћмо баш саслушали једног сељака коме је син у партизанима и он је јуче дошао из Ужица, те ћемо јошим да употребимо извештај о Ужицу. Немци из Ужица пре неколико дана су отишли до Кремна возом а одатле иешке у правцу Вардишта и Мокре Горе. Један од Немаца је рекао да иду у борбу противу бандита. Не зна колико их је отишло. У исто време једна колона Бугара је дошла из

³ Вук Калантовић, командант Другог милешевског четничког корпуса, убијен као одметник 1949 године.

⁴ Мисли се на бивше припаднике алпских јединица италијанске војске која је капитулирала 2. септембра 1943 године.

Ваљева преко Косјерића. Имали су са собом нешто топова. Одмах су се укрцали у један транспорт и отишли према Пожези. Овај сељак је чуо да су се искрцали између Пожеге и Ариља. Према његовој процени, у Ужицу има: 200—250 Немаца, око 300 Бугара и око 100 недићеваца под командом мајора Павићевића. Пре извесног времена побеђао му је у четнике један део људства, али сада, после разбијања њихових банди, они се поново враћају да се предаду Немцима.

Карактеристично је да сваки даш са 6 до 7 камиона и 2 тенка Немци патролирају до Бајине Баште и назад.

Овде се код сељака проносе верзије да ће Драже да се споразуме са Недићем противу нас и да је послao у том смислу курире Недићу..."

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар Начелник штаба Командант и.пуковник
мајор
Сл. Пенезић⁵ С. М. Солдатовић⁶ Љубо Ђурић
(М.П.)

БР. 126

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ПРИПРЕМАМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИ- ГАДЕ ЗА НАПАД НА БУГАРЕ У ЉУБИШУ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Пов. Бр. = 177
5 новембра 1943 год.
у 15 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Штаб II Пролетерске ударне бригаде под бр. = служб.
од 4 новембра т. год. доставио је следећи извештај:

⁵ Слободан Пенезић

⁶ Стојадин Солдатовић

¹ Оригинал,писан на машини,налази се у архиви Војноисторијског института под бр. 9—5.

„На нашем сектору нема промена. Ноћас (3/4 о. мес.) јуко 12 час. чула се је јака борба у правцу Палисада. Упућена је патрола, која је дошла до на један километар пред Краљеву Воду и из приче једног сељака дознала: да су код куће овог сељака нашли два рањена партизана који су били на посилима. Пратиоци рањеника рекли су да би све било добро да Бугари нису запалили једно село и једну кућу, те тиме обасјали предтерен, тако да наши нису могли да се приближе испријатељу. После два сата ноћи није се никде ништа чуло. Из овога се да закључити да су Крајишићи вршили напад на Палисад,² али исход борбе није познат. Упућена је друга патрола ради детаљнијег испитивања.

Стање у Љубишу непромењено. Сазнали смо да непријатељ располаже са 10 тешких митраљеза, 20 машинских пушака и једним тешким бацачем. Сељаци причају да оскудевају са муницијом. Према извештају сазнали смо да их нема колико смо то јавили у прошлом извештају већ да их има око 300.

Гледајемо да ове на положајима у Љубишу нападнемо чим добијемо извештај са Палисада и кад нам са Коиноп Брода стигне наш 2 батаљон а на његово место упутимо Далматински батаљон. Напад би извршили са три батаљона, задржавајући један батаљон на просторији Доброселица—Борова Глава. Напад би следио ноћу 5/6 новембра т. г.

Код једног сељака, из Љубиша, нашли смо једну тешку „брду”, 3 белгиска митраљеза, један митраљез „хочкис” и један лаки италијански бацач. Према причају сељака ово оружје су оставили пожешки четници, бежећи испред нас.

Једна наша патрола ухватила је једног четничког официра и две милосрдне сестре. Официр је успео да изврши самоубиство, док смо од болничарки послали једну у нашу болницу а другу Команди места у Пријепоље.

Ошта ситуација: Сељаци, који су пре два дана дошли из Пожеге и Драгачева причају да је народ заплашен, опљачкан и попаљен, како од четника тако и од окупатора. Сељаци беже и од четника и од окупатора у шуму. Сељаци се распитују за партизане и интагују докле су дошли и колико их има. Опште расположење сељака у овој околини према партизанима је врло добро. Из разговора са њима може се видети да су пратили развој догађаја и да данас јасно

* Односи се на напад Четврте крајишке НОВ бригаде Пете ударне дивизије на једну бугарску јединицу на Палисаду где је убијено и рањено око 100 бугарских војника.

виде ко су четници и коме служе, а ко су партизани. Из причања сељака сазнајемо да међу четницима, а нарочито међу њиховим вођама, постоје трења и сукоби, тако да има маса случајева да су једни друге убијали ради положаја. Немци са своје стране су масу тих својих сателита, који су у последње време све више сарађивали са Дражом, успели да похватају и иротерају у интернацију.

Један сељак који је скоро дошао из Чачка прича да у Чачку има врло мало окупаторске војске.

Што се тиче партизана и њихових акција у Србији, сељаци знају толико да их има у околини Аранђеловца, Лазаревца и у Источној Србији око Књажевца. Чак причају да су партизани упадали у Књажевац, упалили неколико јавних установа и побили неколико зликовца. Ово су све извршили ноћу претходно угасивши светло у целој вароши у којој је настала узбуна. Од наших нису успели никога да ухвате.

Према ситуацији која влада овамо, ми смо мишљења да би требало убрзати акције према Србији и то ширих размера, јер према досада добијеним подацима, овамо нема неких нарочитих концентрација. Очекујемо од вас директиве у том погледу..."

Штаб II Далматинске бригаде известио је телефоном следеће:

Са наша три батаљона и са једним батаљоном Санџачке бригаде прешли смо Увац и очистили од четника села: Божетиће, Буковик, Трудово и Штитково. Четници су преко Чемернице побегли у правцу Моравице. Ову групу сачињавале су Пријепољска бригада, Пљевальска бригада, нешто Црногораца са Лукачевићем,³ Србијанаца са Марковићем⁴ и Цветићем.⁵ Калант⁶ је исто са њима.

Њихова болница, која се налазила у Штиткову, пребачена је пре неколико дана у правцу Моравице. Све сељаке из Штиткова евакуисали су. Причали су да ће се вратити

³ Војислав Лукачевић, командант свих четничких јединица на територији Санџака, осуђен је на смрт од Војног суда у Београду августа 1945 године.

⁴ Милош Марковић, командант Пожешког четничког корпуса.

⁵ Радослав Цветић, командант Јаворског четничког корпуса, повукао се 1944 год. за Босну и отада нема никаквог трага о њему.

⁶ Вук Калантовић

заједно са Немцима и недићевцима. Око Штиткова нађена је извесна количина материјала.

Других догађаја на терену ове дивизије нема.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар Начелник штаба Командант и.пуковник
мајор,
Сл. Пенезић⁷ **С. М. Солдатовић⁸** **Љубо Ђурић**
(М.П.)

БР. 127

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД
6 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ЗА НАПАД НА БУГАРСКЕ ЈЕДИ-
НИЦЕ У С. ЉУБИШУ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. службено
6 новембар 1943 год.
у 12 час.

ЗАПОВЕСТ

Секција Вардиште—Ужице 1:100.000.

Ситуација: Непријатељски гарнизон Ужице своје обезбеђење избацио је на Палисад и Љубиш. Десета крајишкa бригада нам је јавила да ће она извршити напад на Палисад.

Наша бригада ојачана полубатеријом топова извршиће напад на Љубиш у циљу ликвидирања тог непријатељског упоришта. Према подацима које смо добили у Љубишу се налазе Бугари у јачини од 3—400 војника.

Наоружање према једним подацима који нису проверени је: шест до осам тешких митраљеза и више пушкомитраљеза, један бацач и непроверено један брдски топ. Морал непријатељских војника је слаб. — Према причању сељака војска је њихова расположена за предају.

У циљу извршења овога задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

⁷ Слободан Пенезић

⁸ Стојадин Солдатовић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под бр. 1—2.

Десна колона:

II батаљон, IV батаљон. Командант колоне је заменик команданта бригаде друг Луне.²

Кренуће правцем: Медвеђе Брдо—Радојчин Гроб—Горњи Љубиш — низ реку Љубишицу—Љубиши. Код првих кућа села Љубиша IV батаљон ће ићи левом страном цесте Ужице—Кокин Брод и напasti непријатеља на Смиљанића коси с леве стране обухватајући га. Други батаљон ће прећи цесту и напасти непријатеља који је посео Смиљанића косу к. 1059 и гробље љубишко обухватајући га са десне стране.

Лева колона:

I батаљон и једно бацачко одељење. Командант колоне је капетан Никитовић.³

Кренуће правцем: Борова Глава — поред IV батаљона Шишачка Коса — Шалац — Зелени Брег к. 1251 косом ка Борковцу. Задатак ове колоне је да нападне непријатељску претстражу на Борковцу к. 1261 и ликвидира је.

Бацачко одељење ће [се] поставити на најзгоднијем месту одакле ће моћи да туче како Борковац тако и Смиљанића Брдо и с леве и с десне стране цесте Ужице — Кокин Брод. Вођа одељења узеће елементе претходно осмотривши непријатељске положаје.

² Миодраг Миловановић, народни херој, погинуо априла 1944 год. код с. Узића на прузи Ужице — Пожега приликом напада на воз са бугарским и немачким војницима.

³ Миленко Никитовић

Полубатерија брдских топова 75 мм избациће топове на Шишачку Косу јдакле ће узети елементе за гађање. Гађање ће вршити само по наређењу команданта бригаде.

Трећи батаљон јдмах по добијању овога наређења ће кренути са батаљоном на Борову Главу с тим што ће један свој вод послати као заштиту полубатерије. Он ће извршити смешну I батаљона и имати за задатак да затвара правац ѡод Палисада правећи — избацујући испред себе заседу на цести која води од Палисада. Под својом командом имаће и противтенковски топ.

При нападу лева колона ће сачекати да отпочне напад десне колоне водећи рачуна да не дође до сукоба између наших делова. Чим почне напад десне колоне, лева колона ће енергичним налетом збацити непријатеља с Борковца тежећи да пресече отступницу непријатељу на цести која води за Ужице.

Све јединице наћи ће већи број мештана познавалаца терсна као водиче. По могућности наћи известан број коња који ће послужити за пренос рањеника у случају потребе.

Полазак у напад извршиће се у 16.30 часова од Радојчиног Гроба. До тог времена све јединице ће извршити примицање до горе заказаног времена.

Почетак напада у 20 часова 6 новембра 1943. г.

Бригадни санитет ће се налазити испод Шишачке Коше у кући. Ту упућивати све рањене другове.

Напомињемо да све јединице које учествују у нападу буду енергичне и заложе све снаге да се акција изведе са успехом утолико пре што је сутра дан Великог Октобра те да на тај начин овај наш велики празник буде прослављен у знаку борбе против омрзнутог окупатора.

Још нешто нас нагони да будемо снергичнији и брзи у извршавању ове акције, јер ће ово бити прва наша победа, после две године, у Србији и нека овај нама нови непријатељ осети у пуној мери нашу ударну моћ и храброст.

Борбени знаци за 6—7 новембар: **Октобар — победа.**

Уговорни знаци за артиљерију: две беле ракетле испаљене једна за другом у вис значи: туци артиљеријом. Једна црвена ракетла испаљена у вис значи: прекини паљбу.

Уговорни знаци: једна црвена и једна бела ракетла испаљене у вис једна за другом је знак да је непријатељ ликвидиран.

Све уговорене знаке даваће заменик команданта бригаде
капетан Луње.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Мил. Радовановић⁴

(М.П.)

Командант — мајор

Средоје Урошевић

П.С. Све командно особље, изузев потребног да по-
веде јединице, ће до 16 часова бити на Радојчином Гробу
одакле ће се извиђати терен и детаљисати план напада.

6-XI-943.

Бр. служ.

БР. 128

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
ДИВИЗИЈЕ ОД 9 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ
УДАРНОГ КОРПУСА О НАПАДУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ НА БУГАРЕ У ЉУБИШУ¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. Бр. 183
9 новембра 1943 год.
у 10.15 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Штаб II Пролетерске ударне бригаде, са Бр. службено
од 7 новембра тек. год. известио је о акцији изведеној
на бугарске положаје на Љубишу, у ноћи 6/7 тек. месеца.

Пре извршења акције располагао је са следећим по-
дацима:

Вугари, у јачини од 3—400 војника, поседају и бране
положаје Борковац—Смиљанића Брдо. Од наоружања имају
шест до осам тешких митраљеза, више пушкомитраљеза,
један баџач и један топ.

Напад је извршен са наша три батаљона, док је један
батаљон остао на положајима Борове Главе.

⁴ Миливоје Радовановић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под бр. 14/5—I.

Батаљони наше леве нападне колоне, јачине два батаљона, успели су да потисну Бугаре са положаја у правцу напада наше десне нападне колоне (јачине једног батаљона). Нови положај који су шосели био је неподесан и тежак за извршење напада. Батаљон десне нападне колоне, који је уствари требао први напасти, закасио је, омогућивши непријатељу да се задржи на јошим положајима до сванућа, када су се наши батаљони, ради тога што су били у неповољнијем положају, морали повући. За време саме акције била је пала густа магла, тако да два брдска топа и бацач, припремљени за дејство, уопште нису могли бити искоришћени.

Од заробљених војника, после извршење акције, дошло се: да су располагали са 20 тешких митраљеза типа „Шварцлозе”, 60 пушкомитраљеза, 3 тешка бацача и 2 топа.

Заробљено је 6 непријатељских војника. Заплењено: 1 тешки бацач, 2 пушкомитраљеза, муниције за бацач, пушке и пушкомитраљезе, 6 јахаћих и 25 товарних коња. Налеђено је 9 мртвих непријатељских војника, док су по процени исти морали имати 20—25 мртвих и 30—40 рањених.

Наши губици: 7 мртвих, 9 теже и 25 лакше рањених. Већина рањених је од ручних бомби. Оволики губици настали су ради неискориста новомобилисаних другова, који се за време напада збијају у групе, а понекад и из позадине бацају бомбе, ради чега и наше другове рањавају.

Искуство из ове борбе је следеће: Бугари су лукав непријатељ. Много се служе ручним бомбама. Припуштају близу ровова па онда изненада отварају ватру. Врије противнападе ноћу, што досада није био случај код осталих противника. Према добивеним утисцима нису неке нарочите борбености. Требало би међу њих убацити пропагандистичке летке.

По извршењу акцији, наша се је бригада вратила на положаје Борова Глава—Доброселица.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Начелник штаба, мајор

Командант, п. пуковник

С. М. Солдатовић

Љубо Ђурић

(М. П.)

**ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ**

П. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Дов. Бр. 183

3 новембра 1943. год.
у 10.15 час.

ШТАБ II УДАРНОГ КОМАНДАРА

ШТАБ II Пролетерске Ударне Бригаде, са Бргодубенс ов 7 новембра тек, год, известио је о акцији изведеној на бугарске положаје на Букурду, у ноћи 5/7 тек. месеца.

При извршењу акције, распоредило је са следећим податцима:
Бугари, у Јачини од 3-400 војника поседују и близак контингент
Борбених Снага у Јадрану. Од наоружања имају: шест до осам тешких митраљеза
и неколико пушкомитраљеза, један бацач и један топ.

Напад је извршен са нашим три батаљона, док је један батаљон оставао на положајима Борове Главе.

Батаљони наше Јачине нападне колоне, Јачине два батаљона успели су да потиску Бугаре са положаја у правцу Јадина, и то две најданске колоне (јачине једног батаљона). Нови положај који су населили био је испоредан и тежак за извршење напада. Батаљон ћесне нападне колоне који је у ставу, требао први нападти, затим сlijedио је, омогућивши непријатељу да се заштити, да овим положајима до свакука, када су се наши батаљони ради тога, да су сили у неповољном положају, морали побуњити. За време ове атаке била је пала густа магла, тако да два брдска топа и бацач, припремљени су заједно, у опште: нису могли бити искоришћени.

Од поробљених војника, посла извршеној акцији, досазло се:

да

БР. 129

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
О РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ЗЛАТИБОРСКОМ И УЖИЧКОМ СРЕЗУ¹**

ШТАБ V. Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
II ОТСЈЕК
Број 5
10.XI. 1943. г.
Положај

ШТАБУ II КОРПУСА
ШТАБУ II ПРОЛЕТЕР. ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ 27 Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
ШТАБОВИМА I, IV, X БРИГАДЕ
Об. центар

Достављамо вам податке о непријатељским нам јаким гарнизонима.

Ужице 1000 Бугара, 300 љотићеваца, 200 Нијемаца и 50—60 њемачких фелдјандара. Имају десетак камиона и неколико мотоцикла. У Ужицу се налази њемачка окружна команда на челу са мајором Келигом. Од тешког оружја имају три хаубице, број бацача и аутоматског оружја није нам познат, знамо само то да Бугари имају једну чету митраљеску која има 6 тешких митраљеза.

Палисад један пук Бугара (око 1200) од кога је 7 јв. мј. отишло 300 у правцу Ужица са 4 тенка, 2 камиона и са комором на коњима. Посада у Палисаду од тешког оружја има 3 брдска топа и један тенк. Са Бугарима се у Палисаду налази и стотију четника који су им пришли 7.XI. Бугари праве утврђења на Палисаду и плету жице. Од Јоксимовића кућа до Андрије Јемровића копају ровове и плету жицу, на прозорима тврдих кућа праве пушкарнице. По причању цивила ови Бугари који су отишли за Ужице говори се да су пошли као појачање Љубишу. За Љубише је такође отишло 8 камиона покривених непознате нам садржине.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под бр. 7—9.

Кремна Из Кремне су се повукли око 600 Бугара за Шљивовицу. Они се утврђују на чукама изнад Шљивовице. Штаб им се налази у кући Марјановића, логор војника је у школи око које конају ровове. Из Кремне је јотицло око 80 камиона натоварених разним материјалом и са нешто војске за Мокру Гору.

Рудељево има око 60 Бугара.

Четници су се споразумјели са Бугарима и издали су позиве за општу мобилизацију, на коју им се сељаци не одазивају.

Према најновијим подацима у Бугарској су избили немири и побуне и узели су већега замаха. У циљу угушавања ових побуна примијећени су покрети љотићеваца према бугарској граници, вјероватно у циљу угушавања тих немира.

На овом сектору народ мада нас гледа са неновјерењем, ипак није непријатељски расположен према нама. Осуђује четнике, интересује се да ли ћемо се ми заиста борити против Немаца и Бугара? У већини је народ расположен за борбу против окупатора.

Шаљем вам 3 листа на којима је отиснут штамбиль Дражине врховне команде као и његов цотпис да бисте их користили у разне сврхе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Шеф, капетан

М. Кованчић

БР. 130

ИЗВЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА И РАСПОЛОЖЕЊУ НАРОДА У ОКОЛИНИ УЖИЦА, ПОЖЕГЕ И ЧАЧКА¹

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Стр. Пов. Бр. = 188
12 новембра 1943 год.
у 17,30 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Синоћ је дошао код Штаба II Пролетерске бригаде један друг из околине Ужица, који се крио две године. Са њим се налази још неколико другова партијаца и они између себе одржавају везе и проводе више у скривању него у раду. Живот им је врло тежак. Везе немају ни са ким даље од Ужицког округа. Увид у ситуацију имају свега у неколико општина. Издавали су неке летке, али неког озбиљнијег рада није било. Он прича о великом терору, који се спроводи у овим крајевима од стране окупатора и домаћих издајника. По његовом мишљењу ситуација је следећа:

1. — Немци су испразнили своје гарнизоне из Западне Србије. Остало је свега мали број, који контролишу Бугаре и недићевце. Бугара има у Ужицу, Пожези, Чачку. Њихова јачина се стално мења.

2. — По причању народа дошло је до потпуног ујеђења између Драже, Недића и Љотића. Они сад врше заједничку мобилизацију. Четнички официри јавно се виђају са Бугарима. Недић врши мобилизацију од три дивизије у Србији и концентрише на просторији Пожега—Чачак. У Србији се растура један летак у коме се говори како Енглези помажу „бандита Тита”, а да су „Дражи окренули леђа”. То изгледа растурају недићевци.

Народ се слабо одазива њиховој мобилизацији, бежи у шуме. Према нама је одлично расположење. Има се утисак

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 8—8.

да би мобилизација добро успевала, ако би продрли мало дубље у Србију. Народ нама даје врло радо обавештења о непријатељу и указује помоћ на сваком кораку. Свакодневно стижу родитељи и пријатељи из Србије код наших другова. По селима се певају песме о партизанима. Из Ужица су сви петоколонаши већ побегли ка Београду. Захватила их је паника. По читавом Ужичком округу могле би се кретати мање јединице без већих сметњи.

3. — Јединице, које из Шумадије иду ка нама пре неколико дана сукобиле су се са љотићевцима код Гор. Милановца и добро их потукле. У Шумадији су сталне борбе. Наше јединице оперишу доста успешно око Лазаревца, Сопота, па даље према Источној Србији. Свакодневно падне по неколико недићеваца.

Овом другу смо дали упутства за рад, а везу ћемо још боље учврстити и проширити. Добијене податке све ћемо добро проверити. Гледаћемо да упућујемо мање делове у села испред нас, како би дошли до сигурнијих података.

4. — Дали смо им проглас и нешто материјала, који им је потребан за рад.

Јавите нам шта ви мислите како ћемо даље радити и каква би упутства још дали овим друговима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб дивизије
Политкомесар
Крцун²

² Слободан Пенезин

БР. 131

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ПТЕТЕ НО УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 НОВЕМБРА 1943
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА НЕМАЧКЕ СНА-
ГЕ У МОКРОЈ ГОРИ¹

Трајна вредност

ШТАБ
I. К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
V. НОУ ДИВИЗИЈЕ

Стр. Пов. Бр. 25/43
Дне 12/XI 1943 год.

ШТАБУ V-е НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

10/11 ов. мј. навече наша два батаљона извршила су напад на непријатељске снаге у Мокрој Гори. У Мокрој Гори налазило се 200 Нијемаца.

Распоред батаљона био је извршен тако, да је непријатељ био потпуно опкољен. Напад је требао почети са пјешадијом у 12 сати а артиљерија раније један сат тј. у 11 сати.

Чете које су ишли на засједу до Шаргана кренуле су 10 ов. мј. у 13 сати и благовремено су стигле и потргале прту и навалиле на цесту неколико стубова и камења.

Са артиљеријом смо почели тући тачно у 11 сати, бацали смо у почетку двије гранате и сачекали мало да ли ће непријатељ реагирати на те гранате. Све је било мирно. Послије тога брзом паљбом избацили смо 10 граната. Непријатељ је шутио и на то није ни метка испалио. Ми смо са артиљеријом прекинули паљбу, мислећи да је непријатељ побјегао. Чим смо ми прекинули паљбу са топовима, наставили су батаљони тући са баџачима и противтенковским топом, али непријатељ ни на то није ни метка испалио.

Тачно у 12 сати почели су наши митраљези да дејствују, али непријатељ није ни на то одговарао својом ватром и наши су били изгубили наду да је ту непријатељ и кретали су се сасма сигурно. Кад су наше чете пришли на 10 метара непријатељу, а већ неке ровове били су прошли и непријатељ је онда осују очајну ватру са дијеловима које

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 24/2.

је држао на положају. У томе је настала забуна и наши су се морали повући назад и поново извршити напад. У поновном јуришу наши су успјели ухватити 4 живих Нијемца и неколико убити, а остали су побјегли у правцу моторизације, која се налазила код станице, а у коју су се били утоварили Нијемци, који нису били на положају. Наш један вод, који је осјетио да моторизација већ креће да бежи, појурио је да је пресијече и заустави и тај вод, на челу са водником, стигао је пред моторизацију, али је непријатељ толико био лукав да је најурио са моторизацијом по њивама на наш стрељачки строј. Вод је отворио ватру на непријатеља, тј. на тенкове и камионе, а непријатељ најури на тај вод са тенковима по стрељачком строју и вод се морао повлачити, пошто је био брисан и раван терен, да га је непријатељ могао потпуно на том терену растјерати и пробити се. У борби, у пробијању те моторизације погинуо је водник тога вода и једна другарица. Кад се непријатељ пробио продужио је цестом за Шарган, а испод Шаргана налазиле су се двије чете у засједи са двије противтенковске пушке, где смо били сигури да неће проћи и ми смо брзо јурили са овим снагама за непријатељем, мислећи да ће га те двије чете дочекати. Пошто су те двије чете, иако су имале одличан положај крај саме цесте, кукавички се држале и уплашиле се моторизације, те се повукле на чуке далеко од цесте око 800 метара до 1 км и тукле одозго са чука, одакле нису могле непријатељу ништа учинити и дале су времена непријатељу да зауставља тенкове и камионе и да излази из истих да склања барикаде, које су биле на цести. Снаге које су јуриле за непријатељем на последњој барикади биле су пристигле непријатеља на око 2—300 метара, отвориле ватру на њеса и ту су убили неколико непријатељских војника, док су остали са моторизацијом успјели побјећи. Ове двије чете, које су биле на засједи, учиниле су велики пропуст и допринијеле томе, да непријатељ не буде потпуно уништен и похватац, што је могло бити да су оне биле активне. Ствар ћемо испитати и за овај пропуст кривце позвати на одговорност.

Заробљена 4 Нијемца били су повезани и стража их је гонила до нашег штаба, где су се срели са једном четом IV батаљона и ту застали. Команда те чете увела је Нијемце у једну кућу, до које смо били и ми кренули, да нас чекају. Нијемци су се потргали и њемачки официр, који је ту био, скочио је на комесара чете, отео му пушку, а на пушци је био нож и појурио са ножем на пушци да убоде командира чете, а и командир чете имао је нож на својој

пушци и прије је успио ударити Нијемца са својим ножем у уста. Остали Нијемци били су почели и они да се врте и скчу на наше и један п.митраљезац освијестио се и са својим п.митраљезом потукао те Нијемце, док је један који је био миран, остало је и истога унућујемо вама заједно са комесаром граничне полиције.

У борби је заплијењено неколико пушака, 2 пиштоља, једна стројница, извјесна количина пушчане мунзије и остале друге спреме, као и нешто животних намирница.

У овој борби ми смо имали 3 мртва и 6 другова рањених, од којих је један врло тешко рањен.

Наши батаљони распоређени су овако:

Један батаљон налази се у Добрућу, један на Бијелом Брду, један батаљон налази се у селу Преседо, а даје једну чету на Шарган на коту 1104 и 1026 према жељ. станици Шарган—Кремна, а један батаљон смјештен је у село Мантеша и исто тако даје једну чету с лијеве стране цесте на Шарган на коти 1019 и 1082, са задатком контроле правца комуникације од Ужица према Мокрој Гори. Дуж комуникације Ужице—Мокра Гора непријатељ се не налази ни на једној жељ. станици, већ десно од жељ. станице Кремна у селу Љивовица. Његове снаге не знамо, али ћemo испитати и установити, те ћemo вас накнадно извијестити.

Синђоћ нас је обавијестио комесар XVII Мајевичке бригаде,² да су они добили наређење за покрет у правцу Рогатице, где се чула јака палба артиљерије, почевши 10.0. мј. од 10 сати навече па све до јутрос, и они са бригадом кренуће данас послије подне. Вишеград остаје празан, а нама је незгодно са оваквим распоредом наших батаљона слати наше снаге у Вишеград. Они су исто тако добили наређење од Штаба њихове дивизије да поруше мост на Дрини, пошто исти пређу тамо. Ми смо им рекли да не руше мост, па уколико буде потребно исти рушити, ми ћemo га срушити.

Доласком наших снага у Мокру Гору народ је одушевљен и врло фино је дочекао наш долазак.

У Мокрој Гори заједно са Нијемцима налазили су се и четници, који су поново пактирали са Нијемцима и недићевцима и народ је то увидио и врло је огорчен према њима.

Код нас других новости нема, уколико буде јавићемо вам.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком

Младен³

Командант, мајор

Рауш⁴

² Милутин Пејановић

³ Младен Марин

⁴ Стево Рауш

БР. 132

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА ЛЕСКОВАЦ ОД 17 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ТОПЛИЦЕ И ЈАБЛАНИЦЕ И БОРБАМА ПРВЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ БРИГАДЕ И ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7 ОКТОБРА ДО 11 НОВЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

17-XI-1943

ПК-у КПЈ

Драги другови,

2. Ситуација на нашем терену је следећа:

Непријатељ је на старим својим местима изузев Бојника (Јабл.), који је напуштен. Јачих снага нема. Потера није било, изузев дванаестодневне пљачке на терену Леск. среза и Доње Јабланице. Благодарећи ударцима наших батаљона и I ЈМ²НО бригаде испријатељ је побегао у своје гарнизоне несвршена посла.

Међународни положај наше борбе и читав низ удаџараца по бандама Драже Мих. у нашем округу учили су своје: врши се спажно осипање у редовима банди Д. Мих., покушај повезивања њихових пријатеља, правдање активних бандита. У Г. Јабланицу и Косаницу, тврђаве банди Д. Мих., постепено или непрекидно пронира наш организован утицај, поред пријатељског од стране становништва пријема наших батаљона. Из резерви Д. Мих. ови крајеви постају борбена резерва наше НО борбе.

Расположење народа је врло добро. Народ је пред устанком. Проблем оружја је главни проблем нашега краја. У градовима се појављују могућности за наш шири политички рад. Мобилизација из Прокупља и Леск. се појачала.

5. Поред формиране I Јужно-моравске НО бригаде ми смо дали још један батаљон за II ЈМНО бригаду. После тога I ЈМНОП одред има 5 батаљона са преко 4833213112-913354329833373347 бораца.³ Чете свакодневно расту. Вели-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2719.

² Прва јужноморавска НО бригада

³ Редакција није могла да дешифрује ове бројеве.

ки број бораца који хоће да дођу у одред сврстани су у чете и они ће ускоро бити подвргнути војној обуци при команди подручја. Штаб одреда је следећи: к-т Димитрије Писковић-„Трнавац”, зам. к-та Вукоје Андрић⁴-„Кмет”, политком Светозар Крстић, зам. полкома Јиливоје Ковачевић. Поред раније постојећих батаљона — на Кукавици I бат. „Косте Стаменковића”, у Јабланици II бат. „Станимира Вељковића-„Зеле”, на Јастрепцу III бат. „Никодије Стојановић-Татко” — формирани су: IV бат. на Пасјачи—Косаници — „Ратка Павловића-Ђићка” и V бат. — „Горњо-јабланички”.

Ових дана образовали смо команду подручја од следећих лица: к-нт Воја Ристић, зам. к-нта Милоје Спасић, помоћник Мргуд Вукановић.⁵ У састав к-де подручја улазе 6 к-ди места. Њихово формирање је у току.

6. Акције I JMНО бригаде

18/10 код села Космаче (Косаница) вођена је борба са преко 700 Бугара и око 100 жандара СДС. У врло жестокој борби убијено је око 23 буг. војника, међу њима и п.пук. Никола Данев, више од тога је рањено и 1 заробљен. Заплењене су десетак пушака, муниција, 5 коња и радио-станица.

28/10 код села Руњковца (Јабл.) сачекана је колона Бугара. Убијено је 63 буг. војника, преко 50 рањено, 17 заробљено. Заплењено је: 1 тешки бацач мина, 2 тешка митраљеза, 3 лака, много пушака, 100 шињела, 12.000 метака и др. материјал.

4/11 извршила је напад на Немце који су се утврдили у селима Г. и Д. Коњувце (Јабл.). У борби је убијено 8 Немаца, међу њима 1 официр.

У свим овим борбама учествовали су и II и IV бат. I JM одреда. У борбама смо изгубили 7 мртвих и до 10 лако рањених.

Акције I JM одреда:

7/10 једна десетина I бат. „К. Стаменковића” упала је у Лесковац и припуцала на Бугаре.

19/10 у борби са недићевцима, борци једне чете I бат. убили су 7 недићеваца.

20/10 код с. Чукљеника I бат. имао је борбу са недићевцима. Убијено је 3, а рањено 4 тешко, од наших нико није страдао.

23/10 код с. Вине на нашу заседу нашли су четници Д. Михаиловића, од које је погинуо 1 а рањена 3 дражиновца.

⁴ Није Вукоје, већ Ратомир Андрић.

⁵ Љубиша Вукановић-Мргуд

20/10 борци I бат. напали су на буг. караулу на пл. Кукавици код с. Тумбс. Непријатељ је имао 17 мртвих.

Наш батаљон није имао жртава.

27/10 II бат. је сачекао Немце и недићевце у два камиона. Убијено је 14 Немаца и 5 жандарма. Заплењена 2 холандска митралјеза, 7 пушака, 3 револвера, 2 камиона спаљена. Наши борци нису имали губитака.

Под рушевицама изврнутог воза код с. Тешице (Морава) нашло је смрт 60--70 Немаца. О овоме смо вам јавили у једном ранијем извештају.

О осталом раду јавићмо у идућем извештају.

Новац од пр. месеца поделили смо: бригади 100.000, одреду 56.000. О овомесечним финансијама известићемо вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ОК Л⁶

БР. 133

ПОЗИВ ОКРУЖНОГ ИО ОДБОРА ЗА ЛЕСКОВАЧКИ И ТОПЛИЧКИ ОКРУГ, ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ ИО БРИГАДЕ И ШТАБА ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ ИОП ОДРЕДА ОД 26 НОВЕМБРА 1943 ГОД. НАРОДУ ТОПЛИЦЕ, ЈАБЛАНИЦЕ, КОСАНИЦЕ, МОРАВЕ И ЛЕСКОВАЧКОГ СРЕЗА¹

НАРОДЕ ТОПЛИЦЕ, ЈАБЛАНИЦЕ, КОСАНИЦЕ, МОРАВЕ И ЛЕСКОВАЧКОГ СРЕЗА!

Радници, сељаци, грађани, жене и омладино!

Народно-ослободилачка борба, која траје већ тренутку годину, је најправеднија и најсветија борба јер су јој циљеви праведни и свети, јер се наш народ бори за своју националну независност и слободу коју су погазили немачки фашистички завојевачи и њихове слуге бугарски стрвинари. Све што је честито и слободољубиво, све што дише родољубљем и борбеним народним традицијама сврстало се у редове Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда или помаже ту праву народну војску.

⁶ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Лесковац

¹ Оригинал, умножен на гештетнеру, налази се у архиви ЦК СКС.

Ту народну борбу су кочили, ометали је и забадали народу нож у леђа, па и данас то још увек чине изроди нашег народа. Они су стајали уз бок окупатору, били су и још данас јесу окупаторске слуге. У сваком злочину који су крволовчили фашистички немачко-бугарски окупатори починили над нашим народом: у хватању наших очева и сина за војску, робијашке радове у Немачкој и Бору, за концентрационе логоре и стратишта, у пљачци нашег жита, вуне, стоке и др., кућних потреба, у паљевини наших дома, у силовању наших мајки, жена и сестара, учествовале су и банде Пећанца, Љотића и њиховог барјактара Милана Недића. Њихов рад је толико злочиначки колико и отворен; без стида и срама врши подлачку улогу Бранковића. Све њихове приче о „мајци Србији”, о „реду, раду и миру”, о „новом поретку” и о „достојном месту Србије у новој Европи” пису могле прикрити страхоте злочина и голотињу издаје коју је Недић и његова дружба извршила.

Много вештије и подлије исти такав рад је вршио министар у избегличкој влади Дражка Михаиловић. Задојен мржњом према народу и његовој светој Народно-ослободилачкој борби, по налогу својих избеглих господара који се боје да не изгубе све оно старо и слатко из бивше Југославије, које су 22 године уживали на рачун народа, Дражка Михаиловић разбија народно јединство толико потребно за борбу против туђинског јарма и спроводи братоубилачку борбу.

Он разбија јединство народа својим лажима да је његова војска некаква „Југословенска војска у отаџбини”, „краљева војска”, војска коју тобоже помаже Ђиглеска и др. савезници, као и својим позивима да за борбу против окупатора „још није време”.

Он спроводи братоубилачку борбу отвореним нападима на нашу Народно-ослободилачку војску и партизанске одреде, безбројним злочинима над недужним становништвом и прикривеним савезништвом са окупаторима и Недићем.

Али лажи и обмане пису и не могу дugo потиснути истину. Оно што се још првог дана види и зна још злочинима крвника Милана Недића, постаје видљиво и јасно и о злочиначком раду Драже Михаиловића и његових сарадника. Хиљадите масе народа Топлице, Косанице, Горње Јабланице и Лесковачког среза сведоци су како се скида маска са лица Драже Михаиловића, а радио Лондон и друге становище слободољубивих и истинолољубивих савезничких народа поздрављају јединог и правог народног бораца и савезника — Народно-ослободилачку војску и партизанске одреде Југославије, и јединог и правог руководиоца борбе против фа-

шистичке Немачке и њених помагача у Југославији — Врховни штаб НОВ и ГОЈ, а — осуђују — ненародни рад четника Драже Михаиловића и опомињу их да се уразуме и оставе се свог досадањег рада — служења окупатору.

**НАРОДЕ ТОПЛИЦЕ, ЈАВЛАНИЦЕ, КОСАНИЦЕ, МОРАВЕ
И ЛЕСКОВАЧКОГ СРЕЗА!**

Упорна борба нашег народа притерала је уз дувар издајника и злочинца Дражу. Његова уста су запушена јасним изјавама наших савезника као и узајамном борбеном сарадњом великих англоамеричких савезника са нашом Народно-ослободилачком војском и Врховним штабом. Дражи су остале само злочинима окрвављене руке и његови верни саучесници мајор Ђурић,² капетан Божа Ивановић,³ Милан Стојановић,⁴ Дражка Петровић⁵ и др. Њихов досадашњи издајнички и кажњиви рад гура их данас на једини преостали пут: да путем сile мобилишу и држе уз себе сељаке Горње Јабланице, Косанице, Топлице, Мораве и Лесковачког среза, да телима тих насиљно мобилисаних сачувају своја тела и своје главе. Њима остаје да, остављени и осуђени од наших савезника, пођу стопама отвореног издајника Недића, да се слију са њим и да код њега нађу потпору и „заштиту“. То се задњих дана и догађа пред лицем нашег народа. Претставници дражиновских банди нашег краја састали су се на договоре са немачким и недићевским делегатима. Није далеко дан када ће се показати знаци тих разговора.

**ЗАВЕДЕНИМ И НАСИЛНО МОБИЛИСАНИМ БОРЦИМА У
РЕДОВИМА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА И ЊИХОВИМ
ПОРОДИЦАМА!**

Вама упућујемо опомену и позив да напустите редове у које су вас преваром намамили и силом одвели крвави злочинци Ђурић мајор, капетан Милан Стојановић, Божа Ивановић, Дражка Петровић и др. Предајте оружје партизанским батаљонима и бригадама и вратите се својим кућама, уколико не желите да поведете борбу у редовима Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда против

² Радослав Ђурић

³ Командант Топличке четничке бригаде, успео је да побегне из Србије крајем 1944 год. и о њему се од тада ништа не зна.

⁴ Командант Топличког четничког корпуса, ухваћен и осуђен на смрт 1945 године.

⁵ Командант Моравске четничке бригаде, погинуо 1945 год. на Сутјесци у борби против јединица НО војске.

окрвављених злочинаца којима нема повратка и који држе вас као своје грудобране. Нека се нико не боји повратка у свој народ који води данашњу Народно-ослободилачку борбу, ако није учинио какво кажњиво дело. Пружите отпор и не одазивајте се поновним позивима за насиљну мобилизацију коју врше ти злочинци у циљу братоубилачке борбе.

Радници, сељаци, грађани, жене и омладино!

Победа наших савезника Совјетске Русије, Енглеске и Америке, победа наше јуначке Народно-ослободилачке војске је врло близу. Хитлеровска Немачка и њени помагачи су пред својом катастрофом. Црвена армија се приближила својим границама гурајући пред собом без предаха разбижене и деморализане немачке фашистичке хорде.

Збијте још чвршће своје редове, помажите још више ствар своје слободе, јачајте партизанске батаљоне и бригаде за последњи уништавајући ударац по тешко окрвављеном народном непријатељу — окупатору и његовим слугама.

Живела наша блиска победа над окупатором и његовим слугама!

Живела победоносна Црвена армија!

Живели наши мојни савезници Совјетска Русија, Енглеска и Америка!

Живела наша јуначка Народно-ослободилачка војска и партизански одреди и њихов Врховни штаб!

Смрт подлим издајницима и слугама окупатора Недићу, Јојићу и Дражи Михаиловићу!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

26 новембра 1943 год.

**ОКРУЖНИ НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКИ
ОДБОР**

**ШТАБ II ЈУЖНО-МОРAVСКЕ Н.О. БРИГАДЕ
ШТАБ I ЈУЖНО-МОРВСКОГ НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА**

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КРУШЕВАЦ
ОД 29 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИ-
ТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУ-
АЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ОКРУГА¹

29-XI-43 г.
ПК-у

Драги другови,

Ситуација се код нас донекле поправила на оном терену где су прошли бригаде.² Број наших снага и ударац који је задао дражићевцима први пут су показали људима овога краја величину и моћ наших снага, услед чега почињу већ у извесним селима да нам долазе комandanти села и други људи на које су се дражићевци ослањали, али они који немају већих грехова, и сами признају какве су дужности имали код дражићеваца, увиђају да су заведени и траже да им се онрости нудећи се чак и за услуге. Разбијање дражићеваца на овом терену одјекнуло је врло повољно и читавом округу, а деловало је деморализуће на саме дражићевце, скоро сви они који су били позвани на т.зв. њихову вежбу напустили су их и побегли кућама, има примера и да им активни беже. Но, они да би спречили ово њихово распадање, скоро из сваке њихове јединице стрељали су по једнога ради примера као деморализаторе, а потом врше поново концетрацију и мобилишу нове са намером да онет дођу овамо и говоре да ће детаљно претрестити сами Јастребац тако да нас сасвим очисте. Дражићевци се засад налазе у селима одмах преко Расине и то Кесеровић³ у Штитару, Гордић⁴ и Томашевић⁵ у Дољану а Радивоје⁶ у Шавранима. Њихове групице долазе до Наупара у циљу испитавања.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2699.

² Односи се на Прву и Другу јужноморавску бригаду које су у току новембра извеле неколико успешних акција против четника у Расини.

³ Командант четничког корпуса

⁴ Никола Гордић

⁵ Командант Друге расинске четничке бригаде, убијен као одметник у селу Тршицу, Жупски срез, новембра 1945 године.

⁶ Радивоје Милојевић, командант Прве расинске четничке бригаде, погинуо августа 1944 год. у Јаблавици у борби против јединица НОВ Југославије.

Осећа се да су наше спаге на овом терену недовољне, батаљон је још мали да би се могао раздвајати, а овако дуже времена један део терена остаје упражњен.

Добро би било да батаљон који сте обећали послати дође што пре. А исто тако, с обзиром да су дражићевци још увек скупа, да II бригада⁷ поново нађе, ако није нечим хитнијим спречена, и да им се зада поновни ударац док су још под утиском онога првога.

Ми смо II бригади изнели ситуацију са овога терена.

Одред је пошао да обиђе села изнад Крушевца, где нисмо допирали са бригадом, у правцу Кобиља, да одржи зборове и изврши мобилизацију уколико буде могао. Прилив нових је доста слаб, досада их је свега око 10. Ових дана ће се одред вратити да обиђе села лево од Ломнице.

Послали смо другове за курс. Друг Слободан⁸ је отишао у Срез темнићки где ће настојати постави[ти] организацију према предвиђеном плану на заједничком састанку са вама. Терен Расине је остао упражњен због одласка другова на курс.

Друг Геца⁹ није још стигао.

Ово вам пишемо само ситуацију са нашег терена а опширније писмо упутићемо идућом везом.

другарски поздрав
ОК КРУШ[ЕВАЦ]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

П.С. Бугари су из Крушевца отишли а и Немци скоро сви и то по обавештењу за Ужице.

⁷ Друга јужноморавска НО бригада

⁸ Ђорђе Матић, члан ОК КПЈ за Крушевац

⁹ Доброта Ђосић

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРавСКЕ НО БРИГАДЕ ОД НОВЕМБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО СРБИЈЕ О БОРБИ СА БУГАРИМА КОД ВЕЛИКЕ ПЛАНЕ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

По добивеном обавештењу да ће Бугари² из В. Плане да иду 23 новембра, у 3 ч. пошли смо са 2 батаљона из с. Иридворице и стигли на планско гробље у 8.50 часова, где смо обавештени да Бугари још нису изашли из Плане, али да су спремни за полазак. У моменту нашег стизања близу Плане ушло је у Плану 6 камиона за које се није знало да ли су празни или пак са војском.

Извршили смо распоред батаљона: 1 чету 1 батаљона упутили смо да затвори пут код с. Мршља, са 2 чете 1 батаљона заузели смо положај „гробље“ с тим да се те чете одмах по излазу Бугара из села упуне кроз село и једним делом спрече повратак у село а једним делом заузму косу према Речици.

Трећи батаљон са 2 чете посео је косу која се спушта од гробља ка с. Мршљу.

У 9.15 часова непријатељ је почeo да излази целом снагом из села, а пре тога 2 аутомобила су из села изашла. Одмах смо отворили ватру пушчану и митраљеску, аутомобили су задржани. Непријатељ је отворио јаку ватру из митраљеза са пута који је усечењ. Наш 1 батаљон почeo је под ватром са пребацивањем у село, успео је да се пребаци и борбом очисти село од непријатеља избијајући својим левим крилом на косу према с. Речици. Борба се жестоко наставила. Штаб бригаде развио је и чету из резерве која се налазила код гробља и са истом пребацио се у село В. Плану, па затим низ реку приближио се непријатељу 50—100 м блокирајући део који се налазио на путу и отворио јаку ватру. У моменту када је било упитању кратко време да се најјача непријатељска група

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4499.

² Ради се о једном бугарском батаљону који се налазио у В. Плану од јуна 1942 године. Стални напади наших јединица на непријатељска упоришта у Топлицама и Расинама у току лета и јесени 1943 год. приморали су овај бугарски батаљон да се повуче у Прокупље.

ликвидира и заробе митральези и пушкомитральези, у 14,12 ч. нашли су непријатељски авиони и отпочели са митралјањем и бомбардовањем. Наше јединице су читав сат остале на својим местима и отпочеле са повлачењем по добivenом наређењу у 15 часова.

Од пушчане и митралеске ватре није нико ни погинуо ни рањен, од авионског дејства погинула су 2 борца и 6 бораца рањено.

Непријатељ је имао више рањених и погинулих. У мрак наш 1 батаљон поново је ушао у В. Плану и запалио школску зграду и у В. Плани преноћили.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар

Командант

Влад. Букилић

Драганче Петровић „Горски“

БР. 136

ПИСМО ШТАБА ПОЖАРЕВАЧКОГ ИНОДРЕДА „ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“ ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ КОСМАЈСКОГ ИНОДРЕДА О ПОТРЕБИ ИЗВОЂЕЊА ЗАЈЕДНИЧКИХ АКЦИЈА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА¹

ШТАБ ИНОДРЕДА „ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“
ЗА ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ

2-XII-1943 г.
Положај

ШТАБУ ИНОДРЕДА ЗА ОКРУГ КОСМАЈСКИ

Положај

Драги другови,

Искуство из наше досадање борбе показало је сву штетност међусобне наше неповезаности. Иако смо у непосредном суседству, иако смо у једној борби, ми ипак нисмо све досада скоро ништа учинили да наше међусобне везе учврстимо, од чега бисмо имали вишеструке користи. Досадање искуство нам је показало да високо ценимо чврсте међусобне везе, координацију операција и заједничке наступе наших одреда. Да бисмо успешно развијали борбу народа у нашим окрузима и да бисмо успешно руководили њоме, да бисмо успешно свршили своје задатке које ослободилачка борба нашег народа поставља пред нас, као пред

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС бр. 4540.

њене руководиоце, морамо у пуној мери користити све досадашње искуство. Ми се и од непријатеља морамо учити. Четнички одреди вашег и нашег терена не само да нису ценовезани, већ су чврсто повезани. Поред осталих видова сарадње они често заједнички наступају. Више пута су прелазиле на ваши терен чет. групе са нашег терена.

Поред општих услова за развој борбе у Србији сваки округ има и своје специјалне услове. У овом своме писму, ми ћемо вас упознати баш са тим специјалним условима борбе у нашем округу и са њезиним развојем.

Наш округ обухвата 8 срезова: у 1941. г. имали смо преко 1200 бораца. После прогона у зиму 1941—42. г. остало нам је око 40 бораца. Непријатељска офанзива у пролеће и лето 42. г. свела нас је на 13 бораца. Како у зимушњој тако и у летњој офанзиви непријатељ је јако ослабио и нашу позадину. Наши напори на јачању одреда дали су добре резултате. У зиму '42—'43. г. ушли смо са 3 чете са по 12—15 бораца. За све време до марта 1943. г. наше су чете биле дosta активне. Истина није било крупунијих акција, али смо ми са ситнијим акцијама и заштитом народа од окупаторске шљачке подигли дух отпора у народу. У пролеће су почели да нам долазе нови борци, прилажење је било доста широко. Одред је имао 5 чета преко 70 бораца. У народу је било велико превирање, многи су се спремали да нам приђу. Али нас тад погађа офанзива непријатеља, која је отпочела 15-II-43. г. са навалом Хензел-трупа на наш терен. У исто време на терену су била стално два љотићевска батаљона, трећи је повремено долазио, и велики број жандарма. За таласом Немаца дошао је талас љотићеваца, а онда талас жандарма и четника. И одред и позадина претрпели су велике губитке. Борба у нашем крају далско је била уназађена, одред сведен на 1/3, а народ врло застрашен. Четници су искористили овакву ситуацију за јачање својих снага и свога утицаја. Они су за све време лета настојали да не дозволе народу да се ослободи страха као ни нама да се ојачамо.

Уз цуно коришћење досадашњег искуства и све наше залагање пре неколико месеци настаје нови прелом. Наши одред је почeo да расте, народ је почeo да се ослобађа страха, те нам и прилазе нови борци, а и потпора народа је све већа. Четнички утицај, који је пролетос и летос био доста велики, у опадању је, нарочито у срезовима Голубачком, Рамском и Хомољском. Јачи њихов утицај постоји још у срезовима Моравском (Жабари), Ресавском (Свилајнац) и делу Среза млавског (Петровац). Нарочито се брзо почело мењати расположење народа [после] наших задњих акција. Страх она-

да, спремност за прилазак и помоћ борби у народу све већа је. Вера у успех наше борбе све је већа. Али иако се расположење народа тако мења, ипак је нама тешко да сопственим снагама учинимо нови већи скок. Терен је пун непријатеља снага. Њихова јачина и распоред су следећи: Пожаревац — Бугара око 700, Немаца 100, СДС 200; Петровац — Бугара 500, СДС 30; Кучево: 350 Бугара, В. Градиште — 50 белогардејца, 50 Немаца, 100 СДС; Костолац — СДС 40 и чета белогардејца; Кленовник — чета Бугара; М. Црниће 30 Бугара; Свилајнац Немаца и СДС; Лазница 100 Бугара; Жагубица 300 Бугара и СДС. Четника има у округу преко 600. Распоређени су по свим срезовима: Пожаревачки око 50, Звишки 100, Голубачки 60, Рамски 80, Млавски 80, Хомољски 100, Ресавски 90 и Моравски 60 четника. Залазе [у] сва села. Одржавају чврсте везе са групама у вашем и Зајечарском округу. Пре 20 дана за потере против нас дошао им је као појачање мајор Пилетић² са 60 четника. Четници су прилично слабо наоружани, аутоматског оружја имају мало. Морал и борбеност су такође слаби. Морал им је у непрестаном опадању, док ће борбеност код једног дела четника ојачати кроз наше сукобе са њима. Пре 20 дана дошло је 90 камиона Немаца. Требало је да им се прикључи и V Добр. одред. Задатак: да изврше притисак на четнике да им приђу, а потом офанзива на нас. V одред је одложио свој долазак, а Немци су отишли хитно за Крајину. Очекујмо да ће се вратити.

Половином XI-43. г. четници су концентрисали своје снаге и пошли у претресе терена. 18-XI њих 180 напало је на логор једне наше чете. Наши су се извукли. Убити је 1 четник, а више их је рањено. Они су и данас активни на терену. Широко хапсе, туку и колју. Широко се прича о њиховом приласку Недићу.

Ових дана спремају се спискови за мобилизацију. И вама је свакако познато да ће Недић настојати да мобилише да би повећао свој корпус. Он хоће толико да мобилише да сваки његов батаљон нарасте до пук. При оваквом расположењу народа они неће моći провести мобилизацију, па ће свакако офанзивом и терором извести припреме.

При оваквом односу снага, при постојећој организованости четника, а у зимским условима ми ћemo врло тешко учинити промену односа снага у нашу корист. Али уз постојеће расположење народа нашег округа и уз политички наш капитал могли бисмо жељену промену за краће време

² Велимир Пилетић, мајор бивше југословенске војске, командант Крајинског четничког корпуса

постићи, али само уз ангажовање иоле већих снага него што су наше. И поред могућности мобилизације (разуме се добровољне) ми је не можемо извести због несташице оружја којим бисмо наоружали нове борце. Зато вам предлажемо да испитате могућности о пребацању ваших или дела ваших снага на наш терен за краће време ради заједничких акција, у првом реду против честника, који су нам непосредно најопаснији непријатељи. Исто тако, другови, испитајте могућности да нам са свог терена пребаците извесан број пушака са муницијом. При постојењем односу снага ми оружје врло тешко заплењујемо а у народу га такорећи нема. У нашем се крају није расформирала ниједна војна јединица у 1941. г. Од другова, који су вашим тереном пузовали, обавештени смо да је народ тамо широко наоружан. И ова помоћ би нам била велика помоћ. Очекујемо да ћете правилно оценити ситуацију нашу и према томе поступити.

Пре краћег времена формирали смо диверзиону јединицу. Она има за задатак да минира пруге минама (од екразита или долорита) са електричним паљењем и да исте пали при наиласку војничких или теретних возова. Досада смо преврнули један теретни воз а могуће већ и више. Уколико ви немате друга који би то могао да изводи, ми бисмо послали нашег минера вашем првом пункту на везу са нама. Он би уз помоћ месних другова могао да изводи акције на прузи М. Кре.[на]—Смедерево]

Очекујемо ваше писмо по свим стварима.

Шаљемо вам наше „Саопштење бр. 23, „Позив“ четничима нашег и позив Врх. штаба авијатичарима,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Тина³

Другарски поздрав
за штаб
командант
Ж. Поповић⁴

³ Богољуб Стојановић

⁴ Жика Поповић

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРавСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО СРБИЈЕ О НАПАДУ НА АЛЕКСАНДРОВАЦ¹

ШТАБ
II Ј.М. Н.О. БРИГАДЕ
3 децем. 1943 г.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О. ПАРТ. ОДРЕДА ЗА СРБИЈУ

II ј.м.н.о. бригада 30 новембра 1943 год. око 18 ч. пошла је из с. Гркљана за Александровац са намером да се уђе у варош, похватају шинјуни и реквирира материјал који је за реквирирање.

У 2,30 часова бригада је стигла у непосредну близину Александровца одакле је извршено развођење јединица по плану и то: 3 чета 1 батаљона блокирала је жанд. станицу; 2 чета 1 батаљона подељена је на петорке и четворке за хватање шпијуна; 1 чета је палила срез, општинску, финан. управу, пореску управу; Блачка чета² је упућена у економију, болницу и пољопр. школу; 2 батаљон заузeo је косу северно од Александровца а 3 батаљон и један део Блачке чете налазили су се на коси јужно од Александровца.

3 чета блокирала је жандарм. станицу а један део се упутио са једним сељаком ка камији, где се налазио стражар, још издалека најављивајући да носе писмо од драги-новаца. Тако је наша двојка пришла стражару и руковала се са њим, али у том моменту наишла је жандарска двојка — нова смесна и наши су одмах убили стражара. Наши нису успели да остваре намеру уласка у жандармер. станицу без борбе, јер је одмах после убијања жандарма-стражара отпочела борба. Покушало се са паљењем станице, али се није успело и тако су наши држали ж. станицу у блокади све до 8,30 утрошивши свега 150 метака. По исказима бораца поред убијеног стражара има и неколико рањених. Од наших нико није ни рањен, мада су жандарми за све време отварали јаку ватру.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4497.

² Великојастребачка чета Јастребачког НОП одреда која је учествовала у нападу на Александровац

Сви остали делови извршили су залатак у потпуности: запалили општину, срез, финан. управу, пореску управу, реквирирали расадник, болницу и пољопр. школу и ухватили 5 сумњивих лица -- сарадника дражићевских.

У болници је пађено 7 рањеника дражиноваца са којима је разговарао заменик юлит. комесара.³ Исти су изјавили захвалност и признање да дражиновци не би тако поступили са рањеним партизанима.

Похапшена лица детаљно су саслушана и штаб немајући конкретне податке о њиховим кривицама и добијајући утисак да не заслужују стрељање пустio их је.

За све време покрета ка Александровцу киша је падала.

Од Александровца ка Златарима и Богиши бригада је пошла у 9,30 часова носећи плен.

За 22 часа под врло непогодним временским приликама, рјавим путевима и са ксердовном и неуредном исхраоном бригада је прешла без одмора око 60 километара. Морал код људства био је на достојној висини. Ово је дало потстрека штабу бригаде да изда похвалну наредбу у смислу издржљивости.

Прилог списак плена. Плен је велика вредност.

СМРТ ФАШИЗМУ -- СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар

Командант

Владимира Букелић

Драгослав Петровић-Горски

БР. 138

**НАРЕДБА ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ПРВОГ ЈУЖНО-МРАВСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД.
О ЗАБРАНИ ОДЛАСКА НА ПИЈАЦЕ И ПРОДАЈИ ЖИТА,
СТОКЕ И ДРВА¹**

НАРЕДБА БР. 12

Окупатор и његове слуге гледају да на све могуће начине опљачкају наш народ користећи се његовим знојем и муком. Они све више врше насиље да би узели све што је нашем народу неопходно потребно за живот. Зато, у име интереса народа и његове Народно-ослободилачке борбе

³ Драгољуб Петровић-Раде

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4550.

НАРЕЂУЈЕМО:

да од дана пријема ове наредбе нико више не сме да одлази на ишијаце и продаје жито, стоку и дрва, помажући на тај начин окупатору.

Свако ко прекрши ову наредбу сматраће се народним издајицом и биће најстрожије кажњен.

Нека се изјалове пљачкашке намере окупатора — нека цркве од глади и зиме фашистички гад.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

5. децембра, 1943. год.

НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКИ ОДБОРИ —
ПРОКУПАЧКОГ И ДОБРИЧКОГ СРЕЗА

ШТАБ
З БАТАЉОНА И ЈУЖНО-МОРавСКОГ
НАРОДНО-ОСЛОВОДИЛАЧКОГ ПАРТИ-
ЗАНСКОГ ОДРЕДА

БР. 139

**НАРЕДБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ПРВОГ ЈУЖНОМОРав-
СКОГ НОП ОДРЕДА ОД 5. ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. О ЗАБРА-
НИ ЧУВАЊА ЖЕЛЕЗНИЧКЕ ПРУГЕ ОД СТРАНЕ СЕО-
СКИХ СТРАЖА¹**

НАРЕДБА БР. 13

Наш народ под најтежим условима већ две и по године води борбу против крвавог окупатора. У своме насиљу окупатор иде тако далеко, да хоће да користи један део нашег народа да чува и брани његове интересе, да тиме кочи нашу Народно-ослободилачку борбу.

У име народа који се бори

НАРЕЂУЈЕМО:

да нико више не сме да чува стражу ша прузи јер на тај начин помаже окупатору, док у исто време наша Народно-ослободилачка војска у свим крајевима наше земље, заједно са слободољубивим народима, води тешку борбу за слободу.

¹ Копија, умножена на машини, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 8701.

Ко прекрши ову наредбу сматраће се као народни издајник и непријатељ данашње свете Народно-ослободилачке борбе и биће строго кажњен.

Сви у борбу за слободу нашег народа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

5 децембра 1943 год.

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОРИ —
ПРОКУПАЧКОГ И ДОВРИЧКОГ СРЕЗА

ШТАБ
3 БАТАЉОНА И ЈУЖНО-МОРАВ-
СКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

БР. 140

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ЧЛАНОВА ПОКРАЈИНСКОГ КО-
МИТЕТА КПЈ ЗА СРБИЈУ — НЕДЕЉКА КАРАИЧИЋА И
ДРАГОГ СТАМЕНКОВИЋА ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД.
ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О БОР-
БАМА ПРВЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ У РАСИ-
НИ И ФОРМИРАЊУ ОКРУЖНОГ ПОВЕРЕНИШТВА ЗА
ТОПЛИЧКИ ОКРУГ¹

6-12/43.

П.[ОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ]

Драги другови,

Примили смо ваша два писма — од 22 и 27-11²

...

И Ј.М. бр.³ у заједници са једним јастребачким бата-
љоном и Расинским одредом 16-11 напала је на четникас
Драже Мих. у В. Шиљеговцу. Четника је било од 400—500;
они су се спремали за потери на нас. Борба је почела 16-ог
у 18 ч. и за ћоља часа све њихове групе биле су ликвидиране,
но само је остало у школи од тврдог материјала од 250—
300 који су и даље давали отпор, ван школе заробљено је
50 четника са једним немачким лаким митрале.[зом] Ми

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под
бр. 8710.

² Редакција не располаже овим писмима.

³ Прва јужноморавска НО бригада

смо се решили да се по сваку цену школа освоји, покушали смо да је минирати и нисмо успели, зграда је још веома јаког материјала и добро утврђена са рововима и бункерима. Ми смо продужили са блокадом и преко дана, у току самог дана јуни су неколико пута покушали да се пробију и нису успели и увече у први мрак у 18 ч. пробили су се, налетели су у маси од 250—300 пуштајући из свих аутоматских оружја, успели су да се пробију, и извукло их се је 100—150 живих, са командантом Расинске бригаде Томашевићем, са њим је био и командант I Моравске бригаде Дража Петровић, они су се пробили на бандистички начин. Ми смо ту заробили још 100 четника и раније 50, то је свега 150, све смо пустили изузев 16 злковача што смо стрељали. У борби је више од 50 погинуло.

Идући дан напала нас је 9 четничка бригада на чијем челу је ишао мајор Кесеровић, са њим су учествовале и 2 трстеничке бригаде под Гордићевом⁴ командом. Њих је било по прилици од 1000—1200. Имали су и 4 минобаца, доста аутоматског оружја и муниције. Ми смо одмах после пола часа прешли у напад и разбили их, они су се надали у бекство куд је ко знао, у тој борби је зарабљено свега 20 а погинуло их је преко 30, они су успели да се извуку под заштитом густог мрака. Ове борбе су силно одјекнуле у целом том крају и моравском. Народ се изненађује нашој снази и борбености но исто тако се и диви.

Послали смо Расинцима један батаљон са Јастрепца, као појачање, зато што је њихов ударни батаљон ушао у II бригаду.

Формирали смо окружно поверењство за топлички крај...,⁵ за секретара поверењства узели смо Сељу.⁶ Но исто смо формирали и поверењство СКОЈ-а. Формирали смо и засебан Јастребачки одред са 2 батаљона и један трећи што су послали за Расину. Командант одреда је Јова⁷, досадањи командант батаљона, п. комесар Принцип⁸, досадањи политички комесар у батаљону.

У новоствореној ситуацији више нам није нимало погодно да се наше мање снаге крећу и зато смо предузели да убудуће и одред иде најмање са по 2 бат. а можда и по 4 батаљона, формирајмо само диверзионе групе. Наше мање снаге нису у стању да воде акције, зато што се

⁴ Никола Гордић, побегао у иностранство 1945 године.

⁵ Топлички округ

⁶ Радош Јовановић

⁷ Станимир Јовановић

⁸ Милош Стојановић

непријатељ креће само у групама најмањим од 500—1000 људи-бораца. То смо и ми принуђени да створимо јаче групе и да их нападамо. Због такве ситуације наши одреди и батаљони били су веома неактивни и ми смо решили да их активизирамо у акцијама.

На топличком терену после пролаза I J.M. б. народ се диже на устанак и за петнаест дана дошло је преко 130 људи. Стално долазе нови и нови, само је проблем оружје и муниција и одмах бисмо могли масе подићи у борбу.

С. Ф. С. Н¹

д. П.⁹

Милисав¹⁰
Бранко¹¹

БР. 141

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КРУШЕВАЦ ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О БОРБАМА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НОВЕ БРИГАДЕ И РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА У РАСИНИ И ЖУПИ¹

ПК-у

Драги другови,

1. Ситуација на терену овога ОК почиње да се мења после проласка I и II J.M. НО Бригаде и после разбијања четника код В. Шиљеговца и Здравиња. Том приликом је народ овога краја први пут видио већу снагу партизана и први пут видео озбиљну ударну снагу наших јединица, што је много допринело да се народ почиње разуверавати у лажи које су му наметали дражиновци.

Гроњихових снага су сачињавали присилно мобилисани који тек сада увиђају: да могу имати заштите и да се могу одупрети дражиновским бандитима, да их терају па те њихове вежбе само зато да чувају те бандите, да их јукваре и тиме ставе у њихов ред.

⁹ Другарски поздрав

¹⁰ Недељко Каракчић

¹¹ Драги Стаменковић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2700.

Све чешћа су бекства тих присилно мобилисаних из њихових редова и долазе да се јаве код нас. Команданти њихових села сами се јављају и говоре какве су дужности имали и слично. Родитељи дражиноваца јуре за њима да их пронађу и врате кућама.

Раније хватани дражиновци било присилно мобилисани било добровољни, па пуштани, поново су се враћали у њихове редове, сада је случај да од 130 пуштених заробљених дражака ниједан се није поново вратио.

Како све већа јачина наше борбе присиљава издајничке банде, дражиновце па све виднију сарадњу са Недићем и окупаторима, тако у своме бесу и немоћи јавно говоре пред сељацима да ће њима Немци дати и оружје и муницију. Немци пак кад се нацију у неком селу говоре да је Дражак поштен националиста; тако да је и народу овога краја умногоме постало јасно да је Дражак издајник. Све је ово утицало на овдашњи крај да изгуби веру у моћ Драже, а почиње да стиче веру у нашу моћ и снагу. Народ овога округа није довољно обавештен досада још је циљевима наше борбе, те није убеђен у потребу борбе, још се држе по страни и у малом броју прилазе НО борби, не упуштају се радо у наше организације. Али се опажа и у томе на предак последњих дана.

I Бригада² је имала озбиљних борби са драж.[иновским] бандама и у Срезу трстеничком где им је напела већих губитака. Преслазак бригаде у тај крај, који су дражиновци апсолутно држали под својом контролом, уплашио их је да им не исклизне и овај крај из руку, тако да су са свим снагама Кесеровић, Гордић и коми, пошли тамо, затим њихове банде од Јагодине, Паракина и Левча. Бригада је на своме путу удараја по њима и разбијала их, али су ипак они по одласку Бригаде остали у том крају и појачали терор. Но ипак овај пролазак Бригаде је имао добрих резултата, тиме што им је напела озбиљних губитака а својом снагом изазвала је колебање код њихових присталица, а код поштених сељака и симпатизера НО борбе појачала веру у нашу снагу.

II Бригада³ је прокрстарила Жупским срезом исто тако Драж.[ним] упориштем, ушла је у Александровац, српско место, без икаквог отпора, јер су њихове снаге биле преко Мораве.

² Прва јужноморавска НО бригада

³ Друга јужноморавска НО бригада

Наш одред⁴ је дао свој ударни батаљон за II ЈМ Бригаду, остао је сада у јачини једног батаљона од 80 бораца. Последњих дана је обишао села Расине и једног дела Жупе у циљу одржавања зборова и обавештења народа о политичкој ситуацији, полету и успесима наше НО борбе, издајничком раду Драже Михаиловића и његове банде на овом терену. У току ових дана одред је имао 15 нових бораца.

Снаге окупатора и њихових слугу су се смањиле од пре неког времена, пошли су ка Ужицу. А дражиновци су ради тога повећали мобилизацијом своје банде и своје бригаде које су бројале од 15—30 повећали на број до 200 и тако везали наше снаге за себе.

3. Реорганизован је штаб одреда и његов састав је следећи: командант Страхиња,⁵ политком Јанко⁶ и заменик Срба,⁷ заменик команданта Мија.⁸

Из одреда је послато 7 партизана на војни курс у I ЈМ НОП одред. Морал у одреду је добар а дисциплина се исправља.

4. Писмена пропаганда у округу је досада била врло слаба, постоји једна техника од *јаке машине писаће, једног шапирографа* који је стар и већ скоро је неупотребљив *и једног рабио апарат*. По срезовима немамо технике. Ми смо у способности да набавимо нови шапирограф а још мање гештетнер. Са хартијом се ипак снабдевамо. Засада се издају радио вести или у недовољном броју. Потребно би било ако је у могућности да нам пошаљете гештетнер и матрица како би са писменом пропагандом боље удовољили.

4. Јастребачки батаљон није стигао код нас а настојајемо да са њима уредимо по питању болнице.

На постављене захтеве у вашем писму од 30-XI-43 г. одговорићемо идућом везом.

Наду⁹ не можемо послати сада са куриром] јер немамо везу са њом, отишла је на терен а везу нам није оставила, чим пре послати ћемо је.

6-XII-43 г.

другарски поздрав,
ОК КРУШ[ЕВАЦ]

⁴ Расински НОП одред

⁵ Сава Ераковић, народни херој, погинуо као командант Друге јужноморавске НО бригаде крајем марта 1944 год. на Видојевици у борби против четника Кесеровића.

⁶ Јанко Милојевић

⁷ Животије Савић

⁸ Миодраг Јовановић

⁹ Редакција није могла да утврди на кога се ово односи.

П.С.

Ваше писмо¹⁰ од 30-XI добили смо 5 овог месеца у 10 ч.

О I Бригади дознали смо подробније: да је имала борбе са дражиновцима од с. М. Дренове па све до Груже. У борбама од М. Дренове и Милутовца па до Шљивице дражиновци су имали 36 мртвих и 26 рањених, а наши 2 мртва и 2 рањсна друга. У борби код Груже су дражиновци озбиљно потучени, за наше се губитке не зна, са борбом у Гружи говори се да су драж. укупно тамо имали до 100 мртвих. По причању четника ~~з~~ребало је да 2 четнич. бригаде из Шумадије, Јагодине и Левча пресеку пут нашима а Кесер.[овињ] и Гордић да им ударе са леђа. Међутим Гордић је отишao за њима а Кесер се вратио за Горњу Жупу, даље се о неким борбама није чуло. Прича се да су се наши спојили са Шумадинцима.¹¹

Материјал који сте нам послали добили смо.

БР. 142

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ ОД 7 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОЖАРЕВАЦ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕ- РЕНУ МЛАДЕНОВАЧКОГ, КОСМАЈСКОГ И ЈАСЕНИЧ- КОГ СРЕЗА¹

7-XII-43

О.К.-у ПОЖ.[АРЕВАЦ]

Драги другови,

...

Што се тиче непријатељских снага на нашем терену ствар стоји овако: дражиновци су разбијени и крећу се у мањим групцима. Покушаји са поновном мобилизацијом су се потпуно изјаловили, пошто се народ масовно одупире и отворено им прети, јер су у неколико борби са I срп. бригадом² и нашим одредом изгинули у масама тек мобилисани сељаци. Због губљења ма какве подршке у народу, приморани су на отворену сарадњу са Недићевим изродима.

¹⁰ Редакција не располаже овим писмом.

¹¹ Односи се на Прву шумадиску НО бригаду.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 3715.

² Односи се на Прву шумадиску НО бригаду, која је формирана 25 септембра 1943 године.

Тако су 26-XI у борби код Селевца против нашег батаљона поред добровољаца и СДС учествовали и драж. [иновци] и били сви разбијени. Непријатељ је имао 15 мр. и 20 рањ. — а ми 2 мр. и 4 рањ. После те борбе сви заједнички су побегли у Смедерево. — Последњих 2—3 дана примећује се концентрација непријатеља (СДС) према Космају. Изгледа да имају намеру да претресају терен. Али већ при првом наиласку према Космају нашили су на наше снаге и скобили се. Резултат још немамо.

Из неких непоузданых извора дозиали смо да се неке недићевске снаге крећу према Пожаревцу.

С. Ф. — С.Н.!

друг. поз.
ОК ЗА МЛАД.

БР. 143

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЧАЧАК ОД
7 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА СРБИЈУ О ПРОЛАЗУ ПРВЕ ШУМАДИСКЕ НО
БРИГАДЕ ПРЕКО ТЕРENA ЧАЧАНСКОГ И УЖИЧКОГ
ОКРУГА И БРОЈНОМ СТАЊУ ЧЕТНИКА ДРАЖЕ МИ-
ХАИЛОВИЋА¹**

7-XII-1943

ЗА ПК²

Драги другови,

Редован месечни извештај од час добијете следећом поштом. Сада ћемо вам писати само о неколико ствари.

1) Друг Милутин³ је ишао са бригадом⁴ до Тометишног Поља. Ту је бригада водила борбу са Пожејником и Црногорском (Косјерић) бригадом четника 24-XI. У поподневној борби наши су имали 1 мртвог и 1 рањеног а нису успели најути чете са положаја које су држали од Субјела до Црног Врха (до Мањена). Увече наши су по мраку извршили јуриш на четн. положаје и најурили их. Сутрадан 25-XI наши су прошли кроз Косјерић и продужили даље управљајући се према депеши друга Тита од 24-XI по којој су добили задатак да успоставе везу са нашим снагама на линији Вишеград—Вардиште—Мокра Гора.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2654.

² Покрајински комитет КПЈ за Србију

³ Милош Мишић

⁴ Односи се на Прву шумадиску НО бригаду.

Вук⁵ ми је рекао да би требало да друг Мих,⁶ ако стигне, крене за њима истим правцем.⁷

2) Наш одред укључен је у састав бригаде. Нама је остала само једна четвртка са једним аутоматским оружјем. Друг Вук поставио нам је задатак да узимајући ову четвртку као језgro настојимо да што пре формирамо нову чету од новомобилисаних бораца. — Досада нисмо постигли никакав резултат ио линији мобилизације нових бораца. Јуди кажу: „Док нађе наша јача снага сви ћемо се пријужити“ — али сада још се ~~не~~ покрећу.

3) О непријатељским снагама знамо следеће:

Немци и Бугари налазе се на фронту у ужичком крају. Са њима сарађују четници. Снаге Бугара и Немаца не знамо колике су. — Кроз Чачак пролазе транспорти од Краљева за Ужице и натраг. Војни саобраћај између Ужица и Краљева врло је жив.

О борбама код Ужица ништа детаљније, осим оног што преко „Слоб. Југосл.“ чујемо, не знамо. Знамо само то да се велики број ратних немачких и бугарских војника налази у чачанској и краљевачкој болници. Ови рањеници стижу из борби код Ужица и Сјенице.

Према обавештењима која имамо љотићевци и недићевци не боре се код Ужица.

Четници у срезовима Таковском, Љубињском, Трновском, Драгачевском, Пожешком и Црногорском (Косј.) присилно су мобилисали стотине и стотине сељака. Тако напр.: у Ср. таков. 2 четн. бригаде броје до 600 људи од којих 100 активних четника, у Ср. љуб. 2 бригаде броје до 1000 људи са 150 до 200 актив. четника, слично је бројно стање и у другим срезовима. Морал мобилисаних сељака (мислимо на борбени морал) је раван нули. Сељаци су омрзли четнике и још им се само покоравају јер нису никде учествовали у некој тежој борби против наших снага. При првом сусрету са нашим јачим снагама сељаци ће се предавати или разбежати, настакне потпуно расуло четничких банди, остане шачица самих активних четника.

⁵ Мома Марковић, комесар Главног штаба НОВ и ПО Србије

⁶ Благоје Нешковић

⁷ По наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ крајем новембра 1943 год. кренула је из Топлице Прва јужноморавска НО бригада преко Груже за Шумадију са задатком да се споји са Првом шумадиском бригадом, да би заједно кренуле у Босну. Како је Прва шумадиска НО бригада кренула неколико дана раније према Сапцаку, то није ни дошло до додира ових двеју бригада. Прва јужноморавска бригада пребацила се децембра 1943 год. из Шумадије преко Западне Србије у Источну Босну.

Четници се спремају да иђу на фронт код Ужица и да потерају присилно мобилисање. Досада зnamо да су у борби против наших учествовали само драгачевски, моравички, трстенички и златиборски четници. Из срезова Таков, [ског], Љуб.[ићког], Пожеш.[ког], Косјер.[ићког], Трнов. [ског], четници још нису кренули на фронт код Ужица. Народне масе, обавештene о новим политичким догађајима, готово отворено говоре да ће четници сада прићи Недићу и да већ сарађују са Нсмцима и Бугарима.

На прузи Чачак—Београд нема већих војних транспорта.

Наша четворка запалила је Криву Реку (жел. станицу на прузи Милановац⁸—Љиг).

Са Ужицом немамо везе и ње зnamо тачно шта се све тамо догађа. Чује се овде врло јака топовска громљавина нарочито јуче и прекјуче, и то како који дан пролази све ближе и јаче, тако да често куће потреса.

Радио вести слушамо и издајемо у стотинак примерака.

Пошту за Вука послали смо на пункт -- крајњу тачку ка Ужицу докле допирено и она ће тамо чекати док Вук не пошаље курира. Јавите нам да ли да та пошта и даље тамо чека,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав
ЗА ОК Ч[АЧАК]
Милутин

БР. 144

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КРУШЕВАЦ ОД 10 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О ДОЛАСКУ ЧЕТНИЧКОГ КОРПУСА ДРАГУТИНА КЕСЕРОВИЋА У РАСИНСКИ СРЕЗ¹

ПК-у

Драги другови,

8-ог овог месеца Кесеровић је са целим својим корпушом, броји до 1000, стигао у Ломницу и Буди. Наш се одред налазио у Трмчару. При наиласку дражићеваца одред

⁸ Горњи Милановац

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2698.

је посео положај али се увече морао повући. При поседању положаја запазило се да код другова се осећа помало несигурности и колебања због недостатка муниције. Према јаваштењу Кесеровић је дошао да поврати морал код народа Расине и да поново организује Томашевићеву бригаду.² Говоре да ће нас истребити из Јастрепца и да ће остати овде све док потпуно не очисте овај терен од нас. Шаље своје банде да испитују извесне косе по Јастрепцу.

Према неким обавештенима имају намеру да организују њихове општинске управе које ће преузети власт, како они кажу чим наступи слом Немаца. Значи засад конспиративне општинске управе.

Стигао је батаљон Јастребачки³ у састав нашег одреда као II батаљон, броји 84 партизана са штабом одреда. Борци су већином нови и немају борбеног искуства.

Кесеровић се досада креће са читавим својим корпусом заједно и у селима остају груписани, не одваја делове који би се могли напасти.

Код Штаба одреда постоји гледиште да, с обзиром на број муниције којом располажу борци и на борбену способност читавог народа, јер су и у једном и другом батаљону већином нови људи, II батаљон још слабије стоји са муницијом просечно до 15 метака на борца, не би се могли упустити у борбу са њиховим целим снагама.

Настојаћемо колико се буде могло да одред остане на свом терену и да им се нанесу губици уколико се може више. II бригада⁴ се не налази у близини нас а послали смо писмо III батаљону I ЈМНО одреда где смо их обавестили о ситуацији код нас и тражили да будемо у сталној вези да координирамо акције.

Мислимо да би II бригада требала да се налази чешће у близини овога терсна уколико ситуација — јозбиљнија не налаже да иде на други крај, јер наше снаге нису до вољне за дражићевске банде на терену овога округа, пошто иду групно.

Шаљемо другарицу Наду.

10-XII-43 г.

Другарски поздрав
ОК КРУШЕВАЦ⁵

² Ова бригада била је разбијена на Великом Шиљеговцу 16 новембра од Прве јужноморавске НО бригаде, Расинског НОП одреда и Јастребачког НОП батаљона.

³ Батаљон Јастребачког НОП одреда.

⁴ Друга јужноморавска НС бригада

⁵ Окружни комитет Комунистичке партије Југославије за Крушевач

БР. 146

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА РАСИНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 11
ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СР-
БИЈЕ О РАСПОРЕДУ И БРОЈНОМ СТАЊУ КВИСЛИН-
ШКИХ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ КРУШЕВАЧКОГ
ОКРУГА И ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА ОДРЕДА¹

ШТАБ
КРУШ. НОП ОДРЕДА
„МИРКО ТОМИЋ“
11.XII.1943 год.
Положај.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОД. ОСЛ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА ЗА
СРБИЈУ

— I — НЕПРИЈАТЕЉ

Бројно стање окупатора: у самом граду се налази 100–200 Немаца. А у Врњачкој Бањи се налази око 1 дивизија Бугара, у Крушевцу има врло мало јер се нису вратили са фронта на Ужице.

Бројно стање домаћих издајица (а) љотићеваца: у граду се налазе 2 (два) батаљона, њихов батаљон броји 400–500 људи, наоружање њихово износи: свака чета по 1 (један) тешки митраљез, а свака десетина по 1 (један) пушкомитраљез, (б) недићеваца: бројно стање: око 200 (две стотине), наоружање: сваки вод има по један лаки митраљез; (в) дражићеваца: Кесеровић има његову бригаду од 250–300 људи, 15% несаоружано, 70% у униформи, 7 аутоматских оружја и пуно машингевера, у састав ове бригаде улази пратећа чета, наоружана је са 2 (два) тешка минобаца, 1 брдска хаубица, 1 (једна) тешка бреда и 1 (један) тешки фијат. II. Штабна чета бројно стање 130 сви у униформи и сви наоружани у којима има 100 машингевера, 1 (једна) „зорка“ и сваки војник по 2 (две) бомбе, ова чета је стално уз Кесеровића.

Јуришни батаљон броји 100 војника, 40% машингевера, 1 (један) амерички пушко-митраљез.

-I- Трстеничка бригада броји 250 људи, 20% без оружја, 1 „зорка“, 1 противтенковка, 2 холандска митраљеза, 25% са маш. геверима, ком. бригаде Ратко Рогановић.²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 4302.

² Не зна се тачно шта је било с њим после рата.

-I- Крушевачка бригада — ком. бригаде Вако Васовић,³ бројно стање око 100, 25% без оружја, 3 аутоматска јружја.

-II- Крушевачка — ком. бригаде Ђина,⁴ око 200, 10% без оружја, 4—5 аутомата, 15 машингевера.

Жупска бригада, ком. бригаде Гогић погинуо је од љотићеваца и сад не знамо ко је. Бројно стање 200; 25% без оружја, 4—5 аутомата.

Колаопничка бригада — ком. бригаде Реља,⁵ бројно стање 180, 30% без оружја, 2 „зорке”.

У Брусу има 20 Енглеза са радиостанициом. Од њих и Кесера је затегнут. Кесер [Совић] има у Жељину магацине код села Рогавчине. Кол њих је дошло пре неки дан 30 Власоваца, и имају са њима 10 Немаца са мотоциклима.

Трстеничка бригада, ком. бригаде Гордић.⁶ Бројно стање око 600, сви наоружани 1 бацац, 8 „зорки”, 3—4 „зброжовке”, 25% са машингеверима.

-I- Расинска бригада, ком. Радивоје Милојевић, броји 200, 20% ненаоружаних, 6 „зорки”, 30 машингевера, 1 лаки бацац.

-II- Расинска бригада, ком. Томашевић,⁷ број. ст. око 300, 20% без оружја, 3 „зорке”.

— II — НАШ ОДРЕД

Бројно стање нашег одреда је од 2 чете а чета броји 40 људи с тим што је ударни батаљон нашега одреда пришао у састав 2 (друге) бригаде те нам је борбеношт нашег људства слаба с обзиром да су сви такорећи нови другови. Наш батаљон је наоружан са 2 лака митраљеза и 4 пушко-митраљеза.

Морал врло добар, један друг похваљен, који је под кишом куршума узео пушкомитраљез погинулог друга, и његова храброст била је за пример свима осталим друговима.

Са исхраном се снабдевамо сада добро премда је пре било врло тешко. Храну извлачимо из села до самога града, реакција нема могућности да нам то спречи.

³ Предао се после ослобођења Србије нашим властима које су га осудиле на смрт.

⁴ Ђино Коловић, командант Прве крушевачке бригаде, не зна се да ли је погинуо или емигрирао.

⁵ Реља Павловић

⁶ Никола Гордић

⁷ Мирко Томашевић

— III — РАД У ОДРЕДУ

Војнички рад по предвиђеном градиву: а) пешад. егзерцир, стројева обука и борбена обука, (б) стражарска служба.

Политички рад — основни појмови: циљ наше борбе, јоиздаји Драже Михаиловића, објашњавање спољно-унутрашње ситуације, циљ фашизма.

— IV — АКЦИЈЕ

Одржавање зборова; објаш. спољно-унутрашње ситуације а нарочито о издаји Драже Михаиловића.

12-X- спаљивање воза у Читлуку 3 км од Крушевца.

12-X-1943 год. нападнута је дражићевска четворка, два су ухваћена а наш је један друг рањен.

14-X-1943 мања борба са недићевцима на Јабланичкој коси.

15-X-1943 наилазак на дражићевску заседу код Јабланице, наш 1 рањен.

22-X-1943 упадање у Крушевац и спаљивање фабрике. У фабрици се налази 1 тенк. Уништена су сва постројења, потребније ствари, као ђонове, извукли смо. Фабрика је ѿнеспособљена за рад.

27/28-X-1943 год. борба са дражићевцима над Здравињем, борба је трајала 32 ч. Непријатељ је успео да нас сузбије и пошто се био сконцентрисао чак је и успео да нас са тога терена одбије. Наш опстанак на том терену је био немогућ и с тим смо се ми повукли за Топлицу.

2-XI-1943 борба са дражићевцима на Црној Чуки, непријатељ је имао губитака али за тачан број не знамо, наш је један друг погинуо.

3-XI-1943 год. борба са Бугарима у Рашевцу⁸ (Топлица), губитака са наше стране није било, непријатељ је имао жртава и није успео да изведе план.

7-XI-1943 састанак са I бригадом и са њоме заједно учествовали у акцијама.

10-X-1943 борба са четницима у Гргуру. Ухваћено неколико четника.

17-XI-1943 борба са четницима у Шиљеговцу, велика катастрофа дражићеваца који су били опкољени у школи од 16 увече до 17 до 10 ч, побивено 50—60. Заробљено 135 од којих је 16 стрељано, велики плен: 1 „зорка”, око 50 пушака и муниције.

18-XI-1943 борба са четничким корпусом Кесеровића у Здравињу, борба је трајала око 1.30 ч, велики губици по

⁸ Село Рашевац

непријатеља и непријатељ је разбивен да су се после дуже дана скупљали.

Најомена: 17-XI-1943 напад на немачки камион, камион је упаљен, имали су рањених. Камион је упаљен, заплењена 1 пушка и мало муниције.

Изводимо стално акције о набавци оружја и муниције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

пол. комесар
Јанко Милојевић

командант
Сава Ераковић (Страхиња)

БР. 147

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА КРУШЕВАЦ ОД 16 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О БОРБАМА РАСИНСКОГ И ЈАСТРЕБАЧКОГ НОП ОДРЕДА У РАСИНИ¹**

ПК-у

16-XII-43 г.

Драги другови,

1. Дражићевци у јачини од 5—600 су још увек на нашем терену, Гордић, Радивоје,² Томашевић, Витез³ и Драја⁴ из Мораве, по причању сељака са њима је и п.пуковн. Радојевић,⁵ Кесеровић није са њима а јуче смо добили обавештење да је и Кесеровић пропао прескиноћ по иноћи ка овима другима који се сад налазе у Здравињу, Ловцима и М. Шиљеговцу. Крећу се врло споро и остају у једном селу по 2—3 дана и скоро све људство им се налази на обезбеђењу.

Наш одред је покушао борбу са њима још првог дана између Ломнице и Трмчара али се ту показало неодлучности нарочито код I батаљона, а разлог је свакако отсуност најбољих бораца који се налазе на курсу, тако да су мање снаге непријатеља које су биле на обезбеђењу изнад Ломи.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви ЦК СКС под бр. 2701. Изостављен текст се односи на партиски рад.

² Радивоје Милојевић

³ Командант Жупске четничке бригаде, ухваћен и стрељан ујесен 1944 године.

⁴ Дражка Петровић, командант Моравске четничке бригаде

⁵ Милутин Радојевић, командант Топличког корпуса, заробљен од наших јединица у лето 1944 год. и као народни непријатељ и ратни злочинац осуђен на смрт.

[ице] успеле да принуде наш I батаљон на повлачење. По старој навици напуштања терена било је минђења код неких од руководилаца да се пође за Топлицу али по интервенцији ОК одред се само одвојио од додира са непријатељем, пошто се уверио да снаге одреда нису способне за неку озбиљнију борбу са непријатељем који се кретао групно. У исто време смо обавестили другове у Топл.[ици] о ситуацији на нашем терену и предложили им координирање рада. Одред је наставио извиђање непријатеља и наставио обилажење села и одржавање конференција.

12-ог овог месеца стигао је Јастребачки одред у јачини од 150 бораца и у селу Больевцу се састао са нашим одредом. ОК је истог дана формирао оперативно руководство у које су ушли Јова⁶ за команд., његов заменик Страхиња,⁷ политком Принцип,⁸ зам. п. кома Срба.⁹ За ово се нисмо могли споразумети ни са Сељом¹⁰ јер је одред био ту а заједничко руководство је још одмах требало.

13-ог јесењег упада непријатеља у Здравињу, његове су снаге биле распоређене у селима: Здравињу, Ловцима, М. Шиљеговцу и неки део се налазио у В. Шиљеговцу, изгледа Дражка Петровић, напад је извршен у 3 сата по подне, борба је трајала од 3 – 7 сати увече, непријатељ је био у прво време потиснут и скоро избачен из села, задржао се само у неким одвојеним кућама према Ловцима, али су им пристигле снаге из Ловаца и М. Шиљеговца и упорно су се борили и успели су да се одрже па тим новим положајима, два наша батаљона нису ефикасно учествовала у борби, I батаљон је закаснио а другом батаљону се у почетку ранио команд. батаљона Живко¹¹ тако да није било изгледа после тога доста одлучности. Борба није имала онаквог успеха какав смо очекивали, али није била ни неуспех. Осетили су да смо ипак јаки ту поред њих тако да се после те борбе утврђују и копају ровове, а преко читаве ноћи пуцају, некад просто паклном ватром а то све у празно и само из страха.

Немају много резерве са њима и исто тако скоро су сви наоружани, муниције имају изобиља, што је знак да их окупатор снабдева, те су и у борби много упорнији. У овој борби смо имали 1 мртвог друга чл. п. (Бижа¹² из II батаљ.

⁶ Станимир Јовановић

⁷ Сава Ераковић

⁸ Милош Стојановић

⁹ Животије Савић

¹⁰ Радош Јовановић

¹¹ Обрад Лазовић

¹² Редакција није могла да утврди на кога се ово односи.

нашег одреда) и браћених, рањен је Живко у ногу дум-
дом метком, коска му је здрава али му је лист на нози
разнесен. Од тежих је само један Талијан коме је пре-
ломљена нога изнад колена. Непријатељ је имао 3 мртва,
али прича се да има више мртвих и рањених. Заплењене су
им неке ствари које су имали у кућама и нешто муниције
машингеверске.

Одреди су још заједно и пошли су у правцу Жупе са
циљем обиласка тамошњих села јер су дражићевци при
поласку овамо извршили реквизицију одела и обуће по
свим тамошњим селима, и у намери да их (дражићевце)
раздвоје или повуку све за собом, пошто је опер. руко-
водство мишљења а видело се и у самој борби, да ове
снаге са којима распомажемо не могу их разбити док су
групно. Наставити ће се испитивање њиховог кретања и
учинити ће се све да се туку што више. Иначе се све
више испољава њихова сарадња са окупатором не само
овде где се боре са нама него и у другим срезовима, у
Темијевском¹³ срезу су скупљали реквизицију за Немце док
су ови (Немци) заједно са дражићевцима пијанчили.

Другарски поздрав
ОК КРУШ[ЕВАЦ]

Добили смо 920 метака.
Раније послати материјал нисмо добили.

БР. 148

**ИЗВЕШТАЈ ЗАЈЕДНИЧКОГ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА
ДРУГЕ ЈУЖНОМОРAVСКЕ НОВЕ БРИГАДЕ И ПРВОГ ЈУ-
ЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 17 ДЕЦЕМБРА 1943
ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВИ ПО СРБИЈЕ О БОРБИ У
С. КОСАНЧИЋУ¹**

ОПЕРАТИВНИ ШТАВ
17 децембра 1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

15. децембра о. г. у подне наишла је једна већа група
дражиноваца од села Г. Бријања ка селу Косанчићу. Бри-

¹³ Вероватно Темнички срез

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4492.

гада се налазила у селу Кацабаћу, а одред у селу Стубли.
Одред² је посео положаје више с. Стубле ка с. Г. Бријању,
а бригада положаје више села Косанчића. Борба је отпо-
чела тачно у 11 часова. Дражиновце је пратила и бугарска
авијација — 2 самолетке. То је онемогућило јуриш по
дану и успешну борбу по дану. Напад општи припремљен
[је] тек у први мрак. План је био да бригада напада дра-
жиновце у селу, а одред да држи даљу блокаду и заседе
према селу Г. Бријању. Отпор дражиноваца је био велики,
јер је село опкољено рововима, које су ископали раније
Бугари, а у селу има већи број великих зграда и од тврдог
материјала. Ипак јуриш је извршен и то врло успешан:
одмах су избачени из ровова и набијени у један крај села.
Обруч је све више стезан, а шире блокаде села била је
на месту. У једном моменту померања једне чете са свог
места и провоцирања наших знакова, један део непријатеља
успео је да изиђе изван блокаде, а остали део у селу са-
свим је уништен. Једна зграда из које се непријатељ упорно
борио упаљена је заједно са непријатељем. Ту је убијено
и изгорсно 5 непријатељских војника.

5-ти одредски батаљон још од почетка борбе је учество-
вао у борби и блокади села. У току даљег развоја борбе
око 9.30 час. појачана је блокада села са 2-гим одредским
батаљоном. 4-ти батаљон задржан је у резерви и распоре-
ђен лево и десно од насила за с. Дреновац. Ова резерва
понила је непријатеља и његове растурене делове, који су
успели да се извуку из села.

Непријатељу су у овој борби нанети осетни губици и то:
106 мртвих, 4 заробљена и вероватно огроман број
рањених. Међу погинулим, уколико располажемо са пода-
цима, су и њихов командант корпуса и још 2 официра.

Од наших погинуло је 7 другова, међу којима и ко-
мандант бригаде друг Стојан Љубин-„Столе”. Рањено је
13 другова, од којих 3 теже.

У прилогу под 1 доставља се списак заплењене спреме.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам.
политичког комисара
Драгољуб Петровић

Командант
Драгослав Петровић-Горски

² Први јужноморавски НОП одред

ИЗВЕШТАЈ БРИГАДНОГ КОМИТЕТА ДРУГЕ ЈУЖНО-
МORAVСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД.
ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА СРБИЈУ О РАДУ
ПАРТИСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У БРИГАДИ¹

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА СРБИЈУ

Извештај о раду партиске организације у II Ј.М.Н.О.
бригади.

Драги другови,

Стање партиске организације у Бригади је следеће:
I-ви батаљон: у овом батаљону има укупно 10 чланова
Партије и 8 кандидата.

Од овог броја чланова и кандидата формираша су три
партиска актива, који ће у најскорије време да прерасту
у партиске ћелије, и једна партиска јединица (штабна је-
диница).

У овом батаљону рад тече доста добро. Партија је
успела да отклони извесне недостатке који су се осетили
у њеним редовима, тако да се сада не осећа више појава
недисциплине у онакој мери као што се раније то осећала.
У последње време имамо само један случај недисциплине
у овом батаљону а тај је са другом Јабланом,² овај друг
је партијац и командир чете. Његов случај изгледа јако:
он је одбијао да буде командир чете, правдајући тиме да
га кобајаги другови не трпе, такође је друг заузимао по-
грешан став по другарицама, тврдећи да другарице не могу
бити уопште добри борци, нити добри руководиоци. Трећа
његова грешка састоји се у одрицању у извесним момен-
тима послушности претпостављеним друговима. По оваквом
држању друга бриг-комитет је доспео одлуку да саслуша
друга Јаблана и после саслушања да му саопшти искљу-
чење из Партије. За извршење ове одлуке бриг-комитета
омела нас је припрема за акцију на Оруг.[лици] као и спро-
вођење исте. У самој овој акцији друг Ј. [аблан] се држао
добро, у истој борби му је и брат погинуо, после чега
се он држао онеко добро. На другове који су били одре-
ђени да га саслушају, јако његово држање изгледа да је
утицало, тако да су му они приликом саслушања само указали

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС под
бр 8148.

² Живојин Вучић

на његове грешке и недисциплиниоване поступке, а саопшти-
ти му о искључењу из Партије нису хтели. Сматрају да би
ово саопштење на њега рђаво деловало, не би поправио што
би се желело једном оваквом казном. У другој борби са
дражићевцима у с. Косачићу такође се држао иевсрватио лю-
бро како као руководилац такође и као борац. После оваквог
држања друга, бриг-комитет сложио се да друг остане у
Партији с тим да се другу укаже боље на његово држање.

У последњих неколико борби осећа се корак напред у
парт. јрг. овог батаљона што се најбоље осећа по држању
самих партијаца у борби, као и по држању бораца. По-
раст морала и борбености у читавој овој јединици је заиста
велики. Одржавају се редовни партиски састаници, на ко-
јима се учврстио рад већ прилично.

У последње две борбе рањени су нам пет другова који
су кандидати за Партију, нису много тешко рањени.

Од осам кандидата које имамо у батаљону треба дво-
јица да се учлане.

II-ти батаљон: из овог батаљона отишла су нам 4 друга,
који су чланови Партије, од којих су 3 секретари партиских
ћелија, такође је отишло и неколико кандидата, после чега
се осећа велики недостатак у раду, јер су били све искуснији
другови. Ови другови су отишли за Косово, по тражењу
Космета. После одласка ових другова у батаљону има укуп-
ан број 11 партијаца и 5 кандидата, од којих 1 треба
да се учлани.

Партијци из овог батаљона су врло млади и недовољно
искусни, тако ће им требати помоћи мало више, иначе су
вредни и врло дисциплиновани. Рад тече редовно нормално
само се не осећа довољно напредак овог рада.

У Штабу батаљона има по мало несугласица што до-
лази јутјуда, што друг командант није партијац, али ћемо
настојати да се ове несугласице отклоне у што скоријем
времену.

У последње две борбе погинула су нам два друга од
којих је један командант друг Никола Турчиновић „Дра-
шко”, члан Партије и друг Бранко Кличковић, јомладинац,
члан СКОЈ-а и кандидат за Партију.

III-ти јомладински батаљон: у овом батаљону има укупан
број партијаца 17 од којих се двојица налазе на боловању
(рањени су у борби на В. Плани) и 9 кандидата, од којих
двојица треба да се учлане.

Што се тиче рада овде он тече нормално, али се у самом
раду осећа помало неискрства, што јомста у неколико пра-
вилан развој кандидата и младих чланова Партије. Поред

тога другови су врло дисциплиновани чиме служе за пример осталим друговима. У Штабу батаљона се осећају по-мало неправилности, које долазе отуда што друг командант није члан Партије, као и то што су другови остали чланиви Штаба недовољно активни, тако да друг, користећи се њиховом неактивношћу, прејајује њих, наиме не дозвољава им да се осете као прави руководиоци. Ово стање ствари у Штабу III батаљона бриг-комитет је увидео, и помоћи ће друговима да се отклони ова велика неправилност у што скоријем времену.

О Штабу бригаде: бриг-комитет уочава недовољну активност код Штаба бригаде, као и то да се није спашао сасвим у својој дужности.

У последњој борби која се водила у селу Косанчићу, са дражиновцима погинуо је друг Стојан Љубић „Столе“ командант Бригаде. У Штабу је извршена попушта тако, да за команданта остаје друг Драгослав Петровић „Горски“, за заменика долази друг Радован Петровић, досадашњи нач. Штаба, а за начелника Штаба долази друг Миливоје Петровић, досадашњи командант V батаљона I J.M.N.O.P. одреда,³ овај друг није партијац.

Укупан број партијаца у Бригади износи 44, и 22 кандидата. У овај број рачунам интенданта, као и руководиоца бригадног комитета СКОЈ-а који припадају помоћном делу Штаба бригаде.

СКОЈ у Бригади: СКОЈ се развија прилично добро, мада ширу тако довољно искусни. Рад СКОЈ-а прилично олакшава спровођење директиве, у чему другови скојевци скоро свуда предњаче. Потпуни извештај ћете добити од друга руководиоца СКОЈ-а у бригади.⁴

Политички рад: по овом сектору мало слободног времена, а и због наше исдовољне активности, није се урадило онолико колико је могло да се уради и колико је требало да се уради. Просечно су се одржавали по 4—5 четних часова недељно. Зборова нити конференција у народу нисмо имали.

Војнички рад: тајкоће и по овом као и по претходном сектору слабо се радило. Одржавано је 5—6 војничких часова у четама недељно. Само се ту одражава пролуст, који нам се свети у борби, а тај је следећи: да другови команданти уопште не припремају, тј. не подижу своје командире, тако да би их оснособили за руководиоце у борби, као и за одржавање војних часова. По последњим борбама

³ Први јужноморавски НОП одред

⁴ Милорад Вуловић-Деспот

извршена је опсуда тих борби.⁵ Примећује се Оперативном штабу да се није довољно активан и спергичан показао у спровођењу плана као и у руковођењу самом борбом. Такође се примећује да се руководства батаљона нису довољно снашла при руковођењу својим јединицама у борби, као и поједини штабови чета.

Из ових опсуђивања борби извучена су сва искуства која ће се убудуће пренети на партизане.

Држање партизана у свим борбама је силено, њихов морал, дисциплина у борби и борбеност је на завидној висини.

Култ-просвет-васпитни рад: по овом сектору није се урадило ништа, зато што нису постојали културно-просветни одбори. Одржане су свега две приредбе, једна у с. Брсстовцу, а друга у с. Лапатици, на којима је узело учешћа читаво становништво.

На састанцима бриг-комитета, одржаним 7, 13, 18. ф. м-ца, запажене су све грешке и недостаци у нашој партиској организацији. Постављено је да се руководства како батаљона такође и чета држе мало чвршиће од стране Партије, како убудуће не би долазило до несналажења старешина при руковођењу борбом. Због слабог рада (шеводољног) са кадровима постављено је да се убудуће појача рад одржавањем редовних састанака (радних), као и појачањем теоретског рада, преско редовних теоретских састанака, као и то да се појача увлачење нових људугова у Партију.

Такође због слабог политичког и војничког рада, постављено је да се убудуће користи сваки слободни тренутак времена за одржавање ових часова. У вези с тим наглашено је да се мало темељитије прорађују ова два врло важна питања по партизане.

На последњем састанку бриг-комитета формирали смо култ-просветни одбор којему смо поставили извесне задатке, у вези са прославом рођендана друга Стамбина.

Такође је примећено бриг-комитету, да се ције довољно активан показао у спровођењу својих одлука, у вези с тим постављено је да се убудуће све одлуке бриг-комитета монирају спроводити спергичније у живот.

Овиме би завршио свој 15-то дневни извештај.

⁵ Мисли се на борбе против четника Драже Михаиловића у Оручици и Барју 11. децембра и у с. Косанчићу 16. децембра 1943. године.

Извештај има мало закашњења, које долази због по-следњих борби, после којих је било срећивања јединица тако да нисмо могли раније упутити извештај.

СМРТ ФАЦИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

19-XII-1943 год.

Положај

Другарски поздрав
секретар бригадног комитета
Драг. Л. Петровић „Раде“

БР. 150

НАРЕДБА ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 26 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. О ОСУДИ НА СМРТ СТРЕЉАЊЕМ ШПИЈУНА ГВОЗДЕНА СТЕФАНОВИЋА¹

НАРЕДБА

ШТАБА II Ј.М. БРИГАДЕ ЗА 26 XII 1943 ГОД.

I

Непријатељи наше борбе намерно су убацили у наше редове Гвоздена Стефановића, који је после кратког времена осумњичен од стране наших бораца као шпијун и провокатор.

Војни суд II бригаде при детаљном саслушању утврдио је следеће:

1) Да је Гвозден Стефановић дошао нередовним путем у наше редове дајући лажну изјаву да је рације био партизан у чети друга Гатка.²

2) Покушао је да организује бекство из бригаде са лаким митраљезом.

3) Изјавио је да је ваздухопловни поручник, а на саслушању признао да није официр; и

4) Нађени су му разни планови свих села и места где се баве партизани и многе прибелешке из којих се тачно види да је био *прави шпијун и издајник* наше борбе, што је и он сам у последњем часу признао.

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4506.

² Никодије Стојановић, народни херој, убио се у земунци, опколjen од жандарма и четника 13 августа 1942 год. на Малом Јастребцу.

Војни суд II бригаде имајући у виду све ове тешке кривице осудио је на смрт Гвоздена Стефановића и пресуда је одмах извршена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Чланови војног суда:

- 1) Рад. Петровић³
- 2) Петровић Драгољуб „Раде“
- 3) Петар Гавrilović

БР. 151

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ
ОД 28 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ КОСМАЈСКОГ НОП
ОДРЕДА О ПОТРЕБИ ПОЈАЧАНОГ ПАРТИСКОГ РА-
ДА У ЈЕДИНИЦАМА ОДРЕДА И СТВАРАЊУ ДИВЕР-
ЗАНТСКИХ ГРУПА НА ТЕРИТОРИЈИ МЛАДЕНОВАЧКОГ
СРЕЗА¹

За Душана² — шт.[аб] одр.[еда]

28-XII-43 г.

Драги друже,

1) Примили смо твој извештај од 14-XII. Он је заиста непотпуни, нарочито у погледу карактеристика бораца. Но, идући пут пошаљи свакако подробније карактеристике са више података (место, старост, мало јопширније мишљење о сваком борцу, нарочито о члановима и кандидатима партије).

Види се да се кренуло у раду, што је нарочито у данашњим тешким условима борбе од прворазредног значаја. Само тако, ако будемо јаку и чврсту партију имали, ако будемо имали интензиван и систематски рад на подизању како бораца тако и чланова партије и кандидата, имаћемо и јак и чврст одред. Без тога -- све ће то бити слабо. Узмимо само пример З чете, која је била ... Мало је дошло до овог дезертерства. Партија не функционише, нема никаквог политичког рада -- и јасно опита лабавост, нема онога што би их скупљало нема ... чета, нема центра

³ Радован Петровић

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3778.

² Јерко Михајловић

живота. А уз то војнички рад сведен на нулу. Данас *кафрови, квалитет људи значи све*. И зато тај рад треба нај-
избиљније схватити. Тим пре што је квалитет, што је ниво
борца врло низак, свест веома мала. Све су то поштени
људи, борбени и одани, али без најосновнијег знања и
свести. Узми па погледај стање у свим четама, па и у
самој партији. Колико ту треба рада; колико тим друговима
треба помоћи. А ти им у првом реду ... дати ту помоћ.
Јединице стално обилази; рад нека се редовно одвија у
свим ситуацијама, састанци редовни и са дневним редом и
онда — широк политички рад из дана у дан; конференције;
васпитне групе; заједничко читање; разговори. А уз то
партију стално проширивати увек новим кандидатима а старе
кандидате у партију. Па васпитним састанцима парт. једи-
ница искса присуствују и кандидати. — Шаљемо ти директивно
писмо ОК-а упућено ср. руководиоцима. Мада
многе ствари из њега не долазе у обзор у раду партије у
одреду, ипак ће ти користити у разјашњењу основних ствари
рада: улози руководиоца; раду парт. Келија и др. Писмо
је само за тебе и проради га сам. Пиши о свему што ће
ти можда бити нејасно у раду.

2) Ситуација је овде мало боља: СДС и полиција су
отишли. Тако сад у округу сем сталних, редовних снага
имамо још дражиноваца, који су у последње време прилично
дигли главе. Осетили су да наших снага нема, па су се
окурожили: држке зборове; поново мобилишу и тероришу
народ. — Као што видиш ситуација је таква да одред
не само да може, него и треба да се чим пре врати, јер
неких већих снага нема, а дражиновце морамо чим пре
разбијати, зато гледај да се што пре вратите.

3) Друг Срба³ ће вероватно у одред. Одмах с њим
одржите састанак штаба и направите план рада. Шаљемо
ти писмо Штаба Пожарев. одреда. Одговорите им: Јасно је
да одред у оваквој ситуацији не може прећазити, јер је
нужан овде; у погледу оружја треба да видите могућности
и да друговима пошаљемо нешто; покушајте да ако другови
имају могућности пошаљу нам нешто ексилозива, јер су
акције *на железницу и комуникације* од великог значаја. —
Са другом Србом види да се одговори Гл. шт. за Војводину,
који је још пре месец дана упутио нашем одреду неки ма-
теријал и вести о својим акцијама. Треба им потврдити
пријем и обавестити их укратко о акцијама нашега одреда.

...

³ Иван Стефановић-Срба

4) Пошто наш округ мисли да покреће свој лист (Орган Нар. осл. орг.) нужно је да организујеш и сам пишеш разне дописе и репортаже из живота и рада одреда (разне борбе; један дан јдмора итд.). Такође ти треба да до 10-1-1944 г. спремиш преглед месечног рада (свих акција) одреда који ће бити штампан у листу. Ово схвати најозбиљније, те и ти сам пиши, а и пренеси на све борце то; могу се из одреда добијати добре и разноврсне ствари: дописи, репортаже, песме и др.

5) Ако икад осетите недостатак у муниципији обратите се на друга Срету,⁴ полит. радника из Млад. среза, јер он има сакупљене муниципије. Овога пута обратите се на њега а убудуће ћемо за то одредити један посебан пункт.

6) Пошто се одред креће као целина нужно би било формирати 2—3 ликвидаторско-диверзионе, чврсте и сигурне петорке, које би извршавале ситије акције, а нарочито ликвидације петоколонаца. Напр. у Младеновачком срезу известан број ликвидација је неопходан. Ти види да се ово спроведе и одмах једну петорку упути у Млад.[еновачки] срез на Срету — (нека га тражи преко Вл.[ашке] или Сен. [аје]. — Можда би било згодно — да се не би много слабио одред — за прво време формирати само једну петорку. То ви већ у штабу видите и процените.

7) Што се тиче везе њу одржавај редовно, на начин како смо ти јавили прошлим писмом.

Друг. поздрав

СМРТ ФАПИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

ОК МЛАДЕНОВАЦ

⁴ Павле Блажић из Младеновца

БР. 152

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЈУЖНОМОРAVСКЕ НО БРИГАДЕ ОД 28 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О АКЦИЈИ НА ЖЕЛЕЗНИЧКУ ПРУГУ НИШ—ЛЕСКОВАЦ, КОД С. БРЕСТОВЦА, 26 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
II ЈУЖ. МОР. БРИГАДЕ
28-XII-1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА СРБИЈУ

Драги другови,

на дан 26. о. м. штаб II Јуж. мор. бригаде припремио је план за извођење акције на прузи Ниш—Лесковац и то једновремени напад на воз — рушење пруге и напад на железничку станицу Печењевци. У том смислу тога дана слали смо наше људе на извиђање истих објеката. Бригада је имала задатак рушење и напад на воз, а одред напад на [железничку] стан. Печењевци. Снаге смо приближили по дану у села Г. и Д. Бријање 8 км од пруге, јер су тоћи биле исувише мрачне. Тога дана пао је снег поподне. Са штабом одреда и путовоћама прорачивао се план за напад станице цело поподне. Са штабом 1. бригад. батаљона и осталим штабовима прорачивао се план за напад на воз (1 је имао напад и рушење пр. [уге])². Нацртана су сва отстојања до станице и до зграде, где се Бугари налазе. 40 Бугара је било у станици (3 зграда поред ње — нарочито за њих направљена). Сви батаљони одреда су добили и детаљни план саме зграде и станице и осигурања истих. План је био да се напад изврши у 22.30 час.

По врло рђавом и хладном времену пошло се у акцију. Видљивост по снегу била је врло велика. Партизани су газили Печењевачку Реку која је надошла прилично, а они из одреда због конспирације напада нису прешли на мост у Печењевцима, већ на једној врби прелазили Јабланицу и то готово сви ипак газили. Одред је имао да почне напад у моменту експлозије на прузи код бригаде. При самом постављању експлозива неко од стражара сељака који су

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 4528.

² Један батаљон

постављени на 50 м почeo је да вичe и да сe дeре: „Узбуна, узбуна!” и почeli су на све стране да лунају у кантe и пругu. Ми смо ипак чекали воз који је пошао из станице Брестовац. Воз се после неколико минута вратио, а ми смо дали одреду знак за напад — бацили бомбу. Напад је одмах почeo, али су Бугари већ били спремни због алармирања од стране сељака. Видљивост је била врло велика и Бугари су бацали често белe ракетле. Простор од станице до Јабланице, око 300 м био је јако брисан — сама равница без заклона и добро осветљаван. После неуспешних покушаја за напад и дугог стајања и лежања партизана у блату дат је пола сата доцније знак за повлачење. Напад је требао бити ударнички и сасвим изненађујући, али то се није могло извести по снегу и оваквој временској непогоди — блату и води, а провоцирање сељака и лупање су све то десконспирисали. Блато је било такво да после првог развијања у стрелце сви су пушкомитраљези били тако блатњави, да су само једном радили брзом паљбом, а после су због блата застали. Већина партизана не заузима лежећи став и рескира живот, а не жели да легне у гтиб који је велики близу пруге. Сутрадан смо дошли у село Д. и Г. Бријање са добром обавештајном службом и одмオリли људство. Јудство је у овој акцији за 60% обосило, јер опанци апсолутно остају у оваквом блату — мисли се на нештављене.

Искуство из ове акције је да због видљивости вељике конспирације не може да буде и не вреди овонико људство водити, већ такву акцију да изводимо са десетином и лакше и конспиративније. Једино не може бити после превртања воза и евакуисање истог.

План за будуће акције које смо ми заједнички предвидели доставио је у засебном писму заменик полит. комесара:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Зам. полит. комесара

Командант

Драг. А. Петровић „Раде“

Драгољуб Петровић „Горски“

П.С. Драги другови, Поп Мићо³ је већ два дана болестан од грипа и има велику температуру.

Горски

³ Владимир Вукићевић

БР. 153

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА КОСМАЈСКОГ
НОВ ОДРЕДА ОД 31 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. ОКРУЖНОМ
КОМИТЕТУ КИЈ ЗА МЛАДЕНОВАЦ О ПАРТИЗАНСКОМ
И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОМ РАДУ И АКЦИЈАМА БАТАЉО-
НА ОД 14—31 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

OK-у
Младеновац

Извештај о раду партиских јединица у II батаљону за време
од 14-XII—31-XII-43

Драги другови

Организационо питање

Штаб: У штабу има три члана партије и то Душко², заменик пол. ком. у батаљону и који је одговоран за организационо питање као и политички рад у батаљону. Друг Уја³, вршилац дужности коман. батаљона пошто је друг Ујак⁴ заменик команданта „Привремене бригаде”. Исти припада партиској јединици Друге чете, и друг Босанац⁵ који је одређен за батаљонског интенданта а припада партиској јединици Прве чете:

Прва чета: Има седам члanova партије (7) којима су подељене улоге рада, и исти су одговорни за рад по свом сектору. Рад је интензиван. За кратко време постигнути су многи добри резултати што се види из извештаја секретара јединице Прве чете. Приликом формирања чете било је четири кандидата, а 28/XII-43, кандидовани су Војислав Кузмановић⁶ (Чубрило) и Богдан Опачић.⁷

Рад партиске јединице је добар што се види из извештаја секретара јединице I чете, да је јединица имала 9

¹ Оригинал се налази у архиви ЦК СКС под бр. 3774.

² Драгутин Павличић-Крицун

³ Душан Поповић-Вуја

⁴ Милан Живковић

⁵ Десимир Самарџић, пекарски радник из Београда. Погинуо 16 марта 1944 год. у борби са четницима Драже Михаиловића код с. Велика Иванча.

⁶ Погинуо од четника Драже Михаиловића у с. Врчину, Гроцански срез, фебруара 1944 године.

⁷ Погинуо у борби са четницима у с. Друговцу, Подунавски срез, јула 1944 године.

састанака и то 7 практичних и два теориска. Нарочито треба истаћи као вредног друга Драгомира Гаврића „Кицоша”, секретара јединице, као и друга Славка Мильковића⁸ (Јаинка) који је одговоран по омладинском питању.

У Првој чети било је дошло до зајевице између командира Благоја⁹ зв. Турски и политичког комесара,¹⁰ али је то регулисано и изглађено, јер је Благоје смењен са дужности командира и премештен је у Другу чету.

Друга чета: бројала је на дан 14/XII шест чланова партије којима су подсељене улоге рада који су и одговорни за своје секторе рада. У Даросави 18/XII пришли су нашем батаљону 6 другова из Космајског батаљона који је ушао у састав I Шумадиске бригаде. Исти су се одвојили од своје јединице код Пријепоља и међу њима има два друга партијца и то: друг Нико¹¹ из Вучака који је на болovanju и друг Мићко¹², сељак из Ковачевца, ушли су у састав партијске јединице Друге чете. Друг Божа¹³ омладинац рашен, одговоран за рад по омладинском питању у батаљону и налази се па лечењу. Учлањена су два кандидата и то на дан 28/XII друг Живорад Петровић сељак из Дражња и Добросав Михајловић¹⁴ (Доле) ... Тако да партијска јединица на лицу па дан 31/XII броји 7 чланова и четири кандидата што се вили из извештаја секретара јединице II чете.

Указала се потреба пошто се у нашем батаљону налазе већином омладинци и лакијег рада са омладином те смо формирали омладинску чету, тј. старије другове пребацили у Прву чету, а омладинце у Другу чету. Такође је рад у Другој омладинској чети интензиван и омладинци дају добре резултате. Тако да постоји натјецање између чета.

⁸ Погинуо као комесар Друге чете Космајског НОП одреда марта 1944 год. у борби са Српском државном стражом у с. Поповићу, Космајски срез.

⁹ Благоје Стојаковић, дезертирао из одреда јануара 1944 год., у фебруару ухваћен од одреда и стрељан.

¹⁰ Радомир Николић, радник из с. Бачевца, Београдски срез

¹¹ Редакција није могла да установи потпуно име и презиме.

¹² Драгољуб Симић, погинуо на Сремском фронту крајем 1944 год. као командир чете у Тридесет првој НО бригади Двадесет прве НО дивизије.

¹³ Стева Станић-Божа, погинуо 24 августа 1944 год. у борби са непријатељима и четницима код Камендола, Космајски срез, као комесар Космајског НОП одреда.

¹⁴ Рањен 4 маја 1944 год. у борби са четницима Драже Михаиловића код села Стојник, Космајски срез, касније подлегао ранама у селу Губеровицу.

Политички рад у батаљону и народу

Политички рад у батаљону је дosta добар али још увек треба га појачавати. За кратко време ипак је доста урађено. Сваког дана када дозвољавају прилике одржавају се пол. састанци ио десетинама, где се објашњавају циљеви наше борбе, о партизанима, дужностима партизана и њихов однос према народу, о Дражи Михаиловићу, као и извештаји са фронтова и др.

Рад у народу: одржан је збор у селу Трбушници на дан 16./XII-43. Било је присутио око 80 лица. На збору су учествовали као говорници друг Душко, заменик пол. комесара у батаљону и друг Ујак, командант батаљона. Збор је успео. Ношто су овде месне прилике такве и куће су разбацане, то се по кућама објашњава пол. ситуација у земљи и ван. Недостају нам вести са фронта, те нам умногом омета у пол. delaњу.

Формиран је агитпроп у батаљону. За пол. рад у бат. и народу одговоран је друг Душко, за хор у батаљону, друг Родольуб¹⁵, пол. комесар II чете, за дилетанску групу одговоран је друг Босанац. Такође формиран је јодбор за батаљ. лист који кроз кратко време треба да изађе, у тај јодбор су ушли друг Душко, зам. пол. комесара, друг Родольуб, пол. ком. у II чети, друг Аца¹⁶ водник II вода II чете и друг Славко. Агитпроп батаљона још није ништа урадио по том питању. Узрок је јер је касно формиран па није ни било времена да се нешто уради.

Шаљемо вам списак бораца и карактеристике бораца. На боловању се налазе друг Божа јомладинац који је рањен у борби у Пркосави на дан 19./XII-43 год. као и друг Љуба Шуца¹⁷, пол. комесар у батаљону и друг Никола из бригаде.

Акције

Батаљон је имао следеће акције и то у В. Крсни на дан 11./XII-43 ликвидирана су 2 дражиновца и то командант места и разводник страже и један рањен. Остало сеоска страже која је била наоружана разбегла се. Око један сат после подне наишле су јаке пешијатељске снаге и батаљон се извукao из села и заузео положај између В. Крсне и Азање, до борбе није дошло.

На дан 19./XII — приликом предајивања у Пркосави користећи се густом маглом батаљон је нападнут од стране четника. Четници су растерани и најурени. На њиховој

¹⁵ Родольуб Андрић

¹⁶ Александар Ристић

¹⁷ Јубомир Ивковић-Шуца

страни био је један мртав четник и један теже рањен. На нашој страни била су два друга лакше рањена и то: друг Љуба (Шуца) и друг Божа.

На дан 22/XII-43 год. дошли су у састав са Шумадиским батаљоном и формирана је „Привремена бригада”. Наш батаљон са Шум. батаљоном ликвидирали су три дражиновца у селу Бистрици и њихове ствари конфисковане. Истог дана нападнута је једна четничка група у Бароневцу, у тој акцији учествовала је омлад. чета. Убијена су два четника, било је и рањених а тројица четника је заробљено, тј. мобилисаних сељака. Заплењен је лаки митраљез типа „Максим” и два пуна оквира муниције за холандски митраљез. Са Првом четом шумадиском заустављен је воз у Бароневцу, уништени су путнички вагони као и локомотива избачена из шина, демолиран телефон на станицама и два вагона сувих шљива раздељена народу. Такође је уништен телефон и телефон у пошти.

На дан 26/XII-43 год. приликом предајивања у селу Живковцу наши осматрачи приметили су једну непријатељску колону. Изашли на положај и прешли у напад. Убијено је 6 жандарма, међу њима жанд. потпоручник и један четник, било је пуно рањених који су се извукли захваљујући магли. На нашој страни није било губитака. Овде је водио борбу само наш батаљон. Та акција наишла је на велики одјек у народу.

На дан 29/XII у селу Вукосавцима дошла је у састав Трећа чета коју је довео друг Јастreb¹⁸ и Радомир¹⁹, пол. комесар. Чета је бројала 22 друга са руководством. Подиску посебан извештај о стању како моралном тако и здравственом у тој чети. На дан 30/XII требало је формирати, тј. реорганизовати ту чету. Бригада је данила у селу Брезовац под Венчацом. И око 10 ч. пре подне приметили смо јаке непријатељске снаге састављене од жандарма, добровољаца, Бугара и четника Драже Михаиловића. Заузет је положај. Борба је била тешка, али тежину борбе у цеој бригади поднела је Друга омладинска и Трећа чета. Борба је трајала око 3.30 ч. У тој борби нанети су непријатељу губици али се не зна колики број јер смо се повлачили. На нашој страни било је три мртва и четири лакше рањена друга, међу њима и једна другарица. У тој борби било се одвојило око 60 другова, од којих је дана 31/XII њих око 50 другова ухватило везу.

¹⁸ Обрад Михајловић-Јастreb, погинуо у борби са љотићевцима, Бугарима и четницима 31 децембра 1943 год. под Венчацом.

¹⁹ Радомир Николић

У тој борби погинуо је друг Јастреб из Треће чете, друг Мирко из Селевца и друг Мика (Цамбос), курир при II батаљону из Осилаоницe.

Морално стање у батаљону је одлично. У свим акцијама су се борци показали веома добри, да су добили признање од I батаљона, јер је наш батаљон увек био у првим борбеним редовима.

Здравствено стање

У батаљону има 6 рањених, од њих је теже рањен друг Љуба (Шуца) пол. комесар у батаљону — а други су лакше рањени. У батаљону има случајева јаке прехладе. Такође има неколико случајева оболења другова од чирсва. Обука је код бораца веома слаба, јер се овде у немогућности да се ишто учини у том погледу, такође и са одећом није баш на завидној висини. Чини се све да се побољша.

II
ДОКУМЕНТА НЕМАЧКИХ КОМАНДИ
И УСТАНОВА

БР. 154

**САОПШТЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД 5 ЈАНУАРА 1943 ГОД. О ОДМАЗДИ
ЗА ИЗВРШЕНУ АКЦИЈУ НА ЖЕЛЕЗНИЧКОЈ СТАНИЦИ У КОВАЧЕВЦУ²**

САОПШТЕЊЕ

Због комунистичког препада који је извршен на општину и на железничку станицу у Ковачевцу у ноћи између 24 и 25 децембра 1942 г.,² при чему је убијен претседник општине и порушена железничка станица, стрељано је 4 јануара 1943 године

10 комуниста који су учествовали у извршењу злочина.

Београд, 5 јануара 1943 г.

**КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ И ЗАПОВЕДНИК
СРБИЈЕ³**

¹ Фотокопија оригинала налази се у архиви Војноисториског института под бр. 22/1, к. 40—J—I.

² Акцију је извела Космајска чета Првог шумадиског НОП одреда.

³ Генерал-лајтнант артиљерије Бадер

БР. 155

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД 6 ЈАНУАРА 1943 ГОД. ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 809 ДА СТРЕЉА 6 ЉУДИ РАДИ ОДМАЗДЕ ЗБОГ ДИВЕРЗИЈЕ НА ПРУЗИ БЕОГРАД—НИШ¹

**КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ**

Оперативно одељење 23/43 Главни стан, 6.1.1943

Предмет: Мере одмазде

ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 809²

Заменик командујућег генерала, генерал-лајтнант Јупс наредио је:

Ради одмазде за диверзију на прузи Београд—Ниш 3 I 1943 у близини Лужана³ треба стрељати 6 ухапшених окривљених стражара.

Јавно саопштити наређење Фелдкомандантурс. Десет примерака саопштења треба послати командујућем генералу и заповеднику Србије.

Доставити извештај о извршењу.

Параф: X.

За командујућег генерала и заповедника Србије

Начелник штаба

Гајтнер

Достављено:

Виши командант СС и полиције да достави...

Управни штаб

Оперативно одељење

К.Т.Б.

На знање:

Немачки официр за везу при I краљевском бугарском окупационом корпусу.

¹ Оригинал у архиви Војноисториског института под бр. 5/6, к. 41—А.

² Немачка обласна команда у Нишу

³ Диверзија је извршила група партизана Јастребачког НОП одреда.

БР. 156

САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТУРЕ У НИШУ ОД 9 ЈАНУАРА 1943 ГОД. О ИЗВРШЕЊУ ОДМАЗДЕ ЗБОГ ДИВЕРЗИЈЕ НА ПРУЗИ БЕОГРАД—НИШ КОД С. ЛУЖАНА¹

ФЕЛДКОМАНДАНТУРА (V) 809

ЈАВНО САОПШТЕЊЕ²

По наређењу командујућег генерала и заповедника Србије, ради одмазде за диверзију на прузи Београд—Ниш на дан 5 I 1943³ у близини Лужана, стрељано је 9 јануара 1943 следећих 6 лица:

- 1) Јелисавета Андрејевић, Ниш
- 2) Иван Ракић, Мрамор
- 3) Михаило Игњатовић, Ниш
- 4) Драгиња Игњатовић, Ниш
- 5) Ратомир Игњатовић, Ниш
- 6) Урош Денић, Ниш

Ниш, 9 јануар 1943

За фелдкоманданта

Милер
мајор

БР. 157

**ОБЈАВА ФЕЛДКОМАНДАНТУРЕ ВРЊАЧКА БАЊА НА
ДАН 13 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ ЗБОГ ИЗВР-
ШЕНИХ АКЦИЈА ПАРТИЗАНА У КРУШЕВАЧКОМ
ОКРУГУ¹**

ОБЈАВА

20-XII-1942 убијен је претседник општ. Ломничке од комуниста.

28-XII-1942 убијен је шеф станице Почековина од људи Драже Михаиловића.

¹ Оригинал у архиви Војноисториског института под бр. 5/6, к. 41—A.

² Види док. бр. 154.

³ Акција је изведена 3 јануара 1943 године.

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 23/1, к. 40—J—I.

12-I-1943 тешко рањен је један подофицир СДС од комуниста.

3-I-1943 убијен је учитељ Расмус Милорад из Пасјака од непознатих лица.

23-I-1943 убијен је деловођа општине Јасика (Срез крушевачки) од непознатих лица.

28-I-1943 убијен је деловођа општине Текија од комуниста.

28-I-1943 убијена су два подофицира СДС у Дедини од комуниста.

За одмазду стрељано је 12-II-1943 — 20 присталица Драже Михаиловића и 55 комуниста из Крушевца и Београда међу којима су и следећи:

Михајло Мијатовић, рођ. 1915, земљорадник из Јабланице
Боривоје Ковачевић, рођ. 1911, земљорадник из Медвеђе
Драгомир Миленковић, рођ. 1913, земљорадник из Брезовице

Миша Миодраговић, рођ. 1915, земљорадник из Брезовице

Живко Судимац, рођ. 1901, шлосер у Разбојни
Валеријан Лекић, рођ. 1916, учитељ при Манастиру Љубостињи

Добривоје Ђорић, рођ. 1910, земљорадник из Медвеђе
Богомир Годић, рођ. 1898, земљорадник из Каменаре
Александар Павловић, рођ. 1916, земљорадник из Коморана

Данило Павловић, рођ. 1904, земљорадник из Падежа
Миле Петра Ђурић, рођ. 1906, земљорадник из Јаворја

Драгољуб Михаила Крстић, рођ. 1900, земљорадник из Крчмаре

Милош Стевана Јончар, рођ. 1921, земљорадник из Демеровца

Ђура Аранђела Марковић, рођ. 1888, земљорадник из Накривања

Бранко Николин Пеулић, рођ. 1911, трговац из Рогоча
Мирко Васе Пралић, рођ. 1906, земљорадник из Дворишта

Богољуб Огњена Соврић, рођ. 1913, земљорадник из Врбе

Паво Васиља Цекић, рођ. 1919, из Глобника

Мирко Јазе Бера, рођ. 1919, из Ахметоваца
Паво Љубана Пасић, рођ. 1924, из Катарине

Врњачка Бања, 13. II. 1943 год.

Фелдкомандант
Фишер
генерал-мајор

БР. 158

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД 16 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ВИШЕМ КОМАНДАНТУ СС И ПОЛИЦИЈЕ ЗА СТРЕЉАЊЕ 400 ТАЛАЦА У БЕОГРАДУ ЗБОГ УБИСТВА 4 НЕМЦА¹

ПРИЛОГ 49
Главни стан, 16.2.43

КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ²

Операт. бр. 195/43

ВИШЕМ КОМАНДАНТУ СС И ПОЛИЦИЈЕ
ЗАПОВЕДНИКУ ПОЛИЦИЈЕ БЕЗБЕДНОСТИ³

У циљу репресалија за убиство 4 припадника немачке оружане силе, које је 15 II извршила једна комунистичка банда код Топонице, 13 км југоисточно од Пожаревца,⁴ стрељати 400 комунистичких талаца који се налазе у логору у Београду.

О извршењу јававестити.

Објављивање ће извршити јава установа.

На знање:

704 ловачкој дивизији.

¹ Фрагментарна фотокопија оригиналa налази се у архиви Војноисториског института под бр. 5/2, к. 27.

² Генерал-лајтнант артиљерије Бадер

³ Генерал-лајтнант СС оружја у Србији Аугуст Мајнер. Осуђен од Војног суда за град Београд 22 XII 1946 год. на смрт вешањем као ратни злочинац.

⁴ Види док. бр. 22/23.

БР. 159

ДНЕВНИ ИЗВЕШТАЈ 704 ЛОВАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16
ФЕБРУАРА 1943 ГОДИНЕ¹

Прилог 54

Ради 16. 2. 43 КР
обавештења: Војном заповеднику Југоистока
Опуномоћеном немачком генералу у Хрватској
Заповеднику немачких трупа у Хрватској

ДНЕВНИ ИЗВЕШТАЈ ОД 16 II/1943.

704 ловачка дивизија:

Іб : 1) На друму Петровац—Пожаревац, пуковника Хензела, команданта 734 гренадирског пука, у аутомобилу са једним потпоручником, једним подофициром и једним војником из пратње, напала је и убила једна, вероватно, комунистичка банда у јачини од 13 лица.² При претраживању околних села, које је одмах извршено, приведено је 239 заробљених, двојица су убијени у бекству, куће у близини места напада спаљене су. У циљу репресалија наређено је стрељање 400 комунистичких талаца.³

2) При акцији прочишћавања западно од Петровца због недозвољеног поседовања оружја убијени су један четнички курир, 1 човек и три жене, куће су спаљене.

3) 17 припадника СДС из Крепољина са оружјем је пребегло устаницима. На тамошњи логор организације Тот наводно је извршило препад 12 паоружаних лица у униформама СДС, рањен је један командир групе организације Тот.

4) Источно-североисточно од Пожаревца комунистичка банда је извршила препад на три општине, убијен је један бивши претседник општине.

5) Комунисти су стрељали три сељака због лојалног држања према окупацијским властима.

III: У Пожаревачком округу до даљега полициски час почиње у 18 часова.

І краљевски бугарски окупационои корпус:

Іб: 1) Од побеглих руских ратних заробљеника поново је у међувремену ухваћено.

¹ Оригинал у архиви Војноисториског института под бр. 4/2, к. 27.

² Напад је извршила Моравска чета Пожаревачког НОП одреда.

³ Види док. бр. 22 и 23.

- 2) Више случајева присилног одвођења цивилних лица.
- 3) При акцији прочишћавања југоисточно јод Врњачке Бање ухапшен је један комуниста, заплењен и депоноване су дес писаће машине и више гас-маски.

Команда Београдској тарнизони:

Ухапшено је 27 комуниста, два комунистичка вођа убијена су при пружању отпора, рањен је један српски политички агент.

Банат: У Великом Бечкереку је ухапшен познати комунистички функционер и убијен у бекству.

Стање путева и времена:

Температура изнад нуле, без падавина.

Командујући генерал и заповедник
Србије
Оперативни официр
Помоћник
Боде

БР. 160

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ
ОД 18 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О ИЗВРШЕНОЈ ОДМАЗДИ У
КРУШЕВЦУ ЗА ПОРУШЕНУ ПРУГУ КОД ЂУНИСА¹**

САОПШТЕЊЕ

Ноћу између 12 и 13 II 1943 год. устаници су разрушили са експлозивом железничку пругу **Сталаћ—Ниш** код Ђуниса.²

За одмазду стрељано је 17 фебруара 1943 год. у **Крушевцу** 10 комуниста, међу којима су и следећи:

Добросав Раковић, рођ. 1920, земљорадник из Текије
Драгомир Стевановић, рођ. 1899, земљорад. из Текије
Александар Филиповић, рођ. 1910, земљорад. из Текије

¹ Оригинал, написан на немачком језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 25/1, к. 40—J—I.

² Акцију је извела група партизана Расинског НОП одреда.

Стојиљко Миловановић, рођ. 1922, радник из Дедине
Душан Андрејић, рођ. 1922, радник из М. Шиљеговца
Врњачка Бања, 18 II 1943 год.

Фелдк. [омандант]
Фиш. [ер]³
гене. [рал-мајор]

БР. 161

САОПШТЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД 19 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 400 ЉУДИ У БЕОГРАДУ КАО ОДМАЗДА ЗА УБИЈЕНА 4 НЕМЦА У С. ТОПОНИЦИ, СРЕЗ ПОЖАРЕВАЧКИ¹

САОПШТЕЊЕ

Комунистичке банде извршиле су, 15 фебруара 1943 г. пре подне, ирепад на један немачки аутомобил.² Препад је извршен на путу између Петровца и Пожаревца код села Топонице. Том приликом мучки је убијено и опљачкано 4 путника: 2 официра,³ 1 подофицир и 1 војник а кола су спаљена.

За казну стрељањо је данас у Београду 400 комуниста. Село Топоница спаљено је делимично. Неколико стотина ухапшених лица, похватаних у Округу пожаревачком, ижеће се више вратити у своја села, већ ће бити упућена на ко-ристан рад на неко друго место. Слободно кретање грађанства у Округу пожаревачком, до даље наредбе, дозвољено је само до 18 часова.

Немачка војна сила није вольна да скрштених руку посматра злочиначки рад комуниста и других бунтовника.

Београд, 19 фебруара 1943 године

КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ⁴

¹ Адолф Фишер, осуђен од Војног суда за град Београд 1947 год. као ратни злочинац на смрт стрељањем.

² Фотокопија оригинала, штампана на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 26/1, к. 40—J—I.

³ Напад је извршила једна десетина Моравске чете Пожаревачког НОП одреда.

⁴ Види док. бр. 23.

⁵ Генерал-лајтнант артиљерије Бадер

БР. 162

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОБАВЕШТАЈНОГ ОДЕЉЕЊА
КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ
ОД 19 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О АКТИВНОСТИ ПАРТИ-
ЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ¹**

**КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ**

Положај, 19. II. 1943

Обавештајно одељење... Повбр. 575/43

ПОВЕРЉИВО

**ИЗВЕШТАЈ О СИТУАЦИЈИ
ЗА ВРЕМЕ ОД 9 II ДО 18 II**

Подручје Краљевској бугарској окупационој коријуса:

У Зајечару је стрељано 10 талаца ради одмазде за убијене општинске чиновнике.

Комунистичка банда јужно од Књажевца била је у извештајном периоду активна и узнемиравала је препадима општине и саботажама на телефонским линијама подручје јужно и југоисточњо од Књажевца. Дана 8 II комунистичка група у српским униформама извршила је препад на полицијску станицу у Књажевцу.² 14 км источно-североисточно од Соко Бање јављено је за једну групу ДМ под командом потпоручника Матића.

Дана 10 II прескинута је дизањем у ваздух пруга Ниш—Књажевац код Палилуле (16 км југозападно од Књажевца).³

Подухватом бугарских трупа и СДС комунистичка банда јужно од Лесковца тешко је погођена и повукла се по доловима према западу и југоистоку од Лебана, тако да се у том простору тренутно примећује само слаба комунистичка делатност.⁴

¹ Оригинал у архиви Војноисториског института под бр. 23/6, к. 41—А. Изостављени текст се односи на догађаје ван Србије.

² Напад је извршила диверзантска група Зајечарско-тимочког НОП одреда.

³ Дивериџију је извршила група Зајечарско-тимочког НОП одреда.

⁴ Мисли се на офанзиву Бугара и недићеваца против Првог јужноморавског НОП одреда. Види док. бр. 25.

Препади мањих комунистичких група из планине Јастребца у сврху сопственог снабдевања. Дана 12 II путнички воз Дольевац—Прокупље обасут је митраљеском ватром и оштећен је колосек. Банде у простору Крушевца узнемирали су у ноћи уочи 12 II саботажом главну пругу Ниш—Београд, 10 км југоисточно од Сталаћа. Оне су наставиле патролне акције ради сопственог снабдевања, убијале становнике и држали пропагандне зборове.

Источно од Крушевца, једна полициска чета зауставила је једну банду.

До сукоба веће комунистичке банде са СДС дошло је код Мерћеза (20 км северозападно од Куршумлије) и 5 км западно од Александровца.

У Врњачкој Бањи око 25 непознатих бандита напали су железничку станицу и уништили $\frac{1}{2}$ вагона кукуруза, који је био одређен за расподелу становништву. Банда је држала СДС у шаху.

Дана 10 II једна група наоружаних људи извршила је напад на државни магацин Качерског рудника у Крагујевцу. Опљачкано је оружје и намирнице. Комунистичке банде око Аранђеловца разориле су телефонске линије и узнемирали тамошње становнике.⁵ У том подручју преузета су хаштења. Заплењено је оружје и муниција. Сопственим подухватом прогажена је у Мрчајевцима (14 км источно од Чачка) једна банда (16 мртвих непријатеља, 43 заробљена). Заплењено оружје и муниција.

У руднику је 11 II опљачкан државни магацин.

...

За командујућег генерала и заповедника

Србије

Начелник штаба

Гајтнер

Експедиција:

према концепту

⁵ Акцију су извели делови Првог шумадиског НОП одреда.

БР. 163

УПУТСТВО КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД 28 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О ИЗВРИШЕЊУ ОДМАЗДЕ УБИЈАЊЕМ ЉУДИ¹

(Рукописом: *Прилог 96*)

Печат: Поверљиво!

Седиште штаба, 28. 2. 1943

**КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ**

Одељење Ia, Пов. бр. 652/43

Предмет: Одмазда убијањем људи.

Све већи значај који у суэбијању устаничког покрета у Србији добија јединствен и јасан поступак у примени одмазди, а нарочито оних најтежих — наиме убијање људи, захтева да се прикупе и поново редигују наређења која су на снази на овој територији.

Стављам у дужност свима официрима и руководиоцима надлежава који спроводе мере одмазде да се тачно придржавају ниже изложених упутстава.

I. У којим случајевима долазе у обзор мере одмазде.

1.) *Заштита лица:*

Одмазда ће се применити за сваку повреду тела и убиство:

а) Немца из Рајха или припадника немачке мањине (оружане сице, запосленог у оружаној сили или цивила — Немца);

б) припадника бугарског окупационог корпуса;

ц) лица у служби окупационих власти, без обзира на њихову националну припадност;

д) члана Српске владе или српских руководећих службеника (начелници срезова и округа, претседници општина), официра Српске државне страже, Српског добровољачког корпуса и сл.

¹ Препис оригиналa на немачком језику, извршен од Комисије за утврђивање ратних злочина у Нирнбергу, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 22/6, к. 41—А. Документат се објављује у српско-хрватском преводу.

Мере за одмазду ће се применити само у случају:

- а) ако се извршиоци не ухвате у року од 48 часова;
- б) ако је напад, на лице које ужива заштиту, извршен из политичких разлога; и
- в) ако је напад проузроковао телесну повреду или смрт. Отето лице сматраће се мртвим, ако се не врати по истеку одређеног рока.

Примена одмазде за погинуле у борби или рањене наоружане припаднике окупационих власти или српских наоружаних формација зависи од тога да ли је до погибије или рањавања дошло услед непријатељског *препада* или у току *сопствених* акција (нпример преметачина или хапшења). У последњем случају, мере одмазде обично не долазе у обзир.

2.) Защита објекта:

Сем тога, одмазда ће се применити за сваки напад на постројења важна за рат, нарочито на саобраћајна средства и комуникације, постројења за везу, индустриска постројења и постројења за снабдевање, под условом,

- а) да је проузрокована штета, и
- б) да нападачи нису могли бити ухваћени у року од 48 часова.

II. Квоте за одмазду:

До даљег — уколико се у поједином случају не одреди други број — важи овај пропис:

- 1.) За 1 убијеног Немца, или
1 убијеног Бугарина,
гине 50 талаца,
за 1 рањеног Немца, или
1 рањеног Бугарина,
гине 25 талаца.
- 2.) За једно убијено лице, заштићено одредбама под I,
1 ц) и д),
гине 10 талаца,
за 1 рањено лице
гине 5 талаца.
- 3.) За сваки напад на објекте, заштићене одредбама под I 2), може, према тежини случаја, бити стрељано до 100 талаца.

У лакшим случајевима довољно је применити колективне казне (паљење кућа, новчане казне, чување страже по казни, хапшење итд.).

III. Над којим лицима треба извршити егзекуцију ради одмазде?

1.) Поступак да се, после неког напада или акта саботаже, из ближе околине места где је дело учињено, хапсе лица без одабирања ради вршења одмазде, доводи до колесбања поверења у праведност окупационе власти, и тера и лојални део становништва у шуме.

Због тога се забрањује овај начин извршења мера за одмазду.

Ако се истрагом на лицу места утврди отворено или прикривено саучесништво или свесно насиље држање известних лица према нанидацима, онда се првенствено имају стрељати та лица као *помагачи бандита*. У огласу треба изричito указати на њихово саучешће у кривици.

2.) Уколико се такви саучесници не пронађу, мора се прибегти хапшењу оних лица која, иако са конкретним делом немају везе, ипак треба сматрати *суюћеворним*. На првом месту су судговорна она лица која се изјасне било за *Дражу Михаиловића* било за *комунизам*.

3.) За одмазду *неће* се узети:

а) лица, која су својим држањем доказала да су противници устаничких циљева, или она, као напр. службеници који лично припадају заштићеном кругу лица.

У нарочито оправданим случајевима одлуку доноси Командујући генерал и заповедник.

б) Жене и омладици испод 16 година. Ови се могу стрељати само као *извршиоци* или *помагачи бандита*.

4.) Лица, према овим гледиштима подесна за опште одмазде, по правилу ставља на расположење командант полиције безбедности из реда оних сумњивих која су му у току акција трупе и полиције као таква предата, сходно наређењу I а, пов. бр. 509/42 од 4. 11. 1942 и уколико се иста не би морала отпустити као невина или упутити на слободан или принудан рад (такоци који су намењени за одмазду).

5.) Ови таоци прикупљају се по окрузима у логоре за таоце. Једновремено издаје се и заповест за уређење логора талаца.

У логорима стално држати довољан број талаца.

Уколико се у поједином случају не би располагало одговарајућим таоцима или број расположивих талаца не би био довољан, недостајући број узеће се из суседног логора или из сабирног логора у Београду.

6.) Уколико би биле потребне посебне *акције за привлачење талаца* то ће се на првом месту прибечи узимању сумњивих лица наведених у провереним списковима српских начелника округа (види одељ. Ia, бр. 184/43) од 14. 2. 43. Акције ће наређивати фелдкоманданти уз сагласност Командујућег генерала и заповедника (одељење I a).

7.) У појединим случајевима, од расположивих талаца одабраје се они који су крвном везом или као једномишљеници повезани са кругом вероватних извршилаца. При тренутно постојећем непријатељству између двеју група устаника, узимање чланова комунистичке партије за одмазду за нападе извршене од присталица ДМ или обратно, биће за извршиоце пре потстрек него застрашивање. Због тога ће избор талаца у поједином случају зависити од политичке припадности извршилаца. Када се то не би могло утврдити, за одмазду ће се узимати подједнак број комуниста и припадника ДМ. Предвиђени за стрељање треба, по могућству, да потичу из оног краја где су извршиоци завичајни, или где је дело извршено.

IV. Које су власти надлежне за извршење мера одмазде?

1.) Завођење мера за одмазду покрећу *фелдкоманданти*. Они оцењују по саслушању заинтересованих установа, да ли у поједином случају постоје услови за извршење мера одмазде. У датом случају фелдкомандант доставља Командујућем генералу и заповеднику предлог за извршење одмазде. Предлог мора да садржи: кратак приказ стања ствари, настале губитке, односно штете, политичку припадност извршиоца, број талаца предвиђених за стрељање.

2.) *Командујући генерал и заповедник* одлучује писменим наређењем или депешом о извршењу предложене егzekуције.

3.) За извршење мера ѡдмазде фелдкомандант одређује оног *крајскоманданта* на чијем подручју је дело извршено, или на чијем ~~у~~ подручју извршиоци завичајни. Крајско-

мандант предлаже у поједином случају фелдкоманданту, пошто се претходно консултује с надлежном испоставом Службе безбедности и пошто саслуша мишљење надлежног српског начелника округа, она лица која су сходно одредби под III тач. 7., подесна за стрељање.

4.) За извршење стрељања надлежни крајскомандант даје потребна упутства. Трупа и полиција дужне су да изађу у сусрет његовом захтеву за извршење стрељања. Уопште узев, за губитке које су претрпеле трупе, извршиће одмазду оне саме. Полиција одређује из свог састава вод за извршење стрељања за одмазду сопствених губитака, а сем тога и за нападе на заштићена невојна лица и објекте.

5.) Стрељање талаца врши се, уопште узев, без присуства становништва и па забаченим местима. Српска ходочашња не смеју се стварати. Укопавање се мора извршити довољно дубоко. Преко надлежне крајскомандантуре доставиће се списак стрељаних фелдкомандантури, која на посебан захтев издаје умрлице.

6.) Крајскомандант, одговоран за извршење мера одмазде, извештава одмах фелдкоманданта о извршењу. Овај наређује обнародовање извршеног стрељања и депешом извештава Командујућег генерала и заповедника Србије (одељење I а). Плакат о обнародовању има да се достави накнадно.

V. Обнародавање мера одмазде.

Пошто мере одмазде не претстављају само казну за извршени злочин, већ пре свега служе за то да својим застрашујућим дејством спрече будуће злочине, мора се свака мера одмазде обнародовати. Због тога се морају мере одмазде објавити тако, да допру до извршилаца и њихових блиских кругова. У тексту огласа мора се истаћи нискост дела као и саучесништво стрељачих. Зато стрељане не треба означавати као „лица”, већ као комунисте, припаднике Михаиловића, помагаче бандита, итд. Огласе потписивати са „Фелдкомандант”.

VI. Таоштво ухапшених ради одмазде.

1.) Сва лица ухапшена ради одмазде, која се налазе у логорима крајскомандантуре, важе као *тадџи*. Зато се имају увек објављивати становништву на подручју командантуре

имена оних који се налазе у логорима, уз претњу да та лица својим главама одговарају за извесна ремећења јавног поретка, сходно одељку I. Ако у појединим случајевима трупи буду потребни таоци, исти ће се углавном узимати из логора надлежних крајскомандантура.

2.) Уколико се извесна лица на основу досада издатих наређења налазе на чувању као *таоци* код потчињених јединица и установа, шефови установа одлучују уз сагласност Службе безбедности која ће лица, подесна за таоце на основу одељка III тач. 1.), бити пребачена у логоре за таоце. Замена ових лица, која је досада вршена, отпада.
Сва остала лица отијустити.

Т! О извршењу известити до 20. 3. 1943.

3.) Ако се у извесним случајевима и поред тога укаже потреба за хапшењем лица као талаца ради спречавања очекиваних атентата или напада, има се поступити сходно одредби под III:

По питању надлежности и поступка при егзекуцији ухапшених за одмазду, важе одговарајуће одредбе из одељка IV.

VII. Ступање на снагу.

У случају примене одмазде поступиће се по овом наређењу одмах по пријему истог, а најкасније почев од 5. 3. 1943.

Стављају се ван снаге следећа наређења:

- 1.) Војног заповедника Србије — Управни штаб — Пов. бр. 144/41, VII од 17. 7. 41, одељ. II, тач. 4, јодељ. IV, тач. 3.
- 2.) Сва наређења наведена у списку Опуномоћ. команд. генерала у Србији I ц Пов. бр. 759/42 од 12. 2. 1942.
- 3.) Опуномоћеног команд. генерала у Србији — Управни штаб/командни штаб I а Пов. бр. 197/42 од 20. 2. 1942.
- 4.) Команд. ген. и зап. Србије — Управни штаб/I ц Пов. бр. 532/42 од 21. 4. 1942.
- 5.) Команд. ген. и зап. Србије — Управни штаб/I ц Пов. бр. 861/42 од 14. 11. 1942.
- 6.) Команд. ген. и зап. Србије, одељ./I а Пов. бр. 5995/42 од 22. 11. 42.

7.) Команд. ген. и зап. Србије, I а Пов. бр. 6090/42
од 1. 12. 1942.

Бадер с.р.

Достављено:

704. пеш. див. 3 ×

Фелдкомандантурама

Крајскомандантурама

Немачком официјру за везу при буг. окупационом корпусу
Вишем СС и вођи полиције

Команданту полиције за поредак

Команданту полиције безбедности

Опуномоћенику Мин. спољ. послова

Организацији Тот

Вишем команданту за везу

Оберквартирмајстеру

I ц

За ратни дневник

БР. 164

САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. О ОДМАЗДИ ЗА ИЗВРШЕНИ НА- ПАД НА ПРУЗИ ЧАЧАК—ЛАЈКОВАЦ¹

САОПШТЕЊЕ

Ноћу између 10/11 II 1943 године извршен је један разбојнички напад на станице Бањани, Угриновци и Штавица на прузи Чачак—Лајковац, опљачкане су станичне благајне и разорена станична постројења.²

Пошто није тачно утврђено из којег су среза нападачи, то је за одмазду стрељано па дан 5 марта 1943 године у Крагујевцу 30 комуниста и присталица Драже Михаиловића, односно њихових помагача — бандита, између осталих следећи:

- 1) Радомир Војици, стар 55 година, сељак из Мисаче
- 2) Станиша Минић, стар 42 године, сељак из Бање
- 3) Драгомир Јоксимовић, 45 година, сељак из Орашца
- 4) Велимир Петровић, стар 56 година, сељак из Раниловића

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 127/1, к. 40—J—I.

² Напад је извршила Прва и Трећа чета Првог шумадиског НОП одреда. Види док. бр. 27.

- 5) Илија Јовановић, стар 39 година, претсед. општ. из Блајнаве
 6) Драгомир Ј. Савић, стар 32 године, ковач из Доње Шаторње
 7) Пантелија Јеремић, стар 38 год., гостионичар из Аранђеловца
 8) Милорад Радосављевић, опанчар, стар 43 године, из Белановице.

Врњачка Бања,
 - 5-III-1943 године

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 165

САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 80 ЉУДИ КАО ОДМАЗДА ЗА РАЗАРАЊЕ РУДНИКА ВРБИЦА И ОПЛЕНАЦ¹

САОПШТЕЊЕ

- 1) Ноћу између 20/21 II 1943 нападнути су рудници Врбица и Опленец од комуниста и делимично су разорени.
 2) Ноћу између 21/22 II 1943 године напали су комунисти општину Белановица и убили заступника срског начелника

Милерада Младеновића
 чиновника срског начелства

Радојицу Јовановића
 и судију срског суда

Петронијевића Војислава.

- 3) На дан 23 II 1943 године разорили су комунисти телефонску линију у близини Тополе.²

За јдмазду за ова злочиначка дела, стрељано је на дан 9 и 10 III 1943 у Београду и Крагујевцу 80 комуниста, између осталих следећи:

³ Генерал-мајор Фишер

¹ Фотокопија оригинална налази се у архиви Војноисториског института под бр. 28/1, к. 40—J—I.

² Акције у рудницима Врбици и Опленцу, у Белановици код Тополе, извршиле су јединице Првог шумадиског НОП одреда. О овом веди док. бр. 27.

- 1) Јоксимовић Јован, рођ. 1922, студент, из Баточине
 2) Бабић Спасоје, рођ. 1913, железнички чиновник, из
 Берана.
 3) Петковић Војислав, рођ. 1918, стругар, из Лajковца
 4) Стефановић Драшко, рођ. 1914, судски приправник,
 из Београда
 5) Миленковић Павле, рођ. 1921, пограничар, из Кру-
 шевца
 6) Тодоровић Драгослав, рођ. 1910, земљорадник, из
 Парцана
 7) Вићентијевић Јаков, рођ. 1906, земљорадник, из Пар-
 цана
 8) Живковић Драгољуб, рођ. 1922, трговачки намеште-
 ник, из Петровца
 9) Кокић Милутин, рођ. 1920, опанчар, из Бечевице
 10) Ческаревац Сава, рођ. 1904, селар, из Крагујевца.

Врњачка Бања, дана

10 III 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 166

САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТУРЕ ВРЊАЧКА БАЊА ОД 13 МАРТА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 20 ЉУДИ ЗБОГ УБИСТВА ПРЕТСЕДНИКА ОПШТИНА У ТОПОНИЦИ И РАКИНЦУ, СРЕЗ ПОЖАРЕВАЧКИ¹

САОПШТЕЊЕ

Ноћу између 2/3 III 1943 године убијени су од кому-
ниста претседници општина

Најдан Живковић из Топонице

Чедомир Радмановић из Ракинца.

За одмазду за ова кукавичка убиства, стрељано је 13
III 1943 у Јагодини 20 комуниста, између осталих следећи:

- 1) Стојановић Радивоје, рођ. 1902 год., из Дубнице
- 2) Јевтић Александар, рођ. 1922 год., из Цикота
- 3) Вучковић Јаков, рођ. 1912 год., из Дубља
- 4) Николић Марисав, рођ. 1887 год., из Бунара
- 5) Пантић Петроније, рођ. 1899 год., из Мићуреча
- 6) Зарић Аврам, рођ. 1899 год., из Деонице

³ Генерал-мајор Фишер

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се
у архиви Војноисториског института под бр. 29/1, к. 40—J—I.

- 7) Соколић В. Ђерафим, рођ. 1894 год., из Јагодине
- 8) Андрејевић Драгољуб, рођ. 1921 год., из Ђутије
- 9) Петровић Милан, рођ. 1911 год., из Витејева
- 10) Петровић Стојан, рођ. 1905 год., из Бобова
- 11) Јовановић Драгољуб, рођ. 1922 год., из Медојевца
- 12) Симић Никола, рођ. 1906 год., из Смедеревске Паланке
- 13) Винко Дирок, рођ. 1882 год., из Костов² у Сл. Приморју са становом у Јагодини.

Врњачка Бања, дана
13 III 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 167

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА У ВРЊАЧКОЈ БАЊИ
ОД 25 МАРТА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 20 ЉУДИ ЗБОГ
РУШЕЊА ТЕЛЕФОНСКИХ ЛИНИЈА¹**

САОПШТЕЊЕ

Ноћу између 18 и 19 II 1943 године престругано је код **Даросаве** (десет километара североисточно од **Аранђеловца**) 30 телеграфских стубова; и у ноћи између 25 и 26 II 1943 године, на путу између **Доње Шаторње** и **Тополе**, престругано је 14 телеграфских стубова и разорен је телефонски вод, од стране комунистичких бандита.²

За одмазду ове бесмислене разбојничке саботаже, стрељано је 25 III 1943 годиште у **Крагујевцу** 20 комуниста, међу којима следећи:

1. Никодијевић Живадин, стар 36 год., из Ломнице
2. Младеновић Миодраг, стар 40 год., из Ратковића
3. Латић Милојко, стар 50 год., из Плане
4. Милановић Танасије, стар 41 год., из Дубнице
5. Вељковић Танасије, стар 37 год., из Дубнице.

Врњачка Бања, 25 III 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

² Вероватно Кастав код Ријеке. У оригиналу је ова реченица дозначена мастилом.

³ Генерал-мајор Фишер

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 30/1, к. 40—J—I.

² Ове две акције извршили су делови Првог шумадиског НОП одреда.

³ Генерал-мајор Фишер

БР. 168

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 610 ДА СТРЕЉА 10 ЉУДИ КАО ОДМАЗДУ ЗА ИЗВРШЕНУ АКЦИЈУ НА ПРУЗИ КОД ДАРОСАВЕ¹

ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 610²

У циљу репресалија за препад извршен између 27 и 28 III на железничку станицу Даросава, разарање телефонских уређаја и скретница — стрељати 10 комуниста. О извршењу обавестити прилажући један примерак објаве.

Командујући генерал и заповедник
Србије
Операт. бр. 389/43
(Параф нечитак)

БР. 169

УПУТСТВО КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. О СПАЉИВАЊУ НАСЕЉА И КУЋА¹

Главни стан, 3. 4. 1943

ТАЈНО!

**КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ**

Операт. одељ. т. бр. 1128/43

Предмет: Спаљивање насеља и кућа. —

1) Спаљивање зграда у току борбених акција сме се вршити само по наређењу неког официра.

2) Накнадно спаљивање кућа после борби јесте *рейгресивна мера*. Она је повезана са одобрењем надлежних фелдкоманданата. При издавању одобрења треба се придржавати строгог мерила. Ни у ком случају се не смеју бессмислено

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 9/2, к. 27.

² Фелдкомандантура у Врњачкој Бањи

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 11/2, к. 27.

спаљивати читава села кад су утврђене *куће* помагача бандита или криваца. У том случају спалити само њихове куће.

3) Пре спаљивања специјални одреди (фелдјандармерија) треба да обезбеде сва привредна добра и залихе и касније спроведу погодно коришћење. По сваку цену се мора избегти давање утиска пљачке. Становништву и месним српским властима треба указати на изричito казнен карактер предузете мере.

4) Мушки становништво спаљених кућа треба употребити као таоце или послати на рад. Они ни у ком случају не смеју као бескућници остати у земљи.

Бадер

Екселовано:

104 ловачка дивизија — 3 примерка
1 брдска дивизија — 3 примерка
Фелдкомандантуре
Окружне командантуре
Немачки официр за везу при I краљ. бугарском окупационом корпусу
Виши командант СС и полиције
Командант полиције поретка
Командант полиције безбедности
Организација Тот
Виши командант веза
Командант позадине
Обавештајни официр
КТБ

БР. 170

ОБЗНАНА КРАЈСКОМАНДАНТА У ПОЖАРЕВЦУ ОД 3 АПРИЛА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 75 ЉУДИ ЗБОГ УБИСТВА ЈЕДНОГ НЕМЦА ИЗ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ТОТ¹

ОБЗНАНА

Дана 2 априла 1943 год. на 6 км источно од Пожаревца

Убијен је један немачки припадник организације Тот и један Србин тешко рањен.²

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 33/1, к. 40—J—I.

² Акцију је извршила једна петорка Моравске чете Пожаревачког НОП одреда. Види док. бр. 47.

Од истих разбојника су
и 2 теретна аутомобила запаљена
За тај пренад је 4 IV 1943 године
Стреляно 75 комуниста

Пожаревац 3 априла 1943 год.

Крајскомандант
мајор
Клаузен

БР. 171

САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЂАЧКЕ БАЊЕ ОД 9 АПРИЛА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 40 ЉУДИ ЗБОГ ИЗВРШЕНИХ АКЦИЈА ПАРТИЗАНА НА ПРУГЕ И ТЕЛЕ- ФОНСКЕ ВЕЗЕ У ШУМАДИЈИ¹

САОПШТЕЊЕ

1. Ноћу 28 III 1943 године разорили су комунисти телефонске линије и скретнице на железничкој станици Даросава код Аранђеловца.

2. Ноћу 31 III 1943 год. комунисти су у Руднику прекли 7 телеграф. стубова.

3. Ноћу 31 III 1943 године запалили су комунисти у Руднику поштански архив и разорили су постројења поште.

4. Ноћу 1 IV 1943 год. разорена је железничка пруга и зграда железничке станице Крива Река.²

За одмазду за ова неодговорна и злочиначка дела саботаже стрељано је на дан 8 IV 1943 године у Крагујевцу 40 комуниста, између осталих следећи:

Спасојевић Радисав, 29 година стар, из Брачина
Мирковић Милош, 47 година стар, из Јеловика
Аксентијевић Војислав, 42 године стар, из Јеловика
Јоксић Гвозден, 23 године стар, из Д. Врбаве
Миловановић Александар, 43 године стар, из Аранђеловца

Стојановић Драгутин, 38 година стар из Буковице

¹ Фотокопија оригиналa, штампаног на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 34/1, к. 40—J—I.

² Све ове акције извели су делови Првог шумадиског НОП одреда. Види док. бр. 42.

Богдановић Јоца, 57 година стар, из Буковице
Ранковић Милојко, 30 година стар, из Војковаца

Врњачка Бања
дана 9 IV 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 172

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 10 ЉУДИ ЗБОГ
УБИСТВА ПРЕТСЕДНИКА ОПШТИНЕ У ПЛАСКОВЦУ
КОД ТОПОЛЕ¹**

САОПШТЕЊЕ

На дан 23 III 1943 године одведен је претседник општине Пласковац (7 км ј.з. од Тополе) од стране комуниста и на сеоском гробљу убијен.

За јомазду за ово кукавичко убиство стрељан је на дан 16 IV 1943 године у Крагујевцу 10 комуниста.

Између осталих следећи:

Ђорђевић Јован, рођ. 1888 год., из Врбице
Герасимовић Тихомир, рођ. 1897 год., из Даросаве
Јовановић Лазар, рођ. 1893 год., из Буковика
Радочић Богдан, рођ. 1901 год., из Даросаве
Стојановић Живорад, рођ. 1922 год., из Буковика.

Врњачка Бања
дана 16 — IV 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ²

³ Генерал-мајор Фишер

¹ Оригинал, цитампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 36/1, к. 40—J—I.

² Генерал-мајор Фишер

БР. 173

**САОПШТЕЊЕ КРАЈСКОМАНДАНТА ИЗ ПОЖАРЕВЦА
ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 30 ЉУДИ ЗБОГ
УБИСТВА ПРЕТСЕДНИКА ОПШТИНЕ И НАПАДА НА
ЖЕЛЕЗНИЧКУ СТАНИЦУ У СИРАКОВУ¹**

САОПШТЕЊЕ

На дан 10 априла 1943 убијен је претседник општине из Сиракова а жлезничка станица Сираково је нападнута и бомњачана.² Ноћу између 9 и 10 априла 1943 извршено је дело саботаже од стране бандита на телефонској линији Пожаревац—Кучево код станице Звијжд.

Као репресалија за извршена дела,
стрељано је
на дан 16 априла о. г.

30 комуниста

16 априла 1943 године
Пожаревац

Крајскомандант
Клаузен
мајор

БР. 174

**ОБЈАВА КРАЈСКОМАНДАНТУРЕ ИЗ ЗАЈЕЧАРА ОД 23
АПРИЛА 1943 ГОД. О НАПЛАТИ КАЗНЕ ОД СРЕЗА ЗА-
ГЛАВСКОГ И О ХАПШЕЊУ ТАЛАЦА¹**

ОБЈАВА

У фебруару ове год. телеграфске линије на подручју Среза заглавског разорене су од устаника.²

Као одмазда по наређењу Командујућег генерала и за- поведника у Србији телеграфске линије Књажевац—Сврљиг и Књажевац—Сокобања у марту за време од 4 недеље од припадника граничних општина су чуване, осим тога је Срез заглавски платио новчану казну од 1,000.000 динара.

¹ Фотокопија оригиналa, штампаног на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 37/1, к. 40—J—I.

² Акцију је извршила Моравска чета Пожаревачког НОП одреда.

¹ Препис оригиналa налази се у архиви Војноисториског института.

² Акцију је извршила Зајечарско-тимочког НОП одреда.

Као мера безбедности, ради спречавања даљих напада по наређењу Командујућег генерала и заповедника у Србији, притворено је следећих 20 лица из Среза заглавског као таоци, који својим животима јамче за даља разарања телеграфских линија у Срезу заглавском:

1. — Милосављевић В. Цветко, рођен 1888, земљорадник
2. — Никић В. Бранко, рођен 1925, земљорадник
3. — Илић С. Сава, рођен 1900, земљорадник
4. — Виденовић Драгољуб, рођен 1924, ћак
5. — Милојевић Љ. Војислав, рођен 1923, ћак
6. — Чукић М. Наталија, рођена 1923, учитељица
7. — Тодоровић Живка, рођена 1910, сврш. матурантиња
8. — Богосављевић Т. Петар, рођен 1886, земљорадник
9. — Димитријевић Т. Петар, рођен 1882, земљорадник
10. — Ристић С. Милан, рођен 1908, земљорадник
11. — Петровић С. Милан, рођен 1904, земљорадник
12. — Милић В. Станимир, рођен 1901, земљорадник
13. — Васић С. Божидар, рођен 1903, земљорадник
14. — Цојић С. Вукосава, рођена 1889, домаћица
15. — Милосављевић Д. Јула, рођена 1893, домаћица
16. — Ђордановић С. Веселин, рођен 1894, земљорадник
17. — Виденовић М. Миодраг, рођен 1926, земљорадник
18. — Милорадовић З. Коравиљка, рођена 1885, домаћица
19. — Милановић М. Цвета, рођена 1903, домаћица
20. — Младеновић С. Станица, рођена 1900, домаћица

Зајечар, 23 априла 1943 год.

КРАЈСКОМАНДАНТУРА³

БР. 175

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД АПРИЛА 1943 ГОД. ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ У НИШУ О ИЗВРШЕЊУ ОДМАЗДЕ И ПРИКУПЉАЊУ ТАЛАЦА¹

**КОМАНДУЈУЋИ ГЕНЕРАЛ
И ЗАПОВЕДНИК СРБИЈЕ**

Операт. одељење, бр. 410/43

Веза: 1) Допис обавештајног одељења од 31 III 1943

2) Усмени разговор између ратног управног саветника
Дитриха и поручника Бодеа.

Предмет: Мере одмазде.

³ Командант немачке Окружне команде у Зајечару Шулце Ланге, осуђен од војног суда Треће армије 9 III 1947 год. на смрт стрељањем као ратни злочинац.

Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 12/2, к. 27.

ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 809

1) Уз стављање ван снаге наређења далекописачем Оперативног одељења бр. 286/43 од 3 III 43 и Операт. бр. 342/43 од 19 III 43 одобрава се стрељање комунистичких талаца због разарања жичане железнице у Мајданпеку и препада на салаше код Зајечара. О извршењу обавестити до 15 IV 1943.

2) Треба се старати да у логорима талаца увек има на располагању довољно талаца. Ако прилив талаца из текућих акција не буде довољан, треба да у изразито бандитским подручјима I краљевски бугарски окупациони корпус или полиција припреме акције у циљу прикупљања талаца.

Одобравање у конкретним случајевима задржавам за себе.

Бадер

Експедовано:

Командант полиције безбедности
Немачки официр за везу при I краљевском бугарском окупационом корпусу

БР. 176

САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ ОД 12 МАЈА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 10 ЉУДИ ЗВОГ ИЗАЗВАНОГ СУДАРА НА ЖЕЛЕЗНИЦИ КОД КРУШЕВЦА¹

САОПШТЕЊЕ

2 V 1943 год. разрушили су комунисти у разбојничкој намери телефонска и телеграфска постројења на станици Кошеви, 8 км зап. од Крушевца. Једна локомотива је стављена у покрет без машиновође у правцу Крушевца, где је проузроковала судар, у коме је један ложач рањен.²

За јдмазду ове неодговорне саботаже стрељано је у **Београду и Крушевцу** на дан 12-V-1943 год. 10 комуниста. Између осталих:

Исидор Миловановић, рођ. 1912 год., из Трмчара
Вукоман Милешковић, рођ. 1920 год., из Вучака

¹ Оригинал, штампан на српском и немачком језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 38/1, к. 40—J—I.

² Акцију је извела диверзантска група Расинског НОП одреда.

Радољуб Вукићевић, рођ. 1923 год., из Вучака
Живорад Николић, рођ. 1925 год., из Вучака
Матија Нешковић, рођ. 1900 год., из Ључица

Врњачка Бања, дана 12 V 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 177

ИЗВОД ИЗ РАТНОГ ДНЕВНИКА 104 ЛОВАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ВРЕМЕ ОД 25 АПРИЛА ДО 14 МАЈА 1943 ГОДИНЕ²

РАТНИ ДНЕВНИК

104 ловачке дивизије

започет: 1 IV 1943

завршен: 9 VII 1943

104 ловачка дивизија потчињена

од 1 IV 1943 до 9 VII 1943

Командујућем генералу
и заповеднику Србије

Дан, место смештаја, време	Приказ догађаја	Примедбе (и губици у оружју и опреми, указујући на прилоге)
25 IV 1943 Пожаревац облачно, повремено киша	Командујући генерал и заповедник Србије наредио је дивизији као меру одмазде за стрељање 3 заробљена немачка војника од стране комуниста, на дан 23 IV код Биповца:	

² Генерал-мајор Фишер

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 2/1, к. 42.

Дан, место сместаја, време	Приказ догађаја	Примедбе (и гу- бици у оружју и опреми, указују- ћи на прилоге)
6 V 1943 Пожаревац облачно, повремено киша	<p>1.) Место Биновац иселити и спа- лити, такође мушкарце од 16 до 60 година упутити у Немачку на принудни рад.</p> <p>2.) На месту препада стрељати 150 комуниста из Младеновачког и Смедеревског среза који су у затвору у Београду.</p> <p>.....</p> <p>У Пожаревцу је Служба безбед- ности стрељала 27 комуниста као меру одмазде за убиство претсед- ника општине и деловање из Вон- шановца (10 км југозападно од Пе- тровца).</p> <p>.....</p>	
14 V 1943 Пожаревац сунчано, топло	<p>Командујући генерал и заповедник Србије наредио је дивизији као меру одмазде за препад на пругу у близини станице Дражань—Шеп- чићин, да стреља 125 комунистич- ких талаца и да исели села Ка- мендо и Дубону.</p> <p style="text-align: center;">фон Лудвигер</p>	

БР. 178

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ
ОД 17 МАЈА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 10 ЉУДИ У КРАГУЈЕВЦУ ЗБОГ ПОГИБИЈЕ 5 ПРИПАДНИКА СДС КОД
БЕЛАНОВИЦЕ¹**

САОПШТЕЊЕ

5 V 1943 око 50 комуниста напало је из заседе, 7 km југ. ист. од Белановице (на друму за Босуту), намештенике који су од стране окупаторске силе намештени. Пет припадника Срп. др. страже су убијени.²

За одмазду за ово кукавичко дело стрељано је 17 V 1943 год. у Крагујевцу 10 комуниста.

Између осталих:

Светозар Поповић, рођ. 1908, из Жабара
Живомир Гајић, рођ. 1910, из Загорице
Илија Марковић, рођ. 1891, из Рајковца
Никола Милановић, рођ. 1914, из Живковаца
Велибор Протић, рођ. 1920, из В. Плане.

Врњачка Бања, дана 17 V 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 179

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ БЕОГРАДА ОД 26
МАЈА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 125 ЉУДИ ЗБОГ 2 УБИ-
ЈЕНА И 1 РАЊЕНОГ НЕМЦА КОД С. ДРАЖАЊ¹**

САОПШТЕЊЕ

На дан 13 маја 1943 године, на станици Дражањ-Шепшин, Срез гроочански, нападнути су из заседе од стране комунистичких бандита немачки војници. Том приликом погинула су двојица, а један је рањен.²

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 39/1, к. 40—J—I.

² Напад је извршила Рудничка чета Првог шумадијског НОП одреда. Види док. бр. 60.

³ Генерал-мајор Фишер

¹ Оригинал, штампан на немачком и српском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 14/1, к. 40—J.

² Напад је извршила Прва чета Космајског НОП одреда. Види док. бр. 57.

Као одмазда за овај злочин данас је стрељано на лицу места

125 КОМУНИСТА

и њихових јатака из срезова Грочанског, Младеновачког и Космајског. **Међу њима се налазе:**

Живојиновић Момчило, студент, рођ. 7 фебр. 1920 у Америку код Младеновца

Манојловић П. Славко, прив. чин., рођ. 20 марта 1901 у Младеновцу

Милошевић Драгољуб, студ. мед., рођ. 5 октобра 1901 у Корачици

Ратковић Александар, геометар, рођ. 22 јуна 1914 у Младеновцу

Ђосић Милан, шлосер, рођ. 3 октобра 1912 у Дрнишу

Радојевић Тихомир, механичар, рођ. 3 октобра 1920 у

Корачици

Сердаревић Божидар, земљорадник, рођ. 16 септембра 1923 у Корачици

Вилимашовић Момчило, студент, рођ. 24 августа 1924 у Чачку

Ђурић Будимир, обућар, рођ. 20 јан. 1903 у Младеновцу

Петровић Радисав, радник, рођ. 5 марта 1911 у Ковачевцу.

Према селу Дражњу нису примењене мере одмазде из разлога што су становници Дражња активно суделовали у гоњењу комунистичких бандита.

Београд, 26 маја 1943

ФЕЛДКОМАНДАНТ³

БР. 180

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ НИША ОД 4
ЈУНА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 10 ЉУДИ ЗБОГ УБИСТВА
ШЕФА ПОЛИЦИЈЕ У ЛЕСКОВЦУ¹**

САОПШТЕЊЕ

Као одмазда за убиство шефа српске полиције у Лесковцу² у ноћи између 20 и 21 V 43 стрељано је у Лесковцу 31 V 43 године 10 наведених комуниста:

³ Пуковник Кајзенберг

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 940/1, к. 40—J—I.

² Убиство шефа тајне полиције Круља извршила је група партизана Другог батаљона Првог јужноморавског НОП одреда усред Лесковца. Види док. бр. 58.

1. Живковић Јован, из Лесковаца
2. Живковић Душан, из Лесковаца
3. Здравковић Јован, из Лесковаца
4. Аранђеловић Миша, из Лесковаца
5. Стanoјevић Bora, из Ви³...
6. Здравковић Василије, из Лесковаца
7. Јанковић Прока, из Лесковаца
8. Петровић Петар, из Лесковаца
9. Павловић Стојадин, из Мрвеша
10. Ђерић Божидар, из Ивања.

Остали затворени таоци, комунисти и припадници Драже Михailovića јамче за то, да саботаже и насиља престану
Ниш, 4 VI 43 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ⁴

БР. 181

**ДНЕВНИ ИЗВЕШТАЈ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗА-
ПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ЗА 18 ЈУНИ 1943 ГОДИНЕ¹**

18. 6. 1943
К. Р.

Главном заповеднику Југоистока
На знање: Заповеднику немачких трупа у Хватској
Немачком онуномоћеном генералу у Хватској

Дневни извештај за 18 VI 1943

...
I краљевски бугарски окупационои корпус:

1) Јужно од Крушевца јача комунистичка банда извршила је пренад на органе помоћне полиције који су убили пољопривредне производе. Досада је јављено за 8

³ Због оштећености документа Редакција није могла да утврди на које се место ово односи.

⁴ Пуковник Фрајхер фон Ботмер, осуђен од Војног суда Треће армије марта 1947 год. на смрт стрељањем као ратни злочинац.

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 27/2, к. 27.

мртвих, склоњена су у болници три тешко рањена, 6 људи је нестало.²

2) У подручју Прокупља појачана је комунистичка активност и сукоби са припадницима СДС.

3) У подручју Пожеге бугарско ловачко јодељење убило је једног припадника ДМ и вођена је борба између СДК и група ДМ.

4) За убиство 3 немачка царинска службеника и ватрени препад на бугарски воз са војницима који путују на отсуство (види дневни извештај од 16 и 18 V) — стрељано је 350 комуниста;³ за убиство једног припадника Рујског заштитног корпуза — стрељано је 50 талаца ДМ.

Следи извештај о покретима на подручју 297 пешадијске дивизије и изменама у смештају.

Време: облачно

Командујући генерал и заповедник Србије

Оперативно одељење

Поручник Роде

БР. 182

ОБЈАВА КРАЈСКОМАНДАНТУРЕ ЗАЈЕЧАР ОД 26 ЈУНА 1943 ГОД. О ХАПШЕЊУ ТАЛАЦА¹

ОБЈАВА

У ћовдашњем логору талаца су притворени следећи затвореници за одмазду, који по наређењу Командујућег генерала и заповедника у Србији јамче својом главом за ометање јавног поретка у смислу издатих и објављених наређења Командујућег генерала и заповедника у Србији, (заштита лица и објеката):

1. Илија Симић, из Поповице
2. Чедомир Младеновић, из Сикоља
3. Антоније Марковић, из Неготина

² Напад је извршила Друга чета Расинског НОП одреда у садејству са једном четом Јастребачког батаљона Првог јужноморавског НОП одреда 17 јуна 1943 год. на путу Крушевач — Брус код с. Ђелије. Види док. бр. 68.

³ Напад на бугарски воз на прузи Ниш — Лесковац извршила је група партизана Првог јужноморавског НОП одреда.

¹ Оригинал у архиви Војноисториског института.

4. Владимир Ручић, из Неготина
5. Милан Јанковић, из Рготине
6. Јанко Петровић, из Ниша
7. Живојин Милисављевић, из Леновца.

Зајечар, 26 јуна 1943 год.

КРАЈСКОМАНДАНТУРА

БР. 183

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДУЈУЋЕГ ГЕНЕРАЛА И ЗАПОВЕДНИКА СРБИЈЕ ОД АВГУСТА 1943 ГОД. ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ У НИШУ ДА ИЗВРШИ СТРЕЉАЊЕ 70 ЉУДИ КАО ОДМАЗДУ ЗБОГ АКЦИЈЕ ПАРТИЗАНА¹

ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 809 НИШ

У циљу јдмазде:

- 1) за препад на постројење за испирање кварца у Рготини, на дан 1 VIII 1943, стрељати 10 комунистичких талаца.
- 2) за убиство 30 VII 43 сеоског старешине из Букаревца, Сретена Живковића, стрељати 10 комунистичких талаца.
- 3) за убиство вође једне мешовите групе за убирање летине, поднаредника помоћног полиције Тремела, извршено 7 VIII 43, стрељати 50 комунистичких талаца.

О извршењу јавити прилажући један примерак саопштава.

Командујући генерал и заповедник Србије
Оперативно одељење Бр. 837/43
(Непознати парфи)

На знање:

Заповеднику полиције безбедности

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 12/2, к. 2.

БР. 184

НАРЕЂЕЊЕ ВОЈНОГ ЗАПОВЕДНИКА ЈУГОИСТОКА ОД
2 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ У НИШУ
ДА СТРЕЉА 450 ЛИЦА ЗА 7 УБИЈЕНИХ И 4 РАЊЕНА
НЕМАЧКА ПОЛИЦАЈЦА¹

В Б 157 ц

2 IX 1943 К. Р.

ФЕЛДКОМАНДАНТУРИ 809

На знање: I краљевском бугарском окупационом корпусу,
преко немачког штаба за везу
II тенковској армији

За препад на немачке органе за убирање житарица код Црвице (20 км западно од Лесковца) на дан 1 IX 1943, при чему је убијено 7 и рањено 4 немачка полицијца, стрељати укупно 450 лица осумњичених да су комунисти и — након заплењивања и депоновања привредних добара — спалити једно бандитско село. Одмазде извршити у оквиру акције у подручју западно од Лесковца, која је сада у току и то по могућству од стране немачке полиције, а по извршеном обнародовати. Обавестити о извршењу.

Војни заповедник Југоистока
Операт. јед. бр. 31/43

Фелбер

Шеф канцеларије:
поручник

Достављено:
Вишем команданту СС и полиције

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под бр. 3/1, к. 43.

БР. 185

**САОПШТЕЊЕ ФЕЛДКОМАНДАНТА ИЗ НИША ОД 10
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. О СТРЕЉАЊУ 10 ЉУДИ У ЗА-
ЈЕЧАРУ ЗБОГ ИЗВРШЕНОГ НАПАДА НА ПОСТРОЈЕЊА
ЗА ИСПИРАЊЕ КВАРЦА У РГОТИНИ¹**

САОПШТЕЊЕ

Као једмазда за напад на постројење за испирање кварца у Рготини 1 VIII 43, стрељано је у Зајечару 8 IX 43 10 наведених комуниста:

- 1) Тихомир Гачић, из Триавца
- 2) Милисав Милорадовић, из Сикола
- 3) Александар Цветић, из Рготине
- 4) Светислав Милић, из Триавца
- 5) Вера Радосављевић, из Неготина
- 6) Владимира Ружић, из Неготина
- 7) Антоније Марковић, из Неготина
- 8) Софроније Пантић, из Штубика
- 9) Душан Стефановић, из Неготина
- 10) Александар Дражић, из Дobre

Ниш, 10 IX 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ²

¹ Оригинал, штампан на српском и немачком језику, налази се у Градском музеју у Неготину.

² Пуковник Ботмер

БР. 186

**ПОВЕРЉИВИ ИЗВЕШТАЈ НЕМАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ „БРАНДЕНБУРГ“ ОД 12 НОВЕМБРА 1943 ГОД. КОМАНДИ ДРУГЕ ТЕНКОВСКЕ АРМИЈЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА НАПАД
НА ВРХОВНИ ШТАБ НОВ И ПОЈ¹**

Дивизија „Бранденбург“
Пов. бр. 39/43

Краљево, 12. XI. 1943
5 примерака

Поверљиви предмет команде

1 примерак

Предмет: *Акција против Тита.*

Врховна команда 2. тенковске армије
14.XI.1943 Јц [Обавештајно одељење]
Пов. бр. 551/43
I а

ВРХОВНОЈ КОМАНДИ 2 ТЕНКОВСКЕ АРМИЈЕ

Досадашње припреме за акцију против Тита дали су следећи резултат:

1.) Извиђање:

Вести о тренутном месту Титовог боравка стижу у руке јединице „Кирхнер“² само веома оскудно и обично врло касно. За успешно извршење задатка хитно је потребно да све установе које за ово долазе у обзор — Абвер,³ СД,⁴ Г.Ф.П.,⁵ одељења Јц — и контрола радиовезе појачају извиђања о Титу. Истовремено, из разлога уштеде времена, је пресудне је важности да извештаји из свих установа буду достављени непосредно одељењу Јц XV брдског армиског

¹ Фотокопија оригиналa, писаног на машини, на немачком језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 32/6.

² Извиђачко-обавештајна јединица штаба 15 брдског армиског корпуса, која њоси назив „Кирхнер“ по свом команданту, прикупљала је све податке о кретању и месту боравка Врховног штаба и маршала Тита.

³ Немачка обавештајна служба

⁴ Служба безбедности

⁵ Geheime Feldpolizei (Тајна војна полиција)

корпуса,⁶ за јединицу „Кирхнер”, а не околним путем, преко армије или других установа. Даље је потребно да целокупни материјал о Титу — и старијег датума — који садржи податке о његовој јоколини као и обичајима и навикама у његовом штабу, нарочито од установа Абвера у Загребу и Београду, одједном буде достављен јединици „Кирхнер”. Притом је од велике важности и сав материјал о савезничком (и совјетско-руском) ваздушном и поморском снабдевању.

Осим тога, јединица „Кирхнер” намерава да са своје стране, у сарадњи са групама као што су четници Дреновића⁷ или групе Хуске Милковића,⁸ врбује људски материјал погодан за извиђање као и за ниже описане борбе планине. Да би се могли испунити захтеви за противуслуге које те групе постављају, напр. испорука муниције, тактичка подршка у датом моменту, молим да се XV брдском армијском корпусу даду упутства за пружање потребне помоћи и подршке.

2.) План борбе:

Јединица „Кирхнер” има следећи план акције:

А) камуфлирану акцију падобранских јединица у оквиру једног већег подухвата,

Б) атентат отровом, односно експлозивом.

Уз А) Пошто се добије поуздан извештај о месту боравка, једна извиђачка група јединице „Кирхнер”, која се састоји од:

командира чете,
2 радиотелеграфиста,
4 тумача-обавештајца,
1 курира

⁶ Штаб 15 брдског армијског корпуса формиран је у лето 1943 год. од дотадањег штаба команданта немачких трупа у Хрватској (генерала Лутерса) са седиштем — у оно време — у Бањалуци.

⁷ Урош Дреновић, командант четничке бригаде у Централној Босни, погинуо у Седмој офанзиви од бомбардовања немачких авиона код Мркоњића.

⁸ Иако предратни члан КПЈ, без одобрења Партије отишао је августа 1941 год. у домобране, одакле је новембра исте године прешао у партизане у Банији, а затим у Кордун. Био је командант места у Великој Кладуши. У Четвртој непријатељској офанзиви, јануара 1943 год., као колебљивац је дезертирао из партизанских јединица и отишао у Цазинску Крајину, где се повезао са немачко-усташким сарадницима који у то време организују мусиманску милицију за Цазинску Крајину, и постаје командант те милиције. Ова милиција је била у служби непријатеља, који ју је користио за борбу против националних јединица. Велике победе јединица НОВЈ ујесен 1943 год., као и расположење маса за НОП у Цазинској Крајини, приморале су Хуску да поново ступи у НОВЈ крајем 1943 године. Априла 1944 год. убили су га агенти Гестапоа као команданта Јунске оперативне групе

(прикривено) искаче ноћу у близини места боравка и детаљно и најтачније утврђује Титово боравиште. После утврђивања тачног места боравишта, извиђачка група радиом обавештава остали део јединице „Кирхнер“ (шифром) као и јаке падобранске снаге (око два батаљона). Падобранске трупе имају задатак да одмах отколе и нападну боравиште. У почетку која при овом настане, јединица „Кирхнер“, која је истовремено скочила падобраном, пробија се привремено до циља и извршава задатак, Ангажовањем јаких снага, без којих задатак изгледа неизводљив, биће истовремено загарантовано да и најближа Титова околина буде отсечена. После извршења задатка, читава борбена група пробија се под борбом до најближег упоришта.

При потпуно сигурном установљењу места боравка, ангажовање „Штука“ обећава успех.

Уз Б) а) Један агент продире у Титову околину и извршава атентат на Тита уз употребу отрова.

б) Две раније убијене особе (таоци) бацају се из авиона, маскирани као енглески падобранци, са предметима потребним за маскирање, на једно уобичајено место бацања, тако да изгледа да је у штетију несрећан случај. „Падобранци“ носе собом пошиљку која се састоји од оригиналних савезничких предмета (санитетски материјал, одећа, храна). У пошиљци се налази један запечаћени пакет са поклоном упућеним лично Титу, који при отварању експлодира.

Посебно су за ово потребни следећи савезнички ѡригинални предмети:

- 1) падобрани, материјал за паковање пакета за бацање, падобранска одећа, рубље итд. за скакаче;
- 2) личне исправе, нотеси, фотографије и предмети за личне потребе скакача;
- 3) оригинално следовање хране и оригиналне цигарете;
- 4) ручно оружје и муниција за скакаче;
- 5) санитетски материјал, завојни материјал, лекови у већој количини, око 100 килограма;
- 6) оригинална одећа, нарочито ципеле, рубље и чарапе као пошиљка.

Умољава се врховна команда 2. тенковске армије да преко одељења I ц XV брдског армиског корпуса достави непосредно јединици „Кирхнер“ све такве предмете, уједно су досад заплењени, укључујући расположиве печате и штамбиље онакве какви се употребљавају у енглеским командама у Африци и Италији.

После разговора са разним стручњацима а и по сопственом схваташу изгледа да, поред појединачних подухвата, успех јобекава једино велико ангажовање снага у предложеној форми. За само извршење дивизија извлачи из својих пукова још погодне снаге и придаје им јединици „Кирхнер“ ради подршке и појачања. Молим да се изда упутство XV брдском армиском корпусу да за време трајања припреме и извршења подухвата прекомандује у јединицу „Кирхнер“ зондерфирера Матерна, који је досада био прикомандован на курсу за борбу против банди, којим руководи капетан Конопацки. Зондерфирер Матерн је хитно потребан као наставник за конфиденте, а такође и као стручњак за народне обичаје и камуфлажу.

Често помињано поређење овог подухвата са подухватом за ослобођење Дучеа⁹ додуше је слично, али га не треба у потпуности подражавати. Ослобођење Дучеа одвијало се под знатно повољнијим јоколиностима: Италијани као противници, политичка пометња, знатно лакши услови за извиђање. Па ипак су одмах на великорушен начин стављени на располагање један ојачани падобрански батаљон, делови Службе безбедности, као и ваздухопловне снаге.

На крају молим Команду 2. тенковске армије:

- 1.) да изда упутство надлежним установама да све извештаје о Титу достављају непосредно јединици „Кирхнер“ преко XV брдског армиског корпуса;
- 2.) да код XV брдског армиског корпуса издејствује прекоманду зондерфирера Матерна у јединицу „Кирхнер“;
- 3.) да изврши припрему за стављање на расположење ваздухопловних снага;
- 4.) да нареди достављање заплењених енглеских оригиналних предмета за снабдевање;
- 5.) да изда упутство XV брдском армиском корпусу да, по могућству, испуни захтеве домаћих формација уколико се оне буду употребиле за сарадњу.

Начелно молим да се свим јединицама и установама изда упутство да широкогрудо и брзо испуњавају сва хитна тражења.

Ген. Филштајн

⁹ Овде се мисли на ослобођење Мусолинија, бившег претседника италијанске владе, који је после пада своје владе ухапшен 25. јула 1943. год. и интерниран прво на Липарска Острва, а затим у једну планинску кућу на Гранд Сасу, највишем врху Апенина (покрајина Аbruци). Његово ослобођење са Гранд Саса извршили су немачки падобранци 12. септембра 1943. године.

БР. 187

ДНЕВНИ ИЗВЕШТАЈ ВОЈНОГ ЗАПОВЕДНИКА ЈУГО-
ИСТОКА ЗА 3 ДЕЦЕМБАР 1943 ГОДИНЕ¹

Поверљиво!

13 XII 1943

Групи армија Ф (куриром)

На знање: Главној команди сувоземне војске (Команда по-
задине (Управно одељење))

Врховној команди Оружане силе (Оперативни
штаб (позадина))

Команди 2 тенковске армије

Немачком опуномоћеном генералу у Хрватској

Дневни извештај од 3 XII 1943

Србала

Стална комунистичка делатност са тежиштима у по-
дручјима јужно од Крушевца, северно од Ниша и југоисточно
од Београда.

О стању на југозападној граници никаквих нових вести.
Полазни положај за „Кугелблиц“ заузети по плану.

Александровац (25 км југозападно од Крушевца) напала
је јача комунистичка банда.² Након спаљивања и пљачкања
државних установа и одвођења становника банда се по-
вукла пред паствујућим јединицама СДС и Драже Ми-
хаиловића. СДС: 1 мртав, 1 рањен.

На прузи Београд—Чачак, 7 км југоисточно од Лаж-
ковца, комунистичка банда зауставила је и опљачкала један
теретни воз.

Код Лознице (Дрина) ангажована је мања четничка
група за одбрану границе на Дрини.

У Београду је ухапшено 10 комуниста.

Извештај о кретању:

II батаљон 70 ловачког пукова са две чете стигао у
Љубић, једна чета остала у Ужицу.

I батаљон 70 ловачког пукова у Јасеновицу.

За тачност преписа

поручник

42961/6

CO

Војни заповедник Југоистока

І а Пов. бр. 1976/43

заступа

потписан Мункел

генералштабни пуковник

¹ Оригинал се налази у архиви Војноисториског института под
бр. 12/1, к. 43.

² Напад је извршила Друга јужноморавска НО бригада. Види
док. бр. 137.

III

**ДОКУМЕНТА БУГАРСКИХ И КВИСЛИНСКИХ
КОМАНДИ И УСТАНОВА**

БР. 188

ИЗВЕШТАЈ ОБАВЕШТАЈНЕ СЛУЖБЕ ПРВОГ БУГАРСКОГ КОРПУСА ОД 1 ЈАНУАРА 1943 ГОД. О ДЕЛАТНОСТИ НОВО ОДРЕДА НА ТЕРИТОРИЈИ КОРПУСА ОД 1—31 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОДИНЕ¹

Поверљиво

**ШТАБ
I БУГАРСКОГ КОРПУСА**
Р. С.
1 јануара 1943 г.
Следа.

ОБАВЕШТАЈНИ ИЗВЕШТАЈ

бр. 23

за период од 1. до 31. децембра 1942 г.

И ПОДАЦИ О КОМУНИСТИЧКИМ ГРУПАМА

Ма колико да су несрећене и бројно смањене, комунистичке групе се још увек делимично придржавају првобитне организације, то јест:

- тројка — извршава мале задатке извиђачке, посматрачке и безбедне природе;
- десетина — има 3 тројке и воју, који се зове десетар; сви комунисти десетина наоружани су пушкама и бомбама.

¹ Оригинал, умножен на шапирографу, на бугарском језику, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 6/1—1, к. 2.

бама; осим тога, десетина поседује један пушкомитраљез са 200—500 метака;

— чета има 3—4 десетине, она често поседује и тешке митраљезе;

— одред — има 2—3—4 чете.

Из расположивих података је установљено да на територији корпуса делују следеће комунистичке групе:

a) **Јастребачка група** под вођством Трнавца,² састављена од:

— Великојастребачке чете са вођом Жарким,³ и

— Малојастребачке групе, са вођом Грујицом.⁴

Укупна бројност овог одреда пење се на 100—120 људи и делује у рејону планина Велики и Мали Јастребац.

Месеца децембра овај одред извршио је укупно 38 напада, без особитог значаја.

b) **Пусторечка група**,⁵ са вођом Ратком Павловићем који има Пасјачку (изгледа сасвим малобројну), Пусторечку и Јабланичку чету; укупна бојност 150 људи. Месеца децембра овај је одред извршио укупно 24 бецицајних напада осим случајно отвореног пушкарња са нашом војном јединицом 12.XII.1942. г. код с. Mrљак (12 км југозападно од Прокупља), којом приликом је рањен један наш војник.

У рејону села Оране, Ченовац, Парлате⁶ и других, сва југозападно од Лесковца, био је растурен један летак који је издао Штаб Јабланичкој народно-ослободилачкој партизанској одреди Станимира Вељковића „Зеле” месеца децембра 1942 године. У летку, пошто се напомиње да српском народу, услед реквизиције хране, претстоји велика глад, *наређује се* да се Немцима не даје кукуруз, и да сви општински чиновници у року од 10 дана напусте своје дужности.

v) **Лесковачка (Кукавичка) група**⁷ са вођом Светозарем Костићем са око 40—50 комуниста дејствује у рејону Лесковац—Власотинце—с. Мирошевце—Лебане. Иста је у децембру извршила укупно 31 мањи напад.

За утврђивање постојања Власотиначке и Албанске чете, нема доволно података.

² Димитрије Писковић, командант Јастребачког НОП одреда

³ Василије Ђуровић, народни херој, погинуо маја 1944. год. као командант Девете српске НО бригаде на друму Ниш—Алексинац приликом пребацивања бригаде са Јастрепца у Тимок.

⁴ Кирил Михаиловски

⁵ Пасјачко-јабланички НОП одред

⁶ Не постоји ни једно село у Јабланици и Пустој Реци под именом Ченовац и Парлате.

⁷ Кукавички НОП одред

г) Моравска група⁸ — састављена од 40—60 људи, под војством Николића⁹ под партизанским именом „Горски”, дејствује углавном на обема обалама Мораве од Параћина до Крушевца. М. децембра ова је група извршила укупно 23 напада.

д) Кучајска група,¹⁰ састављена од 7 људи под војством лекара д-р Ивка Ђолевића,¹¹ познатог под партизанским именом „Ивко”, дејствује на југоисточним падинама панине Кучаја и у рејону Бољевачког среза. Она је у месецу децембру извршила укупно 9 ситних напада.

е) Сврљишка група,¹² састављена још око 30—50 комуниста. Дејствује обично у малим групама у рејону Књажевац—Соко Бања. Извршила је укупно 23 беззначајна напада.

Укупна бројност комунистичких група које дејствују на територији корпуса је следећа:

— Јастребачка група	— 100—120 људи
— Пусторечка група	— око 150 "
— Лесковачка група	— 40 — 50 "
— Моравска група	— 40 — 60 "
— Сврљишка група	— 30 — 50 "
— Кучајска група	— 7 "

Укупно — 367—437 људи

Од 1. XII. до 31. XII. 1942. г. комунистичке групе извршиле су укупно 148 напада

— прошли партизани кроз насељена места и узељи храну	
85 напада	— 57%
— одвучена и убијена лица из насељених места	
33 случаја	— 23%
— вођено пушкање између партизана и четника	
3 напада	— 2%
— извршене саботаже	3 саботаже — 2%
— спаљене општинске архиве и опљачкане општине	
16 напада	— 11%
— вођено пушкање између партизана и наших јединица	
8 случаја	— 5%

Према томе, циљ партизанских напада изражен је углавном у:

— нападима ради снабдевања храном;
— нападима на општине и пљачкањима општинских каса у циљу снабдевања повлачним средствима;

⁸ Расински НОП одред

⁹ Драгослав Петровић-Горски, командант Расинског НОП одреда

¹⁰ Вероватно се односи на делове Зајечарско-тимочког НОП одреда.

¹¹ Политички радник у Бољевачком срезу, убијен од четника Д. Михаиловића 1942 год. код Кривог Вира.

¹² Остаци бившег Нишавског НОП одреда

— личним осветама и терорисању својих противника убијањем или одвлачењем истакнутих лица;

— случајно започетим пушкарањима, било са органима Српске државне страже, било са нашим јединицама и обезбеђењима.

— По својој активности комунистичке групе се налазе у следећем реду:

- Јастребачка група — 38 напада — 25%
- Лесковачка група — 31 напад — 21%
- Пусторечка група — 24 напада — 16%
- Моравска група — 23 напада — 16%
- Сврљишча група — 23 напада — 16%
- Кучајска група — 9 напада — 6%

Делатност комунистичких група подељена по рејонима дивизије је следећа:

- у рејону 7 пеш. дивизије — 40 напада — 27%
- у рејону 9 пеш. дивизије — 71 напад — 48%
- у рејону 21 пеш. дивизије — 37 напада — 25%

Из прегледа делатности комуниста у току последња 3 месеца види се да у току м. децембра постоји појачавање комунистичке делатности.

Инак, комунистичке групе, мада нису показале стварне резултате још увек показују активност. Исте инструкције које примају разне комунистичке групе и подједнаки услови под којима раде, довели су скоро до подједнаког начина рада (тактике) која се своди на следеће:

а) Комунистичке групе дејствују углавном одвојено, у малим групама од по 10—15 људи, ради мањег уочљивог покрета и лакшег прикривања. Када вођа зажели да манифестије борбену моћ групе или треба да се припреми неки јузбиљнији напад, онда се обично окупља читава група.

б) Обично свака група има свој одређени рејон, у коме врши свој рад и из кога се снабдева храном. У том рејону група има 1—2 сталних логора — ћолибе, пећине и др. обично неприступачна и места лака за обезбеђивање, где се налази тежак пртљаг групе — једела, бојна опрема, резервио оружје и сл. Ови логори имају стално обезбеђење. У свој стални логор група се окупља када хоће да се одмори дуже времена. Осим сталног логора група има и покретне логоре — било у ћолибама или насељеним местима, који се користе за једнодневни одмор или преноћиште.

в) Не може се узећи за правило да се група даљу одмарала и то ће креће. Комунистичке групе се обично крећу или мирују у зависности од услова и података о кретању наших јединица. Комунистичке групе се веома ретко задржавају у једном насељеном месту дуже од 24 часа.

г) Пре истог што се група смести у датом насељеном месту, ради организовања конференције, или пак осматрања датог објекта за напад, упућују се 1 до 2 цивилна лица, без јоружја, који под изговором да траже храну, посао, или да су трговци, врше претходно извиђање, после чега група долази у насељено место.

д) Комунистичке групе се смештају за преноћиште обично на периферији насељених места, у кућама из којих се лако могу повући у шумовит или непроходан терен.

е) Напади се обично врше до полноћи, тако да би остало довољно времена до сванућа, у коме ће група моћи да се знатно удаљи од места где је извршен напад.

ж) Комунистичке групе упорно избегавају да улазе у борбу против бугарске војске.

з) Наоружање група састоји се од пушака, бомби и пушкомитраљеза. Претпоставља се да у сталним логорима имају и ограничен број тешких митралеза, који, међутим, нису искоришћени у досадашњим нападима група.

и) Одећа група је најразноврснија и врло рђавог стања, због тога је код напада први задатак бандита да се снабде одећом својих жртава.

Да би се водила успешна борба против комунистичких група поставља се:

— да се испитају и утврде комунистичке групе које оперишу у рејону сваке дивизије: јачина, старешине, наоружање, поименично чланови групе, рејон у коме дејствује;

— да се потражи и пронађе стални логор групе испитивањем терена и извиђањем;

— да се пронађу и похватају јатаци групе;

— да се установе специфичности у начину рада сваке групе;

— да се обележава пут по коме се креће и ради свака комунистичка група, чиме ће моћи да се предвиди њихово евентуално појављивање, да се групи организује сачекивање и заседе, а не само да се прогони;

— да се организује посебна картотека за сваку комунистичку групу, именик њених чланова, шеме о њеној делатности по месецима, сви подаци о начину њеног рада и деловања.

Месечни обавештајни извештаји да се усклађују према датим упутима у унутству штаба корпуса, односно: ред података о комунистичким групама, Дражи Михаиловићу, привредно стање и сл. Шеме да буду у размеру 1:200.000, да се искоришћују уговорени знаци за напад, које је утврдио штаб корпуса. Да се обележе рејони дејства комунистичких група.

...

(Потпис нечитак)
капетан — начелник Р. С.¹³

¹³ Разузнавателна (обавештајна) служба

БР. 189

БИЛТЕН БР. 19 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 22 ЈАНУАРА 1943 ГОД. О АКЦИЈАМА ПРОТИВ
ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ ОД 17—22 ЈА-
НУАРА 1943 ГОДИНЕ¹

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 19

ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ

1.) Округ зајечарски:

Борба са ко-
мунистима.
Телеграм.

На дан 21 јануара у селу Доњој Соколовици Среза заглавског (10 км с. з. од Књажевца) нашао је одред пољске страже из Књажевца на групу комуниста² па се отворила борба. Комунисти користећи мрак изгубили су се у правцу села Мањинца Среза тимочког, па је одред наставио потеру.

2.) Округ крагујевачки:

Бандити разо-
ружали 8 стра-
жара СДС.
Од Об. органа.

а) — Добијени су подаци да се од села Рековца, Среза левачког креће једна комунистичка банда јачине 50 људи,³ према селу Ациним Ливадама и Чести-
ну овога округа (15 км ј.з. од Крагу-
јевца). Наређена је акција једном ком-
бинованом одреду СДС од 4 официра
и 40 стражара, под командом капетана Добривоја Даниловића.

б) — На дан 17 јануара упућени су 8 стражара из одреда пољске страже Среза таковског из Горњег Милановца у село Брезну, истог среза (15 км з. од Горњег Милановца) да успоставе при-
времену пољску станицу. У моменту
када су стражари ушли у кафанду, упа-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под бр. 38/7—1.

² Односи се на делове Зајечарско-тимочког НОП одреда.

³ Вероватно се односи на једну чету Расинског НОП одреда која
је у то време била на територији Трстеничког и Левачког среза.

Комунистичке пароле исписане по зидовима.
Од Об. органа.

ла су два бандита за њима, док је на прозорима кафане било њих 18—20 са упереним пушкама. Тако су стражари били изненађени и разоружани, а по свему изгледа да су сељаци довели ове бандите. Разоружани стражари вратили су се у Г. Милановац и предузете су мере да се бандитима уђе у траг.

в) — На дан 17 јануара у селима Польјаници и Ивановцима, Среза качерског (7 км з. од Белановице) исписали су комунисти⁴ на зидовима уобичајене комунистичке пароле помоћу шаблона. Наређено је командиру Среза качерског да поведе истрагу.

3.) Округ крушевачки:

Органи СДС убили у борби 15 комуниста.

Телеграм.

в) — На дан 20 јануара од 14—16 часова људство станице Рајинац (10 км с. од Трстеника) са организованом милицијом, гонећи комунистичку банду преко Каленићког Прњавора, Среза левачког, долином Равничке Реке, Среза жичког, и у заједници са људством одредске резерве напало је једну комунистичку банду више села Стубла, Среза жичког (15 км и. од Краљева) и убило 15 комуниста⁵ који су остали на лицу места. Вероватно да има још комунистичких губитака, али се није могло установити. Људских жртава са наше стране није било.

5.) Округ пожаревачки:

Борба СДС са 12 комуниста.

Тел. депеша.

На дан 20 јануара око 10.30 часова једно одељење стражара из села Раброва (12 км ј.з. од Голупца) ступило је у борбу са једном групом од 12 комуниста,⁶ који су се налазили на салашу

⁴ Акцију је извела Рудничка чета Првог шумадиског НОП одреда.

⁵ Убијени борци припадали су Првој чети Расинског НОП одреда.

⁶ Печка чета Пожаревачког НОП одреда

Јована Радојковића из села Мустапића на месту зв. „Барушка“ (17 км ј.з. од Голупца). Комунисти користећи шуму успели су да побегну, одводећи са собом и рањене, док жртава на страни СДС није било. Сопственик салаша Радојковић је рањен а његова жена убијена. Заплењено је 110 пушчаних метака, 2 оквира за пушкомитраљез и две торбице са разним стварима.

Из обавештајног јутсека команде Српске државне страже на дан 22 јануара 1943 године.

Заступа шефа јутсека
капетан
Драг. С. Бенчић

Достављено:

Шефу српске држав. безбедности,
Команданту безбедности,
Команданту СДС,
Помоћнику К-та СДС, и
Н-ку опште одељења.

БР. 190

БИЛТЕН БР. 31 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА СДС ОД 4 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О БОРБИ СА ЈЕДНОМ ПАРТИЗАНСКОМ ДЕСЕТИНОМ У С. СУБОТИНЦУ КОД АЛЕКСИНЦА¹

ПОВЕРЉИВО
БИЛТЕН БР. 31

ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ

2.) Округ нишки:

Убијени Поповић и На дан 3 фебруара тек. год. у вре-
Миловановић кому- мену од 9 до 12 часова, у селу Субо-
нистичке вође у тинцу (6 км с. од Алексинца) вођена
с. Суботинцу. је борба између одреда СДС Среза алексинца

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 55/7--1.

синачког и комунистичке банде² под вођством чувних комунистичких првака, адвоката Драгчета Миловановића „Фиће” и шумарског инжењера Моме Поповића „Озрена”. Јачина комунистичке банде била је 12 људи, а среког одреда 40 стражара.

Резултат борбе је: **убијено 10 комуниста**, међу којима обадвојица вођа, Миловановић и Поповић, успело је да побегне свега два бандита.³

Убијене комунистичке вође били су главни потстракачи и вође комунистичке акције у Источној Србији.

Велику заслугу за овај изванредан успех има обавештајни подофицир Срећко Алексинчаког, вазд. наредник Исидор Марковић (срп, слуш. I об. курса), који је преко својих обавештајних повешика сазнао тачно место на коме се крије ова банда.

3.) Округ краљевачки:

Убијен одметник
Павле Гучанин у
Бресн. шуми.

а) — На дан 2 фебруара нађен је мртав у Бресничкој шуми код с. Мрачајевци (15 км и. од Чачка) бивши четнички војвода, а сада вођа банде, Павле Гучанин. Испознато је ко је извршио убиство.

² Десетина је припадала Озренском НОП одреду. Том приликом погинули су следећи другови:

- Момчило Поповић-Озрен, народни херој, инжењер шумарства, из Алексинца
- Драгче Миловановић-Фића, адвокат, из Алексинца
- Петровић Раде, спланчарски радник, из Делиграда
- Филиповић Радослав, земљорадник, из Делиграда
- Изворић Војислав, земљорадник, из Бобовишта
- Стефановић Слободан, земљорадник, из Бобовишта
- Изворић Радослав, земљорадник, из Бобовишта
- Милосављевић Синиша, земљорадник, из Бобовишта
- Стошић Драгиша, земљорадник, из Бобовишта
- Јанко, металски радник, из Младеновца.

³ Успели су да се спасу другови:

- Драгољуб Петровић-Тимошенко
- Пера Божанић, родом из Славонског Петроваца, иначе рударски радник из Алексиначког рудника, погинуо 14 јула 1943 год. у борби са четницима Драже Михаиловића на Маљенику код Борског рудника.

Бугарски војници
у Гучи.

Нападнута патро-
ла руска у Д.
Милановцу.

б) — У вези догађаја у Гучи упутила се једна чета бугарске војске ради интервенције и одржања Гуче у нашој власти. Том приликом ухапшено је 10 мушкараца и 5 женских, бивших партизана.

4.) Округ зајечарски:

На дан 31 јануара једна банда непознате јачине бацила је бомбу на кућу сељака Јосифа Ђорђевића у Д. Милановцу, Среза поречког, на руску патролу и ранила једног Руса, који је пренесен у болницу у Оршаву—Румунија. Кућа је запаљена а истрагу воде немачке власти.

Из обавештајног отсека команде Српске државне страже *на дан 4 фебруара 1943 године*.

(М.П.)

шеф отсека потпуковник

В. Ђосић

ДОСТАВЉЕНО:

Шефу Српске државне безбедности,
Команданту безбедности,
Команданту, Помоћнику и Нач. јонштег одељ. СДС.

БР. 191

**БИЛТЕН БР. 32 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 5 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О АКЦИЈАМА ПАРТИ-
ЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У КРАГУЈЕВАЧКОМ И КРУШЕ-
ВАЧКОМ ОКРУГУ КРАЈЕМ ЈАНУАРА И ПОЧЕТКОМ ФЕ-
БРУАРА 1943 ГОДИНЕ¹**

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 32

**ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ**

3.) Округ крагујевачки:

Комунисти убили два четника Д. Михаиловића.

Од Об. органа.

На дан 31 јануара у селу Шилопају, Среза качерског (15 km ј. од Белановице), убијена су од стране комуниста² који су рушили пругу код Угриноваца и Криве Реке, два четника Драже Михаиловића и то: Љубисав Лукић родом из Накучана Среза тиковског и неки Богољуб за кога се не знају други подаци.

Непроверени појадци о смени Лабудовића.

Од Об. органа.

У вези рушења скретница и пруге на поменутим железничким станицама, сазнаје се да је ово дело учинио Шумадиски комунистички одред „Милан Благојевић”, кога води сада поручник Јовановић зв. „Брадоња”,³ пошто се ироније вести да је Лабудовић⁴ болестан од туберкулозе и да ће га вероватно овај сменити. Овај Брадоња био је раније вођа Колубарског комунистичког одреда у ваљевском крају.

4.) Округ крушевачки:

Бугарска патрола иокушала насиљно отварање пријатног стана.

Од Об. органа.

а) Ноћу 1/2 фебруара једна бугарска патрола покушала је да насиљно отвори врата од стана власника кафане „Оксан” у Крушевцу, вичући да им се отворе врата и да донесе паре, у противном бацаће бомбу. Како власник није

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 56/7—1.

² Акцију су извели делови Првог шумадиског НОП одреда.

³ Радивоје Јовановић-Брадоња

⁴ Милорад Лабудовић

хтeo отворити врата патрола сe удаљila из дворишта.

б) На дан 2 фебруара на путу Брус — Крушевац недалеко од села Златара, Среза копаоничког, изишла су 4 наоружана комуниста⁵ на пут и зауставила поштански аутомобил у коме је било 6 путника. Пошто су претресли ауто везали су два путника инжњера Чедомира Недака и Илију Кречова који су делили дрва за болнице и надлештва у Брусу. Истрага се води.

в) Комунистичка група јачине 35—40 људи (Расинска чета) која је последњих дана вршила разна недела у околини Крушевца проширила је свој рад и на Крушевачки срез поред Расинског и свела га на злочине помоћу тројки. Упућене су потере од мањих одељења у свима правцима, али се није могло ући у траг.

5.) Округ пожаревачки:

29. јануара око 6 часова одведен је од стране бандита Првуловић Д. Војислав, наредник, који се налазио на служби на станици Братинац, Среза пожаревачког. Именован је завршио I обавештајни курс и одређен на службу у Срез звишки (Кучево), међутим приликом повлачења одреда исти је одређен на станицу Братинац где је разоружан и одведен.

Из обавештајног отсека команде Српске државне страже на дан 5 фебруара 1943 године.

(М.П.)

За шефа отсека капетан
Драг. С. Бенчић

Достављено:

Шефу Српске државе безбедности,
Команданту безбедности,
Команданту СДС,
Помоћнику к-та СДС и
Н-ку општег одељења.

⁵ Делови Друге чете Расинског НОП одреда

БР. 192

**БИЛТЕН БР. 41 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 16 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О ПАРТИЗАНСКИМ АК-
ЦИЈАМА У КРАГУЈЕВАЧКОМ, НИШКОМ, ПОЖАРЕВАЧ-
КОМ И КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ¹**

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 41

**ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ**

3.) Округ крагујевачки:

Стање пруге

Угриновци—Кадина

станице Угриновци, Штавица, Доњи Бањани и Кадина Лука, обавештајни органи у потери за комунистима исте су пронашли у селу Козељу, код Белановице. Група комуниста² јака 60—70 људи са 25—30 машинских пушака и има намеру да нападне СДС у Белановици и Љигу. На лице места упућено је 7 камиона Немаца и 150 Бугара, али резултати нису још познати.

4.) Округ краљевачки:

Случај са забаве
у Мрчајевцима.

У вези билтена Бр. 40 тач. 4 под/д. накнадно се сазнаје да је забава у с. Мрчајевцима одржана у корист сиромашне деце. Немци су убили 12 људи, 1 жену а 4 человека ранили. Сем тога запаљене су све три кафане у којима је одржавана забава. Ухапшено је преко 30 лица и 6 стражара СДС. Однето је оружје пољске станице са свом спремом. Стражари су спроведени са осталим народом у Краљево, док су се оставили стражари са станице разбегли.

¹ Оригинал, писан за машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 3/8—1.

² Односи се на Рудничку чету Првог шумадиског НОП одреда.

Хватање комуниста од стране Немаца.

Стражари на Равњаку у Крушевцу нестали.

Напад на воз
Прокупље—Niш.

5.) Округ крушевачки:

а) — На дан 11 фебруара немачке власти које су се налазиле у потери за комунистима по селима Среза расинског, ухватиле су два комуниста. Према непотврђеним вестима они су ухватили још 17 комуниста.³

б) — 15 фебруара приликом контроле страже код завода Равњак близу Крушевца није пронађен ни један од четворице стражара па служби. Установљено је да су исти 14 фебруара дошли у вешу у село Читлук (5 км ј. од Крушевца) и причали сељацима да су разоружани од непознатих лица,⁴ па су од сељака добили јдело и удаљили се у непознатом правцу.

6.) Округ нишки:

12 фебруара у 20.15 часова на 17.710 км на прузи Прокупље—Niш чула се је експлозија, а затим митраљеска ватра уперена на воз који је долазио, тако да се воз морао вратити натраг на станицу Житорађа. Прекинут је саобраћај јер је пруга разорена и упућена је жел. секција ради оправке.⁵

7.) Округ пожаревачки:

а) — На дан 10 фебруара убијен је од стране непознатих бандита стражар градске страже у Пожаревцу Трифун Јаношевић. Исти је вероватно убијен од комуниста⁶ у селу Врбница (15 км с.и. од Жабара), Среза моравског.

б) -- Ноћу 12/13 фебруара спалила је једна комунистичка банда⁷ оиштинску архиву у с. Баре (18 км ј.з. од В. Градишта) Среза пожаревачког и уби-

³ Овде се ради о хватању симпатизера НОБ, а никако о политичким радницима на терену или партизанима из одреда.

⁴ Разоружање стражара извршила је једна петорка Друге расинске чете под руководством командира чете Пана Ђукића-Лимара, народног хероја.

⁵ Акцију је извела Пасјачка чета Пасјачко-јабланичког НОП одреда.

⁶ Акцију је извела Моравска чета Пожаревачког НОП одреда.

⁷ Акцију је извела Печка чета Пожаревачког НОП одреда.

ла претседника општине Стојадиновића
Воју.

Догађаји у
Пожаревцу.

... г) — 15. овог месеца око 10 часова једна комунистичка банда сачекала је код с. Топонице, Среза пожаревачког (15 км ј.и. од Пожаревца) један пемачки путнички аутомобил и убила 2 официра и 2 подофицира.⁸ После убиства запалила је аутомобил.

Из обавештајног отсека команде Српске државне страже на дан *16. фебруара 1943. године.*

(М.П.)

шef отсека потпуковник

Б. Ђосић

ДОСТАВЉЕНО:

Шефу Срп. државне безбедности,
Команданту безбедности,
Команданту, Помоћнику и Начелнику
Општег одељења СДС.

БР. 193

**БИЛТЕН БР. 51 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 26 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О НАПАДУ ПАРТИЗА-
НА НА СТАНИЦУ СДС У С. ВЕНЧАНЕ И РУДНИК УГЉА
„РУДОВЦИ“⁹**

БИЛТЕН БР. 51

ПОВЕРЉИВО

ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ

5.) **Округ београдски:**

Напад бандита
на станицу СДС
Бенчане и разору-
жење станице.

Тел. извештај.

б) Ноћу 25/26. овог месеца око 23 часа једна банда јачине 100 људи² напала је станицу СДС Бенчане, Среза колубарског (20 км и. од Лазаревца). Борба је трајала око 2 часа, у борби су

⁸ О овој акцији види док. бр. 23.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под бр. 4/2—1.

² Напад је извршила Космајска чета Првог шумадиског НОП
одреда.

погинула 2 стражара и то Тодор Марковић и Јоксимовић, а рањена 4 стражара: каплар Божа Милић, каплар Буквић, стражар Душан Радивојевић и стражар Душан Томашевић. Бандити су успели да станицу разоружају и одведу са собом 10 стражара СДС и 20 привремених стражара. Рањене су оставили. Није се могло установити да ли је ова банда комунистичка или илегалних четника.

Напад комуниста
на рудник „Ру-
довци”.

Тел. извештај.

Блокада села од
стрane Бугара и
хапшење комуниста.

Тел. извештај.

в) Ноћу 24/25 овог месеца једна група комуниста³ јачине 30 људи дошла је у рудник угља „Рудовци” Срез кољубарски (14 км ј. юд Лазаревца). Из рудника су однели сав експлозив.

6.) Округ Ниши:

На дан 24 овог месеца бугарске војне јединице из Ниша, извршиле су блокаду села Трњана, Адровца и Сухотна и том приликом ухапсили комунисту Трифуновића Бору зв. „Срба”,⁴ као и комунистичке јатаке Јовић Кристињу, Стефановић Бранка, Стефановић Станију и Исидора, општинског деловођу из Трњана.

Из обавештајног отсека команде Српске државне страже на дан 26 фебруара 1943 године.

заступа шефа отсека
капетан

Мил. Ристић

ДОСТАВЉЕНО:

Шефу Српске држав. безбедности,
Команданту безбедности,
Команданту СДС,
Помоћнику к-та СДС и
Н-ку општег одељења.

³ Акцију је извела Космајска чета Првог шумадиског НОП одреда.

⁴ Бора Трифуновић, политички радник на терену Моравског среза, никад није био ухваћен од непријатељских јединица.

БР. 194

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СДС ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ II
ОД 27 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ БЕОГРАДСКЕ
ОБЛАСТИ СДС ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ О НАПАДУ ПАР-
ТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА НА ВЕНЧАНЕ, БАРОШЕВАЦ И
РУДОВЦЕ¹

27 фебруара 1943 г.
у Београду

КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ
ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ II
Ј. Б. Бр. 328

Извештај о нападу кому-
ниста на станицу Венча-
не, добровољце у Баро-
шевцу и рудник Рудовци.

КОМАНДАНТУ БЕОГРАДСКЕ ОБЛАСТИ СДС ЈБ.

У вези извештаја ове команде Ј.Б. Бр. 321 и 323 од 26 овога месеца поводом извршеног напада комуниста на станицу польске страже Венчане,² 2 чету I добровољачког батаљона у Барошевцу и на рудник у с. Рудовцима, — упутио сам на лице места официра за јавну безбедност капетана г. Стојана С. Чокорила, и од истога данас 27 овога месеца у 8.30 часова добио телефонски извештај следеће садржине:

Венчане:

„25 овога месеца у 23 часа комунистичка банда у јачини 120—150 људи извршила је напад на станицу польске страже Венчане. Овај напад благовремено је откривен од стране једног патроле јачине три стражара. Комунисти су позвали патролу да се преда, али је она то одбила, повукла се на станицу и позвала стражаре к оружју. Командир станице наредник водник Цветко Митровић одмах је наредио да се прими борба. Комунисти су пришли станици и понова позвали људство па предају. Командир станице одбио је овај позив и напад од стране комуниста

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 49/12, к. 52.

² Напад је извршила Космајска чета Првог шумадиског НОП одреда.

извршен је на станицу. У згради станице налазило се у моменту напада 9 стражара и 18 привремених стражара. Комунисти су отворили ватру из пушака и више аутоматских оруђа, а на зграду су бацили известан број бомби и експлозива. Два стражара са пушкомитраљезом борила су се из рова испред зграде док су остали стражари примили борбу из зграде станице. Услед експлозије експлозива један зид зграде срушио се, те су греде почеле падати у одељење у коме су се налазили привремени стражари. Међу овима појавила се је малодушињост, те су позивали стражаре на предају. Стражари су се борили док су имали муницију. Комунисти су експлозивом разбили улазна врата, упали у зграду и људство разоружали.

Борба је трајала око 0.45 часова.

Губици са наше стране: погинули жанд. каплар Тодор Маровић и привремени стражар-сељак Марко Јоксимовић. Теже је рањен Божидар Милић, а лакше су рањени Никола Томашевић и Драгомир Гајић — сва тројица привремени стражари-сељаци. Убијени и рањени предати су амбуланти у истоме месту.

Да ли су комунисти имали губитака за сада се не зна.

Приликом напада комунисти су са станице однели: један митраљез холандски, 10 пушака француских и 20 пушака „Маузер“. Још није тачно утврђено колико је метака у борби утрошено и колико су нападачи однели муниције државне и приватне спреме.

У Лазаревац су се јавила 2 стражара, а остали су у Венчанима, јер им је одело од стране нападача одузето.

Истога дана по подне комунисти су били у засеоку Каменица (3 км југозападно од Венчана). По извршеном нападу комунисти су отишли у правцу с. Сибнице — северно од Венчана.

Рудовци:

24. овога месеца око 22 часа комунистичка банда јачине 30-40 људи³ блокирала је рудник угља у с. Рудовцима. Позвали су ноћног чувара да им покаже где је магацин, на коме су обили спољна врата, ушли у магацин и из истог однели 360 килограма експлозива, 378 каписли и око 150 метара штапина. У магацину су нашли разне вреће и у сваку ставили по пет пакетића експлозива у тежини 12 и по килограма и сваком комунисти дали по једну јувакву врећу.

³ Акцију су извели делови Првог шумадиског НОП одреда.

Оружане страже рудник није имао.

Није утврђено куда су нападачи отишли, а отишли су у три правца и то: једна група у правцу с. Пркосаве, друга у правцу с. Трбушнице, а трећа у правцу с. Миросаљаца.

Комунисте је предводио Милован Ранковић зв. „Мима”, родом из с. Рудовци, који се је одметнуо пре пет дана.

Барошевац:

Истовремено са нападом на станицу пољске страже у Венчанима извршен је напад⁴ и на 2 чету 1 добровољачког батаљона са седиштем у с. Барошевцу, на дан 25. овога месеца у 23 часа и 15 минута.

Добровољци су 2 часа раније сазнали о присуству комуниста и благовремено се припремили. Комунисти су позвали добровољце на предају и када су ови то одбили извршили је напад. Борба је трајала око 2 и по часа.

Од стране добровољаца није било губитака.

Комунисти су на лицу места оставили једног мртвог,⁵ а верује се да су имали још жртава које су собом однели.

Јачина комуниста који су учествовали у овоме нападу била је 120–150 људи.

Јачина добровољачке чете износила је 50 људи, који су били добро наоружани и снабдевени са дosta муниције.

Зграда у којој је била смештена ова чета демолирана је од стране нападача.”

Предњи извештај достављам с молбом на знање.

Командант, мајор
Мих. С. Секулић

ДОСТАВЉЕНО:

К-ту СДС I, К-ту обласне команде и
Начелнику Округа београдског.

(М.П.)

⁴ Напад је извршила Рудничка чета Првог шумадиског НОП одреда.

⁵ Приликом напада на Барошевац погинуо је Милорад Лабудовић-Лабуд, командант Првог шумадиског НОП одреда.

БИЛТЕН БР. 55 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. О ПАРТИЗАНСКИМ АКЦИ-
ЈАМА У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ КРАЈЕМ ФЕБРУАРА
И ПОЧЕТКОМ МАРТА 1943 ГОДИНЕ¹

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 55

ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ

1.) Округ београдски:

Комунисти спалили архиве у селима Бељину и Сибница.

Тел. депеша.

Комунисти спалили архиве у В. Крсни, Сенажи и Дубону.

Тел. депеша.

Исправка билтена бр. 54.

Тел. депеша.

а) — Ноћу 28 фебруара, 1 марта комунисти су спалили општине Бељину и Сибницу Среза космајског (15 км з. и јз. од Сопота). У Бељини убили су и претседника општине. Претходно су изнели крст и Јеванђеље напоље из општинске суднице а затим зграде запалили.

б) — Ноћу 1/2 марта комунисти су спалили општине Велику Крсну (10 км и. од Младеновца), Сенажу и Дубону (10 км с. од Младеновца) као и саму општинску архиву у селу Ковачевцу у Срезу младеновачком.² У свим овим општинама оставили су плакате рађене на гештетнер-апарату, да забрањују сваки рад по општинама, у противном побиће све општинске чиновнике.

в) — У вези билтена број 54, тачка 1 под д), јачина банде није износила 500 људи већ 20—30, али су комунисти по извршењу дела паредили скретничару станице да извести Барошевац и Лаза-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 17/8—1. Изостављен текст се не односи на акције партизанских јединица.

² Све ове акције извела је Космајска чета Првог шумадиског НОП одреда.

ревац да их је било 500 и да се крећу ка Барошевцу.

...
Из об. отсека команде СДС на дан
3-III-1943 год.

заступа шефа отсека
капетан

Мил. Ристић
(М.П.)

БР. 196

**БИЛТЕН БР. 57 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА СДС ОД 6
МАРТА 1943 ГОД. О БОРБИ ИЗМЕЂУ НЕМАЦА И ПАР-
ТИЗАНА У С. СЛАТИНИ¹**

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 57

ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ

...
6.) Округ крушевачки:

Појединости
борбе између Немаца и комуниста.

Од Об. органа.

На дан 18 фебруара у борби која је
вођена између Немаца и комуниста² у
с. Слатини Расинског [реза] погинуло
је 5 немачких војника а 3 рањена. На
страни комуниста погинуло је 7 и 11
мештана и 3 женске. Зашаљено је 27
домова. Ухашено је 25 људи. Једно
наше одељење под командом капетана
Добошаревића налази се у Дворану
истог реза.

...

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 19/8—1. Изостављен текст не односи се на акције партизанских јединица.

² Напад је извршила ноћу једна немачка планинска јединица из Крушевца на 2 чету Расинског НОП одреда. Иако је чета била блокирана у кући где се налазила на спавању, захваљујући снажалјивости и одлучности команданта одреда, Драгослава Петровића-Горског, она је успела да се са малим губицима извуче из непrijатељског обручка, убивши том приликом више немачких војника.

Из об. отсека СДС на дан 6-III-
1943 год.
(М.П.)

заступа шефа отсека
капетац
З. Дејановић

БР. 197

**БИЛТЕН БР. 63 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 17 МАРТА 1943 ГОД. О ПАРТИЗАНСКИМ АКЦИ-
ЈАМА У ЗАЈЕЧАРСКОМ И ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ, СРЕ-
ДИНОМ МАРТА 1943 ГОДИНЕ¹**

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 63а

**ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ**

1.) Округ зајечарски:

а) — 13 марта тек. године око 20 часова, једна група комуниста² упала је у село Мирово (6 км ј.з. од Бољевца) где су се задржали до 22 часова. У неколико кућа узели су храну, а говорили су да им треба више хране јер их више има. Јачина банде била је 6 наоружаних лица са једним пушкомитралезом. Бандити су се удаљили у непознатом правцу.

б) — 14. овог месеца око 20.30 часова једна група комуниста³ у јачини од 50—60 људи под командом проф. Ко-стића Вељка⁴ упали су у село Вражо-грац Среза зајечарског и напали на млекару „Астра”, сопственика Јосипа

Комунисти узели храну у с. Мирову.

Банда проф. Ко-стића у Срезу зајечарском.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под бр. 26/8—1.

² Делови Тимочке четве Зајечарско-тимочког НОП одреда

³ Акцију је извела Крајинска чета Зајечарско-тимочког НОП одреда.

⁴ Предраг Костић-Вељко

Глушца везали и опљачкали му 2.085000 динара, радио апарат, писаћу машину, 2 фотоапарата, целокупну гардеробу и све животне намирнице. Глушац је пронађен од стране потерног одељења исте војници и ослобођен всеза. Бандити су били наоружани са пушкама и 6—7 машинских пушака и сви су били обучени у цивилна одела, са једнообразним шајкачама на којима су имали петокраке звезде. Бандити су написали на зидовима доле Недић, Љотић и Дражка Михаиловић. Упућене су потере.

2.) Округ крушевачки:

Убиство Драгослава Живковића у с. Ратаје.

Терзић и Јовић убијени у с. Голубовцу.

а) — 16 марта у 3 часа од стране непознатих наоружаних лица убијен је у близини своје куће Драгослав Живковић из Ратаје Среза жупског. Ово дело ивршила је комунистичка тројка. Разлог непознат. Води се истрага.

б) — Ноћу између 15/16 овог месеца од непознатих наоружаних лица убијени су Петар Герзић и Владислав Јовић из Голубовца Среза трстеничког. Разлог убиства непознат. Истрага се води.

3.) Округ ваљевски:

Напад комуниста на станицу Рајковић.

15 марта једна група комуниста од 30—40 људи⁵ наишла је на заседу пољске станице Рајковић. Заседа је била постављена недалеко од станице. Комунисти су вероватно пошли за напад на станицу. У борби која је трајала око пола часа стражари су одбили нападаче. Жртава није било.

(М.П.)

заступник шефа отсека
капетан

З. Дејановић

⁵ Односи се на делове Ваљевског НОП одреда.

ДОСТАВЉЕНО:

Шефу Српске држ. безбедности,
Команданту безбедности,
Команданту Српске држ. страже,
Помоћнику К-та СДС и начелнику
општег одељења СДС.

БР. 198

**БИЛТЕН БР. 101 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ
СДС ОД 30 АПРИЛА 1943 ГОД. О НЕМАЧКИМ РЕПРЕСА-
ЛИЈАМА У БЕОГРАДСКОМ, КРАГУЈЕВАЧКОМ И ША-
БАЧКОМ ОКРУГУ¹**

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 101

**ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ
СТРАЖЕ**

1.) Округ крагујевачки:

Провала об. отсе-
ка Крагујевац у
ком. организацији.

а) -- Вештим обавештајним радом успело је обавештајном отсеку Округа крагујевачког да изврши врло успешну провалу у комунистичку организацију града Крагујевца и Срећа лепеничког. Том приликом похапшено је у Крагујевцу 34 комунистичких функционера, чланова партије и СКОЈ-а. У Срећу лепеничком ухапшено је: из с. Бадњевца 6 комуниста, из с. Велике Плане двојица, а из с. Ђурђева један комуниста.

в) -- У вези извршене одмазде од стране окупатора за убијена 2 и 2 рањена немачка војника у борби са комунистима² на „Жутом Оглавку”, утврђено је да је:

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 46/8—1.

² Односи се на борбу коју је водила Рудничка чета Првог шумадиског НОП одреда 10 априла 1943 год. на Жутом Оглавку код с. Венчана са групом Немаца и жандарма. Том приликом убијен је један немачки виши официр.

Одмазда јокупатора за убијена 2 и рањена 2 Немца.

Од Об. органа.

Комунисти распо-
лажу хрватском
муницијом.

Од Об. органа.

Немци стре-
љали два лица
у Лозници.

Телеграм.

У селу Раниловићу Срез космај-
ски: обешено 2 а у лагер одведено 147
мушкараца.

У селу Венчану Среза колубарског:
убијено 15 мушкараца и једна жена, а
у лагер одведено 115 мушкараца.

У селу Даросави Среза орашачког:
убијено 3 мушкарца а запаљено 28 кућа.

Спаљене куће припадају већим де-
лом сумњивим лицима, али има кућа
сасвим исправних људи.

Одмазду су извршили војници јокупа-
торске војне силе са добровољцима.

2.) Округ београдски:

У вези вођених борби са комунисти-
ма у Округу београдском³ последњих
дана, установљено је да комунисти рас-
полажу већом количином муниције (пу-
шчане) која није југословенског по-
рекла. Ово је установљено по много-
бројним картонским кутијама које нису
сличне старим југословенским кутијама,
а на којим стоји следећи натпис лати-
ницом „З. А. „Поциск“ С. А. 7,9 м/м
набоје „С“ до кб/К партија 51/39. Дата
елаборацији 6. лиц. 1939“. Према пред-
њем муниција треба да буде хрватског
порекла.

3.) Округ шабачки:

На дан 27 априла стрељале су не-
мачке власти у Лозници двојицу људи
који су припадали групи похапшених
у Текеришу. Именоване су ухапсиле ру-
ске власти⁴ и код истих пронашли ору-
жје. Имена стрељаних нису се могла
установити.

4.) Босна:

Сазнаје се да су партизани опко-
ли Бјељину и очекује се њен пад
свакога часа.

На дан 28 априла партизани су ра-
зоружали један хрватски домобрански

³ Односи се на акције Првог шумадиског НОП одреда.

⁴ Белогардејци из састава Другог пукова белогардејског корпуса

батаљон у с. Брањеву (10 км ј. од Јање).

Из обавештајног отсека команде СДС на дан 30 априла 1943 године.

(М.П.)

заступа шефа отсека
капетан,
Мил. Ристић

БР. 199

БИЛТЕН БР. 114 ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СДС ОД 15 МАЈА 1943 ГОД. О НАПАДУ ПАРТИЗАНА НА ЛАЗАРЕВАЦ¹

ПОВЕРЉИВО

БИЛТЕН БР. 114

ОБАВЕШТАЈНОГ ОТСЕКА КОМАНДЕ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ

1.) Округ београдски:

Напад комуниста
на одред СДС у
Лазаревцу.

Од Об. страже.

Ноћу 13/14 маја око 1.30 часова једна група од 40–60 комуниста напала је пољску станицу и одред СДС у Лазаревцу.² Борба је трајала $2\frac{1}{2}$ часа у којој су комунисти одбијени. Експлозивом и бомбама комунисти су порушили железничку станицу и уништили телефонске апарате. На страни СДС погинула су 3 лица и то: водник Велимировић Петроније, наређник Славић и стражар Александар Ненадов. Комунисти су оставили једног мртвог, али се по траговима крви види да је било

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 58/8—1. Изостављен текст се не односи на борбе партизанских јединица.

² Акцију су извршиле Рудничка и Качерска чета Првог шумадијског НОП одреда са Ваљевским НОП одредом.

и рањених. Исте ноћи комунисти су одвели из Лазаревца здравственог референта, а убили једног кафесију.

Из об. отсека команде СДС на дан
15-V-1943 год.

(М.И.)

Шеф отсека потцуковник

Ђ. Ђосић

БР. 200

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ ОД 11 ЈУНА 1943 ГОД. ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ О ДРЖАЊУ ДОБРОВОЉАЧКИХ ОДРЕДА У БОРБАМА СА ПАРТИЗАНИМА¹

11.VI.1943 год.

Београд

ШЕФ

СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ
Ј. Б. Пов. I Бр. 1487

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
(Кабинет)

Командант Српске државне страже Округа крагујевачког у своме извештају Пов. Ј.Б. Бр. 282 од 3 јуна тек. године, износећи ток акције на територији Округа крагујевачког поред осталога известио је:

„У току ове акције капетан Хаџић са одредом тежио је да комунисте² истера из планине Рудника и околине и да их набаци на суседне потере. Тако је дошло да су комунисти 20 маја т.г. набачени на село Јарменовци, где се налазио Добровољачки одред, који је о овоме био обавештен, ћо ништа са своје стране није предузео. Тако исто, 23 маја т.г. комунисти су набачени источно од села Страгара на Добровољачки одред у селу Страгарима, ћо

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под бр. 3/9—1.

² Односи се на делове Првог шумадиског НОП одреда.

ни овај није чинила предузео иако је знао да су истога дана комунисти у 15 часова дошли у село Влакча и запалили општинску архиву.”

Достављам предње с молбом на увиђај.
Г. Министар моли да ћенсарал
г. Јонић лично реферише.
15.VI.43. (параф)

Командант, ћенерал
Бор. К. Јонић³

БР. 201

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СДС УЖИЧКОГ ОКРУГА ОД 20 НОВЕМБРА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ О БОРБАМА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У КРЕМНИ ПРОТИВ БУГАРСКИХ ЈЕДИНИЦА¹

Ужице, 20 новембра 1943 године
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ
ОКРУГА УЖИЧКОГ ХII
Пов. Об. Бр. 527 30/XI
Одељењу за заштиту државе
ради евидентије²
Борба са комунистима.

КОМАНДАНТУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ (КАБИНЕТ)

1) Ноћу 16 на 17 новембра т.г. око 21 час, комунисти су напали у три јака таласа на Бугаре у рововима и бункерима у Кремни³, среза Златиборског, борба је трајала више часова. У борби је погинуо један бугарски потпоручник и 4 војника, а неколико их је рањено, док на страни комуниста било је јогромно велики број мртвих и рањених.

Овај напад комуниста одбијен је, љути су се повукли на Шарган--Витаси у правцу Мокре Горе. Борба траје не-

¹ Крајем 1944 год. побегао у иностранство.

² Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под бр. 36/10—1.

³ Овај део је у оригиналу дописан плавом оловком са парофом генерала Недића.

³ Напад на Кремну су вршиле јединице Пете НОУ дивизије.

прекидно и даље у овом крају. Комунисти дају јаке отпоре и држе се границом среза Златиборског до Јабланице и Сеништа, од Сеништа—Негбина и Кокина Брода, четници под командом поручника Вука Калитовића⁴ натерали су комунисте у овом крају преко реке Увац у правцу села Радојића и Бистрице. Ови четници држе Нову Варош и боре се са комунистима. Вођа ових четника Калитовић има под својом командом око 800 људи.

17. ов. месеца вођа четничких ѡреда среза Златиборског потпоручник Павле Марковић и још некоје вође били су у Ужицу ради споразума са немачким и бугарским властима за прогон комуниста у заједничкој сарадњи, који већ и сарађују.

Комунисти у заузетим крајевима мобилишу сељаке у своје редове и одржавају зборове, на овим зборовима говор држи највише као претседник комунистичког суда Пенезин,⁵ родом је из Ужица, који је у свом говору рекао, да ће они до 28. новембра ући у Ужице, без обзира на жртве, те да ће у Ужицу течи крв као река.

У срезу Златиборском и деломично у Рачанском стање је угрожено од комуниста, док у свима осталим срезовима на територији овога округа стање је засада повољно.

Предње се доставља с молбом на знање.

ДОСТАВЉЕНО:
Шефу јаваштајног отсека

Командант мајор
Бож. М. Ђорђевић

ШЕФ
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗВЕДНОСТИ
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ
Кабинет
Пов. Бр. 2244

Б 26 XI 43

ПРЕТСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА
— КАБИНЕТ — СА МОЛВОМ НА УВИЂАЈ

Командант ќенерал
Бор. К. Јонић

⁴ Убијен је као одметник 1949. године.
⁵ Слободан Пенезин-Крцун

РЕГИСТАР

А

Абрлић Стјепан-Стева — 139;
 Агатуцовић Душан — 302, 305;
 Адровац — 488;
 Азања — 131, 137, 144, 198, 211, 271,
 423;
 Азбуковица (предео) — 45, 352;
 Аксентијевић Војислав — 451;
 Александровац — 17, 18, 32, 54, 181,
 237, 387, 388, 393, 469;
 Алексинац — 86, 201, 230, 231;
 Алексић Жика-Бошњак — 269;
 Америка — 8, 93, 379;
 Амерић (с.) — 25;
 Андрејевић Драгољуб — 448;
 Андрејевић Душан — 436;
 Андрејевић Јелисавета — 431;
 Андрејевић Павле — 149, 347;
 Андрејевић Србислав-Столе — 87;
 Андрић Ратомир — 316, 317, 375;
 Андрић Родољуб — 423;
 Анђелковић (поручник) — 292;
 Антонић Вожко — 352;
 Антуновић Риста — 84, 105, 158,
 205, 210;
 Аранђеловац — 19, 20, 34, 68, 89, 90,
 91, 94, 163, 183, 240, 242, 269, 281,
 320, 322, 359, 438;
 Аранђеловић Мима — 460;
 Арбанашка — 195;
 Ариље — 357;
 Арсенијевић Брана-„Шпанец“ —
 51;
 Атеница — 284, 285;
 Африка — 8;
 Ачине Ливаде — 478;

Б

Бабајић — 351;
 Бабе (с.) — 25;
 Бабик Спасоје — 447;
 Бабичка Гора — 171, 173, 261, 308;

Бабовић Светозар — 102;
 Бадер — 429, 433, 436, 445, 450, 455;
 Бадљевица — 138;
 Бадњевац — 27, 498;
 Бајина Башта — 228, 357;
 Банковић (четник) — 219;
 Бановац Петар — 289;
 Бања (с. Срез орашки) — 90, 163,
 322;
 Бања Ковиљача — 353;
 Бањани — 60, 61, 445, 485;
 Баньица (код Београда) — 220, 221;
 Барајево — 25, 221;
 Баре (Срез пожаревачки) — 38, 69,
 70, 77, 112, 123, 338, 486;
 Барје — 400, 401, 414;
 Барошевац — 91, 103, 424, 489, 493,
 494, 495;
 Батаљон први Зајечарско-тимоч-
 ког НОП одреда „Миленко Бр-
 ковић-Црни“ — 205, 230, 248, 249;
 Батаљон први (кукавички) Првог
 јужноморавског НОП одреда —
 57, 168, 169, 186, 187, 200, 208, 213,
 262;
 Батаљон први „Коста Стаменко-
 вић“ Првог јужноморавског НОП
 одреда — 317, 375;
 Батаљон други (јабланички Првог
 јужноморавског НОП одреда —
 57, 167, 169, 170, 174, 176, 187, 200,
 208, 213, 262);
 Батаљон други „Станимира Вељ-
 ковића“ Првог јужноморавског
 НОП одреда — 317, 375;
 Батаљон трећи јастребачки Првог
 јужноморавског НОП одреда —
 187, 192, 197, 200, 202, 208, 213, 237,
 272, 389, 394, 399;
 Батаљон трећи „Никодија Стојано-
 вића“ — 317, 375, 399;

Батаљон четврти (пасјачки) Првог јужноморавског НОП одреда — 316, 329;
Батаљон четврти „Ратка Павловића“ Првог јужноморавског НОП одреда — 317, 375;
Батаљон пети горњо-јабланички — 375;
Батаљон први Другог јужноморавског НОП одреда — 233, 308;
Батаљон други Другог јужноморавског НОП одреда — 234, 307, 308, 309, 377;
Батаљон трећи Другог јужноморавског НОП одреда — 234, 307;
Батаљон ударни Другог јужноморавског НОП одреда — 309;
Батаљон први Друге јужноморавске НО бригаде — 411;
Батаљон други Друге јужноморавске НО бригаде — 412;
Батаљон трећи (омладински) Друге јужноморавске НО бригаде — 412;
Батаљон космајског НОП одреда — 277, 421, 422;
Батаљон први Моравског НОП одреда — 180, 195;
Батаљон други Моравског НОП одреда — 180, 181, 195;
Батаљон ударни Расинског НОП одреда — 274;
Батаљон први ударни Првог шумадиског НОП одреда — 188, 189, 190, 208, 211, 241, 270, 290, 302, 306;
Батаљон други ударни Првог шумадиског НОП одреда — 208, 211, 424;
Батаљон први Прве шумадиске НО бригаде — 273, 304;
Батаљон ударни Првог шумадиског НОП одреда — 188, 189, 190, 191;
Батуша — 69;
Бегаљица — 221;
Бела Река — 356;
Бела Црква — 353;
Белановица — 20, 90, 185, 226, 446, 458, 487;
Бели Камен — 400, 401;
Белић Вукадин — 102;
Бело Поље (код Сурдулице) — 172, 308, 309, 310;
Бело Поље (карта Ужице) — 282;
Белосавци — 91, 131, 144;
Белотинац — 181;
Бељак — (Villach — Корушка) — 216;
Бељина — 494;
Бенчић С. Драг. — 480, 484;
Београд — 23, 25, 36, 43, 68, 81, 82, 97, 111, 115, 134, 135, 143, 212, 218, 222, 223, 228, 229, 247, 271, 275, 314, 370, 398, 430, 431, 436, 442, 446, 455, 457, 458, 469;
Бера Јазе Мирко — 433;
Беране (с. Срез пожаревачки) — 69, 70, 77, 78, 92, 128;
Бербац (с.) — 234;
Берлић Звонко — 243;
Бесна Кобила (пл.) — 234;
Бештица — 401;
Бијело Брдо (с.) — 373;
Бијељина (Босна) — 499;
Биновац — 138, 325, 456, 457;
Бистрица — 356, 424, 505;
Битварђа — 234;
Бјелуша — 356;
Благојевић Милан-Миланче — 15, 111, 148, 150;
Блажић Павле — 418;
Блаце — 201, 206, 264;
Бобово — 18;
Богдановић Душан — 229, 230;
Богдановић Јоца — 452;
Богише — 388;
Богојина (рудник) — 249;
Богојевац — 342, 343;
Богосаљевић Т. Петар — 454;
Боде (Немац) — 435, 455;
Божанић Пера — 481;
Божевац (с.) — 72, 77;
Божетићи — 359;
Бојник (с.) — 167, 210, 374, 401;
Боксер (Енглез — наредник) — 265;
Бољевац — 231, 406;
Бољковац — 89, 306, 349;
Бор — 56, 71, 129, 130, 206, 223;
Борковац (с.) — 361, 362, 363;
Борова Глава — 355, 358, 361, 362, 363, 364;
Боровац (с.) — 330;
Босна — 8, 13, 37, 58, 81, 82, 93, 96, 105, 116, 154, 239, 255, 320, 351, 352;
Босута (с.) — 62, 135, 144, 163, 185;
Ботмер (Фрајхер фон Ботмер) — 460, 464;
Бошињак (петоколонаш) — 242;
Бошињак (с.) — 16, 18, 38;
Брадарац — 39;
Брајковац — 131, 143, 348, 349;
Браљина — 50;
Бранјево — 500;
Братинац (с.) — 38, 112, 124, 484;
Брезна — 478;

- Брезовац — 281, 305, 424;
 Брестовац — 414, 419, 420;
 Брестовик — 138, 143;
 Бреуљ Тома-Вуја — 29, 278, 280, 312;
 Брзоходе — 16, 18, 148;
 Бригада друга далматинска — 359;
 Бригада шеста источнобосанска — 152;
 Бригада прва јужноморавска НО — 57, 80, 315, 318, 319, 326, 342, 374, 375, 380, 390, 392, 393, 397, 399;
 Бригада друга јужноморавска НО — 376, 380, 381, 382, 387, 392, 393, 399, 400, 407, 411, 415, 419, 459, 469;
 Бригада прва крајишака НО ударна Пете НОУ дивизије — 371;
 Бригада четврта крајишака НОУ — 358;
 Бригада десета крајишака — 360;
 Бригада друга пролетерска ударна НОУ Југославије — 360, 363;
 Бригада прва шумадиска — 189, 238, 272, 294, 298, 303, 311, 319, 321, 336, 395, 396, 397;
 Бркић Вељко-Миша — 64;
 Бркић Раде — 207;
 Броз Јосип-Тито — 8, 70, 72, 93, 96, 97, 110, 154, 196, 254, 255, 260, 310, 317, 318, 336, 369, 396, 465, 466, 467, 468;
 Брус — 54, 181, 201, 403, 484;
 Бубањ В. — 347;
 Бублица — 195;
 Бувце (с.) — 194, 400, 401;
 Бугарска — 215;
 Бујановац — 309;
 Буквић (каплар) — 488;
 Букетић Владимир — види Букилић Владимир;
 Букилић Владимир — 84, 266, 316, 383, 388, 420;
 Буковић — 267, 270, 282, 359;
 Букулић Владимир — види Букилић Владимир;
 Букуља (пл.) — 241, 243, 245, 246, 258, 269, 281, 304, 305;
 Булатовац (с.) — 187;
 Бусур (с.) — 17;
 Бујан Данило — 316;
 Буха Василије — 154, 155, 319;
 Буци (с.) — 398;
 Бучје — 249;
 Бучумет — 193, 343;
- В**
- Ваљаревић Војкан — 51;
 Ваљево — 81, 82, 351, 352, 357;
- Вала (с.) — 101, 283, 284;
 Вардиште — 356, 396;
 Вартабедијан Сирва — 137;
 Васиљевић Влајко — 273, 278, 279, 280;
 Васиљевић Живан — 248, 331;
 Васић С. Божидар — 454;
 Васовић Богић — 332, 349;
 Васовић Васо — 403;
 Валереч — 292;
 Велика Крсна — 423, 494;
 Велика Плана — 18, 382, 383, 498;
 Велики Бечкерек — 435;
 Велики Борак — 179;
 Велики Јастребац — 201, 474;
 Велики Сењ — 95;
 Велики Шиљеговац (с.) — 49, 390, 392, 399;
 Велико Градиште — 92, 385;
 Велико Лаоле (с.) — 146;
 Велико Село (Срез пожаревачки) — 74, 337, 347;
 Велимировић Петротије — 500;
 Велковић Димитрије — 156;
 Вељковић Танасије — 448;
 Венчапе — 90, 91, 103, 131, 137, 144, 221, 487, 489, 490, 493, 499;
 Венчац (пл.) — 269, 304, 323;
 Весић — 111;
 Виденовић Драгомјуб — 454;
 Виденовић М. Миодраг — 454;
 Видејевића Пл. — 176;
 Вилимановић Момчило — 459;
 Виљуша — 283;
 Вина (с.) — 375, 400;
 Висока (с.) — 356;
 Витаси (с.) — 502;
 Витеҗево — 18, 148;
 Витез (четник) — 405;
 Вићентијевић Јаков — 447;
 Вишеград — 81, 82, 352, 373, 396;
 Вишњић Влада — 243;
 Владичин Хан — 173;
 Владић Милосав — 28, 63, 131, 132, 133, 139, 162, 190, 211;
 Влакча (с.) — 502;
 Власина — 173;
 Власотинце — 171, 474;
 Влаховић Вук — 217;
 Влашка (с.) — 63, 64, 143, 185;
 Влашко Поље — 104, 249;
 Водањ — 179, 325;
 Војић Радомир — 445;
 Војковић — 131, 132;
 Вошановац — 147, 148, 457;
 Врабић Јанко-Ранко — 161;
 Вражограц (с.) — 496;
 Вранић — 178, 198;

Врање — 171, 196, 197, 202, 250, 270, 310;
Врапце (с.) — 194;
Вратарница — 330;
Врбица (с.) — 269;
Врбица (рудник) — 446;
Врбница (с.) — 16, 18, 73, 74, 148, 149, 347, 486;
Врбово — 308;
Вребалов Бошко-Бора — 111;
Вреоци (с.) — 183;
Врњачка Бања — 402, 431, 435, 438, 445, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 455, 458;
Врховни штаб НОП и ДВ Југославије — 24, 36, 55, 81, 97, 133, 298, 318, 320, 465;
Врчин — 178;
Врчић Анђа — 291;
Вујић Воја — 107;
Вујичић (четник) — 219;
Вујовић Владимира — 85, 175, 213, 236, 311;
Вукановић Јубиша-Мргуд — 375;
Вукићевић Радољуб — 456;
Вукмановић Светозар-Темпо — 57, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 104, 150, 175, 236, 266, 340, 341;
Вуковић Миле-Сељак — 277, 320, 324, 337;
Вуковић Петко — 177, 234;
Вукосавци — 60, 243, 305, 424;
Вуксановић Воја — 315;
Вуловић Милорад-Деспот — 413;
Вучелић Милош — 170, 195;
Вучић Живојин — 51, 411;
Вучковић Воја — 221;
Вучковић Звонимир — 128;
Вучковић Јаков — 447;

Г

Гавриловић Дивна — 275;
Гавриловић Михајло-Миша — 28, 62, 290, 326;
Гавриловић Петар — 416;
Гаврић Драгомир — 422;
Гајеви — 281, 290, 302, 305;
Гајић Драгомир — 490;
Гајић Ђура — 81;
Гајић Живомир — 458;
Гајић Јубибоје-Ђока — 64, 65;
Гајић Радисав — 336;
Гајтани (с.) — 200, 221, 224, 271;
Гајтнер (Немац) — 430, 438;
Гараши — 244, 270, 305;
Гаре (с.) — 174;
Гачић Тихомир — 464;

Герасимовић — 270;
Герасимовић Тихомир — 452;
Главановци — 235, 310;
Главни штаб НОВ и ПО Македоније — 340;
Главни штаб НОВ и ПО Србије — 7, 13, 14, 19, 29, 30, 33, 34, 36, 40, 41, 47, 55, 58, 67, 80, 81, 88, 100, 103, 109, 114, 122, 143, 158, 171, 180, 183, 185, 188, 199, 206, 208, 211, 233, 238, 240, 250, 260, 269, 272, 276, 282, 290, 297, 303, 304, 307, 311, 315, 318, 326, 338, 342, 354, 382, 387, 400, 402, 407, 419;
Главни штаб за Хрватску — 238;
Глумац (четовођа) — 92;
Глушица Јосип — 497;
Гњилане — 341;
Гогић (честник) — 403;
Годић Богомир — 432;
Голи Рид (с.) — 195;
Голија — 226;
Горачићи — 285;
Гордић Никола — 47, 225, 380, 391, 393, 395, 403, 405;
Горичани — 285;
Горња Јабланица (с.) — 193, 194, 195, 226, 374;
Горња Трешњевица — 221;
Горње Бријање — 407, 408, 419, 420;
Горње Романовце — 234, 308;
Горњи Ђубиш — 361;
Горњи Милатовац — 19, 20, 129, 226, 227, 306, 398, 478, 479;
Горњи Степош — 237, 271;
Гоч (пл.) — 50, 52;
Граб (Срез драгачевски) — 284;
Граница (с.) — 137, 179;
Гргуре (с.) — 404;
Грделица — 169;
Гркљане — 387;
Гроцка — 104, 143;
Гружа — 91, 95, 184, 188, 395;
Грујић Милан — 270;
Грујић Милорад — 336;
Грујић Радован — 65, 294;
Грујићић Радан — 114;
Грчка — 105, 215;
Губеревац — 341;
Гуришевци — 164;
Гуча — 482;
Гучанин Павле — 481;

Д

Дадинце — 252;
Дамјановић Божидарка-Кика — 65, 139, 153, 179, 199, 278;

Дамјановић В. Будимир — 142;
Дамјановић Велимир-Браца — 125,
141;
Дамјановић Живорад — 243;
Данев Никола (Бугарин) — 329,
375;
Даниловић Добривоје — 478;
Даросава — 20, 27, 90, 91, 131, 143,
144, 221, 224, 277, 323, 336, 422, 448,
449, 451, 499;
Дворане — 495;
Дебелица — 249;
Девча (Г. и Д.) — 201, 272;
Девчић Ивица — 281, 314;
Дедина — 181, 432;
Дејановић З. (капетан) — 496, 497;
Деновски Динко — 85;
Дивизија шеснаеста ударна НОВ
Југославије — 353;
Дивизија друга Пролетерска НОВ
Југославије — 355, 357, 363, 367,
369;
Дивизија пета НО ударна — 358,
367, 371;
Дивизија двадесет седма НО удар-
на — 367;
Диклић Глиторије — 134;
Димитријевић Александар — 51;
Димитријевић Божа — 74, 340;
Димитријевић Т. Петар — 454;
Димић Мила — 221;
Димић Урош — 431;
Димић Хранислав — 248;
Дирок Винко — 448;
Дитрих (саветник) — 454;
Добошаревић (капетан) — 495;
Добра Вода — 170;
Добри Поток — 352;
Доброселица — 355, 358, 364;
Добрње (с.) — 148;
Добрун — 373;
Додер Реља — 351;
Дољевац — 193, 272, 438;
Доња Горевница — 88;
Доња Јабланица (с.) — 193;
Доња Соколовица — 478;
Доња Трепча — 88, 283;
Доња Трешњица — 353;
Доње Бријање — 419, 420;
Доњи Бранетићи — 304;
Доња Љубата — 309;
Доњи Милановац — 482;
Драгачево — 225, 228, 284, 285, 358;
Драгић Вукосав — 315;
Драглица — 355;
Драговац — 338;
Дражана (с.) — 459;

Дражана-Шепшин (Ж. ст.) — 178,
457, 458;
Дражић Александар — 464;
Дракулић Милан-Стојан — 28, 30,
135, 163, 164, 280;
Драча (с.) — 95;
Дреновац (с.) — 249, 408;
Дреновац Бора — 155, 157;
Дреновић Урош — 466;
Дрењанин Спасоје-Зека — 142, 198;
Дринца (р.) — 37, 46, 113, 127, 225,
288, 322, 351, 352, 353, 373, 469;
Дрмић (с.) — 39;
Друговац — 138, 141, 325, 341;
Дружетић (с.) — 130;
Дубић (Г. и Д.) — 53;
Дубље (с.) — 39;
Дубница — 147, 308, 335;
Дубона (Г. Д. и Н.) — 141, 457, 494;
Дуга Лука — 250, 270;
Дудић Милош-Сувоборца — 35, 242,
272, 278, 279, 305, 312, 323;
Дудовица — 244, 270;
Дучина — 25, 137, 221;

Ђ

Ђекић (учитељ) — 21;
Ђерекаре (с.) — 334;
Ђерић Божидар — 460;
Ђерман — 334;
Ђића (поп) — 352;
Ђоловић др Ивко — 475;
Ђордановић С. Веселић — 454;
Ђорђевић Александар-Чана — 333;
Ђорђевић Вера — 301;
Ђорђевић Воја — 139, 179;
Ђорђевић Јован — 452;
Ђорђевић Јосиф — 482;
Ђорђевић Миодраг — 51;
Ђорђево (код Лесковца) — 200;
Ђорић Добривоје — 432;
Ђукић Милан — 291, 292;
Ђукић Пане — 51;
Ђунис — 50, 207, 274, 435;
Ђурђевић-Руски — 332, 349, 350;
Ђурђевић Обрад-Фикета — 300;
Ђурђевић Светолик-Лика — 62;
Ђурђево — 498;
Ђуричић — 141, 182;
Ђурић (пуковник) — 167, 168;
Ђурић Будимир — 459;
Ђурић Љубо — 357, 360, 364;
Ђурић Петра Миле — 432;
Ђурић Радослав — 193, 194, 378;
Ђуричић Милош-Васке — 302, 305;

Буровић Василије — 474;
Буровић Максим — 85, 316;
Буровић Никола — 316;

Е

Европа — 8;
Енглеска — 8, 93, 194, 356, 379;
Ераковић Сава — 394, 405, 406;

Ж

Жабари — 17, 18, 148, 149, 385;
Жагар (петоколошац) — 90, 91;
Жагар Иван — 135;
Жатубица — 80, 385;
Жбосвац (с.) — 335;
Жегра — 250;
Живановић Мирко — 134;
Живковић Драгољуб — 447;
Живковић Драгослав — 497;
Живковић Душан — 460;
Живковић Јован — 460;
Живковић Милан — 261, 421;
Живковић Најдан — 447;
Живковић Радоје — 102;
Живковић Сретен — 462;
Живковци (с.) — 244, 424;
Живојин (чет. војвода) — 92;
Живојиновић Момчило — 459;
Жилник Конрад — 213, 267;
Житковица — 337;
Житни Поток — 200;
Житорађе — 181, 187, 264, 486;
Жупа (предео) — 50, 201, 392, 394,
395, 407;
Жути Оглавак — 137, 498;

З

Заграђе (с.) — 127, 130, 330;
Загреб — 105;
Зајечар — 55, 339, 437, 453, 455, 461,
464;
Западна Морава (р.) — 50, 52, 196,
202, 207, 285;
Заплање — 171;
Зарић Аврам — 447;
Захред Иван-Мића-„Словенац“ —
28, 29, 189, 198;
Звижд — 453;
Здравиње — 392, 404, 405, 406;
Здравковић Василије — 460;
Здравковић Јован — 460;
Зелени Брег — 361;
Земун — 134, 155;
Зечевић Батрић — 95;
Зечевић Славко-Влада — 279, 304;

Златари — 388, 484;
Златово — 33;
Златокоп — 309;
Злот (с.) — 249;
Зољево — 170;

И

Ибар (р.) — 197, 202;
Ивановић Александар — 111;
Ивановић Божа — 378;
Ивановић Драгослав-Гордич — 89;
Ивановић Живота — 65;
Ивановци (с.) — 144, 479;
Ивањица — 225, 356;
Ивић Стјепан — 51;
Ивковић Војислав — 481;
Ивковић Љубомир-Шуца — 423,
424, 425;
Ивковић Милорад — 137;
Ивковић Михајло — 243;
Ивковић Радослав — 481;
Игњатовић Драгиња — 431;
Игњатовић Михаило — 431;
Игњатовић Ратомир — 431;
Игриште — 401;
Изidor — 488;
Иковић др Глигорије — 148;
Илић Пантелија — 28;
Илић Радомир — 201;
Илић Радојко — 316;
Илић С. Сава — 454;
Имотски — 82;
Исаковић (свеченик) — 270;

Ј

Јабланица — 166, 176, 177, 187, 193,
194, 196, 220, 260, 261, 264, 265,
274, 310, 329, 404, 505;
Јабланица (р.) — 419, 420;
Јабланица (с.) — 221, 249;
Јабуковић (с.) — 174;
Јаворач (на Копаонику) — 274;
Јаворина Савета — 84;
Јагодина — 90, 393, 395, 447;
Јагош (капетан) — 219;
Јаковље (с.) — 201;
Јаковљевић Радивоје — 336;
Јанић Страхиња — 95;
Јанић (из с. Балуге) — 300;
Јанић (из Младеновица) — 481;
Јанковић (војвода) — 101, 220;
Јанковић Живорад — 243;
Јанковић Милан — 462;
Јанковић Прока — 460;
Јаношевић Трифун — 486;

Јарменовци — 90, 120, 131, 163,
 164, 501;
 Јасеновац — 469;
 Јасика — 432;
 Јастребац Планина — 85, 133, 158,
 163, 176, 180, 197, 221, 265, 274,
 314, 380, 391, 399, 438;
 Јастребац (с.) — 235;
 Јевремовић Воја-Триброванин —
 72, 123, 219;
 Јевтић Александар — 447;
 Јевтовић Жив. — 210;
 Јелашница — 308, 309;
 Јеленић Милутин — 153, 164;
 Јелица (шума) — 101;
 Јеремић Пантелија — 446;
 Јешевац (брдо) — 282;
 Јовановић Драган — 88, 102;
 Јовановић Драги — 222;
 Јовановић Драгољуб — 448;
 Јовановић Драгослав — 236, 275;
 Јовановић Душан (војвода Бу-
 лићки) — 195;
 Јовановић Ђорђе-Јарац — 133,
 139, 162, 214, 240;
 Јовановић Илија — 446;
 Јовановић Илија-Лала — 64, 242,
 245, 304;
 Јовановић Јуба — 227;
 Јовановић Миливоје (петоколо-
 нап) — 142;
 Јовановић Миливоје-Ресавац —
 148;
 Јовановић Милош-Миливоје —
 186;
 Јовановић Миодраг (капетан) —
 219;
 Јовановић Миодраг-Мија — 394;
 Јовановић Мирослав-Мима — 273,
 305;
 Јовановић Мирослав-Трулеж —
 153, 190, 211, 240, 242, 247, 276,
 313;
 Јовановић Радован-Васо — 102,
 283, 293, 299, 313;
 Јовановић Радивоје-Брадоња —
 13, 36, 39, 40, 42, 47, 55, 59, 68,
 80, 151, 191, 211, 212, 240, 272, 298,
 323, 483;
 Јовановић Радивоје-Слободан —
 243, 277, 320;
 Јовановић Радојица — 446;
 Јовановић Радоми-Сеља — 57, 83,
 87, 391, 406;
 Јовановић Рака — 137;
 Јовановић Станимир — 317, 391,
 406;

Јовић др (гесталовац) — 183;
 Јовић Владислав — 497;
 Јовић Кристина — 488;
 Јовић Миодраг — 51;
 Јовичић Васо — 102;
 Јововић Десимир — 85, 87, 210,
 269;
 Јоковић Рашко — 139, 163;
 Јоксимовић (стражар) — 488;
 Јоксимовић Драгомир — 445;
 Јоксимовић Јован — 447;
 Јоксимовић Марко — 488, 490;
 Јоксић Гвозден — 451;
 Јонић К. Боривоје — 217, 502, 505;
 Јоцић Ната — 248, 330;
 Југ-Богдановац (с.) — 187;
 Јужна Морава (р.) — 50, 52, 173,
 196, 202, 270;
 Јунковци — 244;
 Јупе (генерал-лајтнант) — 430;

К

Кадина Лука — 60, 89, 485;
 Каиро — 265;
 Кајзенберг (Немац-пуковник) —
 459;
 Калабић Никола — 219, 227;
 Калатитовић Вук — 356, 359, 505;
 Калањевић — 144, 348;
 Каленићки Прњавор — 479;
 Калиновић — 225;
 Калуђерце — 401;
 Камендо — 141, 143, 182, 457;
 Каменићца — 490;
 Каменово — 123;
 Каракчић Недељко — 57, 82, 87,
 155, 205, 210, 230, 232, 236, 237,
 267, 274, 275, 330, 390, 392;
 Караклајић Душан — 245;
 Карлица Миленко — 107;
 Касидол — 38, 69, 70, 77, 112, 123;
 Каџабац — 408;
 Качер (предео) — 22, 129, 332;
 Качулице — 285;
 Кашевар — 201;
 Келиг (Немац-мајор) — 367;
 Кесеровић Драгутин — 49, 54, 194,
 220, 265, 380, 391, 393, 395, 398,
 399, 402, 405;
 Кимић (четник) — 167, 193, 225;
 Кичево — 341;
 Клаићи — 400, 401;
 Клаузен (Немац-мајор) — 451,
 453;
 Кленике — 309, 334, 335;
 Кленовник — 385;

Клење — 131, 144;
Кличевац — 92;
Кличковић Бранко — 412;
Клока — 185;
Кљајић Крста — 128, 129;
Књажевац — 44, 86, 87, 359, 437,
453, 475;
Кобиље — 381;
Кованчић М. — 368;
Ковач Добринца — 29, 62, 278, 302,
305;
Ковачевац — 27, 211, 429, 494;
Ковачевић Боривоје — 432;
Ковачевић Бранислав — 350;
Ковачевић Милан — 186;
Ковачевић Миливоје — 375;
Ковачевић Обрен — 316;
Ковачевић Радован-Максим —
57, 83, 105, 177;
Кожељ — 249;
Козељ — 350, 485;
Козјак (пл.) — 171, 173, 175, 233,
309, 310, 334;
Кокин Брод — 358, 361, 505;
Кокић Милутин — 447;
Кокорин Поток — 141;
Колари — 141;
Колб др Мартин — 315;
Коловић Ђино — 403;
Кулубара (предео) — 184, 185, 294;
Комненовић Тихомир — 153, 164;
Конопацки (капетан) — 468;
Контирејв Борис — 216;
Конјувце (Г. и Д.) — 343, 375;
Конјуша — 143;
Копаоник — 54, 133, 166, 170, 176,
224;
Копљаре — 90, 131, 144, 304;
Кораћ Дмитар-Црни — 279, 280;
Кораница — 142, 221;
Корбевац — 235;
Корпус други ударци НОВ Југо-
славије — 355, 357, 363, 367, 369;
Косанчић — 176, 195, 200, 260, 261,
274;
Косанчић (с.) — 193, 407, 408, 412,
413, 414;
Косјерић — 357, 396;
Космај — 14, 20, 22, 23, 24, 30, 55,
99, 133, 140, 142, 155, 156, 198,
221, 224, 291, 320, 396;
Косматча — 326, 375;
Космет (предео) — 104;
Костадиновић Милорад — 83, 315;
Костић Благоје — 316, 401;
Костић Драги — 107, 118;

Костић Предраг-Вељко-Пега —
213, 496;
Костолац — 71, 114, 385;
Котражка (с.) — 95;
Коћура — 309, 334;
Кочеткин — 16, 17, 18;
Кошеви (с.) — 181;
Крављи До (с.) — 38, 73, 74, 81;
Крагујевац — 19, 90, 95, 127, 223,
320, 322, 438, 445, 446, 448, 451, 452,
458, 498;
Крајина (Тимочка) — 248, 249, 268,
330, 385;
Краишник (студент) — 141;
Краљева Вода — 358;
Краљево — 50, 53, 90, 122, 158, 197,
284, 288, 397, 485;
Кремен (код Лебана) — 195;
Кремна (с.) — 368, 373, 502;
Крепольин — 434;
Кречов Илија — 484;
Крива Паланка — 310, 333, 335;
Крива Река — 89, 131, 306, 398,
451, 483;
Крива Феја — 173;
Криви Вир — 268;
Крсна (В. и М.) — 211;
Крстић Бошко — 87, 167;
Крстић Михаила Драгољуб — 432;
Крстић Светозар-Тоза — 83, 316,
375, 401, 474;
Крстић Слободан-Уча — 61, 132,
162, 163, 272, 273, 279, 298, 323;
Крујль (шеф тајне полиције) —
176, 180, 200, 459;
Крупањ — 352;
Крушевић — 14, 46, 49, 55, 134,
158, 181, 199, 201, 237, 271, 321,
381, 402, 404, 435, 438, 455, 460,
469, 475, 483, 484;
Крушевица — 195, 224, 303, 305;
Кужета Лазар-Љутица — 278;
Кузмановић Војислав — 421;
Кузмановић Милоје — 51;
Кукавица (пл.) — 53, 82, 83, 158,
169, 176, 177, 186, 187, 200, 221,
264, 310, 400;
Кула (Срез пожаревачки) — 38;
Кулина — 265;
Куманово — 233, 250, 279;
Купци — 274;
Куршумлија — 195, 326;
Кусадак — 182;
Кучај (пл.) — 475;
Кучево — 32, 73, 123, 385, 453;

Кушиљево — 17, 18, 39, 148, 149, 337, 346;
Куштимовић Ника — 194;

Л

Лабудовић Милорад-Лабуд — 30, 60, 61, 62, 91, 103, 483, 493, 494, 495;
Лазаревац — 20, 91, 183, 184, 185, 320, 323, 359, 370, 490, 500, 501;
Лазаревић Милан — 278, 279;
Лазић Миодраг — 168;
Лазница (с.) — 385;
Лазовић Живан — 142, 164, 185;
Лазовић Обрад — 201, 406, 407;
Лајковац — 183, 184, 185, 320, 445, 469;
Малиновац — 343;
Ландол — 341;
Лапатинце — 414;
Лапово — 73, 80;
Латић Милојко — 448;
Латковић (с.) — 184, 185;
Лаутнер (Словенац-Војновић Милош) — 217;
Лебане — 186, 342, 437, 474;
Левач (предео) — 393, 395;
Лекић Валеријан — 432;
Лековац — 249;
Лепаја — 201;
Лепосавић Љубо — 283;
Лепчиће — 334;
Лесковац — 55, 169, 180, 186, 237, 374, 375, 419, 437, 459, 463, 474;
Лесковац (с. код Петровца на Млави) — 347;
Летовица — 251;
Леце (рудник) — 193, 221;
Лика — 58;
Липе — 325;
Липовац — 305;
Лисјак Јанко — 221;
Лисовић (с.) — 138, 142, 144, 145;
Лишанчић Крстомир — 102;
Лишанчић Матија — 102;
Ловрић (четник) — 219;
Ловци (с.) — 405, 406;
Лозница — 353, 469, 499;
Ломница — 381, 398, 405, 406, 431;
Лончар Стевана Милош — 432;
Лудвигер фон (Немац) — 457;
Лужанае — 430, 431;
Лукавица — види Луковица;
Лукачевић Војислав — 359;
Лукић (окружни начелник) — 351;

Лукић Константин — 130;
Лукић Љубисав — 483;
Луковица — 17, 39;
Луњевац — 211;
Лустер (Немац) — 466;
Лучица (с.) — 69;

Љ

Љиг — 20, 351, 398, 485;
Љотић Димитрије — 92, 254, 369, 377;
Љубинковић Милован-Попић — 155, 157, 178, 179;
Љубисављевић Милан — 51;
Љубић Стојан — 83, 315, 408, 413;
Љубичево — 145;
Љубишић — 356, 357, 360, 363, 367, 469;
Љубишић (р.) — 361;
Љубоја Лазар — 161, 241, 272, 278, 279;
Љумовић Радивоје — 316;
Љутен — 201;
Љутовница — 129,

М

Мајданпек — 123, 455;
Мајловац — 77;
Мајснер Август — 433;
Македонија — 85, 104, 105;
Маковина (шума) — 161;
Макршане — 206;
Макце (с.) — 38, 117, 118;
Мала Дренова — 395;
Мала Крсна — 386;
Мали Јастребац (пл.) — 168, 200, 201, 272, 474;
Мали Зворник — 353;
Мали Пожаревац — 97, 138, 141;
Мало Градиште — 124;
Мало Орапице — 138, 141, 182;
Мало Црниће — 38, 71, 72, 77, 80, 112, 124, 385;
Маљен (В. и М.) — 225;
Ман Горањак — 31;
Ман. Св. Оца Прохора — 251;
Мандић Милутин — 300;
Мандић Раденко — 100, 213, 299, 301, 313;
Манојловић Милош — 57, 83, 157, 175, 177, 202, 210, 213, 236, 266, 315;
Манојловић Риста — 316;
Манојловић П. Славко — 459;
Манојловици — 164;
Мантеша (с.) — 373;
Мањиша (с.) — 249, 478;

Марин Младен — 373;
Маринковић Живота-Посавац — 29, 64;
Марин Петар — 243;
Маријановић — 368;
Марковић Антоније — 461, 464;
Марковић Драгослав-Рођа — 70, 73, 78, 79, 109, 111, 125;
Марковић Дражка — 65, 153, 291;
Марковић Душан — 217;
Марковић Аранђела Ђуро — 432;
Марковић Жика — 194;
Марковић Илија — 458;
Марковић Милорад — 243;
Марковић Милош — 359;
Марковић Момчило-Мома — 15, 28, 36, 39, 40, 42, 45, 56, 59, 67, 81, 98, 128, 132, 135, 138, 142, 150, 154, 156, 166, 191, 212, 241, 272, 273, 281, 292, 297, 298, 314, 321, 322, 336, 353, 397, 398;
Марковић Павле — 505;
Марковић М. Предраг-Алимпије — 14, 36, 212, 276, 277, 280, 315, 329, 343, 344;
Марковић Тодор — 488;
Марковић Тодор — 490;
Маскарс (с.) — 131, 144;
Матерна (Немац) — 468;
Матијашевић Милан — 350;
Матић (љотићевац) — 227;
Матић (поручник) — 200, 437;
Матић (керамичар) — 28;
Матић Ђорђе — 236, 381;
Матић Радомир — 275;
Маћешин Бранко — 29;
Маузер Слободан — 62;
Мачва (предео) — 45, 228;
Мачкатица — 172, 308;
Машала Богдан-Миле — 273, 279, 314, 323, 336;
Медвеђа — 342;
Медвеђе Брдо — 355, 361;
Медевић (с.) — 194;
Мербез — 438;
Механе (с.) — 195;
Мијатовић Михајло — 432;
Микајло (воденичар) — 163;
Микић (сељак) — 226;
Миладиновић Стојан — 78, 79;
Милановац — 288;
Милановић Никола — 458;
Милановић Столе — 243, 245;
Милановић Танасије — 448;
Милановић М. Цвета — 454;
Милатовић Милорад — 35;
Миленковић Вукоман — 455;
Миленковић Драгомир — 432;
Миленковић Павле — 447;
Миленковић Радомир-Рус — 289, 290;
Миленовић Сипадин — 236;
Милер (Немац — мајор) — 431;
Милетић Воба — 102;
Милетић Вера — 114;
Миливојевић Коста — 279, 312;
Милисављевић Живојин — 462;
Милић Божидар — 488; 490;
Милић Светислав — 464;
Милић В. Станимир — 454;
Милковић Џуска — 466;
Миловановић Александар — 451;
Миловановић Дракче-Фића — 489, 481;
Миловановић Исидор — 455;
Миловановић Сава — 167, 193;
Миловановић Стојиљко — 436;
Милојевић Љ. Војислав — 454;
Милојевић Јанко — 394, 405;
Милојевић Миле — 79;
Милојевић Радивоје — 48, 380, 403, 405;
Милорадовић Драг. — 69;
Милорадовић З. Коравиљка — 454;
Милорадовић Милисав — 464;
Милосављевић Д. Јула — 454;
Милосављевић Милован-Мика — 353;
Милосављевић Синиша — 481;
Милосављевић В. Цветко — 454;
Милотевац — 289;
Милошевић Драгољуб — 459;
Милошевић Милорад — 279, 313;
Милошевић Радован-Миле — 54;
Милошевић Хранислав — 51;
Милтеновић Десимир — 251;
Милутовац — 395;
Миљанић Крста — 316;
Миљковић Славко — 422, 423;
Минић Милка — 297;
Минић Милош-Милутин — 130, 213, 301, 313, 320, 396, 398;
Минић Станиша — 445;
Миодратовић Миша — 432;
Мионица — 352;
Миријево (Срез млавски) — 16, 17, 149;
Мирковић Милош — 451;
Мирово (с.) — 496;
Мирошевић — 240, 493;
Мирошевце — 400, 474;
Мисача — 20, 28, 90, 96;
Митровић Бора — 130;
Митровић Цветко — 489;

Мићашевић (капетан) — 217;
Михаиловић Дража — 20, 48, 58, 67,
70, 72, 95, 166, 218, 221, 224, 225,
226, 227, 228, 229, 232, 254, 256, 262,
270, 293, 338, 341, 350, 356, 357, 369,
374, 377, 378, 393, 394, 404, 423, 441,
469;
Михаиловић Илија — 244;
Михаиловић Богдан — 51;
Михаиловић Божидар-Илић — 112;
Михаиловић Добросав — 422;
Михаиловић Јерко — 416;
Михаиловић Љубица (Илије) — 242;
Михаиловић Обрад-Јастреб — 424,
425;
Михаиловски Кирил-Грујица — 84,
85, 105, 315, 329, 343, 344, 474;
Мишљеновац — 123, 337;
Млава (предео) — 124;
Млава (р.) — 32, 123, 218;
Младеновац — 19, 26, 28, 34, 63, 68,
137, 324;
Младеновић Миодраг — 446;
Младеновић Миодраг — 448;
Младеновић С. Станица — 454;
Младеновић Чедомир — 461;
Мојковић (с.) — 353;
Мојсиње (с.) — 88, 283;
Мокра Гора — 356, 368, 371, 373,
396, 502;
Момчиловић Милан — 316;
Морава (р.) — 52, 86, 173, 197, 213,
220, 275, 283, 285, 286, 290, 310, 393,
475;
Моравица (р.) — 359;
Мотина (брдо) — 309, 334;
Мрљак — 474;
Мрсаћ — 285;
Мрчајевци — 438, 481, 485;
Мршев (с.) — 382;
Мунхер (Немац — генералштабни
пуковник) — 469;
Мусолини Бенито — 468;
Мушички (пуковник) — 217;
Мушковић Милош — 317;

Н

Набрђе (с.) — 38, 74, 77, 117;
Надрље (с.) — 53;
Наупаре — 181, 380;
Негбина — 355, 505;
Недак Чедомир — 484;
Недељковић Радисав-Рајко — 293,
301;
Недић Милан — 20, 70, 92, 217, 223,
227, 254, 322, 351, 357, 369, 377, 378,
385, 393, 398, 502;

Немачка — 223, 225, 379;
Ненадов Александар — 500;
Нерав (с.) — 308, 334;
Несврта — 309;
Нешин Ђорђе-Ђоле — 278, 291;
Нешковић Благоје-Михајло — 13,
33, 37, 46, 57, 154, 155, 229, 230,
276, 278, 301, 312, 317, 320, 397;
Нешковић Матија — 456;
Нешковић Мирољуб — 101;
Никитовић Миленко — 361;
Никић Адам — 127;
Никић В. Бранко — 454;
Никић Вићентије — 292;
Никић Здравко — 127;
Никовић др (четник) — 263;
Никодијевић Живадин — 448;
Николић Живојин-Брка — 311;
Николић Живорад — 456;
Николић Марисав — 447;
Николић Миодраг — 29, 64;
Николић Радомир — 422, 424;
Николић Славко-Коргачин — 70,
71, 78, 79;
Николић Стојан — 317;
Николић Ненад — 339;
Никчевић Милија — 98;
Нинковић (капетан честички) —
244;
Ниш — 50, 55, 134, 158, 180, 187, 200,
221, 222, 271, 341, 419, 430, 431, 454,
459, 462, 463, 469, 486;
Нова Топола — 195;
Новаковић Драгомир-Чапајев —
299;
Новаковић Миодраг-Цуца — 84,
249, 250;
Новаковић Радомир — 88, 101, 102;

О

Обилић (Пуста Река) — 194;
Обилићево — 50, 223;
Облачина (с.) — 180, 201;
Обрадовић Радмила-Гојка — 87;
Обрва — 285;
Озреј — 158, 187, 201;
Одред НОП ваљевски — 163, 183,
184, 185, 214, 303, 497, 500;
Одред НОП врањски — 14, 158, 209;
Одред НОП зајечарски (тимочки)
— 14, 87, 354, 437, 475, 478;
Одред НОП јабланички — 57, 82,
210, 474;
Одред НОП јастребачки — 14, 45,
391, 405, 406, 430;

- Одред НОП космајски „Раде Јовановић“ — 45, 139, 145, 150, 151, 161, 178, 182, 197, 214, 215, 238, 246, 271, 276, 277, 289, 297, 303, 325, 341, 383, 416;
- Одред НОП косметски — 340;
- Одред НОП кумановски — 307, 340;
- Одред НОП лесковачки (кукавички) — 14, 45, 57, 80, 82, 210, 474;
- Одред НОП први јужноморавски — 45, 57, 82, 83, 180, 186, 193, 196, 199, 208, 213, 236, 260, 268, 271, 272, 315, 316, 344, 374, 375, 376, 400, 407, 408, 413, 437, 461;
- Одред НОП други јужноморавски — 45, 171, 180, 209, 213, 233, 234, 250, 261, 270, 307, 308, 340;
- Одред НОП нишавски — 14, 475;
- Одред НОП озренски — 86, 481;
- Одред НОП пасјачко-јабланички — 45, 474;
- Одред НОП пожаревачки „Вељко Дугошевић“ — 14, 15, 30, 31, 66, 69, 73, 74, 80, 92, 96, 97, 106, 112, 115, 122, 146, 212, 215, 337, 345, 354, 383;
- Одред НОП расински „Мирко Томић“ — 14, 23, 40, 41, 45, 47, 49, 47, 49, 50, 181, 196, 202, 206, 209, 213, 230, 236, 261, 262, 271, 274, 390, 392, 394, 399, 402, 405, 435, 455, 475, 478, 479, 493;
- Одред НОП сувоборски — 45, 55, 67, 105, 145;
- Одред НОП топлички — 52;
- Одред НОП трнски — 307;
- Одред НОП црнотравски — 45;
- Одред НОП чачански „Драгиша Мишловић“ — 42, 88, 100, 128, 213, 282, 288, 292, 299, 306, 323, 331, 349;
- Одред НОП први шумадиски „Милан Благојевић“ — 19, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 34, 45, 60, 63, 80, 81, 89, 94, 99, 103, 126, 131, 135, 143, 162, 181, 183, 185, 1888, 197, 202, 213, 215, 227, 240, 246, 269, 270, 276, 277, 279, 290, 297, 301, 302, 303, 323, 348, 438, 446, 448, 451, 483, 490, 499, 501;
- Ојковица — 356;
- Ољача Здравко-Жарко — 279;
- Омашница — 181;
- Опачић Богдан — 421;
- Опленец — 446;
- Оране (с.) — 474;
- Орах (с.) — 251;
- Орашац — 28, 90, 302;
- Ореовица — 17, 18, 38;
- Орешковица — 147, 148;
- Орловац — 163;
- Орљево — 38;
- Орутлица (Г. и Д.) — 170, 194, 310, 400, 401, 411, 414;
- Остра (с.) — 88, 100, 282;
- Островица (Срез прешевски) — 250, 251, 271;
- Оцоколић Синиша — 92, 219, 227;

II

- Павићевић (мајор) — 357;
- Павличић Драгутин-Душко — 62, 421, 423;
- Павловић Александар — 432;
- Павловић Бранко — 336;
- Павловић Власта — 73, 110;
- Павловић Данило — 432;
- Павловић Жика — 323;
- Павловић Милева-Тенкић — 302, 305;
- Павловић Миливоје-Чича — 65;
- Павловић Милица-Дара — 353;
- Павловић Михаило — 102;
- Павловић Ратко-Ћићко — 83, 84, 157, 174, 175, 177, 202, 213, 236, 474;
- Павловић Рела — 274, 403;
- Павловић Стојадин — 460;
- Пајазитово (с.) — 95;
- Палилула (Сврљиг) — 437;
- Палисад — 356, 358, 360, 362, 367;
- Паљевина — 270;
- Панково — 148;
- Пантић Душан — 32;
- Пантић Петроније — 447;
- Пантић Софроније — 464;
- Панковац (с.) — 50;
- Паранос Илија — 227;
- Параћин Бранислав-Реља — 29;
- Параћин — 393, 475;
- Пасић Љубана Паво — 433;
- Пасјача Пл. — 167, 176, 177;
- Пауновић Бранко — 85, 87;
- Пауновић Гвозден — 102;
- Пауновић Голубан-Ђоса — 178;
- Пауновић Добросав — 102;
- Пауновић Милан — 102;
- Папилиаш (с.) — 187;
- Пејаковић Милутин — 373;
- Пејчић (капетан) — 33;
- Пек (р.) — 72, 123;
- Пенезић Слободан-Криџун — 357, 360, 370, 505;
- Пепељевац — 206;
- Перишић Бранко — 51;
- Перовић Миливоје — 413;
- Перовић Милорад — 167, 193;

Петковић Војислав — 447;
Петковић Миливој — 329;
Петровац на Млави — 32, 73, 123,
148, 346, 385, 434;
Петровић Александар — 148;
Петровић Велимир — 445;
Петровић Владимир — 24, 199, 245;
Петровић Драгољуб-Раде — 316,
388, 408, 415, 416, 420;
Петровић Драгољуб-Тимошенко —
481;
Петровић Драгослав-Горски — 54,
202, 212, 214, 383, 388, 401, 408, 413,
420, 475, 495;
Петровић Дража — 378, 391, 405,
406;
Петровић Душан — 118;
Петровић Душан-Шане — 33, 35,
36, 67, 127, 153, 241, 245, 276, 280,
290, 312, 322, 336;
Петровић Живорад — 422;
Петровић Јашко — 461;
Петровић Марисав — 77, 116, 136,
139, 182, 217;
Петровић Милан — 448;
Петровић С. Милан — 454;
Петровић Милорад — 167;
Петровић Петар — 460;
Петровић Раде — 481;
Петровић Радисав — 459;
Петровић Радован — 315, 413, 416;
Петровић Стојан — 448;
Петровићевић Војислав — 446;
Пећанац Коста — 92, 166, 167, 194,
217, 218, 224, 231, 377;
Пећаница (с.) — 77;
Пеулић Николин Бранко — 432;
Печењевачка Р. (р.) — 419;
Печењевце — 419;
Пилетић Велимир — 219, 227, 385;
Пирот — 171, 173, 270;
Писковић Димитрије-Трнавац —
57, 83, 158, 177, 205, 316, 375, 474;
Пласковац — 452;
Пљевља — 113;
Пљешковић (војвода) — 92;
Повлен (пл.) — 225;
Подгорица (предео) — 45;
Подржиконј — 333;
Пожаревац — 14, 46, 55, 73, 80,
111, 123, 124, 125, 134, 140, 148, 149,
155, 182, 227, 320, 385, 396, 434, 450,
453, 456, 457;
Покега — 225, 357, 358, 369, 461;
Полатна — 149;
Полић Реља-Саџаклија — 245,
273, 280;

Польана (с.) — 74;
Польаница — 479;
Польна (с.) — 53;
Поповац — 400, 401;
Поповић (с. код Раља) — 179;
Поповић (наредник) — 129, 182;
Поповић (чет. поручник) — 303;
Поповић Дејан — 65;
Поповић Душан-Вуја — 179, 421;
Поповић Жика — 33, 66, 70, 93, 106,
121, 125, 212, 386;
Поповић Коча — 34, 298;
Поповић Милован — 222;
Поповић Момчило-Озрен — 86, 480,
481;
Поповић Света-Милић — 273, 276,
277, 279, 280, 298, 322;
Поповић Светозар — 458;
Поповић Славко — 78;
Поповић Тадија — 87;
Поповски Елисије-Марко — 84, 85,
86;
Породин — 17, 18, 148, 149, 346;
Порубић Стева — 243;
Посавина (предео) — 140;
Почековина — 413;
Поштић Радиша — 101, 102;
Пралић Васе Мирко — 432;
Првуловић Д. Војислав — 484;
Превест (с.) — 53;
Прегел Ратко-Тојо — 166;
Прекодолце — 308;
Прељина — 283;
Преседа (с.) — 373;
Прешево — 233, 309;
Прибић Миле — 292;
Прибој — 173, 356;
Прибојска Бања — 356;
Придворица — 401;
Пријепоље — 358;
Прилужје — 105;
Присјан — 251;
Прислоница — 283;
Прица Богдана — 38, 72, 219;
Пркосава — 244, 423, 493;
Прозор — 82;
Прокупље — 158, 168, 181, 187, 374,
382, 438, 461, 486;
Пролом — 195;
Протић Велибор — 458;
Пругово — 16;
Пуђа Душан — 84, 85, 236;
Пуковац (с.) — 193, 272;
Пунешевце — 333;
Пуста Река — 167, 187;
Пчиња (р.) — 173, 310;

P

Раброво — 108, 117, 118, 123, 479;
 Раваничка Р. — 479;
 Равна (с. под Козјаком) — 234;
 Равњак — 50, 486;
 Радан Пл. — 83, 169, 176, 221, 261,
 262;
 Радановић Митар — 317;
 Радивојевић Душан — 488;
 Радивојевић Милош — 38;
 Радинац — 198;
 Радмановић Чедомир — 447;
 Радовановић Миливоје — 362;
 Радованска Р. (р.) — 231;
 Радовић — 170;
 Радојевић Милутин — 194, 220, 405;
 Радојевић Тихомир — 459;
 Радојића (с.) — 505;
 Радојковић Јован — 480;
 Радојчин Гроб — 361, 362, 363;
 Радонић Милаш-Марко — 279;
 Радосављевић Вера — 464;
 Радосављевић Милорад — 446;
 Радочић Богдан — 452;
 Рађевина (предео) — 45, 228, 352,
 353;
 Рађенковић Драгољуб-Љубеј — 273,
 279, 312;
 Разбојна — 48, 52, 206;
 Рајинац — 479;
 Рајинце — 334;
 Рајковић (с.) — 497;
 Ракетић Чедомир — 28;
 Ракинац — 18, 447;
 Ракита — 173, 180;
 Ракић Иван — 431;
 Ракић Милић-Мирко — 85, 86, 87,
 105;
 Ракић Милован — 107, 111;
 Ракић Света — 103, 142, 164, 198;
 Раковић (поручник) — 219;
 Раковић Добросав — 435;
 Раља — 26, 63;
 Рамаћа — 323;
 Раниловић — види Раниловић
 Раниловић (с.) — 137, 138, 142, 322,
 499;
 Ранковић Љуба — 239;
 Ранковић Милованов-Мима — 493;
 Ранковић Милојко — 452;
 Ранковић Милутин — 65;
 Рановац — 123;
 Расина — 50, 380, 381, 390, 392, 394,
 405;
 Расмус Милорад — 432;
 Ратаје — 308;
 Ратковић Александар — 459;

Рауш Стево — 373;
 Рача — 20, 95;
 Рачић Бајо — 323;
 Рачић Драгослав — 352;
 Рашанац — 123;
 Рашевац — 404;
 Ргаје (с.) — 195;
 Рготина — 462, 464;
 Рђавица — 235;
 Рековац — 478;
 Ремењак Вујица — 16, 18;
 Репаћ Пера — 299;
 Ресава — 39;
 Ресник — 178, 198;
 Реткоцер — 167, 194, 226;
 Речица (с.) — 187, 382;
 Рибникар Владислав — 229;
 Ристић Александар — 423;
 Ристић Благоје-Луне — 64;
 Ристић Воја — 83, 375;
 Ристић Мил. (капетан) — 488, 495,
 500;
 Ристић С. Милан — 454;
 Ристић Миодраг — 62;
 Ристић Ратко — 16;
 Рлица (с.) — 52;
 Роган Јова — 242, 277;
 Рогановић Ратко — 402;
 Рогатица — 352, 373;
 Рогача — 25, 103, 131, 143, 144;
 Рогић (потпоручник) — 32;
 Рода (поручник) — 461;
 Родин Живко — 111;
 Розанов — 38;
 Рончевић Крста — 72, 125, 219;
 Ропочево — 25, 63;
 Росица — 201;
 Рудник (варошица) — 303, 305;
 Рудник (пл.) — 20, 90, 130, 145, 162,
 184, 188, 288, 297, 298, 312, 323, 451,
 501;
 Рудовић — 91, 487, 488, 489, 490;
 Ружић Владимир — 464;
 Рујиште — 249;
 Рујковац — види Руњковац;
 Руњковац — 342, 343, 375;
 Рупельјево (с.) — 368;
 Рупље — 234;
 Ручић Владимир — 362;
 Ручићи — 349;
 Рушањ — 178;

C

Сава (р.) — 352;
 Савић Ј. Драгомир — 446;
 Савић Ђорђе-Милош — 187;
 Савић Животије — 394, 406;

- Савић Радомир — 111;
 Савић Саво — 102;
 Савковић др Милош — 291, 294,
 302, 305;
 Савчић Андра — 214;
 Салаковац (с.) — 69, 124, 148;
 Самаила — 284;
 Самарџић Десимир — 421, 423;
 Санџак — 8, 228, 270, 332, 352;
 Сарајево — 82;
 Сарић Јуре — 34, 65, 140, 153, 155,
 157, 245, 312;
 Св. Илија — 235, 308, 333;
 Светлић (с.) — 95;
 Свилајнац — 80, 146, 149, 385;
 Сврачковци — 145, 245, 270, 300;
 Сврљиг — 453;
 Секулић Јанко — 27;
 Секулић С. Мих. — 493;
 Селевац — 138, 211, 396;
 Селби (Енглез-мајор) — 265;
 Семјенов (групенфирер) — 217;
 Сенаја — 494;
 Сеништа — 355, 505;
 Сердаревић Божидар — 459;
 Сибница — 149, 490, 494;
 Симић Биса — 136;
 Симић Драгољуб — 422;
 Симић Илија — 461;
 Симић Никола — 448;
 Симић Живорад-Вивац — 279, 280,
 332, 348, 349, 350;
 Симић Сима-Суви — 19, 74, 149;
 Симоновић Стеван-Францууз — 163;
 Сирачово (с.) — 74, 78, 81, 118, 123,
 453;
 Сјеница — 397;
 Скопље — 341;
 Скопска Црна Гора — 310, 341;
 Славић (паредник) — 500;
 Славковица (с.) — 60, 65, 89;
 Слатина — 274, 495;
 Смајевић Васо — види Смајовић
 Василије-Васо;
 Смајовић Василије-Васо — 58, 84,
 340;
 Смедерево — 143, 386, 396;
 Смедеревска Паланка — 198, 222;
 Смиљевски Видоје — 87, 237;
 Смољинац — 38, 39, 69, 77, 117, 124;
 Смрдан — 251, 270;
 Совјетска Русија — 93, 194, 379;
 Соврић Огњена Богољуб — 432;
 Сокобања — 86, 194, 437, 453, 475;
 Соколац — 352;
 Соколић В. Ђерафим — 448;
 Соколовица Пл. — 224;
- Солдатовић Стојадин — 357, 360,
 364;
 Сопот — 25, 28, 35, 90, 370;
 Сотировић Војиш — 194;
 Сотировић Драган — 194;
 Сотировић Мирко — 251, 307;
 Спасић Милоје — 375;
 Спосојевић Лука — 190, 191, 214;
 Спасојевић Радисав — 451;
 Средојевић Милисав — 73, 79;
 Стјанић Стева — 422, 423, 424;
 Сталаћ — 50, 207, 438;
 Стамболић Петар — 134, 155, 273,
 280, 298, 319, 320;
 Стаменковић Драги — 154, 155, 289,
 390, 392;
 Стаменковић Ђорђе — 316;
 Станић Родољуб — 29, 62, 199;
 Станковић (потпуковник) — 163;
 Станковић Божидар — 51;
 Станковић Драгољуб — 317;
 Станојевић Бора — 460;
 Статовац — 195;
 Стевановић Драгомир — 435;
 Стевановић Милојко-Црља — 138;
 Стевановић Петруш — 333, 334;
 Стевановић Радивоје-Јаран — 138;
 Стевић Иван — 107, 118;
 Стевић Љубисав-Реља — 16, 18;
 Стејфон (командант) — 216;
 Стефановић (медицинар) — 355;
 Стефановић „Шпиртуља“ — 183;
 Стефановић Борисав — 53;
 Стефановић Бранка — 488;
 Стефановић Вељко — 316;
 Стефановић Гвозден — 415;
 Стефановић Драшко — 447;
 Стефановић Душан — 464;
 Стефановић Иван-Срба — 138, 139,
 214, 278, 280, 305, 312, 417;
 Стефановић Ранђел — 168, 201;
 Стефановић Слободан — 481;
 Стефановић Слободанка — 114;
 Стефановић Станица — 488;
 Стиг (предео) — 78, 124, 220, 346,
 347;
 Стојадиновић Војо — 70, 487;
 Стојадиновић Михаило — 107, 118;
 Стојаковић Благоје — 422;
 Стојановић Богољуб Тина — 33, 66,
 93, 106, 121, 125, 212, 386;
 Стојановић Божа — 316;
 Стојановић Брана-Јанко — 280, 289,
 340;
 Стојановић др Воја — 316;
 Стојановић Драгутин — 451;
 Стојановић Живорад — 452;

Стојановић Милан — 194, 378;
Стојановић Милош-Принцип — 84,
317, 391, 406;
Стојановић Никодије-Татко 415;
Стојановић Радивоје — 447;
Стојанче — 243;
Стојковић Драга — 65;
Стојник — 25, 94;
Стокић Милутин — 148;
Стол (с.) — 310;
Столица — 352;
Стошић Драгиша — 481;
Страгари — 20, 185, 501;
Стражак (коса) — 401;
Стребац (с.) — 234, 251;
Стрезимировић — 251;
Стројинци — 206;
Стрмово — 244;
Стубал (с.) — 50, 53, 408, 479;
Субјел (брдо) — 396;
Суботићац (с.) — 480;
Сува Планина — 173;
Сувобор (пл.) — 22, 80;
Суводол — 325, 341;
Сувојница — 308;
Судинац Живко — 432;
Сурдулица — 172, 173, 233;
Сурлица (с.) — 334;
Сухотно — 488;

Т

Таково — 184, 349;
Тамнава — 133;
Тара — 356;
Тасковић Душан — 267;
Текериш (с.) — 499;
Текија — 432;
Терзић Петар — 497;
Тешница (с.) — 376;
Тимок (р.) — 87, 249;
Титово Ужице — 37, 42, 133, 223,
228, 352, 356, 357, 360, 362, 367, 369,
370, 373, 381, 394, 397, 398, 469, 505;
Тичевац — 16, 18, 73, 74;
Төврљане — 195;
Тодоровић Вујица — 130;
Тодоровић Драгослав — 447;
Тодоровић Живка — 454;
Тодоровић Радомир-Тодор — 317;
Тодоровце (с.) — 200;
Томашевић Душан — 488;
Томашевић Мирко — 380, 391, 403,
405;
Томашевић Никола — 490;
Тометино Поље — 369;
Томиславац (Влашки До) — 73;
Томић Јелица — 275;

Томић Мирко — 37, 40;
Топаловић Драган — 102;
Топаловић Драгомир — 128;
Топлица — 133, 166, 176, 193, 194,
220, 221, 224, 254, 261, 404, 406;
Топола — 19, 20, 90, 91, 163, 281,
320, 446, 448;
Топоница (Срез пожаревачки) —
73, 74, 79, 81, 148, 220, 433, 436, 447,
487;
Точак — 73;
Траиловић Иван — 112;
Трајковић Јубомир — 336;
Трајковић Станимир — 148;
Трбушница — 244, 303, 423, 493;
Трговиште — 235, 308, 334, 335;
Тремел (поднаредник помоћ. поли-
ције) — 462;
Тресија (р.) — 26, 189, 198;
Трешњевица — 128, 145;
Триброд — 72;
Трипковић Младен — 51;
Трифунов Трифун — 85;
Трифуновић Бора-Срба — 488;
Трифуновић Радмила — 16, 18;
Трмчаре — 398, 405;
Трин (Бугарска) — 310;
Трипава — 94, 250, 270, 284;
Триговић — 289;
Трињак Славчо — 235;
Трињане — 38, 71, 72, 74, 108, 117,
488;
Трстеник — 50, 181;
Трудељ (с.) — 60, 62, 89, 144;
Трудово — 359;
Туларе — 167, 194, 195;
Тулово — 170;
Тумба (с.) — 376;
Тулијница (пл.) — 248, 249;
Турчиновић Никола — 315, 412;

Ћ

Ћаловић Миле — 317;
Ћелије (с.) — 207, 271;
Ћосић Ђ. (потпуковник) — 482,
487, 501;
Ћосић Добрица — 381;
Ћосић Милан — 459;
Ћуприја — 201;
Ћурчића Драги — 38;

У

Увалић Радивоје — 237;
Увац (р.) — 356, 359, 505;
Угриновић (четник) — 219;

Угриновци — 26, 27, 61, 63, 89, 323, 348, 349, 445, 483, 485;
Удицки Предраг-Денеба — 277;
Ужице — види Титово Ужице;
Уљаревић (жан, наредник) — 183;
Умчари — 141, 182, 221;
Унковић Чеда — 130;
Урошевић Светислав — 78, 79, 112;
Урошевић Средоје — 363;

Ф

Фелбер (Немац) — 463;
Филиповић Александар — 435;
Филов (Бугарин) — 19;
Филштајн (Немац-генерал) — 468;
Фишер Адолф (Немац-генерал-мајор) — 433, 436, 446, 447, 448, 452, 456, 458;
Фоча — 288;

Х

Хабуш Андрија — 114;
Ханс (Немац) — 141, 182;
Хацић (калетан) — 501;
Хензел (Немац-пуковник) — 73, 74, 77, 80, 115, 122, 220, 434;
Херцеговина — 104;
Хитлер Адолф — 19, 192;
Хомоље (предео) — 224;
Хомољске Пл. — 225;

Ц

Цакић Михаило — 317;
Царевац — 72;
Царевић Младен — 293;
Цвејић (деловођа) — 92;
Цветић Александар — 464;
Цветић Радосав — 359;
Цветковић Воја — 112;
Цекић Јован — 84;
Цекић Василија Паво — 432;
Церово (с.) — 127, 129, 131, 144;
Цојић С. Вукосава — 454;
Црвени Брст (с.) — 173;
Црквице — 463;
Црна Гора — 270;
Црна Трава — 172, 174, 175;
Црна Чука — 404;
Црни Брх — 396;
Црновце — 335;
Цриуће (Г. и Д.) — 185;
Црцавац (с.) — 401;

Ч

Чајетина — 356;
Чајетинац Миодраг — 53;

Чапинац (четник) — 292;
Чачак — 14, 46, 55, 100, 284, 288, 321, 359, 369, 397, 398, 445, 469;
Чекаревац Сава — 447;
Чемерница (р.) — 359;
Честа (с.) — 201;
Честин — 478;
Чета прва Ваљевског НОП одреда — 183;
Чета друга Ваљевског НОП одреда — 183;
Чета грочанска — 138, 140, 141, 143, 145, 182;
Чета заглавска Зајечарско-тимоч-
ког НОП одреда — 453;
Чета јабланичка — 474;
Чета јастребачка — 205, 231, 267, 271;
Чета великојастребачка — 48, 201, 264, 274, 387, 474;
Чета малојастребачка — 85, 180, 474;
Чета прва Првог батаљона Првог
јужноморавског НОП одреда — 200;
Чета друга Првог батаљона Првог
јужноморавског НОП одреда — 200;
Чета прва Првог батаљона Другог
јужноморавског НОП одреда — 234, 235, 308;
Чета друга Првог батаљона Другог
јужноморавског НОП одреда — 250, 251, 308;
Чета пета Првог батаљона Другог
јужноморавског НОП одреда — 250;
Чета прва Другог батаљона Другог
јужноморавског НОП одреда — 308;
Чета друга Другог батаљона Дру-
гог јужноморавског НОП одреда — 308;
Чета трећа Другог батаљона Дру-
гог јужноморавског НОП одреда — 308;
Чета трећа Другог јужноморавског
НОП одреда — 250, 252;
Чета четврта Другог јужноморав-
ског НОП одреда — 251;
Чета космајска — 29, 99, 103, 104,
131, 136, 138, 143, 144, 182, 198, 211,
429, 487, 489, 494;
Чета друга космајска — 161, 198;
Чета прва космајског НОП одреда — 178, 421, 422, 458;

Чета друга космајског НОП одреда — 179, 421, 422;
Чета НОП крајинска — 205, 213, 271, 496;
Чета моравска Пожаревачког НОП одреда — 15, 32, 73, 81, 108, 114, 116, 118, 125, 146, 434, 436, 450, 453, 486;
Чета пасјачка — 474, 486;
Чета печка — 113, 116, 117, 119, 125, 479, 486;
Чета пусторечка — 474;
Чета рамска — 81, 111, 113, 116, 125;
Чета ресавска — 118, 125;
Чета прва Расинског НОП одреда — 207, 236;
Чета друга Расинског НОП одреда — 207, 236, 237, 461, 484, 485;
Чета трећа Расинског НОП одреда — 207, 236;
Чета рудничка — 29, 60, 131, 143, 144, 145, 162, 163, 164, 184, 185, 458, 479, 485, 493, 498, 500;
Чета стишака Пожаревачког НОП одреда — 32, 69, 74, 111, 118, 123;
Чета сувоборска — 143;
Чета таковска — 270;
Чета НОП тимочка — 205, 496;
Чета прва Чачанског НОП одреда — 282;
Чета качерска Првог шумадиског НОП одреда — 145, 183, 184, 185, 348, 500;
Чета трећа Првог шумадиског НОП одреда — 63;
Чета прва Првог батаљона Првог шумадиског НОП одреда — 241, 276, 303, 445;
Чета друга Првог батаљона Првог шумадиског НОП одреда — 242, 276, 277, 303;
Чета трећа Првог батаљона Првог шумадиског НОП одреда — 242, 303, 445;
Четереже (с.) — 149;

Чикић Остоја-Михајловић — 199;
Чикловањ Жива — 84, 87, 316;
Читлук — 181, 353, 404, 486;
Чокорило С. Стојан — 489;
Чортан Милаш-Мали — 27;
Чукић М. Наталија — 454;
Чукљеник — 375;
Чумић — 20, 26, 28, 95, 323;

II

Цезвар Аца — 29, 65, 139;
Цумбус (кап.) — 219;

III

Шабац — 222, 352;
Шанац — 361;
Шапине — 72, 79;
Шарганс — 371, 372, 373, 502;
Шарик Младен — 278;
Шаторња (Г. и Д.) — 20, 89, 90, 448;
Шетоње (с.) — 33;
Шилотај (с.) — 60, 62, 129, 143, 483;
Шиљеговац (М. и В.) — 404, 405, 406;
Шићевић Владан — 102;
Шишачка Коса — 355, 361, 362;
Шљивица — 395;
Шљивовац — 16, 73, 104, 143;
Шљивовица (с.) — 368, 373;
Шљивово — 206;
Шотра Бранко — 84;
Штаб трећег одреда оперативне зоне Хрватске — 238;
Штавица — 63, 89, 445, 485;
Штерић Стеван — 222;
Штиљково — 359;
Штуловић Чеда — 130;
Шулце Ланге (Немац) — 454;
Шумадија — 14, 35, 45, 55, 67, 103, 105, 113, 126, 129, 133, 150, 151, 152, 154, 155, 189, 215, 223, 224, 229, 252, 254, 269, 270, 288, 298, 301, 324, 351, 353, 354, 370, 395, 451;
Шумане — 400, 401;
Шурић — 201;

САДРЖАЈ

БОРБЕ У СРБИЈИ 1943 ГОДИНЕ

I

Документа партизанских јединица и партиских организација

	Страна
Писмо Главног штаба НОВ и ПО Србије од 1 јануара 1943 год. свим штабовима НОП одреда у Србији за појачану бор- бу против окупаторских и квислиншких јединица — — —	7
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 2 јануара 1943 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије о стању у НОП одредима у Србији — — —	13
Извештај комесара Моравске чете Пожаревачког НОП одреда од 10 јануара 1943 год. Штабу одреда о ситуацији у Морав- ском срезу и акцијама чете — — — — —	15
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП одреда „Милан Бла- гојевић“ од 14 јануара 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о војно-политичкој ситуацији на терену и акција- ма одреда — — — — —	19
Извештај Штаба Пожаревачког НОП одреда од 14 јануара 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцијама једи- ница одреда против непријатеља — — — — —	30
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Србије од 15 ја- нуара 1943 год. секретару Покрајинског комитета КПЈ за Србију о потреби омасовљења партизанских одреда у Ср- бији — — — — —	33
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 22 јануара 1943 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије о име- новању члanova Главног штаба НОВ и ПО Србије — —	36
Извештај Окружног комитета КПЈ за Пожаревац од 30 јану- ара 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о си- туацији у Пожаревачком округу — — — — —	37
Писмо Главног штаба НОВ и ПО Србије од јануара 1943 год. Штабу Расинског НОП одреда о убиству Мирка Томића Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 2 фебруара 1943 год. Штабу Расинског НОП одреда „Мирко Томић“ за из- вођење акција — — — — —	40
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 4 фебруара 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Чачак о слабостима у раду партиске организације у округу и стварању Чачан- ског НОП одреда — — — — —	41
	42

Страна

Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Србије од 6 фебруара 1943 год. политичком комесару Главног штаба НОВ и ПО Србије о ситуацији у Србији и стању у НОП одредима — — — — —	45
Извештај Штаба Расинског НОП одреда од 8 фебруара 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о војно-политичкој ситуацији у Крушевачком округу и борбама одреда у току јануара 1943 године — — — — —	47
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 11 фебруара 1943 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије о војно-политичкој ситуацији у Србији — — —	55
Писмо Светозара Вукмановића-Темпа од 11 фебруара 1943 год. секретару Покрајинског комитета КПЈ за Србију о формирању Првог јужноморавског НОП одреда — — —	57
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 12 фебруара 1943 год. свим партизанским НОП одредима у Србији за извођење акција против испријатељских јединица — — —	58
Извештај Команде Рудничке чете од 13 фебруара 1943 год. Штабу Првог шумадиског НОП одреда о изведеним акцијама — — — — —	60
Извештај Команде Треће чете Првог шумадиског НОП одреда „Милан Благојевић“ од 13 фебруара 1943 год. Штабу одреда о стању у чети и њелим акцијама — — — — —	63
Позив Штаба Пожаревачког НОП одреда од 13 фебруара 1943 год. бившим партизанима одреда да поново ступе у НОВ — — — — —	66
Извод из писма команданта Главног штаба НОВ и ПО Србије од 15 фебруара 1943 год. комесару Главног штаба НОВ и ПО Србије о обнављању Субоборског НОП одреда — — —	67
Извештај Команде Стишке чете Пожаревачког НОП одреда од 15 фебруара 1943 год. Штабу Пожаревачког НОП одреда о изведеним акцијама — — — — —	69
Извештај Команде Моравске чете од 16 фебруара 1943 год. Штабу Пожаревачког НОП одреда о немачком плану за офанзиву против Пожаревачког одреда — — — — —	73
Извештај комесара Стишке чете Пожаревачког НОП одреда од 17 фебруара 1943 год. Штабу одреда о развијању чете у с. Сиракову — — — — —	74
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 20 фебруара 1943 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије о акцијама партизанских одреда у Србији у току фебруара 1943 године — — — — —	80
Извештај Недељка Каракића од 27 фебруара 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о формирању Првог јужноморавског НОП одреда и његовој првој борби против четника, жандарма и Бугара — — — — —	82
Извештај Чачанског НОП одреда од фебруара 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцијама одреда у Јубијском срезу од 15 децембра 1942 год. до 17 фебруара 1943 године — — — — —	88
Извештај Окружног комитета КПЈ за Аранђеловац од фебруара 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о акцијама Првог шумадиског НОП одреда — — — — —	89
Позив Штаба Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“ од 1 марта 1943 год. четницима бившег Јувачког одреда да се поново врате у партизански одред — — — — —	92

Страна

Извештај Окружног комитета КПЈ за Крагујевац од 12 марта 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о пљачки и терору непријатељских јединица у Крагујевачком округу — — — — —	94
Поздрав партизана Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“ од 18 марта 1943 год. борцима и руководиоцима ослобођене територије у Босни — — — — —	96
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 19 марта 1943 год. Окружном повереништву КПЈ за Младеновац о мерама против непријатељског терора и шпијунаже на терену Београдског округа — — — — —	97
Писмо Окружног повереништва КПЈ за Младеновац од 30 марта 1943 год. Штабу Првог шумадиског НОП одреда о потреби извођења акција на територији Космаја — — — — —	99
Изјава политичког комисара Чачанског НОП одреда од марта 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о узроцима расформирања Чачанског НОП одреда у октобру 1942 год. и разбијању обновљеног одреда у марту 1943 год. у с. Остри — — — — —	100
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП одреда од марта 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о изведеним акцијама — — — — —	103
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 2 априла 1943 год. Светозару Вукмановићу-Темпу, члану Брховног штаба НОВ и ПО Југославије, о потреби војне сарадње партизанских одреда Јужне Србије и Македоније — — —	104
Писмо Окружног комитета КПЈ за Пожаревац од 3 априла 1943 год. Штабу Пожаревачког НОП одреда о неким слабостима јединица одреда за време непријатељске офанзиве — — — — —	106
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 4 априла 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Пожаревац о задацима Пожаревачког НОП одреда у вези појачане борбе против непријатеља — — — — —	112
Писмо Штаба Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“ од 5 априла 1943 год. командама чета о слабостима њихових јединица за време непријатељске офанзиве у Пожаревачком округу — — — — —	115
Извештај Штаба Пожаревачког НОП одреда од 8 априла 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о непријатељској офанзиви против одреда — — — — —	122
Извештај Окружног комитета КПЈ за Аранђеловац од 9 априла 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о офанзиви непријатељских јединица против Првог шумадиског НОП одреда и злочинима четника над присталицама НОП у Шумадији — — — — —	126
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Чачак од 10 априла 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о четничком терору у Чачанском округу — — — — —	128
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП одреда од 12 априла 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Аранђеловац о изведеним акцијама — — — — —	131
Извод из писма Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 18 априла 1943 год. политичком комесару Главног штаба НОВ и ПО Србије о задацима партизанских одреда у Србији	132

Страна

Извештај интенданта Првог шумадиског НОП одреда „Милан Благојевић“ од 23 априла 1943 год. Штабу одреда о материјалном стању одреда — — — — —	135
Извештај Окружног повереништва КПЈ за Младеновац од 25 априла 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о непријатељском терору на територији Повереништва и акцијама Космајске чете — — — — —	136
Извештај Окружног повереништва КПЈ за Младеновац од 1 маја 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Аранђеловац о изведеним акцијама Грочанске чете — — — — —	140
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП одреда од 2 маја 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама одреда у марту и априлу 1943 године — — — — —	143
Извештај Ксматре Моравске чете Пожаревачког НОП одреда од 4 маја 1943 год. Штабу одреда о акцијама чете и ситуацији на терену Моравског среза — — — — —	148
Извод из писма Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 6 маја 1943 год. политичком комисару Главног штаба НОВ и ПО Србије о формирању ударних батаљона и бригаде у Шумадији — — — — —	150
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 7 маја 1943 год. Окружном повереништву КПЈ за Младеновац о стварању батаљона и одреда на Космају — — — — —	156
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Србију од 9 маја 1943 год. о борбама са Бугарима — — — — —	157
Наређење Штаба Космајског НОП одреда од 10 маја 1943 год. Команди Друге космајске чете за извођење диверзантских акција на комуникације — — — — —	161
Писмо Штаба Првог шумадиског НОП одреда од 15 маја 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Крагујевац о пребаџавању Рудничке чете у Груженски срез — — — — —	162
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 15 маја 1943 год. Окружном поверишишту КПЈ за Младеновац о слабостима и грешкама партизанске организације на терену и у одреду — — — — —	164
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Лесковац од 20 маја 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о офанзиви Бугара, четници и недићеваца у Топлици и Јабланици — — — — —	166
Извештај Штаба Другог јужноморавског НОП одреда од 20 маја 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о војно-политичкој ситуацији на терену и изведеним акцијама одреда у марту и априлу 1943 године — — — — —	171
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Лесковац од 27 маја 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о акцијама Бугара и недићеваца у Топлици и Јабланици	176
Извештај Штаба Космајског НОП одреда од 27 маја 1943 год. Окружном поверишишту КПЈ за Младеновац о акцијама одреда у мају 1943 године — — — — —	178
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије од маја 1943 год. о изведеним акцијама партизанских јединица у Србији од 7 марта до 14 маја 1943 године — — — — —	180
Извештај Штаба Ваљевског НОП одреда крајем маја 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о нападу на Лазаревац	183

	Страна
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП одреда од маја 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцијама у мају 1943 године	185
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Лесковац од 6 јуна 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о акцијама јединица Првог јужноморавског НОП одреда у мају 1943 године	186
Писмо Главног штаба НОВ и ПО Србије од 10 јуна 1943 год. Штабу Првог шумадиског НОП одреда о формирању Ударног батаљона у одреду	188
Наредба Штаба Трећег батаљона Првог јужноморавског НОП одреда од 10 јуна 1943 год. о забрани рада општинских управа	192
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Лесковац од 14 јуна 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о војно-политичкој ситуацији у Јабланици и Топлици	193
Писмо Штаба Космајског НОП одреда „Раде Јовановић“ од 17 јуна 1943 год. Штабу Првог шумадиског НОП одреда „Милан Благојевић“ о акцијама Космајског одреда крајем маја и почетком јуна 1943 године	197
Извештај Штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 22 јуна 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцијама јединица одреда у мају 1943 године	199
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Зајечар од 23 јуна 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о формирању Тимочког НОП батаљона	205
Извештај Штаба Расинског НОП одреда од 28 јуна 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о изведенним акцијама одреда у мају и јуну 1943 године	206
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 29 јуна 1943 год. Штабу Првог јужноморавског НОП одреда за стварање ударних батаљона	208
Извод из писма Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 30 јуна 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Лесковац о припремама за стварање бригаде и мерама за спречавање реквизиције	209
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 30 јуна 1943 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије о формирању батаљона у Првом шумадиском НОП одреду	211
Извод из извештаја Покрајинског комитета КПЈ за Србију од јуна 1943 год. ЦК КПЈ о војно-политичкој ситуацији и стању у НОП одредима у Србији	212
Извод из извештаја Недељка Каракића од 2 јула 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о формирању Тимочког НОП батаљона и рушењу алексиначког рудника	230
Извештај Штаба Другог јужноморавског НОП одреда од 2 јула 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцијама одреда од 15 маја до 24 јуна 1943 године	233
Извештај Недељка Каракића од 6 јула 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о акцијама Расинског НОП одреда	236
Писмо Штаба Космајског НОП одреда од 9 јула 1943 год. Штабу Трећег одреда Треће оперативне зоне НОВ и ПО Хрватске о узајамној помоћи и сарадњи	238

Страна

Писмо комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 11 јула 1943 год. команданту Главног штаба НОВ и ПО Србије о формирању батаљона у Првом шумадијском НОП одреду	240
Извод из извештаја комесара Првог батаљона Првог шумадиј- ског НОП одреда од 16 јула 1943 год. Покрајинском комите- тету КПЈ за Србију о организационом стању у батаљону и његовим акцијама	241
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Зајечар од 17 јула 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о ак- цијама Првог тимочког батаљона од 1—15 јула 1943 године	248
Извештај Штаба Другог јужноморавског НОП одреда од јула 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о једномесеч- ним акцијама одреда	250
Закључци партијског саветовања војних и политичких руково- дилаца партизанских одреда и батаљона из Шумадије и западне Србије, одржаног од 9—13 августа 1943 године —	252
Извештај Штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 27 ав- густа 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о бор- бама против четника у јулу и августу 1943 год. на Ра- дану —	260
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Ниш од 27 августа 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о ситуацији на терену и потреби стварања партизанског одреда на територији Нишког округа —	266
Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије од августа 1943 год. о акцијама партизанских одреда у Србији у току лета 1943 године —	269
Предлог Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 1 септембра 1943 год. политичком комесару Главног штаба НОВ и ПО Србије за састав штаба Прве шумадијске НО бригаде и штабова батаљона —	272
Извештај Окружног комитета КПЈ за Крушевач од 7 септем- бра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о из- веденним акцијама Расинског НОП одреда —	274
Извод из извештаја политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 11 септембра 1943 год. о свом раду у је- диницама Првог шумадијског и Космајског НОП одреда	276
Извештај Штаба Чачанског НОП одреда „Драгиша Мишовић“ од 13 септембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Ср- бије о акцијама одреда од 7 августа до 7 септембра 1943 године —	282
Извод из писама Окружног комитета КПЈ за Чачак од 13 сеп- тембра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Крагујевац о једномесечним акцијама Чачанског НОП одреда у Тр- навском срезу —	288
Извештај Штаба Космајског НОП одреда од 14 септембра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о борби с четницима у с. Трновчу —	289
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 16 септембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о бројном порасту Првог шумадијског НОП одреда	290
Извештај Окружног комитета КПЈ за Чачак од 20 септембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о борби Чачанског НОП одреда против четника у с. Велеречу —	292

Страна

Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 24 септембра 1943 год. Окружном комитetu КПЈ за Крагујевац о слабостима у раду партиске организације у одреду и на терену — — — — —	294
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 25 септембра 1943 год. за формирање Прве шумадиске НО бригаде — —	297
Поздрав бораца и руководилаца Прве шумадиске НО бригаде Врховном штабу НОВ и ПО Југославије — — —	298
Извештај Окружног комитета КПЈ за Чачак од септембра 1943 год. ПК КПЈ за Србију о политичком и организационом стању Чачацког НОП одреда и о његовим акцијама у току августа 1943 године — — —	299
Извештај Штаба Првог баталјона Првог шумадиског НОП одреда од септембра 1943 год. Штабу одреда о борби против четника д. Михаиловића у Гајевима и Орашицу код Аранђеловца — — —	302
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП одреда „Милан Благојевић“ од 1 октобра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о изведенним акцијама у септембру 1943 године —	303
Извештај Штаба Првог шумадиског НОП баталјона Прве шумадиске НО бригаде од 1 октобра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о изведенним акцијама од 19. јула до 1 октобра 1943 године — — —	304
Извод из писма Окружног комитета КПЈ за Чачак од 3 октобра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Аранђеловац о акцијама Чачацког НОП одреда — — —	306
Извештај Штаба Другог јужноморавског НОП одреда од 6 октобра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о двомесечним акцијама — — —	307
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Србије од 9 октобра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о формирању Прве шумадиске НО бригаде — —	311
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Србије од 10 октобра 1943 год. о формирању Прве јужноморавске НО бригаде и реорганизацији Првог јужноморавског НОП одреда — —	315
Поздравни телеграм бораца и руководилаца Прве јужноморавске НО бригаде од 14 октобра 1943 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ — — —	318
Поздравни телеграм бораца и руководилаца Прве јужноморавске НО бригаде од 14 октобра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију — — —	318
Писмо комесара Главног штаба НОВ и ПО за Србију од 16 октобра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о везама са окружним комитетима и акцијама Прве шумадиске НО бригаде — — —	319
Извештај Окружног комитета КПЈ за Крагујевац од 17 октобра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о формирању Прве шумадиске НО бригаде и њеним првим акцијама — — —	321
Извештај Штаба Космајског НОП одреда од 17 октобра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о борбама са четницима код с. Друговца — — —	325
Извештај Штаба Прве јужноморавске НО бригаде од 18 октобра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борби на Космачи — — —	326

Страна

Извештај Окружног комитета КПЈ за Зајечар од 21 октобра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о погибији секретара ОК КПЈ за Зајечар	329
Писмо Окружног комитета КПЈ за Чачак од 22 октобра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Крагујевац о акцијама Чачанског НОП одреда	331
Проглас Штаба Другог батаљонта јужноморавског НОП одреда од 25 октобра 1943 год. пароду Пчињског, Прешевског и Кривопаланачког среза	333
Извод из извештаја секретара ОК КПЈ за Крагујевац од 27 октобра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Крагујевац о борби Прве шумадиске НО бригаде против Немаца и Српске државне страже код с. Даросаве	336
Извештај Окружног комитета КПЈ за Пожаревац од 29 октобра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о акцијама Пожаревачког НОП одреда и везама са Окружним комитетом КПЈ за Зајечар	337
Писмо члана Врховног штаба НОВ и ПОЈ Светозара Вукмановића-Темпа од 30 октобра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Врање о стварању заједничког оперативног штаба за Други јужноморавски, Кумановски и Кошметски НОП одред	340
Писмо Окружног комитета КПЈ за Младеновац од 30 октобра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Крагујевац о борбама Космајског НОП одреда против четника Д. Михаиловића	341
Извештај Штаба Прве јужноморавске НО бригаде од 31 октобра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама против Бугара и Немаца	342
Наредба Штаба Првог јужноморавског НОП одреда од октобра 1943 год. о забрани рада општинским управама и сеоским кметовима	344
Извештај Штаба Пожаревачког НОП одреда од октобра 1943 год. о акцијама одреда у Ресавском и Млавском срезу	345
Извештај Команде Качерске чете Првог шумадиског НОП одреда „Милан Благојевић“ од октобра 1943 год. Штабу одреда о стању у чети и изведеним акцијама	348
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Ваљево од 1 новембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о бројном стању, распореду и терору квислиншких јединица у Ваљевском округу	350
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 2 новембра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Пожаревац о потреби појачане активности Пожаревачког НОП одреда против непријатеља	354
Извештај Штаба Друге пролетерске дивизије од 4 новембра 1943 год. Штабу Другог ударног корпуса о војнополитичкој ситуацији у Ужицком округу	355
Извештај Штаба Друге пролетерске дивизије од 5 новембра 1943 год. Штабу Другог ударног корпуса о припремама Друге пролетерске бригаде за напад на Бугаре у Јубишу	357
Заповест Штаба Друге пролетерске бригаде од 6 новембра 1943 год. за напад на бугарске јединице у с. Јубишу	360
Извод из извештаја Штаба Друге пролетерске дивизије од 9 новембра 1943 год. Штабу Другог ударног корпуса о нападу Друге пролетерске бригаде на Бугаре у Јубишу	363

Страна

Извештај Штаба Пете НОУ дивизије од 10 новембра 1943 год. Штабу Другог ударног корпуса о распореду непријатељских снага у Златиборском и Ужиčком срезу — — —	367
Извештај политичког комесара Друге пролетерске дивизије од 12 новембра 1943 год. Штабу Другог ударног корпуса о непријатељским снагама и расположењу народа у окolini Ужица, Пожеге и Чачка — — — — —	369
Извештај Штаба Прве крајишке НОУ бригаде Пете НО ударне дивизије од 12 новембра 1943 год. Штабу дивизије о нападу на немачке снаге у Мокрој Гори — — — — —	371
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Лесковац од 17 новембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о војно-политичкој ситуацији на територији Топлице и Јабланице и борбама Прве јужноморавске бригаде и Првог јужноморавског НОП одреда од 7 октобра до 11 новембра 1943 године — — — — —	374
Позив Окружног НО одбора за Лесковачки и Топлички округ, Штаба Друге јужноморавске НО бригаде и Штаба Првог јужноморавског НОП одреда од 26 новембра 1943 год. народу Топлице, Јабланице, Косанице, Мораве и Лесковачког среза — — — — —	376
Извештај Окружног комитета КПЈ за Крушевицу од 29 новембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о војно-политичкој ситуацији на територији округа — — —	380
Извештај Штаба Друге јужноморавске НО бригаде од новембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борби са Бугарима код Велике Плане — — — — —	382
Писмо Штаба Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“ од 2 децембра 1943 год. Штабу космајског НОП одреда о потреби извођења заједничких акција против непријатеља — — — — —	383
Извештај Штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 3 децембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о нападу на Александровац — — — — —	387
Наредба Штаба Трећег батаљона Првог јужноморавског НОП одреда од 5 децембра 1943 год. о забрани одласка на пижаке и продаји жита, стоке и дрва — — — — —	388
Наредба Трећег батаљона Првог јужноморавског НОП одреда од 5 децембра 1943 год. о забрани чувања железничке пруге од стране сеоских стражака — — — — —	389
Извод из извештаја члапова Покрајинског комитета КПЈ за Србију — Недељка Каракића и Драгог Стаменковића од 6 децембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о борбама Прве јужноморавске НО бригаде у Расини и формирању Окружног поверилишта за Топлички округ	390
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Крушевицу од 6 децембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о борбама Друге јужноморавске НО уригаде и Расинског НОП одреда у Расини и Жупи — — — — —	392
Извод из писма Окружног комитета КПЈ за Младеновац од 7 децембра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Пожаревац о ситуацији на терену Младеновачког, Космајског и Јасеничког среза — — — — —	395

Страна

Извештај Окружног комитета КПЈ за Чачак од 7 децембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о пролазу Прве шумадиске НО бригаде преко терена Чачанског и Ужиčког округа и бројном стању четника Драже Михаиловића — — — — —	396
Извештај Окружног комитета КПЈ за Крушевицу од 10 децембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о доласку четничког корпуса Драгутина Кесеровића у Расински срез — — — — —	398
Извештај заједничког оперативног штаба Друге јужноморавске НО бригаде и Првог јужноморавског НОП одреда од 11 децембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о бorbама на Барју и Орутлици са четницима Драже Михаиловића — — — — —	400
Извештај штаба Расинског НОП одреда од 11 децембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду и бројном стању квислиншких јединица на територији Крушевачког округа и изведеним акцијама одреда — — — — —	402
Извод из извештаја Окружног комитета КПЈ за Крушевицу од 16 децембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о бorbама Расинског и Јастребачког НОП одреда у Расини — — — — —	405
Извештај заједничког Оперативног штаба Друге јужноморавске НО бригаде и Првог јужноморавског НОП одреда од 17 децембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о бorbи у с. Косатчићу — — — — —	407
Извештај бригадног комитета Друге јужноморавске НО бригаде од 19 децембра 1943 год. Покрајинском комитету КПЈ за Србију о раду партиске организације у бригади — —	411
Наредба Штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 26 децембра 1943 год. о осуди на смрт стрељањем шпијуна Гвоздена Стефановића — — — — —	415
Писмо Окружног комитета КПЈ за Младеновац од 28 децембра 1943 год. Штабу Космајског НОП одреда о потреби појачаног партизког рада у јединицама одреда и стварању диверзантских група на територији Младеновачког среза	416
Извештај Штаба Друге јужноморавске НО бригаде од 28 децембра 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о акцији на железничку пругу Ниш — Лисковац, код с. Брестовца, 26 децембра 1943 године — — — — —	419
Извештај Штаба Другог батаљона Космајског НОП одреда од 31 децембра 1943 год. Окружном комитету КПЈ за Младеновац о партизанском и војно-политичком раду и акцијама батаљона од 14—31 децембра 1943 године — — — — —	421

II

Документа немачких команди и установа

Саопштење командујућег генерала и заповедника Србије од 5 јануара 1943 год. о одмазди за извршену акцију на жељезничкој станици у Ковачевцу — — — — —	429
Наређење командујућег генерала и заповедника Србије од 6 јануара 1943 год. Фелдкомандантуре 809 да стреља 6 људи ради одмазде због диверзије на прузи Београд—Ниш —	430

Страна

Саопштење Фелдкомандантурс у Нишу од 9 јануара 1943 год. о извршењу одмазде због диверзије на прузи Београд — Ниш код с. Лужана — — — — —	431
Објава Фелдкомандантуре Врњачка Бања на дан 13 фебруара 1943 год. о стрељању због извршених акција партизана у Крушевачком округу — — — — —	431
Наређење командујућег генерала и заповедника Србије од 16 фебруара 1943 год. вишем команданту СС и полиције за стрељање 400 талата у Београду због убиства 4 Немца —	433
Дневни извештај 704 ловачке дивизије од 16 фебруара 1943 год. Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 18 фебруара 1943 год. о извршеној одмазди у Крушевцу за порушену пругу код Бунаса — — — — —	434
Саопштење командујућег генерала и заповедника Србије од 19 фебруара 1943 год. о стрељању 400 људи у Београду као одмазда за убијена 4 Немца у с. Топоници, Срез пожаревачки — — —	435
Извод из извештаја обавештајног одељења командујућег гене- рала и заповедника Србије од 19 фебруара 1943 год. о активности партизанских јединица у Србији — — —	437
Упутство командујућег генерала и заповедника Србије од 28 фебруара 1943 год. о извршењу одмазде убијањем људи	439
Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 5 марта 1943 год. о одмазди за извршени напад на прузи Чачак — Лај- ковац — — — — —	445
Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 10 марта 1943 год. о стрељању 80 људи као одмазда за разарање рудника Врбица и Опленац — — — — —	446
Саопштење Фелдкомандантуре Врњачка Бања од 13 марта 1943 год. о стрељању 20 људи због убиства претседника општи- на у Топоници и Ракинцу, Срез пожаревачки — — —	447
Саопштење фелдкоманданта у Врњачкој Бањи од 25 марта 1943 год. о стрељању 20 људи због рушења телефонских линија — — — — —	448
Наређење командујућег генерала и заповедника Србије од марта 1943 год. Фелдкоманданти 610 да стреља 10 људи као одмазду за извршену акцију на прузи код Даросаве —	449
Упутство командујућег генерала и заповедника Србије од 3 априла 1943 год. о спаљивању насеља и кућа — — —	449
Обзнатија крајскоманданта у Пожаревцу од 3 априла 1943 год. о стрељању 75 људи због убиства једног Немца из органи- зације Тот — — — — —	450
Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 9 априла 1943 год. о стрељању 40 људи због извршених акција парти- зана на прузе и телефонске везе у Шумадији — — —	451
Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 16 априла 1943 год. о стрељању 10 људи због убиства претседника општи- не у Пласковцу код Тополе — — — — —	452
Саопштење крајскоманданта из Пожаревца од 16 априла 1943 год. о стрељању 30 људи због убиства претседника општи- не и напада на железничку станицу у Сиракову — — —	453
Објава Крајскомандантуре из Зајечара од 23 априла 1943 год. о наплати казне од Среза заглавског и о хапшењу талата	453
Наређење командујућег генерала и заповедника Србије од априла 1943 год. Фелдкоманданти у Нишу о извршењу одмазде и прикупљању талата — — — — —	454

Страна

Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 12 маја 1943 год. о стрељању 10 људи због изазваног судара на жељезници код Крушевца	455
Извод из ратног дневника 104 ловачке дивизије за време од 25 априла до 14 маја 1943 године	456
Саопштење фелдкоманданта из Врњачке Бање од 17 маја 1943 год. о стрељању 10 људи у Крагујевцу због погибије 5 припадника СДС код Белановице	458
Саопштење фелдкоманданта из Београда од 26 маја 1943 год. о стрељању 125 људи због 2 убијена и 1 рањеног Немца код с. Дражањ	458
Саопштење фелдкоманданта из Ниша од 4 јуна 1943 год. о стрељању 10 људи због убиства шефа полиције у Лесковцу	459
Дневни извештај командујућег генерала и заповедника Србије за 18 јуна 1943 године	460
Објава Крајскомандантуре Зајечар од 26 јуна 1943 год. о хапшењу талала	461
Наређење командујућег генерала и заповедника Србије од августа 1943 год. Фелдкомандантури у Нишу да изврши стрељање 70 људи као одмазду због акције партизана	462
Наређење војног заповедника Југоистока од 2 септембра 1943 год. Фелдкомандантури у Нишу да стреља 450 лица за 7 убијених и 4 рањена немачка полицијаца	463
Саопштење фелдкоманданта из Ниша од 10 септембра 1943 год. о стрељању 10 људи у Зајечару због извршеног напада на постројења за испирање квараца у Рготини	464
Поверљиви извештај немачке дивизије „Бранденбург“ од 12 новембра 1943 год. Команди Друге тенковске армије о припремама за напад на Врховни штаб НОВ и ПОЈ	465
Дневни извештај војног заповедника Југоистока за 3 децембар 1943 године	469

III

Документа бугарских и квислиншких команда и установа

Извештај обавештајне службе Првог бугарског корпуса од 1 јануара 1943 год. о делатности НОИ одреда на територији корпуса од 1—31 децембра 1942 године	473
Билтен бр. 19 Обавештајног отсека Команде СДС од 22 јануара 1943 год. о акцијама против партизанских јединица у Србији од 17—22 јануара 1943 године	478
Билтен бр. 31 Обавештајног отсека СДС од 4 фебруара 1943 год. о борби са једном партизанском десетином у с. Суботинцу код Алексинца	480
Билтен бр. 32 Обавештајног отсека Команде СДС од 5 фебруара 1943 год. о акцијама партизанских јединица у Крагујевачком и Крушевачком округу крајем јануара и почетком фебруара 1943 године	483
Билтен бр. 41 Обавештајног отсека Команде СДС од 16 фебруара 1943 год. о партизанским акцијама у Крагујевачком, Нишком, Пожаревачком и Крушевачком округу	485
Билтен бр. 51 Обавештајног отсека Команде СДС од 26 фебруара 1943 год. о нападу партизана на станицу СДС у с. Венчане и рудник угља „Рудовци“	487

Страна

Извештај Команде СДС Округа београдског II од 27 фебруара 1943 год. команданту Београдске области СДС јавне безбедности о нападу партизанских јединица на Венчане, Барошевац и Рудовце — — — — —	489
Билтен бр. 55 Обавештајног отсека Команде СДС од 3 марта 1943 год. о партизанским акцијама у Београдском округу крајем фебруара и почетком марта 1943 године — — —	494
Билтен бр. 57 Обавештајног отсека СДС од 6 марта 1943 год. о борби између Немаца и партизана у с. Слатини — —	495
Билтен бр. 63 Обавештајног отсека Команде СДС од 17 марта 1943 год. о партизанским акцијама у Зајечарском и Ваљевском округу, средином марта 1943 године — — —	496
Билтен бр. 601 Обавештајног отсека Команде СДС од 30 априла 1943 год. о немачким репресалијама у Београдском, Крагујевачком и Шабачком округу — — —	498
Билтен бр. 114 Обавештајног отсека Команде СДС од 15 маја 1943 год. о нападу партизана на Лазаревац — — —	500
Извештај команданта Српске државне страже од 11 јуна 1943 год. шефу Српске државне безбедности о држању добровољачких одреда у борбама са партизанима — —	501
Извештај Команде СДС Ужицког округа од 20 новембра 1943 год. команданту Српске државне страже о борбама партизанских јединица у Кремни против бугарских јединица — — —	502
Регистар — — — — —	507